Z ČESKÉHO RÁJE A PODKRKONOŠÍ
svazek 17

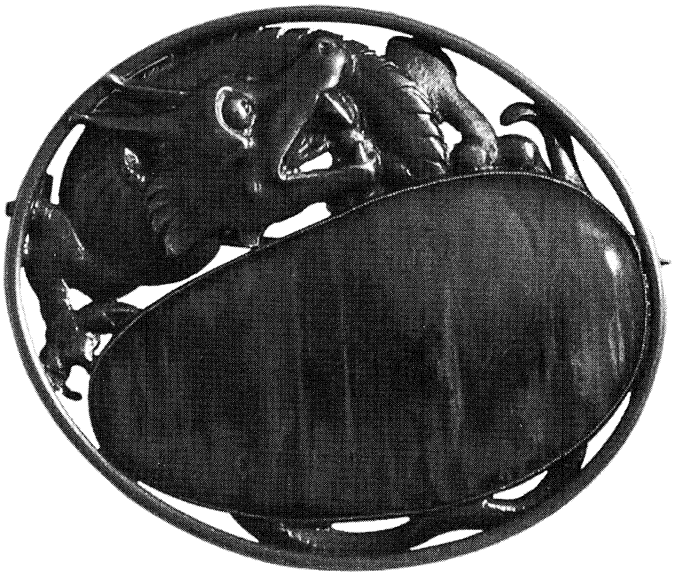

Z ČESKÉHO RÁJE A PODKRKONOŠÍ

vlastivědný sborník 17

Semily 2004

Obálka:
Miloslav Janků: Oráč, 1942, perokresba.
Josef V. Scheybal: Kozákov s Kopaniny (nad Bobovem), 1986, kresba tužkou.

Frontispis:
A. Karč: Brož s portrétem malé Věry Karčové. Tepané cizelované stříbro, kozákovský jaspis. 4,9 x 6,9 cm.
A. Karč: Brož se saní. Tepané, cizelované stříbro, mechový achát 5,5 x 6,3 cm, kol. 1925.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Z Českého ráje a Podkrkonoší : vlastivědný sborník. 17 – Semily: Státní okresní archiv Semily, 2004. – 303 s.
ISBN 80-86254-11-9
ISSN 1211-975X

908(437.31-17)
- Český ráj (Česko) – vlastivěda
- Podkrkonoší (Česko) – vlastivěda
- sborníky

© *Státní okresní archiv Semily 2004*

ISBN 80-86254-11-9
ISSN 1211-975X

OBSAH

Články a studie

Petr Hartman – Jan Prostředník *Záchranný výzkum středověké zásobnice na hradě Valdštejnu* 9

Petr Uličný *»Item zedníkům na nějaký sloupky do štítu dáno...« (Rok 1630 na stavbách Albrechta z Valdštejna v registrech baušrejberských)* 35

Robert R. Novotný *Spor turnovského světského a řeholního kléru ve třicátých letech 18. století* 65

Pavel Jakubec *Mozaika židovských rodin na Železnobrodsku v 18. až 20. století* 83

Antonín Langhamer *Kozákov ve výtvarném umění, literatuře* a hudbě 115

Materiály

Eva Ulrychová *Soupis zaniklých středověkých vsí na Jičínsku* 135

Hana Kábová *Josef Vítězslav Šimák v korespondenci s Antonínem Rezkem a Josefem Kalouskem (Edice)* 166

Osudy

JUDr. Josef Dufek (Milan Dufek) 211

Ladislav Havlíček (Ladislav Havlíček) 216

Drobnosti

Petr Uličný *Z opravy severní fasády Valdštejnova casina u Jičína* 227

Ulrich Junker *Pamětní bible. Kronika Rokytnice nad Jizerou* 229

Miroslav Cogan *Antonín Karč, umělec tvaru a barvy* 230

Tomáš Řídkošil *Kamčatské vulkány* 238

Kronika

Státní okresní archiv Semily v roce 2003 245
Muzeum Českého ráje Turnov v roce 2003 249
Krkonošské muzeum v Jilemnici roku 2003 251
Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou v roce 2003 253
Muzeum a Pojizerská galerie v Semilech v roce 2003 255
Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí roku 2003 257
Státní okresní archiv Jičín v roce 2003 261
Literární archiv PNP, pracoviště Staré Hrady, v roce 2003 262
Regionální muzeum a galerie Jičín v roce 2003 264
Hořické muzeum v roce 2003 266
Městské muzeum Nová Paka za rok 2003 269
Zájezd účastníků riegrovské konference na Vysocko a do Krásné (Michal L. Jakl) 272
Turnov a Idar-Oberstein (Tomáš Řídkošil) 275

Literatura

Recenze a zprávy 283

ČLÁNKY A STUDIE

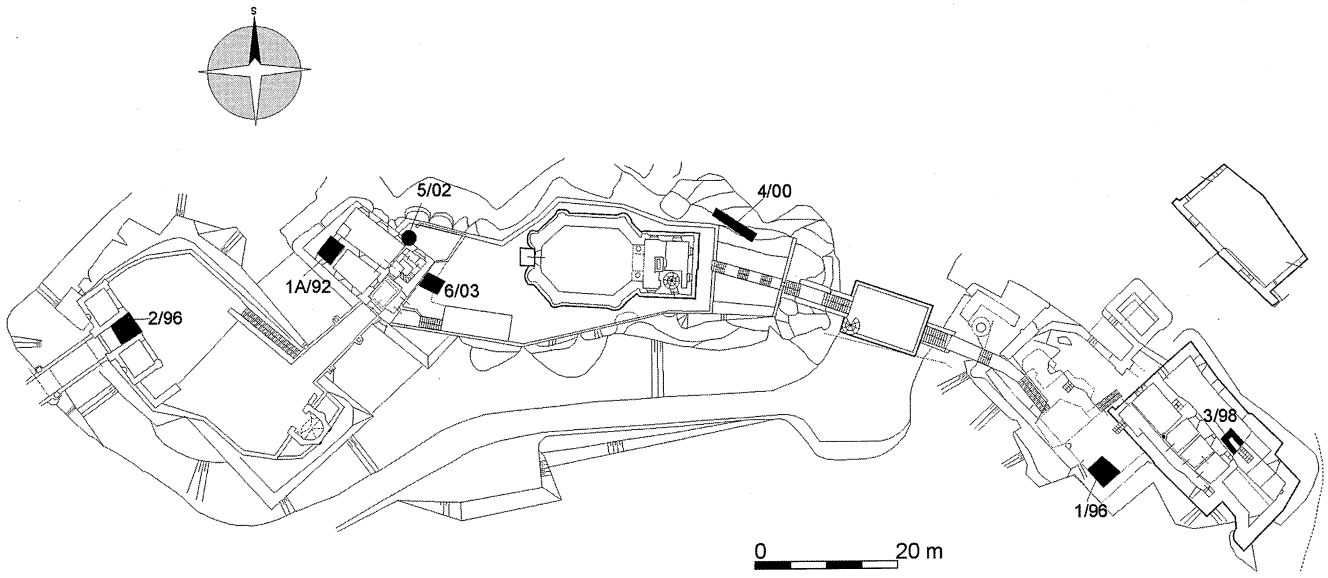
S
5/02
4/00
1A/92
6/03
2/96
3/98
1/96
0
20 m

Záchranný výzkum středověké zásobnice na hradě Valdštejnu

Petr Hartman – Jan Prostředník

1. Úvod

Od začátku září do začátku listopadu roku 2002 proběhla na hradě Valdštejnu (k. ú. Mašov, okr. Semily), na druhém skalním bloku, první etapa záchranného archeologického výzkumu objektu vytesaného do skalního podloží (sonda 5/02 – obr. 1). V říjnu roku 2003 pokračoval výzkum v prostoru JV od plochy zkoumané v roce 2002 a omezil se na sejmutí sedimentů historických terénů ve skalní spáře (sonda 6/03 – obr. 1).

Lokalita se nachází v CHKO Český ráj v severní části Hruboskalska, ve vzdálenosti přibližně 5 km jižně od města Turnova.[1]

2. Dějiny hradu

K založení hradu pravděpodobně došlo v poslední třetině 13. století z iniciativy mocného rodu Markvarticů, jemuž náležela rozsáhlá panství v oblasti Pojizeří až ke Krkonoším. Půda na levém břehu Jizery byla v držení Jaroslava z Hruštice (zmínky v písemných pramenech mezi lety 1271 – 1289). Jedním z jeho synů byl Zdeněk z Valdštejna, a jeho syn Jan (z Valdštejna) je připomínán k roku 1304 jako majitel hradu Štěpanic. Z predikátu z Valdštejna z roku 1304 jasně vyplývá, že v této době již hrad stál. Z knih půhonných pro léta 1318 – 1323 je patrné, jak rozsáhlý a početný byl rod pánů z Valdštejna.[2] Z tohoto důvodu nelze vysledovat, který z pánů z Valdštejna byl stavebníkem hradu. Zdeněk z Valdštejna je v konfirmačních knihách uváděn v letech 1354, 1357 a spolu s bratry Půtou, Hynkem a Janem k roku 1362.[3] Hynek z Valdštejna na Skále (Hrubé) a Lomnici, který zasedal v letech 1345 – 1348 na soudě zemském,[4] náležel k lomnické větvi valdštejnského rodu, která byla s hradem Valdštejnem nejvíce spojena. Z Valdštejna se píší mezi lety 1358 – 1375

Obr. 1. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Plán hradu Vladštejna (Macek - Novosadová 1988). Sondy 1 – 6 z let 1996, 1998, 2000, 2002 a 2003 jsou vyznačené černou barvou.

bratr Hynka Jaroslav či Jarko (1358, 1362, 1363), dále Albert z Chotěšic a na Valdštejně, jehož nedílným bratrem byl Beneš z Valdštejna.[5]

V poslední čtvrtině 14. století získali trhem hrad Valdštejn páni z Vartenberka. Poprvé je zaznamenán k roku 1404 Jindřich z Vartenberka a z Valdštejna jako zemský sudí.[6] Týž jako Jindřich starší z Vartenberka a z Valdštejna je zmiňován mezi lety 1423 – 1425.[6a] V roce 1427 je zaznamenán Jan Rozvoda ze Stakor zvaný jinak Remeš z Hrádku. Ovšem Jindřich starší z Vartenberka se však i nadále píše i z Valdštejna patrně pro nedodržení podmínek kupní smlouvy. Za Remeše z Hrádku byl na Valdštejně po dobu jednoho roku (1427 – 1428) vězněn kníže Zikmund Korybutovič, syn litevského knížete Vitolda a synovec polského krále Vladislava. Staré letopisy české uvádějí, že Korybutovič byl dán do vězení na hrad Valdštejn pána Bartoše z Valečova, jenž hrad získal od Jana Žižky v roce 1424 po obsazení Turnova husity jako pevný kališník. Vedle Bartoše z Valečova a Remeše z Hrádku si ale na Valdštejn nadále činil nárok i Jindřich z Vartenberka. Ten v roce 1436 nebo 1437 prodal všechna svá práva k hradu Janu Čapkovi ze Sán.[7] Stejně jako při prodeji Remešovi z Hrádku i v tomto případě nedošlo k úplnému vypořádání závazků, neboť brzy po vkladu do desk zemských byl dán na hrad a k němu příslušné zboží obranný list k pražskému purkrabímu Menhartovi z Hradce, dokonce i císař Zikmund s pány soudci zemskými vkládají obranný list do desk zemských.[8]

Ovšem Jan Čapek ze Sán i nadále pokládal Valdštejn za své zboží a postoupil jej dceři Žofce a jejímu manželovi zemanu Janu Talafúsovi a Soběslavu Mrzákovi z Miletínka.[9] Vzhledem k tomu, že spor se vlekl řadu let a hrad nedržela ani jedna strana, se na Valdštejně usadily tlupy lupičů. V roce 1440 byla proti nim svolána hotovost kraje Boleslavského: *„Téhož léta před sv. Jakubem obehnán jest Valdštejn … skrze pány a zemany, kdežto se byli zavřeli zlodějové a loupežníci. Pražané pak také vytrhli na pomoc jim s lidem s puškami v pátek po sv. Bartoloměji. A potom po sv. Václavu dobyli hradu.“*[10] Dobývání tedy trvalo několik měsíců, došlo zřejmě k poškození hradu (požáru), ovšem písemné prameny tuto skutečnost neuvádějí.

Soudní spor o právoplatné vlastnictví se vlekl i nadále. V roce 1449 byl faktickým držitelem hradu Jindřich Šoff z Helfemburka, který se Valdštejna zmocnil patrně úskokem.Ten přijal na hradě Jana Koldu ze Žampachu a dokonce mu Valdštejn postoupil. Oba loupili ve Slezsku a Lužici. Byli však poraženi a 44 z jejich lidí ve Zhořelci popraveno.[11] Jako pána Valdštejna sebe Kolda ze Žampachu zmínil v listu, který v roce 1449 psal Oldřichovi z Hradce: *„Také pane rač věděti, že sem se se Šoffem spolu zapsal, žeť nám pomáhati má, a hradu Valdštejna, tohoť mi jest stúpil...“*[12]

V roce 1456 byl Kolda ze Žampachu jako zemský škůdce svých statků zbaven a vypovězen ze země. Držitelem hradu se stal služebník krále Jiřího z Poděbrad Kryštof Šoff z Šoffů.[13] V roce 1474 jsou zmíněni Kryštof Šoff na Valdštejně se syny Jindřichem a Jiříkem.[14] K 4. lednu 1496 je uváděn Jindřich Šoff na Valdštejně.[15] V té době byl ale hrad zapsán Anežce ze Světic, která však některá práva postoupila Šoffům.[16] Proti tomuto zápisu podal protest Jindřich Vartenberk z Valdštejna a bylo mu dáno.[17] Ovšem ze zápisu desk dvorských vyplývá, že koncem 15. století byl Vald-

štejn v držení Kateřiny ze Štítar (z Vojkova a Strážnice). Kateřina zemřela roku 1495 *na Walstaynie* a zboží získal její manžel Vojtek z Orlé – královský štolmistr.[18] Od něj získali Valdštejn Jindřich Svojanovský z Boskovic s bratrem Janem, páni na Hrubé Skále, ale prodali jej roku 1509 Valdštejnům na Klášteře Hradišti. Po roce 1514 až do stavovského povstání r. 1618 Valdštejn náležel pánům ze Smiřic.[19] Valdštejn byl již za Jana z Boskovic připojen ke statku skalskému a ani za Smiřických se tento stav nezměnil. Valdštejn byl ponechán na pospas povětrnosti a k roku 1582 byl hodnocen jako zřícenina. Někdy v polovině 16. století údajně vyhořel, byla zničena všechna dřevěná stavení, zůstala pouze zděná zástavba.[20] Po Bílé hoře prokázal nárok na smiřický majetek Albrecht Eusebius z Valdštejna – nejbližší příbuzný na rozumu nedostatečného Jindřicha ze Smiřic. Po chebské vraždě v roce 1634 došlo k dalším konfiskacím, při kterých je hrad uváděn jako ruina. Stav se nezměnil ani za dalších držitelů z rodu Valdštejnů: Maxmiliána, jeho syna Ferdinanda Arnošta a vnuka Arnošta Josefa. Počátkem 18. století (k roku 1709) je na hradě uváděn jako poustevník při kapli sv. Jana (Křtitele) Václav Karel Holan Rovenský.[21] Údajně se měl podílet i na sochařské výzdobě prvního barokního mostu. Malá kaplička na prvním skalním bloku byla zřízena ještě před působením Václava Karla Holana.[22] Kaple sv. Jana Nepomuckého byla postavena podle odkazu hraběte Františka Josefa z Valdštejna, zemřelého v roce 1722. V téže době byl na prvním hradním nádvoří zbudován obloukový most, zdobený osmi sochami českých světců.[23] V. J. Sedlák předpokládá, že stavba mostu, sochy i výstavba kaple souvisí se současnou rekonstrukcí hruboskalského zámku po požáru v roce 1710, neboť nová kaple byla postavena ze zchátralého kamene – patrně z rumu.[24] 20. května 1728 došlo při bohoslužbě ke zřícení kruchty – po této události byla kaple zavřena a hrad Valdštejn téměř zapomenut. V roce 1821 koupil hrad Jan Antonín Lexa z Aehrenthalu. V letech 1824 – 1843 došlo k zásadní stavební proměně hradu. Mezi druhým a třetím skalním blokem zřízeny kamenné schody, čtverhranná věž ukončena plochou střechou, v roce 1835 opravena kaple sv. Jana Nepomuckého a *poustevna* přestavěna na hostinec. Na prvním nádvoří přestavěna stará brána na novou bez věže, na třetím nádvoří vznikl na místě starého nový palác. Po smrti Aloise Lexy z Aehrenthalu v roce 1843 byly úpravy Valdštejna ukončeny.

14. prosince 1912 se obrátil okresní výbor se žádostí na zemského konzervátora dr. L. Jeřábka, aby se zasadil o opravu ruiny hradu a mostu na hradě Valdštejně. Opravy byly kolaudovány v listopadu 1919. Hrad užíval Klub českých turistů, v roce 1949 přešel do vlastnictví Československé obce sokolské a později Městského národního výboru v Turnově. Nyní je hrad majetkem města Turnova. V posledních třiceti letech došlo k rozsáhlé konzervaci reliktů středověké i romantické architektury.[25]

3. Popis hradu

K stavbě hradu Valdštejna využil jeho zakladatel linii pískovcových bloků, vydělených výrazným údolím, zařezávajícím se v ose východ – západ. Trojdílnou dis-

pozici hradu tvoří tři za sebou situované skalní bloky na táhlé ostrožně. Středověkou existenci hradu lze rozdělit do tří etap, které začínají jeho výstavbou v poslední třetině 13. století, pokračují pak stavební fází 14. století a další fází v 15. století. Novověký vývoj se udál ve dvou etapách v 18. a 19. století. Se stopami nejstarší fáze se setkáváme na středním a zejména na zadním skalním bloku. Přístup do hradu byl ve starším horizontu veden horizontálně v ose terénního útvaru. Zástavbu prvého a druhého bloku nelze dosud rekonstruovat, na třetím do starší etapy náleží stavba obvodové zdi s palácem. Tento původní hrad byl v druhé fázi – nejpozději ve druhé polovině 14. století – přestavěn. Zdivo bylo v této fázi vystavěno ze štuk či lomového zdiva, v omítce štuky napodobujícího. Z této doby pocházejí relikty brány jádra. Zástavba této části hradu byla rozšířena o objekt na severovýchodní straně. Ve třetí vývojové fázi došlo k rozdělení hradu na dvě samostatné části. Bývalé jádro bylo nyní přístupné novým vstupem prostřednictvím nově vysekané branky s padacím mostem. Druhý blok si podržel původní vstup. Obě samostatné části hradu byly vybaveny vlastní cisternou. Druhý hrad své hospodářské zázemí (původně na prvním a druhém bloku) ztratil, a proto bylo nutné založit nové jádro v prostoru u paty druhého a třetího skalního bloku (Lázeň). V jeho vnitřní ploše přibyl do skály vysekaný lahvovitý objekt, stáří světniček vytesaných do skály není jasné. Podobu předního hradu nelze vzhledem k mladším zásahům rozpoznat. Tuto třetí fázi lze datovat do 15. století.[26]

4. Dějiny archeologického výzkumu

První výzkum byl proveden v září 1969 pracovníky Severočeského muzea v Liberci V. Weberem a J. Waldhauserem na třetím skalním bloku v prostoru starého paláce. Výzkum v podobě dvou sond *na dvorku zadního hradu, pod nímž je sklep,*[27] objevil dvě kulturní vrstvy – bazální část vrstvy *sprašového charakteru* obsahovala keramiku hradištní tradice. Mladší výše situovaná uloženina byla tvořena destrukcí hradby, zuhelnatělými trámy a fragmenty omítek se stopami renesančních sgrafit. Keramiku a další artefakty bylo možné datovat do širokého intervalu 14. – 16. století. Keramiku ze starší vrstvy datovali autoři výzkumu do 70. a 80. let 13. století.[28]

Další výzkumy, zejména v letech osmdesátých minulého století, provedla na hradě M. Cejpová. Její sondáže se zaměřily zejména na areál zadního hradu na třetím skalním bloku, kde potvrdila teorie o nejstarší části hradu. Nálezy jsou dosud autorkou výzkumu zpracovávány.

Povrchové sběry na hradě a výzkum formou dohledu v souvislosti s kabelizací prostoru Pelešany – hrad Valdštejn prováděl v letech 1986 až 1988 J. Kosina.[29]

Zásadním pro poznání stavebního vývoje hradu se stal systematický výzkum F. Gabriela, P. Macka a O. Novosadové, jejichž závěry byly obšírně publikovány.[30] Provedený stavebně historický průzkum vyhodnotil soudobé poznání všech stavebních aktivit na lokalitě a naznačil nejenom směr dalšího výzkumu, ale zejména postup záchrany hradu Valdštejna.

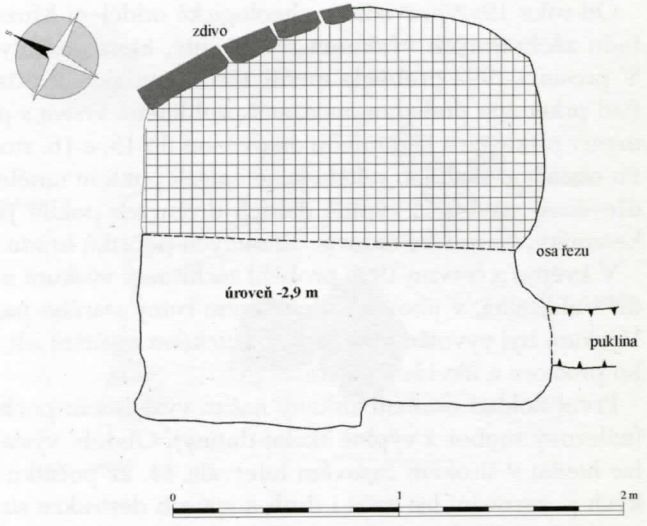

Obr. 2. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Půdorys objektu 1/02 sondy 5/2002 – úroveň 1 – hloubka 2,9 m od hrdla objektu.

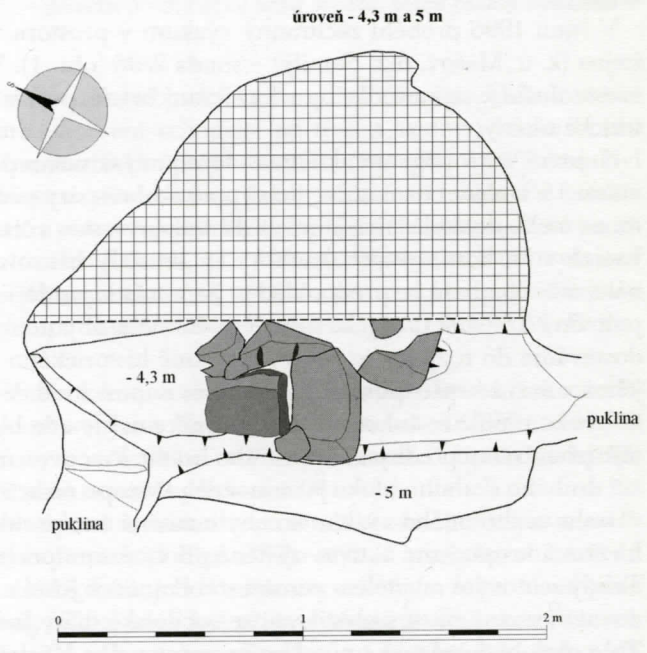

Obr. 3. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Půdorys objektu 1/02 sondy 5/2002 – úroveň 2 – hloubka 4,3 a 5 m od hrdla objektu.

Od roku 1992 provedlo archeologické oddělení Muzea Českého ráje v Turnově řadu záchranných výzkumů na lokalitě, které zasáhly všechny tři skalní bloky. V prosinci 1992 proběhla menší záchranná akce v přízemí klasicistního hostince. Pod prkennou podlahou nalezena prohliněná vrstva s pískem, maltovou drtí, fragmenty pískovce a keramikou datovanou do 15. a 16. století (sonda 1A/92 – obr. 1). Po obnažení skalního reliéfu jsme nalezli puklinu uměle upravenou jako dráže pro dřevěnou stavbu. Z výplně dalších drobných puklin jsme získali několik zlomků keramiky, kterou lze datovat do samých počátků hradu ve druhé půli 13. století.[31]

V květnu a červnu 1996 proběhl záchranný výzkum na třetím skalním bloku hradu Valdštejna, v jihovýchodním rohu ruiny starého paláce (sonda 1/96 – obr. 1). Výzkum byl vyvolán v důsledku statického zajištění zdi, spojeného s výklizem celého prostoru a likvidací náletu.

První doklad osídlení získaný naším výzkumem pochází až z počátku 14. století (nálezový soubor z výplně skalní dutiny). Období výstavby objektu starého paláce lze hledat v širokém časovém intervalu 14. až počátku 15. století. Dle stratigrafických pozorování lze určit i druh a způsob destrukce stropu.[32] Zánik objektu požárem je datován do první poloviny 15. století. S jistou dávkou tolerance můžeme spojit tento požár s událostmi druhé poloviny roku 1440, kdy byly Valdštejn a sousední Kavčiny obléhány a posléze dobyty Jetřichem z Miletínka, hejtmanem hradeckého kraje.[33]

V říjnu 1996 proběhl záchranný výzkum v prostoru vstupní brány hradu Valdštejna (k. ú. Mašov, okr. Semily) – sonda 2/96 (obr. 1). V souvislosti s rekonstrukcí mostu došlo k sejmutí dlažby v klasicistní bráně, pod kterou byly registrovány historické terény.

Nejstarší antropogenní aktivita doložená výzkumem pochází z období před polovinou 15. století, což nám vedle výplně skalní spáry pískovcovými kameny zděnými na maltu dokládá i mazanicová destrukční vrstva s četnými zlomky čelních vyhřívacích stěn komorových kachlů. Ty se staly hlavním vodítkem pro datování nálezové situace. Lze předpokládat, že v místě pozdější klasicistní brány stával do poloviny 15. století objekt pravděpodobně s obytnou funkcí. Tímto zjištěním se dostáváme do rozporu se závěry stavebně historického vývoje hradu Valdštejna,[34] jehož autoři zde předpokládají původní vstup na hrad. V takovém případě by musela být komunikace uskočena jižním směrem, ale zde by bylo daleko problematičtější přemostění předhradí a vlastního hradu. Pracovně můžeme uvažovat též o využití druhého skalního bloku jako možného vstupu na hrad. Vzhledem k omezenému rozsahu záchranného výzkumu nebylo možné tuto problematiku náležitě řešit. Druhá fáze antropogenní aktivity zjištěné při výzkumu pochází až z počátku 18. století. Tehdy se novým majitelem panství stal František Josef z Valdštejna.[35] Nechal vybudovat výstavný most s plastikami ze sochařské dílny Josefa a Martina Jelínkových. Toto období je spjato i s působením poustevníka Václava Holana Rovenského. Po roce 1821 za Lexy z Aehrenthalu došlo ke stavbě klasicistní brány. Skalní puklina byla tehdy na severní straně překlenuta nízkou odlehčovací klenbou.[36]

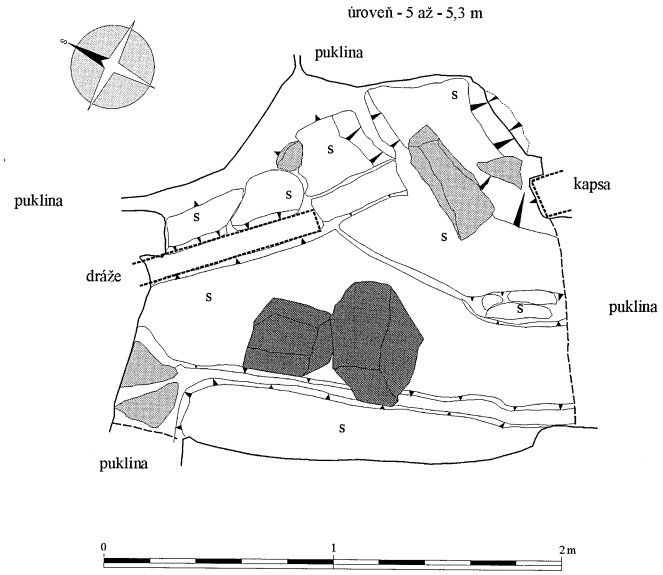

Obr. 4. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Půdorys objektu 1/02 sondy 5/2002 – úroveň 3 – hloubka 5 - 5,3 m od hrdla objektu, skalní podloží s puklinami.

Ve květnu 1998 proběhl další archeologický výzkum, spočívající v dokumentaci řezů základového vkopu pro ukotvení schodiště na třetím skalním bloku hradu Valdštejna, na SV straně aehrenthalského paláce (sonda 3/98 – obr. 1). Výzkum byl vyvolán v důsledku rekonstrukce schodů na vyhlídku v SV části hradu. Po začištění řezů jsme zjistili zbytky zdi z pískovcových kvádrů pojených maltou, která protínala výkop v SZ směru. Vzhledem k tomu, že z kulturní vrstvy, na které byla zeď postavena, nepochází žádný datovací materiál, můžeme pro zeď předpokládat poststředověké stáří. JV část průkopu zasahovala do prostoru, zkoumaného M. Cejpovou.[37]

V květnu 1999 proběhl menší výzkum v souvislosti s rekonstrukcí schodů mezi 2. a 3. skalním blokem pod kaplí sv. Jana Nepomuckého (sonda 4/2000 – obr. 1). Registrovány pouze uloženiny novověkého stáří – při zemních pracích nedošlo k narušení středověkých ani raně novověkých terénů.[38]

V červenci 2000 jsme v souvislosti se sanací severní zdi hradu Valdštejna mezi 2. a 3. blokem prováděli výzkum formou dohledu.[39] Po sejmutí uvolněných kamenů byl 24. 7. 2000 obnažen skalní blok, na jehož severním reliéfu (v délce 11 m) jsme objevili pět kapes v 1. úrovni. Skalní blok byl překryt třemi uloženinami novověkého až recentního stáří. Přestože nelze nalezené relikty po dřevěné konstrukci blíže datovat, můžeme je spojit s hospodářským zázemím hradního jádra na třetím skalním bloku.[40]

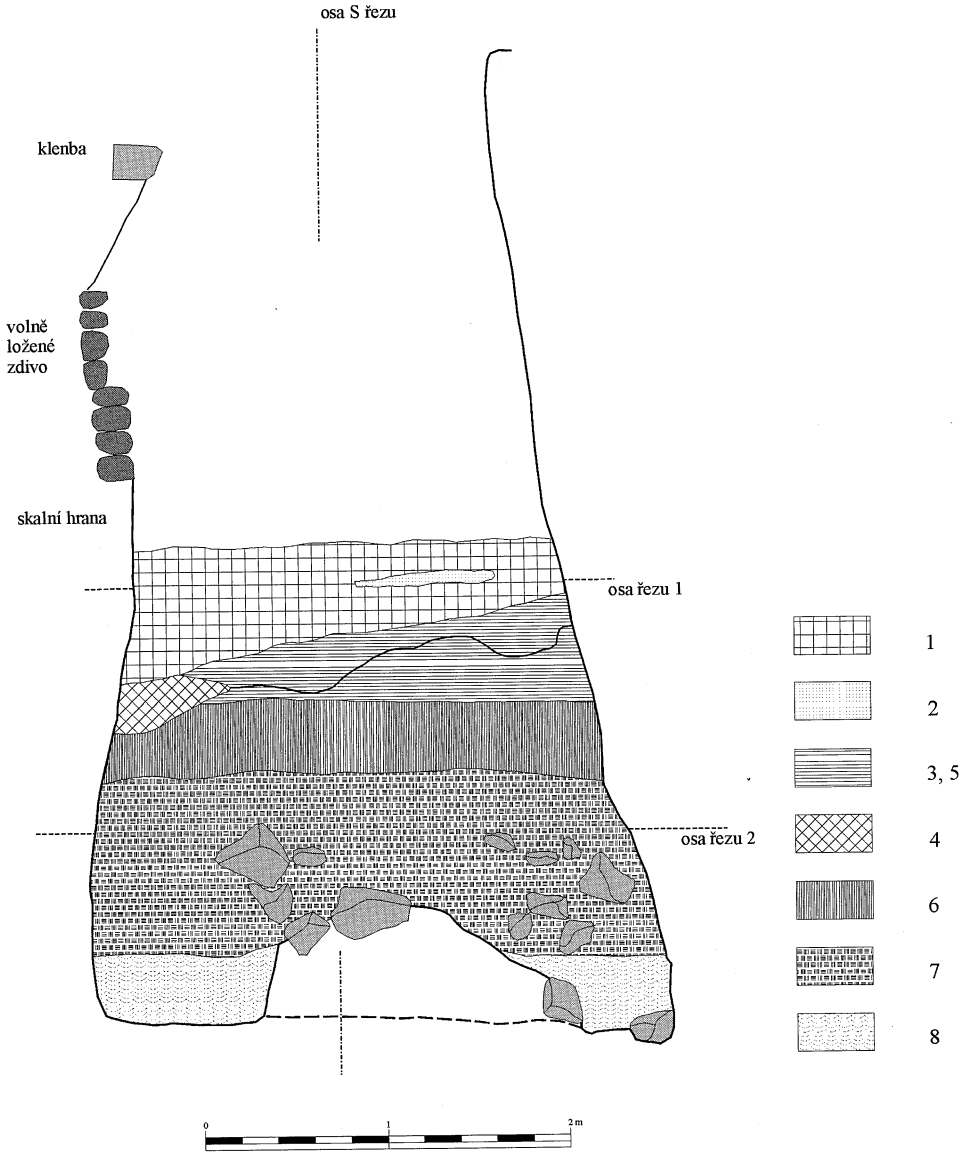

Obr. 5. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily).
Západní řez uloženinami v objektu 1/02 sondy 5/2002, uloženiny 1 – 8.

5. Metodika výzkumu

Pro archeologický výzkum objektu vysekaného do skály v roce 2002 byla použita standardní výzkumová metoda – výplně byly odebírány po přirozených vrstvách v polovině plochy s ohledem na dokumentaci řezu; druhá polovina historických sedimentů byla odebrána po kontrole dokumentovaného řezu (obr. 2-6, foto 1-4).

Ve druhé etapě v říjnu 2003 došlo ke skrytí sedimentů nad skalním podložím a vytěžení skalní spáry. Byla zde vytýčena sonda 6/2003, která se členila na části 6A (2 x 1 m) a 6B (2 x 1 m); obr. 8-12.

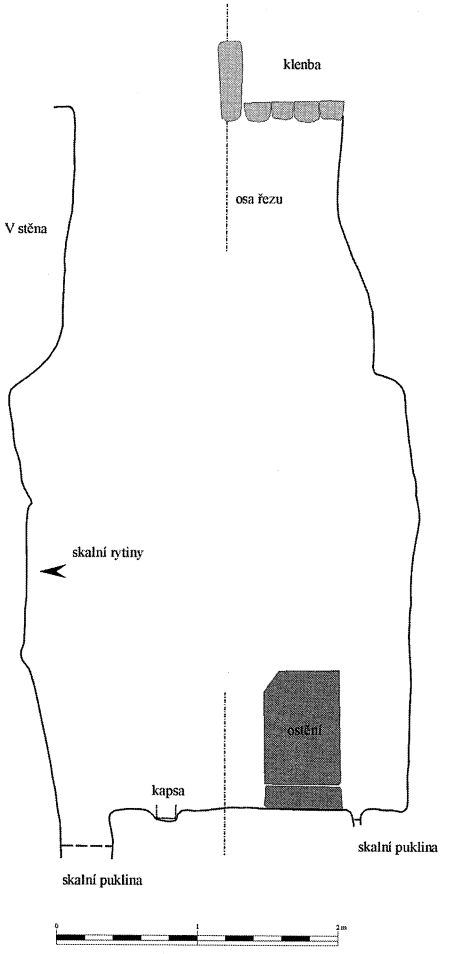

Obr. 6. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Severní profil objektu 1/02 sondy 5/2002.

6. Popis nálezové situace

Objekt byl situován na druhém skalním bloku při severním průčelí klasicistní stavby.[41] Na povrchu skalního reliéfu se jevil jako polovina oválu o délce 1,9 m. Objekt svou západní polovinou zasahoval pod půdorys klasicistní stavby.

Popis objektu: objekt tvaru nepravidelného komolého válce s hloubkou 5,4 m, maximálním průměrem 3,09 m (dno), minimálním 1,85 (ústí). objekt je vysekán v pískovcové skále, stěny hladké, rozpukané puklinami, na S stěně v hloubce 2,8 – 3,45 m dochované rytiny v reliéfu, maximální objem objektu je přibližně 34 400 litrů.

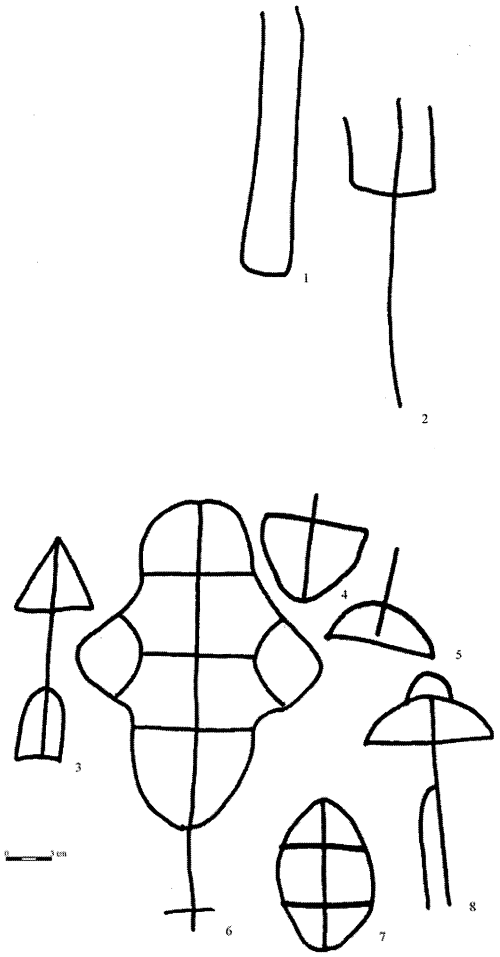

Obr. 7. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Rytiny na severní skalní stěně – reálné umístění.

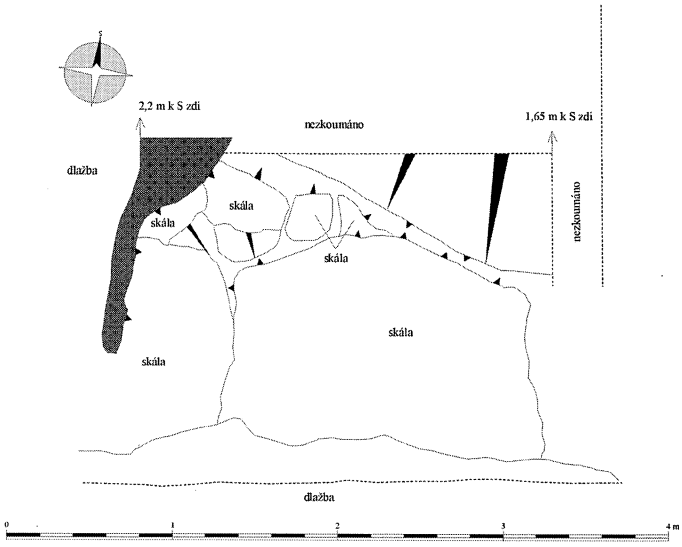

Obr. 8. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Výzkum 2003 – půdorys sondy 6A/03.

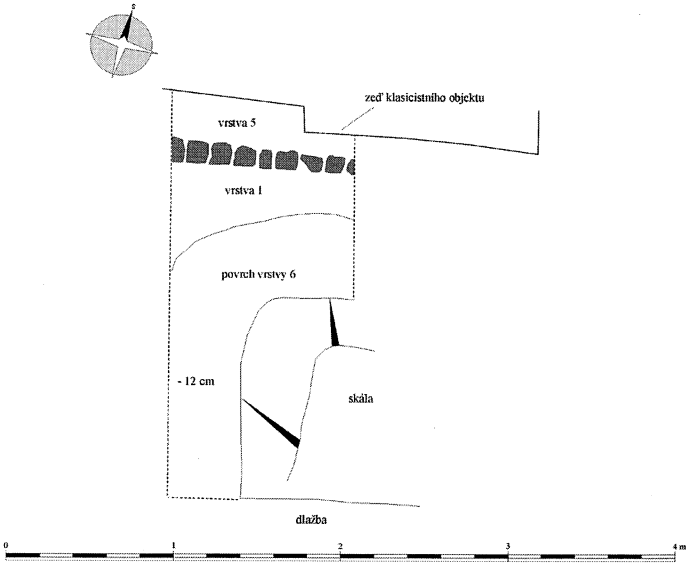

Obr. 9. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Výzkum 2003 – půdorys sondy 6B/03.

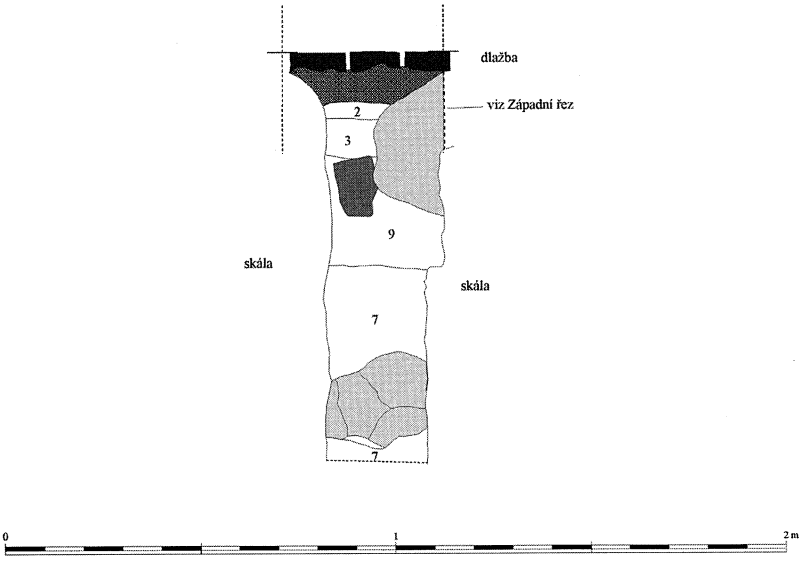

Obr. 10. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Výzkum 2003 – jižní řez sondy 6A/03.

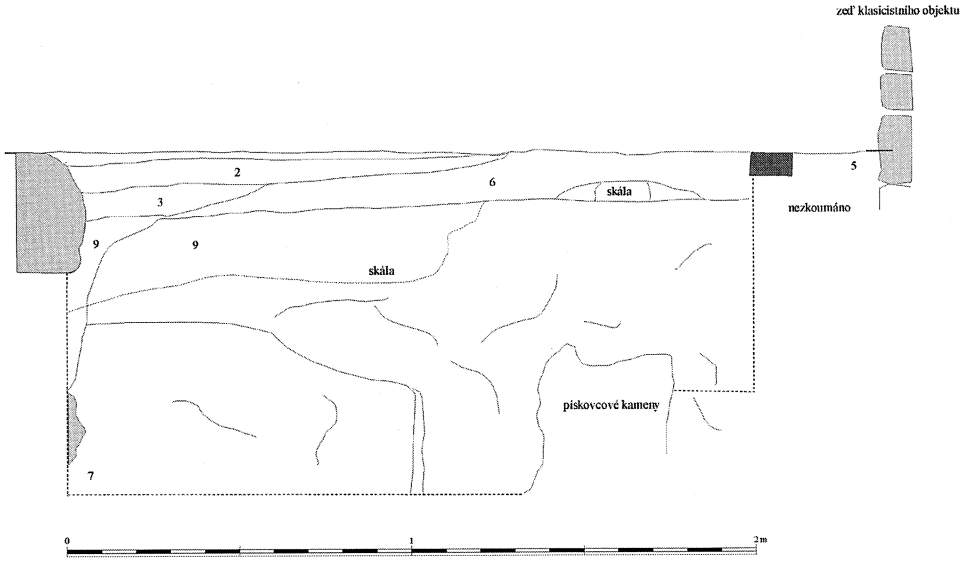

Obr. 11. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Výzkum 2003 – západní řez sondy 6B/03.

Jde o tzv. džbánovitý objekt, se kterým se lze setkat na některých skalních hradech (viz níže). Objekt je středověkého stáří, jeho výplň do úrovně 2,7 m od ústí je recentní (1. třetina 19. století – 20. století) – do objektu byla svedena kanalizace z klasicistní výletní restaurace. Uloženiny 1 – 8 obsahují nálezový inventář ze širokého časového horizontu od závěru 13. století do 1. poloviny 16. století. Na dně byly nalezeny dva velké fragmenty pískovcového ostění z brány (?). K postupnému zaplňování došlo po ukončení původní funkce objektu v 1. polovině 16. století.

Funkci objektu nelze zcela určitě spojovat se zásobárnou vody, neboť skalní reliéf je značně rozpukán. Pravděpodobnější se jeví, že se jednalo o zásobnici – lednici na potraviny. Za zmínku stojí nález rytin na S stěně v hloubce 2,8 – 3,45 m (spodní hranice je ve výšce 1,2 m nade dnem objektu – obr. 7, foto 3). Jde o osm obrazců, z nichž pět lze identifikovat (šipka, luk se šípem, samostříl, trojzubé vidle?). Po

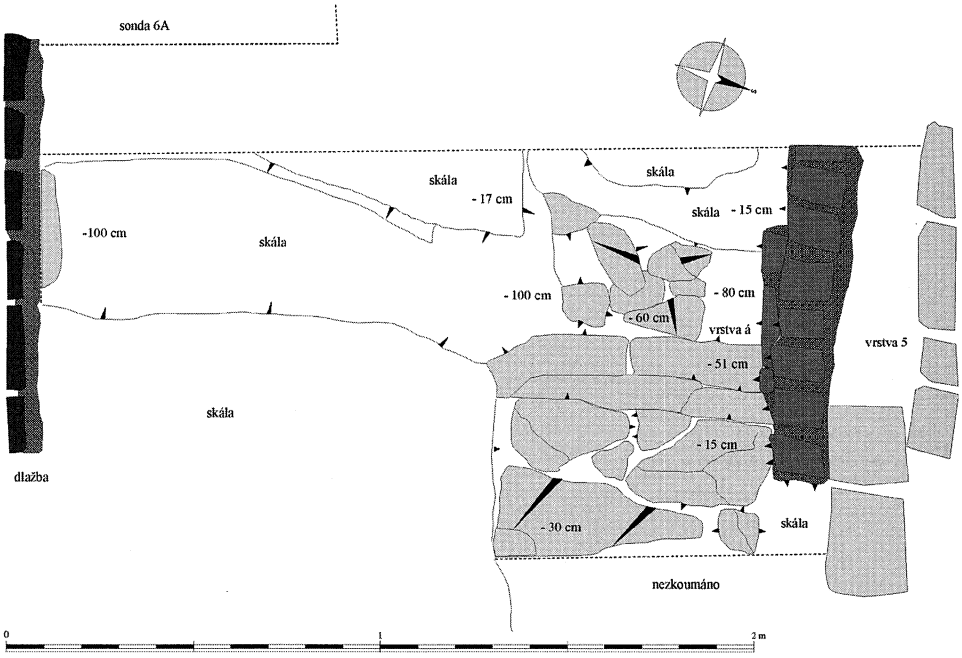

Obr. 12. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Výzkum 2003 – půdorys sondy 6B/03 po dosažení skalního podloží.

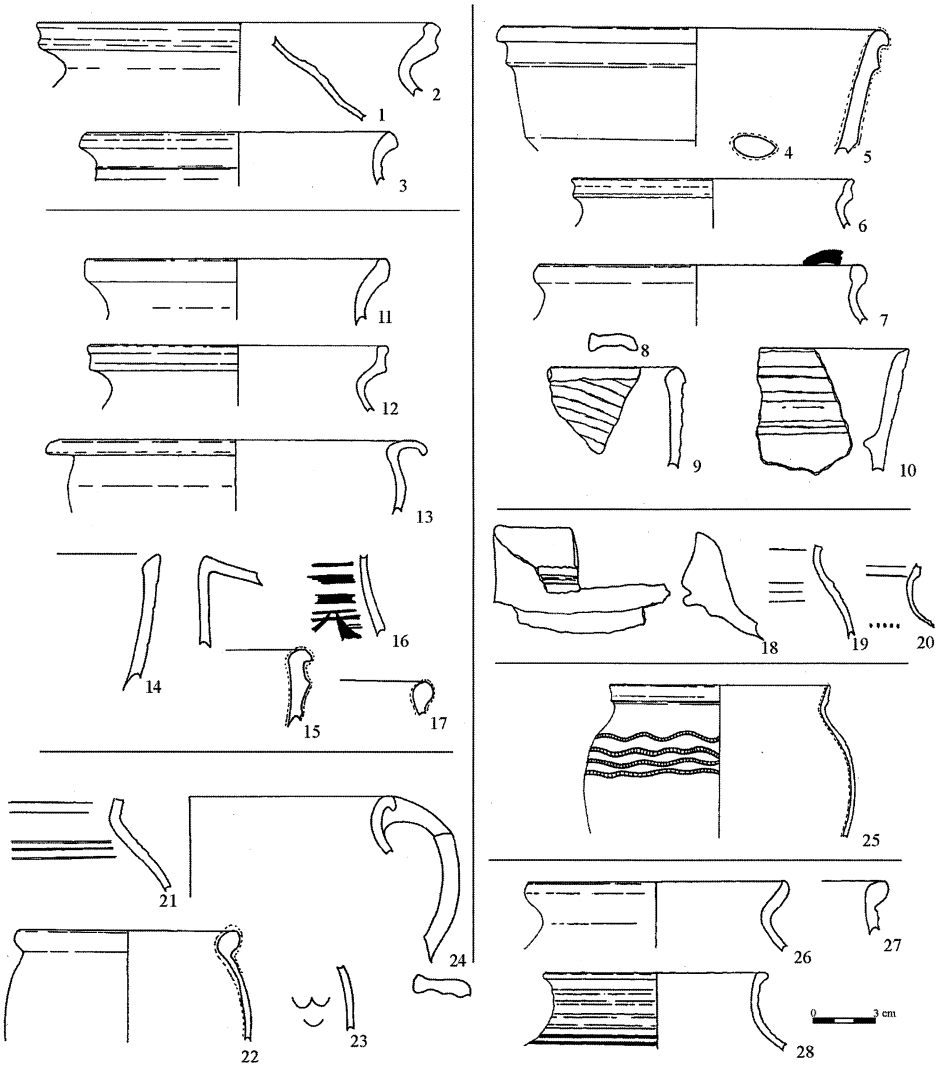

Obr. 13. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Nálezy keramiky 13. – 16. století ze zásobnice vytesané do skály (sonda 5/02). 1 - 3: vrstvy 3 a 4, soubor 13; 4 – 10: vrstvy 3 a 5, soubor 5; 11 – 17: vrstva 6, soubor 11; 18 – 20: vrstva 8, soubor 3; 21 – 24: vrstva 8, soubor 4; 25: vrstva 8, soubor 18; 26 – 28: vrstva 8, soubor 15.

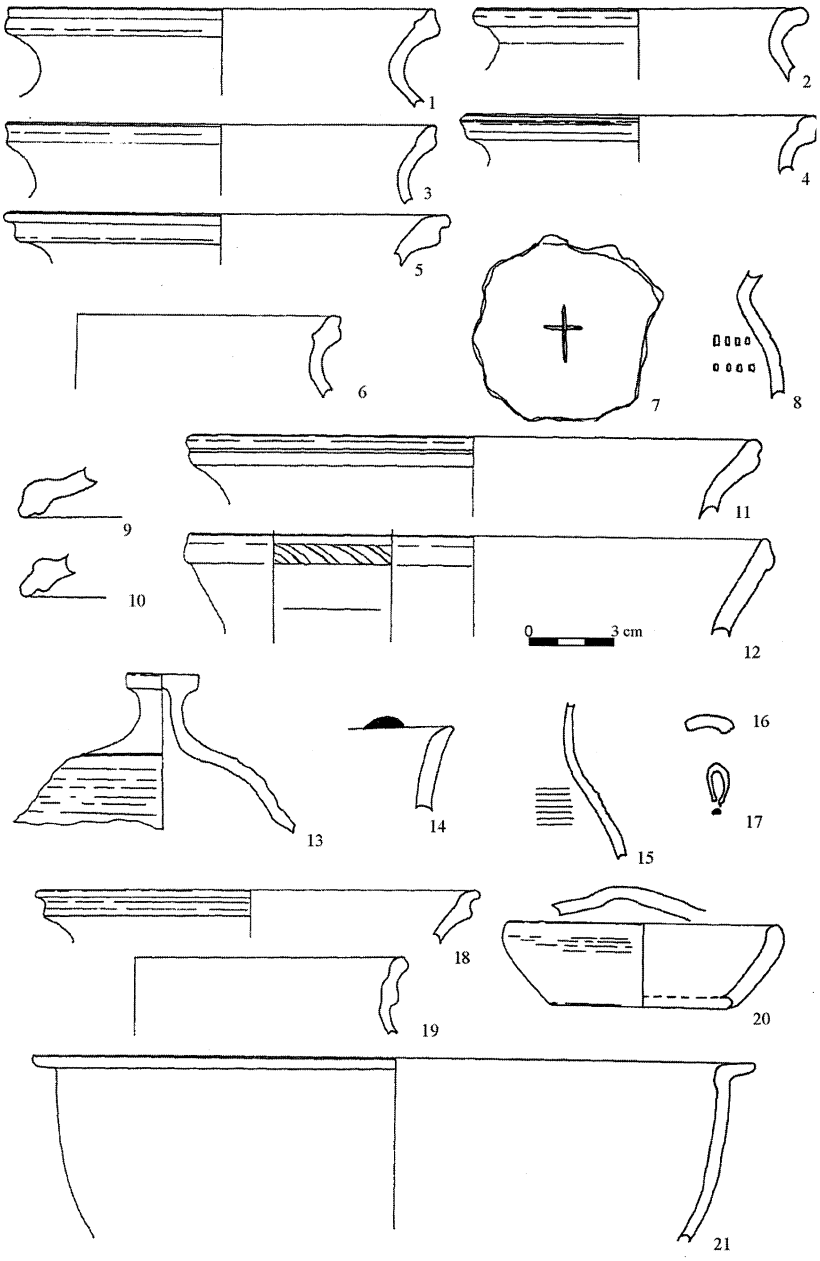

Obr. 14. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily).
Nálezy keramiky z 13. – 14. století z vrstvy 7 sondy 6B/03 (soubor 6).

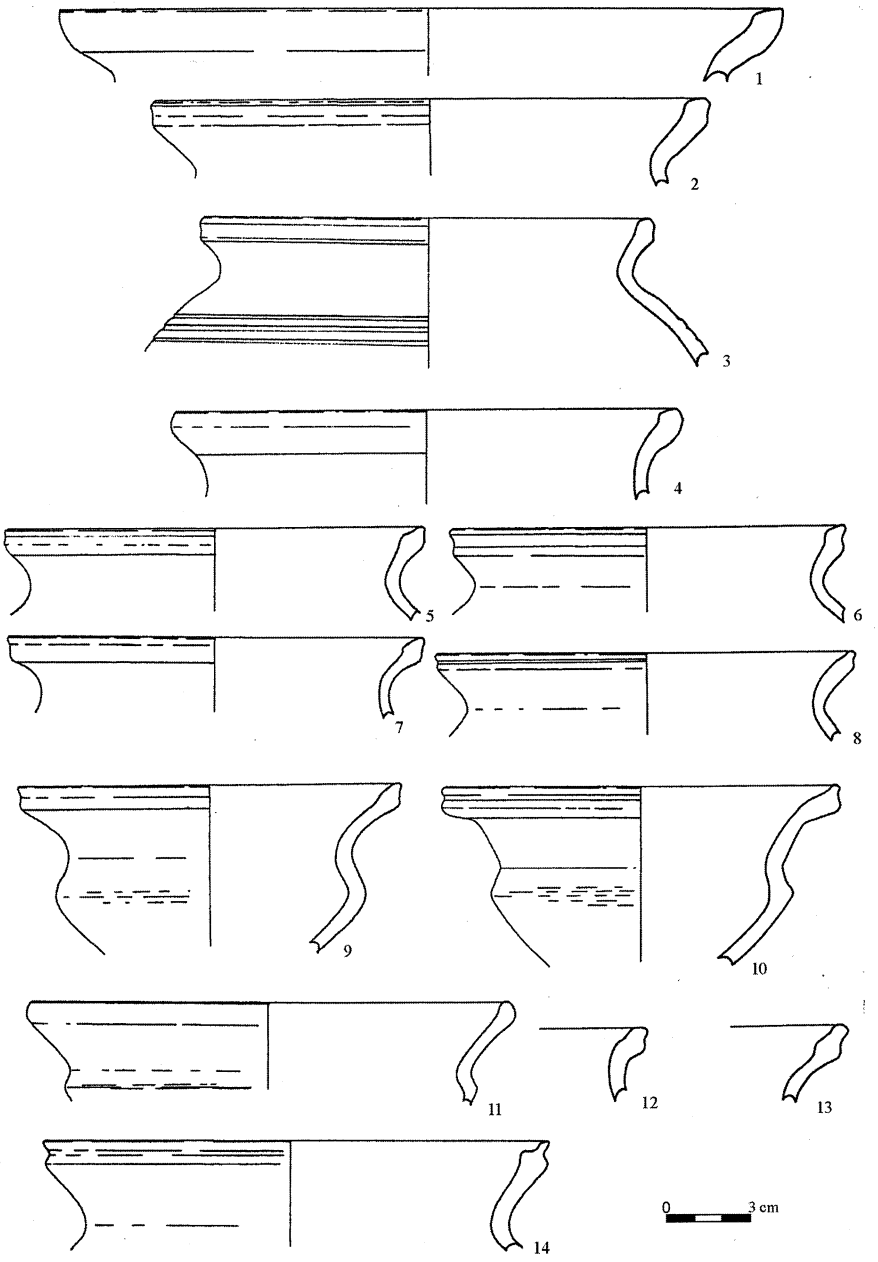

Obr. 15. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily).
Nálezy keramiky z druhé poloviny 13. století z vrstvy 8 sondy 6B/03 (soubor 8).

vyhodnocení nálezové situace a konzultaci problematiky s F. Gabrielem se přikláníme k datování rytin do období středověku.

Prostor před severním průčelím klasicistního objektu byl zastavěn lehkými stavbami dřevěné konstrukce (foto 4). Po jejich demolici byl odhalen skalní reliéf, který nesl stopy po ukotvení těchto staveb. Jde o 3 vodorovné dráže orientované v ose sever – jih (délky 1,5 – 2,2 m, šířka 0,25 – 0,3 m), které byly na J straně uzavřeny upravenou přirozenou skalní puklinou, uměle upravený pískovcový val na severním obvodu skalního bloku (výška do 0,5 m), který kopíroval hranu skály. Do systému ukotvení dále náležely dvě menší kruhové a dvě pravoúhlé kapsy – jedna obdélníková (0,45 x 0,25 m) při severním pískovcovém valu a druhá – větší (1 x 0,5 m, hloubka 0,5 m) – uzavírající ne jižní straně konstrukci. Další dráže byla registrována souběžně s pískovcovým valem. Na SZ okraji skalního bloku byla po odstranění náletových dřevin a travního drnu nalezena mohutná dráže v ose S – J o délce 1 m a šířce 0,4 m.

Zjištěné relikty nelze s největší pravděpodobností datovat do středověku. Souvisejí až s recentní úpravou skalního reliéfu. Ve výplních kapes byly nalezeny jen artefakty recentního stáří.

Sonda 6/2003

V sonda 6A jsme registrovali jednoduchou stratigrafii, která překrývala skalní podloží; byla tvořena čtyřmi uloženinami (kontext 1, 2, 3, 4 – obr. 8, 10).

V sondě 6B jsme prozkoumali stratigrafii 8 uloženin (1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9) – kontexty 2, 3, 7, 8, 9 vyplňovaly skalní puklinu, ze které byl získán početný nálezový soubor (obr. 9, 11, 12).

Tab. 1. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily).
Artefakty a ekofakty nalezené ve výplních objektu 1/02 v sondě 5/02.

vrstva	keramika		mazanice	kosti	železo	struska		sklo		stavební materiál	
	počet	m	počet	počet	počet	počet	m	počet	m	počet	m
3 a 4	10	0,15	2	-	-	-	-	-	-	-	
3 a 5	18	0,25	2	4	-	-	-	3	0,1	-	
6	36	0,45	-	4	1	-	-	-	-	-	
8	68	1,21	-	21	-	5	2,1	-	-	20	15,7
celkem	**132**	**2,06 kg**	**4**	**29**	**1**	**5**	**2,1 kg**	**3**	**0,1 kg**	**20**	**15,7 kg**

Tab. 2. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily).
Artefakty a ekofakty nalezené ve vrstvách a výplních v sondách 6A a 6B/2003.

vrstva	keramika		mazanice		kosti		železo		struska		bronz	kameny	
	počet	m	počet (kg)	m	počet (kg)	m	počet (kg)	m	počet (kg)	m	počet (kg)	počet	m (kg)
kontext 2	20	0,15			1	0,01						1	0,02
kontext 2-3	31	0,25	1	0,01	2	0,02	8	0,05					
kontext 5	3	0,03					1	0,01					
kontext 7	191	2,45	8	0,06	41	0,90	1	0,30	2	0,25	1	5	0,30
kontext 8	23	0,20											
kontext 9	6	0,05	1	0,01	6	0,20	1	0,01				1	0,02
celkem	274	3,13	10	0,08	50	1,13	11	0,37	2	0,25	1	7	0,34

Tab. 3. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily).
Chronologické zastoupení keramiky v uloženinách objektu 1/02 v sondě 5/02.

vrstva	VS1	VS1/2	VS2	N01
3 a 4	3	2	1	3
3a 5		3	8	7
6	1	5	13	15
8	1	28	29	8
celkem	**5**	**38**	**51**	**33**

Graf 1. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily).
Chronologické zastoupení keramiky – sonda 5/2002.

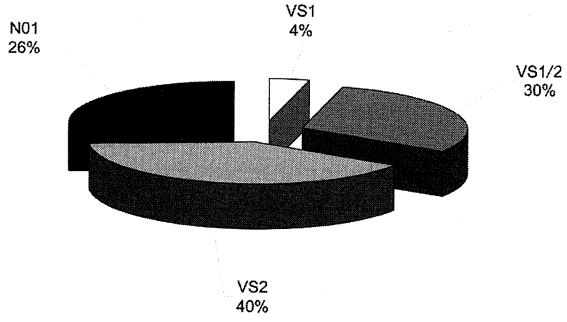

Tab. 4. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Chronologické zastoupení keramiky v uloženinách sondy 6/2003

vrstva	VS1	VS1/2	VS2	N01
2			19	1
2 a 3		30	1	
5		2		1
7	9	167	17	
8		23		
9		6		
celkem	**9**	**228**	**37**	**2**

Graf 2. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Chronologické zastoupení keramiky – sonda 6/2003.

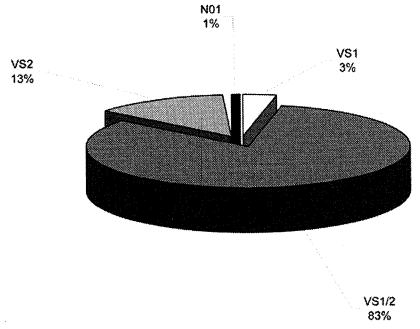

Graf 3. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Chronologické zastoupení keramiky – výzkum 2002 - 2003.

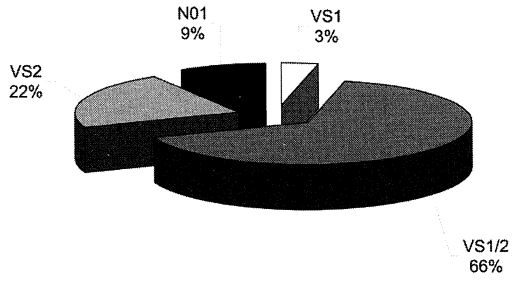

Foto 1. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Umístění zásobnice při severní stěně klasicistní budovy (říjen 2002).

7. Doklady středověké stavební aktivity na druhém skalním bloku

Na druhém skalním bloku se relikty středověkých objektů, na rozdíl od jádra hradu na třetím skalním bloku, dochovaly jen sporadicky.

Jde například o objekt obdélného půdorysu, který je situovaný východně od klasicistní restaurace. Dochovaly se pouze negativní otisky základů s nelogickou vazbou na budovu restaurace a tím i starší barokní objekt (poustevnu) – předchůdce klasicistní stavby. Uvnitř byla po destrukci skalního bloku odkryta původně čtverhranná zásobní jáma (lednice), která se svou orientací vázala k předpokládané starší stavbě.

Zásadní význam pro určení antropogenních aktivit na hradě má soubor keramiky, jednoznačně datovatelný do druhé půlky 13. století, který pochází z jedné ze zanesených puklin v západní části sledovaného objektu.

Další dva zajímavé objekty druhého skalního bloku se nacházejí při západním průčelí kaple sv. Jana Nepomuckého.

Jde o půlkruhově zaklenutý útvar z pískovcových kvádrů, překlenujících trhlinu ve skále. Útvar je současný nejspíše s barokní parapetní zdí.

Severovýchodně od prvního útvaru se nachází útvar další, evidentně datovaný do období středověku: do skály zarovnané do svislé roviny je vyhlouben rozměrný půlkruhově zakončený otvor. Nejspíš se jednalo o propojení branného stanoviště s podzemním prostorem, zničeným při výstavbě kaple sv. Jana Nepomuckého.

Nejvýznamnějším středověkým objektem na 2. skalním bloku je zasypaná studna, zasekaná do rohu široké trhliny (rozměry: 250 x 190 x 320 cm); její západní stěna není dochována. Studna je dnes přístupná od severu narušeným nárožím torza sklípku mladšího data. V okolí studny jsou záseky ve skalách, dokládající přisazené dřevěné objekty neurčitelného stáří. Ve studni jsou patrná dvě patra (1. patro – výška 2,5 m, 2. patro výška 5 – 6 m).

V úseku od studny směrem ke konírně je výrazným zásahem otisk dřevěné stěny, přehrazující proluku mezi 2. a 3. skalním blokem.

Foto 2. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Gotická ostění z brány (?) nalezená na dně zásobnice (říjen 2002).

Navazující jižní strana 2. bloku obsahuje v délce 15 – 20 m větší množství zásek, dokládajících zde poměrně rozsáhlou dřevěnou zástavbu, přiloženou ke skalní stěně; tyto hospodářské? budovy se patrně vázaly na uměle srovnanou úroveň.[42]

8. Interpretace a datování

Nejzajímavějším nálezem při záchranném výzkumu na hradě Valdštejnu se stal objekt vytesaný do skály. Tzv. džbánovité nebo lahvovité objekty jsou nalézány na hradech zejména na pískovcovém skalním podloží – například na Valečově (okr. Mladá Boleslav), na Frýdštejnu (okr. Jablonec nad Nisou) nebo na Hrubé Skále (okr. Semily). Ovšem nikoliv výhradně – objekty tohoto typu se nalezly například na hradu Nístějce (k. ú. Vysoké nad Jizerou, okr. Semily), jehož podloží tvoří krystalické horniny. Tyto objekty byly v minulosti interpretovány jako hladomorny.[43] Později se dočkaly poněkud prozaičtějšího vysvětlení – některými badateli jsou pokládány za cisterny.[44] F. Gabriel a J. Smetana upozornili na značnou propustnost materiálu,

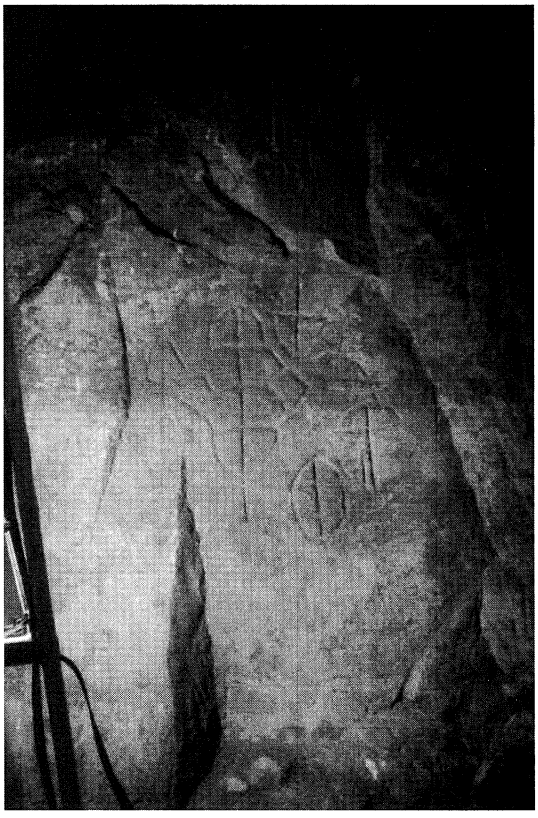

Foto 3. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily). Rytiny na SZ stěně zásobnice (říjen 2002).

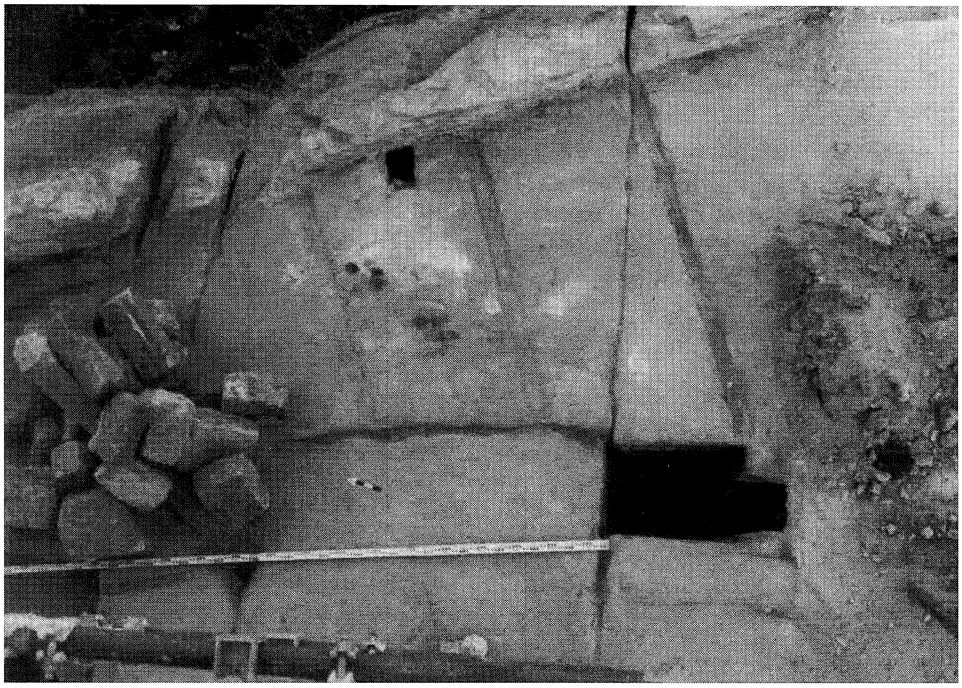

Foto 4. Valdštejn – hrad (k. ú. Mašov, okr. Semily).
Dráže a kapsy na skalním reliéfu prvního hradního bloku.
Stopy po konstrukcích dřevěných staveb recentního a subrecentního stáří (listopad 2002).

ve kterém byly objekty vytesány. Proto vysvětlovali tyto objekt jako zásobárny – obilnice.[45]

Interpretace funkce objektů coby *hladomoren* dodnes neztratila na své aktuálnosti a do jisté míry i tajemném půvabu. Obdobným způsobem proto bývají prezentovány v médiích a někteří hradní kasteláni takto *vylepšují* své výklady. Ani valdštejnská zásobnice nebyla tohoto osudu ušetřena. Za hlavní důkaz o funkci hladomorny jsou pokládány rytiny na severní stěně. Ty však mohla vytvořit i čeleď, která zásobnici plnila a čistila. Rozhodně to byla práce, která si vyžádala hodně času – zásobnice má objem více než 34 tisíc litrů.

Datování objektu je poměrně problematické, neboť nebyly registrovány žádné vrstvy se sourodým nálezovým inventářem (13. – 16. stol. – obr. 13). K zaplňování objektu došlo dle nejmladší keramiky až od počátku 16. století. Na dně byla nalezena dvě velká pískovcová ostění s okosením, která pocházela nejspíš z brány (možná souvislost s dobýváním hradu v roce 1440 nebo předpokládaným požárem v první půlce 16. století.[46] Horní partie objektu souvisely s provozem klasicistní restaurace

– ve výplni jsme nalezli 2 hydraulické mosazné pumpy k udržování tlaku v pivních sudech, zlomky pivních lahví a sklenic. Z této doby též pochází odlehčovací klenební obloukový pas, který se nachází pod severním průčelím domu a byl ukotven do vysekané dráže v hrdle objektu.

Zjištění z druhé etapy výzkumu v roce 2003 nepozměnila zásadním způsobem naše vědomosti o vývoji antropogenních aktivit na lokalitě. Opětovně jsme prokázali stopy osídlení na druhém skalním bloku již ve druhé polovině 13. století (obr. 14 – 15). Zkoumaná skalní spára byla vyplněna v průběhu vrcholného středověku – nejmladší stopy pocházejí z první poloviny 15. století.

Poznámky

[1] ZM 10 03-32-23, koordináty – ZSČ/JSČ: 315/18, 319/20, 324/19, 328/15, 331/16, 331,5/20 mm, nadmořská výška 380 m.

[2] *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae. Pozůstatky desk zemských, roku 1541 pohořalých.* Ed. J. Emler. Tom. I. Praha 1870, s. 56-57.

[3] *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim.* (1354-1436). Ed. F. A. Tingl. Tom. I, s. 17, 170.

[4] *Reliquiae tabularum,* I, s. 413-414.

[5] *Libri confirmationum,* tom. I/1, s. 190, 14, 20; tom. I/2, s. 10.

[6] *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae. Pozůstatky desk zemských, roku 1541 pohořalých.* Ed. J. Emler. Tom. II. Praha 1872, s. 10.

[6a] Archiv český III, s. 496.

[7] *Reliquiae tabularum,* I, s. 170

[8] Tamtéž.

[9] Tamtéž.

[10] *Staří letopisové čeští. Scriptores rerum Bohemicarum.* Vyd. F. Palacký. Praha 1829, s. 122.

[11] *Staří letopisové čeští,* s. 137.

[12] Archiv český. Vyd. F. Palacký. Díl IV. Praha 1846, s. 21.

[13] Státní ústřední archiv Praha (dále jen: SÚA), desky dvorské 16 fol. 37.

[14] Tamtéž, DD 16 fol. 43, DD 30 fol. 210.

[15] Tamtéž, DD 17 fol. 70.

[16] *Reliquiae tabularum,* I, s. 120.

[17] Tamtéž, s. 170.

[18] SÚA, DD 17 fol. 72.

[19] Tamtéž, DZV 2B6, 250, C8, 5B28.

[20] ANDĚL, R. a kol.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* Sv. III. Severní Čechy. Praha 1984, s. 491.

[21] Problematice valdštejnských poustevníků se naposledy věnoval R. R. NOVOTNÝ: *Spor turnovského světského a řeholního kléru ve třicátých letech 18. století.* Z Českého ráje a Podkrkonoší 17, Semily 2004.

[22] SÚA, Tereziánský katastr, inv. č. 1094, Boleslavský kraj čís. 554, panství Hrubá Skála a město Turnov, fasse 1713.

[23] POCHE, E. a kol.: *Umělecké památky Čech.* IV. díl. Praha 1982, s. 166.

[24] SEDLÁK, J.V.: *Hrad Valdštejn.* Vlastivědná knižnice KČT, řada I, svazek 5. (Stať Snahy o záchranu hradu, s. 43, napsal V. Teklý.) Praha 1948.

[25] MACEK, P. – NOVOSADOVÁ, J.: *Stavebně historický průzkum hradu Valdštejna.* Strojopis SÚRPMO, Praha 1988.

[26] DURDÍK, T.: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů.* Praha 1999, s. 579-580.

[27] SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze království českého.* Díl X. Praha 1932, s. 57.

[28] WALDHAUSER, J. – WEBER, V.: *Výzkum na hradě Valdštejně.* Archeologické rozhledy, *25,* 1973, s. 221-224.

[29] KOSINA, J.: *Zpráva o archeologických akcích Okresního muzea v Turnově za rok 1986.* Zpravodaj KMVČ. Sv. XIV/1. Hradec Králové 1987, s. 106-109. KOSINA, J.: *Zpráva o archeologických akcích Okresního muzea v Turnově za rok 1987.* Zpravodaj KMVČ. Sv. XV/1. Hradec Králové 1988, s. 131-139. KOSINA, J.: *Zpráva o archeologických akcích Okresního muzea Českého ráje v Turnově za rok 1988.* Zpravodaj KMVČ. Sv. XVI/1. Hradec Králové 1989, s. 39-41.

[30] GABRIEL, F. – MACEK, P.: *Stavební vývoj hradu Valdštejna.* In: Archaeologia historica. Sv. 17. Praha 1993, s. 163-175. GABRIEL, F. – SMETANA, J.: *Skalní hrady a jejich vztah k české hradní architektuře.* In: Archaeologia his-

torica. Sv. 11. Praha 1986, s. 143-152. MACEK, P. – NOVOSADOVÁ, J.: *Stavebně historický průzkum hradu Valdštejna.* Strojopis SÚRPMO. Praha 1988.

[31] PROSTŘEDNÍK, J.: *Zpráva o archeologických akcích Okresního muzea Českého ráje v Turnově za rok 1992.* Zpravodaj MVČ v Hradci Králové 19, 1993, s. 29-35; PROSTŘEDNÍK, J.: *Přehled archeologických výzkumů turnovského muzea v letech 1992 a 1993.* In: Z Českého ráje a Podkrkonoší. Sv. 7. Semily 1994, s. 201-202.

[32] PROSTŘEDNÍK, J.: *Archeologické výzkumy Okresního muzea Českého ráje v Turnově v roce 1996.* In: Z Českého ráje a Podkrkonoší. Sv. 10, Semily 1997, s. 139-147. PROSTŘEDNÍK, J.: *Archeologické výzkumy Okresního muzea Českého ráje v letech 1996 a 1997.* Zpravodaj MVČ v Hradci králové 24, 1998, s. 18-19.

[33] SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze království českého.* Díl 10. Praha 1932, s. 60-61.

[34] GABRIEL, F. – MACEK, P.: *Stavební vývoj hradu Valdštejna,* s. 168.

[35] MACEK, P. – NOVOSADOVÁ, J.: *Stavebně historický průzkum hradu Valdštejna,* s. 9.

[36] PROSTŘEDNÍK, J.: *Archeologické výzkumy Okresního muzea Českého ráje v Turnově v roce 1996,* s. 147-150; PROSTŘEDNÍK, J.: *Archeologické výzkumy Okresního muzea Českého ráje v letech 1996 a 1997,* s. 18-19.

[37] MACHÁČKOVÁ, L. – PROSTŘEDNÍK, J.: *Nálezová zpráva ze záchranného archeologického výzkumu. 05/98. K.ú. Mašov (okr. Semily), Valdštejn – hrad.* OMČR Turnov 1998.

[38] PROSTŘEDNÍK, J.: *Archeologické aktivity Okresního muzea Českého ráje v roce 1999.* Zpravodaj MVČ 26, 2000, s. 15-16.

[39] PROSTŘEDNÍK, J.: *Archeologické aktivity Okresního muzea Českého ráje v roce 2000.* Zpravodaj MVČ 27, 2001, s. 15-26.

[40] GABRIEL, F. – MACEK, P.: *Stavební vývoj hradu Valdštejna,* s. 163-175.

[41] SMO 1:5000 Turnov 3-8, koordináty – ZSČ/JSČ: 353/78 mm.

[42] MACEK, P. – NOVOSADOVÁ, J.: *Stavebně historický průzkum hradu Valdštejna,* s. 53-56.

[43] SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze království českého.* Díl 14. Praha 1923, s. 182.

[44] CHOTĚBOR, P.: *Povrchový průzkum hradu Valečova.* Archeologia Historica (AH) 5, 1980, s. 255; PLAČEK, M.: *Pitná a užitková voda na středověkém hradě a její zajišťování.* Folia Historica Bohemica 7. Praha 1981, s. 205.

[45] GABRIEL, F. – SMETANA, J.: *Skalní hrady a jejich vztah k české hradní architektuře.* AH 11, 1986, s. 149; GABRIEL, F. – KNOP, K.: *K interpretaci džbánovitých objektů na pískovci.* AH 15, 1990, s. 261-274.

[46] ANDĚL, R. a kol.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* III. Severní Čechy. Praha 1984, s. 491.

Petr HARTMAN – Jan PROSTŘEDNÍK: *Archäologische Rettungsausgrabungen einer mittelalterlichen Vorratskammer auf der Burg Valdštejn*

Im Jahre 2002 wurde auf der Burg Valdštejn (Katastralgemeinde Mašov, Bezirk Semily – Semil) auf dem zweiten Felsblock die erste Etappe von archäologischen Rettungsausgrabungen durchgeführt, wobei ein Raum entdeckt wurde, der in die Felsmasse ausgehauen ist.

Der Raum befindet sich auf dem zweiten Felsblock an der nördlichen Stirnseite des klassizistischen Bauwerks. Er hat die Form eines unregelmäßigen abgestumpften Zylinders mit einer Tiefe von 5,4 m, dem maximalen Durchmesser von 3,09 m (Boden), dem minimalen von 1,85 m (Mündung). Ausgehauen ist er in den Sandsteinfels, die Wände sind glatt, mit Rissen, an der Nordwand in der Tiefe von 2,8 bis 3,5 m befinden sich eingeritzte Zeichnungen, das maximale Volumen des Hohlraumes beträgt ungefähr 34 400 Liter.

Der krugförmige Raum ist mittelalterlichen Ursprungs und war bis auf das Niveau von 2,7 m von der Mündung rezent gefüllt. Die Ablagerungen enthalten das Inventar einer breiten Zeitspanne vom Ende des 13. bis in die erste Hälfte des 16. Jahrhunderts.

Krugförmige oder flaschenförmige Hohlräume kommen auf Burgen vor, die auf einer Sandsteinfelssohle (z. B. Valečov, Frýdštejn, Hrubá Skála) errichtet wurden, aber auch anderswo (z. B. auf der Burg Nístějka, deren Sohle kristallinisches Gestein bildet). Diese Hohlräume wurden in der Vergangenheit als Verlies und später als Zisternen betrachtet; F. Gabriel und J. Smetana machten auf die ziemlich hohe Durchlässigkeit der Sohle aufmerksam, worin sie ausgehauen wurden, und erklärten sie als Vorratskammern – Getreidekammern.

Die zweite Ausgrabungsetappe im Jahre 2003 bewies erneut Besiedlungsspuren auf dem zweiten Felsblock schon in der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts.

(Übersetzt von Dipl.-Ing. Günter Fiedler)

„Item zedníkům na nějaký sloupky do štítu dáno ..." Rok 1630 na stavbách Albrechta z Valdštejna v registrech baušrejberských

Petr Uličný

Stavební činnost Albrechta z Valdštejna na Jičínsku v letech 1625 – 1634 dokáže dodnes zaujmout nejen svou architekturou a urbanismem, ale i velikostí nasazených prostředků, horečnatým tempem a často i protikladnou dynamikou, kdy bylo nejednou, podle aktuálního Valdštejnova přání, potřeba strhnout již postavené. O tom všem vypovídají jak stavby samotné, tak i písemná dokumentace, v níž prvořadé místo zaujímají *Registra hlavní baušrejberská na příjem a vydání všelijakých materiálních věcí při stavení J. M. k. jitčínských: od 1. Januarii do posledního Decembris, to jest za celý rok. Léta 1630,* jejichž podrobný obsah představuji v tomto článku. Kromě této knihy – vedle korespondence mezi Valdštejnem a komorou či staviteli – jsou dochována podobná registra z první poloviny roku 1632, které doplňuje kniha počtů z následujícího pololetí a další dokumenty menšího rozsahu, jako seznam nedodělků z konce roku 1630 a partikulář z června roku 1632.[1]

Všechny vyjmenované dokumenty ve stručném výtahu použil již Jan Morávek pro úvodní kapitolu knihy *Valdštejův Jičín, Příspěvek k dějinám barokního stavitelství v Čechách,* napsané společně se Zdeňkem Wirthem a vydané v roce 1946. Mým důvodem pro nové studium těchto pramenů byl nejen zájem o detailnější náhled na bohatou mozaiku dodavatelů a řemeslníků, tehdejší stavební terminologii a případnou novou interpretaci některých zápisů, ale také připomenutí již známých faktů, které byly z různých důvodů přehlíženy. Jako příklad mohu uvést správný Morávkův údaj, vycházející ze zápisů register, že stavba loggie (casina) dospěla v roce 1630 již k hlavní římse a její čerstvě vyzdvižený krov byl právě pokrýván.[2] Zdeněk Wirth však v téže knize uvádí, že *„zahrada s loggií a čestným dvorem byla projektována N. Sebregondim před r. 1630 a zbudována asi v letech 1630 – 34".*[3] Toto chybné přesvědčení bylo poté obecně přijmuto.[4]

Jednotlivé kapitoly register jsou rozlišeny podle materiálu, s vyjmenováním jeho příjmu a následného vydání během roku. Protože jednotlivá folia register nejsou

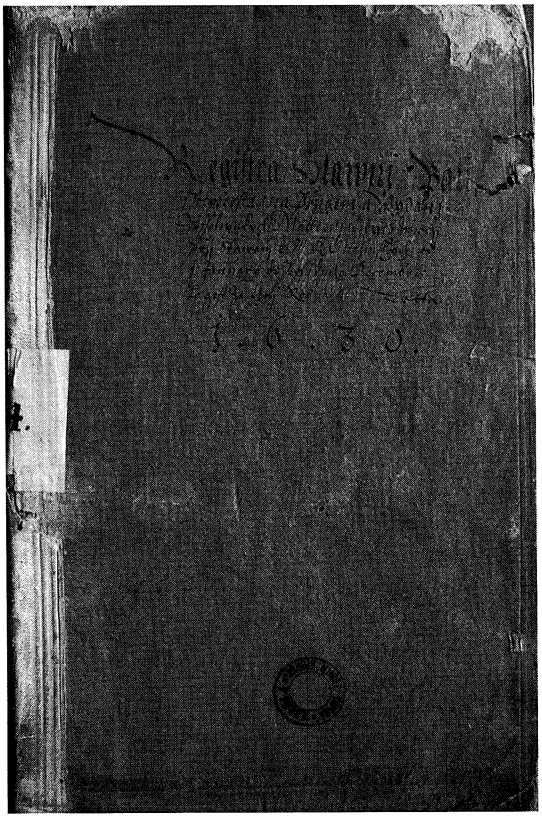

Obr. 1. Registra baušrejberská, 1630. Obal knihy. SÚA, VL, sg. F/67/2. (Foto Petr Uličný, 2004.)

číslovaná, budou následně uvedené kapitoly sloužit za přibližný odkaz na citovanou část. Jednotlivé kapitoly příjmů a výdajů následují v tomto pořadí: *příjem železa štafového, příjem železa mřížového, příjem železa šínového, příjem svorů, ryklů a štafů do dubového roubení a mincovních, příjem vřeten a pypřic mlejnských k mlejnům samotížným, příjem vocele, příjem hřebu laťovného, příjem hřebu podlažného, příjem hřebu šindelného, příjem sochorů železných, příjem palic železných, příjem klínů železných, příjem nosatců, příjem motyk, příjem špiců tuplovaných, příjem kratců havířských, příjem kratců na rozdělávání vápna, příjem lopat železných, příjem seker, příjem pil, příjem drátu železného, příjem mříží drátovních, příjem rejčů železných, příjem plechů, příjem zděří železných, příjem háků železných, příjem volova, příjem skla, příjem voleje lněného, příjem starých mžíží železných, příjem starých oken, příjem fošen a prken jedlových, příjem fošen a prken dubových, příjem prken neb fošen borových, příjem fošen a prken hruškových, příjem lišet dubových, volšových a lipových, příjem latí neb lyšet jedlových, příjem šindele, příjem koleček rybníkářských, příjem trakařů,*

příjem nosidel, neb nůší, příjem rejčů, příjem lopatišťat, příjem neciček, příjem kádí, džberů a vokovů, v lomě velíšském, v lomě dřevěnském, v lomě bradleckém, při cihelni tumské, při cihelni dřevěnské, při cihelni obecní, zpráva o dodávání vápna k stavení J. M. k. jitčínskému. Na konci všech příjmů a výdajů, stejně jako na závěru všech stran, jsou sumáře zapsaného množství. Tak například v kapitole o svorech bylo v příjmu uvedeno: „*Po zavření počtů za celý rok 1629 do posledního Decembris zůstalo svorů 112, ryklů 104, štafů do dubového roubení zůstalo 43 a mincovní 2 – s novým restem po létu 1629.*" Následuje příjem a vydání, na jehož konci je uvedeno: „*Summa všeho vydání v tom roce činí totiž: svorů 159, rykle 160, štafy pro dubové roubení 18 a štafy mincový 2. A tak rovnaje příjem s vydáním zůstává k budoucímu měsíci Januarii léta 1631 totiž: svorů 7, rykle 11, a štafy pro dubové roubení 25.*"

Zámek

Největším tehdejším staveništěm na jičínském panství byl Valdštejnův městský palác, který se nacházel v roce 1630 těsně před svým dokončením. Zimní období zde bylo využito zejména k zemním pracím, které pak pokračovaly až do konce roku. Od 1. ledna jsou tak průběžně zapisovány výdaje na různé nástroje potřebné ke kopání a vyvážení hlíny s kamením, jako rybníkářská kolečka, trakaře, nůše, rýče, lopaty, nečičky a kádě. Během ledna až března jsou při těchto pracích nejprve uváděni zedníci s nádeníky, „*kteří v novém stavení podzemní sklepy vybírali*". V této činnosti se s přestávkami pokračovalo od dubna do června, kdy dělníci „*v stavení zámku příčky bořili a z sklepů podzemních rum vybírali*". A dále i v červenci, kdy „*havíři, kteří v stavení zámku, s dělníky, podzemní sklep 1 a grunty vybírali*", spotřebovali 3 motyky. Protože výdaje na zdění byly zapisovány do zvláštních partikulářů, které se nedochovaly, není možné přesně určit, které části zámku se zakládání týkalo. Pouze z pravidelných týdenních výdajů na stavbu lešení od prvního dubna do posledního října, a dále z výdajů na nástroje k podávání kamene, cihel a rozdělávání vápna v témže období a podle výdajů postranků (speciálních provazů) zedníkům, „*kteří štukoví kamení na venýře do dveří nosili*" v květnu a červnu, je jisté, že samotná stavba zámku pokračovala hbitým tempem po celou sezónu. Jelikož průčelní křídlo do náměstí bylo již hotové, stejně jako přilehlé křídlo otočené ke kostelu, týkalo se vyzdívání zřejmě jen krátkých křídel, spojujících hlavní budovu se stájemi. O těchto křídlech se zmiňuje ještě v dubnu 1632 stavitel Sebregondi, když Valdštejnovi oznamuje, že tudy povede galerie ke stájím.[5] To ukazuje, že ani tehdy ještě nebyly zcela hotové. Zajímavá je srpnová zpráva register, kdy havíři „*v starém stavení, pro vystavění nový pavlače pro pilíře grunty vybírali*". O těchto galeriích, obíhající malý dvůr starého křídla, ve zmíněném dopise Sebregondi píše, že se právě bořily a stavěly. Jak ale plyne z výše uvedených prací, byly v některých partiích založeny zcela nově, snad tedy předchozí smiřické či trčkovské arkády neobíhaly všechny strany dvora.

Již první týden v lednu jsou také vypláceny práce „*zedníkům při stavení zámku k strojení lešení, po kterém rum na nové klenutí vozí*", či v jiné zprávě zmíněné jako „*sklepy*

povrchní", tedy loňský rok provedené, ale tehdy ještě nezakryté klenby. V září se skupina havířů přesunula na další lokalitu v zámku, kde začali s kopáním lednice a *gruntu* (základu) jejího trativodu, odvádějícího tající vodu z ledů. Dělníci a zedníci při této práci užili 6 neciček, 10 koleček a několik rýčů. V říjnu musela být celá lednice vyzděna a zaklenuta, protože první týden v listopadu se již účtují vydání 6 dubových prken „*k dělání podlahy do lednice*". Poloha lednice není zmíněná, ale z účtu na 3 nosatce, které v tomto období (od července do září) „*zešli a spotřebovali havíři s dělníky, kteří při stavení zámku grunty trativodu a staré zdi vybírali a vykopali*", vyplývá, že byla založena v území, které bylo potřeba před tím zcela zplanýrovat.

K výjimečným případům, kdy byly v registrech zapsány konkrétní konstrukční práce mimo zakládání zdí, patřila stavba šnekového schodiště. O něm se dozvídáme, že si na jeho spodek tesaři 5. června odnesli 2 dubová prkna. Práce na něm se zřejmě vlekla, protože během července a ještě v září je na tutéž práci předáno ještě dalších 11 prken. Teprve až kolem 22. října se mohli odpoutat od země, když se „*tesařům na schody, pro železné sloupky, jak uvnitř voken dělány býti mají*", vydalo posledních 8 prken. Při tak málo informacích a také kvůli tomu, že se dnes žádné takové schodiště na zámku nedochovalo, lze o jeho podobě pouze fantazírovat. Schodiště bylo zřejmě zděné a tesaři zde pouze dodávali některé detaily, také je však možné, že se jednoduše zakládalo najednou více schodišť, dohromady snad čtyři. S ohledem na předpokládanou stavbu spojovacích křídel zámku v tomto období je snad možné lokalizovat toto jedno nebo více schodišť právě tam.

Velká část zapisovaných prací se na zámku týkala konstrukce dubového roubení. Podle zpráv výdajů se s touto akcí začalo v podkroví nad hlavními stájemi, kde měli být ustájeni nejlepší Valdštejnovi koně, jako 17. června zmíněných „*18 koní kaizarských J. M. k.*", okovaných 5 holemi štafového železa. Nejprve ale byly v prvním patře stájí již od 20. ledna do 14. dubna pokládány podlahy, na které si tesaři v osmi termínech vyzvedli celkem 750 jedlových prken, 270 prken na lišty a 2 640 podlahových hřebíků. Takové množství prken a hřebů spíše svědčí o komplikovanější podlaze z užších prvků. Osm termínů vydání odpovídá osmi zde dochovaným místnostem, které jsou dodnes děleny velmi tenkými stěnami, prozrazujícími svoji dřevěnou konstrukci. Poté, co byly hotovy podlahy nad maštalí, byly od 15. dubna až do 21. září pokládány podlahy ve zbývající části zámku. V pravidelných intervalech bylo tehdy po 21, respektive 22krát vydáno celkem 4 695 jedlových prken a 29 168 kusů podlahových hřebíků. V této sumě jsou však obsažena i vydání na podlahy na faře či mincovně, která nebyla zvlášť rozepisována. Podle počtu termínů vydání je snad možné určit i počet všech místností, doplněný ještě o jednu, kde se pokládala podlaha na přelomu října a listopadu. Polohu těchto prostor lze ale jen odhadnout. Patrně se jednalo zejména o podkrovní prostory nad hlavní částí zámku. Stejně neurčité jsou i údaje o konstrukcích dveří, na které truhlář Kryštof Guttbir dostával v pravidelných intervalech od 10. června do 16. listopadu jedlová a borová prkna vedle podlahových hřebíků. Celkově jsou zmiňovány 15krát výdaje na dřevěná futra a 17krát na samotné dveře, šlo tedy převážně o konstrukce otvorů v dřevěných příč-

kách. Tak například v polovině srpna bylo *„Guttbirovi, truhláři, na dělání dveří, futra a obloží“* vydáno 15 jedlových a 69 borových prken vedle 390 hřebů, přičemž se poměr u jednotlivých vydání dost lišil na to, aby bylo možné stanovit nějaký mode-

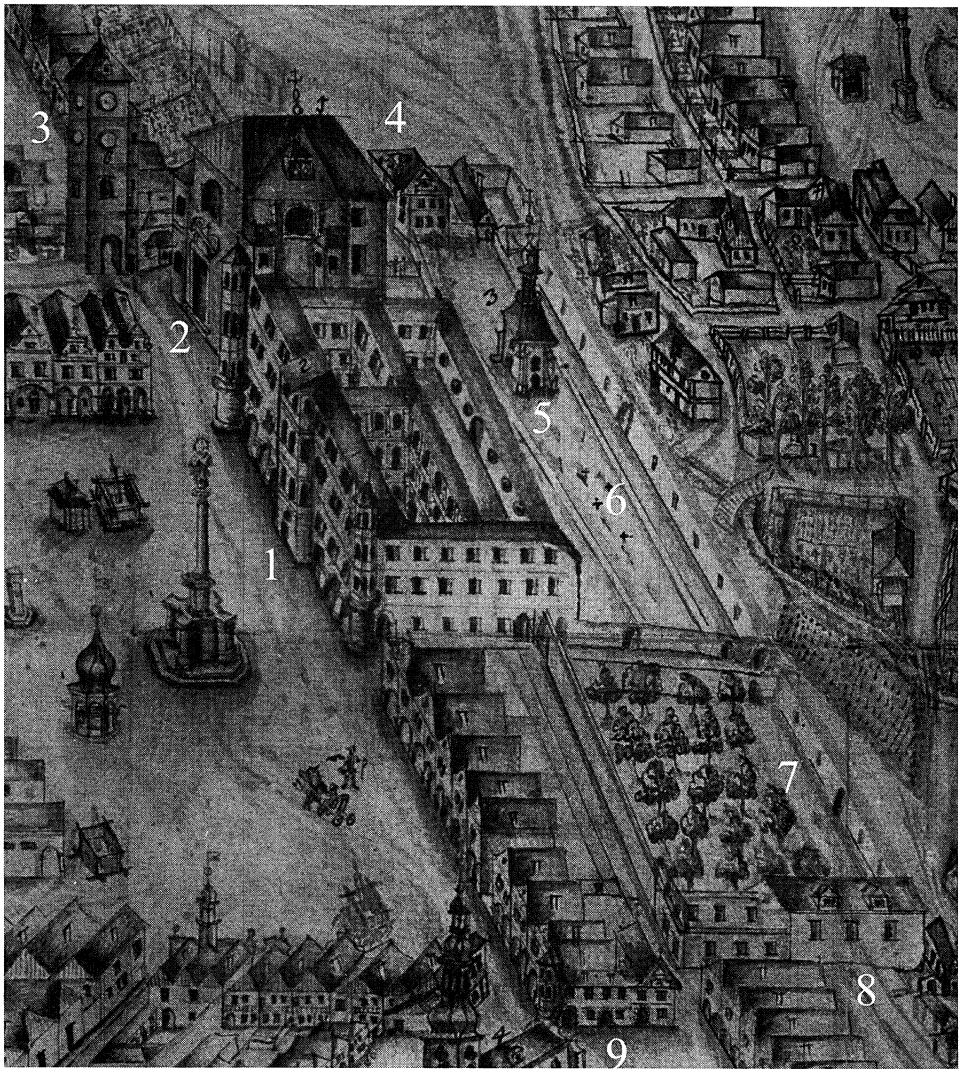

Obr. 2. Josef Sikora. Detail pohledu na Jičín, 1756. 1: zámek, 2: zámecký kostel (sv. Jakuba), 3: Valdická brána, 4: fara, 5: kostel sv. Jana Křtitele na Koštofranku, 6: zbytky dolních stájí, 7: zbytky jízdárny, 8: míčovna, 9: zemský dům. RMaG Jičín.

lový výdaj. Každopádně se podle počtu vynaložených prvků zdá, že jednotlivé dveře byly skládány do náročnějších, patrně geometrických vzorců.

Od 8. března do 6. května pak bylo konstruováno *„dubového roubení a příčky pod střechu nad hlavní marštalí“*, na což bylo vydáno 78 klamrů, 7 svorů a 10 štafů *„na místě menších svorů“*. Nakonec bylo *„mauermistru při stavění zámku na stahování příčky nad hlavní marštalí“* vydáno ještě dalších 7 svorů a 2 štafy. Na povrchovou úpravu roubení bylo v dubnu vyčleněno 1 785 podlahových hřebíků k *„přibíjení oblepenic k dubovému roubení nad hlavní marštalí“*, stejně jako týž měsíc celkem 10 100 šindelových hřebů *„k přibíjení plochých kůrek k dubovému roubení pod krovem nad hlavní marštalí“*. Po omazání byly tyto stěny omítány, jak dokládá výdaj 56 liber železa *„Jiříkovi Šenekovi na dělání klamrů do dubového roubení, kde štukatorové dělají“* z čtvrtého květnového týdne. Ve stejnou dobu také proběhla zřejmě poslední akce v těchto prostorách, kdy bylo od druhého dubnového týdne vydáno železo na *„dělání pecsky, šejble, a jinších potřeb k 7 svorům, který na zavěšování 2 komínů dělali“*, a *„na fasování trámu, kterýž pro komín uřezán byl“*, potřebující 44 liber železa, a *„více na dělání jednoho šraňku k zavěšování trámu, který pro komín vřezán jest“*, vyžadující 3 hole mřížového železa.

Časově těmto pracím odpovídají nelokalizované výdaje na polaťování tří vikýřů, v jiném zápise též uvedené jako *„polaťování vykíře, neb štítu“*, z druhého dubnového týdne, na které přišlo celkem 30 jedlových latí a 90 hřebů. Týden na to bylo 30 lištami polaťováno příkroví a nakonec na přelomu dubna a května bylo vydáno 32 lišet a 120 hřebů na *„polaťování, což sou pro vyhnání komínů vybořili“*, jak již bylo zmíněno výše.

Téměř současně s konstrukcí podkroví nad stájemi se na hlavním křídle zámku, otočeném do náměstí, rozběhla architektonicky nejzajímavější akce tohoto roku, a tou bylo vyzdvižení tří nových štítů. Práce začaly začátkem dubna, kdy byly vydány první skoby na osazování tesaných kamenů. Celkem bylo *„na fasování štuk, který do štítu zasazují“* vydáno do 24. srpna okolo 40 klamrů (skob) ze šínového železa. S omítáním a jemnější štukatérskou prací se začalo nejpozději první červencový týden, kdy kovář Jiřík Šenek dostal *„na dělání nějaké železné věci pro potřebu štukatorskou na štíty proti rynku“* 60 liber mřížového železa. O dva měsíce později bylo *„zedníkům při stavení zámku na nějaký sloupky do štítu proti rynku dáno 2 hole – 17 liber“* téhož železa. Zednická práce na štítech byla u konce druhý zářijový týden, kdy bylo *„zedníkům při stavení zámku k postavení makovic kamených nad štíty proti rynku dáno na zalívání železných sloupků, na kterém stojí“*, 8 liber olova. Již zcela ke konci roku, v polovině prosince, dostali dva vrchlabští zámečníci – Martin Risen a Martin Fen – 2 centnýře a 2 libry štafového železa *„na dělání 12 makovic železných na 3 štíty proti rynku“*.

Stavba krovu si již v průběhu stavby štítů během poloviny června vynutila konstrukci nových úseků střech, které zasáhly do krovu staršího. *„K dělání nárožníku pro přibíjení krovu neb námětku, kterýž se proti rynku rozbořil“*, tak bylo tehdy vydáno 23 liber štafového železa. Podobné znění měla i vydání na celkem 120 jedlových latí od půlky do konce června *„na polaťování krovu proti rynku, který se zase pobořiti a pře-*

stavěti musel". Od začátku června bylo také upravováno nebo zcela nově stavěno podkroví za štíty, když „*k dělání 9 klamrů do dubového roubení na podkroví proti rynku*" byly vydány 2 hole štafového železa. Ve stejnou dobu si zedníci „*na zavěšování komínů a příčky, který nad kuchyní vystavěli*" a „*na zavěšování komínu na podkovy proti rynku*" vyžádali 5 šroubů a menší svory, a „*na polaťování střechy na stavení zámku proti rynku*" 45 hřebů. S tím zřejmě ještě souvisela i červencová akce „*na jeden veliký 5 loketní klamer, kteréhož do komína kladli z starý pivovarský pánve*", a červnový termín vydání 600 kusů šindele a 360 hřebů na polaťování jakéhosi vikýře na starém stavení. Od přelomu července do konce srpna se pak opět pracovalo na „*dubovém roubení, neb příčky*", tentokrát ale stavěné nad knížecí kuchyní, vyžadující si více jak 132 klamrů neboli skob a „*16 mocných holí*". Dřevěné stěny byly z protipožárních důvodů hned vzápětí pobíjeny kůrkami, na což bylo spotřebováno 2 960 šindelových hřebů. A na začátku září se opět vydává 5 svorů a 5 ryklů „*na zavěšování příčky a komínu, jak nad kuchyní J. M. k. stojí*". S tím zřejmě souviselo i následné vydání 1 440 kusů šindele „*na strojení střechy na starém stavení*", v druhém zářijovém týdnu.

Na podkroví hlavní části zámku byly, jak Valdštejn rozhodl již v roce 1629, vybudovány pokoje pro jeho dceru Kateřinu z Valdštejna.[6] 15. října je proto kováři Jiříkovi Šenekovi vydána 1 hůl mřížového železa k „*zavěšování komínu v nový kuchyni, která na podkroví pro J. M. mladou kněžnu vystavěna jest*".

O samotné kuchyni Jeho Milosti knížete se mnoho údajů nedostává. Pouze na přelomu ledna a února „*vedle oznámení hospodáře zámku J. M. k., k nastavení 2 velikých koz, jak v kuchyni na vohništi na nich topí*", bylo vydáno 20 liber železa. A ve stejnou dobu bylo na stejném místě vydáno 6 liber olova „*na zalívání železných klamrů do štukovýho kamení, které v kuchyni J. M. k. vokolo vohniště zasazeny sou*". A poté až po sezóně, kdy bylo v půlce prosince „*vedle aprobati pana kuchmistra na dělání kruh na 3 nohách pod kotel dáno 2 hole*" štafového železa. Také k doplňování výbavy kuchyně došlo až po skončení sezóny, kdy hned druhý týden v říjnu bylo tesařům vydáno celkem 90 jedlových prken „*k zabednění komůrky na podkroví, kdež se pro kuchyni J. M. k. hrnce a jiný hlavní nádobí chová*". V listopadu pak byly zaznamenány výdaje na dělání „*3 párů pantů s háky, řetízky a petlicemi k zavírání komor*" (na podkroví), „*kdež pro kuchyni J. M. k. nový hrnce a rendlíky chovají*".

Velmi zajímavé jsou také údaje o skladech, které se v registrech občas objeví v souvislosti s konstrukcí příček, či kovových součástí různých truhel a polic. Hned první týden v lednu je tak na „*dělání jedný příčky neb přehrazení do sklepů v novém stavení, kdež pan kuchmistr všelijaký victualia chová*", dáno 26 jedlových lišt a 90 hřebů. Tentýž týden je také vydán jeden kovový šín (prut) na „*dělání pár pantů s háky s petlicemi a s řetízky k zavírání španělských vín v sklepě J. M. k.*", nepochybně v téže části zámku. Začátkem února pak byla do téhož sklepení vydána železná hůl na „*dělání pár pantů s háky, řetízky a s petlicemi pro zavírání vína*". Po sbití příčky pak bylo ještě druhý týden v lednu vydáno 17 jedlových prken „*na dělání polic, pro uskládání victualia, kterouž kuchmistr J. M. k. v sklepích v novém stavení chová*". Tak jako v jiných případech, i zde vybyl tesařům čas na pokračovaní v zařizování sklepů až po skončení sezóny,

konkrétně na přelomu října a listopadu, kdy bylo *„na strojení lešení ve sklepích, kdež pro J. M. k. (cýrgártner) všelijaký ovotce chová“*, vydáno celkem 27 jedlových prken a 60 hřebů. V průběhu roku se pak ještě objevují záznamy o vydání železa na *„pár pantů na truhlu, v který se pro kuchyni J. M. k. ryby pstruhy chovají“*, či *„na pár pantů s háky, řetězy a s petlicemi k zavěšení dveří, kdež se pro J. M. k. kapouni chovají“*. Za pozornost také stojí i údaj z přelomu dubna a května, zaznamenávající vydání 10 jedlových prken *„Guttbirovi truhláři, na dělání truhel pro všelijaké kuchyňské věci“*.

Během prvních tří lednových týdnů, a pak s přestávkou i v únoru a v březnu, byl vedle Valdštejnovy komory zřizován *německý kancelář*. Nejprve bylo *„Benešovi truhláři na dělání kanceláře, přede dveřmi při komoře J. M. k.“* vydáno 20 jedlových prken, 4 lišty a 90 podlahových hřebíků. Poté bylo *„Guttbirovi truhláři na dělání stoliček nových do zámku a 1 almary neb police do německého kanceláře“* vydáno ještě dohromady 60 kusů jedlových prken. Týž Kryštof Guttbir obdržel druhého února 13 lipových prken *„k dělání zábradlí na nový stoličky“*. A *„na lišty pod stoličky, které do německého kanceláře dělal,“* si o měsíc později ještě vyzvedl 4 dubová prkna. Valdštejnova komora byla od kanceláře nakonec oddělena patrně dřevěnou mříží, na jejíž sbíjení bylo 14. února vydáno *„Jiříkovi truhláři“* 30 podlahových hřebíků. O týden později ještě přibyla práce *„na dělání 10 lavicnic k přibíjení kanceláře před komorou J. M. k.“* a na dělání *„police pro registra“*, na což byla potřeba 1 hůl štafového železa. V téže dobu pak bylo *„vedle aprobati pana Daniele Winklera na dělání polic pro ukládání register“* vydáno dalších 19 jedlových prken. S nastávající sezónou byli oba truhláři odveleni k jiným úkolům, a tak se k práci na kanceláři vrátili až na samém sklonku roku, kdy 13. listopadu dostali *„na některých větcí do kancellářе, v novém stavení“* ještě dalších 10 jedlových prken. V druhé půli prosince bylo zařízení kanceláře zřejmě před úplným dokončením, protože se vydala 1 hůl štafového železa *„na dělání 9 prutů do voken pro zavěšování čalounů v německém kanceláři“*, a to jistě i z toho důvodu, že tak pomáhaly udržet v místnosti teplo. Počet prutů zřejmě odpovídal jednotlivým oknům, respektive okenních výklenkům, podle čehož by bylo možné polohu komory určit. V nové části zámku tomuto počtu odpovídá jenom nárožní místnost s osmibokým arkýřem, tedy prostora dostatečně důstojná pro takovouto úřadovnu. Valdštejnova komora, která byla vedle kanceláře, tedy ležela buď mezi tímto prostorem a hlavním sálem v průčelí zámku, nebo otočená proti kostelu ve východním křídle. Na samotný závěr roku, 30. prosince, pak na zařízení kanceláře přichází ještě jeden výdaj 7 jedlových prken *„na dělání repisitorium“*.

K zajímavým pasážím souvisejícím se zajištěním úřednických potřeb patří i vydání 15 jedlových prken při lednových pracích *„na dělání nových polic pro registra do podzemních sklepů na komoře J. M. k.“* Že tato lokalizace do podzemí nebyla mylná, ukazuje i podobný zápis z 6. února, kdy *„vedle aprobati pana Mikuláše Brazdimského k sbíjení polic na dolních sklepích pro registra“* bylo vydáno 60 podlahových hřebíků. Při této příležitosti je možné zmínit i jiný výdaj z 13. února, a to 3 prkna *„Benešovi truhláři, k dělání některých škatulí pro vskládání register, který na Skalách* (hrad Hrubá Skála) *zůstávají“*. Ve sklepích se chovaly i jiné věci, jak ukazuje zápis ze 17. června,

kdy *„vedle aprobati pana Augustina na dělání nového řetězu jednoho ke sklepu v novém stavení, kdež se plátna chovají,“* bylo vydáno štafové železo.

Vedle těchto prostor byla v registrech zmíněna i Valdštejnova vojenská kancelář, do které byla zhotovena truhla *„pro schovávání listin“* z 6 lipových prken, vydaných 3. března. Na konci listopadu pak truhlář Guttbir dělal tabuli do jiné místnosti, totiž *„do retmistrovy světnice, pro vysazování peněz“*, na což dostal 8 lipových prken.

Zařizování samotné Valdštejnovy komory bylo zmíněno prakticky jen jednou, a to 5. listopadu, kdy bylo *vedle „aprobati pana Jana Kunše, Jiříkovi Benešovi na dělání polic a šufladů* (šuplat) *do nové komory J. M. k.“* vydáno 12 jedlových prken. Měsíc předtím, od 6. do 13. října, ale byl vydán 1 šín železa *„na dělání 30 háčků pro lišty na zavěšování čalounů v pokojích J. M. k.“* a 42 jedlových lišt. Zařizování těchto Valdštejnových místností probíhalo v době, kdy byla v nové části zámku instalována kamna a některá z nich byla postavena právě zde. První kamna byla stavěna od 16. září, a podle tehdy vyráběných podkamní jich bylo do 20. listopadu provedeno celkem 16. Tehdy bylo *„hrnčíři ouhlecevskýmu na postavení jedněch kamen, v kterých se do dvojích pokojů topí, dáno 4 hole“* štafového železa. Týden na to je stavba dalších kamen již blíže specifikována, neboť bylo *„do pokoje J. M. k. na novém stavení zámečníkům jitčínským, na dělání 3 plechových spodků pod kamna, dáno železa štafového. Na rámy, příčky a sloupky pod týž plechy dáno 31 1/2 hole“*. A ve stejný týden bylo ještě *„zámečníkům jitčínským na dělání 3 plechových podkamní dáno 40 plech“*. Tyto údaje do detailu odpovídají rozvrhu místností v západní části průčelního křídla zámku, kde bylo mezi velkým sálem a nárožím s arkýřem ve Valdštejnově době celkem 6 místností. Dva malé, nejzápadnější pokoje byly vytápěny z jedněch společných kamen, pak následovala místnost, ze které se tyto dva pokoje vytápěly, tedy obslužná prostora, a pak další tři pokoje, obsluhované přímo z arkádové galerie. Tímto je možné celkem spolehlivě určit funkci všech prostor průčelního křídla hlavního prvního patra – piana nobile.

Společně s osazováním kamen byly jednotlivé Valdštejnovy pokoje i vymalovány, jak pro to svědčí trojí vydání prken *„k strojení lešení malířům v pokojích“* od 22. září do 9. listopadu. V druhém říjnovém týdnu, kdy byly již v uklizených a vymalovaných Valdštejnových pokojích zavěšovány čalouny, vydává se železo kováři Jiříkovi Šenekovi *„na vokování jedněch plechových dveří“*, nepochybně do ostění jednoho z přikládacích otvorů. Ve stejnou dobu pak dostává hrnčíř zakázku *„na postavení jedněch velikých kamen do nového stavení“*, a kovář Šenek opět na jedny plechový dveře. Lokalizace těchto kamen se zdá být zřejmá. Muselo se jednat o velkou místnost v nové části zámku. Jelikož hlavní sál byl vytápěn krby, pak onou prostorou musela být výše zmiňovaná Valdštejnova pracovní komora vedle německé kanceláře. Zplodiny z kamen byly odváděny vlašskými komíny, do kterých byly právě tehdy olovem zalívány železné klamry a od jičínských kovářů připraveno 20 *koz* ze štafového železa, určených i do *pesků (přikládacích otvorů)*. Přitom je nutné podtrhnout, že již na konci února bylo truhláři Guttbirovi *„na zbíjení dvířek v pokojích J. M. k. do vlašských komínů“* vydáno 60 podlahových hřebíků. Celá akce se pak opakovala další týden, kdy je jičínskými zámečníky zpracováno *„6 podkamní do nového stavení“* a následující čtvr-

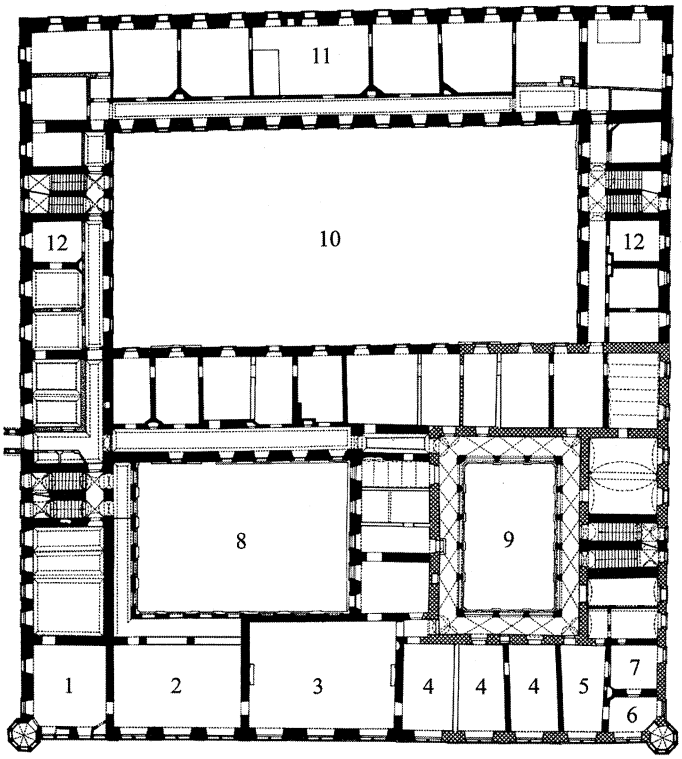

Obr. 3. Jičín. Půdorys prvního patra zámku s vyznačením účelů jednotlivých místností podle register baušrejberských. 1: německý kancelář, 2: Valdštejnova komora, 3: velký sál, 4: Valdštejnovy pokoje, 5: obslužná místnost – předpokoj, 6: Valdštejnova ložnice, 7: Valdštejnova láznička, 8: přední dvůr nové části zámku, 9: přední dvůr staré části zámku, 10: zadní dvůr, 11: křídlo s hlavními stájemi, 12: boční spojovací křídla. Podle Jaroslava Wagnera upravil Petr Uličný, 2004.

tý týden v říjnu, kdy byla stavěna kamna na 4 podkamní. Po určité pauze se mezi 9. a 20. listopadem vydávalo šínové železo na poslední kamna do nové části zámku. Kde tato zbývající kamna přesně stála, již prameny neuvádějí. Protože se tehdy zároveň dokončovalo podkroví nad hlavním křídlem, mohla některá stát právě tam.

K zařizování pokojů a dvou kaplí pro vévodu a vévodkyni, které měly být hotovy se všemi *rekvizitami* a oltáři, se přistoupilo po důkladné Valdštejnově žádosti adresované hejtmanovi Taxisovi v dopise z 27. června 1630.[7] Na první pohled se zdá, že se k této akci přistoupilo skutečně bleskově, protože ještě tentýž týden od 20. do 27. června jsou vedeny první výdaje tesařům na 600 laťovních hřebů *„na přibíjení polen pod podlahu na 3 pokojích, kdež štukatoroví dělali"*. Že se ale štukatéři na svoji práci připravovali již předem, svědčí stavba dřevěné boudy na pálení sádry, provede-

ná během týdne od 27. května do 2. června. Na *„ohražení pece, kdež se pro štukatéry kips pálí,“* bylo tehdy vydáno 15 jedlových prken, na *„dělání pár pantů s háky s petlicemi a s řetězemi k zavírání boudy, kdež štukátoři kyps pálí,“* bylo dána 1 váha sedmilibrového železa a na přikrytí 30 jedlových lišet a 480 kusů šindele. Ve stejném týdnu a i týden předtím bylo také *„k dělání 60 nárožníků 3/4 lokte velký pro potřebu štukatora“* uvolněno 56 liber šínového železa a *„kováři zebínskému na dělání dlouhých hřebíků pro štukatory“* přes 33 liber. Konkrétní štukatérské práce jsou pak hlášeny od 22. července do 5. srpna, kdy bylo tesařům *„na přibíjení prken k stropům v 3. a 4. pokoji, kdež štukatéři dělati mají,“* vydáno 90 jedlových prken a 1 680 hřebů. K vybavení Valdštejnových pokojů patřila i lázeň, která byla postavena již poslední týden v březnu. Tehdy bylo truhláři Guttbirovi vydáno *„na dělání lázničky, ve které se J. M. k. potí,“* 6 jedlových prken a 90 podlahových hřebíků. Kde přesně tato dobová koupelna stála, není zapsáno. Při pohledu na rozložení Valdštejnových pokojů se nejvhodnější prostorou jeví malá komora při západní straně, hned vedle místnosti s arkýřem, která tak mohla být Valdštejnovou ložnicí.

Ze zápisů register se lze mnohé dozvědět i o zaniklé výzdobě a zařízení obou kaplí, dokončovaných tento rok po Valdštejnově písemném příkazu. Pozice kaplí je někdy rozporně lokalizovaná do starého a jindy zase do nového zámku. Práce na obou kaplích probíhaly prakticky současně, a to od prvního červnového týdne. Na přípravách se podílel řezbář, který si druhý dubnový týden vyžádal 30 prken kvalitního dřeva na dělání *„nějakých modelů pro štukatora, kterýž kapličku pro J. M. k. shotovil“*. Od června pak bylo štukatérům vydáno celkem 4 590 podlahových hřebíků *„k přibíjení plochých cihel na strop, kdež se pro J. M. kněžnu kaple strojí,* a *štukatérům na dělání kavřince (římsy) pro zdržení vápna a kypsu do zdi a na strop do kapličky J. M. k. a J. M. kněžny“*. Štukatérská práce se kolem poloviny června kombinovala s tesařskou, která spočívala v *„táflování stropů, kdež se pro J. M. k. kaplička strojí,“* a v *„přikládání neb k dělání stropů, kdež se pro J. M. k. kaple hotoví“*. Na *„dělání některých věcí pro dílo štukatorské v kaple J. M. k.“* si truhláři tehdy vyžádali 40 jedlových prken. Osazování dřevěných prvků stropu se týkalo jen kaple Valdštejnovy, pak ale jen asi jako jádro pro štukovou vrstvu, jak to může naznačovati zápis o vydání 11 svazků železného drátu *„ku potřebí štukatérům, kteří ve 2 kaplách J. M. k. stropy štukatérským dílem hotovili, na přibíjení rokosů“*.

Provedení oltářů do obou kaplí měl na starosti nejmenovaný řezbář, který na tomto náročném díle pracoval od srpna až do konce roku. Od 12. do 18. srpna nejprve dostal *„na spodek k voltáři“* do obou kaplí 15 prken jedlových, vedle 17 jiných *„na dělání 2 voltářů do kapličky J. M. k. a J. M. kněžny v starém zámku“*. Do konce října řezbář použil ještě 96 dalších kvalitních prken, vedle 24 lipových a 6 javorových, vydaných na finální úpravy na konci měsíce. Mimo to ještě 14 prken hruškových a 5 ořechových. Výdaj celkem 437 borových prken na stavbu oltářů od srpna do konce listopadu byl snad určen i na zařízení včetně lavic, jinak by se velikost již zaniklých oltářů mohla v naší fantazii rozšířit do obrovitých rozměrů. Zřejmě těsně před osazením na konci října pak řezbář dostává ještě 4 jedlová prkna *„pro rýsování voltáře“*.

Které části se to týkalo a co přesně tato akce znamenala, není příliš jasné. Pouze čtyři obdržené kusy by mohly například ukazovat na vytyčení oltáře v kapli. Zcela závěrečné práce probíhaly ještě v polovině listopadu, kdy bylo *„kováři na dělání pantů s háky, s petlicemi a s řetízky na zavírání pokoje, kdež malíř voltáře pozlacuje, dáno 1 hůl"* železa.

Neopakovatelné kouzlo baušrejberských register spočívá i v záznamech těch nejdetailnějších prvků potřebných k provozu zámku, jako byl jeho mobiliář. Hned v první polovině ledna tak byly truhláři Guttbirovi na dělání stolečků vydány mimo jiné 4 olšové lišty, 14 dubových a 10 lipových prken. Olšové a dubové lišty šly na sloupky pod stolečky, lipová prkna na zbytek. Během první poloviny února pak byly vydány 2 hole štafového železa *„na dělání 6 prutů k novým aksamitovým seslům"*. A *„k napouštění nových seslů, který se pro příjezd J. M. k. dělaly"*, dostal turnovský malíř 4 pinty lněného oleje. V březnu a květnu pak zmíněný Guttbir obstaral práci na dělání trnožů pod polní tabule z olšového dřeva a v květnu byl vydán kus štafového železa na *„3 vidlice k seslům"*. V červenci pak opět týž Guttbir obdržel *„na dělání židliček, k forotu do nového stavení"* dalších 45 lipových prken. Začátkem září musel pro změnu opatřit stoličky z 15 lipových prken. Po tomto pozvolném tempu však přišel s koncem roku vyslovený nával práce, když očekávaný Valdštejnův příjezd se dvorem vyvolal nutnost zařízení právě dokončovaných pokojů. Akce byla zahájena 13. září a ke Kryštofovi Guttbirovi byly ihned povolány posily z řad jičínských truhlářů, z nichž je jmenovitě zmiňován truhlář Bartoň. Nejprve tak bylo během dvou týdnů Bartoňovi a *„truhlářům jitčínským, pro příjezd J. M., k dělání loží, stolů a stoliček"* vydáno celkem 153 jedlových latí. Poté bylo začátkem listopadu týmž *„na dělání loží, stolů a stoliček do nového stavení"* dáno celkem 1 688 jedlových latí a na konci měsíce již jen Guttbirovi *„pro dělání tabulí a loží"* celkem 30 borových a 30 jedlových prken a *„na dělání sloupků do loží a pod stoly"* dáno 105 lišt olšových a lipových.

V rozsahu přiměřeném potřebám probíhalo na zámku i konstruování oken, na jejichž rámy bylo od 25. srpna do konce prosince vydáno truhláři Guttbirovi 440 dubových lišt. Jiné, patrně již dříve zhotovené rámy natíral v lednu a květnu nejmenovaný turnovský malíř, na což spotřeboval 16 pint a 2 žejdlíky lněného oleje. Na zasklívání rámů bylo vedle starých zásob přivezeno 3. ledna, 3. května a 27. června ze semilského panství od *„Kašpara Šírara huttmistra ku potřebí na nový vokna do zámku J. M. k."* celkem 7 truhel *„skla prohledacího"* a stejný počet *„skla prostého"*. Jak písař sám zaznamenal, jedna truhla obsahovala 42 kop koleček, dohromady tedy 35 280 koleček. K první zakázce bylo 4. ledna *„sklenáři turnovskému na dělání nových voken do nového stavení dáno, což mu z panství semilského odvedeno bylo, 1 truhlu skla prohledacího a 1 prostého"*. Na nová okna pak týž sklenář dostal v únoru, květnu, červnu a říjnu ještě dalších 928 kop koleček prohledacích a prostých, tedy dohromady 42 840 kusů průhledných a 176 440 neprůhledných terčů. Mimo to byla některá stávající okna starého zámku opravována, na což bylo v březnu až květnu a v září vydáno 18 150 průhledných a 150 prostých terčů. Většinou bohužel nebylo specifikováno, do kterých prostor se tato okna připravovala, tak se lze pouze domnívat, že šlo opět o pro-

story, kde probíhaly hlavní stavební akce, tedy Valdštejnovy pokoje a podkrovní místnosti. Ty se určitě zasklívaly v květnu, jak ukazuje jediný lokalizovaný údaj o vydání 10 borových prken *„Kryštofovi Guttbirovi, na dělání futra do voken pod krovy v stavení zámku"* z 5. května. Oprava oken, na která bylo během října vydáno včetně fary 17 640 kusů, se asi týkala Valdštejnových pokojů v starém stavení, ve kterých byla právě instalována kamna.

Vedle konstrukce a zasklívání okenních rámů byly také samozřejmě pořizovány mříže na jejich ochranu. Celá tato akce probíhala prakticky jen v květnu, kdy již druhý týden bylo *„Jiříkovi Šenekovi k dělání 2 dutých mříží do předního placu v novém stavení, a 2 rovný mříže do zadního klenutí vedle hlavních marštalí,"* dáno 20 váh mřížového a 4 váhy štafového (kusového) železa. Týden na to bylo vydáno *„Jiříkovi Šenekovi více na dělání mříží do zámku proti domu paní Bukovský"* 12 váh neboli 4,2 centnýře mřížového železa z Vrchlabí. Na finální úpravu pak byla témuž vydána 4. června 1 pinta a 2 žejdlíky lněného oleje *„k barvení nových mříží"*. Osazování mříží do oken se patrně týkala ojedinělá zpráva z přelomu května a června na vydání 840 kusů laťovného hřebu *„na přibíjení cihel do voken a hlavní marštale"*. Okenní mříže, hledící proti bývalému hejtmanskému domu (čp. 2), se dodnes dochovaly, a tak je možné je nejen přesně datovat, ale určit i jejich autora. Jiřík Šenek byl pověřen i kováním

Obr. 4. Jičín. Zámek. Kované dveře provedené asi v roce 1630 kovářem Jiříkem Šenekem. Detail podle Jaroslava Wagnera.

„plechových dveří k povrchním sklepům (přízemním místnostem) *v novém stavení"*, na což dostal 23 plechů železa. I když tyto nejsou lokalizovány, je téměř jisté, že bohatě dekorované, rovněž dosud dochované dveře v přízemí schodiště nové části paláce a jinde jsou jeho prací.

K menším akcím na zámku patřilo vydání 1 hole železa *„k dělání 2 podkov, jak na nich žlab leží při schodě, kudy se do oratorium J. M. k. v kostele jitčínském chodí"*, vydaných 3. února. Tento údaj tak dokládá existenci nejen oratoře, ale i chodby spojující zámek a kostel již v roce 1630. Při stavbě zámku a zejména při dokončování podkroví bylo také hleděno na protipožární zabezpečení zámku. V měsíci dubnu tak bylo *„přijato od starých pivovarských pánví, kteréž se v rathauze jitčínském roztloukly, k dělání některých pledenných kádí na zámek J. M. k. pro příhodu vohně"*. S tím se pokračovalo i v říjnu a listopadu, kdy bylo vydáno 12 jedlových a 3 dubová prkna *„na dělání podlah, kdež měděný vanny na starém stavení s vodou pro příhodu vohně stojí"*. K malým akcím se řadilo i březnové vystavění dřevěné boudy pro *nedvěda, „na dvoře pod vokny J. M. k"*. V téže dobu byly také kovány háky *„pro spouštění flaši steinem do studnice"*.

Zámecký kostel

V zimním období, konkrétně v únoru, kdy na stavbě kostela nebylo možné pro mráz pokračovat, bylo zedníků využito při *rumování* před samotným kostelem. Snad se zde ještě tehdy nacházely pozůstatky stržených domů, které bylo potřebovat zplanýrovat. Jak jasně vyjadřují výdaje podlahových hřebíků na *strojení* lešení, které bylo budováno průběžně s rostoucí stavbou, rozjela se stavba 8. dubna a pokračovala téměř nepřetržitě až do 16. listopadu. Následující týden po tomto termínu jsou hřeby vydány již jen *„k dokrývání nové zdi na kostele"*, a to společně se špitálem v počtu 2 200 kusů. Na stejnou akci bylo také vydáno 30 prken a 16 lišt *„na dělání krokví, k přikrývání zdi nové na kostele"*. Dosažená výše lešení a tím i zdiva je zmiňována v říjnu, kdy *„zedníkům při kostele na druhou roveň dáno 50 svorů, 62 ryklů"*, čili táhel. Ještě před zahájením stavby, první týden v dubnu, bylo dáno *„Petrovi kováři na vokování řídele neb rumpálu, kterým se štukový kameny k stavení kostela vytahují"*, 2 hole štafového železa. V půlce června se účtuje oprava tohoto rumpálu, přičemž je zmíněno, že měl 7 (javorových) kladek a 2 další, které se vázaly k používání *sudů*, tedy rotujících bubnů, ve kterých se šlapalo. Hned vzápětí, v týdnu od 1. do 7. července, byly zámečníkovi Šenekovi vydány 3 hole železa *„na vokování druhého rumpálu s kolem, s kterým též štukový kameny na kostel vytahují"*. A také *„na vokování ještě třetího rumpálu s kolem, kterým též na kostel kamení táhnou"*. Jak je patrné z jiného zápisu na vydání 2 čepů čili *pypřic* a jedné *pánvičky*, byl tento třetí rumpál postaven k vytahování větších *štuků*. Když už byl kámen vytáhnut rumpálem do potřebné výšky, byl k místě uložení tažen po lešení. V květnu tak bylo kováři Petrovi vystaveno železo na vokování *„1 klatek, jak se nimi tesaný štuky na lešení táhnou"*, k čemuž bylo také zapotřebí silného provazu. Později, v půlce července, byly zednickému mistru připraveny ještě další pomůc-

ky: 2 nosidla, *„na kterých cihly, kamení a úhelníky nahoru zedníkům nosí“*. Velmi vytížená byla samozřejmě i *rybníkářská* kolečka pro vození cihel a vápna.

Jak již bylo výše řečeno, zednické práce začaly naplno až začátkem dubna. Pouze ojedinělá zpráva z ledna říká, že společně s prací na zámku bylo zedníky spotřebováno 20 klínů, *„který vedle rykle do železných svorů dávali“*. U tak izolované akce mohlo jít o nějakou opravu, snad mrazem potrhané zdi. Během první poloviny sezóny pracovali zedníci na vyhánění nového zdiva a na jeho stahování. Tak již první dubnový týden si maurmistr převzal 4 tuplovaný a 4 dlouhý klamry ze štafového železa. Během května se vydalo přes 25 svorů a 34 ryklů na stahování nebo-li *svorování* zdi. V týdnu od 17. do 23. června byl zanesen záznam o *„stahování zdi při stavení kostela do kruchty“*, na což byly spotřebovány 3 svory a 5 ryklů. Dospěla-li stavba již ke konstrukci kruchty, musela být většina hrubé stavby kostela již tehdy hotová. Přesvědčují o tom i výdaje v druhé polovině sezóny, které se soustřeďovaly již jen na osazování tesaných štuk do vnější a cihel do vnitřní římsy. S osazováním kamenné římsy se začalo v srpnu a pokračovalo do září, a to na venkovní straně, kdy jsou účtovány kovové klamry *„do štukovýho kamení, jak na kostele do kavřinců zasazují“*. V říjnu jsou patrně tytéž prvky společně s kusy na zámku zalívány olovem. Od září do října pak proběhla práce na konstrukci hlavní římsy kladí, obíhající celý interiér. Nejprve se účtuje za železo, *„na nějaké kříže pro držení cihel, jak vnitř v kostele do kavřince zasazují“*, a pak po oba měsíce velké množství železných tyčí *„pro zdržení cihel, který do kavřince zasazují“*. A když osazování římsy dospělo ke konci, jsou 22. října zednickému mistru *„na nějaký model“* dána 4 javorová prkna. Díky předcházejícím údajům nelze pochybovat, že se tehdy mistr chystal z těchto prken zhotovit šablonu na vytahování profilu římsy. Dodávky vápna, přicházející po celý rok na všechny stavby, bohužel nikdy nespecifikují příděl ke kostelu, takže není možné s jistotou říci, zda bylo již tento podzim vytaženo jádro hlavní římsy, je to ale pravděpodobné.

Stavební činnost na kostele mohu na závěr přiblížit ještě poslední drobností, a tou bylo *„dělání žumpy, kdež vápno hasí a rozdělávají“*, na kterou bylo v měsíci srpnu vydáno celých 18 prken.

Dolení marštale – dolní stáje

Součástí nového zámku bylo i dolní stavení s rozsáhlými stájemi, jízdárnou (tummelhauz), a míčovnou (balhauz). Prakticky jediné, zato rozsáhlé práce se na stavbě dolních stájí týkaly střechy a osazování kovaných mříží. Podle celkového vydání 44 280 kusů šindele, 52 300 šindelních hřebů a cca 2000 latí na pokrytí *kavřinců* a zbytku střechy, počínaje srpnem a konče začátkem prosince, byla tehdy pokryta celá střecha. Krov byl na ni vyzdvižen asi průběžně během tohoto roku anebo zde již stál od loňského roku. Jediný zápis, týkající se krovu, je zářijové vydání 120 kovových *„nárožníků k přibíjení námětků na krovu na dolení marštali“*. Zajímavé také je, že cca 2000 hřebů k přibíjení latí bylo vydáno až během října a listopadu. Od začátku

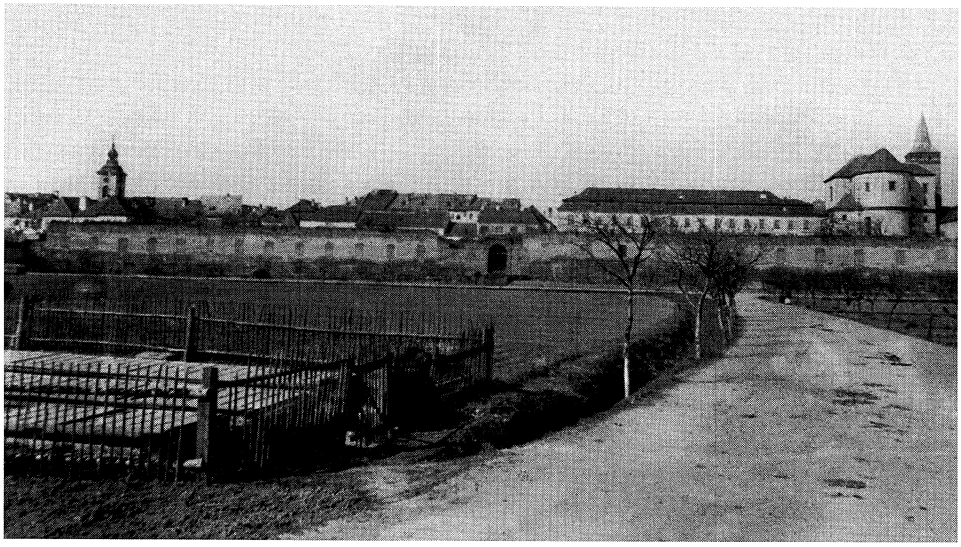

Obr. 5. Antonín Brožek, Jičín. Pohled na jižní frontu zbytků dolních stájí (vpravo) a jízdárny před stržením, 1890. NPÚ Praha.

května do poloviny srpna pracoval kovář Jiřík Šenek současně na dělání mříží pro dolní stáje a jízdárnu, na což dostal celkem 84,8 centnýřů mřížového železa. V září byly mříže již hotové a osazené, a tak si Jiřík Šenek mohl vyzdvihnout 6 pint lněného oleje *„k barvení mříží železných, kteréž do tummelhauzu a marštalí zasazeny sou"*.

Vedle stavby lešení probíhaly blíže neurčené práce na kopání základů *při marštalích,* a to zřejmě již od dubna do září, kdy jsou zapsány výdaje na motyky, tuplované (zdvojené) špicle a havířské kratce. V úvahu připadá zakládání příček mezi jednotlivými díly stáje nebo zakládání příčného křídla, které se napojovalo na v tomto roce zakládanou kovárnu.

Tummelhauz – jízdárna

Také lešení okolo jízdárny rostlo průběžně od konce dubna do června. Je možné, že bylo připraveno pro vyzdvižení krovu, který byl pokrýván od poloviny května až do 21. července. To, že se o stavbě krovu nečiní vysloveně zmínka, neznamená, že se tak nestalo, protože tesařské práce nebyly v registrech vedeny. Na pokrývačské práce, či konkrétně *„námětku neb kavřince"* bylo dohromady vydáno 3 780 šindelů a 5 500 šindelového hřebu. Výdaje na cca 400 jedlových latí a laťovní hřeby k *„polaťování námětků"*, či jen *„nad tummelhauzem"* přicházely rovněž průběžně, tedy od konce dubna až do poloviny listopadu. Celkový počet šindelů, hřebů a latí však

nevypovídá o pokrytí celé jízdárny, kde by spíš bylo potřeba desetinásobné množství jako u stájí. Samotné určení prací jako polaťování námětku tedy opravdu vystihuje skutečnost. Proč nebyl pokryt zbytek střechy nebo jestli byla tato část již hotová, není jasné. Námětky mohly být také provedeny až později než samotný krov, možná kvůli tomu, že římsa, která musela být osazena již loňský rok, protože se o ní účty nezmiňují, přišla na řadu až po založení krovu. Námětky spojující krov s římsou tak mohly být provedeny až úplně nakonec. Nebyl by to neobvyklý postup, protože dubnový rozpis vypočítává osazení řady vikýřů do právě dokončené střechy, která musela být proto opět rozebrána. Ať tato akce proběhla jakkoli, byla hrubá stavba jízdárny a dolních stájí hotova již v roce 1629. K založení obou staveb tak mohlo dojít nejpozději na konci roku 1628.

O kování a osazování mříží bylo již pojednáno výše. Protože žádné ze stavení stájí a jízdárny nemělo podle dochovaných fotografií kamenná okenní ostění, musely být mříže osazovány do štukových paspart, které tedy byly hotové již tento rok, ale spíše již rok předtím. Na závěr roku, poslední týden v listopadu, se již vše připravovalo k osazování dveří a oken, nejprve zřejmě k hlavním vratům, pro které si Kryštof Guttbir vzal 14 prken dubového dřeva, *„na vratce do tummelhauzu a k jinší truhlářský potřebě"*.

Balhauz – míčovna

S tím, jak byla dokončována práce na stájích a jízdárně, se mohlo pokročit i v dokončování míčovny neboli balhauzu. Začátkem října si Jiřík Šenek odnesl 1,2 centnýře železa *„na dělání ještě jedny mříže do balhauzu"* a v půlce prosince 7,77 centýře na další mříže tamtéž. Nedlouho předtím byly na míčovně vyzdviženy části krovu, snad za štíty, protože v druhé půlce října bylo vydáno celkem 2 100 laťovních hřebů a 80 latí *„k polaťování krovu na balhauze"*. Vedle toho bylo od začátku pracováno na kopání základů nových zdí *„při dolením stavení balhauzu"*, tedy v místech, kde stála bašta. Základy této bašty byly pak ještě tentýž týden položeny, jak ukazuje dodání vápna od Šimona Malata, datované 4. října.

Kovárna

Po dokončení konstrukcí hlavních i doleních maštalí, jízdárny a míčovny bylo vedle založení západní bašty přikročeno i k založení kovárny, která stávala mezi dolením stájemi a farou. Jediný zápis o tom pochází z října, kdy *„spotřebovali havíři, kteří v balhauze a pro vystavění kovárny břeh a grunty kopali"*, 9 neciček.

Fara

Z několika málo zápisů týkajících se stavby fary vyplývá, že byla v roce 1630 těsně před svým dokončením. K zednickým potřebám se v dubnu účtují výdaje na tra-

kaře k dodávání kamenů a následující měsíc ještě *lopatišťata* k rozdělávání vápna a nůše na cihly. Stavba lešení probíhala podle potřeby od konce dubna do konce července. O jaké práce se tehdy jednalo, plyne z květnového výdaje 12 prostranků (provazů), které byly společně s prací na zámku využity *„k nošení tesaných venýřů"*. K osazení tak přišla přes zimu vytesaná okenní a dveřní ostění, do nichž byly od poloviny dubna až do začátku září truhlářem Kryštofem Guttbirem dělány rámce z dubových lišt. Na tuto práci celkem dostal přes 450 kusů, odpovídající patrně většině oken. K jejich zasklení došlo až během srpna, kdy bylo *„sklenáři turnovskému na dělání voken do fary, kdež řezbáři bydlí, dáno koleček prohledacích"* 720 kusů a podruhé v říjnu, kdy do fary a zámku bylo předáno 17 640 kusů. Mříže pro nová okna byly kovářem Jiříkem Šenekem kovány během června a července. Uvnitř domu se od 3. června do 5. srpna pokládaly podlahy a ještě na konci roku, v průběhu listopadu, byla dvěma dveřmi z borového a jedlového dřeva a kamny zařízena místnost, *„kdež baušrejber svou povinnost řídí"*. V polovině dubna pak tři dny zedníci zavěšovali komín, tedy zřejmě dymník nad topeništěm v kuchyni, na což spotřebovali 4 hole železa. Dokončovací práce se týkaly i střechy, kde od dubna do poloviny května *„na polaťování příkroví"* bylo vydáno celkem 570 laťovného hřebu. A nakonec společně se zámkem se zde tesaři zúčastnili i pokrytí vikýře.

Obr. 6. Jičín. Detail litografie města s kostelem sv. Jakuba před klasicistní dostavbou. NPÚ Praha.

Zemský dům

Ze stejných prostředků byl spravován i dům zemského hejtmana (čp. 10), který stál proti kostelu sv. Jakuba (později sv. Ignáce). V tento rok se to však týkalo jen drobných udržovacích prací. Nejprve bylo v lednu a v únoru *„vedle aprobati pana Adama Náchodského na spravení voken v kvartýru pana vrchního hejtmana"* vydáno celkem 740 *„koleček prohledacích"*. A ve stejnou dobu bylo ještě *„sklenáři turnovskému na vopravování voken dáno koleček prostých"* 60 kusů. Druhý týden v červnu pak přišlo 180 šindelů *„na pobíjení střechy"*, a o měsíc později *„na dělání 1 mřížky do povrchních pokojů"* byla vydána jedna osmilibrová hůl železa.

Na začátku října pak byla velká pozornost ještě věnována zřízení haltýře, čili vodní nádrže před domem, *„kdež se voda pro příhodu vohně zdržuje"*. K jeho *vopažení* bylo vydáno 90 šindelových hřebů, k *vohražení* 15 prken a do této ohrady byla osazena dvířka, pro jejichž panty byla vydána jedna hůl železa.

Dům Maxmiliána z Valdštejna

Vedle zemského domu byl z peněz jičínské komory financován ještě jeden civilní objekt, a to palác Albrechtova synovce, hraběte Maxmiliána z Valdštejna. Tento svým rozsahem spíše dům než palác je dnešní čp. 73, stojící na severní straně náměstí přímo naproti staré části zámku s Albrechtovými pokoji.

Stavební aktivity – mimo častá vydání na okování Maxmiliánových koní a jiných oprav – začaly již 12. března, a to patrně pod stálým dohledem správce Jana Kunše. Toho dne bylo *„tesařům, při stavení J. M. pana pana hraběte Maxmiliána, na polaťo-*

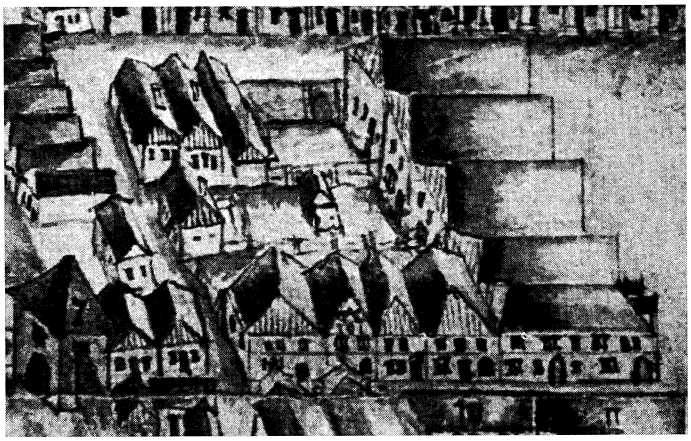

Obr. 7. Josef Sikora. Pohled na Jičín, 1756. Blok domů s Holínskou bránou a s nárožním Maxmiliánovým domem v levém dolním rohu. RMaG Jičín.

vání nový pavlače", vydáno 600 laťovních hřebů a o týden později na stejnou práci již 2 000 hřebů k přibití šindelů. Jak plyne z dispozice domu, dokončovalo se tehdy asi předcházející rok vyzdvižené dvorní křídlo, které bylo na hlavní část domu napojeno spojovací chodbou. Nově pokládané podlahy, na které bylo rovněž v březnu vynaloženo 45 kop hřebů, tedy musely být také v této nové části. Další pokrývačské práce pak probíhaly od půlky června do poloviny července, kdy bylo tesařům vydáno 480 laťovních a 4 000 šindelních hřebů, vedle hřebíků podlahových, nejspíš právě na dokončení krytiny celého dvorního křídla. Když byly hned poté, tedy 21. července, předány přes 3 pinty lněného oleje *„k napouštění sloupů v marštalí"*, vysvítá konečně, k čemu toto nové dvorní křídlo sloužilo. Také následující akci je možné celkem dobře zasadit do pokračující práce na stavbě nového křídla. 24. srpna se totiž z velíšského lomu *„do města a k stavení J. M. pana hraběte porozdílně"* přivezlo 7 sáhů zdícího kamene, 120 úhelníků a 300 venýřů. Kolik materiálu šlo na samotný Maxmiliánův dům a kolik jinam, je samozřejmě obtížné přesně zodpovědět. Z předcházejících výdajů je ale jisté, že se zde nechystala žádná stavba, úhelníky a zdící kámen tedy šly na jinou stavbu. Zato venýřů na kamenná ostění zde bylo nyní nadmíru potřeba. Kameníci s jejich zpracováním neotáleli, protože již do měsíce, tedy k 1. říjnu, byly *„na dělání pánvice, čepů a jinších potřeb k velikým vratům, do stavení J. M. pana pana hraběte Maxmiliána"*, vydány 3 hole železa. A v podobě, v jaké dům v roce 1756 zachytil Josef Sikora, mělo dvorní křídlo skutečně z boční ulice velký průjezd, sloužící k vjezdu na dvůr a do stájí.

K vybavení tohoto nového křídla zřejmě patřily i sluneční hodiny, které byly na Maxmiliánově domě provedeny jistým hodinářem v polovině srpna. Celkově si výroba hodin vyžádala jednu sedmilibrovou hůl železa do *„klamrů, a prutu jednoho k sféru při hodinách"* a tři žejdlíky lněného oleje *„k malování sféra"*.

Velíšská brána

Jednou z nejmenších stavebních akcí byla oprava Velíšské brány, stávající kdysi proti kostelu sv. Ignáce. Hned z počátku roku, od 7. do 12. ledna, byla pokrývána její střecha, na což se spotřebovalo 1800 šindelů a 2000 šindelních hřebů. V patře brány se drobným nákladem současně opravovala komora, *„kdež futeršrejber J. M. k. vovsi chová"*, s pomocí 56 prken a 390 hřebů. Šlo tedy nejspíše o položení nové podlahy a dělících příček mezi uskladněným obilím. A stále ve stejný týden byla nakonec vydána jedna železná hůl *„na dělání 2 párů pantů s háky, z řetízky a s petlicemi, k zavírání komory na Velíšský bráně, kdež se obroků koně J. M. k. chovati bude"*.

Špitál

Jednou z valdštejnských staveb, o jejíž podobě je známo méně informací, byl špitál, stojící vedle hřbitovního kostela Nejsv. Trojice (dnes p. Marie de Sale) na Novém Městě. Ze záznamů při jeho stavbě v roce 1630 plyne, že předcházející špitál vyho-

řel. Protože po této katastrofě následovala kompletní kamenná výstavba, lze soudit, že byl předtím převážně dřevěný. Jeho rekonstrukce velmi spěchala, a tak již v lednu bylo *„do města a k špitálu"* dovezeno z velíšského lomu 325 sáhů zdícího kamene, 2 371 kusů úhelníků a 10 kusů venýřů. V půlce února bylo se stejnou destinací odvezeno 28,5 sáhů, 999 úhelníků a 12 venýřů. V březnu už jen 16 sáhů a v dubnu poslední 2 sáhy, zato 33 kusů venýřů na vytesání potřebných ostění. Se stavbou bylo započato i přes zimní období ještě v únoru, protože si již tehdy mistr Mareš vyžádal 30 malých svorů, 40 ryklů a 80 hřebíků. Blesková akce umožnila zahájení pokrývačských prací již v půlce března, na což bylo vydáno 11 100 kusů šindele a 13 800 šindelních hřebů. Koncem března byly pokládány podlahy a vyrobeno 6 dřevěných postelí. Práce na střeše skončily v půlce dubna, kdy bylo vydáno *„7 nárožníků do shořelého špitálu"*. Špitál však zřejmě nebyl tento rok dokončen úplně a jedna jeho část zůstala bez krovu, protože se koncem listopadu musela na zimu provizorně přikrýt šindelem.

Zebínský dvůr

Hospodářský dvůr v zaniklé vsi Zebín, ležící kdysi pod stejnojmenným vrchem nad Valdickou oborou, byl ve Valdštejnově době osazen tažnými koňmi a voly. O úpravách jejich stání se zmiňuje zpráva hned ze druhého lednového týdne při vydání jedné železné hole *„na pár pantů s háky s řetízky i s petlicemi k zavírání sousku, jak se pro koně a voly tažný na Zebíně dělaly"*. Opět mimo sezónu, na začátku prosince, pak zbyl čas na sbití prostoru *„pro skládání sena a slámy na koně J. M. k. tažný, jak na Zebíně stojí"*, z 10 jedlových prken. Hlavní akcí na dvoře však byla rekonstrukce staré ratejny k zabydlení polními řemeslníky, která probíhala během celého měsíce února a začátkem března. Do zárubní šly tehdy 3 nové dveře a na dvě okna, zasklená každá 30 prostými kolečky, byly osazovány nové okenice z jedlového dřeva. *„Na spravení starý podlahy na Zebíně v starý ratejně, kdež J. M. k. polní řemeslníci dělají"*, pak bylo vydáno 75 podlahových hřebíků a do místnosti byla postavena stará kamna. Po skončení této práce se ještě malým nákladem 6 jedlových prken spravil pokoj, *„kdež kováři a koláři na Zebíně svůj kvartýr mají"*. Stará ratejna pak byla nakonec v tutéž dobu pokryta 8 100 šindely s pomocí 9 000 hřebíků.

Lusthaus – casino a dvůr

Čilý ruch vládl i na příměstském sídle u Valdické obory, kde byla Valdštejnem založena zahrada s letohrádkem (casinem), otevřeným mohutnou loggií, a servisní dvůr v pozadí.[8] Během stavební sezóny, od 8. dubna až do posledního září, bylo *„zedníkům při lustgarten k strojení lešení"* odvezeno v pravidelných, vesměs týdenních vydáních celkem 6 815 podlahových hřebíků a 565 jedlových prken. Během června a října byly také *„zedníkům při kostele, lustgartten a balhauzu k strojení lešení"* vydávány tzv. líčence, provazy, používané k stahování lešení. Protože lustgartnem se

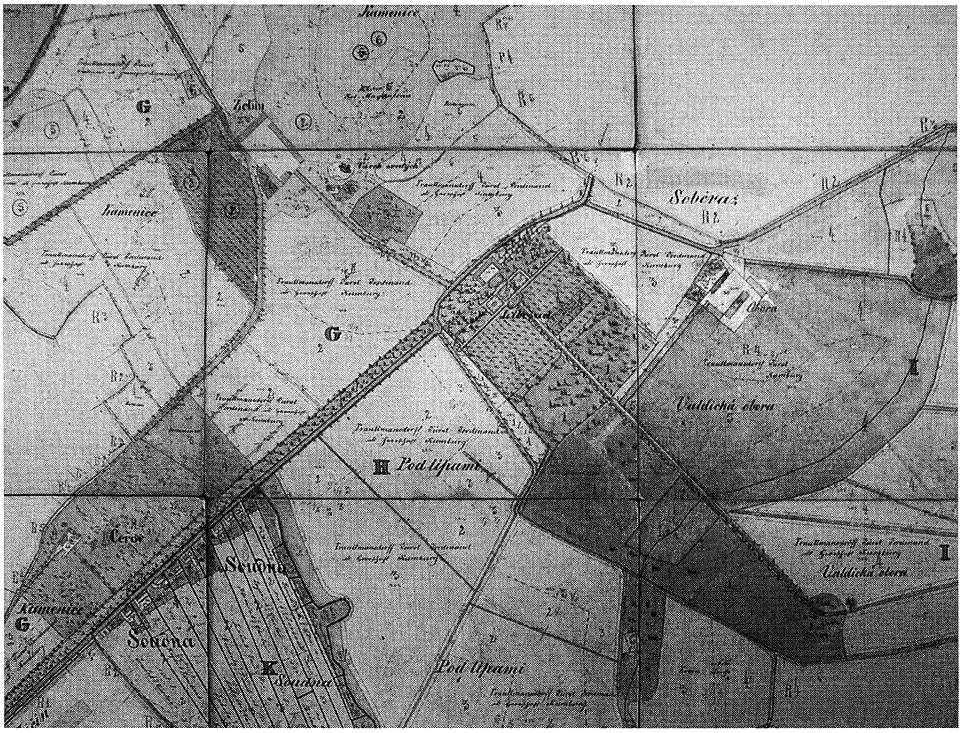

Obr. 8. Mapa stabilního katastru s Valdickou oborou, zahradou, casinem a dvorem pod Zebínem, 1841. SÚA Praha. (Foto Petr Uličný, 2002.)

mínila jak zahrada, tak i stavby lusthauzu, je obtížné specifikovat, ke které stavbě se stavba lešení vztahovala. Jak plyne z níže uvedených zápisů, byla hrubá stavba lusthauzu prakticky hotová a na korunu zdi casina se již od dubna osazovaly prvky kladí. Lešení zde tedy již muselo být, výdaje na konstrukci dalších částí lešení tedy mohly odpovídat jiným stavbám, snad při osazování ostění dvora nebo obvodových zdí v zahradě. Druhé možnosti by mohl odpovídat velký přísun lomového kamene, který na samotné stavbě lusthauzu již nebyl potřeba.

Největší dodávka kamene do lustgarten (ale společně i do města) byla zaslána z dřevěnického lomu mezi 5. lednem a 2. únorem, poté ještě 13. června a poslední nakonec 9. listopadu. Celkově šlo o 760,5 sáhů zdícího kamene, 12 869 úhelníků (tesaných kamenů na sokly a nároží) a 432 venýřů (kamenů na ostění). Podobně bylo mezi lednem a prosincem do lustgarten a do města odvezeno z bradleckého lomu celkem 162,5 sáhů zdícího kamene, 1 702 kusů úhelníků a 304 venýřů. Z lomu velíšského bylo mezi 2. březnem a 25. dubnem a 10. července do lustgarten a do města

odvezeno celkově 113 sáhů zdícího kamene, 708 úhelníků a 44 venýřů. Celkem tak bylo do lustgarten a do města odvezeno 1 036 sáhů zdícího kamene, 15 279 úhelníků a 771 venýřů. Přitom dodávky, které směřovaly pouze do lustgarten, obsahovaly za celý rok celkem 14,5 sáhů zdícího kamene, 225 úhelníků a 153 venýřů. Z poměru k množství, zaslaném společně do lustgarten a do města, a těch jenom do lustgarten, tedy jasně vyplývá převaha venýřů na provedení kamenných ostění. Jedinou stavbou z celého areálu, kde byla kamenná ostění nakonec osazena, byl dvůr casina. Zde je dodnes dochováno 28 původních oken, 10 dvorních portálů a 3 vchody v průjezdech. U ostění vjezdových portálů v západním a východním křídle je nutné předpokládat jejich osazení již v průběhu stavby, tedy mnohem dříve. Na jedno okno pak připadá 6 kusů kamenů a na dvorní dveře se světlíkem a prahem dalších 9 kusů. Na 3 portály v průjezdech včetně schodu 6 kusů. Celkově tedy na architektonické rámování těchto otvorů bylo potřeba 276 kusů venýřů. Je tedy možné s určitou licencí říci, že kámen na všechna tato ostění byl dopraven právě v roce 1630 a na jejich opracování a osazení se po celý rok pracovalo. Kam byl určen zbývající materiál, tedy zejména úhelníky, je také možné určit. Z prací prováděných tento rok v zahradě vyplývá, že byly kopány rybníčky (viz níže), které tedy mohly být celkem pochopitelně již tento rok obezdívány. Nedávný nález části zídky, obložené tesanými kvádry coby obruba tohoto bazénu, to dobře dokládá.[9]

Prováděné zednické práce je také možné vysledovat z výdajů vápna, cihel a kamenů. První menší dodávku vápna zajistili 1. a 14. února Šimon Malat a Jiřík Kurfišt. S touto dodávkou jistě souvisí odeslání 5 000 zdících a 8 000 sklepních cihel do lustgarten z dřevěnické cihelny. Největší přísun vápna ale proběhl mezi 17. a 25. červnem, kdy Václav Jabdura, Jan Matušánek, Jiřík Vokračka a Jiřík Ptáček, všichni z blízké vsi Tatobit, v 7 dodávkách vyměřili do lustgarten celkem 10 pecí a 811 džberů vápna. Této velké a rychlé dodávce jistě odpovídala nutnost jejího okamžitého použití. Jediné, co lze však blížeji specifikovat, je, že šlo o stavbu s klenbou, protože právě v červnu bylo z dřevěnické cihelny do lustgarten dovezeno 10 400 zdících a 12 000 sklepních klenebních cihel. Snad se jednalo o klenutí sklepů casina nebo průjezdů dvora. Tato stavba pokračovala i v červenci, protože tehdy *„sešli a spotřebovali dělníci při lustgarten, kteří zedníkům vápna a cihel dodávali"*, 8 rybníkářských koleček. Poslední dodávka počkala až na podzimní měsíce říjen a listopad, kdy Václav Mazánek na třikrát *„vyměřil k stavení lustgarten"* 3 pece a 253 džberů vápna, a obdobné množství i Jiřík Kurfišt. Právě pro tuto akci bylo zřejmě již v srpnu a září předem z obecní cihelny dovezeno do města a k lustgarten 6 100 *dlažicích* a 45 250 sklepních cihel. Pokud šly do lustgarten i dlaždice, pak snad na dláždění místností dvora u casina, které byly jako jediné z celého komplexu stavebně zcela dokončené. Cihelná dlažba zde byla pod silnou navážkou objevena ve východní části severního křídla v roce 2003. Dláždění v lustagrten ale probíhalo již dříve, protože v květnu bylo z dřevěnické cihelny dovezeno vedle 5 000 zdících i 1 300 cihel *dlažicích.*

Jedny z nejčetnějších výdajů na stavby v lustgarten byly položky na kryt budov, ukazující tak na závěrečnou fázi dokončování staveb. První z těchto akcí bylo *„při-*

krývání stavení při lustgarten, v kterém zahradníci bydlejí", na kterou bylo od 20. května do konce června vydáno v pěti týdenních termínech celkem 34 320 šindelů a 42 900 šindelových hřebů. Vedle toho bylo na dvakrát *„tesařům při lustgarten na polaťování vikýře"* vydáno více jak 300 laťovních hřebů (u první položky chybí cifra výdaje) a 30 jedlových lišt. K těmto pracím časově zapadá jinak izolovaný a nelokalizovaný výdaj 120 laťovních hřebů *„k dělání pokštele mezi hřeb podlažní"*. Lokalizace většiny výše uvedených prací je celkem jednoznačná, muselo se jednat o trojkřídlou přízemní stavbu, zv. dnes čestný dvůr, přiléhající od severu k hlavní budově lusthauzu – casinu. Zde se ke slovu dostaly tytéž práce až po téměř tříměsíční pauze, kdy na konci září přichází výdaj na 210 jedlových prken *„k postavení krovu na lusthauze, k strojení lešení, na kterém krov zdvíhají"*. Během téhož posledního zářijového týdne pak bylo *„na polaťování krovu"* vydáno 1 200 jedlových lišt a *„na přikrývání krovu při lustgarten vokolo vikýře, když slámou přikryto bylo"* dalších 1 800 šindelů a 2 000 šindelných hřebů. Do 26. října bylo nakonec *„na polaťování lusthauzu"*, nebo též *„na logii při lustgarten"* vydáno společně s dolními maštalemi na zámku ještě 936 jedlových lišt a 3480 laťovních hřebů. Hotová střecha byla patrně vzápětí pokryta pálenou krytinou, protože právě během srpna a září se do města a k lustgarten odvezlo z obecní cihelny 13 000 háků a 11 200 prejzů.

Během dvou pracovních týdnů, od 29. září do 12. října, proběhlo zaklenutí loggie. Výdaje na celkem 360 jedlových a 150 borových prken, vedle 1980 podlahových a 1200 laťovních hřebíků jsou jednoznačně lokalizované jako: *„zedníkům k lustgartten, na dělání pokštele* (formy) *na klenutí lusthauzu s rákosem"* nebo *„zedníkům při lustgarten na sbíjení pokštele do logii"*.

Zednické práce na stavbě lusthauzu lze při ztrátě partikulářů sledovat také díky výdajům na kovové prvky, potřebné k osazovaní tesaných kamenů, zvaných štuky. K jejich vytahování bylo hned v týdnu od 15. dubna *„zedníkům do lustgarten na vokování 1 rumpálu a na 2 malý želízka"* uvolněno 21 liber štafového železa, a tentýž týden je již vedeno vydání 30 liber téhož železa *„k dělání klamrů do štukovýho kamení, který se do lusthauzu zasazuje, dáno starých pánví"*. V dalším týdnu se vydalo 44 liber olova *„na zalívaní železných klamrů do štukového kamení, který na lusthauze zasazují"* a dalších 39 liber železa *„k dělání větších a menších klamrů do štukového kamení"*. Práce na osazování kamenů pokračovaly i v květnu, kdy zedníci při lustgarten dostali 2 provazová táhla, aby *„veliký štukoví po lešení vozili"*. Pak následovala pomlka, vyplněná v třetím červnovém týdnu prací *„na svírání zdi při stavení lusthauzu"*, na což bylo vydáno 8 svorů a 9 ryklů (táhel). S touto činností se na nějaké části lusthauzu pokračovalo i nadále, protože od 8. do 17. července byly zedníkům a *„mauermistru při lustgarten do dubových svorů"* dány 2 železné svory a na další štafové železo o 5 váhách. Hned vzápětí, 26. července, bylo opět pokračováno s vydáváním olova *„na zalívaní do štukového kamení, který na lusthauze do zdi zasazují"* a štafového železa *„na dělání klamrů do tesaných štuk"* nebo *„na fasování tesaného kamení, který na lusthauze zasazují"*. Ale teprve až v týdnu od 5. do 11. srpna je poprvé přesně označeno, že tesané štuky byly osazovány do *kavřince* neboli kamenného kladí, ukončující stavbu casina.

Tato destinace je v průběhu vydání celkem 235 liber olova, 54 liber šínového a přes 291 liber železa štafového do 15. září zmíněna ještě několikrát. Jako například 1. září, kdy bylo *„zedníkům při lustgarten na dělání klamrů k fasování štuk, který na lusthauze do kavřince zasazují, dáno 2 váhy"* železa šínového. Zdá se, že s koncem této akce byla spojena kontrola nástrojů, když hned 16. září byly *„na zvocelování 5 špiců, jakých zedníci na lustgarten užívají"*, vydány 3 libry ocele.

Lustgarten – zahrada

Z jednotlivých příjmů a výdajů bohužel nelze zjistit, na jakých všech konstrukcích se ve Valdštejnově zahradě u Valdické obory tehdy pracovalo. Některé údaje však i tak přinášejí zajímavé zprávy zásadního významu, jako třeba k budování cesty. V mrazivý začátek roku, kdy zedníci nemohli pracovat na konstrukcích s mokrým procesem, byly jejich svaly využity na kopání hlíny na místě plánovaných vodních nádrží. Nejlépe je celá akce popsána při lednovém výdaji tří motyk, jež *„zedníci, kteří při lustgartten rybníčky dva na 4 místech zem vybírají, spotřebovali"*. Do března pak *„zešli a spotřebovali dělníci a zedníci"* další 4 motyky, 1 sekeru, 40 rybníkářských koleček, 45 rýčů, a také 34 klínů pro zedníky, *„kteří v lustgarten téhož času* (v lednu) *rybníčky kopali a zmrzlou zem klíny štípali neb tesali"*. Část vykopané hlíny byla v lednu odvezena k *strojení lešení*, pro které se spotřebovalo 300 hřebíků podlahových. Poté, co se dělníci na jaře odebrali na lešení Valdštejnových staveb, vrhli se zahradníci na kypření a pletí zahrady. Účtují se proto opravy 20 motyk a 1 kratce šínovým železem, a celkem 46 rýčů. Parter se osazuje zelení, na kterou začátkem března dostal zahradník 60 prken, aby mohl postavit hnojník *„pro sívání jarních semen"*. Začátkem května pak zahradník dostává 12 *kopáčků k plití* a druhý týden v červnu železné hřeby do dřevěných hrábí. A s nimi se od dubna v zahradě rozbíhá velká akce na kopání cesty, kterou byla bezpochyby hlavní hloubková osa celého areálu, a hloubení trativodu na přivedení vody do zahrady. Ten probíhal, jak plyne z červnového vydání jedné železné lopaty, *„vedle nové cesty"*.

Práce začaly v dubnu, kdy jsou na kopání cesty spotřebovány 3 motyky a spraveny 2 nové *„důlejce k rejčům"*, a skončily v říjnu, kdy dělníci, *„kteří pro vysazování příkopu neb struhy cesty, drn bili"*, spotřebovali 1 *železný rejč*. Největší práce na cestě ale zřejmě probíhaly v dubnu a květnu, kdy dělníci *„na nový cestě zem rozváželi"*, na což spotřebovali 17 koleček rybníkářských, vedle jiného dubnového výdaje 9 rýčů dělníkům, *„kteří novou cestu kopají a vyrovnávají"*. V červnu a v srpnu přicházejí na řadu kolečka s kovovou hřídelí, rýče a *„okování 2 palic, s kterými se na rejč pere, jak se ním drn v lustgarten reje"*, pro které bylo vydáno štafové železo.

Struhu pro vodu hned v březnu začali v zahradě kopat nejprve havíři, na což spotřebovali určitý počet kratců (s prací v *„podzemních gruntech"* dohromady 7). V červenci se pak uvádějí dělníci, *„kteří pod zámkem Bradlcem k vedení vody do lustgarten vrchoviště a struhy pramenitý kopali"*, a spotřebovali tak 2 kratce. Stejná práce je uváděna ještě v září, kdy ti, *„kteří pro vedení vody do lustgartten, pro kladení dřevěných trub*

strouhy kopali", spotřebovali 4 rýče. Samotné dřevěné roury se osazovaly od druhého srpnového týdne, kdy je „*vodákovi, kterýž po dřevěných trubách od Bradlce do lustgartten J. M. k. vodu vede, dáno zděří železných*" 2 kopy. Až do konce roku bylo na tutéž práci vydáno celkem 18 kop a 54 zděří, tedy 1 134 kusů. Při délce jedné roury 5 loktů, jak je známo z podobné akce při přivedení vody do zámecké zahrady v roce 1632, by délka takto položeného potrubí dosahovala cca 3 400 m, přičemž ze zahrady na Bradlec je to zhruba 5,5 kilometru. Kromě zavádění vody od Bradlce se během května asi připravovalo i kopání studně, když „*při lustgarten*" byla havíři hledána voda, na což spotřebovali 3 necičky.

Ke konci roku, když se zahrada připravovala na zimu, bylo v posledním listopadovém týdnu vydáno „*v nedostatku prken jedlových zahradníkovi k zdělání záhorků do velké světnice, kdež přes zimu všelijaké zahradnické větci chová*", celkem 30 borových prken. Tímto veškeré výdaje na práci v lustgarten pro rok 1630 skončily.

Valdická obora

Založení zahrady se jistě dotklo podoby staré valdické obory, ke které se zahrada přimkla. Změny se jistě týkaly vstupů, protože na první z bran se již od února sbíjely dveře, vedoucí „*z lustgarten do vobory*", pro které bylo vydáno 60 kusů podlahových hřebíků. Poté bylo „*od 1. do 7. Aprilis Matějovi Smitkovi na dělání 60 velikých hřebíků do nových vrat při voboře valdické dáno*" 60 kusů hřebů z mřížového železa a druhý týden pak totéž množství „*do druhých nových vrat při oboře valdické*". Plyne z toho tedy, že do obory vedly tři stejně velké brány. Práce na oboře pokračovaly v první polovině července, kdy bylo nejprve „*vedle aprobati pana Jana Kunše*" a napodruhé „*vedle aprobati Mikuláše Jeníka písaře důchodního panství kumburského*" vydáno dohromady 30 000 šindelového hřebu „*na pobíjení nového plotu při voboře valdické*".

Obora ve Smrkovicích

Ve smrkovické oboře, jak vyplývá ze dvou zápisů, stáli v roce 1630 Valdštejnovi stádní koně, na které bylo „*vedle aprobati pana Augustina*" posíláno štafové železo k jejich překování. Náklady na stavební akce jsou dokumentované od třetího týdne v srpnu a se začátkem září, kdy bylo zámečníkovi „*Jiříkovi Šenekovi na dělání mříží do vobory smrkovské*" dáno nadvakrát celkem 15 centnýřů a 59 liber mřížového železa. Patrně ke stejným oknům dostal truhlář Jiřík Beneš o dva týdny později 90 lišt „*na dělání rámců do voken k stavení smrkovskému*". Od téže doby, konkrétně od 11. září až do listopadu, bylo do obory posláno celkem 108 000 kusů šindelových hřebíků. Pokrývání střechy u nějaké tento rok dokončené, ale blíže nejmenované stavby, kvůli blížící se zimě viditelně spěchalo, protože v druhé půlce září byly hřeby vydány „*na oustní porutčení pana Augustina, což i sám osobně na kočárek vzal do Smrkovic*". Spěch s dokončením stavby si vynutil jinak řídkou akci, když v posledním zářijovém týdnu „*od sedláků na rynku jitčínském, k pilné potřebě do vobory smrkovské, u nedoplatku kou-*

peno (90 kusů jedlových) *prken*", o které bylo předtím zažádáno „*vedle nařízení pana Augustina, též aprobati od voborníka smrkovského*".

Drobné stavby

Několik krátkých zmínek je v registerch vedeno i o dalších objektech v Jičíně, jako například o koželužně. V březnu se na sbití 4 kádí do koželužny vydalo 25 dubových prken, v květnu bylo dalších 25 prken vydáno „*Burjanovi bednáři jitčínskému k dělání jedný káděˇ do koželužny*", a začátkem června bylo „*vedle aprobati pana Augustina Petrovi kováři na vokování jedný káděˇ*" vydáno 10 librové šínové železo. Řada informací přichází i ze zařizování Valdštejnovy mincovny, jako 5. února „*na spravení nějaké pánve v minci J. M. k.*", na což byl vydán jeden zámečnický plech. Zmiňovaná je také šatlava, kam byly uprostřed června vydány 2 hole šínového železa „*na dělání pár pantů s háky a petlicemi k zavírání svroubkůˇ*" a také chudobinec: „*vedle nařízení komory J. M. k. a probati pana pátera Andrease ad domum pauperum*" bylo 28. června zasláno na neznámý účel kus šínového železa. Vedle toho je potřeba se zmínit i o kuchyni, která byla pro knížecí dvůr postavena během června přímo na jičínském náměstí. Na postavení „*prkenný kuchyně, jak se na rynku vystavěla k strojení jídla pro J. M. k. a všeho dvoru*", bylo tehdy vydáno 480 podlahových hřebíků a na postavení a pokrytí krovu 184 prken a 8 jedlových lišt. Nakonec zbývá ještě zmínit „*vystavení boudy pro pány střelce za tummelhauzem J. M. k.*", stavěné ze dřeva v polovině června, „*strojení voltáře před zámkem J. M. k.*", vyžadující na přelomu května a června 30 jedlových prken, a vydání 7 jedlových prken „*řezbáři, k dělání střechy na jesličky do kostela*" před vánočním týdnem. K dokreslení pestrosti obrazu tehdejšího Jičína pomáhá zmínka o jistých obrazech, přibíjených 16. února „*na hospodách jitčínských*", anebo vydání jedné hole šínového železa „*na překování koně pana baumistra*" první týden v srpnu.

Když už je zmiňován baumistr, přichází na řadu zajímavá zpráva rozepsaná mezi leden a květen, kdy „*vedle rozkazu baumistra na dělání míry pro kamení porozdílně vydáno plechů pocínovaných*" v počtu 14 kusů. Je zde tak uveden doklad o potřebě šablon k profilaci kamenických prvků, u kterých přicházejí v úvahu ostění dvora casina, kladí samotného casina, štíty zámku, či kordónová římsa kostela. Podobně je na začátku sezóny, druhý týden v dubnu, truhláři „*Guttbirovi na dělání pravidel pro zedníky*" vydáno 42 jedlových latí.

Výjimečného charakteru je zmínka z prvního únorového týdne, kdy bylo z velíšského lomu „*navrátceno páterům jezuitům kamene zdícího, což jim před rokem bylo omylem vzato*", v počtu 32 kop.

Vedle vydání železa na různé stavební činnosti zaznamenal písař register i časté náklady na opravy různých vozů a kočárů. Jmenovány jsou tak vozy volácké, bagážní, které měli jičínští truhláři v květnu všechny natřít, na což dostali 34 pint lněného oleje. Jiný bagážní vůz, zmiňovaný v březnu, byl určen k vození slepic a podobně. Z osobních kočárů jsou jmenovány Valdštejnův zelený vůz, kočár komorní, vozy fraucimoru atd. Nejčastější byly ovšem opravy vozů, „*jak na nich veliký štukoví vozí*".

Nejvíce oprav bylo zaznamenáno na začátku sezóny, v dubnu a květnu. Tehdy se vedle oprav starších vozů, konkrétně *„na veliký travinky a svorníky"* a *„na vokování dvouch náprav"*, vydalo železo i na nový vůz, který na konci května okoval kovář Matěj Smitka. Další opravy zajišťoval na začátku října kovář Petr, respektive *„dokování vozu, na kterým se veliký štukoví vozí, a na jinší 2 nový kola"*. Zajímavá je také zpráva z prosincového vydání 132 prostranků a 105 halstryků (provazů) *„na vázání zhlaví při velikých saních, na kterých se, jak sníh napadne, veliký štukoví a sloupy voziti mají, též na zápříží pro 67 koní"*. Zmíněné sloupy nepochybně měly být dopraveny ke kostelu, kde se příští rok počítalo s jejich vztyčením na hlavní fasádě, k čemuž ale již za Valdštejnovy doby nedošlo.

Přiměřená péče musela být věnována i všem cihelnám, chrlícím obrovské množství cihel a krytiny pro Valdštejnovy stavby. Tak se na začátku sezóny, hned první týden v dubnu, vydalo do obecní cihelny 20 jedlových prken a 180 podlahových hřebíků *„k spravení žumpy, v který se hlína kvasí,* a *tesařům na přikrejvání, což jest vítr při cihelně tumské potrhal"*, bylo proto vydáno 1 500 šindelových hřebů. O týden později přišla na řadu vedle cihelny tumské i zámecká, kam bylo zasláno 48 prken a 180 hřebů *„na spravení stolů a jiných potřeb pro cihláře"*. Na přelomu dubna pak cihlář tumský dostal 12 prken *„k strojení lešení, po kterém cihly syrový a zase vypálený z pecí vozí"*. Během května, když se naplno rozjely stavební práce, pak přišly již konkrétnější a mnohem specifičtější zakázky, doložené vydáním čtyřech plechů o 20 librách *„na dělání nějakých plechů, vedle nichž se cihly dlažičky srovnávaly"*, a zakázkou specialistovi Václavovi Obličkovi *„na vokování 4 forem pro dělání cihel dlažiček"*. Patrně šlo o cihelnu tumskou nebo obecní, kam byla ve stejnou dobu adresována jedlová prkna na podlahy, a *„na dělání stolu pro dělání cihel"*. Stejně specifické bylo vydání šínového železa *„na 2 sekáče na rozdělování hlíny na háky a prejzy, a na vokování 6 forem dřevěných"*, na což bylo vydáno 16. května šínové železo. Na přelomu července a srpna ještě přichází práce *„na vokování 1 vokovu, kterým v cihelně zámecké vodu váží"*, a nakonec v srpnu k cihelně obecní bylo *„na strojení lešení cihlářům, po kterém syrový cihly do pece a vypálený z pece vozí"*, vydáno 8 jedlových prken. Na stejnou akci bylo cihlářům již druhý týden v červnu dáno 18 prken.

Pražský palác

Valdštejnova stavební kancelář zajišťovala také některé dodávky na současně probíhající stavbu vévodova paláce v Praze. Týkalo se to zejména železa, které bylo přes Jičín do Prahy posíláno ze železáren ve Vrchlabí. Tak bylo 28. června *„vedle aprobati komory J. M. k. a certficati baušrejbera pražského k stavení do Prahy odesláno 4 svazky* (štafového) *vrchlabského železa, v nichž bylo 48 holí. Vážily 4 centnýře."* Vedle toho bylo ve stejnou dobu, 27. a 28. června, do Prahy na dvakrát posláno také 145 šínů šínového železa. V dalším měsíci, 23. a 26. července, byly ještě vypraveny nové dvě zásilky s celkem 18 váhami šínů. Dne 7. září a 12. října pak ještě následovalo 21, resp. 6 svazků vrchlabského štafového železa. Mřížové železo bylo do Prahy zaslá-

no pouze jednou, a to 1. listopadu v počtu 31 holí po 5 loktech délky, tedy 3 metrech. Ne vždy však vycházely všechny transakce úspěšně. V prosinci tak byl písař nucen poznamenat, že *„vedle nařízení komory J. M. k., též aprobati pana Jana Grofa, bylo omylem do Prahy odesláno více železa"*. Šlo však jen o 1 ocelovou hůl o 13 librách.

Mnohem informativnější jsou vydání podlahových hřebíků, které byly do Prahy vypraveny v pěti zásilkách od 2. týdne v srpnu do začátku října. Část z nich pocházela z panství frýdlantského a část z vrchlabského, přičemž se při jejich přijetí zdůraznilo, že byly *„vedle modelu k stavení pražskému schválně uchystaný"* a při zásilce z 3. září i s určením konkrétního cíle: *„k spotřebě štukatérské, na Vrchlabí schválně udělány byly – 100 kop."* Celkem tak bylo do Prahy zasláno 750 kop, čili 45 000 kusů hřebů. Kovové polotovary však putovaly i opačným směrem, jako železný drát, kterého *„v měsíci Aprilli ku potřebě stavení J. M. k. jitčínskému, z depositi baušrejberské od stavení pražského přijato 40 svazků, a v měsíci Maii odtudž přijato 60 svazků."* Z jičínských fondů byly naopak 16. března zaslány k zasklení nějakých podřadnějších prostor 2 truhly *koleček prostých,* obsahujících 84 kop, tedy 5 040 kusů. Cenná je také informace o zakázce *„Guttbirovi truhláři na sbíjení některých truhel, v kterých se čalouny do Prahy odeslaly"*, na které dostal 50 prken jedlového dřeva a 120 hřebíků. Původ čalounů není zaznamenán, lze si ale dobře představit, že byly buď utkány někde na Jičínsku, anebo dovezeny z Liberecka.

Jičín byl také zdrojem pro potřebné nástroje do pražské zahrady. Někdy během jara tak bylo ku Praze vysláno 15 trakařů, 30 rýčů, *6 lopatišťat* a 9 neciček. U některých však mohlo dojít i na využití u zedníků, jako při 38 rybníkářských kolečkách, poslaných 20. srpna, ve kterých se jinak vozilo vápno a malta. A posledním jičínským příspěvkem bylo 15 líčenců *„na porutčení p. fišmejstru pražskému na vázání haltýřů"*, expedovaných někdy během měsíce dubna.

Poznámky

[1] Tyto prameny, včetně zde prezentovaných register, jsou dnes uloženy v SÚA Praha, VL, sg. F/67/2, kartón 11. Osud všech Valdštejnových písemností popsal František ROUBÍK: *Albrechta z Valdštejna jičínská komora a její registratura.* Náš domov, *1-2*, 1925-27, Jičín 1927, s. 10–14. Týž: *Osudy registratury Albrechta z Valdštejna a jeho jičínské komory.* In: Sborník archivu ministerstva vnitra, *2*, 1929, s. 115-150.

[2] Jan MORÁVEK – Zdeněk WIRTH: *Valdštejnův Jičín. Příspěvek k dějinám barokního stavitelství v Čechách.* Praha 1946, s. 35.

[3] Jan MORÁVEK – Zdeněk WIRTH, *op. cit.*, s. 56.

[4] K stavbě a názoru na autorství casina na základě těchto pramenů viz Petr ULIČNÝ: *Valdštejnovo casino u Jičína.* In: Průzkumy památek I/2003, s. 121-144.

[5] Jan MORÁVEK – Zdeněk WIRTH, *op. cit.*, s. 31.

[6] Jaroslav MENCL: *Historická topografie města Jičína.* Část I. Jičín 1941, s. 83.

[7] Jaroslav MENCL, *op. cit.*, s. 84.

[8] Údaje z register použili pro stavebně historický průzkum casina a dvora již Luboš LANCINGER – Jan MUK – Jiřina MUKOVÁ: *Jičín–Libosad. Stavebně historický průzkum.* Praha 1993, s. 3 ad. Viz též Petr ULIČNÝ: *Valdštejnovo casino u Jičína.* In: Průzkumy památek I/2003, s. 122-123.

[9] Petr ULIČNÝ: *Předběžný odkryv architektonických prvků Valdštejnovy zahrady v Libosadu u Jičína.* Jičín 2002, s. 3-5.

Petr ULIČNÝ: *„Item zedníkům na nějaký sloupky do štítu dáno…" („Wieder den Maurern für irgendwelche Giebelpfosten gegeben...") Das Jahr 1630 auf den Wallensteins Bauwerken im Hauptbauschreiberregister*

Die imposante und eifrige Bautätigkeit von Albrecht von Valdštejn (Wallenstein) in Jičín (Jitschin) und Umgebung beweisen sowie die Bauwerke selbst, als auch die schriftliche Dokumentation, wo die *Registra hlavní baušrejberská na příjem a vydání všelijakých materiálních věcí při stavení J. M. k. jitčínských (Hauptbauschreiberregister zur Einnahme und Ausgabe von verschiedenen materiellen Sachen bei dem Bau von Eurem Fürstlichen Gnaden von Jitschin)* aus dem Jahre 1630, deren ausführlicher Inhalt in diesem Beitrag vorgestellt wird, den erstrangigen Platz einnehmen. Das Buch ist in einzelne Kapitel von Einnahmen und Ausgaben gegliedert, wonach eine erstaunende Mosaik aller Bautätigkeiten zusammengestellt werden kann, die bei Wallensteins Bauwerken in Jičín und Umgebung, besonders bei seinem Stadtpalais, bei der Schlosskirche, den unteren Stallungen, der Reitschule, dem Ballhaus, der Schmiede und der Pfarrei vorkamen und außerdem am Haus von Albrechts Neffen Maximilian und am Landhaus gegenüber der Ignatius-Kirche. Es werden auch kleine Baumaßnahmen am Velíšer Tor, der Bau des abgebrannten Spitals oder die Reparaturen der Ziegeleien erwähnt. Hinter der Stadt ging dann der Bau des Casinos mit dem Hof weiter, im Garten wurden Bassins angelegt und der Walditzer Tiergarten bekam einen neuen Zaun und neue Pforten. Die Register halten auch den Bau von Stallungen in Smrkovice bei Chlumec nad Cidlinou und einige interessante Lieferungen in Wallensteins Prager Palais fest.

(Übersetzt von Dipl.-Ing. Günter Fiedler)

Spor turnovského světského a řeholního kléru ve třicátých letech 18. století[1]

Robert R. Novotný

Snahu rekonstruovat na pozadí správního vývoje také projevy duchovního života obyvatelstva, a to i na základě poměrně bohatých pramenů, charakteristických již pro období českého raného novověku, lze přirovnat ke zdlouhavému sestavování dávno rozmetané mozaiky, přičemž mnohdy pouze odhadujeme, zda ten který střípek přikládáme na jeho původní místo. Navíc je třeba sebekriticky přiznat, že řadu pohnutek, ovlivňujících jednání tehdejších lidí, nedokážeme mnohdy vůbec postihnout. Bohužel nejenom v této oblasti se potýkáme v rámci probíhajícího výzkumu, časově zaměřeného především na druhou půli 17. a první polovinu 18. století a místně vymezeného zhruba na bývalé hruboskalské a hruborohozecké dominium, vedle minimální archivní zpracovanosti v samotném regionu zachované pramenné základny také s prakticky neexistujícími studiemi, na které by bylo možné navázat.[2] I proto je nutno tento příspěvek chápat pouze jako pokus nastínit první výsledky výzkumu.

Spor turnovského duchovenstva jsme zkoumali především s ohledem na náznaky možné existence regionálního poutního místa na Valdštejně či v městě samotném, přičemž se vynořily čtyři základní okruhy otázek, na které chceme touto studií alespoň částečně odpovědět. Uveďme si je již nyní s tím, že se k nim ještě jednou vrátíme v závěrečném shrnutí.

První se týká františkánů, u nichž se ptáme, zda jejich aktivita v tomto směru vyplývala vedle povznesení vlastní prestiže *pouze* ze všeobecně známé řádové podpory mariánského kultu, nebo za ní lze dokonce tušit vyšší ambice? Za druhé nás zajímá, zda lze v první třetině 18. století považovat odpustková privilegia za doklad existence regionálního poutního místa? Třetí otázka se ptá, jestli samotný spor svědčí o místním konstituování církevní správy či dokonce o existenci poutního místa, byť samo zmiňováno není? A konečně za čtvrté se ptáme, jaká byla v této době funkce poustevníků a pousteven, a to i z hlediska sémantického, resp. byla-li nějaká obecněji definovatelná vazba terciářů k vrchnosti, církevní správě nebo *mateřským*

řádům? Víme, že žádnou definitivní odpověď předkládaná práce nepřinese, nicméně otevřít diskusi na daná témata snad může.

Semilský okres se až na jedinou výjimku nemůže pochlubit existencí významnějšího poutního místa. Onou lokalitou, kam za milostnou sochou v novém kamenném chrámu Navštívení Panny Marie, postaveném z podnětu Marie Polyxeny hraběnky Desfoursové v letech 1690 – 1693 na místě bývalého dřevěného kostela, proudili, a v posledních letech opět ve stále větším počtu každoročně přicházejí zbožní poutníci, je Bozkov.[3]

Turnov se stal díky uvedení františkánů do města počátkem roku 1651 přirozeným centrem nenásilné rekatolizace nejenom hruboskalského dominia, ale zřejmě také širšího regionu.[4] Z charakteru některých záznamů snad lze vedle projevů úcty k mariánskému kultu uvažovat o snaze mendikantů konstituovat, a to dost možná již krátce po svém příchodu, v samotném městě či v jeho nejbližším okolí poutní místo. V souvislosti s touto domněnkou je třeba nejprve zmínit nejstarší zachovaný inventář chrámu sv. Františka, datovaný 1678,[5] resp. další, pocházející zřejmě z roku 1732.[6]

V prvním z nich najdeme v článku osmnáct („*Titulus decimus octavus. Cruces, imagines, reliquiaria*“) kromě popisů čtyřech tehdejších oltářů („*altaria tria consecrata, quartum cum portatili*“) – hlavního v presbyteriu s obrazem Narození Páně,[7] dále na evangelijní straně chrámové lodi oltář sv. Františka s obrazem Porciunkule,[8] na epištolní sv. Antonína Paduánského s obrazem zachycujícím tohoto světce,[9] a konečně posledního v epištolním rohu kostela vedle vchodu, zasvěceného Panně Marii[10] – také blíže ikonograficky těžko popsatelné sochy Matky Boží („*togae pro maiori statua B. V. diversi coloris*“, resp. „*pro minori statua*“, stejně jako „*pro Jesulo maioris statuae*“ a „*pro minori statua*“, ale navíc i čtyři korunky, po dvou „*pro maiori B. Virginé*“ a „*pro minori B. Virginé*“), Zmrtvýchvstalého Ježíše Krista („*statua Resur*[r]*ectionis Domini Nostri Jesu Christi cum vexillo*“) nebo verze Paládia Země české – Panny Marie Staroboleslavské („*Aliae imagines minores. 1. Imago B. V. Vetero-Boleslaviensis similis originali, inaurata, vitro inclusa et lapidibus boemicis decenter ornata in altari S. Patri Francisci locata, quam una manu S. Wenceslaus, altera S. Ludmilla, in ligno pictae imagines sustentant*“). A to ještě v roce 1688 přibyl pod kruchtou („*infra chorum ecclesiae nostrae*“) další oltář „*sub titulo S. Crucis et Matris Dolorosae*“, jenž zhotovil na vlastní náklady turnovský truhlář Adam Fiala.[11] Prakticky veškerému mobiliáři se stala osudnou *škaredá* středa Svatého týdne 20. dubna 1707, kdy byl kostel sv. Františka stráven rozsáhlým požárem, který postihl město. Značných škod nebyl ušetřen ani přiléhající konvent.[12]

Četných projevů úcty se dostalo v roce 1725 obnovenému oltáři Panny Marie, a to především díky kopii milostného obrazu Madony Svatotomášské z Brna („*ipsa imago est juxta Prototypon Brunae depicta*“).[13] Řadu votivních darů, nejčastěji ovesků – např. „*nummum argenteum in ligula rubra albo collore distincta appensum* […] *cruculam argenteam inauratam et lapillis Turnoviensibus* (skleněnou kompozicí, pozn. autora) *ornatam* […] *alia item crucula simplicior 5 lapillis albis exornata* […] *margaritae minores*

circa caput in filis [...] *majores circa collum B. V. et Jesuli* [...] *unum nummum argenteum quadratum, lapillis ornatum in catenulis pendulum*" – věnovaly obrazu převážně ženy z Turnova nebo okolních dominií.[14]

V inventáři je u oltáře sv. Františka zmiňována dřevěná socha, verze Panny Marie Hejnické („*statua B. V. Mariae Heindorfensis in altari S. Patris*") z nedaleko ležícího významného poutního místa, spravovaného řádovými spolubratry turnovských mendikantů.[15] Oltář sv. Antonína Paduánského nesl dřevěnou sochu sv. Anny, darovanou kostelu Kateřinou Fronimovou z Prahy, a oltář sv. Josefa pro změnu zdobil obraz sv. Jana Nepomuckého.[16] Přestože byly především obě sochy vybaveny příslušenstvím, je ze zápisů patrné, že větší oblibě se těšila kopie brněnského milostného obrazu.

Srovnatelný materiál k ostatním turnovským svatyním bohužel neznáme. Ve fondu Archiv pražského arcibiskupství sice inventáře zachovány jsou, jejich vypovídací hodnota je však v porovnání s precizně vedenými soupisy majetku turnovských františkánů podstatně horší. Např. u kostelů sv. Mikuláše a Narození Panny Marie jsou pravidelně uváděny pouze počty oltářů bez bližšího rozlišení jejich patrocinií a obdobně je tomu i u soch a obrazů.[17]

V relacích turnovských děkanů Vavřince Zaremby (1677) a především Václava Fabiána Blovského (1700) nacházíme alespoň konkrétnější zmínky o každoročních procesích.[18] Zaremba je sice uvádí pouze u filiálního kostela sv. Matěje na Hruštici („*divina* [...] *ab antiquo quatuor vicibus per annum peraguntur, ad quam itur cum processione singulis vicibus*"),[19] ale část textu je bohužel kvůli zničené spodní části knihy téměř nečitelná, takže nemůžeme vyloučit obdobné záznamy zejména v případě turnovských kostelů sv. Mikuláše a P. Marie,[20] resp. nudvojovické kaple sv. Jana Křtitele. Štědřejší je v tomto ohledu mladší relace P. Blovského, který ve své odpovědi na dvacátou šestou otázku („*An soleant fieri processiones, a quo tempore, et ex quibus locis?*") píše o procesích, vedených z města „*od nepaměti*" do Přáslavic ve svátek sv. Jiří, do Nudvojovic na sv. Jana Křtitele a „*k františkánům o Letnicích*".[21]

Výjimečná příležitost se věřícím naskytla během velkolepých slavností, pořádaných místním konventem při příležitosti svatořečení františkánských svatých – snad již sv. Kateřiny Boloňské (1713),[22] určitě ale sv. Jakuba de Marchia a sv. Františka ze Solana v roce 1727 a sv. Petra Regalata o dvacet let později. Můžeme samozřejmě pochybovat o přesnosti údajného počtu více než jedenácti tisíc věřících, kteří se měli zúčastnit opakovaných procesí a následných slavných mší během osmi srpnových dnů roku 1727. Nicméně kvůli dosud nevídanému množství lidu, jaké ani tři turnovské kostely nemohly pojmout, museli prý zpovědníci udělovat rozhřešení na ulicích.[23] Stejně hojně navštívené měly být také obdobné slavnosti v červnovém oktávu roku 1747, kdy se na náměstí objevila i socha sv. Petra Regalata („*Ipsa die solemnitatis magna populi multitudine processionem duxit ex ecclesia B. V. Maria. Reverendissimus dominus Martinus Hlava, regius sacellanus, ac actualis Libunensis curatus per forum deportata statua S*[anc]*ti Petri Regalati per nostros sacerdotes dalmaticis indutos ad ecclesiam nostram.*").[24]

Na tomto místě je vhodné zmínit i pastorační činnost řeholníků, která byla v průběhu obnovy rozvráceného farního systému turnovskými děkany přijímána bez zjevných výhrad nebo vážnějších kompetenčních sporů. První smlouvu o takové výpomoci, jež navíc přinášela konventu každoročně 100 zlatých, známe již z roku 1677.[25] Jen o několik let později získali řeholníci „*ob defectum cleri post pestem*" arcibiskupské svolení „*pro administranda parochia Wschenensi*".[26] Ve více ohledech zajímavým dokladem jejich stále ještě bezproblémové spolupráce se světským klérem je *directorium pro divinis et concionibus* kostela sv. Františka z května 1730, schválené tehdejším děkanem Václavem Josefem Planickým.[27]

Pořádek střídání bohoslužeb a kázání („*ordo alternationis*") nám v sedmi bodech dává nahlédnout do zákulisí náboženského života města a farního obvodu. K pravidelným službám Božím („*divina cum concione*") o sobotách, nedělích a svátcích v kostele sv. Mikuláše, jakož i kázáním ve farním kostele P. Marie „*in omnibus festis B. V. Mariae excepto festo Immaculatae conceptionis*", si děkan z titulu své funkce vyhradil („*praeterea eximit sibi*") další svátky – Všech svatých a sv. Mikuláše pro děkanský, sv. Matěje a sv. Bartoloměje pro hruštický nebo Nejsvětějšího jména Panny Marie pro farní kostel. Zmíněna jsou také procesí na sv. Marka na Hruštici („*S. Marci Evangelistae, si incidat in dominicam, tunc enim ducitur processio ex ecclesia decanali Hrussticzium*"), v neděli následující po sv. Jiří do Přáslavic a podobně ve svátek sv. Jana Křtitele do Nudvojovic. Pouze bohoslužba bez kázání se měla kvůli procesí do Mnichova Hradiště odbývat na sv. Annu, připadl-li tento svátek na neděli. Ve všechny tyto vyhrazené dny směli františkáni sloužit *v osm hodin podle slunce* („*solum hora octava*") pouze zpívanou mši bez kázání.

Kostelu sv. Františka byla vedle svátku Neposkvrněného početí Panny Marie přiřknuta odpolední kázání v den Narození Páně, o Velikonocích a také o Letnicích, kdy sem navíc každoročně přicházelo procesí od sv. Mikuláše. V ostatní neděle a svátky byly vedeny bohoslužby a kázání střídavě v děkanském a františkánském kostele („*In aliis dominicis et festis, quoad divina servatur alternatio continua et indistincte, ita quod una dominica fiat concio et divina in decanali, altera dominica vel festo subsequente apud nos, tertia iterum in decanali et sic continue alternative per totum annum*"). Výjimkami ve prospěch mendikantů byly svátky zasvěcené jejich kostelu (třetí neděle po Velikonocích) a řádu včetně terciářů nebo odpovídající patrociniu oltářů (sv. Josef). Dalšími body předpisu byla upravena také pravidelná kázání pro konfraternity („*conciones confraternitatis fiunt quavis dominica prima mensii – seu proxima calendis mensis sequentis – post meridiem finito completorio*") a v postním předvelikonočním období, resp. funerální obřady františkánských bratrstev.

Ve čtvrtém článku nacházíme zatím nejstarší doklad[28] obdobné spolupráce na Valdštejně („*Cum festum autem S. Joannis Nepomuceni, quod celebratur in Waldstein, observanda est alternatio, ita quod uno anno Venerabilis dominus decanus, vel alius ab eo invitatos, altero anno nos ibidem habeamus concionem*"), kam v období kolem svátku sv. Jana Nepomuckého do kaple stejného patrocinia směřovali věřící za nejpopulárnějším českým barokním světcem nejdéle od konce prvního decennia 18. století. Nebude snad od věci krát-

ce shrnout dosavadní, byť dosti neúplné poznatky, které o tomto možném regionálním poutním místě a tamních eremitech máme.

Asi nejčastěji jsou citovány údaje z duchovenských fassí tereziánského katastru, kde v rubrice *Kaple bez lidu / titulové kostelův* v roce 1713 tehdejší turnovský děkan P. Karel Korvín uvedl: „*Jedna kaple na Valdštejně, kterou milostivá vrchnost vystavěla, kdežto dva poustevníci bydlejí. / Titulus S. Jana Nepomuckého*“ (sic!).[29] Díky papežskému breve z února 1717, resp. již z října 1709, kterým Kliment XI. udělil „*pro capella in Waldstein*“ či „*pro ecclesia S. Ioannis Nepomuceni loci Waldstein*“ plnomocné odpustky všem věřícím, kteří jej navštíví 16. května v době od prvních nešpor do západu slunce a pomodlí se zde za svornost křesťanských knížat a vymýcení kacířství, a nalezené zakládací listině původně snad dřevěné kaple uvedeného patrocinia víme, že stavbu realizoval František Josef hrabě z Valdštejna někdy mezi červencem 1705 a říjnem 1709.[30] Ze zápisu při vědomí možných formulářových schémat lze uvažovat např. o více postavených objektech (plurál „*dos pro sartis tectis conservandis assignetur*“) či o možném vzhledu dávno opuštěného hradu.

Zajímavou skutečnost v této souvislosti přinášejí kopiáře pražské arcibiskupské kanceláře. Probíráme-li se indexy jednotlivých svazků z prvního decennia 18. století, nemůžeme si nevšimnout nápadně častého výskytu agendy spojené jak s výstavbou, tak se správou kaplí na mnoha místech arcidiecéze. Zápisy typu „*k žádosti Nejurozenějšího pána XY se mocí arcibiskupskou svoluje, aby na svém panství YZ nechal dle libosti vystavět kapli*“ – „*authoritate archiepiscopali ordinaria datur tenore praesentium ad instantiam Illustrissimi Domini XY facultas et licentia, ut in dominio suo YZ sacellum* (nebo *capellam*) *libere et licite aedificari* (či *noviter erectum*) *curare possit ac valeat*“, stejně jako např. povolení nechat sloužit mše v soukromých kaplích nejsou ojedinělé ani na okolních dominiích.

Tak v březnu 1703 dostal povolení vybudovat „*soukromou kapli na svém hradě skalském*“ („*sacellum privatum in arce sua Skallensi*“; míněna Malá Skála, pozn. autora) Václav Maxmilián Desfours a již koncem října následujícího roku se mohli Václav Matyáš Desfours s chotí v téže kapli účastnit bohoslužeb.[31] V dubnu 1703 získal Josef hrabě Trauttmansdorf v kněžích Rudolfu Schuknechtovi, Ondřeji Hammerschmidtovi a Janu Herteltovi kaplany pro Grabštejn („*licentia agendi domesticum capellanum* […] *in arce Graffensteinensi*“) s tím, že P. Hertelt navíc mohl vypomáhat v péči o věřící i na sousedních farnostech.[32] Tříleté svolení „*habendi missam in capella boni Jesseney*“ obdržel od konsistoře v červnu 1704 Maxmilián Rudolf Lamotte de Frintropp a od prosince téhož roku mohl P. Martin Brevis jako „*capellanus domesticus*“ sloužit tichou mši pro Jana Jakuba Lamotte de Frintropp v kapli na Sychrově.[33]

Majitele hruboskalského a mnichovohradišťského panství Arnošta Josefa a Františka Josefa z Valdštejna najdeme v obdobných záznamech, kromě výše zmíněného, hned několikrát. Arnošt Josef je na samém sklonku svého života vedle podpory nedávno založeného kapucínského konventu v Mnichově Hradišti zmiňován naposledy koncem června 1708, kdy směly být po jeho úmrtí „*in refrigerium animae ejus*“ po tři dny slouženy zádušní mše.[34] Františku Josefu mj. konsistoř umožnila v břez-

nu téhož roku křtít novorozence, u kterých hrozilo nebezpečí, že by se řádného udělení svátosti nedočkali, a v září 1708 získali společně se svojí chotí Marií Markétou jednoroční povolení, aby pro ně mohla být za jejich pobytu v dosud blíže neurčeném „*nově vystavěném loveckém zámečku* (?) *ve vsi Loučky, náležející ke skalskému panství*" („*domo sua venatoria in pago Louček, ad dominium Skallense pertinente, noviter exstructa*") u přenosného oltáře sloužena tichá mše.[35]

Za povšimnutí stojí také rozmáhající se kult nejznámějšího českého barokního světce. Patrocinium valdštejnské kaple totiž nebylo ve své době v pražské arcidiecézi zdaleka ojedinělým a popularita „*Divi*" či přímo „*Sancti Joannis Nepomucení*" se již před jeho beatifikací a následnou kanonizací šířila i za hranice Království českého, jako např. do Solnohradska.[36]

Domníváme se, že odpustková privilegia, udělovaná římskou kurií v posledním desetiletí 17., resp. v prvních dvou decenniích 18. století nelze považovat za doklad existence poutního místa. Toto téma by si zasloužilo hlubší badatelský zájem, ale uveďme si nyní alespoň několik případů z nedalekého okolí. V letech 1694–1718

Valdštejn na fotografii, která byla pořízena během výletu manželů Šimákových, zřejmě ve druhém decenniu 20. století. V pozadí kaple sv. Jana Nepomuckého (MČR Turnov, sign. P-JVŠ 725).

obdržela *„plenarias indulgentias“* (případně i *„ad septennium“*) či pouze *„similes indulgentias“* kromě Valdštejna řada kostelů a kaplí, frýdlantským sv. Křížem a libereckým sv. Antonínem na severozápadě počínaje, přes sv. Vavřince na Dlouhém Mostě či sv. Michaela ve Smržovce, turnovskou P. Marii, přepeřského sv. Jakuba nebo rohozeckou zámeckou kapli Nejsvětější Trojice, až po semilské sv. Petra a Pavla nebo soboteckou sv. Máří Magdalenu na jihovýchodě.[37]

Rozpory panují také v otázce valdštejnských poustevníků, z nichž bezesporu nejznámějším je Václav Karel Holan Rovenský. V nedávné době jim ve svých studiích nemalý prostor věnovaly Eva Mikanová a Marie Vojtíšková,[38] jejich interpretace však ve světle dosud jen málo využitých pramenů často neobstojí. Obraz ermitáže spíše profánního charakteru na Valdštejně je v zásadě správný, hůře akceptovatelná jsou ale některá tvrzení, např. že poustevníci tu žili *„prokazatelně v 17. století“*,[39] a nešťastně formulovaná je prameny nepodpořená domněnka, že *„františkáni z Turnova obsazovali místa poustevníků a někdy i světských duchovních v dosti širokém okruhu svého okolí“*.[40]

Ermitáž na Valdštejně zmiňuje ve čtvrtém svazku *Topographie des Königreichs Böhmen*, věnovaném Boleslavskému kraji, také Jaroslav Schaller: *„Im J. 1722 haben die Grafen Waldstein nicht ferne von dannen* (míněno hřebčína, založeného dle Schallera vévodou frýdlantským, pozn. autora) *eine Kirche unter dem Titel des h. Johann v. Nep. samt einer Eremitage errichtet.“*[41]

A co vlastně víme o valdštejnských poustevnících? Tak Holan si v únoru 1700 koupil v Turnově od své tchýně Doroty Tarčinské za 43 kop míš. kus role a odprodal jej až o více než osm let později za prakticky totožnou částku 50 zl. 20 kr. kováři Janu Svobodovi.[42] O rok později již nacházíme v registrech místního literáckého bratrstva zápis o prozatím vyplacených 15 krejcarech *„panu Václavovi Holanovi poustevníkovi za papír na nové rorate literátské“*.[43] Nakolik však souvisel Mikanovou předpokládaný vznik kaple sv. Jana Nepomuckého s Holanovým odchodem do poustevny, resp. s jeho prodejem výše zmíněné role, nedokážeme z těchto záznamů posoudit.[44]

V roce 1738 vystupuje z anonymity v listu arcibiskupské konsistoře loukovskému vikáři *„Frater Simplicianus, alias Antonius Svoboda, tertii ordinis S. Francisci eremita in loco Waldstein“*.[45] Přímý nadřízený nového turnovského děkana J. J. Teutsche byl informován o výsledku předvolání poustevníka (*„praefatus eremita“*), který měl na Valdštejně pobývat bez příslušného povolení (*„absque petita et impetrata licentia nostra eremum incolat“*). Vikář měl zprostředkovat urychlené zaslání požadovaných dokladů (vedle žádosti o povolení obývat poustevnu také instrument o Simpliciánově zaopatření) do Prahy. Současně byl vybídnut, aby se vhodným usměrněním turnovského děkana (*„proinde praefato decano, nomine nostro intimabitis, ut deinceps ab ejusmodi delationibus, nisi sufficiens fundamentum subsit, abstinent* [...] *atque paci et concordiae studeat“*) zasadil o urovnání sporu tamního řeholního a světského kléru. Důležitá je také zmínka o příslušnosti Antonína Svobody k františkánským terciářům. Nejedná se o jediný případ, na druhou stranu se však bližší spojitost mezi vald-

štejnskými eremity – členy třetího řádu a turnovským konventem dosud nepodařilo doložit.[46]

Tamní poustevníky tedy nemůžeme vnímat jako od světského prostředí zcela odtržené anachorety, navazující na pozdně starověké nebo raně středověké tradice pouštních Otců. Blíže realitě bude spíše chápání tehdejších poustevníků jako správců posvátných míst a objektů, které však byly zhusta navštěvovány i z čistě profánních důvodů. Stálí obyvatelé těchto klidných a odlehlých samot byli nezřídka závislí na vrchnostenských fundacích, umožňujících i samotné konstituování eremitáže. Nevíme, nakolik výjimečná mohla být jejich případná snaha vymknout se dozoru správců příslušného farního obvodu.[47]

Nástupem Jana Josefa Teutsche do čela turnovského děkanátu počátkem roku 1737 skončilo dlouhé období bezproblémové spolupráce s františkány. Pozadí sporu těžko kdy postihneme v úplnosti, domníváme se však, že by mohl svědčit i o pokročilé konsolidaci duchovní správy v regionu ve 30. letech 18. století. Řeholníci přičítali vinu za vyvolání rozkolu jednoznačně děkanovi – po sedmaosmdesátiletém střídavém vedení slavnostních bohoslužeb v kostelech sv. Františka a sv. Mikuláše či P. Marie měla s příchodem Teutsche vzniknout v této otázce rozepře, o které byla vedle arcibiskupské konzistoře informována také vrchnost.[48] Počátek vzájemné nevraživosti sice pouze tušíme, nicméně se zdá, že právě děkan přilil oleje do rozhořívajícího se ohně sváru novým pořádkem služeb božích, sepsaným někdy koncem roku 1737, na jehož existenci můžeme usuzovat z korespondence arcibiskupské konzistoře. 8. ledna 1738 totiž byly z pověření generálního vikáře a oficiála pražské arcidiecéze Jana Mořice Martiniho sepsány tři listy. První loukovskému vikáři Václavu Antonínu Klímovi, druhý pro kvardiána Epifania Štěpána a třetí turnovskému děkanovi Teutschovi.[49] Po důkladném vyšetření situace měl vikář Klíma podat do Prahy zprávu, aniž by však svému podřízenému cokoli z jejího obsahu předem sdělil. Obě znesvářené strany byly současně informovány o ustanovení vyšetřovací komise (Klímovi měl být nápomocen také českodubský vikář), přičemž Jana Josefa Teutsche konzistoř důrazně varovala, aby svým přístupem k otázce vedení bohoslužeb nevyvolával další rozmíšky („*Proinde vobis per praesentis severissimi inhibemus, ne intermedio tempore quamcumque novum devotionem, quae sub antecessoribus vestris practicata non fuisset, aut ordinem divinorum in praedicta ecclesia regulari perturbare vel murmur, aut scandalum in populo causare posset.*“).

Koncem února byl „*in conventione pacifica inter V. D. decanum et conventum Turnoviensem*“ sepsán nový pořádek služeb božích, podléhající následnému schválení generálním vikářem pražské arcidiecéze.[50] Proponovaná shoda však pod dojmem dalších událostí působí poněkud rozpačitě.

V porovnání s výše uvedeným *ordo divinorum* z roku 1730 cítíme určitý posun ve prospěch světského kléru. Pouze v kostele sv. Mikuláše měly být bohoslužby s kázáními o sobotách, svátcích Páně („*Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniae Domini, prima die Paschalis, Ascensionis Domini*“), o Letnicích, sv. Trojici a Božím Těle. Obdobně byly svátky zasvěcené Panně Marii, s výjimkou Neposkvrněného početí, vyhrazeny

filiálnímu kostelu. Také obě zmiňovaná bratrstva – růžencové a arciopaskové či terciáři – byla nadále postavena pod zvýšený dozor děkana („*ut una et altera congregatio, seu confraternitas, tam Sanctissimi Rosarii, quam Sancti Patri Francisci, cum majori solemnitate et satis factione devoto populo peragi posset, primam et secundam in mense dominicam sibi servat V. D. decanus*"). Ve všechny svátky apoštolů byly bohoslužby v kostele sv. Mikuláše, pouze připadly-li na neděli, předcházela jim bohoslužba také u sv. Františka.

Konventu byly vedle každoročních procesí („*et quando processiones foras extra civitatem, vel ad filiales ducentur*") vyhrazeny svátky zemských patronů (Josef, Vojtěch, Prokop, Václav), a dále Víta, Jana Křtitele, Máří Magdaleny, Anny, Vavřince, Michaela, Martina, Kateřiny a Štěpána. Připomenutím slavnostního vysvěcení základního kamene konventu 1. května 1651 zůstala ve třetí neděli velikonoční jednak slavnostní bohoslužba ve sv. Františku, jednak procesí z děkanského do filiálního kostela. Zvláštními články byla upravena kázání o nejvýznamnějších svátcích – Velikonocích, Vánocích, Letnicích, resp. řádových.

Výslovně na rozhodnutí generálního vikáře byla ponechána budoucí existence františkánského „*processio in festo Theophoricae*" v neděli po oktávu Božího Těla. Závěrečný bod *ordo divinorum* nadále zbavoval konvent práva aktivně se účastnit nepomucenských slavnostních bohoslužeb v kapli na Valdštejně: „*In festo S. Joannis Nepomuceni in capella sita in monte Waldstein, ad faciendas ibi alternis annis cum V. D. decano conciones, nullum jus nobis* (tedy mendikantům, pozn. autora) *arrogatur, manet ergo illaesum jus V. D. decani, dummodo Excellentissimus fundator sit contentus.*" Jak se vzápětí ukázalo, právě tohoto sporného momentu dokázali františkáni obratně využít.

Již 3. března 1738 zaslal kvardián Štěpán hraběti z Valdštejna list se žádostí o prostředkování ve sporu s děkanem.[51] V úvodu představený turnovských františkánů připomněl téměř devadesátiletou spolupráci „*pro consolatione fidelium*", která skončila novým bohoslužebným řádem, jímž se prý není schopen řídit nejenom konvent, ale ani lid, přicházející o kázání. Na správnou strunu zřejmě udeřil zmínkou o popření fundace zakladatele valdštejnské kaple: „*Sicuti et ratione ecclesiae S. Ioannis in Waldstein, in qua alternativa solemnitas recurrente die 16. Maji* [sic!] *demandata est ab Excellentissimo Domino erectore et usque nunc observata, ubi Venerabilis Dominus decanus contra hoc protestari conatur, plures alias novitates inducendo, quae absterrent fidelium pietatem.*" Odpověď na sebe nenechala dlouho čekat a určitě musela františkány potěšit.

V listu, datovaném 28. března v Doksech, se František Josef z Valdštejna postavil za konvent.[52] Rozhořčený údajnými výpady děkana Teutsche („*Ad fusiori penna, mihi de dato Turnovii 3. Martii transcriptas et perceptu plane ingratas aggressiones a Turnoviensi domino decano die 20. ejusdem mihi immanuatas respondeo.*"), a také v duchu hraběcí fundace („*proinde ex mente et intentione fundantis*"), ubezpečil kvardiána plnou podporou. A to nejenom ohledně pravidelného střídání ve vedení kázání „*circa festum S. Ioannis Nepomuceni*", jehož případné zrušení považoval za vlastní patronátní pravomoc. Navzdory odporu děkana měli františkáni pokračovat v dosavadní činnosti, zvláště v křesťanské péči o chudinu. Hrabě se dokonce za tento projev své vůle

(„*ita mea expressa voluntas sit, ut Admodum Reverenda paternitas vestra non obstante Turnoviensis domini decani protestatione*“) přihlásil k plné zodpovědnosti.

Pražské konsistoři, již tak dost rozladěné probíhajícím sporem, se takový postup turnovských františkánů samozřejmě nelíbil. Pokusme se ve zkratce interpretovat korespondenci konventu s provincialátem z doby před stanovením konečného *ordinis divinorum* v září 1738, díky níž jsme snad již nyní schopni v hlavních rysech postihnout úřední rozřešení všem zúčastněným nepříjemného rozkolu.[53]

Kvardián svému představenému vysvětloval, že hraběte z Valdštejna do celé záležitosti zasvětil s ohledem na jeho patronátní práva, resp. že v únoru sepsaný pořádek bohoslužeb popírá veškerou dosavadní spolupráci řeholního a světského kléru, díky které bylo z města vymýceno kacířství („*Non obstante, quod talis conventio primaevi fundatoris intentioni* [...] *ut civitati Turnoviensi haeresibus* [...] *exstirpandam* [...] *et promovendam orthodoxorii renascentiam*“). Výhrady měl především vůči dle jeho názoru jednostranným úpravám v neprospěch konventu ve vedení nedělních bohoslužeb, ve svátky Neposkvrněného početí Panny Marie, Nejsvětějšího jména Ježíše Krista, sv. Petra a Pavla, v adventním období, a také ohledně procesí a dohledu nad arciopaskovým bratrstvem.

O dobré vůli konsistoře svědčí, že provinciálem tlumočené připomínky v přepracovaném pořádku bohoslužeb zohlednila. Na druhou stranu však neopomněla zdůraznit, že kanonické právo platí pro všechny a nelze je obcházet. To se týkalo především kaplí na Valdštejně a na Hrubé Skále, které nebyly zcela vyňaty ze správy turnovského děkana, jak si na základě svého patronátu přál František Josef hrabě z Valdštejna.[54] Tečkou za zhruba rok trvajícím sporem se stal kompromis ve formě nového *ordinis divinorum*, datovaného 17. září 1738, jenž nakonec akceptovaly všechny zúčastněné strany.[55] V devíti bodech byly přesně vymezeny bohoslužby a kázání ve farních i řeholním kostelech, jejich průběh v době nejvýznamnějších církevních svátků, jakož i pravidelná turnovská procesí. Poněkud překvapivě nebyl do nového pořádku zapracován jeden z nejkontroverznějších bodů – střídavě vedená kázání ve svátek sv. Jana Nepomuckého v kapli na Valdštejně. Možným vysvětlením se zdá být respektování status quo, ale snad i hraběcí vůle zachovat této fundaci určitou nezávislost. Tak lze vyložit zápis z roku 1747, následující však v kronice turnovského konventu bezprostředně za pořádkem služeb božích: „*In Waldstein est resoluta alternativa celebratio divinorum in solemnitate S. Ioannis Nepomuceni, uno anno habet Venerabilis Dominus decanus, altero anno nos, prout hoc anno 1747 cum duplici concione germanica et boh*[emica] *habuim*[us].“ [56] Stejného data by mohl být záznam o neúřední dohodě s děkanem, týkající se zpívaných mší v kostele sv. Františka během jím vedených procesí („*per privatam conventionem cum Venerabili Domino decano ob processionem*“) ve svátky sv. Matěje, Jana Křtitele, Václava a v neděli po sv. Bartoloměji.[57]

Zajímavý doklad dobového vnímání rozkolu relativně nezávislým svědkem nabízí související poznámka tehdejšího aktuára Václava Antonína Meissnera v jeho pamětech: „*A*[nno] *1737 po smrti nebožtíka Velebn*[ého] *Pána děkana Václava Planického dostal se sem do Turnova Veleb*[ný] *Pán Jan Josef Teutsch, rodič pražský a bývalý farář*

louňovský. Ten začal ponejprv zdeť kázání neb exortati ranní, kteréžto potom skrze Vysoce Slavnou konsistoř pražskou jak hrubé služby Boží, tak také ranní kázání slova Božího mezi Veleb[ným] *Panem děkanem a Veleb*[ným] *konventem františkánským skrze prošlý dekret, kdy kde mají držané býti, v roce rozdělené byly, kdež prve nikdá dvoje kázání nebývalo, což pro čeleď velmi prospěšné jest, že můžou také kázání slyšeti a Pán Bůh bude toho začínatele hojným odplatitelem. Amen.*"[58]

Můžeme se pouze dohadovat, nakolik se do vzájemných vztahů turnovského světského a řeholního kléru, a potažmo i obce věřících, spor v následujících letech promítl. Jeden příklad za všechny nabízí velké procesí za odvrácení nakažlivé choroby (cholera?) v únoru 1758. Epidemii do Turnova zavlekli nemocní příslušníci bavorských regimentů, jejichž špitál byl přemístěn z hruborohozeckého zámku do městských vojenských kvartýrů: „*K rozmnožení větší cti a slávy Nejsvětější a Nerozdílné Trojice božské jednoho Boha, též cti a chvály Nejsvětější Rodičky boží Marie Panny, ochranitelky města našeho Turnova, na věčnou paměť se zaznamenává* [...] *Dne 12. Februarii 1758. roku v půl devátý hodiny ráno zvonilo se se všemi zvony u svatého Mikuláše, kamžto se všechny lidé do téhož chrámu Páně sešli. V hodinu devátou přišel jemnostpán s dvouma pány kaplany, oblékl se v pluviál coloris violacei a páni kaplani v dalmatiky, šel s ministranty k hrubýmu oltáři, kdež rozličné modlitby od církve svaté katolické zřízené vykonal. Po vykonání takových modliteb začalo se procesí.*"[59] Bylo pouhým opomenutím písaře, že františkáni nejsou mezi jeho aktéry vůbec zmíněni, nebo se opravdu z blíže neznámého důvodu společných proseb za odvrácení epidemie neúčastnili? Dalo by se předpokládat, že právě taková příležitost bude v případě přetrvávající vzájemné záště vhodným aktem smíření. Nevíme.

Na závěr se vraťme k výše naznačeným otázkám, přestože jednoznačné odpovědi podat neumíme. U první z nich snad můžeme uvažovat o snaze turnovských františkánů vybudovat v Turnově, případně v jeho nejbližším okolí regionální poutní místo. Úctě se bezpochyby těšila kopie milostného obrazu brněnské Madony Svatotomášské a snad i valdštejnská kaple sv. Jana Nepomuckého. Navíc by mohly být v pozadí těchto aktivit i nedaleké Hejnice v péči řádových spolubratří, protože pomineme-li všeobecně známou podporu mendikantů mariánskému kultu, *exempla trahunt.* Musíme však přiznat, že konkrétnější důkazy, které by tuto domněnku potvrzovaly, stále chybí.[60]

Odpustková privilegia nepomucenské kaple z let 1709 a 1717 za potvrzení poutního místa považovat nelze. Naopak společně s naznačeným sporem dostatečně svědčí o konstituování církevní správy v regionu. A pokud jde o funkci eremitáží a poustevníků, nejenom v případě Valdštejna se přikláníme k projevu dobové mentality šlechtických donátorů, přičemž profánní charakter těchto míst nabyl zřejmě stejného významu, jako sakrální.[61] Zatím se nepodařila prokázat přímá vazba terciářů-eremitů a konventu.

Nezdá se, že by se střídavě vedená kázání v rámci slavnostních bohoslužeb na Valdštejně stala ve třicátých letech 18. století ústředním bodem naznačeného sporu, hypoteticky je snad lze považovat za nepřímé důkazy existence regionálního

poutního místa na bývalém rodovém sídle tehdejších majitelů hruboskalského dominia. Nicméně se tradice květnových poutí na Valdštejn, a to i v souvislosti s rodícím se cestovním ruchem, udržela až do poloviny 20. století a její obnovení v posledních letech můžeme vnímat jako upomínku na důležitou součást náboženského života obyvatel města a jeho okolí. Přesto se stále pohybujeme pouze v rovině úvah a hypotéz, které vyvrátí, zkoriguje nebo potvrdí až pokračující badatelský výzkum.

Poznámky

[1] Předkládaná studie je přepracovanou a rozšířenou verzí referátu *Spor o Valdštejn, aneb nejenom „litterae querelarum" turnovského světského a řeholního kléru v 18. století*, který autor přednesl na příbramské konferenci *Zbožné putování v evropské kultuře* koncem května 2004.

[2] V místních poměrech *klasickými* a bez větších výhrad i dnes použitelnými tak stále zůstávají především práce profesora Šimáka, srovnej např. ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Příběhy města Turnova nad Jizerou. Díl 1. (od založení města do roku 1620).* Turnov 1903, 350 s.; nebo týž: *Listář fary turnovské z let 1620–1696.* In: Věstník Královské české společnosti nauk – třída filosoficko-historicko-jazykozpytná. Ročník 1910. Praha 1910, 154 s.; či týž: *Listář k dějinám školství na Turnovsku.* Turnov 1908, 125 s. Ze zpracovaných archivních fondů, uložených ve Státním okresním archivu v Semilech, uveďme alespoň Archivy měst Jilemnice (1595–1945), Lomnice nad Popelkou (1561–1945) a Vysokého nad Jizerou (1612–1945); bohužel pouze částečně je inventován Archiv města Semily (1629–1945) a v malé míře i Turnova (1497–1945).

[3] Případní zájemci o Bozkov, jenž se nejdéle v období rekatolizace stal cílem zbožných poutí díky soše Panny Marie Bozkovské a zázračné vodě z nedaleké studánky, mají k dispozici mj. inventovaný archivní fond, srovnej Státní okresní archiv Semily (dále jen SOkA Semily), Farní úřad Bozkov (1746) 1747–1951. Vlastní zpracování by si zasloužila třeba otázka provázanosti rozvíjejícího se poutního místa a hospodářského zázemí nejenom samotné obce, ale i širšího regionu, resp. její projevy srovnatelné s moderním cestovním ruchem, k čemuž lze s úspěchem využít především pamětnice, ve které jsou zachovány účetní záznamy od roku 1677 až do konstituování samostatné farní správy, srovnej ibidem, kn. 1, ff. 15r–193r. Přestože nemohl využít farní archivní fond, stále k Bozkovu nejlépe KALISTA, Zdeněk: *Česká barokní pouť.* Žďár nad Sázavou 2001, s. 125-166.

K ikonografii Panny Marie Bozkovské v poslední době např. ROYT, Jan: *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století.* Praha 1999, zvláště s. 30-31, 47-48, 87, 225, 231 a 239; nebo ŠTAJNOCHR, Vítězslav: *Panna Maria Divotvůrkyně.* Uherské Hradiště 2000, s. 147 a obrázek č. 87 na s. 150.

[4] Turnovskému konventu při kostele sv. Františka se dosud žádné větší badatelské pozornosti nedostalo. Z nových prací snad můžeme odkázat alespoň na studii mapující zhruba první desetiletí jeho existence, srovnej NOVOTNÝ, Robert R.: *Uvedení františkánů do Turnova.* In: Z Českého ráje a Podkrkonoší (dále jen ZČRP). Sv. 14. Semily 2001, s. 53-68.

Představu o rozsahu možného působení turnovských mendikantů lze získat třeba z obvodu sbírky almužen, který byl konventu stanoven v květnu 1673, srovnej např. Státní oblastní archiv Zámrsk, Řád františkánů Turnov, sign. B-59, *Archivum conventus Turnoviensis Fratrum Minorum S. P. Francisci Reformatorum Provinciae Bohemiae S. Wenceslai D. et M. etc.* (1751–1949; dále jen SObA Zámrsk, ŘF Turnov, Kronika), pag. 199-205. Vedle *horského* a *královehradeckého obvodu* („*Consignatio districtus montani*", pag. 199-200; „*Consignatio districtus Regina – Hradecensis*", pag. 200-201) byly stanoveny pro výběr obilí a másla *okrsek boleslavský* („*Consignatio districtus Boleslaviensis pro colligendo frumento et butyro*", pag. 201-202), resp. pro vejce a drůbež *čtyři okruhy* („*Consignatio locorum, in quibus mendicant*[ur] *ova et altilia. Circulus primus, secundus, tertius, quartus*", pag. 202-205).

[5] Státní ústřední archiv Praha, Archiv provincialátu a konventu františkánů v Praze (dále jen SÚA Praha, ŘF Praha), inv. č. 2867, *Inventarium sacristiae conventus nostri Turnoviensis ad Sanctum Franciscum Anno Domini 1678 novissime confectum*, nepaginováno.

[6] SObA Zámrsk, ŘF Turnov, sign. B-18, *Archivum conventus Turnoviensis ad S. P. N. Franciscum Ord. F. F. Min. S. Francisci reformatorum etc.* (1731–1746), fol. 286r–308v *Inventarium sacristiae in ordinem compilatum post infaustam conflagrationem ecclesiae et conventus nostri, quae evenerat die 20. Aprilis Anno 1707.* Vznik tohoto soupisu přisuzujeme roku 1732 dle odlišné písařské ruky u záznamů, doplňovaných od roku 1733.

[7] SÚA Praha, ŘF Praha, inv. č. 2867, Inventarium sacristiae etc., „*1. Altare maius cum tabernaculo castanei coloris inauratum: in medio habens imagine pictam Nativitatis Domini Nostri Jesu Christi, superius Deus Pater et Angeli cum Cruce; statuae in eo sunt: suprema S. Michaelii, inferiores S. Ioannis Bapt., S. Wenceslai, S. Catharinae et S. Barbarae*".

[8] Ibidem, „*2. Altare laterate unum S. Patris Nostri Francisci castanei coloris inauratum, superior imago Portiunculae*".

[9] Ibidem, „*3. Alterum altare S. Antonii Pad. eiusdem coloris, superior imago S. Antonii cum asino*".

[10] Ibidem, „*4. Quartum altare B. V. M. dolentis super Christo Domino de cruce deposito cum portatili et ornatu decoro*". Ikonograficky se tedy zřejmě jednalo o Pietu.

[11] SObA Zámrsk, ŘF Turnov, Kronika, pag. 25 a 164 („*Anno 1688 suis expensis exstruxit altare D. Adamus Fiala, civis et arcularius Turnoviensis*").

[12] Jednu z rekapitulací škod tohoto ničivého požáru, kterému padl za oběť také děkanský kostel sv. Mikuláše, najdeme např. ibidem, pag. 26.

[13] Ibidem, pag. 28 a 601 (autorizace „*imaginis B. V. Mariae Brunensis in altari privilegiato*"). Ke korunovaci milostného obrazu Panny Marie Svatotomášské v květnu 1736 podrobně např. ROYT, Jan: op. cit., s. 158-169.

[14] SObA Zámrsk, ŘF Turnov, sign. B-18, fol. 306v–307r „*Annotatio oblatorum B. V. Mariae Brunensi, tam ex voto, quam gratuito factorum, item sub ipsa gratiosa effigie S. Petri de Alcantara colloratae imagini*". Kromě místních terciářek (Rosina Tomášková a Alžběta Košťálová) jsou mezi donátory jmenováni manželka svijanského purkrabího Eleonora Brandlsteinová nebo hruboskalský hejtman Václav Mikš s chotí Dorotou.
Méně již bylo dárci pamatováno na sv. Petra z Alcantary, nicméně i tento obraz se dočkal např. „*supra caput S. Petri radius inauratus et lapillis Turnoviensibus exornatus*".

[15] Ibidem, fol. 289r a fol. 308r. Vyobrazení Panny Marie Hejnické např. ŠTAJNOCHR, Vítězslav: op. cit., s. 148 (obrázek č. 83).

[16] Ibidem, fol. 289r a 308v (sv. Anna); fol. 307v (sv. Jan Nepomucký).

[17] SÚA Praha, Archiv pražského arcibiskupství (dále jen SÚA Praha, APA), sign. D 143/1 (1631). Ibidem, sign. D 85-90, Turnov, *Inventarium ecclesiae decanalis Turnoviensis etc., praes. 19. Septembris 1737.* Ibidem, *Inventarium seu consignatio omnium rerum mobilium ecclesiae decanalis Turnoviensi etc.* (1765, zde uvedeny s patrocinii oltáře sv. Jana Křtitele a Panny Marie v „*kapli*" Narození Panny Marie, resp. sv. Jana Křtitele a sv. Jana Nepomuckého v kostele sv. Mikuláše).

[18] SÚA Praha, APA, sign. B-12/11, fol. 27r–29v, 32r–33v (1677); sign. B-14/2, fol. 5r–8v, 13v (1700).

[19] Ibidem, sing. B-12/11, fol. 28v.

[20] Ibidem, fol. 27r–27v. V přiloženém *Inventáři klenotův zádušních k chrámu Páně v městě Turnově přináležejících* najdeme mj. jedna „*nebesa k procesí*"a osm „*korouhví*".

[21] Ibidem, sign. B-14/2, fol. 7v: „*Processiones ex civitate ab antiquo in Przaslavitz in festo S. Georgii et ad capellam in Nudvovicz in festo S. Joannis ducuntur, et ad Franciscanos in festo Pentecostes.*" Všechny otázky uvádí např. PODLAHA, Antonín: *Dějiny arcidiecéze pražské od konce století XVII. do počátku století XIX.* Díl 1. Praha 1917, s. 191-193.

[22] SObA Zámrsk, ŘF Turnov, sign. B-17 *Ratiocinia conventus Turnoviensis*, kde např. na fol. 54r příjem z 9. 3. 1713 „*a senatu Gitczinensi pro canonizatione S. Catharinae de Bononia 6 fl.*", o týden později „*a senatu Boleslaviensi pro solemnitate S. Catharinae 6 fl.*", a 19. 3. 1713 „*pro solemnitate S. Catharinae*" celých 100 zlatých, konkrétně „*ab Excellentissimo fundatore 50 fl.* [...] *ab Excellentissimae fundatrice 30 fl.* [...] *a Praenobili Domino inspectore 20 fl.*", nebo fol. 57v, kdy 23. 4. „*reverendissima et illustrissima abbatissa ad S. Jacobum Viennae submisit pro*

canonizatione S. Catharinae de Bononia 20 fl."; případně vydání, jako třeba na fol. 56r z 11. 3. „*pro necessitatibus ad solemnitatem S. Catharinae 14 kr.*", nebo na fol. 56v z 18. 3. „*pictori residuum pro labore quem fecit pro canonizatione S. Catharinae 5 fl.*" či z 27. 3. „*arculario Adamo pro capite pro S. Catharina 1 fl. 30 kr.*" Kromě řady záznamů v účtech však zatím jinak nemáme slavnost doloženou.

[23] „*Die 15. Augusti e quinque locis processionaliter A. R. D. curati cum ingenti populi multitudine advenere, qualis concursus populi, ut cives sexagenarii dixere. Turnovii nunquam antehac visus est, quem etiam tres ecclesiae Turnovii exstantes capere non poterant, ita quod confessarii in platea poenitentes, quorum infra hanc octavam ultra 11 000 communicarunt apud nos audire debuerint, ipsa hac die concionem dixit A. R. D. Wenceslaus Nutter, curatus Loukovicensis, summam cantavit Venerabilis D. Jacobus Weis, curatus Hodkovicensis, vicarius foraneus.*", srovnej SObA Zámrsk, ŘF Turnov, Kronika, pag. 226.

[24] Ibidem, pag. 227-228.

[25] SÚA Praha, ŘF Praha, inv. č. 2869, koncept smlouvy mezi turnovským děkanem Petrem Vavřincem Zarembou a apoštolským syndikem Albertem Bernáškem z 24. 3. 1677 mj. o pravidelném střídání ve vedení kázání a mší ve farním kostele a povinnosti řeholníků v zimě vykonávat duchovní správu v určených filiálních chrámech farního obvodu.

[26] Konkrétně v letech 1683–1688, srovnej např. SObA Zámrsk, ŘF Turnov, Kronika, pag. 225, 599-600; opis SObA Zámrsk, ŘF Turnov, sign. C-I; též ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Zpovědní seznamy arcidiecése pražské z let 1671–1725.* Díl 1., sv. 1. Boleslavsko a Kouřimsko. Praha 1909, s. 81. Všeň patřila do mnichovohradišťské farnosti. Obdobně měli františkáni v rámci vikariátu administrovat také v Libuni (1711), Loukově (1681, 1688), Rychnově nad Nisou (1710) a Turnově (1689, 1707); srovnej ibidem, s. 58 (Libuň a Loukov), 62 (Rychnov) a 67 (Turnov). K Turnovu též SÚA Praha, APA, kn. A 3/5, fol. 187v (22. 5. 1707) a 277v (23. 9. 1707).

[27] SÚA Praha, ŘF Praha, inv. č. 2869, *Directorium pro divinis et concionibus, quae diebus dominicis et festis per annum in nostra ecclesia Turnovii peraguntur* z 12. 5. 1730.

[28] Je velice pravděpodobné, že nové poznatky přinesou excerpce z fondu Archivu pražského arcibiskupství. Jenom v kopiářích odeslaných listů od roku 1676 se nachází množství dokumentů, které se v rámci regionu nezachovaly ve fondech farních úřadů. Výsledky prvních sond tuto domněnku potvrzují. Stejným způsobem bude samozřejmě třeba sledovat i příjemeckou linii.

[29] SÚA Praha, Tereziánský katastr, inv. č. 427, fol. 1v-2r.

[30] Odpustkové privilegium srovnej SÚA Praha, ŘF Praha, inv. č. 353 (5. 2. 1717); dále ibidem, APA, kn. B 16/7, fol. 6v (21. 10. 1709) a fol. 186r (5. 2. 1717). Opis zakládací listiny ibidem, kn. A 3/3, fol. 312r: „*Authoritate archiepiscopali ordinaria datur tempore praesentium ad instantiam Illustrissimi Domini Francisci Iosephi comiti de Waldstein (titul) facultas et licentia, ut in dominio suo Skalensi in loco illo ubi rudera antiquissimae arcis Waldstein dictae de facto exstant, sacellum in honorem Divi Ioannis Nepomuceni libere et licite aedificari surare possit, ac valeat. Ita tamen ut congrua dos pro sartis tectis conservandis assignetur et instrumentum desuper confectum ad Venerabile Officium transmittatur. Libris cancellariae ingrossandum Pragae die 24. Julii 1705.*"
Je zarážející, že genezi původní kaple, stejně jako její možné podobě, se dosud seriózní výzkum prakticky nevěnoval.

[31] Ibidem, kn. A 3/2, fol. 16r–16v (17. 3. 1703); resp. kn. A 3/3, fol. 62r–62v (31. 10. 1704) „*in capella arcis Parvo Skallensis noviter exstructa*".

[32] Ibidem, kn. A 3/2, fol. 38r (19. 4. 1703).

[33] Ibidem, fol. 349r (10. 6. 1704, Jesenný); resp. ibidem, kn. A 3/3, fol. 106v (13. 12. 1704) „*expedita licentia agendi capellanum domesticum apud Perillustrem Dominum Joanem Jacobum de Lamot et in capella ipsius Sicherhoffensi legendi missam*".

[34] Ibidem, kn. A 3/6, fol. 197r (28. 6. 1708); německá kázání kapucínů ibidem, fol. 29r–29v (30. 12. 1707).

[35] Ibidem, fol. 111v (17. 3. 1708) „*ut sibi recens natam prolem ex eo, quod debilis sit, domi suae baptizari curare possit*"; fol. 262v (4. 9. 1708), kdy mohla být mše sloužena s výjimkou nejvýznamnějších svátků kdykoli během jejich pobytu v této dosud neznámé lovecké stavbě, zřejmě v dnešních Klokočských Loučkách. Marie Markéta navíc směla nechat sloužit tichou mši v jakékoli k tomuto účelu vhodné místnosti („*missam sibi in aliquo mundo cubiculo legi curare possit*"), ibidem, fol. 20v (19. 12. 1707).

[36] Ibidem, kn. A 3/3, fol. 182r–182v („*ad consistorium Salisburgensis* [...] *circa publicum cultum et venerationem Divi Joannis Nepomuceni*“, 27. 2. 1705). K dalším zasvěcením Janu Nepomuckému např. ibidem, fol. 256v (Přerov nad Labem, 14. 5. 1705); resp. ibidem, kn. A 3/2, fol. 308v (Teplá, 10. 4. 1704), fol. 331r (Zubří u Chrudimi, 5. 5. 1704), fol. 333r (Olešná u Rakovníka, 12. 5. 1704), fol. 333v (Týnec u Klatov, 11. 5. 1704); případně ibidem, kn. A 3/6, fol. 166v (testament Jana Ignáce Summa, děkana v Sobotce, kde odkaz „*ad sepulchrum Divi Joannis Nepomuceni, in S. metropolitana ecclesia ad Divum Vitum in Castro Pregensi peragendam*“, 1708); resp. ibidem, kn. B 16/6, fol. 12v (odpustky pro „*Pragae ecclesiam seu capellam Sancti Johannis Nepomuceni*“, 5. 2. 1700). Sami turnovští františkáni měli v srpnu 1707 konsistoři sdělit, co je pravdy na šířící se fámě, že při velkého dubnovém požáru města zůstala ušetřena pouze socha či obraz Jana Nepomuckého („*percrebescit fama hic, quod in proximo illo grandi incendio civitatis Turnoviensis, ubi pene tota civitas, ecclesia cum domo parochiali et aliis conflagravit, nihilominus sola statua seu imago Divi Joannis Nepomuceni*“). Odpověď zatím neznáme, nicméně tento dotaz konsistoře bezpochyby souvisí s připravovaným kanonizačním procesem, srovnej ibidem, kn. A 3/5, fol. 234r (1. 8. 1707).

Jakou roli mohla v šíření kultu hrát vzájemná znalost šlechtických donátorů např. z nejvyšších zemských úřadů, nevíme. Připomínáme, že třeba Arnošt Josef z Valdštejna († 1708) byl od roku 1686 mimořádným či supernumerárním místodržícím a v květnu 1708, těsně před svojí smrtí, se stal nejvyšším hofmistrem. František Josef z Valdštejna († 1733) byl jmenován mimořádným místodržícím v roce 1710, o čtyři roky později již zastával úřad nejvyššího dvorského sudího a v roce 1719 se stal nejvyšším hejtmanem moravským. Srovnej ROUBÍK, František: *Místodržitelství v Čechách v letech 1577–1749.* In: Sborník archivních prací, *17*, Praha 1967, s. 539-603, konkrétně přehled nejvyšších zemských úředníků a místodržících v příloze č. 2, s. 580-588.

[37] K jednotlivým lokalitám srovnej ibidem, kn. B 16/5 (1691–1700), B 16/6 (1698–1709) a B 16/7 (1709–1718), passim, např. Bozkov a Semily (B 16/5, fol. 117v z 26. 4. 1694; B 16/6, fol. 60r ze 14. 2. 1703; B 16/7, fol. 102v z 27. 8. 1712), Přepeře a Všeň (B 16/5, fol. 235v z 18., resp. 13. 4. 1697; B 16/6, fol. 143v z 24. 4. 1706; B 16/7, fol. 132r z 20. 3. 1715), Turnov (B 16/7, fol. 103v z 24. 5. 1713), Hrubý Rohozec (B 16/7, fol. 72v post 12. 11. 1711 a fol. 161r ze 14. 5. 1716), Sychrov (B 16/7, fol. 22v z 29. 7. 1710 a fol. 35r ze 14. 11. 1710), Vysoké nad Jizerou (B 16/6, fol. 60r ze 14. 2. 1703; B 16/7, fol. 245r z 15. 7. 1718), Hodkovice nad Mohelkou (B 16/5, fol. 136v z 15. 9. 1695; B 16/6, fol. 83v z 28. 4. 1704), Jenišovice (B 16/5, fol. 118r ze 17. 4. 1694), Jesenný (B 16/5, fol. 121v ze 4. 2. 1695; B 16/6, fol. 25v z 22. 8. 1701), Letařovice (B 16/5, fol. 195v z 16. 5. 1696; B 16/6, fol. 125v z 28. 7. 1705), Vlastibořice a Loukov (B 16/5, fol. 206r z 9. 8. 1696; B 16/6, fol. 81r z 11. 2. 1704), Liberec (B 16/5, fol. 120r z 22. 12. 1694, fol. 277r ze 14. 6. 1698 a fol. 343r z 28. 8. 1700), Rychnov nad Nisou (B 16/5, fol. 127r z 10. 3. 1695), Sobotka (B 16/5, fol. 108v z 30. 8. 1694, fol. 233r z 24. 9. 1696 a fol. 282v z 8. 11. 1698), Roprachtice (B 16/6, fol. 59v ze 14. 2. 1703), Frýdlant (B 16/6, fol. 12r ze 7. 8. 1709), Nábzí (B 16/6, fol. 83v z 28. 4. 1704), Dlouhý Most (B 16/6, fol. 88v z 28. 5. 1704), Libuň (B 16/6, fol. 213v ze 6. 3. 1708), Smržovka (B 16/6, fol. 67r ze 4. 7. 1703) nebo Rovensko pod Troskami (B 16/6, fol. 108r z 21. 7. 1704).

[38] MIKANOVÁ, Eva: *Hudební kultura na valdštejnských panstvích v 17. a 18. století.* In: ZČRP Sv. 8. Bystrá nad Jizerou 1995, s. 121-129. VOJTÍŠKOVÁ, Marie: *Poustevnictví v českém baroku.* Tamtéž, s. 130-151.

[39] VOJTÍŠKOVÁ, Marie: op. cit. s. 133. Při vědomí neznalosti všech dostupných pramenů (znovu upozorňuji na nezpracovanost fondu Archiv města Turnov nebo pro 17. století nezachovaný materiál v Děkanském úřadu Turnov) jsem dosud na žádný takový doklad nenarazil. Minimálně problematické je tvrzení Mikanové, že „*Jan Jestřebský byl později poustevníkem v Turnově nebo jeho okolí*“ v první polovině 16. století, MIKANOVÁ, Eva: op. cit. s. 122 s pozn. č. 1; a to již jenom při porovnání její interpretace s citovaným zdrojem, srovnej ŠIMÁK, J. V.: *Příběhy města Turnova nad Jizerou. Díl 1. (od založení města do roku 1620).* Turnov 1903, s. 188.

Ke spíše profánnímu charakteru barokních pousteven naposledy PREISS, Pavel: *Franti-*

šek Antonín Špork a barokní kultura v Čechách. Praha – Litomyšl 2003, např. s. 164 a n., 184 a n. s užitečným odkazem na dobové francouzské a německé slovníkové definice ermitáží na s. 188-189, s. 327 a n.; přestože jinak s mnoha autorovými, především však obecnějšími interpretacemi nesouhlasím.

[40] VOJTÍŠKOVÁ, Marie: op. cit., s. 137 s poznámkou č. 35. Opět se nám zatím v žádném z výše uvedených fondů nepodařilo nalézt jediný dokument, který by tuto interpretaci potvrzoval. Souhlasit lze pouze s výpomocí turnovských františkánů v duchovní správě. Také v případě kaple Povýšení sv. Kříže u Jesenného bylo spíše autorčino přání otcem myšlenky, srovnej např. inventovaný fond Farní úřad Bozkov (1746) 1747–1951 v SOkA Semily.

[41] SCHALLER, Jaroslaus: *Topographie des Königreichs Böhmen. Vierter Theil. Bunzlauer Kreis.* Prag 1786, s. 58. K Jesennému ibidem, s. 312 („*Jeßeney* [...] *mit einer Eremiten Kapelle unter dem Namen Kreuzerhöhung*").
Na mapě I. vojenského mapování z let 1764–1768 najdeme tehdejší stavbu pod označením „*Walstein* [...] *Eremitage*".

[42] ŠIMÁK, J. V.: *Listář k dějinám školství na Turnovsku.* Turnov 1908, s. 81 (záznam č. 101, 19. 2. 1700). Těžko lze pochybovat o tom, že ve smlouvách uváděný „*Václav Rovenský, varhaník*" je Holan.
Blíže k Janu a Dorotě (Holance) Tarčinským, Václavu Rovenskému a kováři Janu Svobodovi srovnej edici BOHÁČEK, Jan: *Tereziánský katastr pro město Turnov – rustikální fase a vizitace.* In: Archivum Paradisi Bohemici aetatis novae et recentioris. Sv. 1. Turnov 2003, s. 87-214, jmenný rejstřík s čísly gruntů od s. 205. Nicméně právě Václav Rovenský je ve fasi uveden jako „*chudý pernikář*", ibidem, s. 160 (číslo gruntu 78).

[43] SOkA Semily, Literáti Turnov, staré inventární číslo 1932, Registra pro léta 1675–1717, fol. 116v, zápis post 26. 10. 1709. Také další záznamy snad z prosince 1709 souvisejí s Holanem: „*za rekalní papír pro nové rorate dáno 30 kr.; za 1 1/2 libry svíček lojových V. Holanovi k psaní těch roratů dáno 16 kr. 3 d.*"; ibidem, fol. 120r. Srovnej také MIKANOVÁ, Eva: op. cit., s. 125. Táž: *Hudba v Turnově a okolí od nejstarších dob do začátku 19. století.* In: ZČRP. Sv. 1. Bystrá nad Jizerou 1988, s. 71. V obou případech však nepřesně datováno.

[44] MIKANOVÁ, Eva: *Hudební kultura na valdštejnských panstvích v 17. a 18. století*, s. 126: „*Podle kroniky písmáka Antona Ježka původní kapli na Valdštejně dal postavit František Josef z Valdštejna v roce 1709. Je pravděpodobné, že její vznik souvisí s Holanovým odchodem do poustevnického ústraní.*"

[45] SÚA Praha, APA, kn. A 8/16, fol. 325r (8. 12. 1738). Již v září byl „*eremicola in monte Waldstein*" předvolán do Prahy, srovnej SÚA Praha, ŘF Praha, inv. č. 2869 (17. 9. 1738).

[46] S odvoláním se na Šimáka (viz Od Ještěda k Troskám, *6*, Turnov 1927, s. 95) uvádí Vojtíšková úmrtí dvaasedmdesátiletého Simpliciána (Antonína) Svobody 14. února 1762, srovnej VOJTÍŠKOVÁ, Marie: *Poustevnictví v českém baroku,* s. 133 a poznámka č. 20.
Výjimečný je zápis v kronice turnovského konventu snad z roku 1768 o příspěvku na novou křížovou cestu, kterou poskytli mj. „*eremita Ferro-Brodensis et Waldsteinensis singillatim per 12 fl.*", srovnej SObA Zámrsk, ŘF Turnov, Kronika, pag. 167; což rozhodně nemůžeme považovat za doklad o závislosti valdštejnských poustevníků na turnovském konventu.
Určitou rivalitu poustevníků-terciářů, rekrutujících se především z mendikantských řádů, a reformní ivanitské kongregace zmiňuje ZAHRADNÍK, Pavel: *Poustevna v Semilech na Koštofranku a poustevník Ivan Polívka – vizitátor kongregace bratří ivanitů.* In: ZČRP. Sv. 12. Semily 1999, s. 200-207. Jmenuje také další turnovské terciáře, žijící v průběhu 18. století v poustevnách – Ludvíka Chmelíka (Koštofrank), Josefa Elenbachera (Železný Brod) a Josefa Wikenhausera (Valdštejn), ibidem, s. 204. Blíže k eremitům např. týž: *Antonín Dominik Stoy a kongregace ivanitů.* In: Bibliotheca Strahoviensis, *2*, Praha 1996, s. 69-99; resp. týž: *Poustevník Matěj Jakub Zelenka a klášter ve Svaté Dobrotivé.* In: Bibliotheca Strahoviensis, *4-5*, Praha 2001, s. 105-112.
Obdobné příklady františkánských a augustiniánských poustevníků-terciářů srovnej např. SÚA Praha, APA, kn. 3/6, fol. 23v (Blšany, 1707), 230r (Libědice?, 1708).

[47] Připomeňme alespoň poustevníka-kostelníka ve Strašíně, srovnej KALISTA, Zdeněk: op. cit, zejména s. 185.

[48] „*Dum per 87 annos continuos ab introductione nostra in civitatem Turnoviensem per alternativam divinorum celebrationem in nostra et decanali ecclesia cum V*[enerabilibus] *D*[ominis] *decanis Turnovii commorati fuissemus in summe pacifica et populi aedificatoria harmonia, tandem circa annum 1737 hanc alternativam celebrationem divinorum V*[enera]*b*[i]*lis D*[ominus] *decanus Joannes Josephus Teutsch impugnare incepit. Quare haec controversia ad Reverendissimum Archiepiscopale Consistorium delata pariter Excellentissimo D*[omino] *fundatori nostro informatio data est.*" SObA Zámrsk, ŘF Turnov, Kronika, pag. 415.

[49] SÚA Praha, APA, kn. A 8/15, fol. 133r-135v. Opis listu kvardiánovi také SObA Zámrsk, ŘF Turnov, Kronika, pag. 419-420.

[50] SÚA Praha, ŘF Praha, inv. č. 2869 (opis pořádku bohoslužeb z 24. 2. 1738).

[51] Opis srovnej SObA Zámrsk, ŘF Turnov, Kronika, pag. 415-417; resp. zřejmě opis původního listu (?) SÚA Praha, ŘF Praha, inv. č. 2869 (3. 3. 1738), kde byly děkanovi přičítány mj. následující výroky: „*Cum autem inter cetera hujus inauditae innovationis puncta nostris superioribus majoribus scripto obtenserit V. D. decanus: Circa festum S. Joannis Nepom. libenter etiam omni anno quendam ex conventu pro concione invitabitur alternativam autem de jure admittere non possum, nisi jus alternationis mihi exhibeatur* [...] *Ultimo ratione Waldstein, si Excellentissimus simulque Clementissimus patronus meus jus ad illam capellam conventui tradiderit et Reverendissimum officium id roboraverit, nil habebo in contrarium, prius quam hoc fiat, jus ad capellam hanc mihi spectans cedere non possum.*" Dále kvardián přesvědčoval hraběte z Valdštejna, že správa kaple musí i nadále zůstat nezávislá na turnovském děkanovi tak, jak to stanovil její zesnulý zakladatel.

[52] Opisy ibidem, ŘF Praha, inv. č. 2869 (28. 3. 1738); též SObA Zámrsk, ŘF Turnov, Kronika, pag. 418-419.

[53] Dosud nalezená korespondence jistě není úplná, srovnej SÚA Praha, ŘF Praha, inv. č. 2869, kde např. koncept nedatované odpovědi kvardiána na konsistoriální přípis (snad post 18. 6. 1738), resp. série vysvětlujících listů především z dubna 1738, které zaslal budoucímu provinciálovi Jiřímu Rockenovi.

[54] SÚA Praha, APA, kn. A 8/16 (10. 9. 1738), fol. 168r-168v, opis listu hraběti z Valdštejna: „*Quantum porro capellas in Waldstein et in Magno Skal in territorio parochiali decani existentes, nec non capellanum ibidem attinet, ipsae capellae a iurisdictione parochiali decani exemptae censeri non possunt, nec unquam exemptae fuerunt* [...]" V podobném duchu se nesl také list hruboskalskému kaplanu Karlu Jeřábkovi z 5. 12. 1738, reagující zřejmě na Teutscheovu stížnost, ve kterém byl jednak kárán za nedostatečnou úctu k turnovskému děkanovi, jednak měl konsistoři nadále poskytovat jakoukoli smlouvu, týkající se zámecké kaple a jeho fundací stanovených povinností; ibidem, fol. 322v-323r.

[55] Plné znění např. SObA Zámrsk, ŘF Turnov, Kronika, pag. 421-425; další opis též SÚA Praha, ŘF Praha, inv. č. 2869. Opis listu na provincialát srovnej SÚA Praha, APA, kn. 8/16 (13. 9. 1738), fol. 180r-180v; turnovskému děkanovi ibidem, kn. 8/16 (17. 9. 1738), fol. 184r-184v.

[56] SObA Zámrsk, ŘF Turnov, Kronika, pag. 425. Další zápis z 6. 5. 1799 tlumočí list tehdejšího děkana Karla Jelínka, kterým měla být s odvoláním se na dřívější výnos císaře Josefa II. střídavá kázání ve svátek sv. Jana Nepomuckého na Valdštejně zrušena ve prospěch farního kléru. Ibidem, pag. 426-427.

[57] Ibidem, pag. 426.

[58] Muzeum Českého ráje v Turnově (dále jen MČR Turnov), Sbírka rukopisů, sign. R-131, fol. 9v. Srovnej též právě v tomto místě výjimečně nepřesnou edici ŠIMÁK, J. V.: *Paměti Václava Antonína Meissnera, souseda turnovského, z let 1538–1744.* In: Od Ještěda k Troskám, *1*, Turnov 1922–1923, s. 182.

[59] SOkA Semily, Archiv města Turnov, rkp. 31, fol. 8r-10v; konkrétně fol. 8r a 9v-10r. Zde také popis Panny Marie, ochranitelky města: „*Sousedstvo jest napomenul* (městský magistrát, pozn. autora), *by každý dle své možnosti na třicetiliberní svíci pomocný byl, která svíce ze slibu Rodičce boží při svatomariánském milostným obrazu v chrámě Páně jejího Narození, při kterémžto milostném obrazu nejenom naši předkové specialiter, nýbrž celé město in genere skrze orodování Rodičky boží velkou pomoc a ochranu prosili za odvrácení nakažlivé nemoci jak v městě, tak okolních místách, vroucně se obětovati bude. Kterouž vroucnou propositi páni sousedé potřebnou uznajíce a téhož prostředku se uchytíce, každý dle své možnosti na tu svíci jest pomoc udělil, takže ta svíce od*

p. Antonína Korselta 7. Februarii dodělána a dne 9. téhož na ní Rodička boží Turnovská namalována, pod ní insigne neb erb měst[s]ký, totiž lev vyznamenávající všechny sousedé a měšťané pod pláštěm ochranu Rodičky boží se utíkající, se vynachází s tímto nápisem: Ex voto Senatus Populusque Turnoviensis. Ze slibu rada a lid turnovský"; ibidem, fol. 9r-9v. Ve sbírkách turnovského muzea je uložena dobová mědirytina *Panny Marie Turnovské,* viz MČR Turnov, Osobní fond Karel Kinský, sign. P-KK 1071c.

[60] Stejně tápeme, které milostné soše máme přiřadit následující záznam o pořízení nové schrány v kostele sv. Františka: *„Anno 1737 facta est cista nova pensilis pro Gratiosa statua B. V. M. cum vitris tabulatis.*" SObA Zámrsk, ŘF Turnov, Kronika, pag. 28.

Nicméně mariánský kult byl v Turnově bezpochyby udržován, jak o tom svědčí i následující drobnost, na kterou svého času upozornil František Zuman: *Turnov poutním místem. Lumír, ročník 10, 1860, s. 912, má tuto zprávu: Dne 8. září 1860 na den Narození blahoslavené Panny Marie slavilo město naše pouť. K cíli tomuto připutovalo jako každoročně z okolí mnoho poutníků k obrazu zázračné Panny Marie. Sešloť se více nežli třicet procesí, mezi nimiž asi dvacet soch Panny Marie se nacházelo.* In: Od Ještěda k Troskám, *14,* Turnov 1936, s. 164.

[61] Připomeňme nedaleké a dnes již téměř zaniklé Valdštýnsko (Waldsteinsruhe), srovnej ŠIMÁK, J. V.: *Soupis památek historických a uměleckých v Republice československé. Okres mnichovohradišťský.* Praha 1930, s. 586-594.

Robert R. NOVOTNÝ: *Der Streit des weltlichen und Ordensklerus in Turnov in den Dreißigerjahren des 18. Jahrhunderts*

Den Streit der Geistlichkeit von Turnov (Turnau) haben wir vor allem in Hinsicht auf die Indizien der möglichen Existenz eines regionalen Wallfahrtortes auf der Burg Valdštejn analysiert, wobei vier Fragenbereiche auftauchten, welche diese Studie beantworten möchte. Zuerst haben wir gefragt, ob die Aktivitäten der Franziskaner aus der allgemein bekannten Unterstützung des Marienkultes hervorgehen oder ob sich dahinter die Möglichkeit verbarg, in Turnov oder dessen unmittelbaren Umgebung einen Wallfahrtsort ins Leben zu rufen. Das zweite analysierte Thema waren die Ablassprivilegien im ersten Drittel des 18. Jahrhunderts als möglicher Beleg zur Existenz von Orten, wohin regelmäßig fromme Wallfahrer pilgerten. Drittens haben wir Geistlichkeitsspaltungen erstens in Beziehung zum Niveau und Umfang der kirchlichen Verwaltung, zweitens auch wegen der Kapelle in Valdštejn erwogen. Letztendlich fragten wir uns nach der Funktion der Einsiedler und Eremitagen in diesem Zeitraum und suchten irgendein allgemeiner definierbares Bündnis der Tertiarier zur Obrigkeit, der kirchlichen Verwaltung oder zu den Mutterorden.

(Übersetzt von Dipl.-Ing. Günter Fiedler)

Mozaika židovských rodin na Železnobrodsku v 18. až 20. století

Pavel Jakubec

Ve čtvrtém putování za osudy a dějinami Židů našeho regionu se dostáváme na Železnobrodsko, do oblasti, ve které se Židé mohou usazovat až v souvislosti s hospodařením velkostatků Hrubý Rohozec, Malá Skála a Návarov ve druhé polovině 18. století. Zůstaneme-li chvíli v hranicích bývalých panství, nalezli bychom nejpočetnější židovskou komunitu v Daliměřicích, vsi, přičleněné dnes k městu Turnovu. Nikde jinde na panstvích podobnou hustotu židovských rodin neregistrujeme. Jednotlivé familianty bychom zastihli přirozeně u dvorů a při vinopalnách. Abychom ale navázali na tradici článků v předchozích svazcích, a zároveň se vyhnuli převaze textu o Daliměřicích, jehož zpracování bude realizováno v budoucnu, přesuneme se do hranic soudního okresu Železný Brod, zrušeného roku 1960, a tuto oblast budeme pro zjednodušení nazývat Železnobrodskem.

Všichni Židé, kteří v popisované oblasti žili trvale, patřili pod správu židovské náboženské obce v Turnově, proto i jejich hroby nalézáme na turnovském hřbitově. Dnes je zde dochováno 26 identifikovatelných náhrobních kamenů, pod nimiž odpočívá 32 osob ze Železného Brodu, Bzí, Vranového, Malé Skály, Koberov a Pipic.[1] Není pochyb, že ve skutečnosti sem bylo pohřbeno větší množství Židů ze Železnobrodska, což ostatně potvrzují i příslušné matriční záznamy. Zcela výjimečně nalezneme několik hrobů mimo židovský hřbitov, a sice Richarda Hechta (1868 – 1935) v Bzí, Annu Löwyovou, rozenou Weissensteinovou (zemř. 1942) v Koberovech, pokřtěného Artura Melníka v Železném Brodě, tři Oppenheimery na lesním hřbitůvku na Malé Skále, přinejmenším tři ženy židovského původu z pracovního tábora v Rýnovicích, pohřbené taktéž v Železném Brodě, a pokřtěného mlynáře Eduarda Feixe (1848 – 1928) s manželkou Marií (1850 – 1919) na obecním hřbitově ve Vranovém.

Bohoslužby a náležitosti náboženského života se vykonávaly v turnovské synagoze, obřízky novorozených chlapců a udělování jmen dívkám také v soukromých

domácnostech.[2] Pouze v jediném případě se dovídáme o jakési židovské modlitebně v Železném Brodě, a to ze zápisu o narození Emilie Melnikové v domě čp. 4 roku 1863.[3] Zda byla umístěna zde, anebo v jiném z domů židovských obyvatel, z matriky nevyplývá, natož jak dlouho byla v činnosti. V rubrice o místě udělení jména je uvedeno jenom anonymní „*Im Bethause zu Eisenbrod*".

Historie Židů v níže uvedených vesnicích a Železném Brodě nebyla dosud nikde souhrnně publikována. V roce 1998 jsem se tématu částečně věnoval na stránkách Pojizerských listů[4] a o tři roky později v bakalářské práci na FFUP v Olomouci,[5] nicméně od té doby dospělo bádání k novým poznatkům a leckteré údaje byly zpřesněny a doplněny. V posledních letech se tématem zabývala ještě Markéta Lhotová ze Severočeského muzea v Liberci [6] a její výsledky budou v tomto článku příslušně zohledněny.

Bzí

Mezi nejdůležitější vsi maloskalského panství patřilo Bzí (dříve Nábzí) s patronátním kostelem.[7] Před rokem 1840 se ve zdejším domě čp. 37 usazuje jako hostinský a prodejce lihovin familiant z Bučovic Bernard Spitzer, tou dobou již sedm let ženatý s Marií Schulhofovou z Jihlavy. Rok 1848 přináší vpravdě revoluční změnu v podobě výrazného zrovnoprávnění Židů, a tak Spitzerovi nemeškají a stěhují se se čtyřmi dětmi, narozenými ve Bzí, [8] do Jablonce nad Nisou, který má v budoucnu právě za přispění židovského kapitálu zaujmout přední místo mezi našimi městy. V rozvíjejícím se městečku využil Bernard situace, koupil od hostinského Esselbacha pozemek na rohu tehdejších ulic Hauptstraße a Mühlfeldgasse, kde postavil dům, v němž na bohatých zkušenostech ze Bzí zařídil výrobnu lihovin, a stal se jedním z předáků místní rostoucí židovské minority. Po Salomonu Lustigovi byl vlastně druhým Židem, který se mohl v Jablonci trvale usadit. Právě v jeho domě na Hauptstraße 10 se konaly první jablonecké židovské bohoslužby.[9]

Spitzerovým se v Jablonci čp. 21 narodily ještě tři děti – Heinrich (1849), Emanuel (1850) a Karl (1853).[10]

Do prázdného domu ve Bzí se krátce nato nastěhoval obchodník Salomon Taussig z Hodkova u Ledče nad Sázavou s manželkou Rosalií, rozenou Pickovou z Domousnic. Jejich pobyt ve Bzí zachycuje zejména židovská matrika, z níž se dovídáme, že v domě čp. 37 se manželům narodily děti Josepha (1854), Emil (1856) a Anna (1858). Poslední zápis zpravuje o narození dcery Johanny v domě čp. 2 dne 5. listopadu 1860, pak rodina přesídlila do Železného Brodu a již 27. září 1862 se jim zde v domě čp. 110 narodila pátá ratolest, dcera Rosalie.[11] Jenže pro rodinu to byla tragická událost. Matku těžký porod vyčerpal natolik, že za pět dnů ve věku 36 let zemřela. Malé děvčátko stačili den předtím pojmenovat, ale také ono umírá. V Turnově na jejich náhrobním kameni čteme krátký verš: *Gattin, Kind ruhen hier, / Schmerzensthränen weihen wir. / Die Erinerung*(!) *an diesen Stein, / Soll unserer Liebe Zeuge sein.*

Do bzovského domku čp. 2 se v roce 1864 stěhuje třetí rodina, která zde zapouští kořeny na téměř osmdesát následujících let. Izák Herzmann se narodil v roce 1835 v Trhových Dušníkách a do Bzí přichází coby obchodník střižním zbožím. Byl ženatý s Amálií Urbachovou, rozenou z Vršovic, která mu v letech 1864 – 1886 dala nejméně pětici dětí.[12] Porovnáním sčítacích operátů z konce 19. a počátku 20. století zjišťujeme, že obecní právo ve Bzí získal Herzmann někdy mezi lety 1880 a 1910. Roku 1880 již bydlel v domě čp. 77 a jeho rodina zde zůstává až do druhé světové války. Zavedl si hostinskou živnost a obchod smíšeným zbožím převzal po sňatku s Hermínou Herzmannovou v září 1895 turnovský rodák Richard Hecht.[13] Když v listopadu 1901 starý Herzmann zemřel, ujal se i hostince. Tou dobou měli Hechtovi už syny Josefa (nar. 1895) a Ottu (nar. 1900) a v roce 1905 se narodil ještě Viktor.[14] Ve svém domku žili Hechtovi spokojeně až do třicátých let, kdy oba manžele dostihlo stáří. Hermína zemřela v roce 1932, její manžel Richard o tři roky později. Navzdory židovskému náboženství a rodinné tradici nebyla rakev s jeho pozůstatky uložena na turnovském židovském hřbitově, ale u kostela na katolickém hřbitově v milovaném Bzí.[15] V domě zůstali Otto a Anna Hechtovi a zde je překvapila druhá světová válka, která se ale k manželům zachovala milosrdněji než k jiným židovským rodinám. Otto Hecht byl 15. února 1945 odveden transportem AE 5 k tzv. uzavřenému pracovnímu nasazení do Terezína, a odtud se během několika měsíců vrátil.

Kromě Hechtova hrobu bychom ve Bzí nalezli i oba domy čp. 2 a 77. Stojí naproti sobě nedaleko kostela v celkem autentické podobě, dochované bez výrazných přestaveb. Dvojka je neobydlená a nad zarostlým vchodem pomalu mizí starý nápis *Hostinec.*

Loučky

Značně rozvětvená turnovská židovská rodina Dubských se sice zdržovala ponejvíce na území města, ale v Loučkách se nejpozději v 50. letech 19. století usadil v nájmu jako palírník právě turnovský familiant Wolf Dubsky (1799 – 1885). Zachycuje ho zde alespoň turnovská matrika[16] obyvatel k roku 1857. Můžeme se domnívat, že rodina zde tráví několik let, neboť i Dubského děti Rosalie[17] (nar. 1830 nebo 1831) a Joseph (1832 – 1884) žijí v Loučkách nebo sousedním Klokočí.[18] Osudy Rosalie vedly značně klikatými cestami, neboť zplodila dvě nemanželské děti. Prvním byl Gustav Dubský, narozený v roce 1855 v Loučkách čp. 32,[19] později hudebník v Sedmihradsku, a druhým o tři nebo čtyři roky mladší dcera Rosa, narozená v Praze. Aby dala mladá matka svým dětem otce, vdala se za Moritze Kische, palírníka na Blatci a později obchodníka kůžemi v Turnově. Jemu dala tři děti. Bertha s Leopoldem se narodili ještě na Blatci, Aloisie ale ve Bzí čp. 5. Jinou stopu v této vesnici Kischovi nezanechávají. Již takto dosti pestrá rodina přijala pod svá ochranná křídla ještě další nevlastní dítě, Annu Pařízkovou (nar. 1865), jejíž matka se dcerky vzdala.

Malá Skála a Lab

Maloskalské panství sehrálo koncem 18. století a poté na konci 40. let 19. století významnou roli v osídlování Jablonce nad Nisou a jeho okolí židovskými obchodníky, kteří byli vůbec prvními Židy s povolením se zde svobodně usadit.

Na panství byl všeobecně pobyt Židům zapovězen, až kolem r. 1770 byl povolen Salomonu Altschulovi pronájem vinopalny. O dotyčné rodině dnes svědčí už jenom dva náhrobky na turnovském židovském hřbitově. Jakým způsobem však byly sedmnáctiletá Katharina Altschulová (zemřela 4. ledna 1829), dcera Jicchaka Altschula z Malé Skály, a šestačtyřicetiletá Maria Altschulová (zemřela 22. května 1832), žena téhož, příbuzné se Salomonem, se nepodařilo zjistit.[20] Rekonstrukci rodiny ztěžuje i skutečnost, že Altschulovi nefigurují v žádném ze soupisů Židů a familiantů. V r. 1783 je na Malé Skále uveden pouze bezdětný řezník, obchodník tabákem a palírník Veith Marcus, u něhož slouží svobodný Moises Marcus.[21]

O deset let mladší soupis zastihl na Labu, části Malé Skály, rodinu tabáčníka *(Tabaktrafikant)* Wolfa Pollacka s ženou Evou (sňatek 1776) a svobodnými dětmi Isackem, Esther a Rachel.[22] Jak nám ukazuje matrika, Wolf zůstal na Labu čp. I až do prosince 1808, kdy ve věku 60ti let jako vdovec umírá. Žena jej předešla o deset měsíců. Bylo jí 55 let.[23] Díky soudobému soupisu familiantů zjišťujeme, jaké byly další kročeje Pollackových potomků. Jeho syn Joseph, který není v soupisu z r. 1793 uveden, přestoupil ke katolickému vyznání a dcera Karolina se vdala za Salomona Neumana, který zůstával maloskalským familiantem. Druhorozený syn Neumanových, Israel Lazar, se 14. července 1814 oženil s Henriettou Friedländerovou z Hořic, se kterou počal syny Salomona (1818) a Samuela (1824) a 20. srpna 1841 zemřel. Maloskalským ochranným Židem pak zůstal nejstarší syn Salomon, který založil v říjnu 1846 rodinu s Emilií Mandlovou. Otázkou ale zůstává, zda se i přes příslušnost k panství nezdržovali jinde než na Malé Skále.[24]

Dalším familiantem na Malé Skále byl Moses Schönfeld (někdy Moses Löbl Schönfeld), který se v r. 1776 oženil s Židovkou Annou a 12. února 1813 pravděpodobně ve věku 99 let zemřel v domě čp. 12 bez potomků. V r. 1793 je doložen nedaleko na Labu, kterak obchoduje rozličným střižním zbožím *(Schnittwaren)* a vydržuje si s manželkou ovdovělou židovskou pomocnici Katarinu Irntlin z Náchoda.[25] O šest let později je zachycen jako opatrovník Kathariny Soudkové, která žila s manželi na Labi a téhož roku se nechala ve Bzí pokřtít.[26]

Fakt, že se tento ochranný Žid jmenuje stejně jako židovská rodina, která se ve stejné době usazuje v Semilech, živí spekulaci o jejich příbuzenství, které nicméně nemůžeme zatím nijak prokázat. Stejně tak se zdá, že malý chlapec Salomon Kohn, zesnulý 11. února 1824 na Labu ve věku dvou a čtvrt let, je také Schönfeldovým příbuzným, neboť stařec sám je v úmrtní matrice zapsán jako *Moses Kohn Schönfeld.*[27]

Zoufale málo víme také o dalším Židovi, usazeném na Labu, Wilhelmu Eliasovi, obchodníku kořalkou a tabákem se třemi dětmi, a žebráku Moisesu Herschlovi, které všechny zaznamenává soupis Židů z r. 1783.

Téměř jedno století pak na Labu o Židech neslyšíme. Teprve když se do kraje přistěhoval obchodník Josef Katz s Františkou, rozenou Steinwaldovou z Domousnic, usazuje se v domě čp. 74. Ve středu 20. března 1861 se jim zde narodil syn Emil, přestoupivší později ve dvaadvaceti letech k římskokatolickému vyznání. Rodina na Labu dlouho nezůstává, otci Josefovi se naskytla možnost pracovat na Wertheimerově statku ve Svijanech, a tak se někdy před únorem 1863 stěhují do Příšovic.[28]

Specifickou kapitolou dějin maloskalského panství je více jak třicetileté působení židovské bankéřské rodiny Oppenheimerů z Lipska. Velkostatek zažíval nějaký čas hospodářský pokles, takže již v 50. letech 19. století bylo rozhodnuto o jeho prodeji. Bankovní dům John B. Oppenheimer jej však od dědiců Františka Zachariáše Römische koupil až r. 1866 za 480 000 zlatých a od 1. ledna následujícího roku se jej ujal nový majitel, teprve třiadvacetiletý bankéřův syn Ludwig Oppenheimer.[29] Okamžitě po svém dosazení do čela velkostatku zahájil cestu hospodářských reforem a aktivního politického života. Vbrzku se stává také čestným členem turnovské židovské obce a neuplynul ani rok, a mladík zaujímá post okresního starosty v Jablonci nad Nisou. Na jaře 1869 již jako rytíř přistoupil k přestavbě maloskalského zámku, zrušil jeho dosavadní kapli a v sousedství na svahu nechal postavit v gotizujícím duchu novou, zasvěcenou sv. Vavřinci,[30] poručil opravit farskou stodolu a postavit chlévy u fary ve Bzí.[31] Svou politickou dráhu hodlal ověnčit křeslem v českém sněmu, do něhož se volby konaly na podzim téhož roku, a opravený zámek měl být vizitkou dravého politika. Obklopil se schopnými lidmi, kteří mu pomáhali s předvolební agitací. Najdeme mezi nimi správce panství a nájemce bývalého poplužního dvora Hermanna Osterloha, semilského hejtmana Havle a hostinského Morice Steinera z Jenišovic.[32] Stať manželů Scheybalových přináší portrét Ludwiga jako útočného politika, který si nijak nevybíral výroky na adresu svých protikandidátů a nezalekl se ani autority nejvýznamnějšího z nich – Františka Ladislava Riegra. Volební výsledky ale toho roku maloskalského dravce ignorovaly, do sněmovny byl zvolen až v příštích volbách za jiný obvod. Politice zůstal věren po celý život a ta ho odměnila titulem svobodného pána (1878) a záslužnými kříži.[33] Zdá se, že pro své proněmecké cítění nebyl na Maloskalsku příliš oblíben, splzovský mlynář Bartoš bojkotoval konzumaci piva z maloskalského pivovaru,[34] marné byly pokusy manželky Jelly zřizovat v okolí německé třídy. V r. 1903 prodal statek Vilému Medingerovi a odstěhoval se do Vídně, kde o šest let později zemřel.

Manželka Ludwiga von Oppenheimera Jella (vl. Gabriela), pocházela taktéž z bohaté nobilitované židovské rodiny. Její rodiče Eduard von Todesco (1814 – 1887) a Sophie Gomperz (1825 – 1895) vlastnili přepychový Palais Todesco, vystavěný v letech 1861 – 1864 v Lipsku na Kärntner Strasse 51, naproti budově opery.[35] 20. února 1874, dva roky po sňatku, se Ludwigovi a Jelle narodil syn Felix, který se proslavil jako spisovatel, mecenáš umění a spoluvydavatel politické revue Österreichische Rundschau. Již jako mladík se svobodný pán seznámil s nadaným rakouským básníkem a libretistou židovského původu Hugem von Hofmannsthal (1874 – 1929), který nějakou dobu pobýval v paláci Felixových prarodičů. Hofmannsthal zde

nalézal klid a pohodu pro své psaní. Dopisy, které si vyměnil s Felixem i jeho matkou, byly edičně zpřístupněny. Podobné přátelství udržovala Jella také s autorem známého Kašpara Hausera Jakobem Wassermannem. Když v r. 1943 v devětaosmdesáti letech zemřela, byl její syn Felix již pět let po smrti.

Na působení Oppenheimera na Malé Skále dnes neupomíná pouze rekonstruovaná zámecká kaple a zámek, ale také čtveřice náhrobků na lesním panském hřbitově nedaleko zámku. Tři štíhlé náhrobní kameny jsou věnovány otci Johnu B. Oppenheimerovi (zemř. 20. ledna 1872) a bratrům Hermannu Johnu Oppenheimerovi (zemř. 20. listopadu 1873) a Felixi Oppenheimerovi, padlému v Bry sur Marne 2. prosince 1870. Čtvrtý náhrobek dala zhotovit Franzi Grundovi (zemř. 1878) zámecká paní Jella.[36]

Pipice

Další vsí, kde rohozecká vrchnost tolerovala přítomnost Židů, byly Pipice u Záhoří. V opisu zdejší gruntovnice,[37] pořízeném v letech 1939 – 1942 Ladislavem Vošvrdou, nalézáme dva zajímavé zápisy, které si dovolím ocitovat. První, datovaný 1. ledna 1741, určuje, za jakých podmínek se smí Abraham Wolf usadit v pipické vinopalně a pálit zde kořalku: *„Dne a roku svrchu psaného jest s povolením Milostivé Vrchnosti mezi rychtářem záhořským Václavem Papšem a židem Abrahamem Volfem následovný dobrovolný kontrakt a porovnání učiněný, totiž žid Abraham Volf v rychtě záhořské po straně beze vší křesťanský újmy a překážky zůstávati též tam na svůj náklad a všechno, co k vinopalně patří, sobě zaopatřiti a kořalku páliti a v té rychtě prodávati může, z příčiny tý se nadejmenovaný žid zcela zavazuje, pokudž v té rychtě bude, předně do důchodu milostivé vrchnosti ročně 12 zl., pak k rychtě záhořské na pomoc ročně 5 zl., též od chalupy ročně 4 zl. do smrčské rychty, že on žid tam lidem kořalku prodávat mocti bude, 2 zl. 15 kr. platiti, však ale opačný žid, kdyby darebnou kořalku pálil, může každej kořalku bráti, kde chce, a to každočtvrtletně skládati on Abraham Volf povinen bude a se uvoluje beze všeho fortele odváděti, a to kdyby povinně se nedělo, tím samým ten žid by tam (obzvláště kdyby velebné kněžstvo proti tomu bylo a se dokázalo, že by žid k té škodě a nijakýmu křesťanskému příkladu se choval) časně trpěnej býti nemohl, nýbrž zasejc ta chalupa, jak kdy prve stála, k obci a rychtě býti zanechána, a též kdyby tam nepozůstával, ten ourok by taky kasírován býti musil, a tak jako kdy prve svůj běh by měl...“*

Druhým zápisem z 28. května 1750, tedy devět let od Wolfova usazení v Pipicích, potvrzuje rohozecká kancelář nabytí dalších pozemků, výsad a staré pazderny: *„...stalo se dobrovolné porovnání mezi sousedy pipickými a židem Abrahamem Volfem takto: on se svolil ouroku ročně 6 kr. dát, při tom sousedi pipický jemu židovi přidají kousek obce až k studnici a též taky tu zahradu na tý velký louži až k cestě a Jan Medek jemu kamení k vyrovnání té louže darovati bude, též na chlívy taky ten kousek obce... a na to on Abraham Volf koupil starou pazdernu od sousedů za sumu trhovou 7 zl., aby on sobě vystavil byt a taky dvorek pro dříví, kerej on sobě může ohradit, to ale na svůj vlastní grejcar a tomu dvorku, ale jemu se vůle dává, cokoli vystavit, grunt zůstane obci, stromoví ale jest Abrahámovo na věčnost, pokud kmen*

kmenem bude, pročež taky on jest sousedům každému ročně po 1 kr., v sumě ale 6 kr. ouroku každoročně nevyhnutedlně dáti povinen bude. Při tom jemu se dovoluje dle Jeho Milosti hraběte milostivého dekretu pro svou potřebu drobný dobytek zabíti každej tejden 1 aneb 2 kousky...“

Jak dlouho zde zůstal, nevíme, každopádně soupis z r. 1783 jmenuje ve vsi domkáře a obchodníka střižním zbožím Abrahama Dobruschku, kterého ve skutečnosti můžeme považovat snad za rohozeckého familianta Abrahama Picka, jehož pozdější soupisy (1793, 1799) uvádějí jako vlastníka chalupy č. I a podomního obchodníka, ženatého se Susannou, s níž získal svatební konsens na rohozeckém panství r. 1749, a otce dcer Anny a Marie a syna Samuela, tou dobou (1793) působícího jako ranhojič *(Feldscher)* v Hořicích. Podle prohlášení Veitha Löwyho, také hořického ranhojiče, ze 7. srpna 1799 přenechal pipický dům po svém otci Abrahamu Wolfovi neteři *(Schwestertochter)* Marii Pickové. Nyní jsme se tedy do rodinných vazeb zamotali ještě více, ale víme-li, že Marie byla jednou z dcer Abrahama Picka a jeho ženy Susanny, je snad nabíledni, že tato Susanna byla sestrou ranhojiče Löwyho a tudíž i dcerou výše jmenovaného Abrahama Wolfa. Byly tedy všechny rodiny, ať již nesly jméno Wolf, Dobruschka nebo Pick, příbuzné.

Abraham Pick zemřel v osmdesáti letech 28. prosince 1812[38] a zanechal po sobě dceru Magdalenu (jaké byly další osudy Anny a Marie, nevíme), která žila v pipickém domě až do své smrti v dubnu 1838 asi ve věku 70 let, [39] a trojici synů Petra, Jonáše a Salomona, kteří se všichni dali pokřtít.[40] První z bratrů, Petr Pick, si změnil jméno na Johanna Nepomuka Petra Zelinku a působil jako lékař v Osečné. Když se v r. 1829 jedná o žádosti Judy Hartsteina, syna čejetického familianta Jakoba Hartsteina, usadit se v Pipicích, je nutné zjistit, co se s bratry Pickovými stalo a zda byli skutečně pokřtěni. Prvorozený Salomon měl zemřít v armádě a jeho bratr Zelinka k tomu vypovídá, že se nechal pokřtít v Jičíně na Josefa Picka, když sloužil u c. k. regimentu Köming. Tehdejší jičínský kaplan Machačka k tomu ovšem dodává, že nikdo jménem Pick pokřtěn nebyl, ale navrhuje hledat křestní list u příslušného regimentskomanda. A pokud se v jičínském kostele nechal skutečně pokřtít, je pravděpodobné, že již tehdy používal jiné příjmení. Zelinkovi samotnému je toho roku přes šedesát let a na křest se nepamatuje, neboť byl malým chlapcem.[41]

Pátrání bylo uzavřeno ve prospěch Hartsteina a jeho ženy Barbary Hahnové, kteří podle guberniálního dekretu č. 21118 ze dne 27. června 1829 uvolněné familiantské místo v Pipicích skutečně získali. Šlo vlastně o legitimování jejich pobytu, neboť se ve vsi usadili přinejmenším již v r. 1811.[42]

Torzovitě se dovídáme o další židovské rodině, která v Pipicích působila zřejmě jen velice krátce. Isacku Hittmannovi a Heleně Pipitz se zde 3. ledna 1797 narodil syn Joseph.[43]

Vranové[43a]

O Vranovém se v souvislosti s židovskou rodinou dovídáme prvně v případě Wolfa Schönbauma[44] a jeho ženy Anny Steinové z Myslkovic, kterým se v domě čp. 1

Hlavička dopisního papíru podniku Emila Weinberga ve Vranovém (1942).

narodila 15. srpna 1831 dcera Anna. Zdá se, že k příchodu Schönbaumových do vsi muselo dojít někdy po r. 1811, neboť všechny soupisy Židů z přelomu 18. a 19. století jmenují pouze Židy usazené na Malé Skále. Sňatkem s Eliášem Weinbergem ze Spomyšle u Mělníka (nar. 1835) zakládá Anna ve Vranovém dynastii, která zde žije až do druhé světové války. Roku 1860 zde Weinberg zahajuje výrobu lihovin a likérů a činnost velkoobchodu vínem, který ekonomicky roste a získává věhlas až do arizace v r. 1940.[44a] V domě čp. 1 se Weinbergovým narodily čtyři děti – Arnošt (1864), Emil (1866), jenž se narodil právě v době, kdy zásoby otcovy kořalky v palírně zrekvírovalo pruské vojsko, dále Berta (1868) a Hugo (1869) a v domě čp. 8, ze kterého byli vyhnáni až nacistickým zlořádem, dcera Olga (1876).[45] Po smrti rodičů v rozmezí půldruhého roku 1893 a 1894 přejímá prosperující továrnu syn Emil. Na jejich náhrobní kameny daly děti zhotovit krátké německé verše: *Muttertreu und Menschliebe / Waren deine Herzens Triebe* (matka) a *Wenn längst dies Denkmal / schon versank / Steht dir noch fest der Kinder Dank / Den edler Thaten schöner Ruhm / Bewahrt die Welt als Heiligthum* (otec).

O Emilových sourozencích příliš nevíme. Hugo Weinberg byl odveden na vojnu a v jedenadvaceti letech sloužil v hodnosti naddělostřelce. Sestra Olga byla tou dobou v učení[46] a Berta (zemřela 1899) se v říjnu 1887 vdala příznačně za turnovského výrobce likérů Alfreda Abelese. V Turnově musela s manželem v dubnu 1894 čelit hrubému antisemitskému útoku, jednomu z mála, které se zde odehrály. Městští strážníci nalezli na domě čp. 191 vylepený plakát s pobuřujícím obsahem: *Povolání – Pověst o dívce nalezené u Abelesů pravdivá jest, pročež, bratři, vzmužte se k vyhubení lotrů židovských...*[47] O dva dny později se po městě objevily letáky vyzývající k opětovnému útoku vůči Židům. Abelesovi byli plebsem obviněni z rituální vraždy pět let před aférou s Leopoldem Hilsnerem.[47a]

Ačkoli nemůže být pochyb o tom, že ve Vranovém se sestřiny problémy přetřásaly, život v Emilově podniku plynul poklidně dál. Sortiment nápojů rozšířila lisov-

na ovocných šťáv, fajnšmekři si přišli na své Weinbergovými specialitami, jako byl originální hořký turnovský Napoleon, griotka d'Amorelle nebo ženský čokoládový koktejl.

V roce 1896 se majitel oženil s Emou Lustigovou z Velkých Jiren u Brandýsa nad Labem a hned příští rok přichází na svět první z třetí generace vranovských Weinbergů, syn Karel, židovským jménem Elie.[48] Přítomnost malého dítěte v domě si vyžádala přijetí pomocné síly do obchodu a ještě téhož roku nastupuje nová krámská, teprve osmnáctiletá Židovka Marie Neumannová z Dušníků u Mělníka.[49] Za dva roky se narodil druhý syn Otto Abraham a roku 1910 Rudolf.[50] Do obchodu mezitím nastoupily dvě nové síly, r. 1906 Ervín Najman z Bukolu u Vojkovic jako příručí a r. 1908 Kamila Suchařípová z Ouštic u Neveklova jako krámská.[51]

Když Otto a Rudolf dospívali, vydali se na studia, po jejichž absolvování oba obdrželi titul inženýra, a Karel se r. 1924 oženil v Praze s Hermínou Bondyovou z Lokte. Osmnáct dní před narozením jejich prvního syna Viktora,[52] 11. května 1925, zemřela krátce před svými 55. narozeninami babička Hermína. Ovdovělý Emil se dočkal ještě dvou dalších vnuček – Olgy (1927) a Emy (1928) a v r. 1930 následoval svou zesnulou manželku. Majitelem podniku se stal nejstarší syn Karel, ostatně nikdo jiný nepřipadal v úvahu, neboť Otto se odstěhoval do Plzně a Rudolf byl na převzetí firmy příliš mladý. Nikdo tehdy nemohl tušit, že za pouhých deset let bude všemu jinak.

Nejdříve následoval zábor pohraničí, o půl roku později okupace a následná arizace firem, taková byla historie. Ale co konkrétně se dělo ve Vranovém? Máme štěstí, že se dochoval konvolut firemních dokumentů z let 1940 – 1943, tedy z doby držení komisařským správcem Ludvíkem Šírem.[53] Firma byla tehdy rozdělena na tři části. Hlavní výrobna fungovala samozřejmě ve Vranovém čp. 8 a 19 a nesla stále jméno zesnulého Emila Weinberga, koloniál při ní vedl Karel Weinberg a jeho žena zajišťovala obchod v Turnově.

K převzetí podniku komisařským správcem *(Treuhänder)* Antonem Sanderem, tou dobou správcem židovské firmy Kareis v Jičíně, dochází počátkem r. 1940. Jeho krátké působení není v dokumentech výrazně podchyceno, neboť v srpnu 1940 byla celá firma udělena do správy Ludvíku Šírovi, toho času hostinskému v Turnově na Střelnici. Během dvou měsíců podává Šír zprávu o nepříznivém stavu podniku, neboť především ve víně došlo k velkým škodám, způsobeným čtyřměsíčním uzavřením obchodu. Jelikož Weinbergovi vlastnili kromě budov rozsáhlé pozemky v okolí Malé Skály, nařizuje Šírovi v dubnu příštího roku vrchní komisař politické správy, aby propachtoval všechny zemědělské pozemky dědiců Emila Weinberga, a to se zřetelem na zájemce, kteří by je chtěli získat do svého vlastnictví. Požadavek shůry je během měsíce hbitě uskutečněn. Pouze okrajově je nám známo, že během r. 1941 projevila o vilu Weinbergových zájem baronka Bibikoffová z Turnova. Dne 29. října téhož roku požaduje Šír od ministerstva sociální a zdravotní správy povolení k výrobě umělých ovocných šťáv z důvodu špatné úrody a nepatrného přídělu ovoce. Zamýšlí mj. vyrábět pomerančový a citronový cídr.

Uvržení rodinného podniku, budovaného po osm desetiletí, do cizích rukou, podrobení se potupným protižidovským nařízením, nemožnost dostat se bez svolení správce ke svým vkladům v železnobrodské okresní hospodářské záložně, to vše nezasáhlo do života Weinbergových takovou měrou, jako odvedení Karla a Rudolfa do Terezína v rámci tzv. *Aufbaukommanda.* Ve dnech 24. a 25. února 1942 je do rodinné vily nahnána uklízecí četa, v níž bylo šest turnovských Židů,[54] a krátce na to přichází z Terezína zpráva, že ing. Rudolf Weinberg 1. dubna ve věku 31 let zemřel. Jičínské gestapo samozřejmě zamítlo uhradit jakékoli náhrady za převoz a pohřeb zesnulého v Turnově, a tak Otto Weinberg žádá z Plzně Šíra, aby z jeho pohledávky u rodinné firmy uvolnil téměř 3500 K a poukázal je přímo židovské obci (resp. místní úřadovně) v Turnově. Tato korespondence se odehrává v květnu a 6. června 1942 dochází k další tragédii, když umírá i čtyřiačtyřicetiletý Karel Weinberg. Otto záhy opět koresponduje se Šírem a znovu ho žádá, aby z jeho vkladní knížky u brodské záložny poukázal 1100 K třem Karlovým dětem, které dlí v zaopatření u paní Jarešové v Turnově.

Šírovo správcovství končí v dubnu 1943, kdy podnik přebírá Gustav Wildner z Litoměřic, tedy firmu Emil Weinberg v hodnotě 708 965,90 K a obchod Karla Weinberga v hodnotě 263 666,65 K. Zbytek rodiny byl tou dobou už zcela zdecimován. Hermína, vdova po Karlovi, i její tři děti byly odvezeny transportem Cm 16. ledna 1943 do Terezína. Matka zahynula neznámo kdy kdesi ve Šlesvicku-Holštýnsku, Viktora odvezl transport Ek 28. září 1944 z Terezína do Osvětimi a odtud se dostal do Dachau, kde 20. února 1945 umírá, Olga zahynula již při transportu do Terezína; bylo jí pouhých 16 let; a o rok mladší Ema nastupuje 19. října 1944 do transportu Es do Osvětimi, který ji odváží na smrt.

Jediným z Weinbergů, narozených ve Vranovém, který druhou světovou válku přežil, byl Ing. Otto Weinberg, deportovaný do Terezína 31. ledna 1945 transportem AE 1 z Prahy. Dnes žije v Plzni jeho syn Ing. Otakar Weinberg, který je znovu majitelem objektů bývalé vranovské továrny. Na žádost autora těchto řádků o poskytnutí vzpomínek na své příbuzné však nereflektoval.

Další rodinou, která by neměla být ve Vranovém opomenuta, jsou Feixovi. Eduard Feix (1848 – 1928) přichází do vsi v r. 1903 a usazuje se jako nájemce, mlynář a kramář v mlýně čp. 3 majitele panství dr. Viléma Medingera. Téhož roku je mu vystaven živnostenský list,[55] další získává r. 1913 pro filiálku kramářství na Zásadě čp. 171.[56] On i jeho manželka Marie (1850 – 1919) pocházeli z Domousnic. Ve sčítacím operátu z r. 1910 jsou ve mlýně zachyceny jejich dvě děti – Bohumil (nar. 1885) a Emilie (nar. 1883) a vnučka Lidmila Oktábcová (nar. 1909). Zásadní problém této rodiny tkví v jejím původu. Ačkoli sčítací operáty uvádějí u všech osob římskokatolické vyznání, je pravděpodobné, že mlynářovi předci, anebo dokonce on sám byli židovského původu a konvertovali. Poukazuje na to rodiště, neboť židovská rodina Feixových se v Domousnicích objevuje už v soupisu Židů z r. 1793.[57] Další stopu, vedoucí k potvrzení domněnky o židovském původu Feixových, nalezneme v Turnově. V místě dohledném ze sousedního chodníku stojí na zdejším

židovském hřbitově náhrobek Růženy Feixové z Vranového (nar. v červnu 1854), vdovy, která byla nalezena utonulá u Příšovic v Jizeře 6. dubna 1928.[58]

Rasová perzekuce Feixovy nijak nezasáhla, alespoň to nevyplývá z dochovaných pramenů, ale teprve po druhé světové válce jsou Bohumilu Feixovi ml., zástupci třetí generace, která je má v nájmu, válcový mlýn čp. 3 se stodolou a stájemi pro koně a obytná budova čp. 11 konfiskovány. Ačkoli KSČ se vyslovila proti převzetí mlýna Družstevními podniky na Malé Skále a pro vrácení, resp. udělení vlastnictví Feixovi (1947), neboť v družstvu nepanovaly hospodárné poměry a samo si postačí s přidělenou maloskalskou mlékárnou, žádaly Liberecké energetické rozvodné závody, n. p., v květnu 1951 MNV ve Vranovém I o potvrzení přidělení náhradního bytu v čp. 40 Bohumilu a Marii Feixovým, kteří se odmítli z mlýna vystěhovat, aby mohlo být přikročeno k exekuci, nařízené okresním soudem.[59]

Mlýn Eduarda Feixe ve Vranovém čp. 3 (SOkA Jablonec n. Nis.).

Železný Brod

Sotvakdy asi zjistíme, kdy přesně se v Železném Brodě objevují první židovští jednotlivci, na jejich přítomnost však poukazují dochovaná příjmení, identifikující je v jiných místech.

U příležitosti koupě poloviny židovského domu č. XIIb (čp. 483) v Turnově dne 28. listopadu 1736 je jmenován jistý Nathan Jonáš, *„žid rozený z Brodu Železného“*,

později nazývaný jako Nathan Brodský.[60] V té době se snad právě přistěhoval do Turnova, takže můžeme předpokládat, že v Železném Brodě žila nejméně jedna židovská rodina již počátkem 18. století.

V soupisu turnovských židovských rodin z roku 1828[61] dále nalézáme Josepha Jonase Brödlera, spoluvlastníka domu č. V (čp. 476) v Turnově a jeho syna Mosese Theina, dříve Brödlera, [62] který v Turnově získal familiantské místo v roce 1789.

František Sochor předpokládá, že nejstarším známým brodským Židem byl Viktor Samuel, zároveň zřejmě první nájemce domu zvaného Židovna (čp. 284). [63] Ta byla vystavěna ve druhé polovině 18. století, neboť 15. června 1764 schvaluje hrabě Karel Josef Desfours koupi zahrady k *„novému panskému domu, vystavěnému pro Žida"*. Podle zápisu v gruntovní knize z 10. června 1766 musí Viktor Samuel a všichni jeho následovníci platit ze zahrady každoročně 3 zlaté, nesmí ji nikdy použít ke stavebním účelům, ale vždy jen jako zahradu, a nebude-li tento nebo jiný nájemce stanovené podmínky dodržovat, má obec právo mu zahradu odebrat a pronajmout novému.[64]

Náhrobní kámen Morize Mautnera (1800 - 1867) ze Železného Brodu na židovském hřbitově v Turnově. (Foto P. Jakubec 2004.)

Náhrobní kámen železnobrodského lékaře Isaaka Rosensteina a jeho choti Rosalie na hřbitově v Turnově. (Foto P. Jakubec 2002.)

Domek stál v Jirchářské ulici, po druhé světové válce byl zbořen a nahrazen novou stavbou. O tom, jak byla Židovna vnímána ve svém okolí, svědčí její vydrancování společně s nedalekou farou při selské rebelii 25. března 1775 sedláky z Hrubé Horky.[65]

Železnobrodští Židé se dlouho nesměli usazovat nikde mimo Židovnu, v r. 1801 je v ní zachycen Aron Heller, o několik let později Samuel Turnowsky, o jehož rodině pojednám níže.

Ještě jedna židovská rodina nalezla ke konci 18. století svůj domov v Železném Brodě. Kde jinde než v Židovně se usadil obchodník smíšeným zbožím a tabáčník Jonas Steinberger. V r. 1793 žije v domku s manželkou Sárou a sestrou Rachel Kleinovou, kterou zaměstnává jako služebnou. Steinberger pocházel z Kolína a původně se jmenoval Veith Sandel nebo Veith Stadl, svatební konsens mu byl udělen r. 1779 a od té doby byl usazen v Železném Brodě. V r. 1795 se ale vzdálil a 8. března 1814 zemřel v Kolíně jako bezdětný. Jeho familiantské místo bylo převedeno v r.

1838 na Samuela Löwita.[66] Po odchodu Steinbergerových se v domku usadil snad hruboskalský familiant Jakob Wolf, zachycený v soupisu z r. 1799.

Počátky trvalejšího osídlení Železného Brodu židovskými rodinami je však nutné hledat v období od 30. do počátku 60. let 19. století, kdy se ve městě postupně objevuje několik rodin. Jak nám prameny odhalují, čtyři z nich v Železném Brodě nalezly skutečný domov.

Rosensteinovi – asi na přelomu 30. a 40. let 19. století se do města stěhuje hruborohozecký ochranný Žid, praktický lékař a porodník Isaak Rosenstein (1799 – 1853), pocházející z rozvětvené daliměřické rodiny. Usadil se s manželkou Rosalií Mautnerovou z Cerekvic (1816 – 1861), s níž byl oddán v roce 1842, v domě čp. 114 a zde se jim narodily také první děti, dvojčata Joseph a Eduard (7. února 1843). Obřízce synků, provedené v rodném domě, asistuje o týden později Ignatz Mautner, nájemce vinopalny v Železném Brodě, o němž však více zpráv nemáme.[67] Do roku 1848 zplodil manželský pár dalšího syna a tři dcery, z toho ještě jednou dvojčata.[68] Poté se osudy rodiny chýlí k rychlému konci. Když je nejmladší dceři pět let, otec umírá a za osm let ho následuje i manželka. Děti věnovaly svým rodičům na turnovském hřbitově dva vkusné pískovcové náhrobky.[68a]

Turnowských a Fantelovi – není pochyb o tom, že doktor Rosenstein se v Brodě setkával se členy další místní židovské rodiny. Nejstarší známé stopy Turnowských v Železném Brodě nejsou zcela zřetelné. Jistě víme o obchodníku Samuelu Turnowském, familiantovi z Kopidlna, usazeném v Židovně, který zemřel počátkem 50. let 19. století a je pohřben v Turnově. Získal povolení k sňatku r. 1791 a mohl se usadit v Bystřici u Libáně, ale odtud se brzy odebral do Velkých Smrkovic a krátce poté konečně do Železného Brodu.[69] Kopidlanští, pod jejichž ochranu náležel, měli ale s Turnowským starosti, neboť se 20. prosince 1823 dotazují na Hrubý Rohozec, zda je dotyčný skutečně přítomen v Železném Brodě, jak vypovídá jeho bratr Abraham. Samuel totiž neplatí ochranný poplatek a pokud se do čtyř týdnů nedostaví do vrchnostenské kanceláře v Kopidlně, bude jeho familiantské místo považováno za uvolněné. O devět let později se zase na kopidlanském panství rozšířila fáma, že Samuel Turnowský v Železném Brodě zemřel. Pokud tomu tak není, má se v úterý 26. června 1832 ráno bezodkladně dostavit do tamější (kopidlanské) kanceláře. Jak jsme si již uvedli, Turnowskému zbývalo tou dobou bezmála dvacet let života.[70]

Jedna ze Samuelových dcer, Elizabeth, se provdala za Siegfrieda Hillera (1800 – 1884), který získal po Rosalii Oesterreicherové familiantské místo v Turnově.[71] Druhá z ratolestí Turnowských s velkou pravděpodobností nesla jméno Anna.

Anna Turnowská ze Železného Brodu čp. 284 se totiž někdy na přelomu 20. a 30. let 19. století vdává za obchodníka Hermana Fischera z Nebužel čp. 14 a přivedla s ním na svět v roce 1833 dceru Barbaru (zemřela r. 1861). Kde Fischerovi žili, nevíme, ale jisté je, že Barbara si ještě jako mladá dívka vzala Josefa Fantela (asi 1820 – 1873) z Kněžnic na domousnickém panství a usadili se právě v železnobrodském domě čp. 284, kde v letech 1850 – 1860 dali život šesti dětem.[72] Fantelovo familiantské číslo bylo z domousnického na rohozecké panství přeloženo 6. dubna 1847.

O rok později, když i do podhorského města vstupuje revoluční duch, se Fantel musí vážně obávat o svou existenci, když jej podle kronikáře nově zvolený měšťanský výbor ve svém prvním rozhodnutí hodlá vypovědět z města.[73] Diskriminaci Židů sice zdaleka ještě neodzvonilo, ale Josef Fantel z města nakonec odejít nemusel, navíc se za dva roky společně s dr. Rosensteinem připojuje k dobročinné akci na podporu českého muzea a oba věnují příspěvek ve výši 30 krejcarů.[74]

Půldruhého roku po narození dcery Emilie umírá ve 28 letech matka Barbara a obchodník Fantel nalézá novou hospodyni a manželku v Anně Doktorové (asi 1832 – 1883), která mu dala do roku 1870 dalších pět dětí.[75] Osudy dvou dcer z prvního manželství byly popsány již v 15. svazku sborníku Z Českého ráje a Podkrkonoší, neboť Luise Fantelová v roce 1880 a její sestra Karolina v roce 1904 si vzaly za manžela lomnického obchodníka pálenkou Eduarda Fischera.[76] O další z dcer, Emilii Fantelové, víme, že v roce 1885 přestoupila k římskokatolickému vyznání, Emil Fantel byl svého času zaměstnán u švagra Fischera v Lomnici nad Popelkou

Náhrobek Samuela Turnowského (zemřel 1851) ze Železného Brodu na hřbitově v Turnově. (Foto P. Jakubec 2002.)

Dům obchodníka Moritze Kuha v Železném Brodě čp. 13 (již zbořeno).

a později se osamostatnil jako obchodník v Chyjicích a dvě nejmladší děti Josef a Marie zemřely ve dvou letech.

Úmrtní matrika turnovské židovské obce nás informuje ještě o skonání Kathariny Turnowské na Štědrý den 1836 v Železném Brodě ve věku 74 let. Nevíme však, v jakém příbuzenském vztahu se Samuelem byla.[77] Ve stejné době (26. prosince 1839) se ale v Lažanech (pravděpodobně u Vyskře) č. XIX narodil Salomonu Turnowskému, obchodníku a familiantovi z Velkých Smrkovic č. XIX a Sáře Oestreicherové z Velíše nemanželský syn Marcus.[78]

Kuhovi – zakladatelem další rodiny se stává libochovický rodák, obchodník kůžemi a majitel výčepu lihovin Moritz Kuh (zemř. 1894 ve věku 65 let), který se ve městě usazuje s manželkou Josefou Fischelovou (1838 nebo 1839 – 1911), dcerou obchodníka a tkalce Wolfa Fischela z Turnova č. XX. Čtvrtou rodinu, spřízněnou s Kuhovými, vytváří nájemce vinopalny na Hrubém Rohozci a později též palírník v Železném Brodě Salomon Melnik, [79] který se oženil s Kuhovou švagrovou Rosalií Fischelovou (1835 – 1866). Jak se zdá podle matričních záznamů o narozených

dětech obou rodin, Kuhovi i Melnikovi obývali společně železnobrodské domy čp. 45 a 4, dost možná i dům čp. 16, který prameny zmiňují jen u příležitosti narození Emila Kuha v roce 1868. Druhá generace Kuhových pak trvale žije v čp. 13 na náměstí.

Moritz a Josefa Kuhovi počali pětici dětí. Nejstarší Wilhelm (nar. 1862 v čp. 45) se usadil jako obchodník v Praze, Františka (nar. 1864 v čp. 45) se provdala za obchodníka Fišera z Hradce Králové, kam se odstěhovala, a v roce 1929 zde vystoupila ze židovské víry a zůstala bez vyznání. Emil Kuh (1868 v čp. 16 – zemř. 1940 v královéhradecké nemocnici), kramář, obchodník a výčepní v Železném Brodě čp. 13, se oženil s Hermínou Weignerovou z Předměřic nad Jizerou (nar. 1881) a pokračoval v podhůří v otcově živnosti. Osudy manželky a jejich dětí i s rodinami poznamenal příchod druhé světové války – 16. ledna 1943 transportem Cm do Terezína a o čtyři dny později transportem Cq do Osvětimi odešla Hermína, její syn Otto Kuh (nar. 1905), který se roku 1933 přejmenoval na Kubáta, jeho manželka Emilie Hellerová (nar. 1917) z Hrdoňovic s bratrem Karlem, rodiči Gustavem a Idou Hellerovými, tetou a strýcem Weissovými z Turnova i jejich dcerou Marií, provdanou Šonskou. Všichni nalezli v koncentračním táboře smrt. Vyhlazovací běsnění přežila jenom mladší dcera Emila a Hermíny – Valerie Bejkovská (nar. 1903), jejíž stopy končí po druhé světové válce v Sao Paulu.

Čtvrtou ratolestí Kuhových byla Kamila (nar. 1870), provdaná, ač stále vyznávající židovskou víru, za katolíka, železničního úředníka Josefa Podnara (nar. 1869 v Železném Brodě). Společně žili v domě čp. 347, Kamila však v necelých padesáti ovdoví a přestěhuje se s matkou do domu čp. 46. I po její smrti žije jako penzistka v Železném Brodě dál, nikdy už se nevdá a dočká počátku druhé války.[80] Sdílí osudy všech svých příbuzných a 15. prosince 1943 ji transport Dr odváží jako 73letou stařenku na smrt do Osvětimi.

Jaký byl život Olgy (nar. 1875), její mladší sestry a nejmladšího dítka z pěti sourozenců Kuhových, bohužel nevíme.[81]

Melnikovi – Salomon s Rosalií přicházejí do města již coby oddaný pár s ročním synkem Albertem (nar. 1857 na Hrubém Rohozci). Během krátké doby mu přivedou na svět tři sestry Bertu (nar. 1859 v čp. 45), Emilii (nar. 1863 v čp. 4) a Hermínu (nar. 1866 v čp. 4). Posledně jmenované není ještě ani rok, když jí umírá maminka a ovdovělý otec musí náhlé úmrtí řešit roku 1868 novým sňatkem s Rosou (Růženou) Götzovou (nar. 1843) z Mladé Boleslavi nebo Dolního Cetna. Své první manželce věnuje na náhrobku truchlivý nápis: *„Noch in der Blüthe ihrer Jahre, / Musste sie vom Leben scheiden, / Sie ruhte auf der Todtenbuhre, / zu ihrer Getreuer grossen Leiden. / Treu als Mutter, bieder als Weib, / Lebte sie stets ihrer Pflicht ergeben / Schönheit Anmuth schmückten ihren Leib, / Und tugend ihr geisliges Leben.“*

Dcera Hermína se po svatbě stává Brandeiskou a v pokročilém věku v roce 1919 zažádá na Královských Vinohradech o vystoupení z víry, které jí je povoleno. Bertha se v roce 1881 vdá v rodném městě za Friedricha Ransburga z Luže. Otec Salomon dal s novou manželkou život nejméně čtyřem dalším dětem. Pouze Artur (nar.

1870) a Valerie (nar. 1880) se dožívají dospělosti, dvě dcerky, obě jménem Rosalie, umírají mezitím krátce po narození. Podobně jako Emil u Kuhových, stává se zde Artur jediným následovníkem svého otce, zesnulého v březnu 1887 v 54 letech. Než dospěl, převzala hostinec a prodej koží v domě čp. 142 manželka Růžena. Artur Melnik zůstává v Železném Brodě jako majitel výčepu lihovin, jejich výrobce studenou cestou, provozovatel povoznictví a později působí coby předseda správní rady akciové společnosti Společenský pivovar a velkostatek hostinských v Malém Rohozci a s Josefem Kalfusem vlastní v Železném Brodě výrobnu sodové vody *Kalfus a Melnik*. Od roku 1909 stojí oficiálně mimo židovskou konfesi, a když krátce před listopadem 1935 umírá, je pohřben v Železném Brodě na městském hřbitově.[82] Živnosti se následně ujímá manželka Ludmila Melniková.[83]

S velkou jistotou nejsme schopni zachytit všechny židovské rodiny, které kdy v Železném Brodě pobývaly. Často jde pouze o jejich dočasné stanoviště na cestě za lepším živobytím, za lepší šancí prorazit se svým obchodem. Tak se například 23. září 1869 v domě čp. 20 narodila obchodníkovi Leovi Hainsfurthovi až ze vzdálené Lomničky na Chebsku a jeho manželce Regině Baschové z Polné dcerka Amalie.[84] 6. července 1834 zase v domě č. I (nejspíše Židovna) zemřela osmnáctiletá dívka z Rožďalovic Barbara Mendelová.

Druhá světová válka vymetla z města zbytek židovských rodin a i pozdější léta zahladila veškeré stopy po umučených sousedech. Domy čp. 4 a 13 ustoupily výstavným budovám maloměsta, Židovna čp. 284 též zanikla, a tak jen mlčenlivé nápisy v hluku židovského hřbitova v Turnově jako pamětníci všech brodských Židů vypovídají o lidech, na které už ani lidská paměť nevzpomíná.

❑

Na závěr uveďme několik dalších míst Železnobrodska, v nichž historické prameny zachycují krátkodobou židovskou populaci.

V **Hořením Hamru** (místní část Velkých Hamrů) eviduje sčítání obyvatel v roce 1880 šest osob židovského vyznání. V dalších letech zde Židé již nežijí. Zda šlo o rodinu Wilhelma a Kathariny Schikových z Nového Bydžova, kterým se ve Velkých Hamrech čp. 141 *(Hammerdorf)* narodily v letech 1851 – 1854 děti Amalia, Gottlieb a Flory,[85] nemůžeme zatím stanovit.

Když v sedmdesátém roce probíhala v nedalekém **Svárově** v Liebiegově továrně ona proslavená stávka, zahynul při ní nešťastnou náhodou desetiletý chlapec obchodníka Antona Süsse, člena turnovské náboženské obce, který bydlel v domě zvaném *Na Vystrkově* (vedle pozdějšího Lidového domu). Když na ulici vše vřelo, hošík si hrál doma na stole a zbloudilá kulka, která prolétla oknem, jej zasáhla a na místě usmrtila. Jelikož událost pozvedla už tak dost rozvášněnou atmosféru, sahající svými rozměry daleko za hranici Svárova, byl původně plánovaný nedělní pohřeb 3. dubna 1870 na turnovském židovském hřbitově přeložen na příští pracovní den do Mladé Boleslavi.[86]

V **Držkově** čp. 10 žil počátkem 60. let 19. století manželský pár Eduarda a Kathariny Winternitzových. Eduard pocházel po rodičích ze Dvora Králové a v Držkově s manželkou zplodil syny Franze (nar. 1862) a Leopolda (nar. 1863). Krátce nato se stěhují do sousední **Zásady**, kde se narodila třetí ratolest – dcera Františka (1865).[87] Winternitzovi nebyli první Židé v Zásadě, před nimi zde žil prodejce alkoholu Herman Erenfest z moravských Loštic s Annou Sternovou z Libně, toho času zaměstnanou v místní vinopalně čp. 5 Josefa Schönfelda, a jejich dvěma nemanželskými dcerkami Emou (nar. 1845) a Rosalií (nar. 1848), narozenými již v zásadské palírně.[88] Sňatek rodičů se uskutečnil až o dva roky později v Mladé Boleslavi.

Před druhou světovou válkou žil v držkovském domě čp. 180 židovský lékař MUDr. Bedřich Hirsch z Čáslavi (nar. 1902), ale jeho pozdější osudy se dosud nepodařilo odhalit.

Jak již bylo poznamenáno, větší příliv Židů na Železnobrodsko sledujeme od konce 18. století. A tak se v jedné z usedlostí v **Bobově** objevuje bez vrchnostenského povolení Israel Stracka. Jelikož ale nebyl ochranným Židem návarovského panství, dostal příkaz se vystěhovat *(sich wegzuschaffen)* a více o něm nevíme.[89]

Totožnost jedné osoby židovského vyznání, zachycené ve **Smrčí** při sčítání obyvatel v roce 1890, není doposud známa. V **Huntířově**, v domě čp. 3, zemřel r. 1789 ve věku 68 let Žid Löbl.[90]

Vývoj v letech 1938 – 1943

V této části rezignuji na dosavadní stavbu článku, opustím územní členění a přikloním se vzhledem ke specifickému vývoji v předválečných a válečných letech k chronologickému popisu v rámci celé sledované oblasti.

V odtržené pohraniční oblasti zůstalo značné množství Židů, jejichž pobyt byl nadále v tomto prostředí nežádoucí, ba co víc, životu nebezpečný. V Sudetské župě se nalézaly nejpočetnější židovské obce českého severu, v našem případě Liberec a Jablonec nad Nisou.[91] Zdá se, že politický vývoj místní Židy zase tolik nepřekvapil. Jak uvádí ve své studii dr. Lhotová, obchodníci a vývozní bižuterní domy, z nichž mnohé patřily židovským majitelům, udržovali úzké kontakty se zahraničím a po rychlém dopadu zákona o říšském občanství a zákona o ochraně německé krve a německé cti, čili tzv. Norimberských rasových zákonů z 15. září 1935, na židovské obyvatelstvo německých zemí se o páchaném násilí dovídali mezi prvními.[92] Příliv emigrantů do Československa na sebe nenechal dlouho čekat.

Většina Židů z Liberce a Jablonce nad Nisou odjela do 8. října 1938, kdy Liberec opouští poslední evakuační vlak, nicméně ještě v květnu 1939 je v Liberci napočítáno 269 Židů, jejichž pozdější osudy se zatím nepodařilo odhalit. Utečenci se uchylují pod ochranná křídla vnitrozemí a prvním takovým místem se sídlem židovské obce byl Turnov. Mnozí liberečtí, ale zejména jablonečtí Židé měli ve městě příbuzenské vztahy a i historie všech tří židovských obcí byla navzájem propojena. Bývalý starosta židovské obce v Jablonci nad Nisou dr. Liebstein složil v září 1938 do rukou

turnovského předsedy Hugo Segera 9 000 Kč tříprocentní slosovatelné státní půjčky nominále a 15 000 Kč pokladničních poukázek Banky pro obchod a průmysl k podpoře uprchlíků z Jablonce.[93] V obvodu turnovské židovské obce, nejvíce tedy v Turnově a v Železném Brodě, zůstává ubytováno znatelné množství jabloneckých Židů.

Z různých pramenů, zejména pak ze soupisů Židů ve fondech Okresní úřad Semily a Archiv města Železný Brod[94] a za výrazné pomoci Terezínské pamětní knihy (1995) se podařilo dohledat jména obyvatel židovského původu, bydlících na Železnobrodsku od záboru Sudet až do jejich odvezení do Terezína a dalších koncentračních táborů.[95] Jedná se celkem o 117 osob, předpokládám ale, že tento počet není definitivní. Přiložená tabulka nejlépe zobrazí, kde tito lidé žili a jaké byly jejich osudy. Ještě před nastoupením transportu zemřelo 8 osob, během transportu zahynula prokazatelně 1 žena, v Terezíně nalezlo smrt 13 osob, v Osvětimi končí veškeré stopy po 54 osobách, 2 lidé zahynuli v Dachau, 2 v táboře v Baranoviči, 1 v Treblince, 1 v Malém Trostinci, 1 kdesi ve Schleswig-Holsteinu. Koncentrační tábory přežilo 8 osob, do zahraničí emigrovaly 4 osoby a osudy 22 lidí jsou neznámé.

Na židovském hřbitově v Turnově nalezneme dvě vzpomínky na některé z těchto obětí. Na náhrobním kameni Weinbergových bývala ve spodní části upevněna skleněná tabulka se jmény, po níž se dochovalo jen nepatrné množství střepů, a na náhrobku Kuhových jsou zvěčněna jména Hermíny Kuhové, Otty a Emilie Kubátových a Kamily Podnarové.

Některé firmy, jejichž židovští majitelé byli nuceni odejít z pohraničí do vnitrozemí, obnovují načas svou činnost v novém prostředí, a jak nám ukazuje katastr živností, [96] nebylo jich málo. V nákupu a vývozním prodeji drobného ozdobného zboží ze skla, kovů, původních kamenů a jejich slitin (s výjimkou drahých kovů), dřeva, přírodních kamenů, umělých a řezbářských hmot, papíru, kaučuku spojených s jemnými textilními, kovovými nebo koženými součástmi je činných prokazatelně 10 židovských firem, a sice Bří Friedové v Železném Brodě 50, firma Josef Foges majitele Rudolfa Fogese v Železném Brodě 51, firma Emanuel Fink a Comp. Karla Ecksteina v Železném Brodě 558, veřejná obchodní společnost Hahn a spol. v Železném Brodě 250, podniky Jiřího Kohna v Železném Brodě 421, Josefa Kohna tamtéž v čp. 47, Arnošta Kolische v čp. 399, Rudolfa Löwyho v Koberovech a konečně Rudolfa Ortnera v Železném Brodě 5. Výrobu bižuterie a galalitového zboží přenesly firmy Viléma Freunda v Železném Brodě 161 a Simona Fischla v Koberovech. Mimoto na sledovaném území působily ještě podniky Felixe Langera ve Vranovém na voskování kovových perlí, Ing. Rudolfa Laufera v Železném Brodě 4 na výrobu ozdobného zboží z umělých hmot, Alfreda Samische na Labu čp. 10 na výrobu rádelských kamínků a knoflíků a ve Vranovém II/12 firma Weiseles a Melnik, obchodující tzv. pojizerským zbožím.

K Železnému Brodu měl v době nesvobody úzký vztah výborný spisovatel Karel Poláček (1882 Rychnov nad Kněžnou – 1945).[97] Jak píše Mikolášek, tato vazba byla utvářena především prostřednictvím přátelství s malířem Vlastimilem Radou, který měl ze Železného Brodu svou první manželku. Byl to právě Rada, který svým jmé-

nem zaštítil vydání Poláčkova *Hostince U kamenného stolu*, který by jinak jako Žid nemohl publikovat. Konečně v červnu 1939 přichází Poláček do Brodu, který již dobře zná, na *předčasný letní byt* a věnuje se zde své literární práci, jak vyplývá z dochované korespondence. Jednu dobu žil v Jirchářské ulici (snad čp. 51, kde žili i uprchlí Fogesovi) a později v Těpeřské ulici v domě Janouškových. Dodnes zde žijí pamětníci, kteří na Poláčkův pobyt vzpomínají. Od Janouškových se ale spisovatel po příjezdu manželky Adély odstěhoval a jeho další osudy již s Železnobrodskem spjaty nejsou.[98] Jenom závěrem bych uvedl, že v žádném ze soupisů židovských obyvatel se jméno Karla Poláčka nevyskytuje, nicméně v domě čp. 54 bychom nalezli ubytované Emilii (nar. 1872) a Milana (nar. 1907) Poláčkovy z Rychnova nad Kněžnou, kteří byli se spisovatelem v příbuzenském poměru. Na ně ale Mikoláškův článek nevzpomíná.

Po osvobození fungovala ve městě ošetřovna Červeného kříže, kam byli převezeni někteří vězni z pracovního tábora v Rýnovicích u Jablonce nad Nisou. Všichni, jimž se pomoci dostalo pozdě a na následky věznění v Železném Brodě zemřeli, jsou pohřbeni na městském hřbitově. Na jejich náhrobním kameni čteme nápis: *Po osvobození z koncentračního tábora v Rýnovicích zemřeli v ošetřovnách Čs. Červeného kříže v Železném Brodě v roce 1945 / 1. muž, č. konc. 85.129 / Abranczyk Zdeněk, Polsko / Baranowski Zygmund, Varšava / Celnik Celina,*[99] *Pabianice-Lodž / Czubiak Stefan / Varšava / Gowaszewski Ondrzej, Varšava / Istaudová Marie, Lodž / Konverski Marian, Polsko / Luczycki Meczyslav, Varšava / Misztal Stefan, Krakov / Pollaková Elly, Amsterodam / Pastersky Ignac, Dombowice / Tomalda Vladzimier, Polsko / Vaclavek Stanislav, Varšava / Vožniak Ignac, Krakov / Widzovski Jan, Radomsko / Zaweszky Jery, Varšava / Zylbermannová Regina, Lodž / Vám mrtvým čest a dík!*

ŽIDOVSKÁ POPULACE NA ŽELEZNOBRODSKU OD R. 1938

Jméno	Datum narození	Bydliště od září 1938	Osudy[100]
BRAUN, Max	12.6.1924	Žel. Brod 540	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
BRAUN, Vojtěch	20.3.1891	Žel. Brod 540	neznámé
BRAUNOVÁ, Marta, roz. Fišlová	12.11.1894	Žel. Brod 540	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
BRAUNOVÁ, Renée	18.10.1921	Žel. Brod 540	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
DUBSKÝ, Friedrich	28.2.1904	Žel. Brod 73	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
DUSCHAK, Emil	23.7.1900	Žel. Brod 433	neznámé
DUSCHAKOVÁ, Greta, roz. Wollnerová	27.1.1901	Žel. Brod 433, Praha IV, Bílkova 6	neznámé
ECKSTEIN, Karel	10.4.1894	Žel. Brod 558 a 52	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
ECKSTEINOVÁ, Irma, roz. Finková	23.10.1892	Žel. Brod 558	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim

Jméno	Datum narození	Bydliště od září 1938	Osudy[100]
ECKSTEINOVÁ, Lilly	27.10.1928	Žel. Brod 558	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
FANTL, Hugo	23.7.1882	Voděrady 59, Vranové 8, Vranové 74, Olešnice 61	AE 4 25.2.1945 Terezín, přežil
FANTL, Rudolf	9.1.1893	Vranové I/84	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
FANTLOVÁ, Anna, roz. Hühnerová	12.6.1890	Voděrady 59, Vranové 8, Vranové 74	neznámé
FISCHL, Otto	16.3.1901	Koberovy 58	Od 12.1.1943 nezvěstný, přežil[101]
FISCHL, Simon	9.2.1859	Přepeře 149, Koberovy 58	zemř. 9.3.1942
FISCHLOVÁ, Marta	1.10.1903	Koberovy 58, Přepeře 149	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
FISCHLOVÁ, Otilie	12.1.1873	Koberovy 58	Cm 16.1.1943 Terezín, zemř. 18.4.1943 Terezín
FOGES, Arnošt	10.5.1911	Žel. Brod 38	emigroval do zahraničí
FOGES, Hanuš	19.9.1928	Žel. Brod 51	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
FOGES, Rudolf	19.11.1882	Žel. Brod 51	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
FOGESOVÁ, Olga, roz. Samischová	29.10.1891 nebo 1892	Žel. Brod 51	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
FREUND, Vilém	26.1.1913	Žel. Brod 161	AE 1 31.1.1945 Terezín, přežil[102]
FREUNDOVÁ, Hilda	7.3.1911	Žel. Brod 161	Cv 6.3.1943 Terezín, Dl 6.9.1943 Osvětim
GLASER, Pavel	5.5.1883	Žel. Brod 64 a 105	AAl 2.7.1942 Terezín, zemř. 15.8.1942 Terezín
GLASEROVÁ, Marie roz. Fišlová	27.12.1896	Žel. Brod 64 a 105	AAl 2.7.1942 Terezín, Dz 15.5.1944 Osvětim
GLASEROVÁ, Zuzana Elen	23.1.1925	Žel. Brod 64 a 105	AAl 2.7.1942 Terezín, zemř. 5.9.1943 Terezín
GÖTZ, Ludvík	25.3.1862 nebo 1863	Žel. Brod 405	Cm 16.1.1943 Terezín, zemř. 27.7.1943 Terezín
GÖTZ, Rudolf	11.3.1896	Žel. Brod 52 a 554	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
GÖTZOVÁ, Arnoštka	4.8.1869	Žel. Brod 405	Cm 16.1.1943 Terezín, zemř. 16.10.1943 Terezín
GÖTZOVÁ, Louisa	13.8.1869	Žel. Brod 554	Cm 16.1.1943 Terezín, zemř. 2.2.1943 Terezín
GRÜNFELD, Alfréd	15.5.1910	Střevelná 1	neznámé
GRÜNFELD, Kamil	16.5.1876	Střevelná 1	AE 8 15.3.1945 Terezín, přežil
GRÜNFELDOVÁ, Josefa	1878	Střevelná 1	neznámé
HAMBURGER, Erich		Malá Skála	zřejmě emigroval do Austrálie
HAMBURGER, Wolfgang	1879	Malá Skála	zřejmě emigroval do Austrálie
HAMBURGEROVÁ, Ida	1878	Malá Skála	zřejmě emigrovala do Austrálie

Jméno	Datum narození	Bydliště od září 1938	Osudy[100]
HECHT, Otto	13.9.1900	Bzí 77	AE 5 15.2.1945 Terezín, přežil
HEINITZ, Hynek (Vincenc)	8.4.1903	Žel. Brod 455	neznámé
HESS, Benno	12.10.1895	Žel. Brod 72 a 74	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
HESSOVÁ, Ida, roz. Lagusová	28.11.1900	Žel. Brod 74	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
HIRSCH, Bedřich, MUDr.	22.6.1902	Držkov 180	neznámé
HOFFER, Gustav, MUDr.	23.7.1873	Vranové 14 a 19	zemř. 15.3.1940, pohřben v Turnově
HOFFEROVÁ, Irma	10.2.1882	Vranové 14 a 19	AAt 23.7.1942 Terezín, AAz 4.8.1942 Malý Trostinec
HOFRICHTEROVÁ, Irma, rozv. Freundová	26.11.1884 nebo 1888	Žel. Brod 161	Cv 6.3.1943 Terezín, Dz 15.5.1944 Osvětim
HOJTAŠ, Jindřich	30.4.1869	Koberovy 111	zemř. 5.2.1941 v Dachau, urna v Turnově
HOJTAŠOVÁ, Alice	24.1.1909	Koberovy 111	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
JANKELOVIČ, Abraham	1913	Žel. Brod, Praha	neznámé
KAHN, Bedřich	30.11.1900	Hrubá Skála 36, Žel. Brod 74	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
KOHN, Jiří	24.4.1906	Žel. Brod 421 a 457	neznámé
KOHN, Josef	18.11.1895	Žel. Brod 47	St-Ez 7.7.1942 Terezín, AAy 28.7.1942 Baranoviči
KOHN, Karel	30.5.1869	Žel. Brod 72	Cm 16.1.1943 Terezín, Dz 15.5.1944 Osvětim
KOHNOVÁ, Helena	13.8.1917	Železný Brod 54 a 55	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
KOHNOVÁ, Irma, roz. Lingrová	6.12.1882	Žel. Brod 72	Cm 16.1.1943 Terezín, Dz 15.5.1944 Osvětim
KOHNOVÁ, Karolina	20. nebo 28.8.1864	Žel. Brod 378	Cm 16.1.1943 Terezín, zemř. 12.2.1943 Terezín
KOHNOVÁ, Růžena	2.5.1905	Žel. Brod, Turnov 557	neznámé
KOLISCH, Arnošt	15.7.1912	Žel. Brod 190 a 399	neznámé
KOLISCHOVÁ, Ilse, roz. Seidelová	4.8.1915	Žel. Brod 74 a 190	neznámé
KUBÁT, Otto, roz. Kuh	28.12.1905	Žel. Brod 13 a 51	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
KUBÁTOVÁ, Emilie, roz. Hellerová[103]	12.5.1917	Žel. Brod	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
KUH, Emil	28.5.1868	Žel. Brod 13	zemř. 24.4.1940, pohřben v Turnově
KUHOVÁ, Hermína, roz. Weignerová	10.1.1881	Žel. Brod 13	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
LANGER, Alois	1.10.1900	Koberovy 76	AE 8 15.3.1945 Terezín, přežil

Jméno	Datum narození	Bydliště od září 1938	Osudy[100]
LANGER, Felix	19.7.1918	Vranové 33, Vranové I/37,	Vranové I/70 neznámé
LANGER, Ludvík	31.10.1888	Vranové 33, Vranové I/37, Vranové I/70	AE 2 4.2.1945 Terezín, přežil
LANGER, Otto	2.5.1863	Vranové 33, Vranové I/37, Vranové I/70	zemř. 3.1.1941, pohřben v Turnově
LAUFER, Jiří	19.6.1927	Žel. Brod 5	zemř. 22.6.1939, pohřben v Turnově
LAUFER, Rudolf, Ing.	14.12.1888	Žel. Brod 5	Cm 16.1.1943 Terezín, Cr 23.1.1943 Osvětim
LEDERER, Edgar	11.11.1909	Žel. Brod 250	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
LEDERER, Karel	20.12.1876	Žel. Brod 250	Cm 16.1.1943 Terezín, zemř. 15.03.1943 Terezín
LEDEREROVÁ, Dora, MUDr.	1900	Velké Hamry	neznámé
LEDEREROVÁ, Eliška, roz. Samischová	7.3.1888 nebo 8.12.1888	Žel. Brod 250	Ch 17.12.1942 Terezín, Dm 6.9.1943 Osvětim
LEDEREROVÁ, Helena, roz. Sträusslerová	30.8.1911	Žel. Brod 250	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
LÍPOVÁ, Františka	8.6.1915	Žel. Brod 61	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
LÖFFLER, Walter Franz	8.4.1912	Jirkov 20	neznámé
LÖWY, Arnošt	24.3.1923	Koberovy 111	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
LÖWY, Jiří	20.2.1930	Koberovy 111	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
LÖWY, Rudolf	13.4.1884	Koberovy 111	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
LÖWYOVÁ, Anna, roz. Weissensteinová	28.3.1850	Koberovy 111	zemř. 19.7.1942, pohřbena v Koberovech
LÖWYOVÁ, Hedvika	13.7.1899	Koberovy 111	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
LUSTIG, Alfred, MUDr.	19.2.1868	Vranové I/85	Cm 16.1.1943 Terezín, zemř. 24.2.1943 Terezín
LUSTIGOVÁ, Františka	8.2.1870	Vranové I/85	Cm 16.1.1943 Terezín, Dr 15.12.1943 Osvětim
MÜLLER, Bedřich	23.4.1910	Žel. Brod 431	neznámé
MÜLLER, Jindřich	13.8.1876	Žel. Brod 64	Cm 16.1.1943 Terezín, Dm 6.9.1943 Osvětim
MÜLLEROVÁ, Berta	28.5.1887	Žel. Brod 64	Cm 16.1.1943 Terezín, Dm 6.9.1943 Osvětim
MUNK, Karel	1904	Velké Hamry, od 21.11.1938 Čejetičky u Mladé Boleslavi	neznámé
ORTNER, Rudolf	13.9.1886	Žel. Brod 5 a 55	Cm 16.1.1943 Terezín, Dl 6.9.1943 Osvětim
ORTNEROVÁ, Kamila, ovd. Lauferová	24.4.1887	Žel. Brod 5 a 55	Cm 16.1.1943 Terezín, Dl 6.9.1943 Osvětim

Jméno	Datum narození	Bydliště od září 1938	Osudy[100]
PIETSCHOVÁ, Marie	20.8.1906	Koberovy 99	AE 1 31.1.1945 Terezín, přežila
PODNAROVÁ, Kamila, roz. Kuhová	15.3.1870	Žel. Brod 4	Cm 16.1.1943 Terezín, Dr. 15.12.1943 Osvětim
POLÁČEK, Milan	18.10.1907	Žel. Brod 54	Ch 17.12.1942 Terezín, Cs 26.1.1943 Osvětim
POLÁČKOVÁ, Emilie	5.5.1872	Žel. Brod 54	neznámé
POPPER, Leopold	8. nebo 9.6.1875	Žel. Brod 57	Cm 16.1.1943 Terezín, Dz 15.5.1944 Osvětim
POPPEROVÁ, Ottilie, roz. Lustigová	4.8.1878	Žel. Brod 51 a 57	Cm 16.1.1943 Terezín, zemř. 28.1.1944 Terezín
PROPPEROVÁ, Eliška, roz. Kohnová	12.3.1891	Žel. Brod 378	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
REINER, Tomáš	30.9.1927	Žel. Brod 57	neznámé
REINEROVÁ, Edita, roz. Popperová	17.9.1902	Žel. Brod 57	Ch 30.11.1941 Terezín, Dz 15.5.1944 Osvětim
SAMISCH, Alfred	23.11.1893	Sněhov 40, Vranové 19, Turnov 251	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
SAMISCH, Jiří Vilém	28.10.1931	Sněhov 40, Vranové 19	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
SAMISCHOVÁ, Marie	14.9.1905	Sněhov 40, Vranové 19	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
SAMISCHOVÁ, Růžena, roz. Straussová	12.7.1864	Žel. Brod 51	zemř. 1.10.1941, urna vydána 12.6.1946 a uložena v Jablonci n. N.[104]
SEIFERTOVÁ, Mariana	16.3.1916	Vranové 21 a 52	Cm 16.1.1943 Terezín, Eb 18.5.1944 Osvětim
SCHNÜRMACHEROVÁ, Hilda, roz. Ecksteinová	31.7.1920	Žel. Brod 558	neznámé
SINGER, Pavel	29.8.1883	Koberovy 101, Turnov 821	Cm 16.1.1943 Terezín, Es 19.10.1944 Osvětim
SINGEROVÁ, Marie, roz. Fischlová	20.12.1898	Koberovy 101	Cm 19.1.1943 Terezín, Es 19.10.1944 Osvětim
STEINER, Rudolf, Ing.	7. nebo 8.3.1886	Žel. Brod 38, 254 a 378	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
STEINEROVÁ, Markéta, roz. Kohnová	2.6.1896	Žel. Brod 38, 254 a 378	Cm 16.1.1943 Terezín, Cq 20.1.1943 Osvětim
STRASSER, Artur	10.3.1897	Labe 29, Malá Skála 18	AAq 13.7.1942 Terezín, AAy 28.7.1942 Baranoviči
STRASSEROVÁ, Berta	10.11.1867	Labe 29, Malá Skála	AAn 6.7.1942 Terezín, Bw 19.10.1942 Treblinka
STRÄUSSLER, Hugo	29.7.1883	Žel. Brod 250	Cm 16.1.1943 Terezín, Dl 6.9.1943 Osvětim
STRÄUSSLEROVÁ, Anežka, roz. Bohrerová	7.11.1886	Žel. Brod 250	Cm 16.1.1943 Terezín, Dl 6.9.1943 Osvětim

Jméno	Datum narození	Bydliště od září 1938	Osudy[100]
WEIGNER, Antonín	13.6.1844	Žel. Brod 13	zemř. 16.7? 1940, pohřben v Turnově
WEINBERG, Karel	7.9.1897	Vranové 19	zemř. 6.6.1942 v Terezíně, pohřben v Turnově
WEINBERG, Rudolf, Ing.	30.10.1910	Vranové 19	zemř. 1.4.1942 v Terezíně, pohřben v Turnově
WEINBERG, Viktor	29.5.1925	Vranové 8	Cm 16.1.1943 Terezín, Ek 28.9.1944 Osvětim, 20.2.1945 Dachau
WEINBERGOVÁ, Ema	28.2.1928	Vranové 19	Cm 16.1.1943 Terezín, Es 19.10.1944 Osvětim
WEINBERGOVÁ, Hermína, roz. Bondyová	5.12.1904	Vranové 19	Cm 16.1.1943 Terezín, zahynula ve Schleswig-Holsteinu
WEINBERGOVÁ, Olga	1927	Vranové 19	Cm 16.1.1943 Terezín, zahynula při transportu

Poznámky

[1] FANTELOVÁ, Barbara (zemř. 1861), FANTL, Josef, FANTLOVÁ, Anna (1832-1883), FEIXOVÁ, Růžena (1854-1928), Gitel, dcera Izáka Altschula (zemř. 1829), HECHTOVÁ, Hermína (1872-1932), HERZMANN, Isák (zemř. 1901), HOFFER, Gustav, MUDr. (1873-1940), HOJTAŠ, Jindřich (1869-1941), KUH, Emil (1868-1940), KUH, Moritz (zemř. 1894), KUHOVÁ, Josefa (1838 nebo 1839-1911), LANGER, Otto (1863-1941), LAUFER, Jiří (1927-1939), MAUTNER, Moriz (1800-1867), MELNÍK, Šalamoun (zemř. 1887), MELNÍKOVÁ, Rosa, roz. Götzová (zemř. 1906), MELNIKOVÁ, Rosa, roz. Fischelová (1835-1866), Miriam, žena Izáka Altschula (zemř. 1832), PICK z Pipic, ROSENSTEIN, Isaak (1799-1853), ROSENSTEINOVÁ, Rosalie (1816-1861), SCHÖNBAUM, Phillip, TAUSSIGOVÁ, Rosalia (1826-1862), TURNOWSKY, Samuel, WEIGNER, Antonín (1844-1940), WEINBERG, Elias (1835-1894), WEINBERG, Emil (1866-1930), WEINBERG, Karel (1897-1942), WEINBERG, Rudolf, Ing. (1910-1942), WEINBERGOVÁ, Anna (1831-1893) a WEINBERGOVÁ, Ema (1870-1925).

[2] Viz příslušné matriky turnovské židovské obce.

[3] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, *Geb. Matrik Turnau 1839-1877*, zápis č. 476.

[4] Pojizerské listy, roč. 72, čís. 22, 3. 6. 1998, s. 4.

[5] JAKUBEC, Pavel: *Dějiny židovské populace města Turnova ve světle archivních pramenů.* Bakalářská práce na FFUP. Olomouc 2001, nepubl.

[6] LHOTOVÁ, Markéta: *Příspěvek k historii židovských komunit na Jablonecku a Liberecku v období 1938-1939.* In: Fontes Nissae. Sv. 3. Liberec 2002, s. 104-120.

[7] Další dva patronátní kostely alodiálního panství Malá Skála byly v Jablonci nad Nisou a v Šumburku.

[8] Katharina (1839), Joseph (1842), Eleonora (1844 ve Bzí čp. 40) a Aloisia (1847); SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, *Geb. Matrik Turnau 1839-1877*, zápisy č. 6, 36, 82 a 143.

[9] URABIN, Siegmund: *Geschichte der Juden in Gablonz.* In: GOLD, Hugo: Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart. Prag-Brünn 1934, s. 146.

[10] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, *Geb. Matrik Turnau 1839-1877*, zápisy č. 175, 202 a 259.

[11] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, *Geb. Matrik Turnau 1839-1877*, zápisy č. 287, 328, 371, 405 a 442.

[12] Heinrich (1864), Sofie (1865), Ernestine (1867), Hermine (1872) a Carl (1886); SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, zápisy č. 495, 523, 564, 619; tamtéž HBMa 2203, *Matrika narozených*, zápis č. 83.

[13] SOkA Jablonec nad Nisou, AO Bzí, inv. č. 2, Sčítání lidu 1880, kart. 1; SOkA Semily, OÚ Semily, inv. č. 2200 a 2261, Sčítání lidu 1900 a 1910, kart. 1055 a 1089.

[14] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2203, *Matrika narozených*, zápisy č. 155 a 24; tamtéž HBMa 2213, *Duplikáty matriky israelské náboženské obce 1902-1923*, zápis č. 36.

[15] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2211, *Matrika zemřelých*, zápisy č. 140 a 148.

[16] SOkA Semily, AM Turnov, Matrika obyvatel, neinventováno.

[17] V téže městské matrice uvedena jako *Theresia*.

[18] Joseph Dubský prodával v Klokočí lihoviny (1857), později se odstěhoval do Loučného a nakonec do Jablonce nad Nisou, kde také zemřel.

[19] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, *Geb. Matrik Turnau 1839-1877*, zápis č. 296.

[20] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2208, *Sterbematrik Turnau 1788 - 1829* a HBMa 2209, *Sterbematrik der Turnauer Juden AB ANNI 1830*.

[21] SÚA Praha, Soupisy Židů, HBS, Boleslavsko, 1783.

[22] BOHÁČEK – HÁLEK – KUČEROVÁ – MÁDLOVÁ: *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793*. Díl I. Praha 2002, s. 146.

[23] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2208, *Sterbematrik Turnau 1788-1829*.

[24] SÚA Praha, Soupisy familiantů, HBF / II / V, inv. č. 19; tamtéž, Soupisy Židů, HBS / II / IV / VIII, 1811.

[25] BOHÁČEK – HÁLEK – KUČEROVÁ – MÁDLOVÁ: *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793*. Díl I. Praha 2002, s. 146.

[26] SOA Litoměřice, Vs Malá Skála, inv. č. 544, sign. XVIII/2/12, *Soupis židovských rodin 1794-1830*, kart. 81.

[27] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2208, *Sterbematrik Turnau 1788-1829*.

[28] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, *Geb. Matrik Turnau 1839-1877*, zápis č. 422.

[29] Hospodaření Ludvíka Oppenheimera na Malé Skále nebylo dosud dostatečně badatelsky zohledněno, této epoše se krátce věnovali pouze manželé Scheybalovi (SCHEYBALOVÁ, J. – SCHEYBAL, J. V.: *Krajem skla a bižuterie*. Železný Brod 1998, s. 126).

[30] Stavba kaple trvala od března do října 1869 a měla si vyžádat náklady ve výši 18 000 zlatých. Svému účelu přestala sloužit v 60. letech 20. století a od té doby chátrala. Zubožený stánek na pokraji zřícení se podařilo v r. 1996 zrekonstruovat a dnes patří s díly Vladimíra Komárka a Josefa Jíry k chloubám Malé Skály.

[31] Ačkoli byl Oppenheimer jako majitel panství patronem kostela ve Bzí, pro jeho židovské vyznání musel nového faráře ustanovovat litoměřický biskup.

[32] Před usazením v Jenišovicích byl Steiner hostinským a obchodníkem na Zlaté Hvězdě u Žďárku a v Jenišovicích se stal předsedou spolku válečných veteránů (zal. 1866). Zemřel 4. února 1904 ve věku 75 let a pohřben byl v Turnově.

[33] Viz např. návrh na vyznamenání v SOkA Semily, OÚ Turnov, presidiální spisy, inv. č. 560, pres. č. 33, kart. 6, 1870.

[34] Krom toho vlastnil Oppenheimer ještě pivovar v Jablonci nad Nisou, který např. r. 1887 vyprodukoval 60 237 hl 10°, 100 hl 11° a 300 hl 13° piva.

[35] Podrobný rozrod předků Jelly von Oppenheimer lze nalézt na webových stránkách http://freepages.genealogy.rootweb.com a důkladný popis paláce Todesco i s fotografiemi a jeho dějinami na adrese http://www.navigare.de/hofmannsthal/todesco.htm.

[36] Nápisy na kamenech Oppenheimerů zní: 1) *„Zur Erinnerung / an meinen hiessgeblieben / Bruder / Hermann John / Oppenheimer / Gest. am 20. November 1873 /“* následující verše nečitelné, 2) *„JOHN B. / OPPENHEIMER / gest. am 20. Jäner 1872 / In Leipzigs Erde ruht aus wie der Staub vergeht / Des Vaters Geist jedoch den Sohn auch hier umweht / Diess Denkmal setzt er ihm in treuer Pietät,“* 3) *„Zum Andenken / an meinen / unvergeslichen(!) / Bruder / FELIX / OPPENHEIMER / in treuer / Erfüllung / seiner Pflicht / gefallen bei / Brie(!) sur Marne / am / 2. Dezbr. / 1870.“*

[37] SOkA Semily, SbR 84, VOŠVRDA, Ladislav: *Opisy gruntovní knihy rychty záhořské z roku 1648-1687-1713-1726. Záhoří, Proseč, Pipice*, strojopis 1939-1942, s. 184-186.

[38] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2208, *Sterbematrik Turnau 1788-1829.*

[39] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2209, *Sterbematrik der Turnauer Juden AB ANNI 1830.*

[40] SOA Litoměřice, Vs Hrubý Rohozec, inv. č. 199, *Protokol židovských familiantů 1830-1831*, kart. 41.

[41] SOA Litoměřice, Vs Hrubý Rohozec, inv. č. 436, IX. Camerale, Židé, 1793-1849, kart. 198.

[42] SÚA Praha, Soupisy Židů, Boleslavský kraj, sign. II, IV, VIII, 1811.

[43] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2199, *Geb. Matrik Turnau 1788-1830.* Příjmení matky, odvozené od místa původu, poukazuje na hypotézu, že mohla být také dcerou Abrahama Picka.

[43a] Vranové, dnes místní část Malé Skály, bylo po roce 1850 rozděleno na dva díly. Zatímco Vranové I se stalo součástí katastrální obce Loučky v soudním okrese Železný Brod, v roce 1922 se vyčlenilo a stalo se katastrální obcí, roku 1953 bylo pohlceno obcí Malá Skála a přeřazeno z okresu Semily do okresu Turnov, Vranové II patřilo v letech 1850-1926 do katastrální obce Borek v soudním okrese Turnov a pak se rovněž osamostatnilo, než se v roce 1960 stalo částí Malé Skály.

[44] Na židovském hřbitově v Turnově nalezneme náhrobní kámen ze druhé poloviny 19. století se jménem Phillipa Schönbauma *aus Wranow*, nevíme ale, v jakém příbuzenském vztahu s Wolfem byl.

[44a] Své renomé si Weinberg musel ve Vranovém těžce vydobýt. Už Schönbaumovi bylo dáváno za vinu, že přivedl svého nájemce Novotného, v jehož chalupě nad mlýnem se usadil, k pití a rodinu tak k velké zadluženosti, lenivosti a nakonec prodeji chalupy v dražbě. Místní si z Schönbauma tropili krutou legraci, když jej jednou při oslavě posvícení vranovský mlynář Prokop zavřel v prasečím chlívku, shromáždil před ním dav a ukazoval všem, jaké má *nové velké prase.* Do tohoto prostředí po Schönbaumově odchodu přišel jeho příbuzný Weinberg, jemuž místní hbitě vymysleli hanlivou přezdívku Schweinberg. I on prý svého ubytovatele Jiřího Dolenského naučil kořalce po bolestivém úrazu sekerou. Židovské kořalny vůbec nadělaly po vsích mnoho zloby. I bzovský Herzmann býval v nemilosti pro dobírání si faráře Pecha, který k němu nechodil a nabádal své ovečky, aby kořalku nepily. (SOkA Semily, fond Rudolf Hlava, neuspoř.)

[45] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, *Geb. Matrik Turnau 1839-1877*, zápisy č. 514, 542, 572, 593 a 675.

[46] SOkA Semily, OÚ Turnov, Sčítání obyvatel 1890, kart. 967.

[47] SOkA Semily, OÚ Turnov, inv. č. 584, pres. č. 83 a 93, kart. 17.

[47a] Antisemitské nálady se nevyhnuly ani Železnobrodsku. Známým byl například brodský farář Václav Zima, který byl r. 1868 obviněn z pobuřování proti Židům. Tomu předcházela jeho denunciace z 25. května t. r., kdy udal u městského úřadu Salomona Melnika, Moritze Kuha, soukromého učitele Melnikových dětí Leopolda Neumanna a tanvaldského obchodníka Abrahama Götze, že při přenášení Nejsvětější Svátosti oltářní z kaple Na Poušti do kostela postávali před Melnikovým domem (čp. 4), nesmekli klobouky, kouřili doutníky a nevhodně se usmívali, čímž se provinili proti policejním předpisům. O rok dříve si zase u okresního úřadu stěžuje, že židovský kantor Jakob Singer vyučoval v Železném Brodě pětici katolických dítek. (SOkA Semily, fond Rudolf Hlava, neuspoř.)

[48] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2203, *Matrika narozených*, zápis č. 12.

[49] SOkA Semily, OÚ Turnov, Sčítání obyvatel 1900, kart. 987.

[50] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2203, *Matrika narozených*, zápis č. 19; tamtéž, HBMa 2213, *Duplikáty matriky israelské náboženské obce 1902-1923*, zápis č. 56.

[51] SOkA Semily, OÚ Turnov, Sčítání obyvatel 1910, kart. 1012.

[52] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2203, *Matrika narozených*, zápis č. 92.

[53] SOkA Semily, fond Emil Weinberg, lisovna ovocných šťáv, továrna na likéry a velkoobchod vínem Turnov, 1940-1943, neinv.

[54] Šlo o Rolfa Salomona, Ericha Kohna, Franze Müllera, Otto Lustiga, Friedricha Friedmanna a Ericha Epsteina.

[55] SOkA Semily, OÚ Turnov, *Katastr živností svobodných*, zápisy č. 103 a 104/1903, kn. 128.

[56] SOkA Semily, OÚ Semily, *Katastr živností svobodných a řemeslných*, kn. 179.

[57] Konkrétně jde o Isaaca Feixe, obchodníka a kramáře, manželku Lucii a jejich děti Bernarda, Israela a Libuši; BOHÁČEK – HÁLEK – KUČEROVÁ – MÁDLOVÁ: *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793.* Díl I. Praha 2002, s. 127. Na židovském hřbitově na Veselici u Domousnic byl ještě v r. 1996 k nalezení náhrobní kámen Kathariny Feix *aus Domausnitz.*

[58] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2211, *Matrika zemřelých*, zápis č. 131.

[59] SOkA Jablonec nad Nisou, MNV Vranové I. díl, *Konfiskace 1945-1948*, kart. 1.

[60] ŠIMÁK, J. V.: *Příběhy města Turnova nad Jizerou. Díl III. Místopis.* Turnov 1903, s. 445-446.

[61] SOkA Semily, AM Turnov, *Verzeichniß der Turnauer Judenfamilien vom Jahre 1828*, fol, 15v-16r.

[62] Železný Brod byl dříve nazýván Bredlem, odtud příjmení Brödler, Bredler.

[63] SOCHOR, František: *Železnobrodské letopisy.* Železný Brod 1971, s. 104.

[64] Oba opisy zápisů v gruntovní knize, vztahující se k Židovně, byly pořízeny v r. 1942 a uloženy v Městském muzeu v Železném Brodě.

[65] SOCHOR, F.: Železnobrodské letopisy, s. 99.

[66] SOA Litoměřice, Vs Hrubý Rohozec, inv. č. 199, *Protokol židovských familiantů 1830-1831*, kart. 41; tamtéž, inv. č. 436, IX. Camerale, Židé, 1793-1849, kart. 198.

[67] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, *Geb. Matrik Turnau 1839-1877*, zápisy č. 57 a 58. Podobná situace nastává v případě osoby Morize Mautnera ze Železného Brodu (1800-1867), jehož jsme schopni identifikovat jenom podle náhrobního kamene v Turnově s verši na památku: „*Er war ein Mann von gutem Herz / der mildgelindert Manchen Schmerz / Auf Erden schon den Eng In gleich / Drum gab ihm Gott das Himlreich*(!).“

[68] Albina a Františka (1. 3. 1844 v čp. 142), Benjamin (24. 7. 1845 v čp. 146) a Emilie (5. 8. 1848 v čp. 114), SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, *Geb. Matrik Turnau 1839-1877*, zápisy č. 72, 98, 161.

[68a] Jak se zdá, dr. Rosenstein rozšiřoval svůj rajon i za hranice města, když v prosinci 1845 žádá o svolení ošetřovat nemocné z Horské Kamenice, jejichž dosavadní lékař je vzdálen 4 hodiny chůze, kdežto on pouhou hodinu a čtvrt. (SOkA Semily, fond Rudolf Hlava, neuspoř.)

[69] Turnowsky doslova uvádí: „*...daß ich im Jahre 1791 die Ehehimmelaufstellung auf die Judenfamilie nach Bistřitz erhielt, jedoch habe ich mich ein daselbst aufgehalten, sondern mich sogleich nach Smrkowitz und später nach Eisenbrod begeben, wo ich immer das Schutzgeld richtig gezahlt habe.*“ SOA Litoměřice, Vs Hrubý Rohozec, inv. č. 436, IX. Camerale, Židé, 1793-1849, kart. 198.

[70] SOA Litoměřice, Vs Hrubý Rohozec, inv. č. 436, sign. IX. Camerale, Židé, 1793-1849, kart. 198.

[71] Siegfried Hiller byl třetím synem turnovského familianta Markuse Hillera a jako takový po něm nemohl familiantské místo zdědit. To získal prvorozený syn Abraham. Markus proto musel získat nějaké neobsazené, na něž nebude nikdo uplatňovat nárok. Naskytlo se po Rosalii Oesterreicherové z Turnova, uvolněné v r. 1826 (SOkA Semily, AM Turnov, *Verzeichniß der Turnauer Judenfamilien vom Jahre 1828*, fol. 91v-92r).

[72] Anna (1850), Karolina (1851), Theresia (1855), Karl (1856), Luise (1858), Emilie (1860). SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, *Geb. Matrik Turnau 1839-1877*, zápisy č. 245, 246, 340, 341, 381, 400.

[73] SCHEYBALOVÁ, J. – SCHEYBAL, J. V.: *Krajem skla a bižuterie.* Železný Brod 1998, s. 109.

[74] SOCHOR, František: *Železnobrodské letopisy.* Železný Brod 1971, s. 104.

[75] Ernestine a její mrtvě narozené dvojče (1864), Emil (1866), Josef (1868-1870), Marie (1870-1872). SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, *Geb. Matrik Turnau 1839-1877*, zápisy č. 496, 497, 543.

[76] JAKUBEC, Pavel: *Střípky k dějinám židovské populace na Lomnicku.* In: Z Českého ráje a Podkrkonoší. Sv. 15. Semily 2002, s. 120-140.

[77] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2209, *Sterbematrik der Turnauer Juden AB ANNI 1830.*

[78] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, *Geb. Matrik Turnau 1839-1877*, zápis č. 2.

[79] V Železném Brodě se usazuje mezi lety 1857-1859.

[80] SOkA Semily, OÚ Semily, Sčítání obyvatel 1900 a 1910, kart. 1063, 1064, 1100.

[81] Kuhovi viz SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, *Geb. Matrik Turnau 1839-1877*, zápisy č. 486, 509, 575, 654; tamtéž, HBMa

2203, *Matrika narozených*, zápis č. 117; tamtéž, HBMa 2213, *Duplikáty matriky israelské náboženské obce 1902-1923*, zápisy č. 29, 37.

[82] Zápisy o demografickém chování Melnikových viz SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, *Geb. Matrik Turnau 1839-1877*, zápisy č. 354, 382, 476, 537 a 600; tamtéž, HBMa 2203, *Matrika narozených*, zápis č. 33.

[83] SOkA Semily, OÚ Semily, Katastr živností svobodných a řemeslných, 1935/190, kn. 179.

[84] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, *Geb. Matrik Turnau 1839 - 1877*, zápis č. 590.

[85] C. d., zápisy č. 237, 238 a 286.

[86] SOkA Semily, OÚ Turnov, inv. č. 560, pres. č. 39, kart. 6; CIBULKA, Karel: *Bouře ve Svárově*. Náchod 1926, s. 38 a 42.

[87] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2201, zápisy č. 482, 483 a 533.

[88] Tamtéž, zápisy č. 101 a 170.

[89] BOHÁČEK - HÁLEK - KUČEROVÁ - MÁDLOVÁ: *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793*. Díl I. Praha 2002, s. 146.

[90] SÚA Praha, Židovské matriky, HBMa 2208, *Sterbematrik Turnau 1788-1829*.

[91] V r. 1930 čítal Liberec 1392 židovských obyvatel, Jablonec nad Nisou 799 duší a jejich počet nadále vzrůstal.

[92] LHOTOVÁ, Markéta: *K historii židovských komunit na Jablonecku a Liberecku 1938-1939*, c. d., s. 106.

[93] C. d., s. 112.

[94] SOkA Semily, OÚ Semily, *Seznam uprchlíků k 15. 3. 1939*, kn. 216; SOkA Jablonec nad Nisou, AM Železný Brod, inv. č. 109, *Soupis obyvatel podle čp.*, 1939, kart. 21-23.

[95] Kvalita soupisů, ze kterých byl vyhotoven závěrečný seznam pro tuto studii, je značně kolísavá. Největších nepřesností se zpracovatelé dopouštěli v datech narození, proto byla upřednostněna data z Terezínské pamětní knihy, bylo-li možné je odtud získat. V soupisech Židů často figurují i dvojice ze smíšených manželství, proto považuji za nutné zdůraznit, že Anna Langerová (nar. 4. 9. 1897), Elsa Langerová (nar. 1. 2. 1893) a Eliška Lauferová, roz. Dumková (nar. 13. 9. 1898), které se v archivních pramenech vyskytují, s největší pravděpodobností nebyly židovského původu.

[96] SOkA Semily, OÚ Semily, *Katastr živností svobodných a řemeslných*, kn. 179.

[97] MIKOLÁŠEK, Vladimír: *O přátelství Karla Poláčka a Vlastimila Rady v Železném Brodě*. In: Od Ještěda k Troskám, srpen-září 1996.

[98] 5. července 1943 byl odveden transportem De z Prahy do Terezína a odtud transportem Es 19. října 1944 do Osvětimi. Ještě v polovině téhož měsíce byl s dalšími 50 vězni převezen z Osvětimi do tábora Hinderburg (Zabrze), který byl 19. ledna 1945 evakuován do tábora Gleiwitz II a z něhož byli vězni odvezeni v otevřených vagónech přes Ostravu a Lipník nad Bečvou do koncentračního tábora Dora u Buchenwaldu. Sem dorazili kolem 25. ledna 1945 a zde končí poslední stopy po Karlu Poláčkovi. DRAŽAN, Radovan - JUZA, Josef: *Holocaust Židů okresu Rychnov nad Kněžnou v letech 1939-1945*. Rychnov n. Kn. 1997, s. 282.

[99] Podle hřbitovní matriky šlo o Židovku Gyviu Celnikovou (25. 2. 1929-17. 5. 1945), jejíž mrtvola byla 22. srpna 1946 převezena na židovský hřbitov v Praze. V téže matrice nejsou uvedena jména všech zesnulých; SOkA Jablonec nad Nisou, FÚ Železný Brod, *Matrika hřbitovní 1906-1952*.

[100] Údaje znamenají označení transportu, datum jeho vypravení a cílový tábor.

[101] Otto Fischl zanechal údajně 12. ledna 1943 dopis na rozloučenou a od 20. hodiny téhož dne byl nezvěstným.

[102] V seznamu uprchlíků k 15. 3. 1939 ve fondu OÚ Semily, kn. 216, uvedeno, že dotyčný je společně s Hildou Freundovou a Dr. Arturem Freundem (nar. 1890) v Palestině.

[103] Emilie Hellerová byla na základě výnosu presidia zemské školní rady ze 4. února 1939 propuštěna jako učitelská praktikantka při měšťanské dívčí škole v Turnově ze služby; SOkA Semily, OÚ Turnov, inv. č. 643, pres. č. 154, kart. 61.

[104] SOkA Semily, Krematorium Semily, *Matrika zpopelněných v krematoriu města Semily 1937-1945*, kn. 1.

Náhrobní kameny Oppenheimerů na maloskalském panském hřbitově. (Foto P. Jakubec 2004.)

Pavel JAKUBEC: *Ein Mosaik der Judenfamilien der Eisenbroder Region vom 18. bis zum 20. Jahrhundert*

Im dritten Artikel von der Judenschaft Riesengebirgsvorlands und Böhmischen Paradieses widme ich mich der jüdischen Population von der Eisenbroder Region, d. h. des Gerichtsbezirks Eisenbrod (Železný Brod). Die Juden haben hier eine ganz kurze Geschichte, weil an den hiesigen Herrschaften Klein Skall, Navarov und Großrohosetz der Aufenthalt der Juden sehr begrenzt war. Die stärkste Population lebte im Dorf Daliměřice, dies liegt jedoch nicht mehr im Eisenbroder Bezirk. Es handelt sich vor allem um die Orte Bzí (Nabsel), Loučky, Malá Skála (Klein Skall), Lab (Laab), Pipice (Pipitz), Vranové (Wranow) und die Stadt Eisenbrod (Železný Brod). In den anderen erwähnten sieben Ortschaften lebten die Juden nur für ein Paar Jahre.

Bzí – vor dem Jahre 1840 hat sich hier die Familie Bernard Spitzers angesiedelt, die aber in 1848 nach Gablonz ausgezogen ist. Spitzer kaufte hier ein Haus und bildete den ersten jüdischen Betsaal in Gablonz. In den Nabseler Häusern Nr. 2, 37 und 77 haben sich die Familien Taussig, Herzmann und Hecht abgewechselt. Der letzte hiesige Jude Otto Hecht hat das Konzentrationslager überlebt.

Loučky – in der zweiten Hälfte des 19. Jhds. lebte hier die Familie des Brandweinverschleißers Wolf Dubsky aus Turnov (Turnau).

Malá Skála und Lab – die jüdische Besiedlung dauerte hier von 1770 bis zum Anfang des Zweiten Weltkrieges. Die ersten Juden (Altschul, Schönfeld, Wolf) haben sich hier nur kurzere Zeit aufgehalten, eine dauerhaftere Besiedlung gab es nur in Vranové, was heute einen Teil von Malá Skála bildet (siehe unten). Im Jahre 1866 kaufte der Leipziger jüdische Bankier John B. Oppenheimer hiesige Herrschaften und stellte hierher seinen jungen Sohn Ludwig von Oppenheimer an. Er hat hiesiges Schloss umbauen lassen und war ein wilder Politiker. Seine Frau Jella vom Haus Todesco hielt Briefsverkehr mit den österreichischen und deutschen Schriftstellern (von Hofmannsthal, Wassermann) und auch ihr Sohn Felix von Oppenheimer war ein Literat. Im1903 wurde die Herrschaft verkauft.

Pipice – die Großrohosetzer Obrigkeit ließ in Pipitz von 1741 den jüdischen Brandweinerzeuger Abraham Wolf wohnen. Die andere hiesige Familie, Familie Pick, war mit ihm verwandt, aber in 1829 waren sie durch Juda Hartstein ersetzt.

Vranové – der erste Jude, den die Dokumente erwähnen, war Wolf Schönbaum. Seine Tochter Anna heiratete Elias Weinberg aus Spomischl (Melniker Bez.), der in Vranové anfangs der 60er Jahre des 19. Jhs. einen Betrieb für Produktion der alkoholischen Getränke (später auch Fruchtsaft) gründete. Der Betrieb hat sich bald vergrößert und blieb in den Händen der Familie bis 1941. Dann waren die Besitzer, die Brüder Karel und Ing. Rudolf Weinberg, nach Theresienstadt als sog. Aufbaukommando gesendet und sind hier am 1. April und 6. Juni 1942 gestorben. Ihr Neffe Ing. Otakar Weinberg lebt in Pilsen, aber er wollte von der Wranower Familie nicht aussagen.

Železný Brod – am 28. November 1736 kaufte Nathan Jonas, ein Jude, der in Eisenbrod geboren war, eine Hälfte des Hauses Nr. XIIb in Turnau. Er ist der erste bekannte Jude von Eisenbrod. Graf Desfours ließ hier ein Judenhaus aufbauen (Nr. 284), wo die anderen jüdischen Familien leben konnten. Es waren z. B. Viktor Samuel, Aron Heller, Samuel Turnowsky oder Josef Fantel. Vor dem Jahre 1848 lebte hier auch der Arzt Isaak Rosenstein. Danach sind die Juden Moritz Kuh und Salomon Melnik nach Eisenbrod gekommen und sie gründeten hier lange Tradition ihrer Familien. Leider waren beide während des Zweiten Weltkrieges ermordet.

In den Jahren 1938 – 1943 ist Eisenbrod zu einem Zufluchtsort der Gablonzer Juden geworden. Die jüdische Population dieser Region war immer ganz klein, aber nun vergrößerte sie sich an ca. 117 Personen, die meistens aus Sudeten kamen. Trotzdem waren fast alle nach Tod gesendet. Heute wissen wir von keinem in der Eisenbroder Region lebenden Juden.

Kozákov ve výtvarném umění, literatuře a hudbě

Antonín Langhamer

V Čechách máme slavnější, populárnější a turisty vyhledávanější hory než Kozákov, ale snadno se pravděpodobně shodneme v tom, že v našem kraji má postavení jedinečné a nezastupitelné, že je naší zdaleka viditelnou a v závislosti na stanovišti pozorovatele se proměňující, pověstmi o nevyčíslitelném přírodním bohatství a ukrytých pokladech, o tajemných bytostech, ale také o loupežnících opředenou strážnou horou Podkrkonoší a Českého ráje.

Do literatury vstoupil jen několikrát, a většinou okrajově přesto, že první báseň o něm – *Horál z Kozákova* – napsal Václav Jaromír Picka-Podsvijanský, autor kdysi známých písní *Bývali Čechové, Písně dcery ducha mého* a *Čechy krásné, Čechy mé* již v polovině 19. století.[1] Zmínky o něm jsou v Nerudově povídce *Hastrman* z Malostranských povídek, Durychově knize *Z Českého ráje*, Knobově románu *Písmo času* a Wenigově knize *V Českém ráji*, v dávno zapomenutých dramatických pohádkách *Kozákovský poklad* od Václava Kudrnáče, *Tatíček Kozákov* od Abigail Horákové, v *Pohádce z Českého ráje*, divadelní hře o třech obrazech (*Mezi trpaslíky, Zlá macecha, Poklad ve vrchu Kozákově*) a prvním dílu roku 1937 vydané knížky L. Černova *Pohádky a báje z Českého ráje.*

Verše mu věnoval turnovský Lothar Suchý, rovenský vlastivědný pracovník Jaroslav Podobský, pod pseudonymem B. Jarovec píšící univerzitní profesor Josef V. Šimák a další regionální básníci. Kozákovu věnované verše najdeme také v literární tvorbě malíře a sochaře Jana Solovjeva. Báseň jičínské básnířky Irmy Geisslové zhudebnil semilský rodák – hudební skladatel Jindřich Hybler.[2] Profesor Šimák psal o Kozákovu také v *Severních Čechách*, desátém svazku Ottových Čech. Podobský mu věnoval samostatnou publikaci, nesčetné zmínky o něm jsou v regionálním tisku: Pojizerských listech, Radostné studánce, vlastivědném sborníku Od Ještědu k Troskám. Nejnověji se osudům nerealizovaného Riegrova pomníku na Kozákově věnoval Zdeněk Hojda.

O naši pozornost si především říká zájem malířů a grafiků – téma, jemuž v roce 1998 věnovalo pozornost Muzeum a Pojizerská galerie v Semilech výstavou *Kozá-*

Josef Bělohlávek, Výkres c. k. podkrajského města Turnova z roku 1850, litografie. Muzeum Českého ráje, Turnov.

kov ve výtvarném umění, uspořádanou u příležitosti oslav sedmdesátého výročí slavnostního otevření Riegrovy turistické chaty na Kozákově a odhalení pomníku Františka Ladislava Riegra v Semilech. Na výstavě Kozákovem inspirovaných výtvarných děl se šedesáti obrazy a kresbami představilo pětatřicet malířů a pracemi v drahých kamenech čtyři glyptici.

Pravděpodobně nejstarší věrné vyobrazení je již na litografiích turnovských rodáků – malířů Josefa Bělohlávka (*Výkres cís. kr. podkrajského města Turnova z roku 1850*). [3] a jeho bratra Michala Bělohlávka z roku 1867[4] (*Pohled na Turnov, kresba podle staré rytiny z roku 1778*).[5]

Mrakem zastíněný Kozákov a bouřkovým přísvitem zdůrazněná silueta Trosek na temném pozadí jsou na obraze *Pohled na Krkonoše od Mladé Boleslavi* (a na přípravné studii k němu) malíře Aloise Bubáka [6] z roku 1853, velkoryse pojatém panoramatu české krajiny, kterou důvěrně znal od dětství. Při pohledu na obraz se přímo nabízí srovnání se vzpomínkou Jiřího V. Klímy, jak po široké silnici od Mnichova Hradiště k Hoškovicům, vroubené rozložitými štěpy, význačnými pro staré silnice v našem Pojizeří, chodíval jako malý chlapec téměř každodenně procházkou, a od distanční-

ho jehlance se s otcem ve zbožném zanícení díval k severu. Tam na pozadí obzoru vyrůstala *naše hora,* zahrocený Ještěd s táhlou, mírně vypjatou šíjí Kozákova, a první schody Krkonoš. Nalevo podivuhodně široká vyvřelina Káčova, která mu připadávala jakoby nedodělané Trosky, napravo rozeklané pískovcové průrvy pod Mužským jako brána rozvíraly výhled do hor, které jej vždy tolik lákaly. Nejvíc Kozákov. V něm jakoby býval ztělesněn všecek mýtus jeho rodného kraje...[7]

Josef Mánes namaloval roku 1868 za svého pobytu u barona Aehrenthala na Hrubé Skále ve dvou variantách *Pohled ke Kozákovu* a silueta Kozákova na obzoru nechybí ani na obraze *Pohled s Mariánské skály k Troskám* jeho bratra Quida Mánesa.

Protože se turnovský malíř Jan Prousek[8] spokojil jen vyobrazením Kozákova na několika tužkových a lavírovaných kresbách, o jeho vstup do českého krajinářství se zasloužil až František Kaván[9] během svého nepříliš dlouhého, ale významného maloskalského pobytu koncem 19. století, na začátku 20. století žáci krajinářské školy Rudolfa z Ottenfeldu Karel Vik,[10] Vincenc Beneš,[11] Antonín Majer a další.

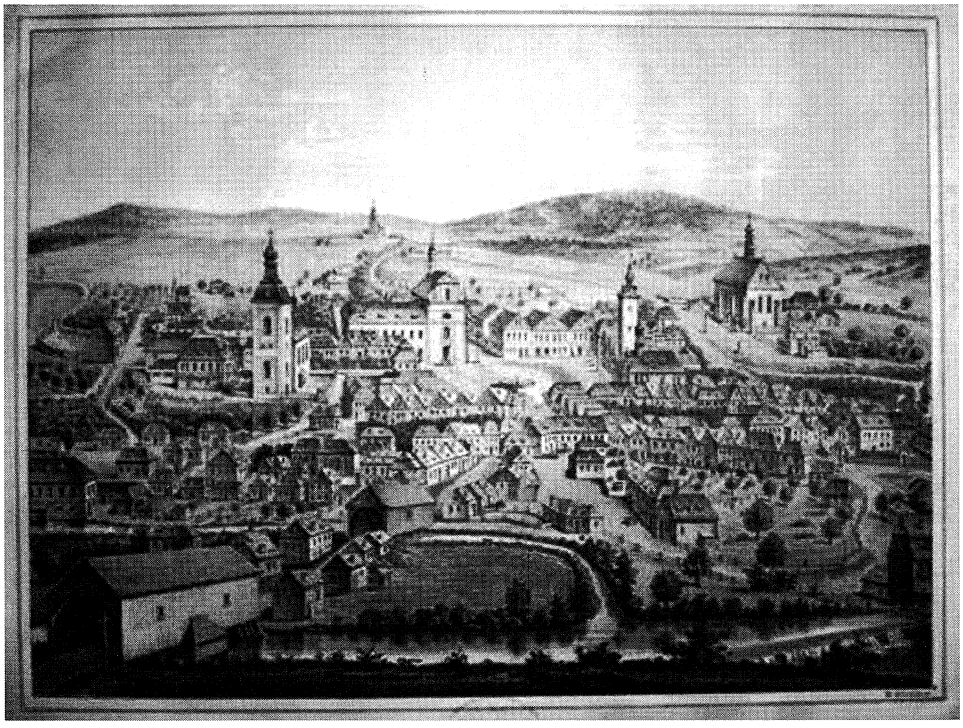

Michal Bělohlávek, Pohled na Turnov, kresba podle staré rytiny z roku 1778, 1867, litografie. Muzeum Českého ráje, Turnov.

Karel Vik se po studiích na pražské Akademii nejdříve usadil na Malé Skále, až potom v Turnově, a Český ráj se mu stal životním uměleckým osudem, místem, kde pro sebe neustále objevoval podněty k nejpozoruhodnějším obrazům, akvarelům, kresbám a zejména barevným dřevorytům.

Vincenc Beneš se do Pojizeří alespoň na čas vrátil počátkem dvacátých let 20. století a v té době pravděpodobně zprostředkoval první kontakt s ním i svému příteli Otakaru Nejedlému.

Opravdový zájem o Kozákov ale projevili malíři ještě později, a nepřekvapuje nás, že je nejdříve zaujal pohled z *turnovské* strany. Odtamtud se na Kozákov díval Miloš Votrubec,[12] Karel Vik, Josef Varcl, Ladislav Véle, Jan Choura, Karel Kinský, Josef Durych, Zdeněk Juna, Viktor Vorlíček [13] a další, zatímco od Železného Brodu Vlastimil Rada, jeho příznivec a obdivovatel Jaroslav Hudský, jen o málo později také ředitel sklářské školy arch. Alois Metelák, který se příležitostně věnoval také krajinářské kresbě, a dokonce i profesor této školy Oldřich Žák. Malíře Vlastimila Radu Kozákov příliš nelákal, ale když se koncem roku 1923 rozhodl na oponě pro Spolek divadelních ochotníků Tyl v Železném Brodě monumentalizovat podkrkonošskou krajinu, nezaváhal, a do jejího středu umístil jeho charakteristickou siluetu.[14]

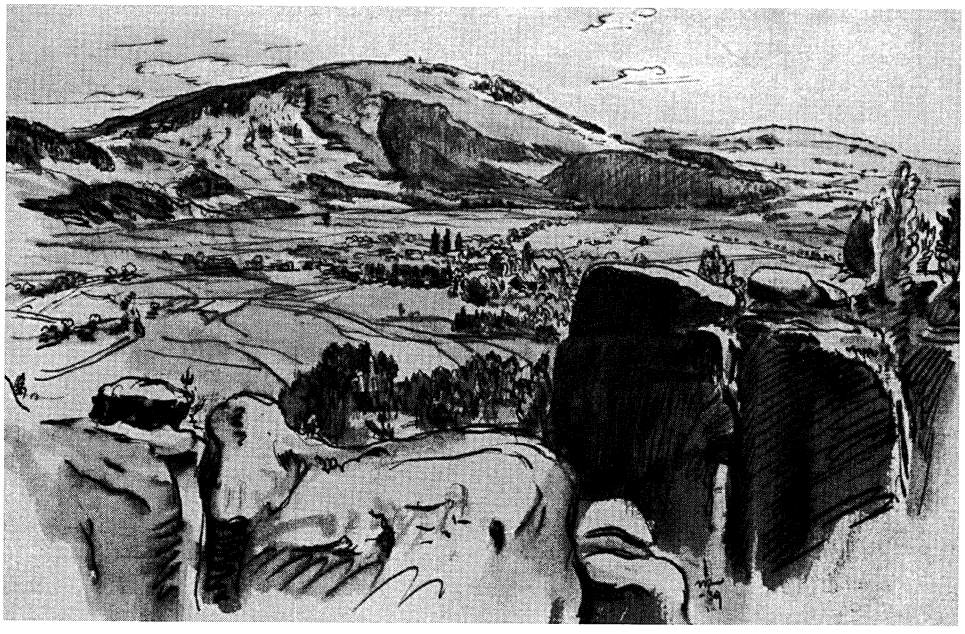

Karel Vik, Kozákov - pohled se skal od Kalicha, 1939, lavírovaná perokresba.

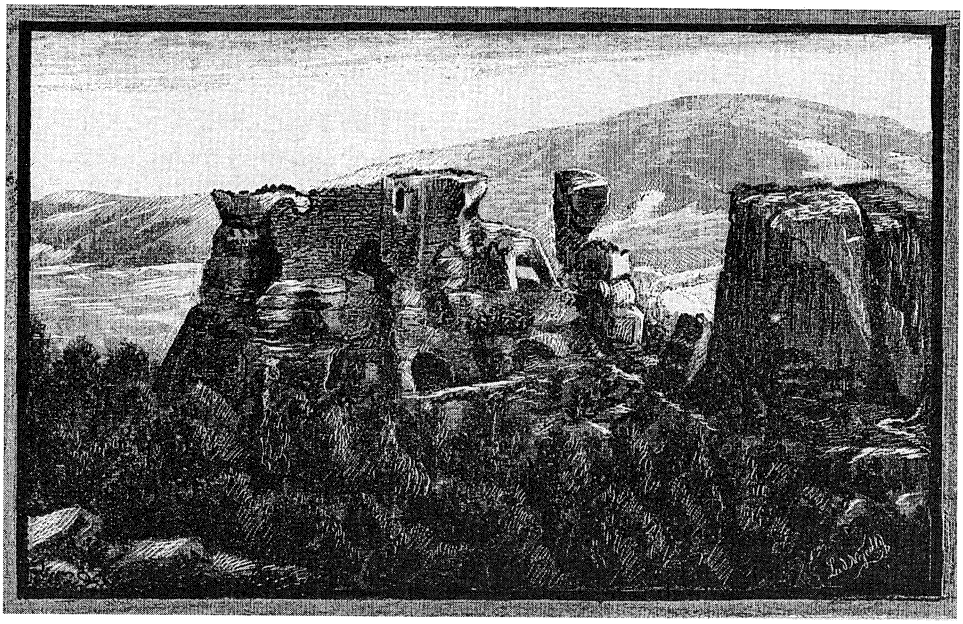

Alois Nejedlý, Hrad Rotštejn a Kozákov, ilustrace z knihy V. Durycha Z Českého ráje, 1886.

Od dvacátých do poloviny padesátých let 20. století několikrát přivedl do Českého ráje a na Maloskalsko žáky své krajinářské speciálky na pražské Akademii Otakar Nejedlý, a tak se Kozákov opakovaně objevoval jak na Mistrových plátnech, tak na obrazech jeho některých žáků, počínaje Bohumírem Dvorským, Josefem Vacke a Květoslavem Endrýsem a konče Natalií Hlubučkovou-Soukupovou a Vladimírem Hlubučkem.

Pomineme-li semilské kresby s jen naznačenou siluetou Kozákova na obzoru od MUDr. Theodora Petřiny, syna semilského rodáka a profesora Karlovy univerzity Františka A. Petřiny, z roku 1862, nezbývá než konstatovat, že ze *semilské* strany byl Kozákov namalován až počátkem čtyřicátých let Františkem Jiroudkem,[15] rodákem ze Lhoty. Jeho siluetu tušíme již také na některých v té době vytvořených semilských a příkerských kresbách malíře a skláře Miloslava Janků, který později maloval Kozákov i od Dolánek u Turnova, Hamštýna a zejména od Chuchelny. Několikrát jej zakomponoval i do návrhů leptaných a pískovaných vitráží s regionální tematikou.[16] Kozákov se vícekrát objevil také na akvarelech a olejomalbách učitele a později ředitele semilské měšťanské chlapecké školy Antonína Šmída.

Kozákov se několikrát objevil na příležitostných kresbách semilského rodáka, malíře a ilustrátora Miloslava Jágra (1926-1996), a nechybí proto ani ve výtvarném

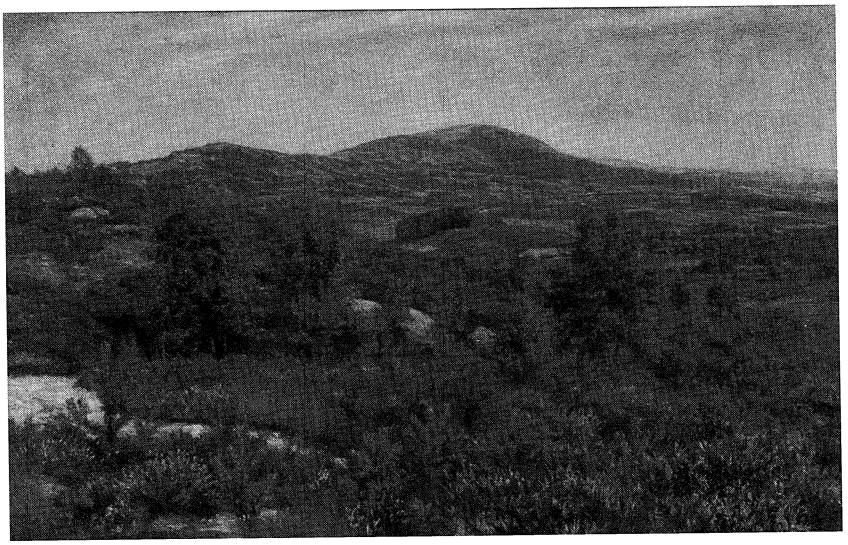

František Kaván, Kozákov, 1899, olej, plátno. Moravská galerie, Brno. (Foto: B. Jakoubě.)

Miloš Votrubec, Kozákov, nedat., olej, karton. Muzeum Českého ráje, Turnov.

doprovodu jeho nejsemilštější knížky pro děti – *Klukovi s křídly*, roku 1980 vydané nakladatelstvím Albatros.

Od Lomnice nad Popelkou častokrát malovali Kozákov novopacký Karel Havlata[17] a lomnický rodák František Patočka.[18] V roce 1972 si Kozákov od Dráčova namaloval také Ladislav Zákoucký.[19]

Až od Libuně se na Kozákov po leta díval Oldřich Oplt [20] a bez nadsázky můžeme říci, že některé *Kozákovy* z posledního období jeho života patřily k jeho umělecky nejpozoruhodnějším krajinám.

Nejčastěji se s Kozákovem setkáváme na obrazech a kresbách malířů narozených až ve dvacátých a třicátých letech 20. století. Z nich se k tomuto námětu opakova-

Karel Kinský, Kozákov, nedat., kresba.

Zdeněk Juna, Návrh výzdoby spořitelny v Turnově, nedat, perokresba.

Karel Havlata, Kozákov v zimě, nedat., olej, plátno. Městské muzeum a galerie, Lomnice n. P. (Foto O. Kudrnáč.)

ně vrací zejména Jan Solovjev,[21] jehož jeden z prvních kozákovských obrazů byl začátkem padesátých let vystaven i na celostátní přehlídce současného umění v Jízdárně Pražského hradu. V té době projevil o Kozákov zájem i Jaroslav Klápště.[22] Motiv Kozákova se několikrát objevil také v tvorbě dalšího turnovského malíře Dalibora Matouše a vícekrát na akvarelech jeho manželky Ludmily Matoušové.[22a]

Nepočítaně je kozákovských motivů v díle frýdštejnského rodáka Vladimíra Hlubučka [23] a jeho manželky Natalie Hlubučkové-Soukupové,[24] obrazů pozoruhodných i z hlediska jejich vlastního uměleckého vývoje, který do nich promítli s takovou přesvědčivostí a důvěryhodností, jak se to nepodařilo žádnému z jejich současníků. K pohledům od Frýdštejna přes maloskalské údolí ke Kozákovu se od poloviny šedesátých let opakovaně vracel také Ladislav Karoušek.[25]

Kozákov je přitažlivý jako krajová dominanta, ale neméně inspirativní jsou pohledy s jeho vrcholu i svahů na Krkonoše nebo do Českého ráje, do semilské kotliny,

k Tatobitům i Troskám, Vyskři a Bezdězu. Ty se opakovaně objevují na obrazech Jozefa Soukupa,[26] namalovaných víc pro vlastní potěšení a pro radost přátel než pro veřejnost od chvíle, kdy se zabydlel v chalupě pod Radostnou studánkou. Kozákovské stráně nabídly nejeden podnět k osobité krajinomalbě s figurální stafáží i Josefu Němcovi[27] a kozákovské motivy s třešňovými a jeřabinovými alejemi a s pohledy s kozákovských svahů do Českého ráje nechybí ani v pozoruhodném krajinářském díle Josefa Jíry.[28] Neopakovatelná krajová atmosféra přímo vyzařuje i z těch jeho obrazů, na nichž není Kozákov zjevně přítomen.

Vladimír Komárek se krajinomalbě (pomineme-li padesátá léta) nikdy příliš nevěnoval, ale přesto se krajiny v jeho tvorbě příležitostně objevovaly. Opakovaně se na obrazech i v suchých jehlách (*Letní krajina*, suchá jehla, 1982) vracel k brázdám končícím kdesi na obzoru, jednotlivým stromům a keřům i k sadům, k motivům, jejichž předobrazem jsou kresby většinou pořízené mezi Žlábkem a Tatobity při pohledu

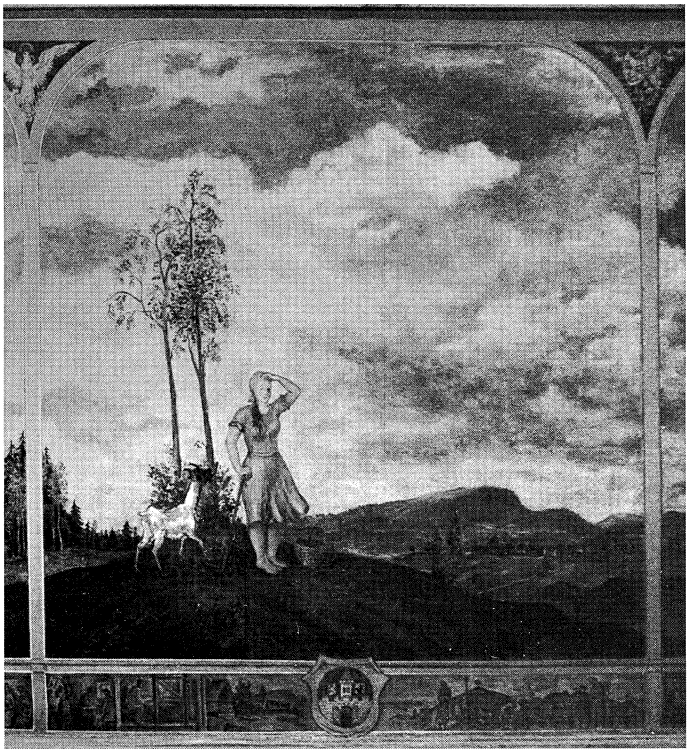

Vlastimil Rada (spolupráce Václav Rabas), Opona Městského divadla J. K. Tyla v Železném Brodě, 1923 – výřez (střední část).

František Jiroudek, Z domova (Jeřabiny na Kozákově), 1976, olej, plátno; menší varianta obrazu r. 1977 oceněného Státní cenou K. G. (Foto B. Jakoubě.)

Oldřich Oplt, Zima pod Kozákovem, 1987, olej, plátno. Městské muzeum a galerie Lomnice n. P. (Foto O. Kudrnáč.)

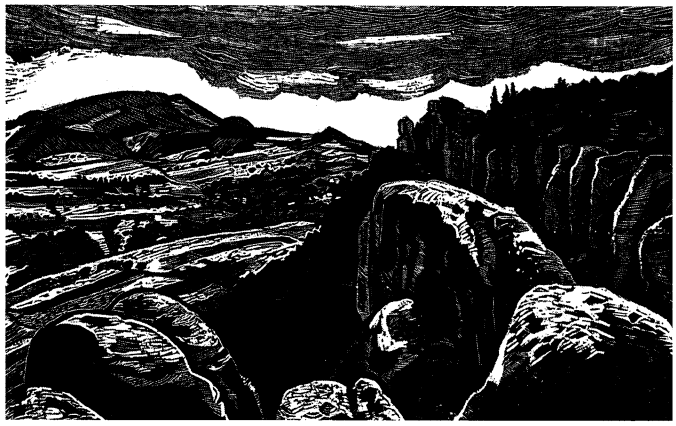

Jan Solovjev, Kozákov od Klokočských skal, nedat., dřevoryt.

přes pole a ovocné stromy ke Kozákovu, a obrazy podle nich namalované ještě začátkem šedesátých let.

Na cestách za lidovou architekturou a uměním severovýchodních Čech vytvořil početnou kolekci nevelkých, ale půvabných tužkových a akvarelových kozákovských krajinářských studií také PhDr. Josef V. Scheybal,[29] jediný malíř, který si horu nakreslil ze všech zajímavých pohledů.

Od dvacátých let 20. století ve špercích výtvarně zhodnocovali kozákovské drahokamy profesoři turnovské šperkařské školy Antonín Karč a Josef Varcl i někteří s nimi spolupracující turnovští výrobci šperků.

Kozákovských kamenů vícekrát použil pro své mozaiky profesor pražské uměleckoprůmyslové školy Josef Novák. Za kamenovou mozaiku *Pastýř* s použitím kozákovských drahokamů získal na Světové výstavě v Paříži (1937) zlatou medaili.

Kozákovské drahokamy – jaspisy, chalcedony a acháty, zhodnotili i někteří glyptici přesto, že pro tak náročné zpracování nejsou nejvhodnější. Stalo se tak až v první polovině čtyřicátých let, v době, kdy na turnovskou šperkařskou školu přišel Vladimír Linka.[30] Byl absolventem železnobrodské sklářské školy a sklářského a glyptického ateliéru profesora Josefa Drahoňovského. Před příchodem na školu do Turnova se věnoval jen rytině na skle. Až tam se začal zajímat o glyptiku. Ve čtyřicátých a padesátých letech, v tomto svém umělecky nejplodnějším období, využíval drahokamů z domácích nalezišť, především kozákovských a frýdštejnských achátů k nepatrným, ale s velkým citem prováděným kamejím, ve šperkařské škole zasazovaným do přívěsků a brooží. Řadu zejména technicky dokonale provedených gem potom (jednu z prvních v roce 1942) – nejčastěji do jaspisů ze zdejších nalezišť – vytvořil Karel Tuček,[31] který na turnovské škole vedl oddělení rytí drahokamů a skla, a tak poměrně snadno získával pro práci s kozákovskými kameny i své nejlepší žáky, zejména Stanislava Honsejka.[32] Jozef Soukup, další z Tučkových žáků,

vytvořil rozměrné kameje z kozákovských jaspisů až pro semilskou výstavu o Kozákovu v roce 1998, protože jako šperkař dával přednost křišťálům, záhnědám, citrinům, ametystům, achátům a růženínům ze známých zahraničních nalezišť.

Sochaři, glyptikovi a profesorovi pražské uměleckoprůmyslové školy Josefu Drahoňovskému[33] byly *Žně pod Kozákovem* námětem pro jednu rytinu provedenou na váze v čirém a modře přejímaném skle. Podkozákovská podzimní atmosféra se promítla i do jeho ve dvou variantách provedené onyxové kameji *Ohníček na poli.* Kozákov s krystaly ametystu je i na ryté vázičce Aloise Meteláka z doby jeho působení na turnovské škole. Kozákov je i na jedné z jeho mědirytin na turnovské šperkařské škole ve spolupráci s některými žáky (Jaroslav Šerých) provedeného půvabného cyklu *Z Českého ráje.*

Kozákov se téměř pravidelně – a po mnoho let, – objevuje v tvorbě neprofesionálních malířů regionu, například Josefa Novotného, Josefa Charouska, Karla Janáka a Jana Šimka, kteří se ale s tímto výtvarným úkolem vyrovnávají na úrovni srovnatelné s tvorbou umělců-profesionálů.

Vladimír Hlubuček, Deštivá krajina s Kozákovem, 1999, olej, plátno. (Foto P. Hokynek.)

Poznámky

[1] Václav Jaromír Picek-Svijanský (1812-1869), rodák ze Svijanského Újezdu, býval vrchním, později c. k. podkrajským komisařem a na několika místech okresním sudím. V letech 1850-1952 byl redaktorem vládních Pražských novin a neblaze proslul autorstvím proti K. Havlíčku-Borovském zaměřených *Politických zlomků o Čechách* (1850). Vydal sbírku veršů s názvem *Básně* (1843) a tři sbírky *Písní* (1847, 1852 a 1856). Kritika mu právem vytýkala přílišnou sentimentálnost, nedostatek originality a tvůrčí síly, ale nepochybně měl smysl pro zpěvnost svých básní. Některé, například *Bývali Čechové, Čechy krásné, Čechy mé, Písně dcery ducha mého* a další byly zhudebněny a patřily ke kdysi velmi oblíbeným písním. Jeho básně se recitovaly na besídkách a některé zdomácněly. Báseň *Horál z Kozákova* vyšla roku 1856 ve třetí sbírce *Písní.*

[2] Valčík *Z Kozákova jitro svítá* složil Antonín Horáček z Turnova (1917), dvě básně Jaroslava Podobského zhudebnil K. M. Hrobský z Jičína. Na slova jičínské básnířky Irmy Geisslové zkomponoval smíšený sbor *Kozákov* Jindřich Hybler (1891-1966), autor *Pozdravu a uvítání zpěváckého spolku Bořivoj z Lomnice nad Popelkou* na večírku na Kozákově, mužského sboru *Národu svému* na slova Riegrovy závěti aj. Narodil se v Semilech a zemřel v Praze. Studoval v mistrovské škole J. B. Foerstera, jehož se potom stal osobním tajemníkem, a hudební vědy na Univerzitě Karlově. Věnoval se sborovému zpěvu, zhudebňoval texty českých básníků, byl sbormistrem i dirigentem a v letech 1945 až 1947 ředitelem městské hudební školy v Semilech. Několik svých skladeb věnoval také semilskému pěveckému spolku Jizeran. V 50. letech byl obviněn a potom odsouzen a uvězněn za šíření informací ze zahraničního rozhlasu.

[3] Josef Bělohlávek (1830-1898) se narodil v Turnově a zemřel ve Vídni. Studoval nejdříve na pražské Akademii (1848-1951), potom od roku 1851 na akademii ve Vídni, kde se jako malíř a grafik usadil.

[4] Michal Bělohlávek (1841-1915) se narodil a zemřel v Turnově, kde žil a věnoval se malbě, grafice a kaligrafii. Studoval na pražské Akademii u řed. E. Engertha a jeho asistenta P. Maixnera. Uvádí se, že litografii z pohledem na Turnov z roku 1778 vytvořil podle dobové rytiny, ale tuto předlohu se nepodařilo najít. Kozákov dominuje i na jeho návrhu opony pro turnovské divadlo.

[5] Karel Kinský (1901-1969) použil koncem 30. let v kresbě *Starý Turnov* stejný motiv jako M. Bělohlávek. Narodil se, žil a zemřel v Turnově, kde působil jako malíř, grafik, tvůrce knižních značek a grafických úprav a vlastivědný pracovník. Vystudoval pražskou uměleckoprůmyslovou školu u prof. V. H. Brunnera a F. Kysely (1921-1928). Motiv Kozákova několikrát uplatnil na knižních značkách a v ilustračních doprovodech propagačních a informačních letáků.

[6] Alois Bubák (1824-1870) se narodil v Kosmonosích, kde byl jeho otec, turnovský rodák Josef Kliment Bubák, řezbářem a malířem. Syn studoval od roku 1844 na pražské Akademii. V letech 1847-1956 byl žákem krajinářské školy prof. M. Haushofera spolu s A. Kosárkem, W. Riedlem, F. Zvěřinou, J. Mařákem aj. Roku 1849 podnikl první cestu do Krkonoš. *Pohled na Krkonoše od Mladé Boleslavi* z roku 1853 je vrcholným uměleckým dílem jeho prvního období a navíc pravděpodobně prvním obrazem s Kozákovem. Jeho nepřesné zobrazení lze vysvětlit tím, že jak přípravná barevná studie, tak obraz vznikaly v ateliéru. Znal ten pohled natolik dobře od dětství, že jej mohl namalovat zpaměti. Bubáka ale více zajímala atmosféra romantické krajiny před bouří, a tu vyjádřil znamenitě, než zeměpisné podrobností. Ve stejném roce ještě maloval *Hrubou Skálu, Krajinu z duhou* a dnes nezvěstná díla *Z pískovcových skal na Jizeře u Turnova* a *Z údolí Jizery u Železného Brodu.*

[7] KLÍMA, Jiří V.: *Z listu příteli.* In: Od kolébky Riegrovy. Praha 1908, s. 94.

[8] Jan Prousek (1857-1914) se narodil ve Svijanech-Podolí a většinu života strávil v Turnově. Studoval na Akademii v Praze (1876-1979), ve Vídni, Mnichově (1882) a v Karlsruhe. Byl malířem, kreslířem a ilustrátorem (Sedláčkovy *Hrady a zámky,* Ottovy *Severní Čechy*), autorem knihy *Dřevěné starobylé stavby roubené a lidový nábytek ze severovýchodních Čech* (Praha 1895) a místním jednatelem Umělecké Besedy. Věnoval se víc kulturní a osvětové činnosti než malbě. Když v roce 1897 chtěli turnovští turisté postavit na Kozákově podobnou rozhledu, jaké

v té době začali budovat němečtí turisté v Jizerských horách, přišel s návrhem na stavbu pseudorománské kaple sv. Cyrila a Metoděje, jejíž stěny, oltář a svatostánek by byly ozdobeny broušenými kozákovskými drahokamy. Zúčastnil se první soutěže na Riegrovu mohylu a později s obavami sledoval snahy některých představitelů Družstva pro zřízení Riegrovy mohyly na Kozákově a avantgardních pražských architektů o vybudování monumentálního památníku na jeho vrcholu podle některého z návrhů roku 1911 oceněných v soutěži (dopis Z. Braunerové z 20. 10. 1911). Prousek zachytil Kozákov jen na několika kresbách.

[9] František Kaván (1866-1941) se narodil ve Víchovské Lhotě u Jilemnice. Na pražské Akademii studoval u prof. J. Mařáka (1890-1896). Ve Vranovém, Líšném a Železném Brodě pobýval v letech 1898-1900, kdy namaloval např. *Jizeru nad Malou Skálou, Vrch Sokol od Vranového, Pod Suchým skalím, Kozákov* (1899, sbírka MG v Brně) aj. V Železnici maloval od srpna 1900 do července 1904. *„Kozákovů bylo jako much, neboť již z rodného baráku ve Lhotě Víchovské nahoře, jak se říkalo, ‚na končinách', bylo Kozákov vidět v celé velikosti a kráse, a vylezlo-li se na ‚naše vrcha', natož na ‚Křížlickou skalku', teprve pak od Morcinova u Lomnice, od Rváčova, od Blatce u Rovenska, ze Sedmihorek, od Samšiny, Stéblovic a Sokola u Malé Skály. Kde který obraz je, už nemohu vzpomenout, nezapisovalo se, jen znám historii toho ze Sokola, snad 1898. Bydlili jsme s nebožkou ženou ve Vranovém a 14 dní v pěkném čase letním jsme chodívali cestou pod Suché skály a pak příkře napravo na Sokol, žena nesla džbán čaje a šití a na svahu byla spousta sladkých borůvek. Malba byla reprodukována ve Volných směrech, a když se na Kozákově měla stavět Riegrova mohyla, reprodukovali ten Kozákov na provolání. (Zatím byl obraz už dávno prodán ve Vídni.) Když jsme bydlili v Železnici, chodíval jsem na Kozákov pěšky mnohokrát (drážka ještě nebyla) hlavně v čase skvostných švestek; byly laciné: čepice byla za krejcar nebo za dva, přinesl jsem zpět obrázek a plné kapsy kamení (ale roztrhané), tehdy bylo rajské kamenaření!"*

[10] Karel Vik (1883-1964) se narodil v Hořicích a zemřel v Turnově. Na pražské Akademii studoval u B. Roubalíka a prof. R. Ottenfelda (1903-1908), kterému vděčil za první kontakt s naším krajem. S ním navštívil Malou Skálu, kde se po studiích na několik let usadil. Kozákov se v jeho tvorbě objevil několikrát. Snad nejznámějšími díly s tímto námětem jsou rozměrné nástěnné obrazy Kozákova a Betlémských skal z roku 1919 na turnovském nádraží. Výřez akvarelu z r. 1936 byl použit na obálce propagačního prospektu Riegrův kraj.

[11] Vincenc Beneš (1883-1979) studoval na pražské uměleckoprůmyslové škole (1902-1904) a na Akademii u prof. V. Bukovace a R. Ottenfelda (1904-1907). Od r. 1908 vystavoval s Osmou, potom se stal členem SVU Mánes. V letech 1923-1924 maloval na Malé Skále a okolí. (*Klokočské skály, Romantická krajina s Troskami*, 1923; *Z Malé Skály* a *Pantheon, Malá Skála*, 1924 aj.) Kozákov maloval od tunelu v Rakousích. Roku 1925 vystavoval své maloskalské obrazy na Krajinské výstavě v Turnově.

[12] Miloš Votrubec (1881-1930) se narodil v Turnově, kde strávil větší část svého života a také zemřel. Studoval na pražské Akademii. V Turnově a nejbližším okolí našel náměty pro většinu svých obrazů. Jeho nejznámější obraz Kozákova je ve sbírkách turnovského muzea.

[13] Viktor Vorlíček (1909-1976) se narodil v Bělé u Turnova, studoval na ČVUT v Praze u prof. O. Blažíčka a na Akademii u prof. T. F. Šimona (1930-1935). Od roku 1945 žil v Jablonci n. N., kde do roku 1969 učil na Střední průmyslové škole. Kozákovské motivy jsou mezi ilustracemi ke knize A. Weniga *V Českém ráji* (Praha 1941) a na četných grafických listech z Maloskalska, Českého ráje i přímo z vrcholu hory.

[14] Vlastimil Rada (1895-1962) se narodil v Českých Budějovicích, navštěvoval pražskou soukromou malířskou školu V. Jansy (1908-1912) a pražskou Akademii (1912-1920), kde studoval u prof. J. Preislera, M. Švabinského, J. Štursy. V letech 1946-1962 byl profesorem AVU. V letech 1920-1925 žil a tvořil v Železném Brodě, rodném městě svého otce, profesora kreslení Petra Rady. Na Železnobrodsko se příležitostně vracel i později. Kozákov maloval jen několikrát, ale když se koncem roku 1923 rozhodl na oponě pro Spolek divadelních ochotníků v Železném Brodě monumentalizovat podkrkonošskou krajinu, její panorama ovládla silueta Kozákova, nalevo doplněná pohledem na Krkonoše a napravo pohledem přes Frýdštejn do Českého ráje. Na Krajinské výstavě v Železném Brodě (1930) měl dva obrazy nazvané *Kozákov*, ve sbírkách zlínské galerie je *Statek z Podkozákova* (1928).

[15] František Jiroudek (1914-1991) se narodil ve Lhotě u Semil, *„která leží na svahu pohádkové hory Kozákova; po ní i v polednách horkých letních dnů vanou chladivé větry a na ní od nepaměti lidé nalézají drahé kameny, české acháty, ty naše zkamenělé tropické orchideje fantastických barev; na ní na podzim uzrávají velké, těžké hrozny korálů jeřabin, jež zimou a v zasněžené krajině zrudnou jak kapky zářivé tepenné krve.“* (Č. Berka v Jiroudkově monografii) V šesti letech se odstěhoval s rodiči na Slovensko. Studoval na ČVUT a pražské Akademii u prof. V. Nowaka (1935-1939). Za války pobýval u rodičů v Semilech a maloval krajinu kolem Kozákova s volnou i figurální stafáží (*Semily*, 1941; *Krajina pod Kozákovem*, 1942; *Horská krajina*, 1943; *Předjarní krajina*, 1944; *Zelená krajina*, 1945). Kozákov byl i na jednom obraze z cyklu *portrétů* české krajiny přihlášeného do soutěže na výzdobu malého foyeru Národního divadla (1953). Do rodného kraje se nepřestal vracet a kozákovskou krajinu malovat ani v době, kdy pro sebe objevil polabskou krajinu kolem Liběchova a zejména monumentálními obrazy z tohoto prostředí obesílal oficiální přehlídky současného umění. V roce 1977 mu byla za monumentální obraz *Z domova (Jeřabiny na Kozákově)* udělena státní cena.

[16] Miloslav Janků (1916-1994) se narodil v Úpici. Od dětských let žil v Semilech a od poloviny 70. let až do smrti v Železném Brodě. Studoval na železnobrodské sklářské škole (1931-1934) a na pražské uměleckoprůmyslové škole u prof. F. Kysely (1934-1939). Svůj zájem dělil mezi malbu a tvorbu uměleckého skla. Jako malíř-krajinář dával přednost příkerské krajině s výhledem na Krkonoše před pohledy ke Kozákovu, jehož silueta se přesto objevuje na některých jeho kresbách a obrazech již ze 40. let. Později maloval Kozákov od Dolánek (1954) i od Hamštýna a v 70. a 80. letech vícekrát od své chalupy v Chuchelně. Existuje ale také několik obrazů a kreseb s pohledy z Kozákova a nedalekého Vzdychánku do Českého ráje. Typickou siluetu Kozákova několikrát zakomponoval do leptaných a pískovaných vitráží (*Rok v Podkrkonoší*, schodišťové okno gymnázia v Semilech, *Husopaska*, stěna v hotelu Crystal v Železném Brodě aj.).

[17] Karel Havlata (1885-1957) se narodil v Mnichově Hradišti, malovat se učil u V. Kretschmera v Nové Pace. Žil a tvořil v nedaleké Borovnici. V mládí zaujal především svými zimními náladami (z tohoto období je *Kozákov v zimě* v lomnickém muzeu), později ze svých uměleckých ambicí slevil. Byl sběratelem, znalcem a obdivovatelem podkrkonošských drahokamů, zejména z jejich nalezišť kolem Nové Paky.

[18] František Patočka (1909-1996) se narodil v Lomnici nad Popelkou. Od r. 1945 až do smrti žil v Liberci, ale na Lomnicko se opakovaně vracel. Kozákov od Lomnice nad Popelkou byl námětem několika obrazů (*Kozákov*, 1976; *Kozákov od Rváčova* a *Tikov*, oba z roku 1976, ve sbírkách lomnického muzea).

[19] Ladislav Zákoucký (1916) se narodil v Rovensku, studoval na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze u prof. C. Boudy, M. Salcmana a K. Lidického (1945-1949). Od roku 1949 žije v Rychnově u Jablonce nad Nisou, ale občas se vracel do rodného kraje a maloval krajinu v okolí Rovenska. Odtud jeho zájem jak o Trosky, tak o Kozákov.

[20] Oldřich Oplt (1919-2001) se narodil ve Stružinci, na pražské Akademii studoval u V. Pukla a V. Rady (1945-1950). V 50. letech dával přednost figurálním kompozicím ze sportovního prostředí, od poloviny 60. let v jeho tvorbě postupně převládl zájem o krajinu a zátiší. Vždy se snažil malovat jen to, co dobře znal a měl rád. Kozákov od Libunce, kde měl chalupu s ateliérem, namaloval mnohokrát. Na Kozákovu věnované výstavě v Pojizerské galerii semilského muzea měl roku 1998 obrazy *Z ateliéru pod Kozákovem*, *Zima pod Kozákovem*, *Letní vzduch pod Kozákovem* a *Před zimou u Kozákova*, všechny z roku 1998.

[21] Jan Solovjev se narodil v Turnově (1922), studoval na místní šperkařské škole a na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze u prof. E. Filly. Přestože je tvůrcem řady figurálních kompozic a portrétů, krajinomalba v jeho díle převládá. Obrazy s kozákovskými motivy jím prostupují od začátku padesátých let dodnes. V 90. letech se Kozákov objevil i na několika jeho dřevorytech. Koncem 20. a na začátku 21. století Solovjev napsal a vydal také šest básnických sbírek *Vůně domova, dále eseje Vzpomínání na Želechy, Opožděné vyznání lásky malíři Františku Tichému, Vzpomínání I* a *II*. Zejména jeho *Vzpomínání* je cenným svědectvím o lidech, s nimiž se setkal, a událostech, které nepoznamenaly jen jeho životní a umělecký osud.

[22] Jaroslav Klápště (1923-1999) se narodil v Záhoří u Semil, studoval na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze u prof. F. Tichého a E. Filly (1945-1950). Od 50. do 80. let žil a tvořil především v Turnově, v devadesátých letech pobýval a maloval větší část roku na Čikváskách, v prostředí, které důvěrně znal od dětských let. Kozákov se v jeho tvorbě poprvé objevil v 50. letech, kdy namaloval i obraz *Kozákov*, 1958, jeden z nesporných mezníků ve své krajinářské tvorbě. Znova se k motivu Kozákova vrátil obrazem *Kozákov a Tatobity* až v roce 1992 a dalším obrazem z r. 1998.

[22a] Dalibor Matouš (1925-1992) se narodil v Horní Branné, studoval na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze u prof. F. Tichého a E. Filly (1945-1950). R. 1953 se s manželkou přestěhoval do Turnova. V jeho kubismem poznamenané tvorbě převládal zájem o figurální kompozice a zátiší. Po příchodu do Turnova podnikal výpravy do okolní krajiny. Zaujaly ho na ní přírodní útvary, skalní města i Votrubcův kozákovský lom s nalezištěm drahokamů. V 50. letech několikrát maloval Turnov a Hrubý Rohozec aj. motivy. Jedním z pro toto období nejcharakterističtějších obrazů je až v jeho závěru vytvořený *Kozákov* (1959). Zajímal se také o drahé kameny, zejména o ty z Podještědí. Několikrát je využil jak na několika obrazech, tak na rozměrném (po r. 1990 odstraněném a zničeném) kovovém reliéfu pro vstupní halu ředitelství Pozemních staveb v Liberci z r. 1977.
Ludmila Matoušová, roz. Schücková (1924) se narodila v Pardubicích, na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze studovala u prof. J. Nováka a K. Svolinského (1942-1949). Do Turnova se přestěhovala společně se svým manželem. V jejím přírodou, rodinou a dětmi motivačně ovlivněném malířském a grafickém díle se vícekrát objevil zájem o turnovskou a krkonošskou přírodu. Také akvarelům se siluetou Kozákova na obzoru patří v její krajinářské tvorbě důležité místo.

[23] Vladimír Hlubuček (1928) se narodil ve Frýdštejně, studoval na železnobrodské sklářské škole (1945-1948) a na pražské Akademii u prof. J. Želibského, V. Rady a O. Nejedlého (1949-1956). Podlehl kouzlu české krajiny, která se stala hlavním motivem jeho obrazů. Řada z nich byla přímo ovlivněna pohledy na Kozákov od Frýdštejna, z Dolánek a dalších míst v okolí Malé Skály (*Jaro pod Kozákovem*, 1981; *Kozákov z Borku I*, 1982; *Krajina s Kozákovem*, 1984; *Zelená krajina /Kozákov/*, 1987; *Kozákov od Květné, Ponurý Kozákov, Kozákov z Borku na podzim, Podzimní krajina s Kozákovem*, 1998; *Deštivá krajina s Kozákovem*, 1999 aj.).

[24] Natalie Hlubučková-Soukupová se narodila v Praze (1929), studovala na Akademii u prof. V. Rady a O. Nejedlého (1950-1955), s jehož školou namalovala první obrazy s maloskalskými motivy. Motiv Kozákova prostupuje jejím krajinářským dílem nepřetržitě od šedesátých let, a přestože v tom pravděpodobně nebyl tvůrčí záměr, právě obrazy s ním tvoří natolik ucelenou vývojovou řadu, že na ní lze zdokumentovat její celý umělecký vývoj (*Barevné proměny podzimu*, 1966; *Podzim pod Kozákovem*, 1968; *Kozákov z Borku*, 1974; *Od Frýdštejna ke Kozákovu*, 1985; *Podzimní den v Českém ráji*, 1985-1988; *Kozákov na podzim*, 1994).

[25] Ladislav Karoušek (1926-1991) se narodil v Turnově, studoval na Odborné šperkařské škole v Turnově (1941-1945), Státní odborné škole v Jablonci nad Nisou a na Akademii výtvarných umění v Praze u prof. M. Holého a V. Silovského (1946-1953). Od poloviny 60. let příležitostně maloval také pohledy z Frýdštejna nebo od Kopaniny do maloskalského údolí s dominantou Kozákova na obzoru. (*Maloskalsko*, 1965, *Kozákov*, 1968, *Podzimní Vransko*, 1969; *Maloskalsko*, 1974; *Mrazivý den (Kozákov)*, 1981; *Sen o zimním údolí a hoře*, 1981 aj.).

[26] Jozef Soukup (1919-2004) se narodil v Přepeřích u Turnova, studoval na šperkařské škole v Turnově (1933-1937), UMPRUM v Praze u prof. F. Kysely a K. Štipla (1937-1941) a na Akademii krásných umění v Paříži (1947-1950). Byl asistentem, odborným asistentem, docentem a profesorem speciálního ateliéru sklářského výtvarnictví na VŠUP v Praze. Těžiště jeho životních výtvarných aktivit je v glyptice, šperkařství a v práci se sklem, ale ani figurální a krajinářskou malbu nechápal jako okrajovou záležitost. Pravidelné letní pobyty na chalupě pod Radostnou studánkou pro něj vždy byly vítanou záminkou k malování obrazů s pohledy do Českého ráje i na Kozákov, např. *Léto na Kozákově*, 1984, *Kozákov od Tatobit*, 1993, *Babí léto na Kozákově*, 1994, *První sníh na Kozákově*, 1997. Obdivoval kozákovské drahokamy, zejména jaspisy, ale ve vlastní glyptické a šperkařské tvorbě jich vyu-

žíval jen výjimečně. Jaspisové kameje *Duch Kozákova*, *Milenci od Radostné studánky* a *Torzo s draperií*, všechny z r. 1998, vytvořil pro semilskou výstavu Kozákov ve výtvarném umění.

[27] Josef Němec (1922-2000) se narodil ve Velkých Hamrech, studoval na sklářské škole v Železném Brodě a na uměleckoprůmyslové škole v Praze u prof. F. Kysely (1937-1942). Uplatnil se především jako restaurátor a jeho malířské dílo, v němž jsou jak figurální kompozice, tak i krajiny, krystalizovalo do osobité podoby poněkud stranou veřejného zájmu. Od 60. let trávil léto v chalupě pod Zbirohem na Malé Skále. Kozákov nepatřil k nejčastějším námětům jeho obrazů z Českého ráje, ale přesto se na nich několikrát objevil (*Žně pod Kozákovem*, 1976; *Cesta na Kozákov*, 1977 – sbírka Muzea a Pojizerské galerie v Semilech).

[28] Josef Jíra (1929) studoval na pražské Akademii u prof. M. Holého, O. Nejedlého a V. Rady (1946-1952). Od dětství žije na Malé Skále, v romantickém údolí s Jizerou uprostřed a charakteristickými dominantami – Panteonem, Suchými skalami, Frýdštejnem, kostelíkem ve Bzí na obzoru. *„Když viděl prvně na Horkách zapadat slunce, nemohl se vynadívat na tu záplavu fantastických barev. Na Malé Skále slunce prostě zašlo za kopec. Ale když se na ten kopec vyšlo, objevily se Krkonoše, Ještěd, Kozákov, Trosky a nejblíž na obzoru majestátní jenišovický kostelík ...“* (svědectví sestry Jarmily Votavové). Kozákov se na jeho maloskalské obrazy nevešel. Na některých se ale později uplatnilo alespoň Podkozákovsko. (*F. Jiroudek. Druh našich společných jeřábových alejí pod Kozákovem.) Kozákovský obraz s kozičkou*, 1967; *Milenci na Kozákově* a *Balada horská (Tatobitský kostelíček)*, 1975; *Jeřáby na Kozákově*, 1976; *Český ráj*, 1986; *Balada horská*, 1992; *Tatobity – Dušičkový obraz* a *Podzimní z Podkozákova*, 1993; *Český ráj (S motýlem – Kozákovský)*, 1995.

[29] PhDr. Josef V. Scheybal (1928-2001) studoval dějiny umění a etnografii na Univerzitě Karlově (1947-1952). Společně s K. Vikem připravil obrazovou publikaci *Severní Čechy*, napsal monografii o malíři M. Votrubcovi. S manželkou dr. Janou Scheybalovou napsal knihu *Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů v severních Čechách*. Na cestách za lidovým uměním a architekturou severovýchodních Čech vznikaly i brilantní tužkové a akvarelové krajinářské studie, mimo jiné i s kozákovskými motivy (rozměrný akvarel *Maloskalsko s Kozákovem*, 1958).

[30] Vladimír Linka (1912-1976) se narodil a žil v Malé Skále-Vranovém. Na železnobrodské sklářské škole se seznámil s rytinou na skle (1933-1936), potom studoval na UMPRUM v Praze u prof. J. Drahoňovského a K. Štipla. V letech 1941-1961 učil odbornému kreslení a modelování rytce a brusiče drahokamů a stříbrníky na šperkařské škole v Turnově. Od příchodu na školu usiloval o výtvarné zhodnocení českých drahokamů, zejména kozákovských achátů v moderním českém šperku, pro tuto myšlenku získával i další glyptiky a vlastní tvorbou jim šel příkladem. Současně ryl sklo, pracoval se slonovinou, dřevem aj. materiály. V letech 1961-1976 učil na sklářské škole v Železném Brodě.

[31] Karel Tuček (1893-1977) pocházel z Neprobylic u Slaného. Navštěvoval turnovskou šperkařskou školu (1908-1912) a do vypuknutí první světové války studoval na UMPRUM u prof. J. Drahoňovského. Po válce se na školu nevrátil, protože se stal odborným učitelem glyptiky na turnovské škole, kde působil nepřetržitě do roku 1953. Ve 20. a 30. letech byl blízkým spolupracovníkem Drahoňovského, který si cenil zejména jeho glyptických schopností při provádění kamejí ve vrstvených kamenech, ale svěřoval mu i provádění rytin na skle (*Svatováclavský pohár* z r. 1929). Tuček prováděl své kameje nejčastěji v brazilských achátech, ve 20. letech se stal jeho oblíbeným kamenem slovenský poloopál, ve 40. letech začal pracovat i s kozákovskými acháty, v 50. letech s kozákovskými, ale zejména podještědskými jaspisy, v nichž provedl podobizny Mikoláše Alše, Mariny Alšové, Josefa Mánesa, Aloise Jiráska, Boženy Němcové aj.

[32] Stanislav Honsejk (1913-1988) se narodil v Soboticích u Českého Dubu. Studoval na šperkařské škole v Turnově (1929-1933) a UMPRUM v Praze u prof. J. Drahoňovského a K. Štipla (1933-1941). Roku 1940 si zřídil ateliér v Turnově. Věnoval se portrétní glyptice, řezal také šperkové kameny s figurálními motivy, ryl ale také sklo a navrhoval figurální lisované sklo pro železnobrodské firmy. V letech 1947-1954 učil na turnovské šperkařské škole, roku 1954 byl zatčen a odsouzen za údajnou vlastizradu, ale po roce propuštěn na amnestii. Stal se bru-

sičem syntetických kamenů. Žil v ústraní a v rovenské samotě příležitostně ryl kameje do ještědských a kozákovských jaspisů a achátů. Jeho návrhy broží a náramků s vybroušenými kozákovskými jaspisy ze 60. a 70. let nebyly provedeny.

[33] Josef Drahoňovský (1877-1938) se narodil ve Volavci pod Kozákovem, studoval na šperkařské škole v Turnově a na uměleckoprůmyslové škole v Praze, kde v letech 1908-1938 vedl sochařskou a později také glyptickou speciální školu. K jeho žákům patřili absolventi turnovské šperkařské školy K. Tuček, B. Vele, L. a F. Přenosilové, J. Bezemek, V. Cerman, L. Havlas, A. Fridrichová aj. a později také železnobrodské sklářské školy A. Hásek, B. Medek, V. Linka, J. Tockstein, K. Hrodek aj. Obě zmiňované práce – *Žně pod Kozákovem, Ohníček na poli* – vytvořil podle vlastních žánrových fotografií z rodné vesnice.

Literatura

BERKA, Čestmír: *František Jiroudek.* Praha 1980.

BOUČKOVÁ, Jitka: *František Kaván.* Pardubice 1981.

ČADÍK, Josef: *Dílo Josefa Drahoňovského.* Praha 1933.

Český ráj a Podkrkonoší. K 75. výročí narození F. Kavána, Železný Brod 1941

DURYCH, Václav: *Z Českého ráje.* Hradec Králové 1886 (ilustrace Alois Nejedlý).

Josef Jíra malíř a grafik. Liberec 1992.

KOVÁRNA, František: *František Kaván.* Praha 1942.

LANGHAMER, A.: *Vladimír Linka.* Jablonec nad Nisou 1977.

LANGHAMER, A.: *Natalie Hlubučková-Soukupová.* 1998.

LANGHAMER, A.: *Osobnosti Semilska.* Průvodce muzejní expozicí. Semily 2004.

LANGHAMER, A.: *Vladimír Hlubuček.* Praha – Křížky 2004

Od kolébky Riegrovy. Praha 1908.

PETROVÁ, Eva: *Dalibor Matouš.* Turnov 2003.

PLCH, Jaromír: *Souhvězdí domova.* Liberec 1960.

PODOBSKÝ, Jaroslav: *Kozákov, strážná hora Českého ráje.* Rovensko 1940.

SCHEYBAL, Josef V.: *Miloš Votrubec.* Liberec 1964.

SKALICKÝ, Bohumil: *Znovuobjevené dílo glyptika Stanislava Honsejka.* Pojizerské listy, 8. 7. 1998.

ŠIMÁK, J. V.: *Umělecký místopis našeho domova.* In: Padesát let Městské spořitelny v Turnově. Turnov 1932.

TOMEŠ, Jan: *Alois Bubák.* Praha 1956.

VANCL, Karel: *František Kaván.* Liberec 1962.

VIK, Karel: *Český ráj.* Turnov 1930.

VIK, Karel: *Mateřídouška.* Praha 1941.

WENIG, Josef: *V Českém ráji.* Praha 1941 (ilustrace Viktor Vorlíček).

ZACHAŘ, M.: *František Kaván.* REFOT 2001.

Antonín LANGHAMER: *Kozákov in der bildenden Kunst, Literatur und Musik*

Kozákov, der 744 m hohe Berg mit Touristenherberge *„Riegrova turistická chata"* und Aussichtsturm am Gipfel, trat mehrmals in die Literatur ein, wenn auch nur am Rande, weniger schon in die seriöse Musik (das erste Gedicht darüber schrieb in der Mitte des 19. Jahrhunderts V. J. Picka-Podsvijanský, das Gedicht von I. Geisslerová vertonte Jindřich Hybler). Weitaus mehr zog er Maler und Graphiker an. Wahrscheinlich die ältesten Abbildungen sind aus der Mitte des 19. Jahrhunderts auf Lithographien von Josef Bělohlávek und Michal Bělohlávek. Am Umbruch des 19. und 20. Jahrhunderts erscheint das Motiv von dem Kozákov im Werk von František Kaván, Vincenc Beneš, Karel Vik, seit den Zwanzigerjahren von Miloš Votrubec, Josef Varcl, Ladislav Véle, Jan Choura, Karel Kinský, Josef Durych, Zdeněk Juna und weiteren. Von der Nordseite aus malte Kozákov erstmals zu Beginn der Vierzigerjahre František Jiroudek, bei Gelegenheit erscheint er im Schaffen von Miloslav Janků. Aus der Richtung von Lomnice wurde der Kozákov von Karel Havlata, Oldřich Oplt und František Patočka verewigt. Nach dem Zweiten Weltkrieg erscheint der Berg u. a. im Werk von Jan Solovjev, Vladimír Hlubuček, Natalie Hlubučková-Soukupová, Jaroslav Klápště, Dalibor Matouš, Ladislav Karoušek oder Josef V. Scheybal, die Atmosphäre der Landschaft unter dem Berge hielt Josef Jíra fest. Die hiesigen Halbedelsteine nutzten einige Glyptiker, vor allem Karel Tuček, Vladimír Linka und Stanislav Honsejk.

(Übersetzt von Günter Fiedler)

MATERIÁLY

Soupis zaniklých středověkých vsí na Jičínsku

Eva Ulrychová

1. Úvod

Během posledních let, zvláště mezi roky 1996 a 2000, bylo na ploše bývalého okresu Jičín lokalizováno několik zaniklých středověkých vsí. K jejich objevení napomohla i pravidelně prováděná letecká prospekce a sledování všech větších stavebních aktivit.

Předložená práce stručně shrnuje dosavadní terénní výzkum k zaniklým středověkým vsím, které již byly na Jičínsku zjištěny nebo je sem lze s velkou pravděpodobností lokalizovat.

2. Stav výzkumu

Základní literaturou k zaniklým středověkým a novověkým vsím (dále ZSV) zůstává soupis zaniklých středověkých osad v Čechách.[1] Dalším soupisem jmen a názvů lidských sídel, zahrnujícím i ZSV, je monografie A. Profouse s doplňky Svobody a Šmilauera *Místní jména v Čechách.*[2] Znovu vydaný *Místopisný slovník historický* je velmi stručný a v některých případech je možné jeho údaje výrazně doplnit nebo upřesnit, někdy i změnit.[3] Údaje k několika ZSV sledovaného regionu poskytla i rozsáhlá práce prof. Šimáka o středověké kolonizaci.[4] Ze starších prací jsou využitelné informace z publikace *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618.*[5] Z regionální literatury byly shromážděny některé převážně lokalizační údaje o jednotlivých ZSV.[6]

Novější literatura uvádí základní informace k jednotlivým lokalitám ověřeným v terénu a datovaným archeologickými nálezy.[7] Některé publikované práce shrnují i informace k ZSV včetně písemných pramenů.[8] Vodítkem pro práci v terénu je nejcennější práce E. Černého.[9]

3. Přírodní podmínky

Jičínsko je součástí severovýchodních Čech. Jihozápadní polovina je okrajem Polabí nadmořské výšky mezi 200 a 300 m n. m. Severovýchodní část přechází do pásu kopců zv. Podkrkonoší, nadmořské výšky 300 – 550 (600) metrů. Severovýchodní hranice okresu Jičín leží v nadmořské výšce více než 600 m n. m. s převládající svažitostí k severovýchodu (Novopacko) a je znatelně méně osídlena než část jihozápadní.

Polovina současné plochy okresu Jičín je zalesněna či pokryta jinou vegetací. Plošně odlesněná je Jičínská kotlina, pás krajiny odtud jihovýchodním směrem na Hořicko a jihozápadním směrem (do vnitrozemí) na Libáňsko a Kopidlensko. Těmito plochami trvale procházejí i hlavní komunikace. Průměrná roční teplota se pohybuje mezi 7,5 a 8,0 °C, průměrné roční srážky mezi 650 – 750 mm.

Sledovaný region je součástí severovýchodního okraje České křídové tabule. Rozsáhlé plochy jsou pokryty těžkými hlinitojílovitými až jílovitými půdami. V místech s nízkým půdním horizontem zůstávají tyto půdy na opukovém podloží dlouhodobě zavodněné. Od neolitu jsou plošně osídleny sprašové půdy a návěje, pokrývající asi třetinu plochy okresu. Dalšími půdními typy jsou pseudočernozemě (jih, jihozápad sledovaného regionu), lidově zvané černavy, podzolové a lesní půdy.

Jičínsko je krajinou bohatou na vodní zdroje. Hlavním tokem regionu je řeka Cidlina, dalšími menšími toky řeky Leština (Mrlina), Klenice, Javorka a Bystřice. Na tocích nižšího řádu byly postaveny (a v současnosti jsou obnovovány) četné vodní nádrže.[10]

4. Struktura středověkého osídlení

4.1 MLADŠÍ DOBA HRADIŠTNÍ

První vlnu intenzívní kolonizace je možné datovat do 11. – 12. století. Lokality se nápadně soustřeďují v místech pozdější lokace měst Jičín, Sobotka, Libáň, Kopidlno, Hořice v Podkrkonoší. Výrazná sídelní aglomerace existovala rovněž v okolí češovských valů, v okolí Hřmenína (komunikace Jičínská kotlina – Libáň – Kopidlno – vnitrozemí) a Konecchlumí (Hradecká cesta). Až v mladší době hradištní je osídleno okolí Lázní Bělohradu (jih severovýchodní výšinné části Jičínska).

Mladohradištními lokalitami je vymezena hlavní komunikace regionu, zv. Hradecká cesta, směřující z jihovýchodu do severního okraje Jičínské kotliny. Zde se dělí na větev překračující kopce severně od Železnice a na trasu pokračující dále k severozápadu k Turnovu. Další komunikace směřovala z Jičínské kotliny k jihozápadu na Libáňsko a Kopidlensko. Zde byly kromě sídlišť a kostrových pohřebišť zjištěny i nálezy mincí. Výšinnými opevněnými polohami tohoto období byl Miletín (založený před rokem 1124), hrádek Železný I. a II.(k. ú. Těšín a Železnice). Mladohradištní osídlení vykazují i halštatské hradiště Vesec – Poráň a raněstředověké hradiště v Ostroměři.[11] Již v tomto období některé vsi zanikly (viz Katalog ZSV, č. 38, 76 – 78).

4.2 VRCHOLNÝ STŘEDOVĚK

Osídlení mladšího úseku mladší doby hradištní bylo zjištěno na menším počtu míst než v jejím starším úseku.[12] Další kolonizační vlna souvisí se založením města Jičína v mezidobí 1293 – 1304. Králem Václavem II. založené město a okolní vsi byly po opakovaných zástavách roku 1337 prodány rodu Vartenberků. Z první poloviny 14. století pocházejí první písemné zprávy o naprosté většině vsí na Jičínsku. Tyto zprávy jsou postupně potvrzovány nálezy tzv. kolonizační keramiky. Jičínsko bylo již tehdy hustě osídlenou krajinou, vzdálenosti mezi jednotlivými vesnicemi se pohybují převážně mezi 1,5 a 2,5 km. Tato vzdálenost se mírně zvětšuje v severovýchodní části regionu, kde jsou pro trvalé osídlení zhoršené podmínky stoupající nadmořskou výškou a otevřenými chladnými údolími.

4.3 OBDOBÍ HUSITSKÝCH VÁLEK A VÁLKY TŘICETILETÉ

Do struktury osídlení přirozeně zasáhly dlouhodobé válečné události první třetiny 15. a první poloviny 17. století.

Ozbrojené husitské oddíly se na Jičínsku a v jeho blízkém okolí pohybovaly mezi lety 1421 a 1423. Jejich aktivitám jsou například připisovány likvidace vsí (Valy, Přední i Zadní Moravsko v areálu Prachovských skal)[13] a menších panských sídel (tvrze v Kozojedech a Mlázovicích). Na vrchu Gothard v Hořicích a na jeho svazích byla 23. (20.) dubna 1423 svedena bitva mezi východočeskou panskou jednotou Čeňka z Vartenberka a husitským vojskem. Vítězní husité poté v kraji verbovali nové vojáky. K jejich pobytu v kraji se velmi pravděpodobně vztahuje největší grošový nález z Jičína[14] a rovněž i vojenský tábor objevený severně od češovských valů s nálezy zbraní v jeho okolí.[15]

Za života Albrechta z Valdštejna bylo Jičínsko ušetřeno válečných pohrom. Z výnosu prosperujícího a války ušetřeného panství financoval císařskou armádu. Po smrti vévody 25. 2. 1634 se kraj stal téměř nepřetržitě cílem vojenských akcí a pobytu vojsk v zimním období. Do závěru roku 1649 bylo Jičínsko a zvláště pak Sobotecko zničeno v takové míře, že poddaní nebyli schopni platit daně, vesnice byly osazeny (pokud vůbec byly) jen asi třetinou původního počtu osedlých. Mnohé již nebyly obnoveny.

4.4 18. – 19. STOLETÍ

Tento stav s malými změnami přetrvával do první třetiny 18. století. Na několika místech vznikly nové vsi na pozemcích vrchnostenských (či komorních) statků (např. Tereziny Dary ze 70. let 18. století) či na pozemcích vrchnostenského dvora (např. Běchárky, Dvorce). Mapy stabilního katastru zachycují několik vsí vysazených ještě před rokem 1841 (1842, event. 1835).

5. Vyhodnocení

5.1 STATISTICKÉ ÚDAJE

Ke statistickému hodnocení byly využity údaje o 72 z celkového počtu 79 zaniklých vsí lokalizovaných (někdy jen přibližně) na území okresu Jičín. Zaniklé vsi byly zjištěny na celém sledovaném území, a to jak v jeho rovinné jihozápadní polovině, tak v kopcovité severovýchodní části. Trvale zaniklých středověkých vsí je 54, z toho je 48 přesně lokalizovaných. Celkem 34 vsí bylo jednou (event. dvakrát) obnoveno.

5.1.1 Poloha

Ke světovým stranám: naprosto převažuje poloha ZSV na jižních svazích (JZ, JV) – 40 lokalit, tj. 55,5 %. K severu (severozápadu) bylo položeno 12 vsí, tj. 16,3 %. Nebyla zjištěna poloha na svahu orientovaná k severovýchodu, tj. k nejvyššímu horskému pásu Krkonoš. K východu bylo orientováno 5 ZSV, tj. 6,9 %, a k západu 3 vsi, tj. 4,2 %.

Nadmořská výška: do 300 m n. m. leželo 32 ZSV, tj. 44,4 %. Do 400 m n. m. 23 vsí, tj. 32,0 %. Do 500 m n. m. pak 10 vsí, tj. 14,0 %. Pouze jediná zaniklá ves leží těsně pod hranicí 600 m n. m. (severní část Karlova s tvrzištěm, Katalog č. 17).

Současný povrch: polovina vsí byla zjištěna na ploše současných polí či pod zástavbou převážně hospodářskými dvory a v jejich blízkém okolí.

Vodní zdroj: u pramene vody (či v pramenné pánvi) bylo založeno 11 ZSV, tj. 15,2 %, u horního úseku potoků 26 vsí, tj. 36,1 %. Ostatní ležely u vodních nádrží a při dolních tocích potoků.

Využití fortifikace: tři vsi byly založeny uvnitř valů hradišť – Hradišťko v jihozápadní části hradiště Ostroměř, Moravsko Zadní uvnitř opevněné severní části hradiště Prachovské skály a Valy v tzv. prachovském sedle severně za prvním valem téhož hradiště.

5.1.2 Podoba ZSV

Panské sídlo (tvrz) bylo zjištěno v 17 ZSV, tj. ve 23,5 % všech zaniklých vsí.

Kostely stály ve čtyřech z nich (Blížkov, Křížánky, Újezd – Újezdec, Zebín).

Hospodářský dvůr byl založen v místě nebo v blízkosti 19 zaniklých vsí, tj. 26,3 %.

Počet usedlostí: viditelný na letecké fotografii ZSV Kelníky (6 půdorysů) a Soběrazy (pět samostatných objektů).

5.1.3 Horizont zániku

1. Husitské války: 17 vsí, tj. 23,5 %.
2. Polovina 16. století: 23 vsí, tj. 31,9 %.
3. Třicetiletá válka: 22 vsí, tj. 30,5 %.
4. Jiný důvod zániku: přenesení vsi (Milovice – lokace nové vsi na příhodnějším místě), vrchnostenské spory (Kelníky 1576 – 1571), Žitětínek – pravděpodobně až v roce 1688. Dvakrát zanikly vsi Butoves, Karlov, Ledkov, Chloumky, Mackov,

Moravsko Přední i Zadní, Tetín. Celkem třikrát (zaniklé v současnosti) zanikly Milkovice a Vokšice.

5.1.4 Obnova ZSV

Písemné zprávy o obnově existují u 19 ZSV, tj. 26,3 %. Ze 79 ZSV jich trvale zůstalo zaniklých 54, tj. 69,2 %, pouze 34 ZSV bylo po roce 1649 obnoveno, tj. 30,8 %. Tedy třetina vsí byla obnovena, dvě třetiny již ne. Obnovené vsi ležely převážně v blízkosti vrchnostenského hospodářského dvora.

5.2 KUMULACE ZSV

5.2.1 Okolí řeky Bystřice (prostor Miletín – Hořice v Podkrkonoší)

ZSV: 4. Bukovina (zánik před 1598), 33. Maňovice (zánik po 1636), 34. Markova ves (zánik v husitských válkách), 69. Wisča (doba zániku neurčena)

Samoty: Polšť a tři další jihozápadně a jihovýchodně od Polště

Dvory: Jeníkov, Dolenec. Odlesněný prostor jižně od Vřešťovského chlumu po obou březích Bystřice.

Závěr: Krajina otevřená k severu. Těžké jílovité půdy ve vlhkém roce dlouhodobě zamokřené. I v současnosti téměř neosídleno (jediná trvale obývaná usedlost čp.

ZSV Soběrazy, k. ú. Soběraz a Těšín. (Foto E. Ulrychová 24. 10. 1995.)

48 na k. ú. Rohoznice). Absence panského sídla a hospodářského dvora do poloviny 17. století.

5.2.2 V okolí potoka Dubovec (prostor Miletín – Lázně Bělohrad)

ZSV: 6. Byšičky (zánik před 1544), 55. Tetín (zánik 1628), 72. Zásada (doba zániku blíže neurčena)

Osady: Koleje, Vidoň, Vlkanov

Panské sídlo: Vlkanov č. 2 (k. ú. Tetín) – tvrz

Samota: hájenka Byšičky, Brdík, dvůr Miletínek

Hospodářský dvůr: Nový dvůr – Byšičky, Falgov – Tetín čp. 87

Rybníky: Nadýmač, Hluboký, Pardoubek,, Byšička, Bahník, Zákopský

Nálezy: údolí kolem komunikace Miletín – Lázně Bělohrad osídleno a kolonizováno v RS 4 a VS 2. Soukromá sbírka Tetín (1994): keramika NO 1 (tzv. červené zboží) ze hřbetu jihovýchodně od Vlkanova mezi lesy Horka a Vrbiny u pramene vody. U rybníka Nadejmák nalezeno ucho nádoby VS 2.

Závěr: Široce otevřená krajina částečně od severozápadu, severu a severovýchodu. Chladné a vlhké polohy, nízký půdní horizont těžkých jílovitých půd na opukovém podloží.

5.2.3 V okolí Dolského potoka (prostor hrad Kumburk – Kumburský Újezd – Lužany)

ZSV: 12. Chloumek (zánik před 1774), 14. Chotěšov (doba zániku blíže neurčena), 15. Chvojná (snad v husitských válkách), 40. Mokřice (zánik před 1462), 46. Pustá Proseč (zánik po 1568), 54. Štěpanice (zánik po 1608), 58. Újezd – Újezdec (zánik po 1545, a ?)

Samoty: U kostelíčka, Končiny, Rakovník, U žlábku

Dvory: Staré Zámky – kóta 442 (16. století), Lužany (u kostela), další dvůr údajně na potoce Lužanka jihovýchodně od kostela v Lužanech

Mlýn: Rakovník, Dolský (východně a severně od Lužan)

Panské sídlo: hrádek Mokřice, kóta 451 (1318 – 1462)

Mincovní nález: groše Karla IV. (1934) u lovecké chaty, poloha *Baráček*

Závěr: Prostor na východním okraji Jičínské kotliny. Kolonizace již na počátku 14. století, hrádek Mokřice uváděn mezi roky 1318 – 1462. Údolím Dolského potoka (zvaným i Studénka) západně pod hrádkem spojnice cest Jičín – Hradec Králové a Jičín – Nová Paka. Na potoce mlýn zv. Dolský. U lovecké chaty zv. Baráček desítky mincí – grošů Karla IV.

5.2.4 Jižně od říčky Žehrovky (prostor Roveň – Dobšice – Podkost)

ZSV: 57. Tři zuby (zánik před 1609), 64. Vrbice (zánik 1542 ?), 70. Záhorsko (zánik před 1654 ?), 71. Záluží (zánik po 1438)

Osady: Podhůra, Kozlov, Na ždánku, Písek, Záhorsko, Pleskoty, Křečkov, Meziluží

Samoty: Zápolí, Krátkovsko, Na lištici, Zahájí, Kouty
Dvory: Roveň
Mlýn: Nebákov (k. ú. Troskovice, okres Semily)
Panské sídlo: Hrádek u Malé Lhoty (VS), Nebákov (VS 1 – VS 2), tvrz Roveň
Závěr: Severní okraj sledovaného regionu, rozsáhlá plošina na skalních útvarech nad roklí s tokem Žehrovky. V současnosti téměř odlesněné území. Četné samoty a osady, chybí zde větší dlouhodobě existující sídliště. Chladné místo jen částečně kryté terénem před převládajícím směrem srážek a větru od severozápadu.

5.2.5 Záhuby – Zelenecká Lhota
ZSV: 21. Křižánky (zánik před 1571, event.1552), 23. Machova Lhota (zánik před 1623), 37. Milkovice (zánik před 1567, event. 1552)
Osady: Milkovice
Samoty: hájenka Křižánky
Dvory: Milkovice
Panské sídlo: tvrz Milkovice (starší tvrz pod hospodářským dvorem Milkovice, mladší vodní tvrz pode dvorem Milkovice)
Závěr: Ve výše položené části k jihovýchodu otevřeného údolí pramenná pánev. Vodu z údolí odvádí potok zv. Záhubka. V současnosti při jeho dolní části zanikající ves Milkovice. Údolí na jižním okraji rozsáhlejšího lesního komplexu v nadmořské výšce 320 – 360 m n. m.

5.2.6 Prostor Kopidlno – Libáň
ZSV: 16. Kamensko (zánik před 1437), 18. Kelníky (zánik 1567 – 1571), 20. Křešice (zánik 1630), 22. Ledkov (zánik před 1593), 25. Lhota Stráníkova (zánik blíže neurčen), 60. Varobyle (zánik v 1. polovině 17. století), 78. Bezejmenná (k. ú. Pševes, zánik před koncem 13. století)
Osada: Ledkov
Samoty: Kaliště, Na Přemyslově, Psinice – hájenka
Dvůr: Kamensko, Nový dvůr, Ovčín, Psinice – *U kostela*
Panské sídlo: tvrz Křešice, tvrz Kopidlno *Na Lhotách*, tvrz Bílsko u Kopidlna, tvrz Psinice (areál dvora *U kostela*)
Závěr: Nejníže položená část Jičínska. Kraj plošně odlesněný (v současnosti lesy oddělují Kopidlensko od Libáňska), s dostatkem vodotečí a vodních nádrží. V okolí Kopidlna velmi kvalitní hnědé půdy (až 2,5 m mocné horizonty). Intenzívně osídlená krajina již od neolitu. ZSV Kamensko, Křešice, Ledkov a Varobyle vysazeny na plochách s vysokou hladinou spodní vody, proto dlouhodobě zamokřených (podložím opuka), s nízkým půdním horizontem.

5.3 JMÉNA A NÁZVY
Výskyt názvů zakončených na -sko: Bílsko, Butovsko (Butoves), Kamensko, Moravsko (Přední a Zadní), Záhorsko, Zvoleňsko – místa zjištěných ZSV

Omen – nomen: ZSV Dvorce vysazena na ploše hospodářského dvora a okolních pozemcích, Hradišťko (Ostroměř) uvnitř fortifikace raně středověkého hradiště. Pustá Proseč byla na čas pustá, pravděpodobně ve třicetileté válce a po ní. Ves Valy založena za 1. valem prachovského hradiště, Záhorsko – Záluží nesly názvy podle místního reliéfu krajiny či vegetace.

Změna jména byla výjimečná. Velmi často se vyskytují varianty téhož jména (např. Chloumky – Chloumek, Chloumka, Chvojen – Chvojný, Mackov – Mačkov, Okrouhlý – Okrouhlo – Okrouhlík – Okrouhlice, Varobyle – Varabule – Varbule apod.).

Skutečná změna jména pouze u vsi Butoves – vývoj názvu: Nová Lhota k roku 1392 (v kraji velký počet Lhot – zakládány během 14. století, pravděpodobně po 1337 Vartenberky), Hrnčířská Lhota k 1406. Před rokem 1600 zřejmě zanikla pod názvem Lhota Tuřská (k blízké vsi Tuř připojen roku 1600 poddanský dvůr Mikuláše Buty, poddaného velíšského panství). Lhota Tuřská v písemných pramenech mezi roky 1542 (1533) a znovu po obnově do 1835. V tomto roce vysazena na ploše hospodářského dvora a na okolních k němu patřících pozemcích nová osada. Současný název Butoves od 1918.

5.4 PLUŽINY

Zachovány jen výjimečně. Plužiny zaniklých vsí lokalizovaných na odlesněných a oraných plochách nejsou zachované, pokud netvoří výrazný protierozní prvek u dnes existujících obcí (prostor Sedliště – Zelenecká Lhota, Údrnice, Chloumek u Holovous, Chlum u Hořic). Průzkum proveden i v bezprostředním okolí ZSV lokalizovaných v lese. Pro ověření existence plužin zachovaných ještě v letech 1841 – 1842 byly prohlédnuty mapy stabilního katastru.

Poznámky

[1] ROUBÍK, F.: *Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách.* Praha 1959.

[2] PROFOUS, A.: *Místní jména v Čechách I., II., III., IV.* Praha 1947, 1949, 1951, 1957. SVOBODA, J.- ŠMILAUER, V.: *Místní jména v Čechách. V. Dodatky.* Praha 1960.

[3] SEDLÁČEK, A.: *Místopisný slovník historický.* Praha 1998.

[4] ŠIMÁK, J.V.: *Středověká kolonisace.* Praha 1938.

[5] BÍLEK, F.: *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618.* I, II. Praha 1882 – 1883.

[6] CECHNER, A.: *Soupis památek okresu novopackého.* Praha 1909. ČERNÝ, J.V.: *O starožitnostech doby předhistorické na Libáňsku.* Památky archaeologické, *11*, 1880, s. 127-132, 472; KOUDELKA, J.: *Archaeologické nálezy na Bydžovsku.* Památky archaeologické, *22*, 1906-1908, s. 199-204; KUČA, K.: *Chlumecko, Novobydžovsko I.* Hradec Králové 1995; KUDRNÁČ, V.: *Annenské slatinné lázně v Bělohradu.* Turnov 1894; KUDRNÁČ, V.: *Úplný adresář a popis politického okresu Jičín.* Turnov 1900; KUDRNÁČ, V.: *Úplný adresář a popis politického okresu Královéhradeckého.* Turnov 1903; PEKAŘ, J.: *Kniha o Kosti.* Praha 1998; POKORNÝ, F.: *Archaeologické vycházky po okolí hořickém.* In: Katalog výstavy českého severovýchodu v Hořicích. Hořice 1903, s. 167-170; ŘEHÁK, A.: *Topografie okresu Hořického.* In. Národopisný sborník okresu Hořického. Hořice 1895, s. 1-16; ŠALDA, F.: *Vlastivěda Jičínska.* Jičín 1969; TEPLÝ, F.: *O zrušení husit-*

ZSV Lopuč, k. ú. Libáň. (Foto E. Ulrychová 12. 5. 1996.)

ského kostelíka na Křižánku. In: Pekařův sborník. Sv. 1. Praha 1930, s. 136-150; VOJTÍŠEK, F.: *Z kronik města Libáně.* Libáň 1947; ZWEIFELHOFER, E.: *Přehled nálezů a vykopávek.* In: 40 let archeologického a musejního spolku v Hořicích v Podkrkonoší. Hořice 1927.

[7] SIGL, J. – VOKOLEK, V.: *Archeologické nálezy v roce 1985.* In: Zpravodaj. Krajské muzeum východních Čech v Hradci Králové, sv. 13, 1985, s. 5-23.

[8] FROLÍK, J. – KALFERST, J.: *K lokalizaci dvou zaniklých středověkých vsí.* Zpravodaj. Krajské muzeum východních Čech, sv. 14. Hradec Králové 1987, s. 97-101; PETRÁČEK, T. – TOMÁŠEK, M.: *Příspěvek k lokalizaci zaniklé vsi Vyželec.* In: Pojizerský sborník. Sv. 4. Turnov 1999, s. 109-113.

[9] ČERNÝ, E.: *Metodika průzkumu zaniklých středověkých osad a plužin.* In: Zprávy Čs. společnosti archeologické. Sv. 15. Praha 1973, č. 4-6.

[10] GENEREL SES: Ekoregion VII. Jičín, průvodní zpráva. Okresní úřad Jičín 1992.

[11] ULRYCHOVÁ, E.: *Raněstředověká hradiště na Jičínsku a jejich zázemí.* Disertační práce. Katedra pravěku a rané doby dějinné FF UK Praha 2001, s. 34-38, 61-66, 70-75, 144–147, příloha 124.

[12] Tamtéž, příloha 125.

[13] Katalog ZSV č. 41, 42, 59.

[14] ULRYCHOVÁ, E.: *Soupis nálezů mincí na Jičínsku* (2. část). Numismatické listy, *56*, 2001, č. 3, 83-86.

[15] ULRYCHOVÁ, E.: *Letecká prospekce na Jičínsku 1993 – 1996.* (Stav k 31. 12. 1996). Zpravodaj muzea v Hradci Králové, *23*, 1997, s. 36; ULRYCHOVÁ, E.: *Archeologické nálezy z okresu Jičín v roce 1996.* Zpravodaj muzea v Hradci Králové, *23*, 1997, s. 28; ULRYCHOVÁ, E.: *Archeologické přírůstky muzea v Jičíně.* Zpravodaj muzea v Hradci Králové, *25*, 1999, s. 32, pol. 2.

Příloha

Katalog zaniklých středověkých osad

1. BĚLUŠICE, k. ú. Bukovina

Lokalizace: louka a les severně od hrádku Vřesník. Pomístní název *Hrádek, Bělušice, Pechův háj.* ZM 10: 03-43-20, 174:250, 194:256, 186:234, nadmořská výška 420 – 458 m. Poloha: ve svahu nad kotlinou potoka Dubovec; orientace k východu; současný povrch: les, louka. Nadzemní objekty: základy domů patrné ještě před rokem 1887; pozemní objekty: vyzděná studna, nádrž na vodu, hatovaná cesta, kamenná destrukce. Archeologické nálezy: keramika S 2. Uložení: soukromá sbírka. Publikace: Kulhánek 1980, 4-6, Roubík 1959, 102, Sedláček 1887, 129, Šimák 1938, 375. První písemná zmínka 1497 (zaniklá ves).

Komentář: Zaniklá středověká osada u hrádku Vřesník (zvaného též Bělušice), existovala ve 14.-15. století, zanikla před rokem 1497, pravděpodobně za husitských válek (Petráček - Tomášek 1999, 110).

2. BÍLÁ VODA, k. ú. Bílsko u Hořic

Lokalizace: intravilán vsi Velké Bílsko u Hořic. ZM 10: 13-21–05, 260 – 264 m n. m. Poloha: mírný svah po obou březích Chlumského potoka; orientace k jihovýchodu; současný povrch: zástavba, pole. Archeologické nálezy: keramika, kachel, ostruhy. Uložení: M Hořice v P. 250 (4861), 2096, 4179 – 4180 (VS 2, NO). Publikace: Cechner 1909, 9, Kudrnáč 1903, 51, Sedláček 1887, 137, Šalda 1969, 65. První písemná zmínka: 1401. Zánik: 17. století.

Komentář: Ves zaniklá velmi pravděpodobně během třicetileté války. Naposled vysazena při parcelaci pozemků hospodářského dvora v 18. století.

3. BLÍŽKOV, k. ú. Slavhostice

Lokalizace: les Blížkov, ppč. 218 – 226, st. pč. 73 (na mapě stabilního katastru stp. č. 78 a ppč. 217 – 222). Pomístní název *U křížku, Blížkov, Na kostelíčku.* ZM 10:13-21-01, 114:337, 256 – 260 m n. m. Poloha: svahy severovýchodně nad vodní nádrží; orientace k jihozápadu; současný povrch: les. Nadzemní relikty: vodní nádrž s hrází (obnovená 1996); pozemní objekty: základy domů, kaple, hroby; archeologické nálezy: keramika. Uložení: M Jičín, inv. č. 1340, 1341, 1473, 2998 a soukromá sbírka. Plužina: z této vsi pravděpodobně využívána plocha hradiště Valy, při geodetickém zaměření objektu byly v severovýchodním a jihozápadním sektoru vnitřní plochy hradiště zjištěny dlouhé a úzké záhony, ohraničené mezemi. Odtud pocházejí zlomky keramiky VS 2 (M Jičín 1502). V soukromé sbírce keramika RS 4 a VS 1. Publikace: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu Praha (dále jen NZ), čj. 83/1949, 84/1949, Kuča 1995, 19, 34, 113, 139, 530, Palacký 1848, 119, Profous 1947, 90, Roubík 1959, 103, Šalda 1969, 94. První písemná zmínka: 1355 (kostel údajně románského založení), 1414 ves. Zánik: třicetiletá válka (po 1634).

Komentář: archeologické nálezy posouvají existenci vsi do 12. – 13. století. Farní ves k 1355, další písemné zmínky – kostel 1369, 1402, 1405, 1570, stál ještě v 18. století.

4. BUKOVINA, k. ú. Doubrava

Lokalizace: v lese mezi dvorem Jeníkov a vsí Doubravice, nad říčkou Bystřice, ppč.153 a její okolí, severně od kóty 410,4. Pomístní název *U Doubravy*; ZM 10: 13-22-01, 93:218. Poloha: plošina nad svahem a říčkou Bystřicí; orientace: otevřená krajina k severozápadu; sou-

časný povrch: les. Archeologické nálezy: keramika. Uložení: Muzeum východních Čech (MVČ) Hradec Králové, přír. č. 72/86. Publikace: Balatková 1983, 208, Profous 1947, 212, Roubík 1959, 102, Sigl – Vokolek 1986, 11. První písemná zmínka: 1267. Zánik: před 1598.

Komentář: Ves existovala v mezidobí 1267 – 1598. V prostoru při polích severně od ZSV založen po třicetileté válce hospodářský dvůr zvaný Jeníkov.

5. BUTOVES, LHOTA NOVÁ, LHOTA HRČÍŘSKÁ, LHOTA TUŘSKÁ, k. ú. Butoves

Lokalizace: katastrální území Butoves, intravilán dnešní vsi? ZM 10: 13-21-02, 259 – 269 m n. m. Poloha: rovina; současný povrch: zástavba, pole, louky. Publikace: Profous 1947, 222, Roubík 1959, 103, Sedláček 1887, 282, Sedláček 1998, 86, Šalda 1969, 67, Šalda – Zikmund 1955, 37, 93. První písemná zmínka: 1392. Zánik: před 1600.

Komentář: Ves opakovaně vysazovaná.

6. BYŠIČKY, k. ú. Brtev

Lokalizace: na návrší východně a jihovýchodně od kostela sv. Petra a Pavla, nad terénním zlomem, rybníkem zv. Byšička a potokem Dubovec, ppč. 685/5 a 714. Pomístní název *Byšička;* ZM 10: 03-43-25, 143:306, 332 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k východu; současný povrch: pole. Archeologické nálezy: keramika. Uložení: M Jičín ev. č. 37/97, MVČ Hradec Králové bez čísla a č. přír. 145/86. Publikace: Kalferst – Sigl – Vokolek 1987, 5, Kudrnáč 1894, 70-71, Profous 1947, 233, Roubík 1959, 104, Sigl – Vokolek 1986, 7, Ulrychová 1998a. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1996 – 1998). První písemná zmínka: 1318. Zánik: před 1544.

Komentář: Údajný zánik v husitských válkách. Poté jen hospodářský dvůr u rybníka pod svahem, k 1544 pouze tento dvůr zv. Nový. Splach keramiky pod svah, Nálezy i zde. Románský původ kostela (Cechner 1909, 9-10) neověřen. Pouze kostel a hájovna k 1544.

7. DVORCE, k. ú. Robousy

Lokalizace: u Dvoreckého rybníka a potoka Trnávky. ZM 10: 03-43-17, 279 – 285 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihovýchodu; současný povrch: pole, louky. Nález: střep (VS 2). Uložení: M Jičín č. inv. 2051. Publikace: Mencl 1948, 438, Profous 1947, 447, Šalda 1969, 69. Dokumentace: foto pozemní, letecké 1996 – 2001 (negativní). První písemná zmínka: 1618. Zánik: třicetiletá válka?

Komentář: Opakovaně vysazená ves, na mapě stabilního katastru (1842) ještě není. Dnešní osada vysazena na pozemcích dvora. Záznam k 1618 – Desky zemské 134 C 16, ves na panství Kumburk.

8. HABŘINA, k. ú. Železnice, Zámezí

Lokalizace: severozápadně od Železnice, severovýchodně od Zámezí, dnešní samota *U Habřiny* (stpč. 77/1), ppč. 77/2, 598, 602, 603, 606, 608, 609/1, 610, 611/1 návrší západně od rybníka Hluboký mezi Doubravickým potokem a západně od něho tekoucím bezejmenným přítokem Cidliny. Pomístní název *U Habřiny, Habřina;* ZM 10: 03-43-11, 328 – 334 m n. m. Poloha: návrší a svah nad potokem a rybníkem Hluboký; orientace: k jihovýchodu; současný povrch: pole, louky. Publikace: Mencl 1948, 436, Profous 1947, 505, Roubík 1959, 103, Sedláček 1887, 258. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1996 – 1998). První písemná zmínka: ? Zánik: před 1542 (1533).

Komentář: Na několik míst lokalizovaná ZSV. Patřila k hradu Brada, poté k panství Velíš. Jen pravděpodobná lokalizace podle pomístního názvu a údajů pamětníků v Železnici. V oko-

lí dvou usedlostí na mapě stabilního katastru (1842) pastviny a polní plochy beze stop po uspořádání.

9. HEŘMANICE, k. ú. Heřmanice

Lokalizace: intravilán dnešní vsi ?, ev. prostor ve svahu k hrádku pod ním. ZM 10: 03-43-13 a 03-43-14, 474 – 476 m n. m. Poloha: svah, event. okraj plošiny; orientace: k jihu, plošina východozápadního průběhu; současný povrch: zástavba, louky. Nadzemní relikty: hrádek, rybniční hráze. Publikace: Profous 1947, 545, Sedláček 1887, 204. První písemná zmínka: 1395 (1365). Zánik: před 1549 (pravděpodobně během husitských válek).

Komentář: Vesnice severně nad údolím Heřmanického potoka a hrádkem. Na mapě stabilního katastru (1842) rozptýlená zástavba podél dvou cest procházejících po hřbetu severně nad hrádkem.

10. HRADIŠTĚ, k. ú. Ostružno

Lokalizace: katastrální území Ostružno. ZM 10: 03-34-20, 280 – 286 m n. m. Publikace: Roubík 1959, 103, Šalda 1969, 89, Šimák 1938, 367-368. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1996 – 2000). První písemná zmínka: 1228? Zánik: před 1228.

Komentář: Rozsáhlá, v současnosti zcela odlesněná plocha jižně od Ostružna mezi rybníky Ostruženský, Čeperka, Vyplatil a Lhotský a drobnými vodotečemi, vhodná k sídlení (Poloha: Pazderna, Na vápence, U Pazderny), chráněná od severozápadu. Ves zv. Ostružen Újezd (dnešní Ostružno) k 1228 v majetku kláštera u sv. Jiří v Praze na Hradě. U fary v centru Ostružna nalezen středohradištní střep (Ulrychová 1995b) a mladohradištní keramika (M Jičín či. 6431 – 6435). V blízkosti této vsi další roku 1228 již zaniklá ves. Jihozápadně od Ostružna na ostrožně v poloze *Nad Lhotickým rybníkem* osada Pazderna (6 stavení již na mapě stabilního katastru 1842). Zde možná lokalizace ZSV Hradiště.

11. HRADIŠŤKO, k. ú. Ostroměř

Lokalizace: hospodářský dvůr Hradišťko a jeho okolí, uvnitř fortifikace raněstředověkého hradiště. Pomístní název *Stará Hůra*; ZM 10: 13-21-04, 268 – 286 m n. m. Poloha: svah nad nivou Javorky; orientace: k jihu; současný povrch: zástavba, sady, pole. Archeologické nálezy: keramika RS 4. Uložení: M Hořice v P. Publikace: Palacký 1848, 23; Profous 1947, 669; Roubík 1959, 102; Sedláček 1998, 291. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1993 – 2000). První písemná zmínka: 1143. Zánik: po 1603.

Komentář: Po zániku vsi (pravděpodobně během třicetileté války) přistavěn ke kamenné renesanční tvrzi hospodářský dvůr, ves kolem něho postupně i mimo fortifikaci hradiště. Místo osídleno nepřetržitě od poloviny 9. století.

12. CHLOUMEK, k. ú. Zboží

Lokalizace: intravilán či blízké okolí dnešní osady. ZM 10: 03-43-12, 480 – 500 m n. m. Poloha: výrazný svah; orientace: k jihu; současný povrch: zástavba, louky. Archeologické nálezy: keramika VS 2. Uložení: NM Praha, č. přír. 3617/1940. Publikace: NZ čj. 3836/40 – Borkovský 1941, Profous 1949, 13 /9/, Roubík 1959, 104. Dokumentace: foto pozemní, letecké 1993, 1998, 2000 (negativní). První písemná zmínka: 1542. Zánik: před 1774.

Komentář: Nejistá datace archeologických nálezů (nelze ověřit), na ppč. 508 nalezen RS střep. I v současnosti rozptýlená zástavba, vesnice panství hradu Kumburk. Vysazena znovu před rokem 1774 na místě zaniklé osady (pravděpodobně ve třicetileté válce).

13. CHLOUMKY (CHLOUMKA, CHLOUMEK), k. ú. Holovousy

Lokalizace: intravilán dnešní osady; ZM 10: 13-32-04, 400 – 416 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihu; současný povrch: zástavba, pole, louky. Nadzemní relikty: hráz rybníka, tvrziště, opevněný hospodářský dvůr; archeologické nálezy: ČVS kachle s motivem Meluziny. Uložení: soukromá sbírka. Plužina: záhumenicového typu. Publikace: Palacký 1848, 132, Profous 1949, 14, Roubík 1959, 102, Sedláček 1887, 328, Ulrychová 1996. Dokumentace: foto pozemní 22. 6., 9. 11. 1995, 26. 3. 1996, letecké 21. 10. 1997. Uložení: M Jičín – Archiv leteckých snímků OMaG Jičín (dále jen Archiv LA M Jičín) / Holovousy. První písemná zmínka: 1542 (zaniklá ves). Zánik: před 1542.

Komentář: Opakovaně vysazovaná ves, existovala v 15. století (z tvrziště kachel s motivem Meluziny), zanikla údajně před 1542 (tehdy uveden jen dvůr), znovu vysazena kolem hospodářského dvora, založeného 1695.

14. CHOTĚŠOV, k. ú. Stav, Lužany

Lokalizace: plošina v lese jihozápadně u kostela sv. Petra a Pavla ve Stavu. Pomístní název *Chotěšov, Hodišov, U kostelíčka;* ZM 10: 03-43-18, přibližně 380 – 400 m n. m. Poloha: mírně svažitá plošina; orientace: k jihozápadu; současný povrch: les. Pozemní relikty: lesní cesta končící ve svahu. Publikace: Novopacko II, 428.

Komentář: Podle informací kronikářů Dřevěnic a Lužan jedna ze zaniklých vsí (viz i Újezd, Újezdec) v okolí gotického kostela sv. Petra a Pavla ve Stavu, lokalizovaná podle názvu lesa východně od rozcestí Jičín – Nová Paka a Jičín – Hradec Králové.

15. CHVOJNÁ, CHVOJEN, CHVOJNÝ, k. ú. Úbislavice

Lokalizace: u tzv. Jiráskova kříže a v jeho okolí, západně u cesty hrad Kumburk – Zboží – Úbislavice – Lužany, na hřbetu JZZ nad Úbislavicemi. Pomístní název *U svatého Jána* (les). ZM 10: 03-43-12, 422:160 a okolí, 390 – 410 m n. m. Poloha: plošina nad svahem; orientace: k severozápadu; současný povrch: pole, les. Plužina: v lese ve středu plošiny odlesněné místo. Publikace: Novopacko III, 11, 105, Profous 1949, 80, Roubík 1959, 103-104, Šimák 1938, 370. První písemná zmínka: 1413. Zánik: pravděpodobně období husitských válek.

Komentář: Ves na hřbetu jihozápadně nad Úbislavicemi v blízkosti hřebenové cesty z hradu Kumburk k Hradecké cestě a Lužanům. Paralelní cesta vedla údolím obce Úbislavice ke kostelíku sv. Petra a Pavla ve Stavu Dolským údolím do Lužan. Socha sv. Jana Nepomuckého zničena (podstavec stojí u cesty), Jiráskův kříž východně odtud dal postavit děd Josefa Jiráska, majitele čp. 14 v Úbislavicích, který poskytl přesné údaje o lokalizaci ZSV. Ve středu plošiny pravděpodobně zaniklá plužina. Severně od ní dodnes vydatný pramen vody. Roubík 1959 (103, 104) uvádí tuto ZSV dvakrát.

16. KAMENEC, KAMENSKO (?), k. ú. Kopidlno

Lokalizace: areál hospodářského dvora Kamenec, stpč. 1663 – 1666, ppč. 232. Pomístní název *Kamensko;* ZM 10: 13-12-09, 215 – 218 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihovýchodu; současný povrch: zástavba, pole, les. Publikace: Profous 1949, 199, Roubík 1959, 103, Sedláček 1887, 274, týž 1998, 397. Dokumentace: foto pozemní, letecké 1993 – 1998 (negativní). První písemná zmínka: 1295. Zánik: před 1437.

Komentář: Ves zaniklá pravděpodobně v husitských válkách, po 1437 dvůr a rybník téhož jména (další dvě vodní nádrže jižně od pramene vody). Není vyloučena existence vsi v 16. století. Území s četnými vodotečemi a vodními nádržemi, vysoký horizont spodní vody, nízký půdní horizont, dlouhodobě zaplavované okolní plochy.

17. KARLOV, k. ú. Karlov

Lokalizace: intravilán dnešní vsi; ZM 10: 03–43-03, 550 – 600 m n. m. Poloha: svahy údolí; orientace: severní část dnešní vsi na mírném svahu k jihu; současný povrch: zástavba, louky. Nadzemní relikty: tvrziště; archeologické nálezy: keramika. Uložení: M Jičín ev. č. 42/96. Publikace: Profous 1949, 206, Sedláček 1887, 244, Ulrychová 1998e, 69. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1996). První písemná zmínka: 1392 (1386). Zánik: ve třicetileté válce.

Komentář: Opakovaně založená vesnice rozptýlené zástavby, zánik ve třicetileté válce, obnova po 1648 a znovu hrabětem Karlem Morzinem 1783. Ves uvedena i k roku 1664. Sběr keramiky na ploše tvrziště a pozdějšího hospodářského dvora (čp. 18) potvrzuje existenci osídlení od poloviny 14. století. Nejvýše položená ZSV regionu.

18. KELNÍKY, k. ú. Psinice

Lokalizace: jihozápadně od Psinic, ppč. 121/8, 121/9, 128/1, 305/5. Pomístní název *U hrušky, Kelnický, Na Kelníku, Na čtvrti*; ZM 10: 13-12-09, 88:280, 97:292, 111:285, 102:271 a severně odtud; 222 – 230 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihovýchodu; současný povrch: pole. Pozemní relikty: šest obdélných půdorysů, sklepy; archeologické nálezy: keramika (VS 2, NO 1). Uložení: M Jičín č. inv. 1885, M Libáň, č. inv. 27 (P 128). Publikace: Kronika Psinic – obecní, 4, Černý V. J. 1880, 132, Profous 1949, 221, Roubík 1959, 103, Sedláček 1998, 408, Smolík 1880, 472. Dokumentace: foto pozemní, letecké 21. 10. 1997 Uložení: Archiv LA M Jičín / Psinice. První písemná zmínka: 1396. Zánik: 1567 – 1571.

Komentář: Pověst o násilném zániku vsi při pobytu obyvatel na trhu mimo obec v důsledku vrchnostenských sporů. Obyvatelé Kelníků údajně přesídlili do Psinic. Nálezy propadlých míst při orbě, nálezy keramiky (i celých nádob v 19. století). Poloha: ověřena leteckou prospekcí a sběrem. Ves nebyla obnovena.

19. KOLODĚJE, k. ú. Veselská Lhota

Lokalizace: areál hospodářského dvora a severovýchodně od něho, ppč. 262/1. Pomístní název *Panský*; ZM 10: 13-21-07, 306:288, 310:290, 308:272, 314:271, 246 – 247 m n. m. Poloha: plošina; orientace: východně u okraje nivy Cidliny; současný povrch: zástavba, pole. Pozemní relikty: sklepy?; archeologické nálezy: keramika. Uložení: M Jičín č. i. 6347 – 6378. Publikace: Kuča 1995, 81, Profous 1949, 287, Roubík 1959, 99, Sedláček 1887, 285, týž 1998, 429. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1996 – 2000). První písemná zmínka: 1361 (1332). Zánik: polovina 16. století.

Komentář: Přesně lokalizovaná ZSV. Keramika sebraná ve výrazných kumulacích na místech terénních nerovností datuje existenci obce od poloviny 14. do poloviny 16. století. Nálezy 12. – 13. století se mohou vztahovat k osídlení před rokem 1332. Tehdy uveden dvůr, zmínka o vsi k 1361.

20. KŘEŠICE, k. ú. Křešice

Lokalizace: intravilán dnešní vsi (jihozápadní část). ZM 10: 13-12-09, 214 – 224 m n. m. Poloha: mírný svah nad vodotečí; orientace: k jihovýchodu; současný povrch: zástavba, pole. Nález: nadzemní tvrziště; archeologické nálezy: keramika. Uložení: M Jičín, ev. č. 25/2000. Plužina: lánová západně od čp. 1 (tvrziště), poloha: Na Zdolínkách, dále v polohách Na čihadlech, Na průhoně. Publikace: NZ čj. 9346/2000, Kronika Křešic, s. 1, Kronika Psinic – školní, 37, Profous 1949, 393, Sedláček 1895, 311, Šalda 1969, 81, Vojtíšek 1974, 11-14. První písemná zmínka: 1313 (Profous 1543). Zánik: 1630.

Komentář: Tvrz již ve 13. století (pod a v okolí čp. 1, sběr na ppč. 23/1, 23/2), ves na počátku 14. století, vydrancována Švédy v roce 1630, obnovena až 1705. V archeologické sbírce Libáň asi 1000 střepů RS 4 (mladší) z tzv. Mazáčova pole, lokalizovaného východně u čp. 1.

21. KŘIŽÁNKY, KŘÍŽÁNEK, KŘÍŽENEC, KŘESENICE, KŘESETICE, k. ú Záhuby

Lokalizace: západně od hájovny Křižánky, ppč. 656/7. Pomístní název *U kříže*; ZM 10: 03-34-23, 215:144, 218:137, 219:144, 338 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihovýchodu; současný povrch: les. Nadzemní relikty: tvrziště, dvůr; pozemní relikty: půdorysy domů, kostela, hrobů. Publikace: CDB I., č. 359, Encyklopedie českých tvrzí I., 1998, 353 (Chotěbor), Bílek 1882, 787, Palacký 1848, 111, Profous 1949, 408-409, Roubík 1959, 103, Sedláček 1998, 470, Teplý 1930, Vojtíšek 1974, 11-14. Dokumentace: foto pozemní 12. 3. 1997. Uložení: Archiv LA M Jičín (Záhuby). První písemná zmínka: 1395 (1052). Zánik: před 1571 (1552).

Komentář: Zánik vsi viděli údajně jičínští jezuité ukrytí před švédským vojskem na hradě Velíš (Bohuslav Balbín). Název vsi podle zasvěcení kostelíka Nalezení sv. Kříže. Místo bohoslužeb nekatolíků, u kostela se pohřbívalo ještě v 18. století. Proto byl kostel (dřevěný) zbořen z příkazu libáňského katolického faráře. Areál vsi navržen v roce 1997 k zápisu do Ústředního seznamu nemovitých kulturních památek.

22. LEDKOV, LETKOV, LEDKOVY, LETKOVA, k. ú. Kopidlno

Lokalizace: intravilán nebo blízké okolí dnešní osady. ZM 10: 13-12-09, 226 – 240 m n. m. Poloha: plošina nebo údolí s vodotečí a rybníkem; orientace: plošina k severozápadu na návětrné straně; údolí otevřeno k jihozápadu; současný povrch: zástavba, pole. Publikace: Profous 1949, 498, Roubík 1959, 103, Sedláček 1887, 196. První písemná zmínka: 1400. Zánik: před 1593.

Komentář: V okolí Holského rybníka ves ze 14. století. Po zániku v 16. století (k 1593 jen rybník Letkovec, ves jím údajně zatopena) ves obnovena až po polovině 19. století. Mapa stabilního katastru (1842) zachycuje z dnešní vsi pouze tři stavení. Chladná, k sídlení nepříznivá poloha.

23. LHOTA MACHOVA, LHOTA MACKOVA, k. ú. Zelenecká Lhota

Lokalizace: svahy jižně od silnice mezi Zeleneckou Lhotou a Libání. ZM 10: 03-34-23, 280 – 320 m n. m. Poloha: svahy nad výrazným terénním zlomem s vodotečí; orientace: k jihu; současný povrch: pole, louky. Plužina: jihovýchodně od Zelenecké Lhoty v poloze *Na čtvrti*, odlišný způsob parcelace pozemků než na zbylé části k. ú. Publikace: Bílek 1883, 789, Profous 1949, 548, Roubík 1959, 103, Sedláček 1998, 521. První písemná zmínka: 1493. Zánik: před 1623.

Komentář: Západně od Zelenecké Lhoty (až na k. ú. Záhuby) a severně od ní (na k. ú. Skuřina) rozsáhlá pramenná pánev. Jihovýchodně od Zelenecké Lhoty v poloze *Na čtvrti* na mapě stabilního katastru jiný systém parcelace pozemků než na okolním území. Nápadná absence středověkého osídlení mezi Zeleneckou Lhotou a Libání (4 km jižních svahů nad potokem Záhubkou.

24. LHOTA SEMÍNOVA, k. ú. Újezd pod Troskami

Lokalizace: intravilán dnešní vsi nebo její okolí. ZM 10: 13-34-10, 320 – 360 m n. m. a okolí. Poloha: svah; orientace: k jihu; dnešní povrch zástavba, pole. Plužina: části délkové (a záhumenicové ?) plužiny ve svazích po obou stranách nad vsí ulicového půdorysu. Publikace: Šimák 1924 – 1925, 101. První písemná zmínka: ? Doba zániku: v 16. stol. pustá.

Komentář: Jen zmínka o Lhotě na panství hruboskalském jako pusté, obnovené v 16. století. Lokalizace: jen málo pravděpodobná. V dnešní obci Semínova Lhota při kabelizaci (1996) nacházeny drobné střepy keramiky 16. – 17. století.

25. LHOTA STRÁNÍKOVA, k. ú. Kopidlno

Lokalizace: jihovýchodně od města. Pomístní název *Na Lhotách*; ZM 10: 13-12-10, 220 – 230 m n. m. Poloha: mírný svah nad okrajem nivy Mrliny; orientace: k severu; současný povrch: pole, sady, louky. Plužina: v poloze Na Lhotách zachována traťová plužina. Publikace: Profous 1949, 521, Roubík 1959, 103, Sedláček 1998, 511. Dokumentace: foto pozemní, letecké 1996 – 1999 (negativní). První písemná zmínka: 1361. Zánik: ?

Komentář: Jen pravděpodobná lokalizace. Severovýchodně u polohy *Na Lhotách* zachováno tvrziště (14. století). Další poloha téhož pomístního názvu severně odtud asi 500 m mezi hájenkou a výtopnou cukrovaru – niva Mrliny, zaplavované území.

26. LHOTA NAD KOVAČOVEM, k. ú. Kovač

Lokalizace: severně od rybníka zv. *Nákladní*. ZM 10: 13–43–22, v okolí kóty 272 m n. m. Poloha: plošina; orientace: nad svahem k jihu a jihovýchodu; současný povrch: les. Publikace: Profous 1949, 550, Roubík 1959, 103, Sedláček 1998, 512. První zmínka: 1479. Zánik: ?

Komentář: Současný objekt hájenky (čp. 22) je jedním ze stavení hospodářského dvora, postaveného v blízkosti zaniklé vsi Lhota. Mapa stabilního katastru (1842) uvádí severně u Nákladního rybníka tzv. Zlodějský mlýn. Lokalizace ZSV do tohoto prostoru potvrzována pamětníky. I v lese zv. *Špígl* stál mlýn, ve kterém se mlelo ještě v polovině 20. století. Mlynáři (rod Špíglových) se přestěhovali do Kovače. Z objektu mlýna zachován náhon a opuštěné nadzemní objekty. Další mlýn stál jižně od hájenky.

27. LHOTA U DĚTENIC, k. ú. Dětenice

Lokalizace: rozsáhlá plošina přibližně 1200 m jihovýchodně od Dětenic na ploše Nového dvora nebo v jeho blízkém okolí. Pomístní název *Mezi mosty, Šlachta, Za stodolou*; ZM 10: 13-12-03, 13–12–08, 214 m n. m. Poloha: plošina; současný povrch: pole. Publikace: Profous 1949, 523, Roubík 1959, 103, Sedláček 1998, 572. První písemná zmínka: 1405. Zánik: ?

Komentář: Jen pravděpodobná lokalizace ZSV na rozsáhlou vodotečemi obklopenou plošinu (osídlenou již v neolitu) při severním okraji lesního komplexu a Pilského rybníka. Zde byl v druhé polovině 17. století postaven panský dvůr zv. Nový. Prověřen i prostor v okolí dvora Filipín (k. ú. Brodek) jižně nad potokem Hasinou jihozápadně od Dětenic.

28. LHOTA SVATOGOTHARDSKÁ, LHOTA BŘEZOVSKÁ, k. ú. Doubrava

Lokalizace: v intravilánu nebo v blízkém okolí dnešní osady stejného jména. ZM 10: 13-22-01, 290 – 292 m n. m. Poloha: svah údolí; orientace: severní svah; současný povrch: zástavba, les. Publikace: Profous 1949, 562, Sedláček 1998, 514. První písemná zmínka: 1363 (1365). Zánik: po 1543.

Komentář: Ves v úzkém údolí s říčkou Bystřicí a nad ním. Na vodoteči mlýn, nad ním stará cesta k hrádku Pustohrad. Ves uváděna 1363 (1365), 1454, 1543. K roku 1835 název Lhota (Lhotka) Gothardská – Svatogothardská.

29. LHOTKA – LHOTKY?, k. ú. Sylvárův Újezd, Lískovice

Lokalizace: jižně od Sylvárova Újezda, severozápadně od Lískovic. ZM 10: 13-21-09, 163:263, 195:243, 190:217, 157:232, 252 – 256 m n. m. Poloha: velmi mírný svah; orienta-

ce: k jihu; současný povrch: pole. Pozemní relikty: půdorysy usedlostí, cest a polí; archeologické nálezy: keramika. Uložení: M Jičín ev. č. 37/1998. Publikace: Šalda 1969, 46, Pokorný 1895, týž 1903, Ulrychová 2000b. Dokumentace foto pozemní, letecké 12.4.1998. Uložení: Archiv LA M Jičín / Sylvárův Újezd. První písemná zmínka: ? Zánik: během třicetileté války (?).

Komentář: Letecký snímek byl ověřen sběrem keramiky z 15. a 16. století. Ves byla založena severně od v současnosti znovuobnoveného rybníka zv. Farářský (1996) a západně od zaniklého rybníka Vičeles. Na mapě stabilního katastru zachována hráz Farářského rybníka.

30. LOPUČ, k. ú. Libáň

Lokalizace: východně u osady Kozodírky, mezi Dětenickým potokem a potokem Záhubkou. Pomístní název *V lopuší, Čertova hlava;* ZM 10: 13-12-04, 224 – 234 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihovýchodu; současný povrch: pole. Pozemní relikty: půdorysy usedlostí, kruhové tvrziště, cesta (?). Publikace: Mencl 1948, 436, Profous 1949, 664, Roubík 1959, 103, Sedláček 1998, 565, Vojtíšek 1947, 4. Dokumentace: foto pozemní, letecké 12.5.1996. Uložení: Archiv LA M Jičín/ Libáň –Lopuč. První písemná zmínka: 1340. Zánik: před 1593.

Komentář: Majitelé vsi uváděni velmi často v písemných pramenech mezi roky 1340 a 1440 (ves, dvůr, tvrz), roku 1593 uveden pouze rybník. Místo je obklopeno vodotečemi a rybníky, v jeho okolí byly proti záplavám postaveny četné hráze. Ještě roku 1860 byly na poli p. Bečvarovského (tehdy ppč. 775 a ppč. 776) patrné prohlubně a půdorys tvrze. Při melioracích byly zachyceny zdi a studna. Ves byla znovu vysazena až v roce 1835.

31. LYSICE, k. ú. Cerekvice nad Bystřicí

Lokalizace: les Lysice východně od Cerekvice. Pomístní název *Lysice, Lištice, Vavřineček;* ZM 10: 13-22-07, 310 – 330 m n. m. Poloha: okraj plošiny nad terénním zlomem; orientace: terénní zlom k jihozápadu; současný povrch: les. Archeologické nálezy: mince (1619 – 1705). Uložení: NM Praha č. přír. 25/1942. Plužina: na mapě stabilního katastru (1841) je východně od barokní kaple sv. Vavřince (dnes východní okraj k. ú. Cerekvice n. B.) šest obdélných pásů polí obklopených lesem. Publikace: Kalferst 1985, 21, Nálezy mincí III, s. 141 (č. 3584).

Komentář: Podle místní tradice je v lese Lysice zaniklá středověká ves stejného jména (omen – nomen: odlesněné místo – zjištěná plužina). Nález mincí z roku 1942 pochází z období po třicetileté válce. Jihozápadně pod plošinou vyvěrá pramen vody.

32. MACKOV, MAČKOV, k. ú. Plhov

Lokalizace: intravilán dnešní osady nebo její bezprostřední okolí. ZM 10: 13-34-14, 320 – 330 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k východu; současný povrch: zástavba, sady, louky, pole. Nadzemní relikty: tvrziště, hráz rybníka. Publikace: Palacký 1848, 598, Profous 1951, 1, Roubík 1959, 93, Sedláček 1887, 278, Sedláček 1998, 579. Dokumentace: foto pozemní 2. 2. 1999, letecké. Uložení: Archiv LA M Jičín / Plhov-Mackov. První písemná zmínka: 1392. Zánik: před 1603.

Komentář: Osada obnovená před rokem 1835. Ze starší zachováno tvrziště chráněné rybníkem a vodotečí. Ves uváděna naposled 1543. Při kabelizaci (1997) nacházeny střepy z 16. století. Asi 1000 m východně v osadě Všeliby (k. ú. Drštěkryje) zachován hospodářský dvůr. Další dvůr – už jako pustý je uváděn i v Mackově (k roku 1790). Velmi intenzívně osídlená krajina, vzdálenost mezi současně existujícími vesnicemi je i dnes přibližně 1 km.

33. MAŇOVICE, k. ú. Rohoznice u Hořic, Boháňka

Lokalizace: severně za hájenkou samoty Maňovice. ZM 10: 03-22-01, 320 – 330 m n. m. Poloha: svah nad vodotečí; orientace: k západu; současný povrch: les. Pozemní relikty: terénní nerovnosti; archeologické nálezy: pec, keramika, kachle, železa. Uložení: M Hořice v P. či. 4884, č. přír. 103/87, 145/87, 34/88. Plužina: k 1842 (mapa stabilního katastru) v lese Maňovice při lesní cestě (ppč. 484) dvě oddělené traťové plužiny (ppč. 435 – 438, 440, 442 a ppč. 418 – 432). Publikace: Petera-Rohoznický 1871, Pokorný 1895, 217, týž 1903, Profous 1951, 22, Roubík 1959, 102, Zweifelhofer 1927, 31. První písemná zmínka: 1378. Zánik: po 1636.

Komentář: Ves zaniklá během třicetileté války. Mezi archeologickými nálezy i zlomky drátěné košile. Cesta (ppč. 484) vede k hospodářskému dvoru Jeníkov. Kolonizační prostor okolí říčky Bystřice.

34. MARKOVA VES, k. ú. Červená Třemešná

Lokalizace: severozápadní svah návrší s kótou 327, západně od osady Jahodná. Pomístní název *Na stávkách, Jahodná;* ZM 10: 03-43-25, 461: 43, 316 – 327 m n. m., ppč. 303, 340, 344, 354/1. Poloha: svah nad vodotečí; orientace: k severozápadu; současný povrch: pole. Archeologické nálezy: keramika, kachel, mazanice. Uložení: MVČ Hradec Králové, č. přír. 67/86. Publikace: Balatková 1983, 208 – 209, Frolík 1989, 29, Frolík – Kalferst 1987, Profous 1947, 92, Roubík 1959, 102, Sedláček 1887, 125, Sedláček 1998, 135, Šimák 1938, 374. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1996 – 2000). První písemná zmínka: 1267. Zánik: období husitských válek (?).

Komentář: Jedna ze dvou vsí, o které se svářil řád německých rytířů a hořický plebán v letech 1267 – 1271, zv. *Villa Marci.* Archelogické nálezy ze 14. a 15. století. K poloze (Frolík 1989, 29) – ZSV leží *západně* od osady Jahodná.

35. MAXINEC, MAKSINEC, MAXENEC, k. ú. Podhorní Újezd

Lokalizace: asi 1 km severovýchodně od Vojic. Pomístní název *Maxinecký les*; ZM 10: 03-43-23, 420 m n. m. a okolí. Poloha: svah; orientace: k jihozápadu; současný povrch: les. Publikace: Bílek 1883, 813, Palacký 1848, 123, Profous 1951, 6, Roubík 1959, 102, Sedláček 1997, 120, Sedláček 1998, 580, Šalda 1969, 90. První písemná zmínka: 1478. Zánik: po 1623.

Komentář: Menší ves a později samota uváděná v písemných pramenech 1478 až 1623. Pustá ještě 1790. K 1478 uveden dvůr. Severovýchodně od Vojic vede do lesa hluboká úvozová cesta, v lese cesty dvou systémů. Na mapě stabilního katastru (1842) severně od Vojic pole zv. Maxinecký a za nimi les stejného jména.

36. MILETÍNEK, k. ú. Červená Třemešná

Lokalizace: dvůr zvaný Miletínek a jeho okolí. Pomístní název *Miletínek*; ZM 10: 03-43-25, 465:222, 335 – 344 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k severovýchodu; současný povrch: zástavba, pole. Publikace: Profous 1957, 78, Roubík 1959, 102, Sedláček 1998, 604. První písemná zmínka: 1267. Zánik: po 1544.

Komentář: Na mapě stabilního katastru (1841) hospodářský dvůr a dvě usedlosti jižně nad vodotečí a rybníkem. Od 1363 panské sídlo Bořků z Miletínka.

37. MILKOVICE, k. ú. (od 1. 1. 1995) Záhuby (dříve k. ú. Milkovice)

Lokalizace: údolí Záhubky, východně pod hospodářským dvorem Milkovice. ZM 10: 13-12-04, 240 – 272 m n. m. Poloha: svah; orientace: k jihozápadu; dnešní povrch louky, les.

Nadzemní relikty: tvrziště, sklep; archeologické nálezy: keramika (VS2, NO1). Uložení: M Jičín ev. č. 3/1997. Plužina: torzo lánové plužiny na svahu údolí severně nad domy osady Milkovice. Publikace: Profous 1951, 82, Roubík 1959, 103, Sedláček 1895, 311, týž 1998, 606, Šalda 1969, 85, Ulrychová 1998g, 248. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1996). První písemná zmínka: 1323. Zánik: před 1567 (1552).

Komentář: V současnosti zanikající osada (ze tří objektů jediný trvale osídlený). Na návrší zachován hospodářský dvůr (zde nejspíš starší panské sídlo). Mladší panské sídlo – vodní tvrz a sklep pod návrším (nálezy 16. století).

38. MILOVICE (?), k. ú. Milovice

Lokalizace: jižně od Milovic nad přítokem Rašínského potoka, jižně od polní cesty. Pomístní název *Orel*; ZM 10: 13-21-10, 230:058, 268:048, 262:040, 235:042, 266 – 272 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k severu; současný povrch: pole. Archeologické nálezy: keramika. Uložení: M Jičín ev. č. 11/ 98. Publikace: Ulrychová 1998b, 113. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1993 – 1998). První písemná zmínka: ? Zánik: 2. polovina 13. století (před 1367).

Komentář: Na povrchu plochy přibližně 200 x 300 m sebráno 16 kg střepů (RS 4, VS 1). Vesnice nejspíš zanikla přenesením do prostoru severně odtud (dnešní obec Milovice), kde vzniklo i panské sídlo a dvůr.

39. MILOŠICE, k. ú. Běchary?

Lokalizace: pravděpodobně okolí Běchar (Běchárky dvůr ?); ZM 10: 13-12-15. Publikace: Roubík 1959, 103, Šimák 1938, 361. První písemná zmínka: 1401. Zánik: ?

Komentář: V okolí Běchar rozsáhlé plošně odlesněné pozemky, v současnosti bez vodotečí. Jižně od Běchar u hospodářského dvora a jižně u křižovatky cest byla před rokem 1835 vysazena osada Běchárky (ppč. 608 na mapě stabilního katastru). Severně od ní nápadně veliká obdélná plocha ppč. 666 – rozoraná plužina? Důvod založení hospodářského dvora nezjištěn, možný po zaniklé vsi Milošice (?).

40. MOKŘICE, k. ú. Lužany

Lokalizace: okolí hrádku Mokřice. Pomístní název *Na starých zámkách* – ev. severní část vsi Lužany; ZM 10: 03-43-18, kolem 420 – 440 m n. m. Poloha: návrší; orientace: severně nad plochým územím se vsí Lužany; dnešní povrch les. Nadzemní relikty: hrádek, fortifikace; pozemní relikty; archeologické nálezy: keramika, železa. Uložení: M Jičín ev. č. 21/1995, 25/1996, či. 3059, MVČ Hradec Králové č. přír. 110/1999. Publikace: Kalferst – Sigl – Vokolek 1999, 16, Novopacko III., 105, Profous 1951, 127, Roubík 1959, 103 a 104, Sedláček 1887, 207, týž, 1998, 617, Šimák 1938, 370, Ulrychová 1997c, 142 /719/, táž 1998 h, 107, táž 2001a, 84. První písemná zmínka: 1323. Zánik: před 1462.

Komentář: Ves hrádku Mokřice, lokalizována (Profous 1951, 127) i do lesa Chotěšov (viz), dále Roubík 1959, 103-104, zde uvedena dvakrát) ke kostelíku sv. Petra a Pavla ve Stavu (viz Újezd a Újezdec). Pod hrádkem (uváděn mezi lety 1318 – 1462) mlýn zv. Dolský, (zachována hráz). Údolím Dolského potoka vedla část hřebenové cesty z hradu Kumburk k Hradecké cestě (spojka hlavních komunikací Jičín – Nová Paka a Jičín – Hradec Králové). Archeologické nálezy pouze z hrádku (14. – 15. století). Mapa stabilního katastru nezachycuje žádné další terénní útvary. Východně od hrádku zaniklý kamenný hospodářský dvůr.

41. MORAVSKO PŘEDNÍ, k. ú. Pařezská Lhota

Lokalizace: v okraji lesa východně pod a před valem č. 5 hradiště Prachovské skály, svahy jižně pod zaniklým pramenem vody. Pomístní název *Moravsko, Pod rovinkami*; ZM 10: 03-34-15, 380 – 394 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihu; dnešní povrch louka, les. Pozemní relikty: pravoúhlé půdorysy objektů; archeologické nálezy: keramika. Uložení: M Jičín ev. č. 1/1998. Publikace: Profous 1951, 133, Roubík 1959, 104, Ulrychová 2000a, 134. Dokumentace: foto pozemní, letecké 31. 10. 1993, 17. 4. 1994. Uložení: Archiv LA M Jičín / Pařezská Lhota. První písemná zmínka: ? Zánik: před 1546, před 1648.

Komentář: Leteckou prospekcí zachyceny tři obdélné objekty (vegetační příznaky). Nález keramiky v rýze pro kabel 16. 12. 1999 datuje existenci vsi do druhé poloviny 16. století. Údajný zánik během husitských válek a znovu ve válce třicetileté.

42. MORAVSKO ZADNÍ, k. ú. Pařezská Lhota

Lokalizace: pod a v okolí hotelu *U Košíčků* (Pařezská Lhota čp. 34), stpč. 65, ppč. 468/1, 468/2, 470, 476. Pomístní název *Zadní Moravsko*; ZM 10: 13-34-15, 266:130, 410 m n. m. Poloha: plošina a mírný svah; orientace: k jihovýchodu; dnešní povrch zástavba, les. Archeologické nálezy: keramika. Uložení: M Jičín ev. č. 11/1994. Publikace: Profous 1951, 133, Roubík 1959, 104, Ulrychová 1997b, 171 (zde chybně ZSV Přední Moravsko). První písemná zmínka: ? Zánik: před 1546, před 1648.

Komentář: Keramika 16. století z rýhy pro vodovodní přípojku hotelu U Košíčků z druhé poloviny 16. století. Ves údajně zanikla v husitských válkách a znovu ve válce třicetileté. Založena uvnitř valů hradiště Prachovské skály – jižně od valu č. 5, východně od valu č. 3 a 7 a severozápadně od valu č. 2. který byl prolomen přístupovou komunikací do této ZSV.

43. MOSTEK, k. ú. Dolany

Lokalizace: jihozápadní okraj k. ú. Dolany, východně od hradiště Dolany. Pomístní název *V Mostkách, Na hradišti, Na proutcích*; ZM 10: 13-12-15, 272 – 276 m n. m. Poloha: plošina a mělká úžlabina; orientace: otevřená k jihozápadu; dnešní povrch: pole. Nález: půdorysy objektů; archeologické nálezy: keramika. Uložení: M Jičín č. i. 6391 – 6402. Publikace: Morávek 1936, 55, Profous 1951, 138, Roubík 1959, 104, Sedláček 1887, 270, Sedláček 1998, 621. Dokumentace: foto pozemní, letecké 24. 10. 1995. Uložení: Archiv LA M Jičín (Dolany). První písemná zmínka: 1318. Zánik: po 1429 – před 1530.

Komentář: Ves byla lokalizována do hustě osídleného prostoru mezi vsi Jičíněves, Kostelec a Dolany. Výraznější kumulace střepů východně od hradiště Dolany, odtud nejblíže k vodnímu zdroji. Hradiště považováno za panské sídlo této ZSV (z něho výhradně raněstředověká keramika). Ve vsi i tvrz a dvůr (písemné zprávy). Některé z nich z 15. století se nemusí vztahovat k této vsi.

44. OKROUHLÝ, OKROUHLO, KROUHLICE, OKROUHLÍK, VOKOUHLÝ, k. ú. Svatojánský Újezd

Lokalizace: severozápadně od Svatojánského Újezda a dvora zv. *Okrouhlý (Vokouhlík)*, jižně od okraje lesa. Pomístní název *Hrdliny, Bačalka, Vokrouhlo, Vokouhlice*; ZM 10: 13-43-19, 100:130, 315 m n. m. Poloha: svah údolí a mírné svahy; orientace: otevřená k jihu; současný povrch: louka. Archeologické nálezy: ojedinělý střep (NO 1). Plužina: na mapě stabilního katastru (1842) část traťové plužiny. Publikace: Novopacko II, 429, Novopacko III, 81, Profous 1951, 260, Roubík 1959, 105, Sedláček 1997, 123. První písemná zmínka: 1392. Zánik: po 1603.

Komentář: Ves (1392) a tvrz (1592) vysazená v blízkosti pramenné pánve. Po zániku vsi postaven hospodářský dvůr. Na mapě stabilního katastru dvůr Vokrouhlík, rybník a pole kolem něho (ppč. 476 – 496). Severozápadně ode dvora ještě dvě usedlosti (stpč. 58 a stpč. 59), hájenka a pole. Některé zprávy o vsi Okrouhlý chybně lokalizovány do dnešního Svatojánského Újezda.

45. PROSEČ, k. ú. Osek?

Lokalizace: pravděpodobně katastr obce Osek u Sobotky. ZM 10: 03-34-13, 244 – 330 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihozápadu; současný povrch: pole. Plužina: severozápadně, západně a jihozápadně od dnešní vsi Osek plošně lánové plužiny beze stop po jiné parcelaci (stabilní katastr 1842). Publikace: Bílek 1883, 789, Mencl 1948, 436, Profous 1951, 490, Roubík 1959, 93. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1996 a 2000). První písemná zmínka: ? Zánik: před 1623.

Komentář: Zatím nelokalizovaná ves jen pravděpodobně v prostoru dnes rozsáhlých odlesněných a odvodněných mírných svahů východně od pánve s rybníky Komorník, Buškovský a Šlejferna na Klenici, tj. rozhraní okresů Jičín a Mladá Boleslav.

46. PUSTÁ PROSEČ, k. ú. Pustá Proseč

Lokalizace: kotlina s dnešní stejnojmennou vsí; ZM 10: 03-43-13, 03-43-18, 396 – 410 m n. m. Poloha: kotlina v mírném svahu; orientace: k jihu; současný povrch: zástavba, pole, zahrady. Plužina: kompaktní. Publikace: Profous 1951, 491, Šalda 1969, 92. První písemná zmínka: 1542 (1533). Zánik: po 1568 (?).

Komentář: Velmi pravděpodobná lokalizace ZSV do kotliny u pramene Chotečského potoka, obklopené zalesněnými svahy. Ves leží necelé 2 km severovýchodně od hrádku a ZSV Mokřice, Újezd a Újezdec (viz) na trase spojnice cest Jičín – Nová Paka a Jičín – Hradec Králové. V rýhách pro telefonní kabely (2000) běžně drobné zlomky keramiky druhé poloviny 16. století.

47. RADEČ, k. ú. Obora u Chomutic

Lokalizace: v místě dnešního hospodářského dvora. ZM 10: 13-21-03, 249 – 251 m n. m. Poloha: rovina; současný povrch: zástavba – hospodářský dvůr. Publikace: Bílek 1883, 776, 798, Kuča 1995, 121, 189, 192, Palacký 1848, 601, Profous 1951, 512, Roubík 1959, 102, Sedláček 1887, 332. Dokumentace: foto pozemní, letecké 12. 5. 1996. Uložení: Archiv LA M Jičín/dvůr Obora. První písemná zmínka: 1318. Zánik: po 1623.

Komentář: Ves a tvrz Radeč zanikly v roce 1623 koupí panství Albrechtem z Valdštejna, který zde vystavěl hospodářský dvůr specializovaný na chov koní. Při dvoru zřízena v roce 1773 nová ves Obora. Zaniklá tvrz součástí severozápadního nároží hospodářského dvora.

48. RAŠINA, k. ú. Kal

Lokalizace: severozápadní okraj k. ú. Kal, svah jihozápadně od křížku a lip, asi 350 m západně od odbočky silnice Pecka – Vidonice – Kal, jižní svah pod nejvyšším místem prostoru – ppč. 299/1 (plužina), 334/1, 329 (rozorané objekty), 294, 299/2, 301, 302, 304, 322/1, 322/2 (les), zaniklá vodoteč ppč. 281/1, 296/1. Pomístní název *Rašina, Němčina*; ZM 10: 03-34-15, 210:147 a okolí, 480 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihu; současný povrch: pole, les. Pozemní objekty: rozorané objekty. Plužina: na mapě stabilního katastru (1842) byla lesem překryta část lánové plužiny. Jižně od tohoto lesa shluk menších pozemků nepravidelné plochy.

Publikace: Novopacko I/1924, 344, III/1929, 8, 200. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1996 – 2000). První písemná zmínka: 1395. Zánik: před 1543.

Komentář: Ves pod návrším uprostřed rozsáhlých ploch polí. Předpokládaný zánik v období husitských válek. K roku 1543 uváděn pouze dvůr.

49. RATEŇ, k. ú. Dolní Nová Ves

Lokalizace: areál hospodářského dvora na jižním okraji Dolní Nové Vsi, západně u okraje nivy Javorky. Pomístní název *Rateňsko*; ZM 10: 03-43-24, 423:250 a okolí, 286 – 291 m n. m. Poloha: velmi mírný svah nad řekou; orientace: k západu; současný povrch: zástavba, pole, louky. Publikace: Cechner 1909, 1, Profous 1951, 545, Roubík 1959, 105, Sedláček 1887, 114, Sedláček 1998, 757. První písemná zmínka: 1400. Zánik: po 1543.

Komentář: Ve vsi je uváděna i tvrz, v druhé polovině 16. století jen hospodářský dvůr. Jižně na řece Javorce mlýn zv. Podhrázský.

50. ŘEDÍ, k. ú. Holovousy

Lokalizace: velmi pravděpodobně areál usedlosti čp. 90, severozápadní okraj dnešní obce Holovousy. ZM 10: 13-21-04, 345:239, 321 m n. m. a okolí. Poloha: mírný svah; orientace: k jihu; současný povrch: les, zahrada, zástavba. Archeologické nálezy: mince, keramika. Uložení: soukromá sbírka. Publikace: Roubík 1959, 102, Sedláček 1887, 91, Ulrychová 1995a, 86. První písemná zmínka: ? Zánik: před 1541.

Komentář: Keramika a mince (bílý peníz zv. husitský) datují osídlení místa do druhé poloviny 15. a první poloviny (třetiny) 16. století (neglazované zboží). Lokalizace ZSV jen pravděpodobná. Mapa stabilního katastru negativní.

51. SKAŘÍŠOV, k. ú. Mladějov a Střeleč

Lokalizace: asi 500 m severovýchodně od okraje Mladějova na skalní plošině nad roklí s potokem Žehrovkou. Pomístní název *Na stráni*; ZM 10: 03-34-14, 290 – 310 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihu; současný povrch: zástavba, pole. Publikace: Palacký 1848, 109, Profous 1954, 72-73, Roubík 1959, 93, Sedláček 1887, 261, Sedláček 1998, 803. První písemná zmínka: 1376. Zánik: po 1542, před 1660.

Komentář: Dnes je zaniklá i obnovená osada a chatová osada, území je postupně těžebním prostorem pískovny Sklopísek – Eximos Střeleč. Při skrývce pro těžbu (roku 2000) nalezen střípek VS 2. K 1660 je uváděn pouze hospodářský dvůr.

52. SLATINKY, k. ú. Slatiny

Lokalizace: areál hospodářského dvora Slatinky. Pomístní název *Panský*; ZM 10: 13-21-02, 244 – 254 m n. m. Poloha: mírný svah nad západním ramenem a nivou Cidliny; orientace: k severovýchodovýchodu; současný povrch: zástavba, pole. Publikace: Profous 1957, 96, Roubík 1959, 104, Sedláček 1887, 271, Sedláček 1998, 810. První písemná zmínka: 1366. Zánik: před 1488.

Komentář: v místě dnešního hospodářského dvora uváděna zpustlá tvrz, hospodářský dvůr a zaniklá ves – vše k 1488. Dnes jediný obývaný dům osady, obnovené u hospodářského dvora v 18. století.

53. SOBĚRAZY, k. ú. Soběraz a Těšín

Lokalizace: východně u silnice Jičín – Železnice a jižně od odbočky k Soběrazi ppč. 238/1 (k. ú. Soběraz) a ppč. 1501 (k. ú. Těšín). Pomístní název *Na váze*; ZM 10: 03-43-12, 8:83, 49:61, 35:26, 16:48, 326 – 330 m n. m. Poloha: rovina; současný povrch: pole. Pozemní objekty: pět

pravoúhlých objektů, cesta, zaniklá vodoteč a zaniklá vodní nádrž východně od objektů; archeologické nálezy: keramika. Uložení: M Jičín, ev. č. 16/ 97. Publikace: Profous 1957, 124, Roubík 1959, 104, Ulrychová 1998f, 208. Dokumentace: foto pozemní, letecké 21. 10. 1997. Uložení: Archiv LA M Jičín / Soběraz. První písemná zmínka: 1362. Zánik: ?

Komentář: CD I. č. 115 uvádí k roku 1362 ves zv. Soběrazy v majetku probošství sv. Václava (?). Více písemných zpráv není. Keramika nalezená na objektech datuje zaniklou ves do 14. až 16. století. Pravděpodobná lokalizace.

54. ŠTĚPANICE, k. ú. Zboží

Lokalizace: intravilán dnešní chatové osady. ZM 10: 13-43-13, 370 – 402 m n. m. Poloha: svahy okrouhlého údolí; orientace: údolí otevřeno k jihu; současný povrch: chaty, louky. Pložina: kompaktní. Publikace: Profous 1957, 297 č. 4, Roubík 1959, 105. První písemná zmínka: 1542. Zánik: po 1608.

Komentář: Úžlabina otevřená k jihu Úlibickým potokem a pod hrází rybníka mohla být zastavěna jen malou osadou. Dnes je zaniklá i osada obnovená před rokem 1778. V roce 1997 nacházeny v rýhách pro kabely drobné střepy glazovaného zboží 16. století.

55. TETÍN, k. ú. Tetín

Lokalizace: severní okraj dnešní vsi – pod hospodářským dvorem (čp. 87) a v jeho blízkém okolí. Pomístní název *Falgov*; ZM 10: 03-43-20, 305 – 013 a okolí, 338 – 342 m n. m. Poloha: ploché údolí; orientace: východozápadního průběhu; současný povrch: zástavba, louky. Nález: nadzemní objekty: tvrziště (Vlkanov čp. 2). Publikace: Kudrnáč 1903, 98, Lhota 1888, Profous 1957, 333, Roubík 1959, 102, Šalda 1969, 99, Ulrychová 1997, 300. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1996 – 1998). První písemná zmínka: 1543. Zánik: 1628.

Komentář: Jedna ze zaniklých vsí při komunikaci Lázně Bělohrad – Miletín. Lokalizace do intravilánu dnešní vsi jihovýchodně od rybníka Nadejmák velmi pravděpodobná. K roku 1412 uváděn jen dvůr (Lhota 1888), k 1543 ves vysazená na pozemcích dvora (zv. Falgov, dnes čp. 87). V rýze pro kabelizaci západně u dvora Falgov zjištěna další usedlost (Ulrychová 1997f). Současná obec byla po roce 1700 založena jihozápadně od něho. S Tetínem byla 1543 vysazena osada Vlkanov ve svahu jižně od Tetína. Zde panské sídlo.

56. TIKOVY, k. ú. Černín

Lokalizace: dnešní osada stejného jména. ZM 10: 03-43–24, 03-43-25, 290 – 310 m n. m. Poloha: svah nad vodotečí; orientace: k severu; současný povrch: rozptýlená zástavba, louky. Publikace: Krejčí 1932, 42, Řehák 1895, 14. První písemná zmínka: ? Zánik: před 1538.

Komentář: Na mapě stabilního katastru z roku 1842 devět usedlostí, pole a pastviny. V roce 1895 devět usedlostí. Chladné místo v otevřené krajině na návětrném svahu.

57. TŘI ZUBY, k. ú. Roveň

Lokalizace: na skalní ostrožně asi 200 m jihovýchodně od hrádku Nebákov, ppř. 104. ZM 1:10 000 080:105, 079:091, 089:095, 290 – 298 m n. m. Poloha: vrcholová část skalního bloku; orientace: k jihovýchodu; současný povrch: les, sad. Pložina: nezjištěna. Nálezy: pozemní relikty – cesta, terasa, půdorysy objektů. Publikace: Bílek 1882, 71, Profous 1957, 789, Roubík 1959, 93, Sedláček 1998, 774. První písemná zmínka: 1569 (1406). Zánik: před 1609.

Komentář: K 1609 uváděn pouze les stejného jména, k 1622 dvůr. Název *Tři zuby* naposled 1713. Jihovýchodně a severozápadně od Rovně plochy s poli na rozsáhlé skalní plošině nad roklí říčky Žehrovky a rybníků. V severovýchodním okraji vsi Roveň hospodářský dvůr

s tvrzištěm. Ves zjištěna až po odevzdání práce do tisku, proto není zahrnuta do statistických údajů.

58. ÚJEZD VYSOKÝ a ÚJEZDEC, k. ú. Stav

Lokalizace: severovýchodně od kostela sv. Petra a Pavla na k. ú. Stav a jižní část dnešní obce Kumburský Újezd (?). Pomístní název *U kostelíčka, Velké spáleniště;* ZM 10: 03-43-18, 400 – 406 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihovýchodu; současný povrch: les. Publikace: Novopacko III, 6-7, Profous 1957, 438 (č. 4), Roubík 1959, 105, Sedláček 1998, 923, Šalda 1969, 97. Dokumentace: foto pozemní, letecké 5.4.1995 negativní. Uložení: Archiv LA M Jičín / Stav. První písemná zmínka: 1357 (1143 ?). Zánik: po 1545.

Komentář: Ves Vysoký Újezd k roku 1358 uvedena jako farní – tj. lze pravděpodobně lokalizovat do polohy *Velké spáleniště* severovýchodně od gotického kostela sv. Petra a Pavla (k. ú. Stav). Severně od tohoto místa a západně při stavbě silnice nynější hlavní silnice Jičín – Nová Paka údajný nález lidských kostí – prý zde pohřbeni lidé z osady zničené Švédy ve třicetileté válce. Sběr na poli severně u kostelíka negativní. Místní pověst uvádí další osadu zvanou Lesná ve svahu mezi vsí Stav a Kumburský Újezd.

Poznámka: Další ves jména Újezdec lokalizovanou do těchto míst uvádí Novopacko III, 1929, 681 s obnovou 1560, dále Profous 1957, 439 (č. 16) a Sedláček 1998, 924 – Újezdec ke statku Radim 1627 – 1648. Velmi pravděpodobně opakovaná záměna obou vsí podobného názvu. Újezdec nejspíš předcházel dnešnímu Kumburskému Újezdu. Severoseverovýchodně od polohy U kostelíčka na jižním okraji k. ú. Kumburský Újezd poloha *Újezdecko.* Všechny vsi v bezprostřední blízkosti komunikace Nová Paka – Hradecká cesta (úsek Kumburský Újezd – Lužany), další paralelní komunikace cesty hrad Kumburk – Lužany (viz Chvojná).

79. ÚSTÍ, k. ú. Ústí u Staré Paky

Lokalizace: velmi pravděpodobně intravilán dnešní vesnice. ZM: 1: 10 000 03–43–08. Poloha: svahy údolí; orientace: údolí otevřené k jihovýchodu; současný povrch: zástavba, louky. Nález: nadzemní objekty: tvrziště. Publikace: Novopacko II, 432. První písemná zmínka: 1533. Zánik: pravděpodobně husitské války (před 1533).

Komentář: Ves uvedená v písemných pramenech k roku 1533 již pustá. Okraj zasídlené krajiny. Údolím procházela (a prochází) komunikace mezi Starou Pakou a Lomnicí nad Popelkou. Ve vsi na ostrohu nad Oleškou tvrziště (stpč. 33, 34, ppč. 28/1, 29).

59. VALY, k. ú. Prachov

Lokalizace: severně za prvním valem hradiště Prachovské skály, tzv. prachovské sedlo. Pomístní název *U šanců*; ZM 10: 03-34-15, 338 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k východu; současný povrch: pole, louka. Archeologické nálezy: keramika, železo. Uložení: M Jičín ev. č. 1/1994, 5/1994, 12/1994. Publikace: Šalda 1969, 90-91, Šalda – Zikmund 1955, 50, Ulrychová 1997a, 255. Dokumentace: foto pozemní 6. 4. 2000, letecké 21. 10. 1997, 10. 4. 1999. Uložení: Archiv LA M Jičín / Prachov. První písemná zmínka: 1424? Zánik: husitské války, třicetiletá válka.

Komentář: Uvnitř opevnění hradiště opakovaně založena ves. Na orané ploše v západní části sedla a západně od zaniklé vodoteče keramika z 15. – 16. století.

60. VAROBYLE, VARABULE, VARBULE, k. ú. Mlýnec

Lokalizace: asi 200 m jihojihozápadně od hřbitova v Mlýnci a 500 m západně ode dvora Filipín. Pomístní název *Na Varbuli*; ZM 10: 13-12-14, 185:240, 194:243, 199:246, 189:211, 207

– 209 m n. m. Poloha: terasa severně nad nivou Mrliny; orientace: k jihu; současný povrch: pole. Archeologické nálezy: keramika. Uložení: M Jičín či. 4848 – 4901. Publikace: Profous 1957, 478, Roubík 1959, 104, Sedláček 1895, 310, Ulrychová 1995d, 208. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1996 – 1998). První písemná zmínka: 1408 (1384). Zánik: 1. polovina 17. století.

Komentář: ZSV uváděná velmi často v písemných pramenech 15. století. Ve vsi uváděn 1524 i dvůr. Plocha ZSV zalesněna.V lese *Na hrádku* k. ú. Rožďalovice (okr. Nymburk) lokalizován středověký hrádek. Nejníže položená ZSV regionu.

61. VIDONIČKA, k. ú. Staňkov u Pecky

Lokalizace: u prameniště severně od vrcholu Červeného kopce, plošina nad vodotečí v okolí kóty 519. Pomístní název *Spáleniště, Spáleník*; ZM 10: 03-43-15, 480 – 490 m n. m. Poloha: svah; orientace: k severozápadu; současný povrch: les. Publikace: Novopacko I, 344, III, 200, Profous 1957, 541. První písemná zmínka: 1543. Zánik: před 1612?

Komentář: Na plošině nad prameništěm vody v chráněné kotlině pravděpodobně krátkodobě existující ves (mezi 1543 – ?1612). Jižně od Vidonic na říčce Bystřici zanikající mlýn a několik zaniklých usedlostí zvaných Vidoničky.

62. VOJETICE, k. ú. Žeretice – Slatiny – Milíčeves (rozhraní k. ú.)

Lokalizace: západní část lesa Dub severně od Žeretic. Pomístní název *Vojetice, Slatinský les*; ZM 10: 13-21-02, kolem 270 m n. m. Poloha: svahy kolem zaniklé vodoteče; orientace: otevřená k severozápadu; současný povrch: les. Plužina: ve Slatinském lese v poloze *Vojetice* zachována úseková plužina (1842).

Komentář: Informace kronikáře a pamětníků ze Žeretic o ZSV v lese a názvu *Vojetice*. Ze Žeretic sem vede přímá polní cesta. Mapa stabilního katastru (1842) zachycuje plužinu a vodoteč. Rozsáhlý prostor polí a lesa mezi Milíčevsí, Vrbicí, Žereticemi a dvorem Slatinky východně od řeky Cidliny bez dalšího zjištěného středověkého osídlení.

63. VOKŠICE, k. ú. Podhradí

Lokalizace: hospodářský dvůr a zámeček Vokšice a jejich blízké okolí. ZM 10: 03-34-20, 03-43-16, 276 – 282 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k severovýchodu; současný povrch: zástavba, pole. Publikace: Palacký 1848, 120, Profous 1957, 601, Roubík 1959, 104, Šalda 1969, 102. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1996 – 2000). První písemná zmínka: 1337. Zánik: před 1606.

Komentář: V současnosti téměř zaniklá osada (jedna trvale obydlená usedlost) vysazená znovu po třicetileté válce (?). Hospodářský dvůr od roku 1606 uprostřed rozsáhlých ploch polí a barokních komunikací k poutnímu místu Loreta a ke kapličkám v okolí Vokšic.

64. VRBICE, k. ú. Podkost

Lokalizace: velmi pravděpodobně v blízkém sousedství dvora Semtín (Semtiny). Pomístní název *Semtiny, Na Poránku*; ZM 10: 03-34-13, 290 – 300 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k severozápadu; současný povrch: zástavba, louka, pole. Archeologické nálezy: keramika. Uložení: M Jičín č. i. 5039, 5061, 5097 – 5104, 5993 – 6003, 6056, 6124 – 6125. Publikace: Profous 1957, 625, Roubík 1959, 93, Šalda 1969, 93. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1996 – 2000). První písemná zmínka: 1497. Zánik: 1542 ?

Komentář: Ves lokalizovaná v blízkosti hradu Kost ležela velmi pravděpodobně jihozápadně od dnešního dvora Semtiny na východním okraji ostrožny Poráň. Odtud pochází

z opakovaných sběrů keramika 14. století. Ostrožna zv. Poráň (halštatské a RS hradiště) dostatečným prostorem pro pole. Západně pode dvorem pramení jeden z přítoků Klenice. Dvůr uváděn již 1542.

65. VŠELIBY, k. ú. Drštěkryje

Lokalizace: v okolí hospodářského dvora jihozápadně u dnešní osady Všeliby. ZM 10: 03-34-14, 294 – 308 m n. m. Poloha: velmi mírný svah; orientace: k jihu; současný povrch: zástavba, pole. Nadzemní objekty: tvrziště. Plužina: několik traťových plužin severně a severozápadně od pěti usedlostí a pozdějšího (po 1842) hospodářského dvora. Publikace: Profous 1957, 644, Roubík 1959, 93, Sedláček 1887, 277. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1996 – 1998). První písemná zmínka: 1456 /1415. Zánik: po 1545 – před 1570.

Komentář: Tvrziště pod roubenou chalupou čp. 17, odtud od roku 1415 vladykové ze Všelib. Na potoku mlýn (1545). Dvůr připomínán od 1570. Hustě zasídlená krajina, vzdálenost mezi současně existujícími vesnicemi do 1 km.

66. VÝSADOV, k. ú. ?

Lokalizace: prostor mezi Sobotkou a Libání a Dolním Bousovem. Publikace: Archiv český 35, 116 – 117, Profous 1957, 662, Roubík 1959, 104. První písemná zmínka: 1405. Zánik: ?

Komentář: Zatím nelokalizovaná zaniklá středověká ves uvedená pouze k roku 1405 (1406). Prostor je sledován při pozemní i letecké prospekci včetně všech stavebních aktivit.

67. VYŽELEC (A), k. ú. Lískovice, Horní Dobrá Voda

Lokalizace: severovýchodní okraj k. ú. západně při silnici Lískovice – Dobrá Voda, u staré vodárny, ppč. 332 a severně od ní. Pomístní název *Viželčí, Vičeles, Kamenec*, ZM 10: 13-21-09, 270 – 280 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihu; současný povrch: pole. Nález: nadzemní objekty: hráz rybníka Podkostelního (zván i Velký Vičeles); pozemní objekty: tři studny; archeologické nálezy: keramika. Uložení: neznámé. Publikace: Bílek 1883, 788, 795, 940, Kuča 1995, 201, Petráček – Tomášek 1999, Pokorný 1903, 167-170, Profous 1957, 678-679, Roubík 1959, 102. Dokumentace: foto pozemní, letecké 1998 (negativní). První písemná zmínka:? Zánik: husitské války – 1423?

Komentář: V roce 1937 v rýze pro vodovod nálezy keramiky 13. – 15. století. Zánik vsi velmi pravděpodobně v husitských válkách.

68. VYŽELEC (B), k. ú. Lískovice

Lokalizace: jihovýchodně od vsi, okraj lesa zv. Malostranský, severovýchodně od rybníka Temník (Černý). ZM 10: 13-21-09, 256 – 260 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihozápadu; současný povrch: les. Nadzemní objekty: dvě hráze; pozemní objekty: desítky nerovností, čtyři cesty; archeologické nálezy: keramika. Uložení: soukromá sbírka? Publikace: Pokorný 1903, Petráček – Tomášek 1999. První písemná zmínka: 1454. Zánik: po 1629 – před 1635.

Komentář: Druhá zaniklá ves stejného jména na k. ú. Lískovice. Pravděpodobně chronologicky následuje po předcházející. Jméno první zaniklé vsi bylo přeneseno na ves nově vzniklou.

69. WISČA, WISČE, k. ú. Hořice v Podkrkonoší a Červená Třemešná

Lokalizace: v lese u hájovny východně od silnice Dachova – Červená Třemešná. ZM 10: 13-21-05, 355:357, 340 – 346 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k východu; současný

povrch: les. Nález: nadzemní objekty: tři hráze rybníků; pozemní objekty: terénní nerovnosti; archeologické nálezy: keramika, kahánek. Uložení: M Hořice v P. č. inv. 15 171 (kahánek). Publikace: Balatková 1983, 209, Frolík – Kalferst 1987, Kudrnáč 1903, 6, Šimák 1938, 374. První písemná zmínka: 1267. Zánik: ?

Komentář: Na mapě stabilního katastru prameniště, vodoteč a 3 rybníky. Jeden zachován dodnes. Spolu se vsí Villa Marci (Markova ves) předmětem sporu mezi řádem německých rytířů a hořickým plebánem 1267 – 1271.

70. ZÁHORSKO, k. ú. Malechovice

Lokalizace: asi 600 m severně od západního okraje Malechovic samota *Na Záhorce*. Pomístní název *Dovolův kout*; ZM 10: 03-34-08, 300 – 320 m n. m. Poloha: kotlina; orientace: otevřená k jihovýchodu; současný povrch: zástavba, pole. Publikace: Pekař 1998, 181, Profous 1957, 703, Roubík 1959, 93. Dokumentace: foto pozemní, letecké 1996 – 2000 (negativní). První písemná zmínka: ? Zánik: před 1654?

Komentář: Jediná písemná zmínka k roku 1654 o již zaniklé vsi. Pekař (1998) uvádí pro 16. století část této vsi jako součást panství Malechovice. Druhá část patřila k Malé Lhotě (k. ú. Rytířova Lhota). Statek zv. Ždánek (dnes tři domy) severozápadně od Malechovic směrem k osadě Na Záhorsku (byl údajně součástí Záhorska). Chráněná kotlina s pramenem vody, zaniklou vodotečí a rovinnými plochami pro pole. Pravděpodobná lokalizace.

71. ZÁLUŽÍ, k. ú. ?

Lokalizace: údajně v okolí Dobšic nebo Malé Lhoty (k. ú. Rytířova Lhota), severozápadní okraj okresu Jičín. ZM 10: 03-34–08. První písemná zmínka: 1420. Zánik: po 1438.

Komentář: V okolí obou uvedených vesnic je velký počet samot a dnes i chatových osad, obklopených plochami polí a lesů. Vše jihozápadně nad roklí říčky Žehrovky na relativně plochém terénu, mírně se svažujícím k jihu.

72. ZÁSADA, k. ú. ?

Lokalizace: pravděpodobně v okolí Miletína. Publikace: Profous 1957, 734, Roubík 1959, 102, Sedláček 1998, 1007. Dokumentace: foto pozemní, letecké 1996 – 2002 (negativní). První písemná zmínka: 1238. Zánik: ?

Komentář: Zatím nelokalizovaná zaniklá ves. Kolonizační prostor Zbraslava z Miletína a později (po 1241) řádu německý rytířů.

73. ZEBÍN, k. ú. Jičín

Lokalizace: jihozápadně pod kopcem Zebín, ppč. 1789. ZM 10: 03-43-16, 316 – 340 m n. m. Poloha: svah; orientace: k jihozápadu; současný povrch: zástavba. Nález: nadzemní objekty: kostel, dvůr. Publikace: Profous 1957, 768, Roubík 1959, 104, Sedláček 1998, 1015. Dokumentace: foto pozemní, letecké 1996 – 1998 (negativní). První písemná zmínka: 1360. Zánik: po 1608 – před 1636.

Komentář: Farní ves u kostela Všech svatých k 1376. Na mapě stabilního katastru (1842) hospodářský dvůr a dvě usedlosti.

74. ZVOLEŇ, k. ú. ?

Lokalizace: ? Pomístní název les *Trnava* a les zv. *Zvoleňsko*, pravděpodobně mimo okres Jičín (jižně odtud). Publikace: Profous 1957, 797, Roubík 1959, 32, 104 Sedláček 1998, 1024. První písemná zmínka: ? Zánik: před 1500.

Komentář: Prohlédnuta mapa stabilního katastru a lesní mapa okolí jižně od Kopidlna na ploše okresu Jičín. Negativní zjištění. Podle uvedené literatury by tato ves mohla ležet i u Městce Králové. Lokalizace doplněna o údaj *dědictví Zvolenské ... až k lesu řečenému Trnava.* Ani jeden z názvů se v této části Jičínska nevyskytuje.

75. ŽITĚTÍNEK, ŽITĚTINKY, MALÝ ŽITĚTÍN, k. ú. Žitětín

Lokalizace: jižně a jihozápadně od mlýna Žitětínek, jihozápadně od Žitětínského rybníka a jím protékající řeky Mrliny. Pomístní název *U mlýna*; ZM 10: 13-21-01, 236 – 244 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihu; současný povrch: pole. Publikace: Bílek 1883, 783, Profous 1957, 851, Roubík 1959, 32, 104. Dokumentace: foto pozemní, letecké negativní (1996 – 2000). První písemná zmínka: 1400. Zánik: po 1688 – před 1790.

Komentář: Chráněná poloha na jižním svahu nad vodotečí. Po zániku vsi jen mlýn. Na mapě stabilního katastru (1842) lánová plužina na celé ploše polohy *Na ostrově* východně od mlýna za řekou Mrlinou.

76. BEZEJMENNÁ, k. ú. Rakov

Lokalizace: severně od silnice Batín – Rakov a severně od hrádku zv. Okrouhlý. ZM 10: 03-34-24, 254:19, 260:30, 281:25, 277:13, 317 – 326 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihu; současný povrch: pole. Nález: nadzemní objekty: hrádek zv. Okrouhlý; pozemní objekty: pravoúhlé půdorysy objektů. Publikace: Ulrychová 1998 c, 197 (844, pozn.). Dokumentace: foto pozemní, letecké 24. 10. 1996 a 21. 10. 1997. Uložení: Archiv LA M Jičín / Rakov. První písemná zmínka: ? Zánik: spolu s hrádkem v období husitských válek?

Komentář: Dva (tři) rozorané objekty ZSV severně u hrádku Okrouhlý. Ten ze 14. a první třetiny 15. století.

77. BEZEJMENNÁ, k. ú. Rakov

Lokalizace: severně od silnice Markvartice – Rakov. Pomístní název *V holovách*; ZM 10: 03-34-19, 148:065, 169:066, 158:061, 340 – 345 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihovýchodu; současný povrch: pole. Pozemní objekty: půdorysy objektů; archeologické nálezy: keramika. Uložení: M Jičín ev. č. 2/1997. Publikace: Ulrychová 1998d, 197 (845). Dokumentace: foto pozemní, letecké 23. 10. 1996. Uložení: Archiv LA M Jičín (Rakov).

Komentář: Keramika datuje existenci objektů do mladšího úseku RS 4. Východně odtud pramen potoka Bystřice.

78. BEZEJMENNÁ, k. ú. Pševes

Lokalizace: severní okraj ppč. 455/1 při východním okraji Bílského rybníka. Pomístní název *Ve stezkách*; ZM 10: 13-12-10, 150:301, 170:268, 180:290, 244 – 250 m n. m. Poloha: mírný svah; orientace: k jihu; současný povrch: pole. Archeologické nálezy: keramika. Uložení: M Jičín ev. č. 9/2001. Publikace: NZ čj. 9268/ 2001.

Komentář: Nalezená keramika datuje osídlení do mladšího úseku RS 4. Toto sídliště pravděpodobně předchází vsi Bílsko u Kopidlna u severozápadního okraje Bílského rybníka.

Prameny

Archiv český XXXV: Staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích. Gustav Friedrich. Praha 1935.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae. Tomus I. Gustavus Friedrich, Pragae MCMIV – MCMVI.

SOkA Jičín, pamětní kniha obce Křešic 1840 – 1919; pamětní kniha obce Psinic 1923 – 1951; pamětní kniha školy v Psinicích I. 1884 – 1930.

Literatura

BALATKOVÁ, J.: *K dějinám řádu německých rytířů v Miletíně.* In: Krkonoše – Podkrkonoší. Sv. 7. Trutnov 1983, s. 205-214.

BÍLEK, F.: *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618.* Sv. 1-2. Praha 1882 – 1883.

BORKOVSKÝ, I.: *Archeologické nálezy.* Zprávy památkové péče. Praha 1941.

CECHNER, A.: *Soupis památek okresu novopackého.* Praha 1909.

ČERNÝ, V. J.: *O starožitnostech doby předhistorické na Libáňsku.* Památky archaeologické, *11,* 1880, s. 127-132, 472.

ČERNÝ, E.: *Metodika průzkumu zaniklých středověkých osad a plužin.* Zprávy Čs. společnosti archeologické, *15,* 1973, č. 4-6.

DVOŘÁK, J. – PETRÁČEK T. – ULRYCHOVÁ E.: *Holovousy. Dějiny obce.* Holovousy 1999.

EMLER, J.: *Pozůstatky desk zemských.* I. Praha.

FROLÍK, J.: *Červená Třemešná, o. Miletín, okr. Jičín.* In: Výzkumy v Čechách 1986 – 1987, ArÚ Praha 1989.

FROLÍK, J. – KALFERST, J.: *K lokalisaci dvou zaniklých středověkých vsí.* Zpravodaj. Krajské muzeum východních Čech, *14,* 1987, s. 97-101.

GENEREL SES: Ekoregion VII. Jičín, průvodní zpráva. Okresní úřad Jičín 1992..

HUML, J. a kol.: *Historický vývoj Lázní Bělohradu.* In: Lázně Bělohrad – 250 let města, s. 7-11. Lázně Bělohrad 1972.

KALFERST, J.: *Záchranný výzkum lengyelského sídliště na stavbě n.p. Benzina v Cerekvici nad Bystřicí.* Zpravodaj. Krajské muzeum východních Čech v Hradci Králové, *12,* 1985, s. 21-35.

KALFERST, J. – SIGL, J. – VOKOLEK, V.: *Přírůstky archeologické sbírky Krajského muzea východních Čech 1980.* Zpravodaj. Krajské muzeum východních Čech v Hradci Králové, *14,* 1987, s. 3 –25.

KALFERST, J. – SIGL, J. – VOKOLEK, V.: *Přírůstky sbírky AO MVČ v Hradci Králové za roky 1998 a 1999.* Zpravodaj muzea v Hradci Králové, *25,* 1999, s. 3-31.

KOUDELKA, J.: *Nález bronzů u Obory.* Památky archaeologické, *21,* 1904 – 1905, s. 421-424.

KOUDELKA, J.: *Archaeologické nálezy na Bydžovsku.* Památky archeologické, *22,* 1906 – 1908, s. 199-204.

KREJČÍ, P.: *Z minulosti Ostroměře.* Příloha Hořických novin 1932.

KUČA, K.: *Chlumecko, Novobydžovsko.* I. Hradec Králové 1995.

KUDRNÁČ, V.: *Annenské slatinné lázně v Bělohradu.* Turnov 1894.

KUDRNÁČ, V.: *Úplný adresář a popis politického okresu Jičín.* Turnov 1900.

KUDRNÁČ, V.: *Úplný adresář a popis politického okresu Královéhradeckého.* Turnov 1903.

KULHÁNEK, J. – ČEŘOVSKÝ, J.: *Z minulosti Vřesníka.* Jičín 1980.

LHOTA, J. N.: *Miletín nad Bystřicí.* Brno 1888.

MENCL, J.: *Historická topografie města Jičína.* II. Jičín 1948.

MORÁVEK, A.: *Z minulosti Bartoušova.* In: Sborník musejního spolku v Jičíně II., 1936, s. 54-64.

NÁLEVKA, J.: *Vala a Hrádek u Vřesníka.* Český lid, *3,*1894, s. 375-376.

NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, E.: *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* I. II. III., Praha 1955, 1956, 1957.

Novopacko. Vlastivědná monografie okresu. I., II., III. Praha 1924, 1927, 1929.

PALACKÝ, F.: *Popis království českého.* Praha 1848.

PEKAŘ, J.: *Kniha o Kosti.* 5. vyd. Praha 1998.

PETERA-ROHOZNICKÝ, F.: *Místní jména polí, luk, lesů a jiné.* Památky archaeologické, *9,* 1871, s. 150-152.

PETERA-ROHOZNICKÝ, F.: *Zpráva archaeologická 1870.* Památky archaeologické, *9,* 1871-1873, s. 238-239.

PETRÁČEK, T. – TOMÁŠEK, M.: *Příspěvek k lokalisaci zaniklé vsi Vyželec.* In: Pojizerský sborník. Sv. 4, Turnov 1999, s. 109-113.

POKORNÝ, F.: *Postup kolonisace v okolí Hořice v Podkrkonoší.* In: Národopisný sborník okresu Hořického. Hořice 1895, s. 214-217.

POKORNÝ, F.: *Archaeologické vycházky po okolí hořickém.* In: Katalog výstavy českého severovýchodu v Hořicích. Hořice 1903, s. 167-170.
PROFOUS, A.: *Místní jména v Čechách* I., II., III., IV. Praha 1947, 1949, 1951, 1957.
PROKOP, K.: *Výkopy a nálezy.* Časopis společnosti přátel starožitností českých, *17,* 1909.
ROJEK, J. K.: *Chomutice na Jičínsku.* Památky archaeologické, *2,* 1857.
ROUBÍK, F.: *Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách.* Praha 1959.
ŘEHÁK, A.: *Topografie okresu Hořického.* In: Národopisný sborník okresu Hořického. Hořice 1895, s.1-6.
SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze království českého* ... 5. díl. Praha 1887.
SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze království českého* ... 10. díl. Praha 1895.
SEDLÁČEK, A.: *Místopisný slovník historický.* 2. vyd. Praha 1998.
SIGL, J. – VOKOLEK, V.: *Archeologické nálezy v roce 1985.* Zpravodaj. Krajské muzeum východních Čech v Hradci Králové, *13,* 1985, s. 5-23.
SMOLÍK, J.: *Archaeologický sbor Musea království českého.* Památky archaeologické, *11,* 1880.
SOMMER, J. G.: *Böhmen. Bidschower Kreis.* 3. Teil. Prag 1835.
SVOBODA, J. – ŠMILAUER, V.: *Místní jména v Čechách.* V. Dodatky. Praha 1960.
ŠALDA, Fr.: *Vlastivěda Jičínska.* Jičín 1969.
ŠALDA, F. – ZIKMUND, V.: *Český ráj. I. Jičínsko, Polabsko.* Jičín 1955.
ŠIMÁK, J. V.: *Panství hruboskalské v r. 1514.* Od Ještěda k Troskám III, 1924-1925, s. 21-25, 40-47, 70-78, 101-108.
ŠIMÁK, J. V.: *Středověká kolonisace.* Praha 1938.
TEPLÝ, F.: *O zrušení husitského kostelíka na Křižánku.* In: Pekařův sborník. I. Praha 1930, s. 136-150.
TŮMA, J. a kol.: *Dějiny venkovských obcí na Novopacku.* Nová Paka 1931.
ULRYCHOVÁ, E. 1995a: *Holovousy, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1990/2., ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 1995b: *Ostružno, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1990/2, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 1995c: *Psinice, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1990/2, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 1995d: *Mlýnec, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1990/2, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 1996: *Kachel s motivem Meluziny z tvrziště Chloumky (o. Jičín).* Zpravodaj muzea v Hradci Králové, *22,* 86-87.
ULRYCHOVÁ, E. 1997a: *Prachov, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1993-5, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 1997b: *Pařezská Lhota, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1993–5, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 1997c: *Lužany, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1993-5, ArÚ Praha
ULRYCHOVÁ, E. 1997d: *Letecká prospekce na Jičínsku 1993-1996. (Stav k 31. 12. 1996.)* Zpravodaj muzea v Hradci Králové, *23,* s. 35-44.
ULRYCHOVÁ, E. 1997e: *Archeologické nálezy z okresu Jičín v roce 1996.* Zpravodaj muzea v Hradci Králové, *23,* s. 28-34.
ULRYCHOVÁ, E. 1997f: *Tetín, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1993-5, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 1998a: *Brtev, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1996-7, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 1998b: *Milovice, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1996-7, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 1998c: *Rakov, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1996-7, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 1998d: *Rakov, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1996-7, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 1998e: *Karlov, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1996-7, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 1998f: *Soběraz, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1996-7, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 1998g: *Záhuby, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1996-7, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 1998h: *Lužany, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1996-7, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E.: *Archeologické přírůstky muzea v Jičíně.* Zpravodaj muzea v Hradci Králové, *25,* 1999, s. 32-37.
ULRYCHOVÁ, E. 2000a: *Pařezská Lhota, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1998, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 2000b: *Sylvárův Újezd, okr. Jičín.* Výzkumy v Čechách 1998, ArÚ Praha.
ULRYCHOVÁ, E. 2001a: *Soupis nálezů mincí na Jičínsku* (2. část). Numismatické listy, *56,* č. 3, 83-86.
ULRYCHOVÁ, E. 2001b: *Raněstředověká hradiště na Jičínsku a jejich zázemí.* Dissertační práce. Katedra pravěku a rané doby dějinné FF UK Praha.
VOJTÍŠEK, F.: *Z kronik města Libáně.* Libáň 1947.
ZWIEFELHOFER, E.: *Přehled nálezů a vykopávek.* In: 40 let archeologického a musejního spolku v Hořicích v Podkrkonoší. Hořice 1927.

Eva ULRYCHOVÁ: *Verzeichnis von eingegangenen mittelalterlichen Ortschaften im Gebiet von Jičín*

Zu einer statistischen Bearbeitung wurden Angaben von 72 von insgesamt 79 eingegangenen Ortschaften verwendet. Es überwiegt gänzlich die Lage der untergegangenen Ortschaften auf allmählichen südlich orientierten Lehnen und Abhängen in der Nähe eines fließenden Wassers, gegebenenfalls in der Nähe eines Quellbeckens. Die Meereshöhe der eingegangenen Ortschaften beträgt meistens bis zu 350 m ü. M., die höchste Lage eines eingegangenen Ortes überschreitet nur gering 600 m ü. M. Herrschaftssitze wurden in 17 Ortschaften, Kirchen in vier und Wirtschaftshöfe in 17 eingegangenen Ortschaften oder deren unmittelbarer Nähe ermittelt. Die Anzahl der Anwesen – fünf und sechs Grundrisse – wurde in zwei Ortschaften ermittelt, pflugbare Felder nur ausnahmsweise. Die Untergangsphase der mittelalterlichen Ortschaften stimmt mit Kriegsereignissen der Hussitenzeit (17 eingegangene Ortschaften), des Dreißigjährigen Krieges (22 eingegangene Ortschaften) und gleichzeitig mit dem klimatischen Optimum der 1. Hälfte des 16. Jahrhunderts (22 eingegangene Ortschaften) überein. Acht Ortschaften gingen zweimal, zwei Ortschaften dreimal ein. Dauerhaft eingegangene Dörfer zählen wir 54, nach dem Dreißigjährigen Krieg wurden 34 erneut besiedelt.

(Übersetzt von Dipl.-Ing. Günter Fiedler)

Josef Vítězslav Šimák v korespondenci s Antonínem Rezkem a Josefem Kalouskem

(Edice)

Hana Kábová

K 95. výročí narození jihlavského historika Arnošta Káby (1909 Kamenice u Jihlavy - 1989 Pelhřimov)

České dějiny se staly *vůdčí hvězdou života* turnovského rodáka Josefa Vítězslava Šimáka (1870 - 1941).[1] Na počátky jeho vědecké dráhy mělo pozitivní vliv několik význačných osobností českého dějepisectví, zejména univerzitní učitelé Josef Emler, Josef Kalousek, Antonín Rezek a kulturní historici August Sedláček, Zikmund Winter a Čeněk Zíbrt.

Nedávno vydaná monografie Antonína Rezka od Bohumila Jirouška vrátila A. Rezka (1853 Jindřichův Hradec - 1909 Praha) do širšího povědomí historiků a mj. významně přispěla k diskusi o problematickém pojmu Gollova škola. J. V. Šimáka oprávněně charakterizovala jako žáka Emlerova, Kalouskova a Rezkova, tedy žáka pedagogů, kteří *„spolu dokázali vycházet lépe než Jaroslav Goll s kterýmkoliv z nich"*.[2]

Předkládaná edice korespondence J. V. Šimáka podtrhuje tyto závěry a zejména přispívá k poznání počátků Šimákovy odborné práce. Vyvstává např. otázka srovnání s korespondencí A. Rezka a Josefa Pekaře a připojuje se další tázání (třeba po místě J. Golla v Šimákově životě).[3] Na ně odpoví až připravovaná monografie J. V. Šimáka.[4]

Emler, Kalousek a Rezek vstoupili do Šimákova života téměř současně, v době jeho vysokoškolských studií na filosofické fakultě české Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze (od 1890/1891, 1895 PhDr., 1896 zkoušky učitelské způsobilosti k vyučování dějepisu a zeměpisu na vyšších gymnáziích s českou vyučovací řečí). J. V. Šimák navštěvoval jejich přednášky a Rezkův i Emlerův historický seminář.

Rezkův životopisec B. Jiroušek se domnívá, že J. V. Šimák *„asi nejpřesněji vystihl, čím Rezek přitahoval své žáky"*,[5] když se rozepsal o Rezkově statné postavě, bystrém pohledu, úchvatné výmluvnosti a především o Rezkovi jako chápajícím vychovateli. J. V. Šimák nikdy nemohl zapomenout na své vnitřní boje po příchodu do Pra-

Josef Vítězslav Šimák v r. 1912. (Foto J. F. Langhans. Archiv Akademie věd ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 23, inv. č. 3219.)

hy na studia. Pomohla mu právě Rezkova přednáška o studiu historie v listopadu 1890 v Historickém klubu: *„Byla to ovšem jakási horečka v mysli, poněvadž otevírala se mi ohromná spousta poznatků, do kterých nelze hned cestu si určiti a prošlapati. Ostatně nepsal jsem, pokud se pamatuji, že mne studium netěší, ale že ten nejistý, nevykvašený stav mne skličuje. Ale to nejsem sám, vždyť prof. Rezek dnes o přednášce pravil, že s ním bylo také tak. Působí to náhlý přechod ze systematické metody na gymnáziu k úplné svobodě učení, která po čtyři léta ničím není vázána. Není tedy divu, že i mne to zarazilo* [...]“[6] Na přátelských večírcích pro studenty Historického klubu v hostincích u Choděry nebo u Brejšky A. Rezek jednal se studujícími jako sobě rovnými. Šimákova vzpomínka na A. Rezka z roku 1936,[7] na jeho živý rozmar a srdečnou hovornost vypovídá o reálném vztahu pedagoga a studenta více než jejich vzájemná korespondence, která dává najevo především Šimákovu úctu k A. Rezkovi. J. V. Šimák velmi pravděpodobně při běžném styku s temperamentním, otevřeným A. Rezkem jednal bezprostředně a s důvěrou se na něj obracel i po jeho odchodu do Vídně na ministerstvo kultu a vyučování. Převzal po A. Rezkovi za jeho života vydání kroniky Bartoše Písaře. Ač tuto práci

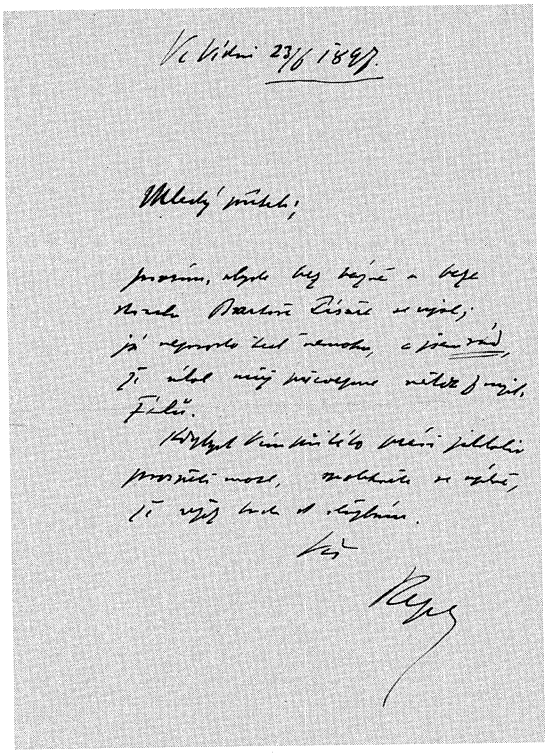

Dopis Antonína Rezka z 23. 6. 1897. (Archiv Akademie věd ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 23, inv. č. 1723, edice Rezek č. 20.)

považoval původně za okrajovou, nakonec se studiemi k její problematice habilitoval.[8] Posmrtně vydal z Rezkovy pozůstalosti *Tři stati o českých blouznivcích* a *Listář k dějinám náboženských blouznivců českých*, na němž se podílel i autorsky.[9] K Rezkovu odkazu se hlásil soustavným zájmem o dějiny 16. a 17. století.

Poněkud pomaleji a rozvážněji se utvářel Šimákův vztah s J. Kalouskem (1838 Vamberk – 1915 Praha).[10] Posílil se po Rezkově odchodu do Vídně, díky společným historickým tématům (topografii a agrárním dějinám) a postupnému pronikání Šimáka do Královské české společnosti nauk (dále jen KČSN), kde J. Kalousek zastával klíčové pozice (1888-1890 generální tajemník, 1890-1914 sekretář filosoficko-historicko-jazykozpytné /I./ třídy), i na univerzitu. J. Kalousek byl tím, kdo doporučil Šimákovu volbu mimořádným členem KČSN (1904) a podpořil jeho habilitaci.[11] Byl velmi vlivnou osobností a oceňoval Šimákovy znalosti, dovednosti, píli a vytrvalost. J. V. Šimák se však habilitoval v porovnání se svými současníky poměrně pozdě (1904) a jeho univerzitní kariéra nebyla nijak závratná (1911 mimořádný

profesor českých dějin, 1921 řádný profesor historické vlastivědy). Také naplnění své touhy – stát se profesorem českých dějin – došel oklikou přes všeobjímající historickou vlastivědu. J. Kalousek sledoval s účastí a přispěním Šimákovu činnost, která v něm nalézala důvěrníka a rádce. J. V. Šimák o něm napsal: *„Byl prostý, na oko úsečný, odměřený, že k sobě nevábil. Ale kdo ho poznal blíž, přilnul k němu ze srdce, odkrývaje pod jeho suchým vnějškem vřelé, upřímné, ryzí srdce. [...] Nemluvil, nesliboval na plano, jednal.*"[12] J. Kalousek převzal ochranu Šimáka po Rezkovi.

Poněkud stranou v této edici stojí předčasně zesnulý J. Emler (1836 Libáň – 1899 Praha), s nímž se J. V. Šimák sblížil na univerzitě a zejména v Archivu hlavního města Prahy.[13] Svůj vztah k němu vylíčil sugestivně *v Památníku Josefa Emlera.*[14]

Pozornost si zaslouží jistě i Šimákovy vazby na další historiky, které umožňuje sledovat osobní korespondence v jeho archivním fondu, velmi dobře zachovaná a badatelsky často využívaná.

Ediční poznámka

Následující vícefondová edice představuje písemný styk historika Josefa Vítězslava Šimáka s Antonínem Rezkem a Josefem Kalouskem. Vychází ze studia zachované Šimákovy písemné pozůstalosti (Archiv Akademie věd ČR, osobní fond J. V. Šimák, kart. 14, inv. č. 890, korespondence – Josef Kalousek; tamtéž, kart. 23, inv. č. 1723, korespondence – Antonín Rezek) a osobních fondů Josefa Kalouska (Archiv Národního muzea, osobní fond Josef Kalousek, kart. 13, inv. č. 579, korespondence – J. V. Šimák) a Antonína Rezka (Literární archiv Památníku národního písemnictví, dále jen: LA PNP, osobní fond Antonín Rezek, korespondence přijatá – J. V. Šimák; fond není uspořádán, proto nelze zcela vyloučit případnou existenci dalších dopisů). Zatím neuspořádaná část osobního fondu J. V. Šimáka v Muzeu Českého ráje v Turnově není sice bohatá na osobní korespondenci, ale možné objevení ojedinělých dopisů v ní lze předpokládat. I tak tvoří předkládaná korespondence významný celek vhodný k uveřejnění.

Edice umožňuje sledovat především počátky Šimákovy odborné činnosti, jeho sny, záměry, úsilí o získání pracovního zajištění a hledání prostoru pro vlastní vědecké uplatnění. Dává rovněž podstatně nahlédnout do jeho povahových vlastností.

V korespondenci psané J. V. Šimákem (příp. J. Kalouskem) byly důsledně vynechány adresy, pokud je uváděl (J. V. Šimák střídal podnájmy podle místa svého působení, ve druhé polovině 90. let 19. stol. bydlel v Praze nejdéle v Malé Štěpánské ulici 1930, od svého sňatku v roce 1907 pak v Tyršově ulici 6).

Ze vzájemné korespondence J. V. Šimáka a A. Rezka nebyly přepsány tři nedatované vizitky (dvě Rezkova poděkování za vzpomínku a Šimákovo blahopřání k novému roku), dále tištěné poděkování (od A. Rezka s chotí a St. Kostlivého s chotí, rozenou Rezkovou) za zaslané blahopřání (Vídeň, listopad 1903), tištěné oznámení sňatku Ludmily Rezkové s Janem Kličkou (a. 9. únor 1907) a úmrtní oznámení A. Rezka od Akademického senátu a profesorského sboru filosofické fakulty (dále

jen FF) české Karlo-Ferdinandovy univerzity (Praha, 3. únor 1909). Z korespondence J. V. Šimáka s J. Kalouskem nebyla opisována Kalouskova úmrtní oznámení z 23. listopadu 1915 za KČSN a za profesorský sbor FF Karlo-Ferdinandovy univerzity.

Dopisy jsou v každém korespondenčním celku (Šimák-Rezek, též ed. Rzk; Šimák-Kalousek, též ed. Kk) řazeny chronologicky a přepsány do platné pravopisné normy. Na zásahy editorky upozorňuje hranatá závorka, v níž se objevuje mj. doplněná datace (a. = ante; p. = post). Pisatelovo zvýraznění textu podtržením (užívané nejčastěji A. Rezkem) naznačuje kurzíva. Edice se opírá o příručku Ivana ŠŤOVÍČKA a kol.: *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti.* Praha 2002. Ediční zásady (zvl. číslování a řazení poznámek) jsou přizpůsobeny zvyklostem tohoto periodika.

Údaje obsažené ve věcných poznámkách vycházejí z prací připomenutých v úvodu edice a z níže uvedené literatury (výběrem): HOFFMANNOVÁ, Jaroslava – PRAŽÁKOVÁ, Jana: *Biografický slovník archivářů českých zemí.* Praha 2000; KAZBUNDA, Karel: *Stolice dějin na pražské univerzitě, III. Od zřízení univerzity do konce rakousko-uherské monarchie (1882-1918).* Praha 1968; KUTNAR, František – MAREK, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví.* Praha 1997 (2. vydání).

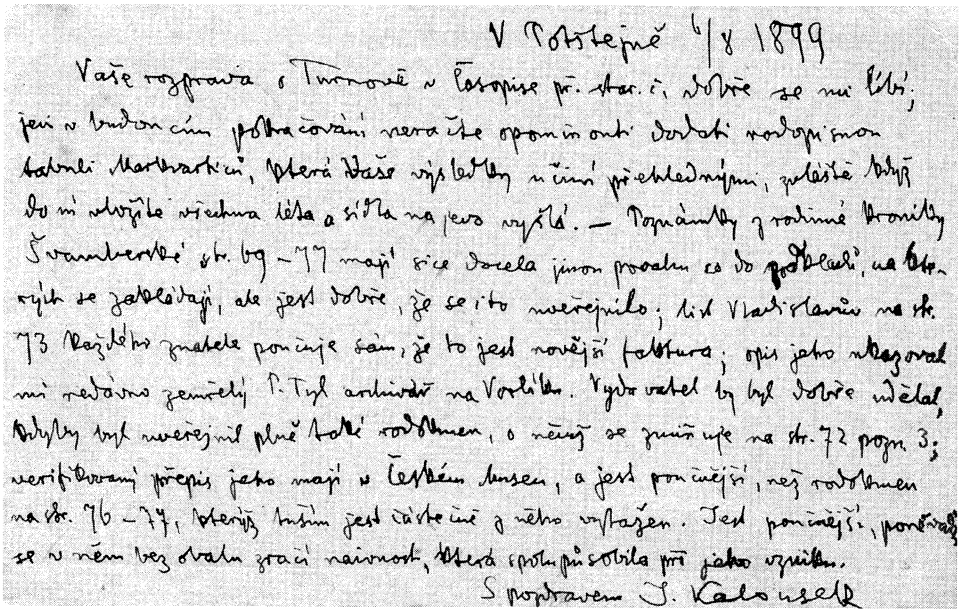

Dopis Josefa Kalouska z 6. 8. 1899. (Archiv Akademie věd ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 14, inv. č. 890, edice Kalousek č. 16.)

EDICE VZÁJEMNÉ KORESPONDENCE JOSEFA VÍTĚZSLAVA ŠIMÁKA A ANTONÍNA REZKA

1.

Navštívenka, doporučení A. Rezka pro J. V. Šimáka. **S. l., 19. květen [1894]**

Prosím, aby se p. posluchači *Šimákovi* zapůjčily Mitth[eilungen] des Ver[eines] für Gesch[ichte] der Deutschen in Böhmen *domů* na kratičký čas; potřebuje určité ročníky pro ***práci seminární.***

Prof. Rezek

2.

Navštívenka J. V. Šimáka A. Rezkovi. **S. l., 11. duben 1894**

J. V. Šimák dovoluje si přáti šťastných a veselých svátků a prositi zároveň, by velect[ěný] pan profesor ráčil podepsati kvitanci znějící hradišťským[15] a přepisy vydati poslíčkovi.

V nejhlubší úctě

J. V. Šimák

3.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Praha, 12. červenec 1894**

Slovutný pane profesore!

Líto mi velice, že nezdařilo se mi, abych zastihl Vás včera doma. Mám však naději, že ráčíte mi prominouti, odvažuji-li se prositi Vás písemně, byste ráčili přijmouti nejpokornější díky mé za veškeru laskavosť, kterou jste mne obmýšleli měrou přehojnou jak po léta minulá, tak zvláště letos.[16]

Odjížděje, prosím snažně, byste ráčili vzácnou přízní svou dařiti mne i v době budoucí.

V nejhlubší úctě

J. V. Šimák

4.

Dopisnice A. Rezka J. V. Šimákovi. **[Praha], 16. prosinec 1894**

M[ladý]p[říteli].[17] Až budete míti obsah z Osvěty[18] udělaný, prosím, abyste hned mi poslal to *poštou.* – Jen velmi *stručně*, jména autorů a *článků* všech historických (politická hist[orie], právní, literární etc.)

Váš R.

5.

Dopisnice A. Rezka J. V. Šimákovi. **[Praha], 4. leden 189[6]**

Ml[adý]př[íteli], jestliže není naděje, že by se Vaše rozprava[19] vskutku již tiskla v Č[asopise] Č[eského] M[uzea], stojím v *daném* slově a vydám ji v Č[eském] Č[asopise] H[istorickém] a sic tak, že by se 15/1 1896 dal[a] do sazby a 19/3 by vyšlo. – Zařiďte se dle toho, po případě vyjednejte si vše další s p. A[ntonínem] T[ruhlářem].[20]

V[áš] A. Rezek

Rozumí se samo sebou, že neleží v této nabídce *nic* proti Č[asopisu] Č[eského] M[uzea], nýbrž jen splnění daného slibu.

6.

Telegram J. V. Šimáka A. Rezkovi. **[Turnov, 20. srpen 1896]**

Račte přijmouti nejuctivější blahopřání[21] oddaného žáka. Otec i máti spojejí přání své s mým.

Šimák

7.

Dopisnice A. Rezka J. V. Šimákovi. **[Praha], 20. září 1896**

Odjíždím z Prahy. R[u]k[o]p[i]s, který u mne máte (a pak jeden spisek), odevzdá Vám moje paní; zastavte se v mém pražském bytě.

Váš Rzk

8.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Praha, 9. říjen 1896**

Slovutný pane!

Dobrotivá náklonnosť, kterou ráčili jste mne dařiti po všechen čas mých studií, i vlídné povzbuzení poslední, abych utekl se k Vám důvěrně v potřebách svých, jsou mi podporou, že opravdu dovoluji si prositi za přispění. Netušil jsem, že bude to tak záhy. Potřebuji rady v pravdě otcovské a nevím, kde bych spíše ji nalezl, nežli u Vás.

Upadl jsem v rozpor otázek, k jichžto řešení nedostává se mi s dostatek světla a objektivity, a přece mám rozhodnouti brzy.

Ráčili jste schváliti, abych zkusil štěstí své prozatím v uměl[ecko] prům[yslovém] muzeu,[22] kde oba pp. kustodové, [Karel] Chytil[23] a [F. A.] Borovský,[24] zajišťují mi vší svou podporu, kdybych mínil o místo tam se ucházeti.

Ale výminky úplně zvěděl jsem teprve nyní. Nemohl bych si více přáti, kdyby jednalo se jen o chléb vezdejší. Prozatímní služné činilo by asi 840 zl. Ve dvou letech snad, co bude vystavena zvláštní budova muzejní, přijat bych byl ve status úřednictva řádného s platem profesora střední školy, postupně zvyšovaným, k čemuž přistupují kvinkvenálky,[25] diety, cestovné, placené studijní cesty, čtyřnedělní dovolená a penze na konec.

Rád jsem chápal se té nabídky, domnívaje se, že budu míti vedle muzejní práce tolik vůle, jako n[a]př. dr. Zíbrt,[26] abych mohl pokračovati či vlastně začíti v soustavné práci vědecké. Na dně duše krčila se nesmělá touha, že snad budu moci ucházeti se o docenturu pro české dějiny nebo rakouské, k tomu zařizoval jsem i rozvrh a postup svých studií.[27] Sice stokráte autokritika potlačovala smělou myšlénku, přesvědčujíc se, že prostřední hodnota mého fondu duševního nestačí k tomu úkolu, a přece byly světlé okamžiky, kdy naděje vytryskla znovu. V těch bojích duševních trvám dosavad.

Ale pěkný líc má i rub. Podmínkou muzea jest, aby úředník oddal se mu vší duší a na všechen život. Nejméně pak směl by pomýšleti, aby místo v muzeu měl za přechodní stanici nebo sinekuru k cíli jinému. Vstoupím-li do muzea, má končiti tam životní má dráha.

Tím ovšem zamezuje se zhola cesta k docentuře, ale přestávala by i kariéra má jako historika; historii byl bych ztracen, leda že zbylo by mi drobné paběrkování a monografie, k nimž mám sebranou látku. Má všechna vykonaná práce byla by zmar, vše dosavadní úsilí zbytečno, získané vědomosti odsouzeny jsou k odumření a zapomenutí. Zavřel bych starý svět a s holýma rukama vstoupil do nového, doprosta jiného.

Vše to pomyšlení i samo bez jiných intencí působí na mne bolestně, neboť věda má i všechno její ovzduší přirostlo mi k srdci.

Ale jiná otázka je, je-li rozumno zříci se skvělého místa, po němž sto ruk jiných vděčně by se vztahovalo. Nemám v oboru tom daleko tolik poznatků, ale přece není mi zcela cizím, mám lásku i k umění i k archeologii,[28] na nichž látka oboru se zakládá, a časem snad přilnul bych přece k novému zaměstnání. I práci vědecké otvírá se tu pole, ovšem až po drahných letech. Konečně není záruky, že bych trpce neželel po letech, že nepřijal jsem, co mi dnes podávají. A tyto hlasy znějí též svůdně.

Je dilema: buď zamítnouti pevnou existenci pro tužby, které mohou vésti ke zdaru, ale i ke zklamání, buď vzdáti se vůdčí hvězdy života, která však může býti i bludičkou, a spokojiti se prostou prací.[29]

Jaká tu zodpovědnosť vlastní své budoucnosti, abych nechybil!

A tu utíkám se k Vám, jako vzácnému svému příznivci, prose snažně, abyste ráčili v nesnázi mi poraditi a pověděti své mínění bez obalu, byť i znělo mi nepříznivě.

Hlavní strážeň redukuje se na otázku docentury. Smím-li spoléhati tolik na své schopnosti, abych čestně mohl habilitovati se a snad po čase ucházeti se o stolici profesorskou [?] Je-li naděje za nynější situace, že mohl bych toho dosíci?

Prosím, neračte se horšiti na mne, odvažuji-li se najevo domýšlivým snad snem, vždyť již zase v té chvíli upírám si dostatečnost k té cestě. Vím, že nerovnám se jiným kolegům, a přece bojím se, abych neklamal se k vlastní škodě, jako v životě kolikrát. Je trapno, abych sám sobě cestu zavíral snad v okamžiku sklíčené mysli. Spoléhaje v dobrotivé Vaše rady, zavazuji se stálou vděčností v nejhlubší úctě oddaný

dr. J. V. Šimák

9.

Dopis A. Rezka J. V. Šimákovi. **[Vídeň, p. 9. říjen 1896]**

Milý příteli,

odpustíte, že píšu *stručně*, při mém velikém návalu práce není jinak možno.

Moje mínění jest, abyste místa nabízeného *neodmítal*. Máte-li dobrou vůli a energii – o čemž nepochybuji – pak i zde zjednáte si tolik času, abyste na nějakou *velkou* neb aspoň větší práci vědeckou *pomysliti mohl*. Dokud té před rukama není, nelze na habilitaci mysliti, a až ta práce *po ruce bude* a bude k habilitaci *naděje*, pak se již *najde cesta*, aby Vám v tom nebylo od Vašich představených *překáženo*. A kdyby se nenalezla, pak vždy jest možnost dána *hledati* a nalézti zaměstnání jinde a jiné, kde byste vědecké dráze oddati se mohl. Jaké máte záměry a plány, toho teď *netřeba* nikomu *říkat*, a až bude substrát pro jich *uskutečnění zde*, pak teprve bude před rukama *rozpor*, jehož teď nevidím. Teď *berte*, co jest, abyste stál na *vlastních nohou*, dodělejte státní *zkoušku*;[30] pro všechnu jistotu, rozšiřujte všestranně své *vědomosti*, a pak, pak se uvidí, co se stane, až bude k tomu *čas*. Lámati si hlavu *napřed* nemám za správné a povídati lidem napřed, že nynějšího místa chcete užíti jen jako přechodu k habilitaci, bylo by teprve *neopatrné*.

Tolik času, ne-li ***více***, k Vaším pracem, zbude Vám *jistě*, jak mají suplenti a profesoři na gymnáziích, a přece při energii – proti vůli ředitelů – se jich několik *habilitovalo s prospěchem* [?].

Tedy jedno beřte a druhého se ***nevzdávejte***; při Vašem mládí není toho třeba, lámat si hlavu napřed: něco ponechte Vám v osudu [?]. Sám pracujte s jasným cílem před očima a *mlčky*.

Váš oddaný Rezek

10.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Praha, 18. říjen 1896**

Slovutný pane!

Račte, prosím, přijmouti vřelé díky mé za dobrotivou účast svou a laskavou radu. Uvažuje všechny okolnosti, rozhodl jsem se, že jí poslechnu.[31] Klonil jsem se již dříve v tuto cestu, ale obával jsem se důsledků, které jsem vyvozoval si z daných podmínek. Nyní jsem vyšel z bludiště a za to jsem Vám zavázán opravdovou vděčností. Prosím, račte mi vzácnou svou přízeň zachovati i na budoucno.

Podpisuji se v nejhlubší úctě oddaný

J. V. Šimák

11.

Navštívenka A. Rezka J. V. Šimákovi. **[Vídeň], 19. prosinec 1896**

Mladý příteli, děkuji za Váš separát,[32] přeju mnohé *štěstí* pro další dráhu a jsem

Váš oddaný

Dr. Antonín Rezek

ministerský rada v c. k. ministerstvě kultu a vyučování

12.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Turnov, 4. březen 1897**

Slovutný pane!

Rozpor duševní, v němž jste ráčili býti mi laskavě radni a jenž ukázal se opravdu větším, nežli samu se mi zdálo, je odklizen; ne sice tak, jak mohlo čekati se dle předzvěstí, ale jak jsem tušil, žehnaje, že nedal jsem se svésti lichými nadějemi, již od Vánoc.

Místa v Rudolfinu jsem prostě nedostal, bylo zadáno dru [F. X.] Jiříkovi.[33]

Je tím určeno, že hlavním mým povoláním zůstane politická historie a učitelství. Nyní však je pozdě již, abych místa sháněl, i rád bych užil volnosti, abych někam ohlédl se po světě, po případě shledával si materiál k nějaké vědecké práci.

Přiznávám se, že nejsem s dostatek orientován, kam nejlépe, a tudíž zkušené rady velmi potřebuji. Osměluji se proto opětně utéci k Vám a prositi pokorně, abych směl Vás nyní ve Vídni navštíviti a některou chvíli si vyžádati k dobrotivé radě. Smím-li těšiti se dosud Vaši vzácné přízni, prosím o sdělení, kdy a kde mohl bych se dostaviti, abych obtěžoval co nejméně. Doufaje, že laskavě ráčíte svoliti, znamenám se v nejhlubší úctě

dr. J. V. Šimák

13.

Dopis A. Rezka J. V. Šimákovi. **Vídeň, 8. březen 1897**

Mladý příteli,

přijďte kdykoliv. *Mezi 12-1* bývám denně v kanceláři (I. Minoritenplatz 7). Ostatně na počátku Veliké noci budu v *Praze* na několik *dní*, a tu by snad bylo ještě výhodněji o věci promluviti a také více pokdy k tomu.

Se srdečným pozdravem

Váš oddaný Dr. Rezek

14.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Turnov, 14. březen 1897**

Slovutný pane!

Poslušen jsa Vaší vzácné rady, ještě včera představil jsem se p. inspektoru [Eduardu] Kastnerovi[34] a prosil jsem ho, aby měl mne v evidenci pro příští rok. Netajil jsem mu, že míním na léto jeti jinam na studium, a to dle Vašich pokynů. Pan inspektor však sdělil se mnou, že mohl bych dosíci místa ještě nyní, a to v Praze samé na M[alé] Straně, kdež prof. [Karel] Duchek churaví, kteréž možnosti jsem nepředpokládal. Ukazoval dále p. inspektor, že mohl bych snad později žádati o dovolenou.

Rozpomínaje se na laskavá Vaše připomenutí, měl jsem za to, že učiním jen ve shodě s nimi, prohlásím-li p. inspektorovi, že bych místo v Praze přijal hned.

Rozhodnutí obdržím v několika dnech, dle okolností, jak objeví se choroba páně Duchkova.[35]

Problém řeší se, jak nejlépe bych si mohl přáti. Jsem si úplně vědom, že děje se tak ne mým přičiněním, ale tím, že poslechl jsem Vašich upozornění.

Rovněž dobře vedlo se mi u p. prof. Kalouska. Nejenom, že přijal mne i upřímnou zpověď mou velmi laskavě, ale slíbil mi i radu a přispění u výběru látky.[36]

Každé slovo Vaše proměnilo se mi v mnohoslibný užitek. Žehnám cestu svou vídeňskou a zapisuji se Vám za vše stálou oddanou vděčností.

Pan inspektor míní nejspíše informovati se o mně u Vás.[37] Obávám se, abych nevzbudil zdání neskromnosti a neprohřešil se na Vaši dobrotivosti, odvažuji-li se k další nesmělé prosbě o přispění – ačli ráčíte uznati za dobré – abych aspoň pro první rok mohl setrvati v Praze; i prosím zároveň za prominutí své odvahy.

Připojuji vřelé díky rodičů svých, kteří laskavé péče Vaší o mne vždy vděčně jsou i budou pamětlivi. Poroučeje se do další vzácné přízně Vaši, znamenám se v nejhlubší úctě vděčně oddaným

dr. J. V. Šimákem

15.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Praha, 18. březen 1897**

Slovutný pane!

Obávám se již, abyste neráčili vykládati mi zlým smělosť, kterou se opovažuji opětně zaneprazdňovati Vás svými okolnostmi. Ale mám za to, že dnešní můj list káže mi vděčná povinnosť.

Pan prof. Kalousek doporučil mi, abych zvolil si předmětem práce některé zřízení Ferdinanda I., komoru, radu válečnou, radu tajnou, buď souborně nebo aspoň jediný z těch centrálních úřadů, se zřetelem k zemím českým.[38] Mně by nejvíce zamlouvala se monografie o komoře, zej[ména] o komoře české a finančním hospodářství Ferdinandově.

Věda však, že doba Ferdinandova je zahrnuta v obor Vaší práce vědecké,[39] míním dáti se jen tehda v dílo to, budu-li jist Vašim laskavým souhlasem, o nějž pokorně prosím a jejž očekávati důvěrně osměluji se.

Prose, byste neráčili se horšiti nad skromnou žádostí mou, znamenám se v nejhlubší úctě oddaný

dr. J. V. Šimák

16.

Dopis A. Rezka J. V. Šimákovi. **Vídeň, 1. duben 1897**

Mladý příteli,

neudal [j]ste mi své pražské adresy, jsem tudíž nucen psáti přes *Turnov.*

Volte si látku jakoukoliv, nemám naprosto ničehož proti tomu; *10 lidí* může pracovati o komoře a ještě nebude předmět vyčerpán. – Nepatřím k těm, kteří se domnívají míti monopol na cokoliv.

Jen Vás upozorňuji – a mluvím zde ze staré zkušenosti – že práce o komoře a financích jest ***úkolem celého života***; musil byste velmi dlouhý čas stráviti ve Vídni v archivu min[isterstva] financí a sebrati tisíce tisíce excerptů, než dojdete rezultátu. – A k tomu archiv min[isterstva] financí nevyčerpává předmět cele, nýbrž bylo by nezbytno jíti dále a *hlouběji.* Tedy z *praktických* příčin by se *doporučovalo* sáhnouti k látce, kde je během 2-3 let možný nějaký výsledek.

Váš upřímný Rezek

17.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Praha, 11. duben 1897**

Slovutný pane!

Prodléval jsem, očekávaje, že počátkem Velikonoc ráčíte přijeti do Prahy, jak zmiňovali jste se v prvním svém listu. Však, došed do Vašeho bytu, shledal jsem, že ráčíte již býti odstěhováni.

Nedoufaje, že by se mi poštěstilo shlédnouti Vás, budete-li přece v Praze, dovoluji si prositi, byste ráčili přijmouti díky mé za opětovnou svou dobrotivost. Byl jsem z té duše vděčen, že neztratil jsem Vaší přízně.

Spolu osměluji se připojiti přání veselých Hodův Božích vší Vaši rodině. Znamenám se v nejhlubší úctě

Dr. J. V. Šimák

18.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Praha, 12. červen 1897**

Slovutný pane!

Osměluji se zaslati Vám dvé starších svých drobných prací,[40] které teprve nyní dočkaly se tisku. Prosím, abyste neráčil hleděti na jich nepatrnost, ale přijal je dobrotivě, více patře na upřímnou vůli a oddanost mou. Snad budoucně budu moci přihlásiti se dílem větším.

Byl jsem povděčen, že dr. [Václav] Novotný zadal o habilitaci.[41] Situace je jasna, netřeba spěchu ani rozporu. Mohu klidně oddati se práci. Rozmysliv si laskavou radu Vaši, nevzdal jsem se sice lákavého plánu studií o české komoře, ale hledal jsem práci zatím menší. Rád proto přijal jsem nabídku Hist[orického] spolku, abych zpracoval vydání St[arých] letopisů,[42] což Emler pohříchu již vykonati nemůže.[43] Rukopisy většinou jsou již opsány, zbývá pouze vyšetřiti jich poměr a podstatu, v čemž vzorem mám Palackého.[44] Mám naději, že podaří se mi kus některý práce samostatného výzkumu.

Ve škole daří se mi slušně. Tím, že mám zaměstnání v praž[ském] archivu od 4 - 6, zmizela nesnáz způsobená roztříštěním mého rozvrhu. Nad to ředitel[45] slíbil mi, že příštím rokem upraví mi hodiny lépe, aby nebylo mezer, abych měl aspoň dvojí dopoledne volno. Budu míti i budoucně jen zeměpis a dějepis, takže povinnosti své dobře zastanu. Patřím proto vesele před se.

Poroučeje se do další Vaší dobrotivé přízně, milostivé paní ruce líbaje, znamenám se v nejhlubší úctě

dr. J. V. Šimák

19.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Praha, 21. červen 1897**

Slovutný pane!

Historický spolek vybídl mne, abych převzal edici Starých letopisů, o čemž dovolil jsem si sdělení v listu svém minulém. Nyní však překvapili mne žádostí, abych ujal se dříve Bartoše,[46] práce Vaší, ježto Vám není prý možno oddati se nyní vydávání. Tato nabídka dotkla se mne trapně dosti, nerad bych zakalil čím paměť svou u Vás. Netoužím po této práci, ježto mne zdrží od jiné významnější, aniž přinese užitku zvláštního. Přece však pro dobrou vůli ujal bych se díla o Bartoši, ovšem jen tenkráte, bude-li Vám vhod a ráčíte-li schváliti výslovně.

Přijměte, prosím snažně, ujištění, že dalek jsem, abych přejímal dílo, o něž jste starati se ráčili, kdyby jen stín nelibosti měl proto na mne padnouti. Vaše přízeň je mi nade všecko.

Račte dobrotivě vzíti osvědčení mé v laskavou úvahu, prve, nežli ráčíte odpověděti Spolku historickému.

Znamenám se v nejhlubší úctě, milostivé paní ruce líbaje

Dr. J. V. Šimák

20.

Dopis A. Rezka J. V. Šimákovi. **Vídeň, 23. červen 1897**

Mladý příteli,

prosím, abyste bez bázně a beze strachu Bartoše Písaře se ujal; já naprosto teď nemohu a jsem ***rád***, že úkol můj převezme někdo z mých žáků.

Kdybych Vám při této práci jakkoliv prospěti mohl, spolehněte se úplně, že vždy budu k službám.

Váš Rezek

21.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Praha, 22. září 1897**

Slovutný pane!

Vracím se zase ku práci, jíž mi přáno jest, dík vzácné Vaší přímluvě i dobrotivosti. Po žádosti histor[ické] komise mám především obrátiti zřetel k vydání Bartošovy kroniky. Vděk laskavé Vaší blahovolnosti komise uložila mi, abych poprosil Vás o přispění, zejména o dobrotivé sdělení, jak ráčili jste sami pokročiti v pracích přípravných, o zaslání přepisů a snad i jiných pomůcek, jakož i o vyznačení, kde by se po jiných textech kroniky mělo snad pátrati. Úkol ten touto uctivou žádostí činím.

Poroučeje se do vzácné přízně Vaší, znamenám se v úctě nejhlubší

Dr. J. V. Šimák

22.

Dopis A. Rezka J. V. Šimákovi. **S. l., 6. říjen 1897**

Mladý příteli,

co ode mne žádáte, jest tak veliké, že při nejlepší *vůli* psáti nemohu. Musíte jednou v prázdné chvíli zajeti sem a ukážu Vám, co mám hotovo a co byste kde ještě hledati mohl. Za hodi-

nu Vám vše lehce vypovím, kdežto s psaním bych nebyl hotov za půldne a k tomu věru nemám naprosto kdy.

Jinak jsem Váš vždy oddaný Rezek

23.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Pardubice,[47] 25. listopad 1897**

Slovutný pane!

Povinnosti školní a nelibá choroba, vzniklá z neustálého sedění, bránily mi, že nemohl užíti jsem laskavého Vašeho vyzvání, ač chystal jsem se na každou neděli.

Až nyní mám volno. Odjedu v sobotu rychlovlakem do Vídně a v neděli dopoledne dovolím si u Vás představiti se a poprositi za dobrotivé instrukce ve příčině Bartošovy kroniky.

Znamenám se v nejhlubší úctě

oddaný J. V. Šimák

24.

Telegram J. V. Šimáka A. Rezkovi. **[Pardubice, 15. prosinec 1897]**

Račte přijmouti nejuctivější blahopřání[48]

Dr. Šimák

25.

Navštívenka A. Rezka J. V. Šimákovi. **Vídeň, prosinec 1897, tištěno**

Sekční šéf Dr. Antonín Rezek dovoluje si vzdáti nejupřímnější poděkování za laskavou gratulaci.

26.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Praha, 24. říjen 1898**

Slovutný pane!

Pokládám si za povinnost, abych oznámil Vám, jak pokročila práce má o Bartošovi Písaři, i které jsou plány mé v té příčině po dobu nejbližší. Doufám, že ráčíte zprávu mou dobrotivě přijíti.

Nemohu bohužel referovati tak radostně, jak jsem za to měl ještě loni. Jsem sice zas v Praze, suplentem na reálce v Ječné ulici,[49] ale kdežto v Pardubicích měl jsem nazbyt po chvíli, jsa zdrojů vzdálen, nyní, jsa vrácen k samým pramenům, sotva času shledávám. Mámť jen 4 hod. svého oboru, ostatkem 14 hod. češtiny v I, dvou III, V, což vynáší 396 korektur v měsíci, krom toho agendu třídnickou. Není mi tedy lze, při píli úsilovné, abych rychleji pokročil kupředu.

Za celý rok loňský zkonferoval jsem v Pardubicích rukopis strahovský,[50] právě ten, jejž jste neráčili míti. Půjčili mi jej prostřednictvím zem[ského] archivu. Když jsem jej do archivu vrátil, čekal jsem 4 měsíce na zásilku novou, teprve v červnu vlastní intervencí dosáhl jsem zapůjčení manuskriptu téže knihovny, jejž ráčili jste zpracovati sami. S jeho srovnáním jsem bezmála hotov.

Přirozeno, že, jsa Prahy vzdálen, nemohl jsem pátrati po jiných rukopisech, jež jste mi ráčili označiti; za to náhoda přispěla; nalezl p. adj[unkt J. A.] Pažout[51] exemplář v knihovně duchcovské a jiný vypůjčen byl od dra [Leopolda] Katze,[52] skvostně psaný, ze 16. stol.

Pokud mohl jsem srovnati rukopisy, jež po ruce mám, zdá se mi, že Váš strahovský je [ze] všech nejúplnější. Nápadný nadbytek jeho zpráv zvláštních vysvětloval bych, že snad Bartoš sám, když jeho kniha se již rozšířila, do svého exempláře připsal to, čeho v jiných není. Též

zdá se, že předloha většiny rukopisů byla určena k iluminování nebo měla míti aspoň iniciály, ježto však napsány nebyly: chybíť ledakde první písmeno I. řádků.

Pomůcek kritickému zpracování nepodařilo se mi dosud dojíti.

Za to šťastnějším jsem byl u hledání zpráv k životopisu Bartošově. Měl jsem tu ovšem výtečné vademecum v pomoci p. dra [Josefa] Teigeho.[53] Stihl jsem zprávy, jichž ráčili jste sami užíti v Muzejníku[54] a nadto i více, krom jiného i vlastní kšaft Bartošův z r. 1535, z něhož poznal jsem jeho rodinu, 3 dcery a zetě i jmění jeho. Byl též některý čas kostelníkem sv. Jiljí a písařem perkmistrovským. Po těch stopách půjdu dále.

Za pobytu svého v Pardubicích zajel jsem do Chrudimě, ohledal tamní knihu práv, psanou Bartošem, a učinil si snímek jeho rukopisu. Zároveň smluvil jsem se [s] ředitelem muzea,[55] aby mi dali list fotografovati, ačli nenajdu Bartošova rukopisu v knihách pražských.

Abych shledal další záznamy o Bartoši, pročítám knihy pražské k jeho věku, list za listem. Že pak tu postihuji plno zpráv o Paškovi, Zigovi Vaníčkovic, Karbanovi aj. osobách,[56] i méně významných, známých z kroniky, míním excerpovati i ty věci, třeba týkaly se okolností soukromých. Možná, že dobře hodí se, až bude jich koliksi pohromadě, a poslouží k objasnění a životnosti jmen, jinak prázdných zvuků, položím-li je do poznámek. Ovšem nemíním počínati si tu nemírně.

Je mnou vykonáno za rok práce pohříchu pramálo, relativně ovšem dost, což mne povzbuzuje k dalšímu dílu, byť perspektiva jeho tratila se takto daleko do budoucna.

Osmělím se, ačli ráčíte dovoliti, sděliti s Vámi, jakmile co shledám nového a zajímavého.

Zatím prosím snažně, abyste ráčili zachovati mne v dosavadní vzácné své přízni.

Milostivé paní uctivě ruce líbám.

Znamenám se v nejhlubší úctě oddaný

Dr. J. V. Šimák

27.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Praha, 2. prosinec 1898**

Slovutný pane!

Osměluji se prositi co nejuctivěji, abyste ráčili přijmouti nejoddanější projev blahopřání ke vzácnému vyznamenání[57] svému

od svého vděčného žáka dra Šimáka

28.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Praha, 21. prosinec 1899**

Vaše Excelencí!

Dovoluji si uctivě prositi, abyste ráčili dobrotivě přijmouti nejuctivější přání mé šťastných, příjemných Hodů Božích, jakož i všeho dobra plnou měrou v budoucím Novém roce Vaší Excelencí i vysocectěné Vaši rodině.

V nejhlubší úctě znamená se

oddaný Dr. J. V. Šimák

29.

Telegram J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Praha, 20. leden 190[0]**

Račte prosím přijmouti nejuctivější blahopřání[58] dr. Šimáka.

30.

Navštívenka A. Rezka J. V. Šimákovi. **S. l., [p. 20. leden 1900]**

Ministr dr. Rezek
Nejsrdečnější díky.

31.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Praha, 2. březen 1900**

Vaše Excelencí!

Dovoluji si prositi uctivě, abyste ráčili přijmouti blahovolně článeček,[59] jejž osměluji se současně zasílati.

V hluboké úctě dr. J. V. Šimák

32.

Dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Praha, 12. leden 1903**

Vaše Excelencí,

račte dovoliti, aby mezi upřímné vzpomínky vzácného Vašeho jubilea[60] směl přidružiti se i lístek vděčného Vašeho žáka; třeba snad na místě posledním; byl by však mezi prvními, kde by možno bylo osvědčiti vroucí svou oddanost.

Půl věku lidského snahy Vaše vykvétaly v požehnání, prve vědě a žactvu Vašemu, dnes dobru a blahu všemu národu. – Kéž druhá půle života dlouho dopřeje Vám dočkávati se nezkalené radosti doma, zdárného ovoce všech Vašich ušlechtilých tužeb a srdečného vděku v duši českého lidu.

V nejhlubší úctě

dr. J. V. Šimák

33.

Navštívenka A. Rezka J. V. Šimákovi. **S. l., 30. říjen 1903**

Ministr m[imo] sl[užbu] dr. Rezek děkuje srdečně za laskavý, pěkný dar.

34.

Navštívenka A. Rezka J. V. Šimákovi. **S. l., 21. prosinec 1905**

Ministr m[imo] sl[užbu] Dr. Ant. Rezek

Jeho c. a kr. Apošt[olského] Veličenstva skutečný tajný rada *srdečně děkuje* a rovněž v nastávajícím Novém roce všeho dobrého přeje.

35.

Telegram J. V. Šimáka A. Rezkovi. **Praha, 6. prosinec 189[.]**

Račte prosím přijmouti nejuctivější blahopřání dra Šimáka.

36.

Navštívenka J. V. Šimáka A. Rezkovi. **S. l., [21. prosinec], s. a.**

Prof. dr. Jos. V. Šimák dovoluje si uctivě přáti veselých svátků i všeho dobrého k Novému roku i prosí o vlídné přijetí své knihy.

37.

Navštívenka J. V. Šimáka A. Rezkovi. **S. l., s. d.**

Dr. J. V. Šimák prosí co nejzdvořileji, abyste ráčili přijmouti otisk jeho práce za skrovný projev vděčné duše. Spolu připojuje nejuctivější přání veselých Hodů Božích a k Novému roku všeho dobra hojnou měrou.

38.

Dopis Boh[uslavy] Rezkové J. V. Šimákovi. **S. l., s. d. [p. 4. únor 1909]**

Srdečně Vám děkuji, ctěný pane profesore, za projev soustrasti nad úmrtím mého drahého muže.

S úctou

Boh[uslava] Rezková

❐

EDICE VZÁJEMNÉ KORESPONDENCE JOSEFA VÍTĚZSLAVA ŠIMÁKA A JOSEFA KALOUSKA

1.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 29. červen 1896**

Z urbáře svijanského[61] vytáhl jsem si, čeho mi třeba. Bylo by mi milo, když byste si proň přišel. Již tento týden odjedu z Prahy.

S díky znamenám se

Dr. J. Kalousek

2.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **Turnov, 15. leden 1897**

Slovutný pane profesore!

Dovoluji si zaslati Vám příspěvek k historii hospodářské, jejž opsal jsem z archivu rohozeckého, zdaž by nehodil se k uveřejnění ve Věstníku Král[ovské] společnosti nauk.[62] Ne-li, račte, prosím, vybrati si pro své práce, což by se Vám líbilo, a pak rukopis mně vrátiti. Rovněž přinesu Vám k užití urbář vartmberský a desfourský, o nichž zmiňuji se v úvodě.

Hraběnka Desfoursová má všechny ty věci zavřeny v psacím stolku a jen P. Hájkovi,[63] kaplanu v Jen[i]šovicích, jenž píše historii farnosti, půjčila je, aby nikdo nevěděl, od P. Hájka mám půjčku zase já, nesmím však jeho prozraditi.

V jediném případě prosím o laskavé přispění, kdyby instrukce měla býti uveřejněna. V německém kuse opakuje se totiž stále položka: *Weizen auf zu Gemies*, o níž marně jsem hledal a zkoumal, co by *auf zu Gemies* mohlo znamenati. Proto zachoval jsem frázi tu věrně písmenko za písmenem – i prosím snažně, není-li znění to ortograficky správno, byste ráčili mi nápravu oznámiti, abych je v korektuře mohl korigovati.

V dokonalé úctě

dr. Jos. V. Šimák

3.

Dopis J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 17. leden 1897**

Milý příteli!

Zásilku Vaši jsem dnes obdržel. Tak mne zajímala, že jsem ji už celou přečetl a pro tisk interpunkci v ní opravil, aby se instrukce snáze četla a výkaz příjmů úřednických aby nezau-

jal v tisku mnoho místa. Oboje se to hodí do Věstníka Společnosti nauk, ale jak nyní jsou zásoby rukopisů v tiskárně, nepřijde na to řada než asi za čtvrt leta. Vytisknu to velmi rád.

Váš dopis vzbuzuje však ve mne obavu, až ty písemnosti vyjdou na veřejnost, že by se o tom mohla donésti zvěst k pí hraběnce Desfoursové a že by pak její nemilost mohla se svaliti na pana P. Hájka a on že by snad byl potom nucen hned vrátiti hraběnce rukopisy, které si od ní vypůjčil. Mně však na tom záleží, abyste mi, jakž se nabízíte, zapůjčil urbáře rohozecké z let 1608 a 1687, hodily by se mi ke srovnání jednoho s druhým, abych viděl, kterak břemena v těch letech se změnila. Pročež prosím, dejte mi věděti, kdy mi ty urbáře můžete půjčiti, snad až přijedete do Prahy? Já myslím, že by postup měl býti takový: Napřed abych si prohlédl urbáře, a pak až je vrátím a až mi oznámíte, že pan P. Hájek již vše vypůjčené vrátil paní hraběnce, teprva potom, aby se instrukce tiskla. Sic kdybych dal oznámení do novin, že instrukce jest Učené společnosti předložena, mohla by se o tom hraběnka dověděti a panu P. Hájkovi další milost odníti. Pán Bůh mu za to požehnej, že to od ní dostal.

S tím znamenám se Váš

Dr. Josef Kalousek

4.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **Turnov, 18. leden 1897**

Slovutný pane profesore,

ráčil jste mne laskavým listem svým velmi potěšiti. Odpovídám hned, pokud mohu a vím.

Zapomněl jsem snad podotknouti v dopise svém, že P. Hájek nemá dávati archiválií rohozeckých z rukou, proto i já opisuji je v Jen[i]šovicích v jeho kaplance a jen svými opisy mohu Vám posloužiti.

Urbář z r. 1608 jsem již opsal, o druhém pracuji, jakmile budu hotov, obě kopie Vám zašlu. Originály ovšem zůstanou u P. Hájka.

Oznámení do novin račte dáti bez rozpaků. P. Hájek obdržel knihy přímo od hraběnky tajně, aby nezvěděl který z úředníků, o mně pak vědomo jim, že pracoval jsem v archivu. Úředníci tedy, i kdyby četli, nepřipadnou na P. Hájka, hraběnka pak sotva naše noviny čte, zej[ména] když je nyní na Moravě.

Jak zařídití oznámení v úvodu publikace, o tom poradím se s P. Hájkem, jakmile zas dojedu do Jen[i]šovic; velmi rád bych mu poděkoval veřejně, neb zmínky té za svou ochotu i horlivou účast v historické práci plnou měrou zaslouží.

Je to vůbec duše neobyčejně šlechetná a přičinlivá, přese vše konání kněžské a školské povinnosti své přes hory a doly vždy nalezne s dostatek po chvíli, aby mohl zahradničit, včelařit a hospodařit, vedle toho je hudebník a duše zpěváckého spolku *Cyrila*, sbírá názvy pomístné, pověry, zvyky, materiál dialektologický, kreslí staré chalupy, hotoví plastickou mapu farnosti a sestavuje paměti farní. Co perně zaslouží, rozplyne se na knihy, beletrii většším dílem rozdá, jen vědecké spisy, zej[ména] historické si ponechá. Kdyby bylo takého kaplana na každé faře, což by se hned vědě a rozruchu naukovému vedlo lépe.

Znamenám se v dokonalé úctě

dr. J. V. Šimák

5.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **Turnov, 9. únor 1897**

Slovutný pane profesore!

Dle slibu svého posílám Vám opisy obou urbářů, vartmberského z r. 1608 a desfourského z r. 1687. Zdržel jsem se poněkud konferováním.

Poněvadž pak v urbáři vartmberském je obsažena i část panství svijanského, přikládám ještě jednou urbář svijanský, pro případ, že byste uznali za dobré srovnati obojí dobu podrobněji.

Vřelé díky vzdávám za laskavosť, kterou ráčíte opatřovati publikaci desfourské instrukce. Hovořil jsem o ní s P. Hájkem. Velebný pán neobává se nesnází, zví-li veřejnost vědecká, odkud získal jsem opis a kterou cestou.

Prosím tedy, račte v úvodu jméno P. Jana Hájka dostaviti místo anonymu a připojiti poděkování, ačli jsem sám tak neučinil.

Znamenám se v hluboké úctě oddaný

dr. J. V. Šimák

6.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **Turnov, 5. březen 1897**

Slovutný pane profesore.

Jsem jaksi šťasten v objevech. Podařilo se mi připadnouti na novou instrukci ze XVII. stol., sice skrovnější, ale též zajímavou.[64] Jsa na faře loukovské, shlédl jsem 3 listy v pamětnici [vikariátního archivu] mnohem mladší a na nich instrukci. Pan vikář[65] mi je zapůjčil, i opsal jsem všecko. Pátraje, odkud asi listy byly vytrženy, hledal jsem na Sychrově, a tu teprve, když komisař patronátní[66] viděl listinu, přiznal se, že mají ve skříni knihu celou týmž písmem psanou, *Registra zádušní.* Nepřikládal jí důležitosti valné, a proto se nezmínil mi loni, když jsem sháněl se po svijanských knihách. Na prvním listě spatřil jsem touž instrukci, originál, kdežto loukovské listy ukázaly se kopií. Srovnal jsem text a posílám jej Vaší laskavosti, povzbuzen jsa úspěchem prvým, k publikaci, možno-li.

Snad obě instrukce lze uveřejniti pod společným titulem: Dvě instrukce ze XVII. věku neb pod[obně]. Pozdě tuším není. Neráčíte-li však otisknouti, prosím, račte vybrati si, co hodí se pro Vaše účely, a rukopis mi vrátiti.

Znamenám se v nejhlubší úctě oddaný

dr. J. V. Šimák

7.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 8. březen 1897**

Opis urbářů a nyní instrukci jsem obdržel. Vytiskne se obojí instrukce, hospodářská i kostelnická, ale tuším každá zvlášť a bude to ještě nějaký čas trvati, než na ně přijde řada.

S pozdravem J. Kalousek

8.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 13. březen 1897**

Po dnešní Vaší návštěvě napadlo mi něco lepšího, co bych Vám chtěl poraditi.[67] Nevěda, kde zde bydlíte, píši Vám do Turnova v naději, že se Vám to dostane do ruky snad ještě, dokud meškáte v Praze. Na každý způsob mne navštivte co nejdříve. S pozdravem

Dr. J. Kalousek

9.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **Turnov, 14. březen 1897**

Slovutný pane profesore!

Dobrotivá zpráva vaše zastihla mne již v Turnově, neboť odjel jsem včera večer. Přijedu však do Prahy hned v prvních dnech příštího téhodne. Osmělím se tedy dostaviti nejspíše v úterý odpoledne.

V hluboké úctě

dr. J. V. Šimák

[s přípisem:] *Chce se habilitovati za docenta české historie a hledá téma k disertaci, myslil na selské nepokoje 1626-28. Chci mu poradit, aby si obral Ferdinanda I. vůbec k studiu životnímu. 15/3 1897 Kalousek.*[68]

10.

Dopis J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 25. září 1897**

Milý pane doktore!

Byl jsem včera ve strahovské knihovně a tu pan bibliotekář P. [Ivan] Wagner[69] ukazoval mi rukopis Bartošovy kroniky, o němž Erben[70] v úvodě k svému vydání se zmiňuje, že na onen čas nebyl k nalezení. Nynější bibliotekář našel jej zapomenutý v jedné komoře. Jest psán pravopisem bratrským v 16. věku a jest jistě lepší než oba rukopisy cís[ařské] knihovny, jichž Erben užil. Jedno z dvou míst, jež Erbenovi dle úvodu byla nesrozumitelna, stojí v tomto rukopise s proměnou jednoho slova již srozumitelně. Jsou v tom rukopise také na okraji pozdější poznámky, snad dle rukopisu dá se ustaviti, od koho pocházejí. Tento rukopis beze vší pochyby musí se položiti za základ při novém vydání, kteréž, jak slyším, jste na sebe přijal. I bude Vám tato novina nepochybně vítána a Vašemu vydání ku prospěchu. Panu bibliotekáři jsem pověděl o Vašem předsevzetí a tuším dle jeho ochoty, že snadno dosáhnete svolení, abyste toho rukopisu mohl užívati.

S pozdravem Váš

dr. Josef Kalousek

11.

Navštívenka J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **Pardubice, 6. říjen 1897**

Slovutný pane!

Ježto byl jsem náhle povolán do Pardubic, nebylo mi již možno, abych osobně směl se Vám poroučeti. Dovoluji si tedy aspoň lístkem děkovati Vám za vší vzácné přízně a prositi, abyste ráčili mi zachovati svou laskavou náklonnost. Znamenám se v nejhlubší úctě

dr. J. V. Šimák

12.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **Pardubice, 18. listopad 1897**

Slovutný pane profesore!

Především vzdávám vřelé díky, že ráčili jste mne obmysliti spiskem o interpunkci; naučil jsem se z něho ledačemu, dřív mně záhadnému.

Rukopis Bartošovy kroniky, o němž dali jste mi první zprávu, byl mi již sem propůjčen. Konferuji jej s vydáním Erbenovým.

A tu již v I. knize je zřejmo, že rukopis ten (= D) není nejlepším a nejstarším textem a že předloha jeho je asi neodvislou od obou předloh Erbenových (= B a C).[71]

Máť D místem rčení a výrazy lepší nežli B a C a ledaco, čeho v nich není, ale chyb přepisovačských i nesmyslných je tu zmíry mnoho, více než v B i C, a též porušeného kontextu.

Z těchto tří jest asi B, starší předloha Erbenova nejlepší.

Množství chyb, pak důsledně provedené au místo ú vede mne ke zdání, že ruk[opis] D je nejdříve v polovici XVI. věku psán, a tedy mladší nežli B.

Píši v té příčině i p. dru [V. J.] Nováčkovi,[72] zda-li by nebylo lépe počíti konferováním rukopisu strahovského, jehož užil p. rada Rezek.

Znamenám se v nejhlubší úctě oddaný

dr. J. V. Šimák

13.

Tisk, poděkování J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, duben 1898**

Album s podobiznami bývalých posluchačů bude mi vždy milou památkou.[73]

Díky za přátelské účastenství Vaše!

Prof. Dr. Josef Kalousek.

14.

Tisk, poděkování J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, duben 1898**

Za laskavé blahopřání k dovršenému šedesátému roku vzdávám srdečný dík.

Prof. Dr. Josef Kalousek.

15.

Navštívenka J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **S. l., 1. červen 1898**

Dr. J. V. Šimák vzdává díky nejsrdečnější za laskavý dárek, jímž byl překvapen, vrátiv se z prázdnin.

16.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Potštejn, 6. srpen 1899**

Vaše rozprava[74] o Turnově v Časopise [Společnosti] př[átel] star[ožitností] č[eských] dobře se mi líbí; jen v budoucím pokračování neračte opominouti dodati rodopisnou tabuli Markvarticů, která Vaše výsledky učiní přehlednými, zvláště když do ni vložíte všechna léta a sídla najevo vyšlá. – Poznámky z rodinné kroniky Švamberské str. 69-77[75] mají sice docela jinou povahu co do podkladů, na kterých se zakládají, ale jest dobře, že se i to uveřejnilo; list Vladislavův [potvrzení práva urozenosti a starožitnosti rodu] na str. 73 každého znatele poučuje sám, že to jest novější faktura; opis jeho ukazoval mi nedávno zemřelý P. Tyl, archivář na Vorlíku.[76] Vydavatel by byl dobře udělal, kdyby uveřejnil plně také rodokmen, o němž se zmiňuje na str. 72, pozn. 3; verifikovaný přepis jeho mají v Českém muzeu a jest poučnější než rodokmen na str. 76-77, kterýž tuším jest částečně z něho vytažen. Jest poučnější, poněvadž se v něm bez obalu zračí naivnost, která spolupůsobila při jeho vzniku.

S pozdravem

J. Kalousek

17.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **Turnov, 17. srpen 1899**

Slovutný pane profesore!

Vzdávám vřelé díky za laskavý Váš list i za zmínky v něm obsažené. Rozrod Markvarticů chystán je až k dokončení článku, zbude-li mi času a dovolí-li náklad, přidám i mapku, kterou sice mám hotovu, ale k reprodukci musil bych ji zvlášť upraviti.

Článek o Švambercích za jiných okolností, kdyby byl mi nabídnut, sotva by vyšel, ale já jsem si ho výslovně vyžádal, seznámiv se s p. Krušinou,[77] i bylo pak nesnadno odvolati. Že otištěný diplom jest asi falzum, poznal jsem hned po přečtení, těžko však bylo odůvodniti, kdybych je[j] zamítl, ježto na něm kotví šlechtictví páně Švamberkovo.

Mám z toho dobré ponaučení pro budoucno.

Práce o St[arých] letopisech zase uvázla, ježto nedostalo se mi nových rukopisů, třetí rukopis Bartošův konferuji doma.

Při hledání glos k Bartošovi vznikla mimochodem prácička o pražských iluminátorech a malířích,[78] kterou abyste ráčil dobrotivě přijmouti, snažně prosím.

Znamenám se v nejhlubší úctě dr. J. V. Šimák

18.

Pohlednice [Pozdrav z Potštýna] J. Kalouska J. V. Šimákovi. Potštýn, 21. srpen 1899

Děkuji srdečně za otisk z Památek. Poznámkou svou o Švamb[ercích] nechtěl jsem dělati výčitek; takové věci mohou se také tisknouti, i ten rodokmen z minulého století, jen když nevydávají se za pravé.

S pozdravem J. Kalousek

19.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. Praha, 7. duben 1900

Prosím Vás o zapůjčení rukopisu turnovského archivu 311b, o němž píšete v Českém lidu IX. 261.[79] Půjdete-li na svátky domů, bude Vám to tuším snadné.

S pozdravem J. Kalousek

20.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. [Praha], 9. duben 1900

Slovutný pane profesore!

Rukopis frydlantské instrukce[80] nemohl bych Vám přivésti, neboť má jej vypůjčen prof. Jaromír Čelakovský[81] u sebe v archivu. Ráčíte-li si přáti originálu, račte vyžádati si ho u p. archiváře: nezastihl jsem jej dnes a zítra již odjíždím.

Mohu však posloužiti, a rád, věrným opisem, sdělaným od p. Št[ěpána] Heydy.[82] Přivezu kopii s sebou a dodám hned po svátcích, jichž příjemné prožití uctivě přeji.

V obvyklé úctě oddaný

Dr. J. V. Šimák

21.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. Turnov, 21. červenec 1900

Slovutný pane!

Po dobrotivém Vašem svolení i vyzvání osměluji se sděliti, že konkurz o místo učitelské na vyšší dívčí škole[83] byl již vyhlášen 18. t. m. Lhůta k zadání jest určena do 15. srpna.

Dovoluji si tedy uctivě prositi o laskavou přímluvu u pp. starosty [Vladimíra] Srba a dra Stan[islava] Prachenského, člena dozorčí komise ([Praha] II Na Zderaze č. 1947), možno-li též u JUDr. Jana Kühna (Uhelný trh č. 3) a JUDr. Jos[efa] Mildeho (Štěpán. ul. 18a), členů městské rady.

Vzdávaje vřelé díky za tuto blahovolnost, znamenám se v nejhlubší úctě

Dr. J. V. Šimák

22.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. Potštejn, 23. červenec 1900

Dopis Váš jsem obdržel. Račte mi ještě poslati konkurz, abych viděl výminky; nemohu ho v novinách nalézti. Potom stane se. S pozdravem

J. Kalousek

23.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **Turnov, 24. červenec 1900**

Slovutný pane!

Vypsání konkurzu otištěno bylo v Hl[ase] národa 20. t. m. i zní: Při městské vyšší dívčí škole v Praze obsadí se místo skutečného učitele pro zeměpis a dějiny, s požitky vyměřenými zákonem ze dne 19. září 1898 č. 173 ř. z. pro učitelstvo středních škol státních, popřípadě obsadí se toto místo suplujícím učitelem, jemuž vykáže se renumerace 2400 K. ročně: Žádosti příslušnými průkazy, zejména též vysvědčením okr[esního] lékaře náležitě doložené, podati lze radě král[ovského] hlav[ního] města nejdéle do 15. srpna t. r. Rada král[ovského] hlav[ního] m[ěsta] P[rahy], dne 18. července 1900.

Spořádání pozůstalosti Dobnerovy jsem dokonal a pořídil lístkový seznam všeho. Po prázdninách míním stať otisknouti.[84] Ač většinou věci jsou již známy, ba tištěny, přece několik nových sepsání se objeví, třeba jen v opisech.

Znamenám se u vděčné úctě

dr. J. V. Šimák

24.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 26. červenec 1900**

Dnes posílám[85] na všechny čtyři adresy, udané ve Vašem dopise.

Se přáním všeho zdaru J. Kalousek

25.

Dopis J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 15. říjen 1900**

Milý pane doktore!

Při korigování Chotěšovských Zpráv[86] našel jsem nad očekávání mnoho chyb smysl rušících. Račte si moje korektury všecky prohlédnouti a ty, které jsou poznamenány červenou tužkou, srovnati se svým opisem, jenž jsem při korigování pohřešoval, a dle potřeby také s originálem; neboť moje opravy slov, která se do textu nehodí, zakládají se na pouhém domyslu a ten může býti mylný. Poslední kartáčový otisk račte se svými poznámkami vrátiti ke mně do bytu.

Krom toho jest potřebí, abyste vyhotovil přehled obsahu, který se vytiskne na konec. Z úvodu vezměte do toho několik nápisů, aby se poznalo, co asi na které straně se najde. Výpisky tištěné str. 8-28 račte do tohoto přehledu srovnati chronologicky; bylo by lépe bývalo, kdyby také ty celé opisy byly se vysázely podle pořádku časového, ale když se nestalo, může to již tak zůstati, jak jest, a nedostatek pořádku chronologického nahradí se žádaným přehledem obsahu. Ten má obsahovati z této části regesta, jež jste postavil v čelo výpisků, ale do přehledu mohou se některá regesta zkrátiti. Starší kartáčový otisk můžete si u sebe podržeti třeba k této práci.

Váš J. Kalousek

26.

Dopis J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 2. duben 1903**

Milý příteli!

Palacký ve Starých letopisích[87] str. 21 č. 55 vytiskl z rukopisů Bb zprávu k r. 1415 o zlezení kláštera Opatovického. Balbín v Epitome[88] str. 434 vypravuje o oloupení toho kláštera 1415 s jinými podrobnostmi, dílem rozdílnými, také od Hájka,[89] a dovolává se při tom také na MS. Nicolai de Prachnian, a Mikuláš skutečně také vybíral z rukopisu Bb. Letopisné sbírky Miku-

láše z Prachňan vytiskl Rezek v Pamětech Dačického,[90] ale tam není nic o přepadení Opatovic 1415. I prosím Vás za laskavé sdělení, *zda-li v některém rukopise Starých letopisů nachází se něco jiného o vyloupení Opatovic 1415*, než co stojí u Palackého v St[arých] let[opisech] str. 21.

Za brzkou zprávu prosí Váš

J. Kalousek

27.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 20. únor 1904**

Račte mne navštívit.

J. Kalousek

28.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **Lipsko, 12. listopad 1904**

Slovutný pane profesore,

pokládám za svou povinnost, abych sdělil s Vámi dojmy své i postavení, i doufám, že pro tu sdílnost neráčíte se na mne pohněvati. Jsem zde teprve týden, a tudíž nemohu dáti zprávy obšírné, ale za kratičkou tu dobu dost jsem se tu obeznámil a nejsem již cizincem.

Dobré bylo, že loni pobýval zde kol[ega] Buchar[91] a ten podal mi napřed už vysvětlení o zdejších poměrech univerzitních, kde zejména formality univerzitní v úřadech jsou docela jiné. Ač německy dost dobře umím (ovšem praktické zběhlosti mluvy nemám oslňující), zprvu jsem téměř nikomu nerozuměl, mluví rychle, tiše, vyslovují dvojhlásky jináč, g jako ch a ch jako š, i měl jsem dost mrzutého jednání. U univ[erzitního] *richtera* jsem se hlásil nejdřív, odevzdal své doklady a odešel ke kancelistovi, odtud do zápisní kanceláře, odtud do dvojího oddělení kvestury, odtud k rektorovi. Všude mi dali nějaký *schein* pro druhou kancelář a nějaká pravidla a poučení; mám těch sbírek paragrafů už půl bibliotéky. Teď ještě nutno vyplniti tzv. *belegbogen* v přednášce profesorově; opsat odtud titul její a obnos kolejného, vyznačený na archu, do kolejní knížky našeho indexu a znovu s tím jíti na kvesturu a zaplatiti. Teprv potom, ač už jsem imatrikulován, budu řádně zapsaným posluchačem. – To však není ještě vše. V každém semináři nutno představiti se ovšem řediteli, ale též knihovníku, vyplniti nové archy, platiti asi trojí poplatek a opět dají mi poučení a řády.

Nějaká *Einleitung zur Einleitung in das Univ[ersitäts]studium für anstehende Hörer und diejenigen welche es werden wollen* byla by tudíž velmi prospěšná.

První dojmy na univerzitě nebyly radostné. Nemohu zapříti, že mne jímala tesklivá závist, když viděl jsem velkolepou její budovu – ne tak pro nádheru stavby, ale vnitřní úpravu, pohodlí a bohatou výpravu. Univerzita zajímá přední čtvercovou budovu, jejíž střed je ohromná síň na pilířích nesoucí dokola galerie, slohu pozdní renesance; vše z mramoru, strop sklený, lunety a vlysy ozdobené freskami. V průčelní části jsou kanceláře a v I. patře rozsáhlá aula, přepychově vykrášlená; v postranních křídlech a zadním traktu jsou posluchárny a ústavy. Celá ta budova má jméno *Albertinum*. Vzadu za Albertinem je dvůr, jehož levý bok činí *Paulinum*, s Albertinem spojené v jednotu. Pravou stranu zabírá *Bornerianum*, samostatné. Všecky budovy jsou o 2 patrech. Samých poslucháren je na 40, prostorných, vkusně zařízených, osvětlených odraženým světlem, večer elektrickým. Šatstvo odkládá se na chodbách. Každý posluchač má své sedadlo, jež mu jiný nezasedne. Elektrický zvonek oznamuje počátek i konec.

Přednášky většinou jsou (aspoň našeho oboru) na večer. *Bornerianum* celé oddáno jest věd[eckým] ústavům; histor[ický] seminář zabírá celé I. patro a obsahuje dvojí kancelář a sály pro saské, středověké a novověké dějiny; zvláštní místnost má seminář kulturněhistorický,

sem[inář] pro dějiny umění, histor[icko-]geografický – ovšem i jiných oborů, pohodlí, o kterém se nám ubohým tak brzo nezasní!

Nezmiňuji se o tom, že hned pod schodištěm k posluchárnám je bufet a *Bierkeller.*

Přednášky počaly hodně pozdě, v posledních dnech října. A Lamprecht, maje dovolenou, počne až 15. listop[adu]. Co zde získám, je mi dosud nejasno – obsahem asi nemnoho – slavica non leguntur; přišel jsem v nevhodnou dobu. Seeliger počíná první století středního věku,[92] Lamprecht bude vykládati o XIX. stol.[93] - takže z histor[ických] přednášek zbývá pouze docent Scholz[94] a doc. Doren,[95] o nichž prozatím nic nevím. Rovněž v seminářích[96] probírá Seeliger ústavu doby saských císařů, Lamprecht dobu nejnovější, takže pro mne tu sotva než drobečky odpadnou. Pouze u Kötzschkeho[97] naději se patrnějšího zisku, oborem jeho jsou právě agrární staré otázky a topografie na základě map. Ovšem přiznal se hned otevřeně, že o slovanských starších poměrech v naší zemi neví ničeho a prací našich nezná. Slíbil s největší ochotou uvésti mne v své bádání i v hodinách mimo cvičení – na to se opravdu těším.

Jiný zisk, zdá se aspoň z počátku, bude tedy jen asi metodický. Kdyby nic jiného, míním užíti času aspoň ke zdokonalení se lingvistickému. Kronika Bartošova věrně mne následovala až sem a podle okolností opatřím si z vlasti ještě práce jiné.

Z Čechů není tu historika mimo mne; seznámil jsem se však již s filologem a právníkem, oběma z Moravy. V hostinci u Guttenberga odbývá občasné schůzky český spolek *Václav,* ale chudičký a jak zdá se pouze z kruhu řemeslnických.[98] Aspoň hned první večer nějaký sesazený výbor plamenně bolestnými slovy vylil své srdce přede mnou, stýskaje si do netečnosti členstva a lhostejnosti inteligence české. Na univerzitě jsou dva profesoři Češi, Strouhal na právnické, klas[ický] archeolog Studnička na filosofii,[99] ale k Čechům prý se nehlásí – tak děli ve *Václavu.* Noviny české jsou jenom *Politik* právě u Guttenberga a *Národní listy* v kavárně Bauerově.

Prošel jsem ovšem důkladně i městem a tu ovšem Praha daleko se povznáší, i krásou polohy nad lipskou rovinu i malebností v nitru. Ve starém Lipsku zajímá jen stará radnice z poč. XVI. stol. a několik ulic, domy o vysokých těžkých štítech i kostely mohl jsem obejíti jen zvenčí – všecky jsou gotické a některé příliš novodobě restaurované. A to je vše, nové Lipsko jsou jen větší Vinohrady – vyjímaje ulice a prostory bývalých hradeb, kde se soustřeďují monumentální budovy: galerie, divadla a zvláště znamenitá nová radnice. Zvláštní, že všecky ty budovy jsou vlašské renesance, nikoli německé.

V obrazárně našel jsem jediného Kupeckého[100] z Čechů, z nových sochaře Mágra,[101] jenž tu žije. Ani starých německých mistrů není tuze, spíše Nizozemců. Z novodobých ovšem produkce německá převládá, nad jiné Lenbach a Böcklin.[102] Pýchou soch je Klingrův Beethoven.[103] V bibliotéce univerzitní dosud jsem nebyl.

Snad smím později ještě dáti o sobě věděti.

Znamenám se v hluboké úctě oddaný

Dr. J. V. Šimák

29.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 14. listopad 1904**

Rád jsem četl Váš dopis. Budu se těšiti i na další zprávy, zvláště o studiích agrárních a topografických.

S pozdravem

J. Kalousek

30.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **Lipsko, 7. únor 1905**

Slovutný pane profesore!

Nenadál jsem se, že dospěji k dalšímu svému sdělení teprv na počátku sklonku. Čekal jsem a odkládal, až bych mohl psáti obsažněji, nejen o sobě, nýbrž o věcech, ale vidím, že už třeba sáhnouti k peru, nemám-li zmeškati vůbec.

Rozjímám pomalu – nevrátím-li se na druhý semestr sem, co as odtud odnesu. Třeba těžko mně samu o tom souditi, myslím, že přece dost. Ne kvantem, ale kvalitou. Nic právě zázračného se mnou se nestalo, k soustavnému studiu jsem se nedostal, rozptýlen jsa po četných cvičeních i čteních a přednášky (s výjimkou Lamprechta) nepověděly mi mnoho jiného, nežli jsem už prve byl slýchal. Jen hlediska a názory jiné! Ani v seminářích tuze mnoho se neprobralo, ale právě tu, spíš z nahodilých a mimotních[104] výkladů a poznámek, otevřelo se mi tu tam nové okénko; a pak nejvíc pohodlnou přehlídkou ohromné literatury, soustavně spořádané v seminárních knihovnách, otevřel se mi přece širší obzor, který nelze sebrati pouze z knih a bibliografií. A upřímně přiznám – všecko to skličuje. Co všecko bych ještě měl a chtěl věděti! A teď už je pozdě – kdybych mohl se vrátit do let studií nebo měl ještě několik roků volnosti [!] Budu-li jen řádně s [to ujmout se] úlohy, kterou jsem na se vzal?!

Lamprecht dokončuje svá čtení o moderní společnosti. Je to ovšem výtah z jeho dějin,[105] ale živé a bohaté jeho slovo dodává teprve všemu kouzla. Daleko ještě skvostnější jsou hodiny v semináři, kde stále vykládá se Humboltova úvaha o úkolu dějepiscově. Dialogu je málo, posluchači většinou skrovně se účastní, zato Lamprechtova řeč je podivuhodný ohňostroj myšlének – vážných a hlubokých a zase jiskřivého vtipu.

Seeliger v dějinách středověkých došel právě k r. 1000. Jeho výklady jsou vskutku, až neočekávaně objektivní, zejména kdekoli se dotkne dějin slovanských. Tak hledí přísně děliti světlo a stín u Karla Vel[ikého], u Karlovců, a má slova uznání i pro velké osoby slovanské. Uznává i neurčitý poměr slovanských knížat, o Češích, že jen *jistou měrou* čítali se k říši. Ale ovšem základní idea jeho je univerzální poslání říše, aby byla podle sv. Augustina říší boží na zemi, a z tohoto stanoviska je mu nutnou potřebou státní, aby říše se šířila na jih a východ, je to kulturní snaha (ale nezapírá ani výbojnost) požehnaná podrobeným; že by tito měli aspoň nároky na volný život, ovšem není ani zdání.

Tak o slov[anských] apoštolech nebylo zmínky, Svatopluk jen proto je moudrý, že chtěl se přichýliti k západu, založ[ení] biskupství pražského a potom polských bylo hříchem proti říši, poněvadž se tím podporovala emancipace slovanská. – Bol[eslav] Chrabrý je mu největší postavou Slovanstva XI. stol. – ale jeho říše nebezpečenstvím pro Německé království. – Ta idea je jako čár, z jehož kruhu nelze vykročiti. A přece chce S[eeliger] býti nestranným.

Jak asi dopadají výklady Bachmannovy![106]

V semináři S[eeliger]ově byl bych si přál (pro sebe) úsečnější jednání. Probíralo se všecko tuze zdaleka, ovšem vzhledem k nevelké přípravě většiny členů – a výklady (pro ně důležitými) o všelikých nejasnostech a pochybách příliš času se zaňalo. Nejdřív přišel na řadu vývoj imunity v X. stol., potom různé teze o původu cechů, teď teorie o Rolandových sloupech. Četly se referáty o knihách, pojednávající o těch otázkách, pak vytříbila různá mínění a konečně vlastní interpretaci pramenů shledán byl konečný výsledek. Mně tu bylo ovšem též mnoho nového, to, co v říši vyvíjelo se od 9. stol. – k nám přišlo už hotové. A ty předhistorické jaksi doby známy mně byly poskrovnu.

Zajímavým počíná býti nyní i čtení doc. Scholze o pozd[ním] středním věku, teď už XIV. stol. Je to jediná partie, které jsem za svého univ[erzitního] studia nezastihl a mám jen z vlastních potomních doplňků. Scholz ovšem líčí dějiny říše na širokém evropském základě. Pře-

kvapilo mne příjemně, jak sympaticky, ano z některé stránky s obdivem, mluvil o Karlu IV. Ale hned hodinu po té dostalo se mi vysvětlení – Karel IV. totiž byl pouhý Němec.

Do soustavného studia nedostal jsem se ani u Kötzschka, ač jsem tu měl zprvu naděje nejlepší. Sic mne ochotně přijal, poradil a též mapy hotové ukázal, ale když jsem prosil o hlubší výklad, omluvil se, že je nyní zaměstnán jiným dílem, vydavatelským, a studia topografického zatím se oddálil. Bylo mi tedy přestati zas jen na hodinách semináře a na shledávání po literatuře. V semináři jako úvod četly se listiny X.-XII. stol. a pak vyhledávala jich místopisná udání na mapě. Kde byla řeč o lánech a jich počtu, o mýtě, o lese atd., hledali jsme ještě na mapě pozemkové, zda-li co na starý stav neupomíná. – Podruhé následovaly referáty o spisech o původu měst saských a opět na mapě a půdorysech sledovali jsme vývody auktorů. Třetí téma byl výklad zápisu o tzv. burgvardech – a zjišťování, pokud souvisí s pozdějším či nynějším stavem. Byly to otázky nesmírně vděčné, ale K[ötzschke]mu schází stručnost a pevné ovládání látky, takže za každou poznámkou rozběhl se daleko, ztratil a zase vracel, takže málokdy s časem skončil a příště počínalo se tady znova. Škoda, že víc se neprobralo – tolik tu nových podnětů k práci u nás.

Zato, putoval-li jsem sem za zázračnou metodou mapovou, vrátím se zklamán. Hnutí, vznícené Thudichumem,[107] mělo v sobě víc poezie nežli reálnosti. Kötzschke, hlavní správce mapové centrály, sám už vykládá, že mapa bez histor[ických] dokladů nic nepoví a že mapu pozemkovou jen tenkrát mohu operovati do minulosti, konstatuji-li všecky změny XVII.-XIX. století postupem do minulosti. Bylo mi libým zadostiučiněním, mohl-li jsem pověděti, že k tomu dospěli jsme sami a že na Turnovsku tak už se pracuje. Tolik o práci univerzitní.

Času zbylého užil jsem jednak k utvrzování své němčiny, jednak probíráním knih seminárních a výtahy z částí, jež se mi hodily. Dopustil jsem se i hříchu, k němuž podnět dala má turnovská láska, hříchu, jejž mohl jsem nechati jiným. Připadly mi do rukou některé vydané staré matriky něm[eckých] univerzit a hned hledal jsem tam krajany. Vida pak množství jiných, pořídil jsem soupis matriky jedné, druhé – až bylo jich XV. Vzrostly ty výpisy na silný svazek rukopisný (poslal jsem jej do Muzejníka), jenž shltl dosti času.[108] Ale konečně není už práce ta na škodu, ač netušil jsem z počátku, že tak vyroste.

Za druhý hlavní úkol svůj pokládám inventář bohemik v zdejších knihovnách.[109] Městská má dobrý tištěny katalog; tu však shledal jsem jen 19 čísel, samé opisy známých věcí krom snad jediného listáře Jana Myllnera z doby rudolfínské. Za to univerzitní obsahuje přes sto kodexů bohemik, lat[inských] a něm[eckých]; ale kodex některý obsahuje kolik čísel. Katalogu není, nýbrž jen pouhý seznam. Ke knihám není přístupu, jen svazek půjčí do knihovny. Vypsal jsem si tedy vše, co je označeno nebo zdálo se mi bohemikum a míním kus po kuse přehlídnouti a popsati. Nelze sic z příčin uvedených míti [?] za úplnost, nicméně kořist zdá se bohatá. Nesnáz jen, že tu nemám pomůcek, abych se orientoval, co je známo, a že tedy musím vykonati dosti zbytečného díla.

Je tu Kosmas, Dalimil (něm[ecky]), Vavřinec z Březové (známi!), řada spisů Husových, Pálčových, St[anislava] ze Znojma aj. traktátů husitských a protihusitských, množství akt zej[ména] z doby husit[ské] a poděbradské (něco otiskl Palacký v Urk[undliche] Beitr[äge zur Geschichte des Hussitenkrieges, I-II, 1873]), histor[ické] písně o Václ[avovi] IV. a Jiřím, básně Boh[uslava Hasištejnského] z Lobkovic, spisy Kašp[ara] ze Šternberka, formule a diplomata v opisech od Karla IV. a Jiřího [z Poděbrad].

Práce tedy pilné dost, ale těším se, že nebude zbůhdarma. A snad tu naleznu i něco nového, dosud neznámého. Toto zaměstnání snad mne zdrží zde až přes konec semestru na poč. března. Ale potom budu na vahách, mám-li se vrátiti sem či jinam.

Do Tübing po poznání situace mapové mne vlastně už nic nevábí. Tu v Lipsku mám už své hnízdečko, známé, pohodlí a plno radostného studia. A zase láká mne jiný obzor a touha, užíti volnosti k širšímu poznání světa. Dosud mi křídla chlípila, teď narůstají. Letní semestr bude krátký a nad to třeba mi vrátiti se do Prahy k další přípravě. Sní se mi o Heidelberku a Strassburku a zas o Vratislavi a Krakovu.

Kam – dnes ještě nevím.

Jednoho jen tu bolestně postrádám, odtržen jsem od vší české literatury. A tolik pěkných věcí vyšlo, co všecko tu zaspím.

Kronika Bartošova šťastně dospěla 4. knihy. Mým vzdálením přece vydání se opožďuje, třeba archy za mnou posílají – trvá 3-4 neděle, nežli se všecky korektury vystřídají.

Uctivě se Vám poroučí vždy upřímně oddaný

Dr. J. V. Šimák

31.

Pohlednice [Pozdrav ze Zvíkova] J. Kalouska J. V. Šimákovi. Praha, 11. únor 1905

Děkuji za dlouhý dopis i za všechny zevrubné zprávy v něm obsažené. Pochopuji Vaše rozpaky, co na druhý semestr začít. Já bych se klonil spíš k zůstání ve známém již než k hledání neznámého. Pro nával pilné práce nemohu více psáti. Až přijdete do Prahy, dovím se od Vás bohdá ještě více. S pozdravem

J. Kalousek

32.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. Praha, 16. květen 1905

Vaše zprávička o Viprechtově hradě[110] velice mne zajímá. Měl byste o něm pověděti něco více ve svém Časopise[111] buď podle německých bádání, jsou-li kde uveřejněna, a nejsou-li, tedy podle vlastního ohledání a podle topografií. Jmenovitě rotundu byste měl vyobraziti, půdorys dobře měřený, aby se mohla srovnati s našimi dosud záhadnými. Také byste měl přinésti do Prahy fotografii náhrobku toho rytíře.

S pozdravem

J. Kalousek

33.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. Lipsko, 20. květen 1905

Slovutný pane profesore.

Ještě nežli mne došlo Vaše vybídnutí, ohlédal jsem se po literatuře zdejších památek a probíraje se jimi shledal jsem ne bez překvapení, že kaple grojčská je nejenom od půl století známa, nýbrž že má v nevelkém okolí čtvero ještě družek.[112]

První popis její čte se v Mitth[eilungen] der deutsch[en] Gesellsch[aft] f[ür] Erfor[schung] d[er] vat[erländischen] Sprache und Alterthum. Bd. I, 1856 Leipzig – dále: Wernicke Otto [Heinrich], Handbuch der kirch[lichen] Kunstarcheologie d[es] Deut[schen] Mittelalters I, 1882, [s.] 25, 29 a v saské Beschreibende Darstellung der ält[eren] Bau- und Kunstdenkmäler der Kön[igreichs] Sachsen (jež stát[ním] nákladem vydává drážď[anská] Alterthumsverein) sv. XV. Amtshauptm[annschaft] Borna, Drážď[any 1891], str. 56-60 tu je též podrobné vypsání, půdorys a detail. V posledním díle nalézá se na 3 tab. světlotiskových krásná reprodukce Viprechtova náhrobku, zboku, shora a zvětš[ená] postava; v příloze pak pohled na Grojč od Dillicha ze XVII. stol., kde zvl. hradiště patrně vyniká. Stačilo by tedy opatřiti tento svazek pro Prahu, není-li již v muzeu či jinde. *Handbuch* přiznává kapli grojčské *den vollig einfachen böhmischen Typus*, připisuje ji Viprechtovi a vlivu českému, době poč. 11. stol.

Rovněž prý asi Viprechtův rod vystavěl brzy poté rotundu na Petrsberku (Mons Serenus) u Dobrosoli [= Halle] (dceru Viprechtovu měl za choť Dedo z Wettinu, zakladatel tamního kláštera r. 1124). Tím prý vysvětlí se její český typus, shodný s grojčským. Její popis se [nalézá] v Puttrichově Denkmale der Baukunst... [des Mittelalters] in Sachsen II. a v soupise Provincie Saské I [Beschreibende Darstellung... der Provinz Sachsen und angrenzenden Gebiete, I. Beschr. Darst. der Stadt] (Halle und Saalkreis) [Halle a. S., histor. Comission der Provinz Sachsen 1886, s. 553-564].

Je nyní zbořená, ale nemá apsidu jen polokruhovou, nýbrž mezi polokruhem a rotundou je obdélný prostor. Kaple byla v II. půli XII. stol. obnovena a rozšířena, tu slove tenkrát *capella vetus.*

Třetí rotundu, dnes docela zmizelou, vystavěl prý Viprecht sv. Jakuba v samé Dobrosoli.

Čtvrtá (jejíž popisu nemám) je v Untersuhlu ve Výmarsku, pátá v Knautnaunsdorfu u Lipska, z jejíž apsidy v XV. věku přestavěli loď a polyg[onální] kněžiště. Popis provincie saské dí, že obdobné kostelíky jsou pak ještě dále na západ až k Rýnu.

Tím se ta otázka obšírně zaplétá. Nápadno je, že většinou rotundám těm se připisuje nejen typ, ale i vliv z Čech, ač rozhodně jsou asi starší nežli Viprechtova doba.

Nepamatuji se, že by byl kdo z našich badatelů obšírně pojednal o těchto shodách okrouhlých kostelíků našich a saských. Skupina 5 rotund blízko sebe je jistě zajímavá – a ukáže-li se shoda obojího, bude nutno asi připustiti spíše vzor od s[evero]z[ápadu] na východ nežli naopak; zejména najde-li se rotund víc a směrem na západ. –

Letní semestr je zde celkem ještě méně zajímav pro mne, nežli byl zimní, vyjímaje přednášky a seminář Seeligerův.[113] Čte teď o Přemyslu II. (líčí jej nadšeně, ale hlavní zásluha jeho byla, že šířil něm[eckou] kulturu, jakmile na konci vlády přiklonil se ke slovanství, bylo po jeho velikosti); v semináři probírá drobné otázky z ústavy středověké (vznik svob[odného] sedláctva, vznik měst[ských] zřízení, cechů). U Lamprechta[114] v semináři zkoumá se o Schillerových a Goethových společenských názorech, na základě jich děl – Kötzschke čte o děj[inách] ústavy saské v XIX. stol.[115] Tedy celkem užitku pro naše věci pramálo.

Můj soupis bohemik dostoupil čísla 73 kodexů a ještě asi třemi bude vyčerpán, pokud za daných okolností je možno. Jenže všecka látka srazí se nemálo, až budu moci stanoviti, co již je kde tištěno a vypustiti tedy dlouhé incipit a explicit za pouhý poukaz k tisku.

Jinak čas ubíhá mi ve studiu v seminární knihovně dost jednotvárně a přece rychle. Rychle, pomním-li, co práce mne ještě čeká a jak málo času k tomu všemu vybývá. A to bohužel nemohu napraviti ani vůlí ani pílí.

Uctivě se Vám poroučí

Dr. J. V. Šimák

34.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 22. květen 1905**

Těší mne Vaše zprávy z 20. t. m. Jest potřebí, abyste za svého pobytu v Němcích sebral všechen materiál z literatury o rotundách německých; potom budete moci nám podati podstatný příspěvek u nás nový k řešení té záhady. Ale dokud neprozkoumáte všech případů, není radno rozhodovati pro směr od západu k východu; vždyť my tu máme či měli jsme jistou rotundu svatovítskou z času sv. Václava a máme s velkou pravděpodobností rotundu na Budči z doby Spytihněva I. (ovšem věž i presbyterium jsou mladší), tedy z doby velmi staré.

S pozdravem

J. Kalousek

35.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Potštejn, 23. červenec 1905**

Obě Vaše noviny přicházejí mi vhod. Dopisem z 13. 4. 1628 potvrzuje se poněkud moje domněnka o mnohých kusech instrukce frýdlantské, že je Kunáš toliko sebral nebo sebrati dal z rozličných panství.[116] Užiji toho dopisu v dodavcích.[117]

Německé posouzení rozpravy o něm[eckých] názvech vesnic může dobře se vytisknouti ve Věstníku Spol[ečnosti] nauk, jinde u nás nemohlo by býti umístěno; jen ať jest psáno mírně, bez silných výrazů, aby nedělalo dojem předpojatosti, nýbrž jen znalecké kritičnosti; pro jistotu bylo by dobře, kdybyste si vzal na radu některého mladého germanistu, snad dra [Josefa] Janka.[118] K rozvrhu práce hodilo by se zrovna to dělidlo, jak na lístku naznačujete skupiny chyb. Také jest potřebí výslovně vytknouti, co v kritizovaném článku schvalujete a co přijímáte za dokázané nebo za možné. – S pozdravem J. Kalousek

36.

Dopis J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 27. březen 1906**

Milý příteli!

Přihlašuji se jakožto člen Historického spolku o Zíbrtovu Bibliografii, dílu III-ho svazek 1. a 2.[119] Dávám je do jedné venkovské knihovny a myslím, že jsem ty dva svazky dílu III-ho ještě ze Spolku neobdržel.

Také mám Vám vrátit rukopis instrukce turnovské a vždy na to zapomenu.

V úctě J. Kalousek

37.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 23. leden 1907**

Vašemu archu 5.[120] dal jsem imprimatur, ale jest tam nějaké nedorozumění. Myllner[121] nemohl se hlásiti o české kancléřství (dvorské), neboť nebyl stavu panského. Roku 1600 neuprázdnilo se to místo, neboť od roku 1599 seděl na něm p. Zdeněk z Lobkovic. Patrně šlo o nějaké jiné místo úřednické.

S pozdravem J. Kalousek

38.

Tisk, svatební oznámení J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **S. l., [a. 25. srpen 1907]**[122]

Ludmila Liebscherova a Dr. J. V. Šimák, univ[erzitní] docent, profesor vyš[ší] dívčí školy, si dovolují oznámit, že byli oddáni v chrámu sv. Klimenta na Levém Hradci.[123]

V červenci 1907

39.

Tisk Josefa Kalouska (s portrétní fotografií) J. V. Šimákovi. **Praha, duben 1908**

Vzdávám srdečné díky za vzácné blahopřání a projevy přízně, kterými jsem byl poctěn z příčiny mých sedmdesátých narozenin.[124]

Prof. Dr. Josef Kalousek

40.

Navštívenka J. Kalouska J. V. Šimákovi. **S. l., 7. duben 1908**

Pane kolego!

Spol[ečnost] nauk Vás žádá za referát o tomto spise. Prozatím prosím, račte si jej prohlédnouti jen za tím účelem, abyste mi mohl *ústně* říci, je-li možno nadíti se od autora takové opravy textu a mapy, aby se to mohlo vydati ve Věstníku Kr[álovské] č[eské] spol[ečnosti] nauk.[125]

S pozdravem

prof. Dr. Josef Kalousek

41.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **[Praha], 27. červen 1908**

Slovutný pane profesore,

ráčil jste již odjeti, doluji si poslati za Vámi 25 ex[emplářů] Novotného přednášky, tištěné podle usnesení výboru.[126] Ráčíte snad rozdati je svým přátelům na památku, podotýkám tedy, že členové Hist[orického] spolku, Hist[orického] klubu, pp. úředníci z muzea, archivů aj. i členové obou tříd – I., III. – Akademie obdrží knížku od nás. Kdybyste si přáli exemplář e další, ochotně pošlu.

Odjíždíme dnes do Dubrovníka,[127] od 20. 7. budu zase v Turnově. Uctivě přejeme příjemné prázdniny a hojně zdraví i trváme v hluboké úctě oddaní

Dr. J. V. Šimák s chotí

42.

Tisk, poděkování J. Kalouska J. V. Šimákovi. **S. l., s. a. [p. 14. srpen 1908]**

Dr. Josef Kalousek, profesor české univerzity v. v., vzdává uctivé díky za blahopřání k udělení titulu dvorního rady.[128]

43.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 25. duben 1910**

Dnes měl prof. J. V. Novák[129] míti přednášku ve Společnosti nauk; ale že na dnešek jest ohlášena valná hromada muzejní společnosti, neohlásil jsem na dnešek přednášku Novákovu, ale chci ji ohlásiti na pondělí 2. května. Slyším však, že Historický spolek má míti schůzi dne 2. května. I prosím, možno-li, abyste tuto schůzi Sp[olku] Hist[orického] konali v jiný den tak, aby pondělek 2. května zůstal pro Spol[ečnosti] Nauk; tamť přes starý obyčej nemůže se konati schůzka jindy než v pondělí. Prosím, abyste mi dal laskavě věděti, mohu-li s pondělkem 2/5 naložiti ku potřebě Sp[olečnosti] N[auk].

S pozdravem

J. Kalousek

44.

Navštívenka J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **S. l., 24. září** [chybně uveden říjen] **1910**

Slovutný p[ane] rado!

Děkuji co nejuctivěji za Vaše upozornění; odevzdám listy do tiskárny a napravím, co se dá.[130] Ale jak mne to dojímá! Mrzelo by mne, kdybych mohl si vyčísti povrchnost, kterou jste mi vytkl, při korektuře – ale to vyčítati si nemohu, poněvadž čtu korekturu dvakrát a pozorně. Jestliže i tak zůstaly tam chyby tak děsné, nemám jiného vysvětlení, než že je to *memento* duševní mé potenci – a to je ještě horší, neboť svědectví, že už teď nestačím na své úlohy, je smutnou prognózí pro budoucno. Zatím ostávám hluboce oddaný

Dr. J. V. Šimák[131]

45.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 29. září 1910**

Neračte moji připomínku bráti takto tragicky; takových omylů písařských a tiskových proklouzne mnoho. Moje připomínka není ničím jiným než memento: Čísti korekturu vždy *pomalu*, pozorně a nikdy v unavení.

Váš expertus Rupertus JKk

46.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 6. prosinec 1910**

Prosím, abyste mně laskavě dal věděti, kde jest vytištěna Vaše přednáška z 21. února o neznámém dosud kronikáři českém.[132]

S pozdravem

J. Kalousek

47.

Koncept dopisu J. Kalouska J. V. Šimákovi – Historickému spolku.

Praha, 6.[5.] červen 1911[133]

Velectěnému výboru Historického spolku v Praze.[134]

Jsem od paní Emlerové žádán působiti nějak k tomu, aby byl sepsán a vydán život jejího zvěčnělého muže. Nemoha v pokročilém věku svém sám pustiti se do podobné práce, obracím se k Historickému spolku s přímluvou, aby postaral se o skutečné provedení díla, o němž ve spolku brzo po úmrtí Emlerově bylo již uvažováno. Tehdáž tuším dobré předsevzetí uvázlo na nedostatku pracovníka, který by literární stránku jeho vykonal. Na sdělení paní Emlerové její syn p. městský rada Jan Emler na to nepomýšlí, aby psal životopis svého otce. Rovněž o nikom jiném není mi povědomo, že by se k té práci chystal. I připadlo mně, pozeptati se p. prof. Otakara Joska[135] z gymnázia v Křemencově ulici (bytem v Praze II. v Táborské ul. č. 38), zda-li by dokonaje nesnadné dílo o [Ignáci Janu] Hanušovi, chtěl své výborné péro věnovati také našemu milému příteli Emlerovi. Profesor Josek vymlouvá se sice na rozličné okolnosti, také na to, že slyšel sice přednášky Emlerovy, ale necvičil se u něho, tedy méně se s ním seznámil. Tento nedostatek mohl by tuším snad býti nahrazen od p. profesora Zíbrta nebo od p. Dr. Řezníčka,[136] kteří, jak slyším od paní Emlerové, rádi a vděčně na jejího muže vzpomínají. Myslím, že by p. prof. Josek dal si říci a že by uvázal se v sepsání životopisu Emlerova, když by věděl, že si toho přejí přátelé nebožtíkovi, shromáždění v Hist[orickém] spolku, a že chtějí se postarati o vydání životopisu tak, aby životopisec neměl nesnáze o nakladatele. Oznamuji ct[ěnému] Hist[orickému] spolku tento výsledek svého jednání s pí Emlerovou i s p. prof. Joskem, poněvadž by mne velice těšilo, kdybych svým prostřednictvím mohl přispěti k uskutečnění tužby vdoviny a jistě i tužby všech přátel zvěčnělého přítele našeho: aby historická literatura naše obdržela za čerstvé ještě paměti věrný a pěkně vypracovaný obraz Josefa Emlera, velkého působce při rozkvětu historické vědy v Čechách na sklonku XIX. století.

Opakuji tedy se vší snažností prosbu, aby ct[ěný] Historický spolek postaral se o skutečné vykonání plánu, jejž uznal za svůj hned po odchodu Emlerově.

Ve vší úctě oddaný starý spolučlen

Josef Kalousek

48.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **Praha, 6. červen 1911**

Slovutný pane rado,

jest mi velice líto, že netuše Vaší vzácné návštěvy, byl jsem vzdálen a způsobil tak Vám dvojí zaneprázdnění. Vrátili jsme se teprve teď odpoledne.

O životopis zvěčnělého Emlera jednalo se ve výboru Hist[orického] spolku již za mého jednatelství a stalo se usnesení, že Hist[orický] spolek bude podnik podporovati, najde-li se kdo, jenž by se v ten úkol uvázal. Arci byly tenkráte finanční poměry spolku lepší nežli nyní i hryže mne dosud svědomí, že náklad na mou knihu především zavinil zhoršení.[137] Snad však v tom nebude závady, aby spolek neujal se díla, když teď biograf osvědčený je získán. Postarám se co nejdříve, aby rozhodnuto bylo schůzí.

Uctivě se poroučí

Dr. J. V. Šimák

49.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 6. červen 1911**

Milý pane profesore!

Pan dv[orní] r[ada Jaromír] Čelakovský bude přednášeti ve Společnosti nauk dne 26. června o radním zřízení v městech pražských za války husitské a přeje si, abyste zároveň pozval členy Historického spolku k této jeho přednášce do místnosti Společnosti nauk obyčejným u toho spolku způsobem, takže jedna přednáška v jedné místnosti bude platit dvěma spolkům.

Já se postěhuji do Potštejna ve čtvrtek 8/6. Váš dopis jsem dnes obdržel, obsah jeho mne těší. Dopadne-li porada v H[istorickém] Sp[olku] také tak nadějně, bylo by dobře, kdybyste o to navštívil p. prof. J[oska] i také pí E[mlerovou].

S pozdravem

J. Kalousek

50.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **Praha, 10. červen 1911**

Slovutný pane rado,

dovoluji si Vám s radostí oznámiti, že výbor Histor[ického] spolku v dnešní schůzi své vděčně vyslechl dopis Váš a návrhy jeho přijal v plném rozsahu k provedení.

Uloženo mi tedy, abych dále jednal s p. prof. Joskem a poprosil ho, by převzal sepsání životopisu zvěčnělého Emlera, ale nadto i vydání jeho spisů, bude-li možná. Hist[orický] spolek obstará náklad, kdyby nepodařilo se získati Akademii nebo Matici nebo Sborník k děj[inám] města Prahy, a zjedná p. spisovateli pomůcky, pokud síly naše postačí.[138] Těším se z toho upřímně, že památka vzácného učitele mého takto důstojně bude oslavena; býval bych se rád sám ujal tohoto úkolu, kdybych nebyl přetížen tolika jinými.

Přednášky p. dvor[ního] rady Čelakovského 26. t. m. použijeme k většímu dekoru valné hromady, kterou jsme si ustanovili hodinu napřed před schůzí uč[ené] společnosti. A ježto 10. července míní p. dv[orní] rada pokračovati, bude i tato druhá schůze pro oba spolky pojata.

Té poslední schůze arci se již neúčastním, neboť už 30. června odjedeme do Turnova. Z práce – do práce.

Přeje Vám co nejuctivěji příjemného pobytu v potštejnském zátiší, trvám vždy hluboce oddaný

Dr. J. V. Šimák

51.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Potštejn, 12. červen 1911**

Milý pane profesore!

Děkuji Vám za dopis, v němž zprávy obsažené srdečně mne potěšily. Tak ta záležitost dostala se bohdá do dobrých kolejí; Vy zajisté budete v ní působiti s láskou a napomáhati, aby nikde neuvázla. Také by se slušelo, aby v knize [o Josefu Emlerovi] byla podobizna, ale tím bylo by předčasně hýbati nyní, kdy se ani neví, čím nákladem vyjde. – Když dne 10. č[erven]ce přednáška p. Č[elakovského] má se ukončiti pro oba dva spolky a já nejsem v Praze, prosím Vás o tu laskavost, abyste v dorozumění s p. Č[elakovským] a na místo mne napsal obvyklou ohlášku o té přednášce, a to na 6 lístcích do novin českých a na 2 lístcích do novin německých a těch 8 lístků před svým odjezdem odevzdal p. gen[erálnímu] sekretáři prof. Mourkovi,[139] který je po sluhovi rozešle do novin. Vzdávaje díky za tuto službu, přeji navzájem dobré prázdniny.

J. Kalousek

52.

Dopisnice J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 11. leden 1912**

Společnost nauk včera se usnesla požádati p. ředitele [V. J.] Nováčka za referát o dopisech Hackenschmidtových;[140] pročež prosím, abyste, milý pane profesore, neobtěžoval si půjčiti originály do archivu zemského, kdež opisy již čekají na srovnání.

V úctě J. Kalousek

53.

Dopis J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, 8. duben 1912**

Milý příteli!

V Starých letopisech českých jsem před časy četl, kterak nějaký český utrakvista, tuším za času krále Vladislava, vysvětloval Turkovi snad v Cařihradě, jaké jsou rozdíly mezi náboženskými stranami v Čechách; a ten Turek přisvědčoval kališníkovi, řka asi, že by on Turek také raději sloužil pánovi, který služebníkům dává jísti a píti, než takovému, který by jen dával jísti.

Prosím Vás, jakožto znalce Starých letopisů, nemohl-li byste mi říci, na které straně u Palackého vydání jest tištěna ta anekdota?

S přáním všeho dobrého J. Kalousek

54.

Tisk J. Kalouska J. V. Šimákovi. **Praha, září 1912**

Za laskavý blahopřejný projev k udělenému mi Nejvyššímu vyznamenání vzdávám nejvřelejší dík.

Prof. Dr. Josef Kalousek, dvorský rada, kontur řádu cís[aře] Františka Josefa

55.

Dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi. **Praha, 11. listopad 1913**

Slovutný pane rado,

program příští schůze 1. třídy Č[eské] akademie jest mi podnětem, abych tímto listem svým (jenž račte pokládati *za ryze soukromý*) – dovolil si upozorniti Vás na vědeckého pracovníka, jenž – ač zdravím chatrným i vzdáleností od kulturního střediska velmi je skličován – vyko-

nal na svém místě práci velikou a po mém skromném zdání zasloužil by, aby byl volen aspoň mezi dopisující členy Akademie.

Jest jím P. Vavřinec Wintera,[141] benediktin broumovský. Jméno i některá jeho díla račte znáti; sotva však všecka, neboť jsou roztroušena po rozl[ičných] časopisech i lokálních a slezských. Přiložený seznam, jejž mi z ochoty sestavil vzájemný náš přítel dr. Lud[vík] Domečka[142] v Hradci Králové, ukazuje teprve velikou, záslužnou jeho činnost, - a ještě není úplný. Příčina pak, proč osměluji se upozorniti na P. Vavřince, není ani tak vědecká jako čistě lidská. Navštívil jsem ho loni, abychom se poznali – písemně jsme ve styku dlouho – a nalezl jsem ho v nemocnici, trvale již odstěhovaného, rezignovaného a připraveného na konec života; pomalu zhasíná. Za těchto okolností arci nebyl hovor náš veselý a pozoroval jsem, že valně skličuje a zachmuřuje mu mysl hořká pochybnost o vykonané práci, myšlenka stále a stále se vracející, že celé dílo jeho života bylo marno a zbytečno. V klášteře a okolí měl neporozumění ba ústrky, ve vědeckém světě našem – právě, že byl vzdálen a pro povahu i jazyk svých spisů, málo byl připomínán; vždyť ho pokládali dokonce za Němce, ač byl upřímný Čech.

A tak přišlo mi na mysl, že by poslední chvíle jeho života – dlouho sotva bude živ – byly vskutku projasněny a povzneseny, kdyby dostalo se zaslouženému pracovníku uznání.

Sic už loni upozorňoval jsem pp. duchovní členy Akademie, aby, možno-li, byli jeho paměthvi, ale zdá se, že zapomněli. A tedy osměluji se upozorniti přímo Vás, jakožto nejvážnějšího činitele, ráčíte-li uznati za dobré, na P. Winteru si vzpomenouti při poradě o volbách.

Dobře ho znají i p. řeď. Nováček, p. kan[ovník] Podlaha i p. kons[istorní] rada Vacek, kteří dojista mohou podati zprávy žádoucí.[143]

Prose o prominutí, že vlastně nepovolaný, zasáhám v obor jiných, trvám v nejhlubší úctě

Dr. J. V. Šimák

[s přípisem:] *Dne 11. listop[adu] 1913 dodán mi tento dopis opožděný, ježto lhůta k podávání návrhů k volbám členů v I. třídě vypršela 31. října.*

Ze seznamu spisů měly by se vybrati jen delší a důležitější a při každém udati, kde a kdy byl tištěn, kolik má stran a je-li v něm něco důležitého; jmenovitě, kde jest tištěn jeho objev, lépe výzkum, zmíněný v posledním kuse.

56.

Navštívenka J. Kalouska J. V. Šimákovi. **S. l., 5. červen, s. a. [p. 1908]**

Přijdu v úterý 6/6 před polednem k rozmluvě. Do 10. hodiny budu doma.

Dvorský rada Dr. Josef Kalousek, profesor české univerzity v. v. v Praze II. Táborská 39.

57.

Vzkaz J. Kalouska J. V. Šimákovi. **S. l., s. d.**

Račte si všimnouti míst červeně zaškrtnutých a uvážit, není-li tam potřebí nějaké změny. Chci to dáti hned do tisku.

J. Kalousek

Poznámky

[1] O J. V. Šimákovi viz zejm.: *Prof. Dr. J. V. Šimák. K jeho šedesátinám.* Turnov 1930 (zvl. otisk ze sb. Od Ještěda k Troskám 8, 1929-1930); *Přátelé čsl. starožitností svému učiteli. K šedesátinám univ. prof. Dra J. V. Šimáka.* Praha 1930 (Příloha Časopisu Společnosti přátel starožitností /dále jen ČSPSČ/, *38*, 1930, č. 2-3); *Turnov svému rodáku a čestnému občanu. Sborník k sedmdesátým narozeninám univerzitního pro-*

fesora Dr. J. V. Šimáka. Turnov 1940; *J. V. Šimák a poslání regionální historiografie v dnešní době.* Z Českého ráje a Podkrkonoší. Supplementum 2. Semily 1996.

[2] JIROUŠEK, Bohumil: *Antonín Rezek.* České Budějovice 2002, s. 78-85, 183-184.

[3] Viz např. ČECHURA, Jaroslav – ŠETŘILOVÁ, Jana: *Vzájemná korespondence Josefa Pekaře a Antonína Rezka.* Časopis Národního muzea – řada historická, *167,* 1998, č. 3-4, s. 37-68; Archiv Akademie věd České republiky (dále jen A AV ČR), osobní fond J. V. Šimák I, kart. 10, inv. č. 529, korespondence – Jaroslav Goll; tamtéž, osobní fond Jaroslav Goll, kart. 4, inv. č. 314, korespondence – J. V. Šimák.

[4] K problematice sledované edicí viz KÁBOVÁ, Hana: *Učňovská léta Josefa Vítězslava Šimáka (23. 6. 1890 – 18. 9. 1900).* In: Čas výstavního ruchu. Vědecké sympozium konané 29. – 30. května 2004 v Kostelci nad Vltavou (v tisku).

[5] JIROUŠEK, Bohumil: *Antonín Rezek.* České Budějovice 2002, s. 83.

[6] A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 3, inv. č. 37, dopisy J. V. Šimáka rodičům Marii a Josefu Šimákovým, Praha, 23. listopad 1890.

[7] ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Vzpomínka na † Ant. Rezka.* ČSPSČ, *44,* 1936, s. 102-113.

[8] Šimákovy práce ke kronice Bartoše Písaře viz pozn. 46.

[9] REZEK, Antonín: *Tři stati o českých blouznivcích.* ČČH, *24,* 1918, s. 120-164; REZEK, Antonín – ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Listář k dějinám náboženských blouznivců českých v století XVIII. a XIX. I. Do roku 1810.* Praha, ČAVU (Historický archiv č. 46) 1927; *II. Od roku 1811-1907.* Praha, ČAVU (Historický archiv č. 49) 1934. Sám J. V. Šimák se dané problematice věnoval např. ve studii *K původu a písemnictví českých náboženských blouznivců.* ČČM, *93,* 1919, s. 1-9, 110-119, 263-273; ČČM, *94,* 1920, s. 26-36, 96-103.

[10] O J. Kalouskovi blíže viz JOSEK, Otakar: *Život a dílo Josefa Kalouska.* Praha 1922; RYANTOVÁ, Marie: *Josef Kalousek a počátky agrárního dějepisectví.* In: Podíl Františka Kutnara a agrárního dějepisectví na formování obrazu české minulosti. Z Českého ráje a Podkrkonoší. Supplementum 4. Semily 1998, s. 16-42.

[11] Viz např. Archiv Národního muzea (dále jen A NM), osobní fond Josef Kalousek, kart. 41, inv. č. 1556, Univerzita – návrh na udělení cestovního stipendia J. V. Šimákovi; tamtéž, inv. č. 1557, Univerzita – návrh na habilitaci J. V. Šimáka; tamtéž, kart. 43, inv. č. 1890 – č. 27, KČSN – návrh na zvolení J. V. Šimáka mimořádným členem.

[12] ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Za Josefem Kalouskem.* ČČM, *90,* 1916, s. 20-21.

[13] K Josefu Emlerovi viz VOJTÍŠEK, Václav (red.): *Památník Josefa Emlera.* Praha 1936; HLAVÁČEK, Ivan (ed.): *Josef Emler (1836-1899). Příspěvky k jeho učitelské, vědecké a organizátorské činnosti.* Praha 1989. V Šimákově pozůstalosti se zachovala pouze navštívenka s Emlerovým poděkováním za blahopřání k 60. narozeninám (10. leden 1896) a Emlerovo nedatované doporučení pro Šimáka řediteli desek zemských (A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 9, inv. č. 416, korespondence – Josef Emler).

[14] ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Po čtyřiceti letech.* In: Památník Josefa Emlera, Praha 1936, s. 142-148.

[15] Roku 1891 začal J. V. Šimák na Rezkovo doporučení shledávat prameny k práci, kterou nakonec vydal pod názvem *Dějinné paměti okresu mnichovohradišťského* (Mnichovo Hradiště 1917). Na pořizování opisů pramenů nebo výpisů najímal písaře.

[16] V první polovině roku 1894 J. V. Šimák pracoval na disertační práci *Spor o závěť Petra st. z Rožmberka,* kterou mu zadal A. Rezek a kterou rovněž vysoce ocenil v semináři (srv. A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 3, inv. č. 37, dopisy J. V. Šimáka rodičům Marii a Josefu Šimákovým, Praha, 30. duben 1894). Studii předložil ke schválení v červnu 1894 a díky A. Rezkovi mohl podat žádost o složení rigorózních zkoušek až po termínu.

[17] A. Rezek užíval zpravidla při oslovování J. V. Šimáka *Mladý příteli.* Srv. níže.

[18] Osvěta, *1-51,* 1871-1921, česká revue pro umění, vědu a politiku.

[19] Jedná se o Šimákovu disertaci, jejíž otisk měl přislíbený v ČČM. V dopise domů (A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 3, inv. č. 37, dopisy J. V. Šimáka rodičům Marii a Josefu Šimákovým, Praha, 1. únor 189[5]) J. V. Šimák sděluje: „*Vyšlo I. číslo nového historického časopisu [ČČH]. Historický klub oslavil tuto událost večerem u Choděry, kde byli přítomni i Rezek i Goll jako redaktoři. // Pro tento sborník rozškor-*

pili se nějak Rezek a redaktor Muzejníka, Truhlář, a já mám býti beránkem, jak se zdá. V I. čísle Muzejníka měla již vyjít má disertace, ale Truhlář ji odložil, Rezek myslí, že horší se Truhlář, že je to práce Rezkem doporučená, a schválně ji odkládá.“ Práce nakonec vyšla v ČČM (viz pozn. 32).

[20] Antonín Truhlář (1849 Lično u Častolovic – 1908 Praha), středoškolský profesor, literární historik, v letech 1891 – 1901 redaktor Časopisu Muzea království Českého.

[21] Dne 16. srpna 1896 byl A. Rezek jmenován ministerským radou na ministerstvu kultu a vyučování ve Vídni ve vládě Kazimíra Badeniho.

[22] Ještě před složením státních závěrečných zkoušek z dějepisu a zeměpisu bylo J. V. Šimákovi nabídnuto místo kustoda v Uměleckoprůmyslovém muzeu (poprvé o tom viz A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 3, inv. č. 37, dopisy J. V. Šimáka rodičům Marii a Josefu Šimákovým, Praha, 22. září 1894). Rodiče i známí (hlavně A. Rezek) ovlivnili jeho rozhodnutí požádat o něj.

[23] Karel Chytil (1857 Praha – 1934 Praha), historik umění, od 1885 řídící kustod tehdy založeného Uměleckoprůmyslového muzea Obchodní a živnostenské komory pražské, od 1895 ředitel Uměleckoprůmyslového muzea (do 1911).

[24] František Adolf Borovský (1852 Netolice – 1933 Praha), historik umění, od 1887 druhý kustod Uměleckoprůmyslového muzea a později krátce jeho ředitel (po K. Chytilovi).

[25] Kvinkvenálka je platový postup zaměstnance automaticky uskutečňovaný po každých pěti letech služby.

[26] Čeněk Zíbrt (1864 Kostelec nad Vltavou – 1932 Praha), kulturní historik, nejprve úředník (od 1892), posléze ředitel knihovny Národního muzea; 1893 docent všeobecných kulturních dějin se zvl. zřetelem k zemím rakouským a s působností na FF české Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, 1901 získal titul mimořádného profesora.

[27] Např. Šimákova aktivní účast v historických seminářích J. Emlera a A. Rezka dokládá cílenou přípravu k vědecké práci (historický seminář nenavštěvovali všichni studenti, ale ti, kteří chtěli vědecky pracovat). K úvahám o docentuře srv. též dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi, Turnov, 14. březen 1897 (č. 9 ed. Kk) a dopis rodičům, Praha, 9. říjen 1896 (A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 3, inv. č. 37, dopisy J. V. Šimáka rodičům Marii a Josefu Šimákovým).

[28] Umění a archeologii se J. V. Šimák věnoval na rodném Turnovsku a ve Společnosti přátel starožitností českých.

[29] Srv. též LA PNP, osobní fond Marie Ludmila Černá-Šlapáková, korespondence přijatá – J. V. Šimák, dopis, Praha, 11. únor 1918; J. V. Šimák radí dceři svého přítele, pro jaký obor se rozhodnout při univerzitním studiu (M. L. Černá /1897 Turnov – 1970 Praha/, absolventka FF UK a Státní archivní školy, významná československá knihovnice): *„Znám trapnost takových bojů z vlastní zkušenosti, ne sic při volbě povolání, o kterém jsem byl rozhodnut snad už v nižším gymnáziu, ale potom. Táhlať mne láska k muzejnímu oboru, který mi však zatarasoval univerzitní kariéru, neboť na dějiny umění nebylo tehdy pomyšlení – a vlastní historii, pro niž jsem nakonec volil cestu středoškolskou. Což to bylo také zlé chvíle nejistot – a vlastně jsem přece měl jíti za svou láskou. Jenže se tehdy ztroskotalo přede mnou všecko, oč jsem se měl opírati. Došel jsem sic také cíle, ale s vědomím, že jsem v sobě cosi ztratil a zapřel. // Chceš-li míti jasnou budoucnosť, neptej se o radu a nepodléhej ani okamžitému vlivu cizímu. Zabeř se do svého srdce úsilně a přemýšlej, máš-li svou lásku či nemáš? Takovou lásku, že bys byla* ***nešťastna*** *v životě, kdybys ji měla oželeti. Pak Ti nebude třeba pokynů.“*

[30] J. V. Šimák měl zatím za sebou pouze ústní zkoušky z pomocných předmětů (latiny a řečtiny) a z předmětu obecného (němčiny), písemné a ústní závěrečné zkoušky z hlavních předmětů (obecného a rakouského dějepisu a zeměpisu) jej teprve čekaly. Složil je v prosinci 1896, a tak získal oprávnění k výuce dějepisu a zeměpisu na vyšších gymnáziích s českou vyučovací řečí.

[31] Srv. A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 3, inv. č. 37, dopisy J. V. Šimáka rodičům Marii a Josefu Šimákovým, Praha, 18. říjen 1896, k němuž byla připojena tato Rezkova odpověď. Dle J. V. Šimáka je velká konkurence, stupňovaná tím, že Josef Pekař se již habilitoval jako Rezkův nástupce pro obor rakouských dějin. Pro sepsání habilitační práce potřebuje historik zůstat v Praze.

[32] Jednalo se pravděpodobně o separátní tisk Šimákovy disertace *Spor o dědictví rožmberské 1523-1528* z ČČM, *70,* 1896, s. 81-112, 308-322, 419-441.

[33] Při výběru kustoda se za J. V. Šimáka nepostavil K. Chytil (A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 3, inv. č. 37, dopisy J. V. Šimáka rodičům Marii a Josefu Šimákovým, Praha, 18. březen 1897).
František Xaver Jiřík (1867 Třebějice na Táborsku – 1947 Praha), historik umění, nakonec ředitel Uměleckoprůmyslového muzea v Praze.

[34] Eduard Kastner (1845 Náchod – 1909 Praha), klasický filolog, středoškolský profesor, od 1893 zemský školní inspektor pro humanitní předměty na českých středních školách.

[35] Od 22. března 1897 byl J. V. Šimák ustanoven suplujícím učitelem při českém státním gymnáziu na Malé Straně v Praze jako zástup za nemocného profesora dějepisu a zeměpisu Karla Duchka.

[36] Srv. dopisnici J. Kalouska J. V. Šimákovi, Praha, 13. březen 1897 (č. 8 ed. Kk) a dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi, Turnov, 14. březen 1897 (č. 9 ed. Kk).

[37] U školního inspektora se za J. V. Šimáka přimluvil též Jaromír Čelakovský a pravděpodobně i Alois Jirásek (viz A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 3, inv. č. 37, dopisy J. V. Šimáka rodičům Marii a Josefu Šimákovým, Praha, 18. březen 1897). Šimákovou základní prosbou bylo zůstat v Praze.

[38] Srv. dopisnici J. Kalouska J. V. Šimákovi, Praha, 13. březen 1897 (č. 8 ed. Kk) a dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi, Turnov, 14. březen 1897 (č. 9 ed. Kk). Viz též A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 3, inv. č. 37, dopisy J. V. Šimáka rodičům Marii a Josefu Šimákovým, Praha 18. březen 1897.

[39] J. V. Šimák měl na mysli především práci REZEK, Antonín: *Geschichte der Regierung Ferdinands I. in Böhmen I. Ferdinands I. Wahl und Regierungsantritt.* Prag 1878.

[40] Nelze bezpečně určit, o které práce se jedná.

[41] Václav Novotný (1869 Ivančice – 1932 Řevnice) promoval v březnu 1893; 24. dubna 1897 předložil žádost o habilitaci (s pojednáním Husův glejt) a docentem českých dějin byl potvrzen 29. května 1898 (jako Kalouskův nástupce). J. V. Šimák si byl silné konkurence vědom, jeho rozvážný styl práce mu však přinášel omezení (J. Pekař napsal, že svědomitost brzdila u J. V. Šimáka uzavření vědecké práce; viz PEKAŘ, Josef: *K šedesátým narozeninám J. V. Šimáka.* In: Přátelé čsl. starožitností svému učiteli. K šedesátinám univ. prof. Dra J. V. Šimáka. Praha 1930, s. VII).

[42] Staré letopisy české – záznamy tzv. druhých pokračovatelů kronikáře Kosmy z let 1196-1278. Práci na jejich edici J. V. Šimák nedokončil. R. 1909 otiskl článek *O starých letopisech* v Národních listech (č. 51, 20. 2.) a zhodnocení v Doplňcích Ottova slovníku naučného (28, Praha 1909, s. 1091-1092). Vyšly jeho studie: *Nový kronikář český. Kritický příspěvek k Starým letopisům českým.* ČČH, *16,* 1910, s. 191-200; *Kde byl Žižka pochován?* ČČH, *18,* 1912, s. 7-20, 463-464; *Studie ke Starým letopisům českým.* Věstník České akademie věd a umění (dále jen VČAVU), *27,* 1918, s. 1-15; *Ještě k dějinám českého dějepisectví [I. Příspěvek k posouzení „Letopisů českých 1196-1278", II. Kdo skládal kroniku t. ř. Dalimila?).* ČČH, *38,* 1932, s. 347-364. Srv. ČERNÁ, Alena M. – ČORNEJ, Petr – KLOSOVÁ, Markéta (edd.): *Staré letopisy české (Texty nejstarší vrstvy).* Praha 2003 (Prameny dějin českých. Nová řada /Fontes rerum bohemicarum. Series nova/, II.); A AV ČR, fond Historický spolek, kart. 1, inv. č. 1a, 2, Knihy zápisů z valných schůzí a ze schůzí výboru.

[43] Josef Emler se nemohl věnovat ediční činnosti kvůli svému onemocnění, projevujícímu se následkem soustavného přepínání sil již před polovinou r. 1896.

[44] PALACKÝ, František (ed.): *Staří letopisové čeští od roku 1378 do roku 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic.* Praha 1829 (Scriptores rerum bohemicarum III.).

[45] Ředitelem českého státního gymnázia na Malé Straně v Praze byl Karel Nečásek.

[46] Bartoš Písař (asi 1470 – 1535), pražský měšťan, radní písař Menšího Města Pražského (1512 – 1516), písař perkmistra hor viničních na Starém Městě (1516 – 1518), od 1519 zádušní hospodář v osadě sv. Jiljí, od 1520 starší obecní městské správy; luteránský kronikář. J. V. ŠIMÁK publikoval studie: *Bartoš písař.* ČČH, *7,* 1901, s. 310-326, 393-407; *Kronika Bartoše písaře.* VČAVU, *12,* 1903, s. 241-257, 333-343, 463-484, 551-576, 645-671 (též zvl. otisk) a edici *Kronika Pražská Bartoše písaře; Paměti o bouři Pražské roku 1524; Listy a kronika Mistra Jiřího Píseckého,* Praha 1907 (Prameny dějin českých /Fontes rerum bohemicarum/, VI.), XXXIX + 439 ss. (vyšlo nákladem nadání Františka

Palackého, péčí komise zřízené při Historickém spolku v Praze). Prvními dvěma studiemi (jejichž výtah předložil též v edici) se J. V. Šimák habilitoval 1904 na filosofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity pro obor českých dějin: usnesení profesorského sboru z 27. října 1904 o udělení docentury J. V. Šimákovi (na základě posudku, podepsaného J. Kalouskem, J. Gollem a J. Pekařem) bylo potvrzeno 29. prosince 1904. Viz též A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák II, kart. 25-26, IV/352, Šimákův pracovní tisk Erbenovy edice Bartošovy Kroniky pražské.

[47] Dne 5. října 1897 J. V. Šimáka ustanovili suplujícím učitelem reálné školy v Pardubicích.

[48] Dne 11. prosince 1897 byl A. Rezek jmenován sekčním šéfem ministerstva kultu a vyučování pro obor obecného a národního školství ve Vídni.

[49] Od 15. září 1898 byl J. V. Šimák pomocným učitelem na pražské české reálce v Ječné ul.

[50] Rukopis strahovský – jde o rukopis *někdy Vác[lava] P. Duchovského, nyní knihovny strahovské, sign. VIII. B 2, foliový, o 244 listech, nestr. z 2. půle 16. stol.*, označený J. V. Šimákem rukopis *d.* Kromě něj existovalo na Strahově ještě několik rukopisů Bartošovy kroniky, zejména *rkp. knihovny kláštera strahovského, z pozůstalosti Dlabačovy, sign. staré B N 31, nové: z českých VIII D 7*, který A. Rezek již ocenil (mj. viz následující řádky dopisu) a J. V. Šimák jej položil za základ nového vydání Bartošovy kroniky (označen *ž*). Blíže viz ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Kronika Bartoše písaře.* VČAVU, *12,* 1903, s. 241-257. Srv. dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi, Pardubice, 18. listopad 1897 (č. 12 ed. Kk).

[51] Julius August Pažout (1837 Svätý Peter, Slovensko – 1911 Praha), adjunkt Českého zemského archivu Praha, nalezl *rkp. knihovny hraběte z Valdštejna v Duchcově, sign. 47 XI 6.*

[52] Leopold Katz (1854 Jistebnice u Tábora – 1927 Praha), právník, mecenáš výtvarného umění, měl v majetku rukopis Bartošovy kroniky, označený J. V. Šimákem *k.*

[53] Josef Teige (1862 Praha – 1921 Praha), archivář, posléze ředitel Archivu hlavního města Prahy.

[54] REZEK, Antonín: *Dodatky a opravy k biografiím starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii.* ČČM 56, 1882, s. 540-546 (o písaři Bartoloměji – Bartoši Písaři – viz s. 544-545).

[55] Definitivním ředitelem chrudimského Průmyslového muzea byl 1897 – 1931 stavitel Josef Poslt (1861 Pecka u Nové Paky – 1935 Chrudim).

[56] Jan Pašek z Vratu (zemř. 1533), původem ze Starého Knína, okolo 1500 nejvyšší písař (= kancléř) Starého Města Pražského, pražský primátor 1518-1523 (kdy jej zbavil Ludvík Jagellonský místa a nahradil Janem Hlavsou), 9. srpna 1524 uchvátil násilím vládu ve městě, pronásledoval *pikharty*, mj. i Bartoše Písaře (kterého Paškova strana 1525 vypověděla z města), viz TOMEK, Václav Vladivoj: *Život M. Jana Paška z Vratu, primasa pražského.* ČČM, *18,* 1844, s. 17-53. Ziga (Zikmund) Vaníčkovic (nar. 1460-1465, zemř. 1533), pražský měšťan, řezník, Paškův kmotr a pomocník, 1524 pražský konšel, viz ŠIMÁK, Josef Vítězslav*: Ziga Vaníčkovic, účastník bouře pražské roku 1524.* ČČM, *78,* 1904, s. 33-42. Jan Karban z Olšan (zemř. po 1533), 1510 konvář u Matky Boží Sněžné, 1524 pražský konšel, též Paškův pomocník.

[57] Jde pravděpodobně o blahopřání k Rezkově volbě řádným členem České akademie věd a umění (1. prosince 1898).

[58] Pravděpodobně se jedná o blahopřání k Rezkovu jmenování českým ministrem krajanem ve vládě Ernsta von Koerbra.

[59] Asi šlo o: ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Příspěvek k selské bouři r. 1680 a k poddanským poměrům na Frýdlantsku.* Věstník Královské české společnosti nauk (dále jen VKČSN), třída fil.-hist.-jazykozp., 1899, č. XIV, 23 s.

[60] Dne 13. ledna 1903 oslavil A. Rezek 50. narozeniny.

[61] Srv. dopis J. V. Šimáka J. Kalouskovi, Turnov, 5. březen 1897 (č. 6 ed. Kk). R. 1897 pátral J. V. Šimák v šlechtických archivech po svijanských knihách. Svijanský urbář z roku 1624, jehož opis si J. V. Šimák pořídil, byl uložený na Sychrově.

[62] ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Hospodářská instrukce desfourská z r. 1685.* VKČSN, třída fil.-hist.-jazykozp., 1897, č. III, 14 s.

[63] Jan Křtitel Hájek (1863 Sobotka – 1937 Praha), katolický kněz v Jenišovicích u Turnova a na Hrubém Rohozci. Viz ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *K 70. narozeninám em. faráře Jana Hájka.* Pojizerské listy, *48,* 1933, č. 24, 16. 6., s. 1-3.

[64] ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Instrukce kostelníkům, vydaná hejtmanem Hoberkem na panství svijanském r. 1645.* VKČSN, třída fil.-hist.-jazykozp., 1897, č. XII, 7 s.

[65] Kanovníkem a biskupským vikářem v Loukově byl Msgre Josef Němeček. Tamtéž, s. 2.

[66] Knížecím patronátním komisařem na Sychrově byl Alois Göbl. Viz tamtéž.

[67] Viz přípis k následujícímu dopisu.

[68] Srv. dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi, Turnov, 14. březen 1897 (č. 14 ed. Rzk).

[69] Ivan Wagner (1846 Lenešice, okres Louny – 1899 Strahov), premonstrát, od 1890 strahovský knihovník.

[70] ERBEN, Karel Jaromír: *Bartošova Kronika pražská od léta Páně 1524 až do konce léta 1530.* Praha 1851.

[71] Verze rukopisů Bartošovy kroniky: zde zmiňovaný *D* je u J. V. Šimáka *d*; K. J. Erben užil pro svou edici *rkp. univerzitní knihovny pražské, sign. XVII. D5* (u J. V. Šimáka *e*) a *rkp. univerzitní knihovny pražské, sign. XVII. C 4* (u J. V. Šimáka *g*). Srv. dopis J. V. Šimáka A. Rezkovi, Praha, 24. říjen 1898 (č. 26 ed. Rzk; pozn. 50).

[72] Vojtěch Jaromír Nováček (1852 Sibiu, Rumunsko – 1916 Praha), archivář a posléze ředitel Zemského archivu království Českého.

[73] K 60. narozeninám (2. dubna 1898) dali J. Kalouskovi jeho bývalí i současní posluchači, soustředění v Historickém klubu, album se svými podobiznami. Viz A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 14, inv. č. 890, korespondence s J. Kalouskem, příl; ANM, osobní fond Josef Kalousek, kart. 44, inv. č. 1779, fotografie žáků.

[74] ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Turnov za válek husitských, I-II.* ČSPSČ, *7,* 1899, s. 59-67, [117-127, *ČSPSČ, 8,* 1900, s. 13-16, 52-63].

[75] KRUŠINA ZE ŠVAMBERKA, Josef: *Z rodinné kroniky švamberské.* ČSPSČ, *7,* 1899, s. 69-77.

[76] František Tyl (1830 Rokycany – 1899 Orlík nad Vltavou), archivář schwarzenberského archivu v Orlíku nad Vltavou.

[77] Josef Krušina ze Švamberka (1859 Lysá nad Labem – 1914 Praha), učitel, národopisný pracovník, prozaik.

[78] ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Zprávy o malířích a iluminátorech pražských doby jagelonské. 1471-1526.* Památky archeologické a místopisné, *18,* 1898/1899, s. 457-484.

[79] ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Hospodářské prostředky a recepty v knížectví Frýdlantském.* ČL, *9,* 1900, s. 261-263. Prozatímní signaturou 311b turnovského archivu byl opatřen rukopis *Vyznamenání věcí všelijakých, podle nichž se za regirování urozeného a statečného rytíře p. Adama Chvala Kunáše z Machovic, nařízeného, nad hospodářstvím zplnomocněného komisaře v knížectví J. M. kn. Frýdlantského řídilo a spravovalo* (přepis učiněný r. 1645 Čáslavským).

[80] Viz předcházející dopis.

[81] Jaromír Čelakovský (1846 Wroclaw, Polsko – 1914 Praha), 1896 – 1906 ředitel Archivu hlavního města Prahy.

[82] Štěpán Heyda, úředník zemského výboru v Praze, v letech 1896 – 1902 opisoval archiválie pro turnovské muzeum (viz A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 11, inv. č. 627, korespondence – Štěpán Heyda).

[83] J. V. Šimák se ucházel o místo skutečného učitele zeměpisu a dějepisu na městské vyšší dívčí škole v Praze (získal je v září 1900).

[84] ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Pozůstalost Dobnerova.* ČČM, *75,* 1901, s. 1-20, 113-138.

[85] Text konceptu přímluvného dopisu, uložený v A NM, zaslaný starostovi JUDr. Vladimíru Srbovi a městským radním JUDr. Stanislavu Prachenskému, JUDr. Janu Kühnovi a JUDr. Josefu Mildemu, zní:

V Potštejně 26. července 1900

Slovutný pane starosto / městský rado!

Jest rozepsán konkurz na místo skutečného učitele zeměpisu a dějepisu na městské vyšší dívčí škole v Praze. Uchází se o něj pan dr. Josef V. Šimák, jenž působí jako suplent již několik let na státních středních školách. Nyní jemu bylo uděleno učitelské místo na gymnáziu v Německém Brodě; jemu však záleží na tom, aby mohl zůstati v Praze a setrvati při svých literárních pracech, kterým věnuje svůj čas zbývající po vykonání povinností školských. Jest to jeden z nejlepších mých žáků z české univerzity. Vydal několik samostatných prací z historie české v Muzejníku, v Král[ovské] české společnosti nauk i jinde, které mají trvalou cenu vědeckou. Rediguje Časopis Společnosti přátel starožitností českých a s velkou prací připravil k novému vydání Kroniku pražskou Bartoše Písaře, kteráž vyjde v Pramenech dějin českých vydávaných z nadání Palackého. Pokračovati v pracech těchto literárních, kteréž dávají naději k větším úspěchům, bylo by mu téměř znemožněno, kdyby musil opustiti středisko našeho literárního života Prahu; i záleží tudy na jeho

zůstání v Praze nejen jemu, nýbrž i celému historickému kruhu naší literární a učené obce.
Z těch příčin dovoluji sobě přimlouvati se co nejvřeleji, aby ono učitelské místo na vyšší dívčí škole bylo propůjčeno p. dr. Šimákovi, a dle své znalosti všech okolností nepochybuji, že by tato volba byla rovněž dobrým ziskem také pro onu školu a její chovanky.
Znamenám se v dokonalé úctě
Dr. Josef Kalousek

[86] ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Chotěšovské zprávy o selské bouři r. 1680.* VKČSN, třída fil.-hist.-jazykozp., 1900, č. X, 28 s. + obsah.

[87] PALACKÝ, František (ed.): *Staří letopisové čeští od roku 1378 do roku 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic.* Praha 1829 (Scriptores rerum bohemicarum III.).

[88] Bohuslav Balbín (1621 – 1688), jeho nejvýznamnějším historickým dílem *Epitome rerum bohemicarum seu Historia Boleslaviensis,* Pragae 1677.

[89] Václav Hájek z Libočan (+ 1553), autor Kroniky české.

[90] REZEK, Antonín (ed.): *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, I-II.* Praha 1878, 1880.
Mikuláš z Prachňan (1485 – 1550), od 1511 cechmistr kráječů suken, od 1510 řadu let primátor Kutné Hory, autor kutnohorských pamětí.

[91] Josef Buchar, středoškolský profesor – 1913 se oženil v Turnově.

[92] A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák I, kart. 1, inv. č. 2, výstupní osvědčení z univerzity v Lipsku, kde J. V. Šimák studoval 9. listopadu 1904 – 8. června 1905. Muzeum Českého ráje v Turnově, osobní fond J. V. Šimák, index z univerzity v Lipsku. (za dohledání některých dat k Šimákovu lipskému pobytu děkuji kolegům B. Jirouškovi a V. Petrbokovi.) Historik Gerhard Seeliger (1860 – 1921) přednášel v zimním semestru (dále jen ZS) 1904/1905 Geschichte des früheren Mittelalters. Viz též A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák II, kart. 3, I/16, Lipská čtení – Seeliger, Dějiny prvních století středního věku.

[93] Karl Lamprecht (1856 – 1915), historik, zdůrazňující dějiny kultury, které si všímají hospodářských, společenských, uměleckých a vědních dějin; od 1891 profesor lipské univerzity. V ZS 1904/1905 měl přednášky Wirtschafts-, Sozial- und Verfassungsgeschichte der jüngesten Zeit a Einführung in das politische Verhältnis der Gegenwart. Viz též A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák II, kart. 3, I/16, Lipská čtení – Lamprecht, Sociální dějiny novější doby.

[94] Richard Scholz (1872 – 1946, 1902 habilitován v Lipsku, 1908 mimořádný profesor) vykládal v ZS 1904/1905 Deutsche Geschichte im späteren Mittelalter. Viz též A AV ČR, osobní fond J. V. Šimák II, kart. 3, I/16, Lipská čtení – Scholz, Geschichte des späteren Mittelalters.

[95] Alfred Doren (1869 – 1938), od 1909 profesor dějin na lipské univerzitě. Pro ZS 1904/1905 vypsal Mittelalterliche Quellenkunde Deutschlands.

[96] V ZS 1904/1905 J. V. Šimák navštěvoval Seeligerův historický seminář a seminář Lamprechtův.

[97] Rudolf Kötzschke (1867 – 1949), od 1905 profesor lipské univerzity, v ZS 1904/1905 přednášel (Grundzüge der historischen Geographie Deutschlands) a vedl historicko-geografický seminář (Einführung in das Studium der sächsischen Heimatskunde). J. V. Šimák si dále zapsal u Augusta Schmarsowa Rom in Zeitalter der Renaissance a váhal u G. Witkowského (Geschichte der deutschen Literatur von der Reformation bis auf Goethes Tod); viz Muzeum Českého ráje v Turnově, osobní fond J. V. Šimák, rukopisné poznámky vložené do tisku Verzeichnis der in Winter-halbjahre 1904/05 auf der Universität Leipzig zu haltenden Vorlesungen.

[98] Václav byl spolek Čechů meškajících v Lipsku, založený 1868.

[99] Emil August Strohal (1844 Birgitz, Tyrolsko – 1914 Lipsko), právník, roku 1875 se habilitoval pro římské a rakouské soukromé právo ve Štýrském Hradci (tamtéž 1881 řádný profesor); František Studnička, též Studniczka (1860 Jaslo, Halič – 1929 Lipsko), studoval na univerzitách v Praze a ve Vídni, profesor archeologie (Freiburg i. Br., Lipsko).

[100] Jan Kupecký (1667 Pezinok, Slovensko – 1740 Norimberk), český barokní malíř.

[101] Josef Mágr, též Mager (1861 Mutějovice – 1924 Lipsko), český sochař.

[102] Franz von Lenbach, (1836 – 1904), portrétista (mj. Bismarcka), kopista starých mistrů a malíř žánrových obrazů.
Ernst Böcklin (1827 – 1901), švýcarský malíř,

činný též v Německu a ve Florencii.

[103] Max Klinger (1857 – 1920), německý malíř, rytec a sochař. Lipské muzeum zdobí jeho mramorový Beethoven (1902).

[104] Mimotní – vedlejší, postranní.

[105] LAMPRECHT, Karl: *Deutsche Geschichte, 12 + 2 Bände.* Berlin - Freiburg 1891-1909.

[106] Adolf Bachmann (1849 – 1914), německý historik a nacionální politik v českých zemích.

[107] Friedrich Thudichum (1831 – 1913), právní historik, řádný profesor německého práva od 1871 v Tübingen.

[108] ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Studenti z Čech, Moravy a Slezska na německých univerzitách v XV.-XVIII. stol.* ČČM, *79,* 1905, s. 290-297, 419-424, ČČM, *80,* 1906, s. 118-123, 300-305, 510-539. Viz též LA PNP, osobní fond Čeněk Zíbrt, korespondence přijatá – J. V. Šimák.

[109] ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Bohemica v Lipsku.* Praha, ČAVU (Historický archiv č. 29) 1907, 117 s.

[110] Viprecht, zeť českého krále Vratislava. Viprechtovým sídlem byl jím rozšířený (r. 1056) staroslovanský hrad Hrodžiško (něm. Groitzsch) v Sasku. Viz ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *České rotundy na půdě sasské.* ČSPSČ, *14,* 1906, s. 75-79.

[111] J. V. Šimák byl od března 1897 do r. 1906 redaktorem Časopisu Společnosti přátel starožitností českých.

[112] O jednotlivých rotundách a literatuře k nim viz ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *České rotundy na půdě sasské.* ČSPSČ, *14,* 1906, s. 75-79.

[113] G. Seeliger četl v letním semestru (dále jen LS) 1905 Geschichte des sogenannten späteren Mittelalters a vedl historický seminář.

[114] Pro LS 1905 si J. V. Šimák zapsal u K. Lamprechta Einführung in das kulturgeschichtliche Verständnis der Gegenwart auf Grund der Entwicklung vornehmlich seit Mitte des 18. Jahrhunderts.

[115] R. Kötzschke pokračoval v historicko-geografickém semináři, na který rovněž J. V. Šimák docházel. Mimo výše uváděné přednášky si v LS 1905 zvolil ještě Scholzovy Geschichte der deutschen Städtenwesen.

[116] Srv. dopisnici J. Kalouska J. V. Šimákovi. Praha, 7. duben 1900 (č. 19 ed. Kk).

[117] KALOUSEK, Josef: *Dodavek k řádům selským a instrukcím hospodářským 1388-1779.* Praha 1913 (Archiv český, sv. XXIX).

[118] Josef Janko (1869 Libštát u Semil – 1947 Praha), profesor německé řeči a literatury na FF Univerzity Karlovy, dlouholetý předseda KČSN, též slavista.
Snad se jednalo o příspěvek: ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *„Amtliche Ostnamenčechisierung" in Böhmen.* Čechische revue, *1,* 1907, s. 257-276.

[119] ZÍBRT, Čeněk: *Bibliografie české historie.* Sv. 3. Praha, ČAVU 1906. Historický spolek se podílel finančně na vydání Zíbrtovy Bibliografie.

[120] Jedná se o 5. arch Šimákova soupisu *Bohemica v Lipsku* (Praha 1907).

[121] Jan Myllner z Mylhauzu (z německého rodu), od 1572 zaměstnán v císařské kanceláři (zejm. za Rudolfa II. Habsburského od 1576), 1585 dvorský, 1590-1600 první zemský sekretář, 1600 (správně) žádal o uprázdněné místokancléřství a když jej nedosáhl, usiloval o propuštění; zemřel 1618. J. V. Šimák podal na s. 72-90 svých Bohemik v Lipsku popis Myllnerovy bohaté a cenné sbírky dopisních originálů, konceptů i opisů z konce 16. století, uložené v lipské městské knihovně (Joannis Myllneri, secretarii Rudolphi II. imperatoris, Commercium epistolicum) a na s. 94-104 výběrovou edici z Myllnerova listáře.

[122] J. Kalousek obdržel oznámení v Potštejně 25. srpna 1907.

[123] Ludmila Liebscherová (1885 Praha – 1941 Praha) absolvovala učitelský ústav v Praze a krátce před provdáním učila. Měla dvě sestry, Miladu a dvojče Zdeňku. Její otec Karel Liebscher (1851 Praha – 1906 Praha), český krajinář a ilustrátor, se podílel významně na obrazovém doprovodu Sedláčkových *Hradů, zámků a tvrzí království Českého* a Ottových Čech.

[124] J. Kalousek se narodil 2. dubna 1838.

[125] Práci pro VKČSN o konfiskaci Vartmberských statků okolo Turnova od setníka J. Paldusa jako celek J. Kalousek s J. V. Šimákem nedoporučili a byla otištěna jenom její část (po předložení v KČSN 11. května 1908). Viz A AV ČR, fond KČSN, kart. 6, inv. č. 19, Protokoly o schůzích členů, 1. duben 1908, 6. květen 1908; PALDUS, Josef: *Schätzungsberichte über die Wartenbergischen Herrschaften Friedstein, Böhmisch Aicha, Rohosetz und Kleinskal aus dem Jahre 1552.* VKČSN, tř. fil.-hist.-jazykozp., 1908, č. IX, 12 s.

[126] Jedná se o Novotného přednášku ke Kalous-

kovým 70. narozeninám ve schůzi Historického spolku 31. března 1908. Viz NOVOTNÝ, Václav: *Josef Kalousek.* Praha, Historický spolek 1908, 23 s.

[127] Konec června a část července 1908 strávil J. V. Šimák s chotí Ludmilou v Dubrovníku a okolí.

[128] Císařskou rezolucí ze 14. srpna 1908 byl udělen J. Kalouskovi při odchodu do penze titul dvorního rady.

[129] Jan Václav Novák (1853 Radčice u Smiřic – 1920 Praha), český filolog, literární dějepisec.

[130] Šlo o korekturu: ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Listář fary turnovské z let 1620-1696.* VKČSN, tř. fil.-hist.-jazykozp., 1910, č. VI, 154 s.

[131] K Šimákovu sdělení připojil J. Kalousek 26. září 1910 slova, která zaslal na následující dopisnici.

[132] ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Kritický příspěvek k Starým letopisům českým* [přednáška O neznámém dosud kronikáři českém, ve tř. fil.-hist.-jazykozp. KČSN 21. února 1910]. ČČH, *16,* 1910, s. 191-200.

[133] V konceptu dopisu je přepisováno datum.

[134] J. V. Šimák byl dlouholetým jednatelem Historického spolku (1903 – 1929/1930), založeného 1866 k vydávání Fontes rerum bohemicarum a k průzkumu archivů.

[135] Otakar Josek (1854 Jílové u Prahy – 1926 Praha), středoškolský profesor, školní rada, spisovatel. O Ignáci Janu Hanušovi psal do Osvěty (1911, 1913) a ČČM (1922, 1924, 1927). Je autorem knihy *Život a dílo Josefa Kalouska* (Praha 1922).

[136] Václav Řezníček (1861 Skalička u České Skalice – 1924 Praha), spisovatel, skriptor, kustod a posléze ředitel knihovny Národního muzea.

[137] ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Zpovědní seznamy arcidiecése pražské (Consignationes paschalites poenitentium) z l. 1671 až 1752, I.1. Boleslavsko a Kouřimsko.* Praha 1909.

[138] A AV ČR, fond Historický spolek, kart. 1, inv. č. 2, Kniha zápisů z valných schůzí a ze schůzí výboru, zápis výborové schůze 10. června 1911. Dále srv. tamtéž, zápis výborové schůze 7. prosince 1911 (rukou J. V. Šimáka): ***„Životopis Emlerův.*** *Šimák oznamuje, že p. prof. Josek úkolu svého pro některé neshody s rodinou Emlerovou opět se vzdal".*

[139] Václav Emanuel Mourek (1846 Horšice u Přeštic – 1911 Praha), univerzitní profesor, germanista a anglista.

[140] ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *Z dopisů P. Al[oise] Hackenschmidta, přítele Balbínova, P. J. Gamansovi S. J. z let 1665-1667.* VKČSN, tř. fil.-hist.-jazykozp., 1912, č. I, 24 s.

[141] Vavřinec Wintera (1864 Náchod – 1914 Broumov), středoškolský profesor, převor řádu benediktinů v Broumově, archivář a historik; členem ČAVU se nestal. Viz ŠIMÁK, Josef Vítězslav: *[Dne 28. února zemřel v Broumově v nemocnici po několikaleté bolestné chorobě P. Vavřinec Jan Wintera].* ČČH, *20,* 1914, s. 251-252.

[142] Ludvík Domečka (1861 Černovice – 1937 Hradec Králové), historik, muzejník a vlastivědný pracovník Královéhradecka.

[143] Antonín Podlaha (1865 Praha – 1932 Praha), kanovník, archivář a knihovník pražské metropolitní kapituly, 1920 pražský světící biskup, 1930 kapitulní děkan; středoškolský profesor náboženství, docent dějin umění v arcibiskupském semináři.
František Vacek (1858 Chrudim – 1940 Nové Strašecí), katolický kněz, autor historických prací a próz.

Hana KÁBOVÁ: *Josef Vítězslav Šimák in der Korrespondenz mit Antonín Rezek und Josef Kalousek (Edition)*

Die präsentierte Mehrfondsedition stellt den Schriftverkehr eines Landsmannes von Turnov (Turnau) vor - des Historikers Josef Vítězslav Šimák (1870 - 1941) mit Antonín Rezek und Josef Kalousek, die führende Persönlichkeiten der tschechischen Historiographie sind. Sie geht vom Studium des erhalten gebliebenen schriftlichen Nachlasses von J. V. Šimák (aufbewahrt im Archiv der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik) und der persönlichen Fonds von J. Kalousek (Archiv des Nationalmuseums) und A. Rezek (Literarisches Archiv in der Gedenkstätte des nationalen Schriftguts) hervor. Sie ermöglicht vor allem die Anfänge von Šimák's Facharbeit zu verfolgen. Die Edition widerspiegelt umfangreich den Arbeitseinsatz nach Abschluss seiner Studien, die Tätigkeit im historischen Verein Historický spolek (besonders an der Herausgabe der Chronik von Bartoš Písař), die Bestrebungen zur Dozentur (ab 1897) und die Veröffentlichungen im Anzeiger Věstník Královské české společnosti nauk (gesichert von J. Kalousek). Einen besonderer Platz nehmen darin mehrseitige Briefe ein, die J. Kalousek aus Leipzig zugeschickt wurden, worin J. V. Šimák die Möglichkeiten seines Studiums (vor allem bei den Pädagogen Rudolf Kötzschke, Karl Lamprecht und Gerhard Seeliger) und seine eigenen Ermittlungen in Bibliotheken schildert. Die persönliche Korrespondenz ist in Šimák's persönlichem Archivfonds sehr gut erhalten und ermöglicht den Forschern ein umfangreiches Studium.

(Übersetzt von Dipl.-Ing. Günter Fiedler)

OSUDY

JUDr. Josef Dufek

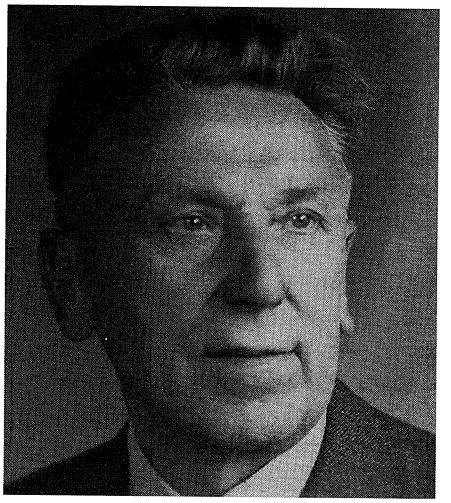

okresní hejtman v Nové Pace,
úředník KNV

* 12. 5. 1896 ve Stanovém
† 11. 11. 1987 v Poděbradech

24. 10. 1952 odsouzen Státním soudem Praha pro trestný čin velezrady dle § 78/2a, 1c, trestný čin křivého obvinění dle § 162/1, 2b, k 12 rokům odnětí svobody
28. 6. 1993 usnesením Krajského soudu v Hradci Králové zn. Rt 287/90 plně rehabilitován včetně *zbytkového trestu* 12 měsíců za křivé obvinění

V lednu 2001 jeho syn Milan vzpomínal:

Otec se narodil 12. května 1896 v malé horské vesničce Stanový u Vysokého nad Jizerou (52 popisných čísel). Jeho rodiče, sotva dvacetiletí, převzali po tragické rodinné události malé zadlužené hospodářství. Místní jednotřídka si zaslouží poznámku, poněvadž dala otci a několika jeho spolužákům výborný základ k dalšímu akademickému studiu.

Otec studoval na klasickém gymnáziu v Mladé Boleslavi, kde si už od primy vydělával na živobytí tím, že dával kondice dětem ze zámožnějších rodin. Maturoval *summa cum laude*, tedy s vyznamenáním. Z praktických důvodů si pro další studium zvolil obor jurisprudence, který nevyžadoval stálý pobyt v Praze; mohl studovat doma (a účinně vypomáhat v zemědělství) a na univerzitu dojíždět jen ke zkouškám. Brzy po skončení světové války, kterou prodělal jako *jednoročník* u rakouské armády v Tyrolích, promoval na Karlově univerzitě jako doktor práv.

Své první místo nastoupil ve Vysokém nad Jizerou jako tajemník (vedoucí úředník) okresní samosprávy; Vysoké bylo tehdy samosprávným okresem s voleným zastupitelstvem a výborem. Město bylo v té době neobyčejně aktivním prostředím intelektuálního hnutí. Např. básník Viktor Dyk silně ovlivnil otcovo vlastenecké a sociální cítění. Otec byl též zúčastněn na zakládání nové Československé církve; její první patriarcha Karel Farský byl v té době farářem ve Vysokém. Otec měl nemalou zásluhu o založení nižší hospodářské školy ve Vysokém, což umožnilo zlepšení existence horských malorolníků.

Maminka byla rodačkou z Kutné Hory a krátce po absolvování tamějšího učitelského ústavu nastoupila místo učitelky na škole ve Sklenařicích. Tam při taneční zábavě poznala mého otce: láska na první pohled – svatba byla v roce 1921. Byl to

manželský svazek vskutku harmonický, založený na vzájemné důvěře a porozumění.

Na její místo ve sklenařické škole nastoupil její mladší bratr Vojtěch Lavický. Též jeho život byl intenzívně spjat s Vysockem. Ze Sklenařic přešel na školu do Staré Vsi a začátkem třicátých let na měšťanskou školu ve Vysokém, kde působil jako odborný učitel. Aktivně se účastnil veřejného života, spolupostavil první lyžařský můstek v Končinách, založil a udržoval školní botanickou zahrádku (za bývalým hotelem Mařatků), byl členem zpěváckého sboru Krkonošských učitelů, atd.

Koncem roku 1928 byla provedena reforma územní samosprávy (první a zdaleka ne poslední); samosprávné okresy byly zrušeny resp. postátněny a nahrazeny okresními úřady, tudíž návrat k organizaci veřejné správy před rok 1865. I to označení *okresní hejtman* se udrželo, i když jeho titul byl přednosta okresního úřadu. Otec byl převzat do služebního poměru zemským úřadem, povýšen na radu politické správy a přidělen okresnímu úřadu v Nové Pace, vedenému Dr. Růžičkou, po kterém nastoupil Dr. Kladivko. Po něm byl okresním hejtmanem jmenován otec a později i vrchním radou politické správy; byl tehdy nejmladším nositelem těchto titulů v republice.

V této době byl otec jako zástupce horských okresů členem dozorčí rady Východočeských elektráren v Hradci Králové a svým vlivem podstatně přispěl k elektrifikaci odlehlých horských osad v horním Pojizeří; to je důkazem, že existenční úděl horských rolníků i nadále byl částí jeho sociálního cítění.

Po smrti ministra národní obrany Bradáče otec nastoupil jeho poslanecký mandát a jako poslanec agrární strany stal se členem Národního shromáždění. Brzy byl delegován do branného výboru a byl spoluautorem novelizovaného zákona na obranu republiky (na což později draze doplatil). Když došlo k volbě nového prezidenta po abdikaci T. G. Masaryka, agrární strana nepovažovala kandidáta Dr. E. Beneše za nejschopnějšího a postavila protikandidáta, univ. prof. Dr. Bohumila Němce. Beneš nakonec byl zvolen; ale tento malý (postavou i charakterem) a mstivý člověk takové *ponížení* agrárníkům do smrti nezapomněl. Beneš v londýnském exilu odmítl jakoukoliv spolupráci s četnými agrárníky v zahraničí (na př. Dr. Milanem Hodžou a jinými). Jen na silný nátlak, a i to jen krátce, trpěl jako člena Londýnské rady Dr. Feierabenda, bývalého ministra zemědělství. Později pak v Moskvě a Košicích byl Beneš horlivým zastáncem zákazu agrární strany (rovněž tak živnostníků a národních demokratů), což de facto znamenalo odnětí volebního práva celé třetině československých voličů, a tak této zemi zaručil *cestu k socialismu.*

V pohnuté době v létě 1938 byl otec členem tzv. koaliční Pětky, parlamentní delegace, která byla zmocněna vést jednání se Sudetoněmeckou stranou; i tato funkce byla pozorně registrována gestapem pro budoucí použití.

15. března 1939 byl zbytek Českých zemí zcela okupován Němci, parlament byl rozpuštěn a otec se zase stal okresním hejtmanem v Nové Pace (a pro naší rodinu další stěhování – kolikáté?). Den 1. září 1939, začátek války proti Polsku, vidím, jako by to bylo včera. Byl to můj první den v kvartě, když kolem deváté někdo mne vyvo-

lal ze třídy a honem jsme běželi dolů pod spořitelnu; tam na otevřeném nákladním autu německé Schutzpolizei sedí na pryčnách můj otec, bez kravaty, s vězeňským číslem na špagátu kolem krku. Vedle něho seděl Dr. Sedláček, pan Horák (správce nemocnice), Julek Fišera (novopacký starosta) a celá řada dalších z Jičínska a okolí (prof. Kopáček). Loučení s maminkou a se mnou bylo krátké, gestapácká kolona pokračovala do Jilemnice a Vysokého nad Jizerou, kde můj strýc Vojtěch Lavický doslova v poslední minutě po varování sousedů unikl z bytu v obecním činžovním domu (vedle sokolovny). Celou světovou válku prožil v ilegalitě, nejprve se skrýval na Vysocku se skupinou pplk. Ulmanna, později v Praze a poslední rok na chalupě statečného pana Cejnara, listonoše ve Svojku. (Po válce se stal členem Okresního národního výboru v Jilemnici pod předsednictvím Josefa Zemana, rodáka ze Stanového.)

Přišla doba kruté nejistoty, co se s otcem a jeho druhy stalo; kolovaly všelijaké zprávy a *kachny*, optimistické i tragické. Teprve koncem října přišel první lístek z koncentračního tábora Buchenwald. Otec patřil do skupiny vězňů-prominentů – politiků, žurnalistů, profesorů atd., vesměs občanů, kteří pro nacisty znamenali velké nebezpečí tím, že mohli úspěšně ovlivnit domácí obyvatelstvo. Mimo několika set Čechů a Moravanů do této skupiny patřila i vlastenecká elita z Francie, Holandska, Rakouska (např. poslední rakouský kancléř Dr. Schuschnigg) a dalších zemí pod nacistickou okupací.

Vězeňský status této skupiny byl *Ehrenhäftling* – čestný rukojmí; bez soudního procesu a s vyhlídkou na internaci bez konce a eventuelní likvidaci; na rukávu nosili pásku ve zlaté barvě. Po Novém roce 1940 švýcarský Červený kříž intervenoval ve prospěch této skupiny a dosáhl povolení písemného styku, jednou za dva měsíce korespondenční lístek a též dvoukilový balíček; jak psaní tak i balíčky byly pod nejmenší záminkou zabaveny a nedoručeny. Otec si přál, aby v balíčku byl česnek, špek a něco sladkého: o špek se postaral řezník pan Hylmar, o sladkosti *kokoskář* pan Kutnar.

Kritická doba po atentátu na Heydricha zachvátila i české oddělení v Buchenwaldu. Několik buchenwaldských vězňů bylo převezeno zpět do protektorátu a souzeno *„pro napomáhání a schvalování atentátu"*, např. otcův kamarád z mládí Václav Zeman, horský sedlák ze Stanova, který pak byl odsouzen s celou rodinou stanným soudem ve Vysokém nad Jizerou a popraven.

První autentickou zprávu o osudu koncentráčníků z Novopacka jsme dostali, když byl propuštěn z Buchenwaldu pan Horák, bývalý správce nemocnice v Nové Pace, ale zřejmě se musel zavázat k mlčení, a tak jsme se toho moc nedověděli.

17. září 1942 byla zatčena naše maminka, nejprve vězněna ve Valdicích, pak převezena do tábora ve Svatobořicích u Kyjova; a tak my tři děti jsme v Pace zůstaly docela samy. Jen dík velkému kruhu obětavých přátel naší rodiny jsme přežily. O finanční podporu se staral Dr. Bienert, ministr vnitra v protektorátní vládě, který s nasazením vlastního života podporoval z tajných fondů oběti nacismu. A po skončení války místo veřejného uznání šel k soudu, jako Dr. Emil Hácha a další vlastenci. Otec těžce nesl, že nemohl ve prospěch Dr. Bienerta intervenovat.

Koncentrační tábor Buchenwald byl osvobozen odvážnou akcí 3. americké armády pod velením generála Pattona dne 11. dubna 1945. Pro nebezpečí tyfové epidemie byla prohlášena přísná karanténa; jen několik přátel Dr. Beneše (Dr. Zenkl, redaktor Herben, Ing. Šlechta) nebo komunista Hršel, později hlava ZOB (Zemský odbor bezpečnosti), bylo předčasně propuštěno. Hned po květnovém osvobození byla v Pace organizována akce přivézt Buchenwalďáky domů; zabavili jsme autobus bývalé říšské pošty, v dílně u Kosinů provedli změnu z dřevoplynu na pohon propanem, který jsem obstaral od Benzů pod nosem rudoarmějců. Myslím, že kolem 10. – 12. května byl autobus připraven. Bylo to bolestné zklamání, když jsem byl z delegace vyloučen (těšil jsem se, že si tatínka přivezu, měl jsem už tenkrát vůdčí list i na nákladní auta). Už tehdy prozíravým vlivem KSČ byl řidičem ustanoven soudruh Blahník (závozník u Franty Nováka, později ředitel lesní správy v Harrachově a nakonec krajský ředitel Státních lesů v Hradci Králové), v doprovodu dalších soudruhů. 15. (16.) května početné shromáždění Pačáků na státní silnici ve Studénce přivítalo *autobus svobody*; naše rodina po téměř šesti letech byla zase pohromadě. Všichni pačtí vězni koncentrák přežili, jen Julek Fišera brzy po návratu na následky vazby zemřel.

Malou poznámku k Buchenwaldu: otec nikdy nevypravoval o utrpení vězňů v kamenolomech, o popravách atd. Když jsem se ho přímo zeptal, zdali je pravdou, že žena velitele tábora Ilse Koch si nechala dělat stínidla na lampy z kůže vězňů s bohatým tetováním, jen mlčky, bez komentáře, přikývnul. Občas si vzpomenul na veselejší příhody za ostnatým drátem, např. když vězňové myli SS-pohlavárům jejich mercedesy a na autorádiu poslouchali zprávy BBC z Londýna. Nebo jak v posledních měsících války připravovali vzpouru a sebeosvobození; měli radiové spojení se západem a dokonce i střelné zbraně. Teprve mnoho let později v USA při čtení dokumentace o nacistických koncentračních táborech jsem se dozvěděl, že otec byl právním referentem ilegálního táborového výboru.

Květnová revoluce přinesla nejen radost a nadšení, ale pro mého otce i hluboké zklamání. Když Dr. Beneš & spol. v Košickém programu zakázal konzervativní politické strany první republiky, dostal se otec na *černou listinu.* Nový *pan okresní hejtman,* předseda ONV soudruh Kubalík z Heřmanic otci zakázal přístup na okresní úřad. Otec a jeho kolegové z Buchenwaldu trpělivě (bohužel naivně) čekali na audienci u prezidenta; Beneš, věrný svému charakteru, *kolaboranty* nepřijal. Celé čtyři měsíce byl otec nechán v nejistotě a bez práce. Teprve v září dostal přidělení jako úředník Zemského národního výboru v Praze (současně pro mne začátek vysokoškolského studia). Dík velkorysé nabídce rodiny Kretschmerovy sdílel jsem s otcem pokojík v jejich bytě u továrny v Nuslích. Teprve koncem 1946 dostal otec byt v Praze, rodina se stěhovala a byla zase pohromadě.

V září 1949 jsem dezertoval z armády a odešel do americké zóny v Bavorsku. S rodiči jsem se nerozloučil, nechtěl jsem je vystavit perzekuci Státní bezpečnosti a též je ušetřit bolestného loučení, s plným vědomím, že za dané politické situace je už asi nikdy neuvidím.

31. ledna 1952 byl otec zatčen a po čtrnáctiměsíční vazbě 31. března 1953 odsouzen na 12 roků odnětí svobody a ke ztrátě veškerého majetku pro velezradu a křivé obvinění vyšetřovacích orgánů: toto obvinění svědčí o jeho statečném a silném charakteru, když otec veřejně před soudem prohlásil, že StB z něho přiznání vymlátila. Maminka byla z pražského bytu vyhozena na ulici.

Po odpykání trestu byl otec nasazen jako pomocný dělník v tírně lnu v Teplé u Mariánských Lázní; jaká to ironie: v třicátých letech jako poslanec Národního shromáždění spolu s ředitelem packého Hospodářského družstva panem Podzimkem dal v Lomnici nad Popelkou do provozu podnik na zpracování lnu. Otec, věrný svému sociálnímu přesvědčení, se tak snažil horským sedlákům zlepšit existenci obnovením pěstování lnu.

V sedmdesátých letech otec pracoval u ČSD v Nymburku jako nádeník, hlídající trať proti požárům z jisker parních lokomotiv. Netrvalo dlouho a nádeník – doktor práv – našel právní nárok na bezplatné cestování vlakem jako zaměstnanec ČSD; za režijní jízdenky navštívil přátele v celé republice. V létě 1968 se otci podařilo získat výjezdní povolení, a tak téměř po dvaceti letech jsem u nás ve svobodné Americe zase mohl otci stisknout ruku. Maminka nás mohla navštívit v Kalifornii už v roce 1965.

Navzdor všem těm útrapám v koncentračním táboře a ve vězení se otec dožil ve zdraví vysokého věku. Po krátké nemoci zemřel 11. listopadu 1987, když v létě s maminkou oslavili 66. jubileum šťastného manželství. Maminka Marie Dufková otce přežila o dva a půl roku, zemřela jako 93letá stařenka 29. června 1990.

To byl můj otec: velký vlastenec, poctivý politik, vzácný člověk.

Milan Dufek

Ladislav Havlíček

kriminalista

* 6. 4. 1900 v Křížlicích
† 30. 7. 1976 v Chicagu

11. 5. 1945 uvalena ochranná vazba a zproštěn činné služby
14. 1. 1946 propuštěn z vazby
18. 11. 1947 vydáno osvědčení o státní a národní spolehlivosti
4. 2. 1948 zrušena suspenze
13. 8. 1948 propuštěn od ministerstva vnitra

Jeho syn Ladislav nám zaslal své vyprávění v polovině roku 2004:

Otec Ladislav Havlíček se narodil 6. dubna 1900 v Křížlicích v početné evangelické rodině Antonína Bohdana Havlíčka. Rodina žila v chalupě, kde se odnepaměti říká *Na štryce.* Postupně se narodilo osm dětí, šest chlapců a dvě děvčata. Rodiče pocházeli také z Křížlic. O otci dnes nevíme téměř nic, pozdější stopy vedou do Kruhu u Jilemnice. Starší děti musely pomáhat mladším, hlavně nejstarší sestra Andula. Ta se později postarala i o zestárlou a nemocnou matku ve svém bydlišti ve Sloupně u Nového Bydžova. Jejich dům a hrob už dnes neexistují.

Neutěšené rodinné poměry, jejichž příčinu dnes přesně neznáme, spíše tušíme, způsobily ztrátu majetku kolem roku 1912. Rodina pak odešla z hor, zřejmě na velkostatek ve Skřivanech u Nového Bydžova, kde pak byli rodiče zaměstnáni jako deputátníci. Ve Skřivanech byl také velký cukrovar. V něm se Ladislav Havlíček učil zámečníkem. Tam byl prvopočátek jeho pozdější odbornosti. Dnes pouze víme, že odtud odešel rovnou do války na srbskou a italskou frontu. Do legií ale nezběhl a přes Uhry a Vídeň se strastiplně vracel domů jako tisíce demobilizovaných Čechů. Stal se členem Sokola a s ohledem na svůj věk a zkušenosti z války byl zařazen do sokolské Stráže svobody. Přichází do Prahy a odtud je vyslán na západní Slovensko, aby tam pomohl konstituovat a upevnit nové státní zřízení. Situace s odporem Maďarů proti Československé republice byla podobná situaci v sudetských územích s Němci. V této misi byl zřejmě počátek Havlíčkova celoživotního poctivého republikánství.

Dnes nechápeme, že po uvedených aktivitách musel ještě v létech 1920 – 1922 absolvovat prezenční vojenskou službu. Zřejmě byly zohledněny zařazením na zem-

ské velitelství dělostřelectva v Praze, kde pracoval v kancelářské službě. Odtud se hlásil jako zájemce o službu u četnictva. Vyhověl a po skončení vojny byl přijat. Malá Strana zůstala jeho novým domovem, pouze se přestěhoval do četnických kasáren v Karmelitské. Další běh života byl dán tehdy obvyklým kariérním postupem četnického eléva.

Nejdříve půl roku četnické školy, potom půl roku praxe na velitelství v Praze. Za první štaci bylo Havlíčkovi určeno Ústí nad Labem. Česká menšina, rozšířená o české zaměstnance státních institucí, tedy četníky, soudce, úředníky, učitele, železničáře. Významná židovská komunita, profilující se německy. Před blížící se hospodářskou krizí ještě se rozvíjející průmysl, těžba uhlí, nejvíce ovlivňující ráz kraje. Doutnající a nevyřešené národnostní spory. Sociální bída širokých vrstev. V takovém prostředí začal mladý četník Ladislav Havlíček svou kariéru. Byl mladý, zdravý, povolání se mu líbilo. Sloužil ve dne v noci. Poznával, co je kamarádství ve službě i po službě. Zdokonaloval se v němčině. Veliteli byli často státu loajální Němci, kteří měli naopak problémy s češtinou, kterou za Rakouska nepotřebovali. Pomalu se odbourávala kaprálština a do služby pronikala řada moderních prvků podle francouzského vzoru. Nejvyšší autoritou byl okresní hejtman. Když bylo zapotřebí, musel se i mladý Havlíček zařadit do šiku a se zbraní v ruce na jeho rozkaz zasahovat při sociálních nepokojích. Přísné dodržování předpisů neznamenalo, že by si neuvědomoval, například při domovních prohlídkách, bídu a neuvěřitelně těžký život chudých rodin horníků a dělníků v kontrastu s rozmařilým životem podvodníků, kterými se tehdy společnost jen hemžila. Četníci nesměli být politicky angažováni. Tuto zásadu si Havlíček s sebou vzal i do pozdějšího, už občanského života. Neznamenalo to však, že by nebyl schopen jasného politického myšlení, jak se projevilo v jeho reakcích po Mnichovu a po válce.

Služební horlivost byla příčinou poměrně brzkého povýšení do funkce velitele četnického oddělení v Teplicích-Šanově. V malém kolektivu mladých četníků, který na stanici v Lessingově ulici sloužil i bydlel, prožíval jedno ze šťastnějších období svého života. Tenkrát se ve státní službě hodně šetřilo a v porovnání s dneškem žasneme, za jak nízkou mzdu státní zaměstnanci pracovali a jak museli být všestranní. Ladislav Havlíček byl například ustanoven psovodem pro deset okresů na severu Čech. Když bylo potřeba, *šoupnul* cvičeného německého rotvajlera Gurta do vozíku motocyklu a jel pátrat a zajišťovat stopy. Němečtí starousedlíci četníky respektovali. Také němečtí četníci v pohraničí sloužili tenkrát poctivě. S postupujícím časem začaly být i tyto vztahy nepříznivě ovlivňovány politickými vlivy ze sousedního Německa. V Teplicích se mladý Havlíček utkal s H. Steinschneiderem-Hanussenem, když využil mezery v zákoně a jasnovidce zatknul a uvěznil pro šíření okultismu a zneužívání civilních osob k němu. Při zatýkání v teplickém hotelu *De Saxe* se podvodník roztřásl jako osika. V době, kdy probíhal v Litoměřicích s Hanussenem soud, přešel Havlíček i s věrným Gurtem na právě založenou pražskou pátračku. V necelých třiceti letech byl zkušeným a pracovitým policistou, o kterého byl zájem. Měl za sebou i první mechanoskopická pátraní, prozatím na nejnižší možné úrovni,

protože technické vybavení sboru pokulhávalo, zpočátku nebyl ani mikroskop. Do severních Čech byl situován zfilmovaný příběh z dějin kriminalistiky, jehož zápletka je vylíčena přesně, tak jak je charakterizována v úvodu knihy *Mechanoskopie.* K fotografování však nepotřeboval Havlíček žádného asistenta, to zvládal mistrovsky sám a v každodenní praxi. Do vozíku služebního motocyklu brával s sebou i ten nezbytný fotografický kufřík.

Přeložení do Prahy bylo na počátku dlouhého období, kdy se Havlíček stal technickým specialistou na četnickém ústředí, které se velitelé četnictva rozhodli vytvořit v rámci pátrací služby, realizované jednotlivými územními pracovišti. Měl tak vytvořeny příznivé podmínky pro další odborný rozvoj. Jedinou překážkou byl jeho nízký věk a nutná subordinace. Zároveň se tím řešily počínající zdravotní problémy z výjezdů za každého počasí na služebním motocyklu do vzdálenosti desítek kilometrů. Tehdy získaný revmatismus se pak intenzívně hlásil i v závěru života. Vnímal všechny technické novinky, v kasárnách si pořídil mezi prvními koncesi na radiopřijímač. Stýkal se s matkou a sourozenci, občas zajel na pár dní dovolené v létě nebo v zimě do Krkonoš. Lyžování měl v krvi od mládí a navíc absolvoval na Šumavě četnický lyžařský kurs. Postupně se mu rozšiřoval okruh kamarádů ve službě, byl znám u soudů, státních návladních, všude tam, kam služebně chodil a jezdil. V té době to

Ladislav Havlíček jako psovod se svým Gurtem.

Ladislav Havlíček byl hlasatelem pátracího vysílání v Radiojournalu.

už bylo po celé republice. Havlíček měl neobvyklou schopnost koncepční práce. Neměl sebemenší problémy s formulací písemností a pravopisem. Svým kamarádům pomáhal na požádání psát osobní dopisy jejich slečnám. Ti méně schopní a lajdáci se mu i vysmívali, jak si později postesknul, a raději jen užívali života v době, kdy on promýšlel a vytvářel základy mechanoskopie na případech ze své praxe. Dodnes jsou desky z vyloupených pokladen Havlíčkem zpracovány jako vzorové exponáty a uloženy v policejním muzeu. Pro svou průkopnickou práci neměl sebemenší podporu od nadřízených, tyto aktivity byly tenkrát zásadně chápány jen jako soukromé, téměř nepatřičné. Během několika let si připravil rukopis knihy včetně detailních fotosnímků kasařských případů. Vlastní přepis předlohy pro tisk provedla na psacím stroji jeho pozdější manželka Marie Zatřepálková, úřednice zemského úřadu. Je ironií osudu, že tiskem vyšla *Mechanoskopie* až v době protektorátu. Směla být distribuována jen po služební linii. Na tomto místě bych rád zdůraznil, že Havlíček zdaleka nebyl jediným příslušníkem četnictva, který publikoval. Jeho práce však měla vědecký základ a byla monotématická. Mě osobně nejvíce zaujala skutečnost, že svou práci vlastně uvedl dvěma články v odborném časopise četnictva, kde zároveň jakoby formou reportáže popisoval metody a režim práce na Ústředním četnickém pátracím oddělení, které bylo tehdy na Tržišti na Malé Straně. Jen pro úplnost připomínám, že v této budově po určitou dobu probíhalo i pátrací vysílání Radiojournalu, kterého se Havlíček účastnil v malém kolektivu, někdy i jako hlasatel. Havlíček se také redakčně angažoval v dokumentaci zločineckého žargonu pro potřeby celého sboru. Nic nevíme o osudu další připravované Havlíčkovy knihy s pracovním názvem *Lupiči pokladen.*

Státní podpora řady aktivit tehdy nebyla, což bylo ovšem i symptomem houstnoucí atmosféry v druhé polovině třicátých let, kdy se nezadržitelně, osudově blížila německá okupace republiky a válka. Dlouhá léta sloužící státní úředníci prožívali jakousi krizi důvěry ke všemu, co těžce zkoušená republika představovala a realizovala. Ti v pohraničí na tom byli podstatně hůře. Odpor německého obyvatelstva proti státní moci, osobní nebezpečí, fatálně se blížící, očekávaná ztráta existence i skrovného majetku a exodus do vnitrozemí. Zázemí vlastního domova bylo v té době jednou z mála Havlíčkových radostí. Po krátké existenci druhé republiky, kdy se v Sudetech ocitly z velké části i rodné Krkonoše, nastal úplný konec dosavadních poměrů. Skončily i Havlíčkovy občasné lyžařské výlety na Hříběcí boudy. V protektorátu Čechy a Morava muselo být všechno jinak. Hitlerova návštěva Prahy symbolizovala budoucí nekompromisní zavedení německých pořádků.

Nad četnickým sborem se začalo smrákat. Bývalý četnický velitel generál Ježek se sice stal ministrem vnitra v protektorátní vládě, ale nemohl ovlivnit německý záměr racionalizovat výkon policejní služby v jednotném sboru. Do velitelských funkcí přišli Němci, někteří odtud, jiní z Německa. Příležitost často dostali ti, kteří byli za republiky z národnostních důvodů odsunuti na méně významná místa. Tak začala prověrka charakterů, služebních kamarádství z doby republiky, ale také vyřizování účtů. Odborně schopným policistům byla nabídnuta možnost v práci pokračovat, často i výše než dosud, samozřejmě za předpokladu naprosté loajality k novému zřízení. Tím byl zažehnut plamének řady osobních nenávistí, který se měl rozhořet po další změně poměrů, která byla zatím v nedohlednu. Řada příslušníků četnictva přišla o existenci, někteří byli pronásledováni, vězněni a nakonec umučeni. Zda to bylo zásluhou dřívější činnosti třeba v pohraničí a otevřeného vlastenectví, nebo osobní pomsty, je už dnes vedlejší. Každý nechtěl a nemohl opustit rodinu a emigrovat tam, odkud se dalo proti Němcům otevřeně bojovat. Havlíček si rodinu právě založil a na krku byla čtyřicítka. Tento lidsky pochopitelný postoj, který přijala většina příslušníků pokořené a dezorientované české společnosti, nemáme právo paušálně odsuzovat. Také to nic nemění na hrdinství těch, kteří od počátku přijali boj a zmařili své životy v dějinné epizodě, která začíná být s časovým odstupem a nadhledem vyspělejší společnosti dokonce relativizována.

Havlíček byl mezi těmi, kteří byli vybráni k další službě v protektorátní policii. Ta jej delegovala do technického oddělení německé kriminální policie (kripo). Byl odborník na slovo vzatý, uměl dobře německy, ukázněný, ochotný dále pracovat. Byl prověřen orgány SD. Bylo mu nabídnuta výhodná možnost přihlásit se k německé národnosti. Odmítl. Rod Havlíčků byl český. Na své nadřízené Němce měl vcelku štěstí. Čechům se ale nedůvěřovalo a byli sledováni gestapem. To bylo nejen vnitřní bezpečnostní opatření, ale také součást rivality mezi policejními složkami kripo a gestapo. Stačilo vyměnit pár slov v tramvaji u Národního divadla s bývalým vojenským šéfem z doby prezenční služby gen. Antonym a už tu bylo hlášení mladého gestapáka. Tentokrát to prošlo. Sám svou tehdejší situaci charakterizoval jako život v jámě lvové. Vše se ještě zkomplikovalo po atentátu na zastupujícího říšské-

ho protektora R. Heydricha, po prvních problémech na frontě a s rostoucím domácím odbojem. Havlíček denně pracoval na nejrůznějších úkolech technického rázu. Jako zajímavost sám později připomínal, že zpracovával první fotodokumentaci z místa atentátu na Heydricha. Byl povyšován a dokonce dostává vyznamenání. Nadšen tím nebyl. Blížila se pětačtyřicítka a konec války.

Manželé Havlíčkovi se rozhodli ještě na počátku okupace koupit si pozemek za hranicemi Prahy. Založili tam pěknou zahradu, kam Havlíček rád po práci v sobotu nebo neděli docházel. Miloval přírodu, byl prakticky založen, a tak měl radost jak z první úrody, tak z každé květiny. Rád se chvíli zastavil nebo poseděl, díval se na hvězdy a spřádal další plány, co bude po válce. Začal chovat včely. Havlíčkovi si zde zamýšleli postavit rodinný dům. Někdy přišli sourozenci, známí, přátelé, několikrát také němečtí spolupracovníci. Káva a alkohol, které dokázali opatřit, pozvedly náladu, a tak se někdy i německy zpívalo. To byla voda na mlýn místnímu odboji. Tam byl počátek plánů na budoucí převzetí kolaborantského majetku po očekávané změně poměrů. Přes Havlíčkovu výraznou snahu o korektní vztahy s vedením obce a s řadovými občany bylo zřejmé, že se situace nevyvíjí dobře. Ti občané, kteří se ho snažili využívat žádostmi o různé intervence u německých úřadů, později mlčeli. Přes den řádili na zahradě kluci, orvali, co se dalo, vždyť rodiče mluvili o nějakém němčourovi. V noci nastoupili místní zloději, aby si sami sklidili všude tam, kde to šlo, zeleninu. Ne pro sebe, ale pro pomyslné siroty a vdovy. Pomáhal jim pro jistotu i obecní policajt. Havlíček se s tím nechtěl smířit a jako kriminalista zloděje pronásledoval. A tak bylo místní obyvatelstvo sjednocováno v názoru, že je německým špiclem. Nemalý význam hrála i epizoda, kdy jistý nájemce sadu obvinil a napadl neznámé německé manžele na výletě, že ulomili třešňovou větev a způsobili mu škodu, což považoval za trestný čin. Kolemjdoucí Havlíček vytáhl policejní odznak a snažil se incident standardně řešit. Vznikla vřava, ze které byl nucen poprvé za dobu své služby vycouvat. Bylo pozdě. Jedna česká paní z davu prohlásila, že má známého u SS, který se na to podívá a udělá pořádek. Ráno po příchodu do práce byl Havlíček povolán k šéfovi. Mezi čtyřma očima mu bylo nakázáno, aby se příště těchto událostí stranil. SS je něco více než policie a žádné podruhé se netoleruje. Ten esesman tam hned ráno opravdu přišel, rozčiloval se a požadoval Havlíčkovo okamžité uvěznění.

Na zahradě byly zakopány zbraně přátel a známých, kteří o to požádali. Že se podařilo Havlíčkovi utajit zpravodajskou činnost pro Francouze, předávání pomoci rodinám uvězněných kamarádů od četnictva, pomoc některým osobám v Terezíně, bohužel nikdy nikoho nezajímalo.

Květen 1945, Hitler je mrtev, blíží se konec války. Němci z kripa končí, rychle pryč na Západ, vše je ztraceno. Havlíček byl zatčen na příkaz policejního komisaře Jaroslava Borkovce 11. května 1945, protože odmítl bez písemného rozkazu předat techniku dvěma neznámým osobám. Tímto osudným okamžikem a projevem osobní zášti byla předčasně ukončena Havlíčkova služební kariéra a odborná činnost u policie a nastal začátek neuvěřitelné štvanice.

Již od 9. května 1945 se vzrušením uléhali do silničního příkopu na kraji obce dva zásobovací partyzáni s přidělenými samopaly, aby německého špicla Havlíčka buď rovnou zastřelili, nebo alespoň složili na zem a potom v řetězech, nic netušícího, odtáhli na Pankrác. Chtěli mu i s úroky vrátit potupu, která vznikla při jejich lustraci v obci a potom na kriminálce, kde byli údajně zbiti. Havlíčkovo chování v obci během války včetně podivného incidentu se sadařem se stalo základem obžaloby vedle účelově formulovaného služebního přestupku, kterým bylo zmíněné nepředání techniky. Hluboká osobní zášť, živená dotazy zmanipulované lidosprávy, proč dotyčný není dosud odsouzen a znovu uvězněn, společně s nástupem politiky padesátých let vedly k úplnému zničení občanské existence Ladislava Havlíčka.

Po propuštění z vězení v lednu 1946 zůstal Havlíček mimo službu a s minimálním služným až do konečného vyřešení případu. Stal se národně nespolehlivým, nemohl vykonávat ani činnost soudního znalce. Nejdříve pracoval na stavbě rodinného domu ve Střešovicích. Později byl jako technicky zaměřený odborník zaměstnán v kanceláři instalatérské firmy na Senovážném náměstí. Nějaký čas také pracoval jako řada bývalých policistů u Národního pozemkového fondu, který zajišťoval konfiskovaný majetek. U firmy Baraba vyměřoval nové a rekonstruované tratě a tunely. V roce 1948 se nejdříve vyjasňuje a zdá se, že by se mohl vrátit zpět ke své profesi u SNB. Ale již v srpnu 1948 následovalo definitivní propuštění ze služby bez jakýchkoliv nároků. Zůstává zaměstnán u Baraby. Jeho pocit, že se kolem něj stahuje kruh, nebyl klamný. Národní výbor i zpolitizované odbory v Barabě opět písemně útočí, posíleny výsledky Vítězného února, všechny vyšetřovací spisy a protokoly přejímá StB. Lidé se od něj odtahují, bojí se. Doma je rozvrat, vše směřuje k rozvodu. Blíží se termín vystěhování z bytu.

Sobota 8. října 1949 po poledni. Netuším, že se vidíme naposledy v životě. Odcházím s matkou na zahrádku na Ořechovce. Otec se za námi dívá z okna a mává mi. Už je rozhodnut. Když jsme se vrátili, doma nikdo. Jen lístek na rozloučenou. Měl s sebou jen to nejnutnější, chleba a trochu ovoce. Také moji fotografii a nějaké peníze, které stejně nebude potřebovat. Vlakem do Plzně a dál směrem na Domažlice. Ve Staňkově přesedl do motoráku směr Poběžovice. Tam vlak končí. Po 21. hodině se vydává pěšky k hranici. Po šesté hodině ranní s úlevou přeskakuje hraniční potok. Klečí u velkého kříže na kraji horské obce, děkuje Bohu. Kolem deváté přichází do vsi. Lidé jsou do kostela a zdraví. Tuší, vědí, mají soucit. U jednoho domku stojí žena, starostova manželka, pochopila hned. Havlíček se hlásí. Počkejte, až se manžel vrátí z kostela. Podává mu chléb a hrnek mléka. Odpočívá, čeká na schodech. Starosta přišel, podal ruku jako člověk člověku, zapsal si příchozího a zavolal policii. Dál už byl jen utečenecký tábor.

Co bylo dál a kde přesně otec vstoupil do nové fáze svého života, zatím nevím. Na rozdíl od mnoha jiných projevil zájem pracovat ještě v lágru a měl zřejmě na starosti zásobování. Byl spolehlivý a uměl německy. Zřejmě vyhledal i nějaké známé, s kterými pracoval za války. Měli se tehdy jako většina Němců špatně, ale pomohli. Zmiňoval se o tom, že později křižoval celou Evropu. Ujišťoval, že se své vlasti

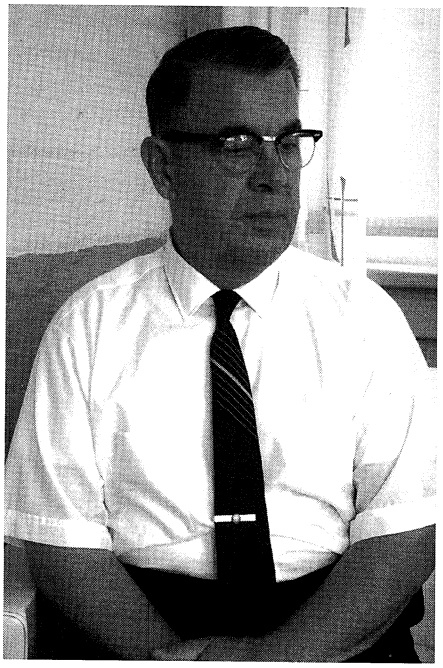

Poslední fotografie z USA (nedatováno, snad konec 60. let).

nikdy nezpronevěřil. Naznačoval, v jak složitých poměrech žila česká emigrace v Německu. Měl oprávněné obavy z provokací a domníval se, že státní orgány u nás byly určitě o něm informovány. O otci jsme nevěděli až do roku 1968. Písemný kontakt navázal s některými sourozenci asi po deseti letech emigrace až z USA. Proč tam odešel a jak tam žil do svých sedmdesáti let, rovněž nevíme. V roce 1967 zemřela jeho druhá manželka Selma, na kterou vděčně vzpomínal za její obětavost, dobrotu a pracovitost. Pak se pokusil navázat se mnou písemný styk. Po roce 1970 byl z několika stran přemlouván k návratu do Evropy, dokonce i do ČSSR. Angažovala se rodina jednoho z otcových bratrů. Havlíčkova emigrace byla prezentována jako odchod z čistě rodinných důvodů, bez politických souvislostí. Já jsem zastával názor, že ani občanství USA není zárukou nepředvídaných akcí. Podobnou snahu měla rodina zemřelé manželky z Německa, ale tam byl záměr jednoznačnější. Myslím, že v tomto směru je nejvýmluvnější titulek z úmrtního oznámení, které si otec sám dopředu připravil. Až do dokončení vysoké školy jsem byl zabezpečován pouze matkou, která musela s vypětím pracovat, abychom se vůbec uživili. Tím, že jsem přistoupil na písemný styk s otcem, se narušily naše vztahy a teprve další vývoj situaci trochu urovnal. Měl jsem naštěstí již svou rodinu. Vše, co se v této souvislosti

stalo, proběhlo lidsky a podle mého nejlepšího svědomí. Měl-li někdo jiné záměry, skončily tam, kde skončit musely, v pomyslném propadlišti.

Dnes již také nemá žádného smyslu připomínat si osoby, kterými cloumala obludná zášť a průhledný zálusk na skrovný cizí majetek. Raději nejmenuji a neoznačuji, i když jména aktérů přesně znám. Jsem z rodiny poslední, kdo si události připomíná. Dalším generacím naší rodiny už jsou neznámé a dosti lhostejné. Chtějí také žít v klidu a nemít už pocit jakéhosi cejchu, který na rodině ještě po dobu mého života, byť nepochopitelně, dosud spočívá. Kruh, na jehož počátku byly revoluční samopaly, se snad konečně uzavřel.

Vy, dávní aktéři všech protivenství, věžte, že Ladislav Havlíček byl k vám nesdílný, ale veskrze poctivý člověk, ušel s vámi nesrovnatelnou životní pouť a poradil si v situacích, které jste si neuměli ani představit. Nová doba dala jeho práci a talentu za pravdu. Zemřel lidsky důstojně, posílen vírou, svoboden občansky. Své stáří statečně zvládnul zcela sám. Považuji za svůj sice poněkud pozdní, ale nejvýznamnější životní úkol otcovu památku nahlas připomenout. Jsem šťasten, že v dalších generacích naší rodiny je otec mnohokrát a výrazně připomenut jak vlastnostmi, tak schopnostmi svých vnuků Ladislava a Vojtěcha, kteří mají vysokoškolské vzdělání. Oba pracují poctivě a nenápadně, neradi dělají manažéry, ale odborně a lidsky jsou uznáváni a založili si pevné rodiny. Pevně věřím, že v tom budou jednou po svém pokračovat i pravnuci Ládík, Eliška, Michal a Jakub Havlíčkovi.

Čtenáři předkládaný životopis vznikal téměř badatelsky. Zdroji poznatků byly otcovy dopisy z let 1969 – 1976, v mé paměti uchované matčiny vzpomínky, některé zachované osobní dokumenty, dva otcovy časopisecké články, zprostředkované panem plk. Dlouhým z Policejního prezidia ČR, a také archivovaný protokol z jednoho poválečného výslechu. Osobní spis otce jako příslušníka četnictva již byl skartován. Bílá místa v životopise do roku 1949 nejsou významná. Dalších dvacet sedm let je naopak faktograficky omezeno až na dobu naší vzájemné korespondence, kdy otec jednotlivě reagoval na některé moje otázky. Paměti nepsal a o svém životě v emigraci žádná podrobnější fakta nesdělil. Měl pro to jistě své důvody. Otec připravoval nové vydání učebnice mechanoskopie v angličtině v USA s odstupem třiceti let. Smrt učinila všemu konec. Výsledky jeho práce zřejmě skončily někde v kontejneru. Podobně skončil i zbývající obsah otcova dřevěného kufru na balkoně někdejšího dejvického bytu, kam nám byl v rámci reprivatizace domu znemožňován přístup. Osud dokáže být i krutý až do konce.

Ladislav Havlíček

DROBNOSTI

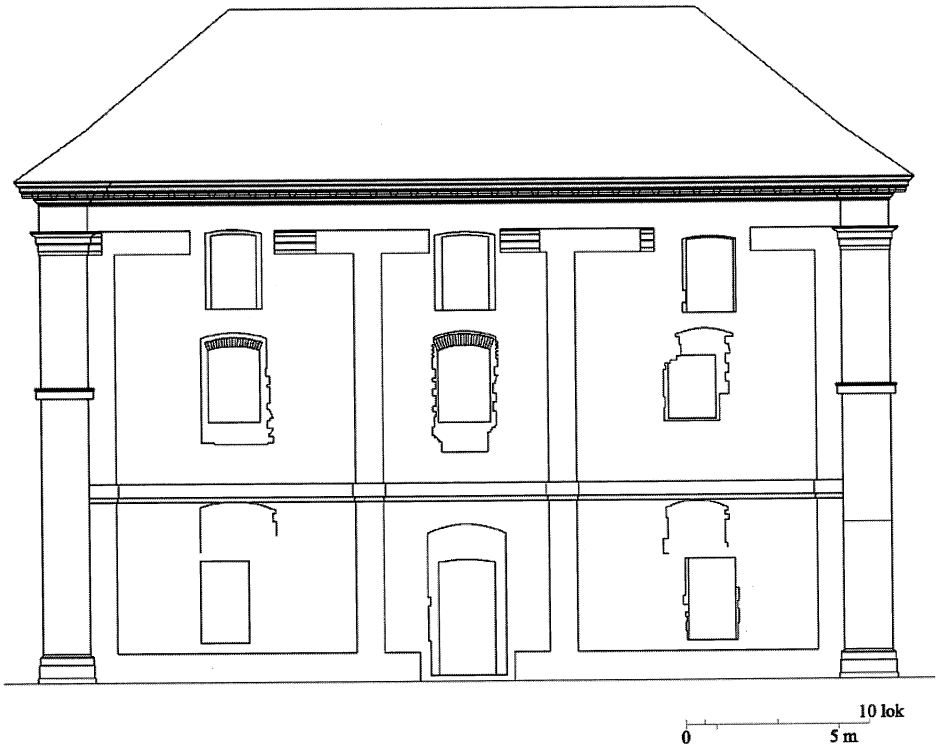

Obr. 1. Valdštejnovo casino u Jičína. Rekonstrukce podoby severní fasády v době po roce 1630. Kresba Petr Uličný, 2004.

Z opravy severní fasády Valdštejnova casina u Jičína

Petr Uličný

Po dlouhých letech chátrání se dnes k životu opět vrací areál Valdštejnova casina s monumentální loggií a servisním dvorem, stojící při bývalé oboře u Valdic. I když přístup k rekonstrukci této ojedinělé památky je mnohdy kontroverzní, znamená přesto opačnou cestu než k úplné devastaci. Po předchozí opravě krytiny a samotné loggie proběhla v roce 2004 také obnova pláště severní fasády, vracející jí podobu, jakou získala při úpravách v roce 1791. Stojí proto za to připomenout její stav v době, kdy se zde stavební práce na radu Nicollò Sebregondiho v roce 1632 nadobro zastavily a jejíž rozvrh byl obnovením klasicistního stavu nyní znovu zakryt. Průzkumem z lešení byly navíc objeveny stopy po dalších do té doby neznámých prvcích z Valdštejnské stavební etapy, doplňující předcházející zjištění.[1]

Rámy s ozuby, připravené pro nikdy neosazená kamenná ostění, prozrazovaly plánované aranžmá, které se během stavby několikrát změnilo. V původním konceptu měla mít stavba casina jen přízemí a piano nobile, doplněné podstřešním polopatrem. Někdy kolem roku 1628 bylo piano nobile podle nového plánu sníženo na úkor nového regulérního patra. Při těchto změnách také docházelo k posunování okenních os a dokonce oken samotných, jako v případě západního okna piana nobile, které se dodnes dochovalo v prazvláštní rozpůlené podobě. Posunování os oken bylo způsobeno měnícím se pohledem na důležitost osového umístění okna z pohledu interiéru nebo exteriéru. Protože obě krajní z celkově tří místností byly centrálního půdorysu, musela být okna na jejich ose, aby místnost měla symetrickou podobu. Pak ale bylo okno posunuto mimo osu lizénového rámce, členícího tři pole fasády. Tento konflikt kupodivu probíhal po celou stavbu.

Dokládají to i nově nalezené zazděné niky nad oběma okny přízemí. Jejich cihelné záklenky dosahovaly až ke kordónové římse a dosedaly na zdivo zalamované do tzv. šmorců k uchycení plánovaného ostění. Toto ostění mělo patřit vysoké suprafenestře, završující rámování oken. Osy nástavců však byly vyzděny viditelně mimo stávající okna přízemí, jako by vznikly v odlišné stavební fázi. K této předpokládané fázi se pak hlásí okna piana nobile, která na posunuté krajní okenní osy navazují. V druhém patře se pak celá situace zkomplikovala tak, že pouze západní okno se vrátilo na osu okna přízemí, měnící takto i horní polovinu okna piana nobile. Je to jistě vývoj pramálo pochopitelný, nicméně díky nedokončenosti celé stavby velmi dobře zřetelný. Navržení harmonic-

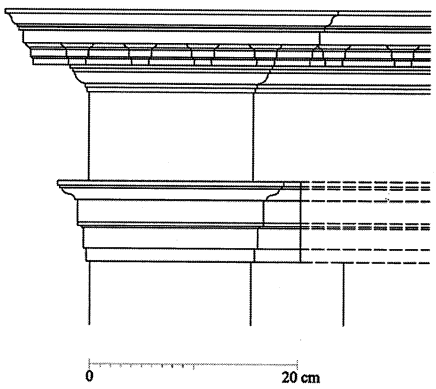

Obr. 2. Valdštejnovo casino u Jičína. Detail profilace kladí nad severovýchodním nárožím. Kresba Petr Uličný, 2004.

kého průčelí z takového chaotického stavu by dalo architektům zaměstnaným Valdštejnovou stavební kanceláří jistě nemalou práci. Na tento úkol radši stavitelé při poslední klasicistní úpravě rezignovali a všechna nedokončená okna zakryli velkými, částečně slepými žaluziemi.

Z rekonstrukce stavu fasády, jak asi vypadala po roce 1630, tedy vyplývá, že přízemí mělo být podle prvního projektu členěno náročněji dekorovanými okny, flankující portál završený supraportou. Stejné supraporty měly být i nad dveřmi v interiéru a pravděpodobně i do loggie. Lze předpokládat, že podobně měly být formulovány i otvory původně kolem sedm metrů vysokého piana nobile. Po jeho snížení nezbylo, než celou fasádu v horních partiích zjednodušit. S tím zřejmě přišlo i zazdění nik nad okny přízemí.

Zajímavé detaily bylo také možné nalézt při průzkumu kladí. Prvně bylo zjištěno, že je za krajními pilastry vyvinuto do mnohem větší hloubky než v ploše fasády, aby získalo na plastičnosti. Kamenný profil architrávu byl vysazen jen nad krajními pilastry a pak na třech dalších místech, mezi nimiž měl být profil vytažen po vyřešení problému s okny, ústících do kladí. Římsa je nesena kamennými konzolami

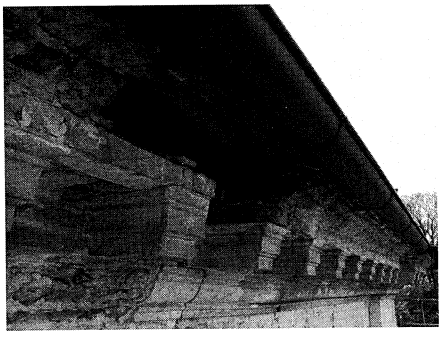

Obr. 3. Valdštejnovo casino u Jičína. Detail kladí s keramickými překlady. Foto Tomáš Rasl, 2004.

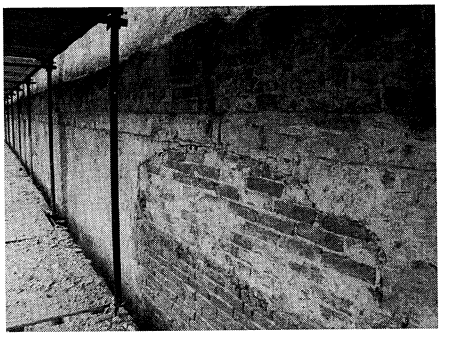

Obr. 4. Valdštejnovo casino u Jičína. Zazděná nika po neosazeném frontonu západního okna přízemí. Foto Tomáš Rasl, 2004.

z načervenalého pískovce, jaký byl použit i na bosované suterénní etáži celé stavby. Překlad byl však proveden ze speciálních keramických desek, ne nepodobných moderním hurdiskám.

Závěrem několik slov k rekonstrukci. Zdařilý výsledný výraz exteriéru je konfrontován s negativními zásahy do originálních konstrukcí. Charakteristické šmorce, umožňující číst složitou historii fasády, byly na několika místech ze statického (?) důvodu dozdívány. Problematické se to jeví zejména u zmiňovaného západního okna prvního patra, které tak již ztratilo svůj původní ojedinělý výraz. Také horizontální okna sýpky, která byla později vložena do rámců oken obou pater, byla zpevněna (?) předimenzovanými kovovými rámci. Jedná-li se o konstrukce provizorní, mohly být také tyto zásahy skutečně provizorního charakteru.

Poznámky

[1] Petr ULIČNÝ: *Valdštejnovo casino u Jičína.* In: Průzkumy památek, 1/2003, s. 121-144. Za zdokumentování odkrytých partií bych na tomto místě rád poděkoval fotografu Tomáši Raslovi.

Pamětní bible
Kronika Rokytnice nad Jizerou

Ulrich Junker

Ve spolkové místnosti a muzeu Spolku krkonošských rodáků Vrchlabska v bavorském Marktoberdorfu (Německo) se nachází kopie pozoruhodného rukopisu.

Pamětní bible je pamětní knihou rodin Schlesingerů a Gottsteinů. Tato pamětní bible nastiňuje příběh o vzniku Rokytnice a Vítkovic, podrobně pojednává o farách a školách a jsou zde uvedeni faráři, učitelé, rychtáři a konšelé, zevrubně je popsán i hospodářský vývoj se všemi obtížemi, nemocemi a zvláštními událostmi.

Kroniku tvoří dvě části:

1. Kronika rodu Schlesingerů a obce Rokytnice nad Jizerou

V roce svého sňatku 1718 a s ním spojenou odpovědností k manželskému stavu se Hans Georg Schlesinger cítil zavázán k tomu, aby pro svou rodinu zapsal všechny události, šťastné a nešťastné doby a příhody v Rokytnici.

Hans Georg Schlesinger byl pokřtěn 17. ledna 1700 jako syn učitele Christiana Schlesingera v Horní Rokytnici. Kronika počíná záznamem jeho sňatku dne 13. listopadu 1718 s Annou Justinou Schmiedovou, dcerou Georga Schmieda, sedláka v Dolní Rokytnici.

Již další zápis informuje o stinných stránkách života, o sebevraždě oběšením bývalého hajného Toffel Dontha den po Velikonocích 1719 a o strašlivých rituálech soudců místního soudu. Za přítomnosti soudců byl oběšený sundán katem a poté kat strom porazil. Katův kůň potom mrtvého táhl na saních, obličejem dolů, až k místní hranici a za přítomnosti soudců uťal kat mrtvému rýčem hlavu. Poté mu bylo vyříznuto srdce, kterým mrtvému třikrát švihli přes ústa, rozřezali na tři kusy a hodili do ohně a místo srdce vložili do těla dvě nové karty na znamení, že svůj život tak lehkomyslně prohrál. Nakonec kat uťal nohy až u kolen a zmrzačené tělo bylo s povolením a schválením vrchnostenské úřední kanceláře zahrabáno na hranici panství.

Staly se ale i radostnější události, o kterých informoval. Tak se jeho dcera Anna Elizabeth vdává 11. února 1754 za Johanna Christopha Johna, syna tehdejšího rychtáře v Horní Rokytnici Johanna Christopha Johna.

Hans Georg Schlesinger zemřel 13. března 1765.

2. Kronika let 1770 až 1819

V kronice pokračoval pravnuk Hanse Georga Schlesingera Franz Gottstein. Zakladatelem rodu Gottsteinů je Johann Gottstein, který se narodil 13. prosince 1763 v Dolní Rokytnici. Vyučil se malířem skla a poprvé se oženil s Marií, dcerou Ignaze Schlesingera z Horní Rokytnice čp. 192. Věnem obdržel dům, pole a oprávnění obchodovat. Zanechal malířství a stal se obchodníkem. Z tohoto manželství vzešlo 13 dětí. Franz Gottstein se narodil 27. ledna 1801 a již za rok ztratil matku. Otec Johann Gottstein se podruhé oženil 22. listopadu 1803 s Apollonií, dcerou obchodníka Josef Häckela z Dolní Rokytnice. Z tohoto manželství vzešly dvě děti. Z dalšího, třetího manželství se narodilo 8 dětí.

Franz Gottstein uvádí, že v roce 1833 čítá rodina Gottsteinů 85 členů: otec a matka, 15 dětí, 53 vnoučat, 4 pravnoučata, 7 zeťů a 4 snachy.

Franz Gottstein vedl kroniku od roku 1820. Píše: *„Pamětní bible, která pochází od mého praděda Hanse Georga Schlesingera, obsahuje mnoho zajímavostí, částečně místních a částečně domácích. Chybí ještě ale mnohé, co do pamětní knihy patří. Proto jsem se snažil tolik, kolik bylo možné, dodat a doplnit. Sbíral jsem*

všechny písemné zprávy, které jsem jen mohl získat, jakož i staré ústní pověsti od nejstarších lidí, které objasňují původ Rokytnice a jejích prvních obyvatel. Doufám, že tím svým potomkům zanechám památku, která mnohým z nich bude skýtat potěšení, až moje ostatky budou již dávno rozpadlé v prach a popel.“

V předmluvě Franz Gottstein píše: *„Po mé smrti budiž toto odkazem mému synu Wilhelmovi, kterého pověřuji, aby v mnou započatém díle pokračoval nebo ho nechal někým pokračovat. Pokud by si jej ale Bůh k sobě povolal dříve, než dospěje, připadne tato památka nejstaršímu z mých dětí mužského rodu; teprve po vymření potomků po meči ji dostanou mé děti po přeslici. Pokud by vymřela celá má rodina, ať se stane odkazem nejstaršímu členu celého zdejšího rodu Gottsteinů. Prosím zde ještě jednou, ať již ji jednou bude vlastnit kdokoli, v ní stále pokračovat a také ji ctít jako památku na mě, neboť mě stála hodně námahy. Boží a také mé požehnání ať spočine na všech potomcích, kteří ji budou vlastnit; když ji budou číst, měli by na mě všichni pamatovat s tichou modlitbou za spásu mé duše, toto je autorova prosba – Horní Rokytnice 20. května 1833.“*

Historický přehled obsahuje následující části:

A. Nástin počátků Rokytnice, s krátkou historií Vítkovic

B. Vznik rokytnického kostela a fary s dodatky k místním církevním dějinám od r. 1598

C. Fara a farní majetek, se jmény vikářů, všech farářů a duchovních v Rokytnici od r. 1690 a kaplanů od r. 1719

D. Zprávy o farní škole v Dolní Rokytnici

– Kaple a sochy v obci Rokytnice

– Mlýny, bělidla, mandly a jiné pozoruhodné budovy v Rokytnici

– Zvláštní pozoruhodnosti v Rokytnici

Datem 20. května 1923 končí lékárník Wilhelm Gottstein ve Vídeňském Novém Městě opis pamětní bible své domovské obce Rokytnice. Do knihy byla svázána Heinrichem Nosskem v Dolní Rokytnici 30. 8. 1923 za částku 25 Kč.

Wilhelm Gottstein píše: *„Opis úplně odpovídá originálu a pravopisně nebyl měněn, pouze odkaz na číslo strany nemusí vždy souhlasit, neboť písmo Hanse Georga Schlesingera je poměrně velké a kroucené, zatímco písmo jeho pravnuka Franze Gottsteina je malé a drobounké. Mohu se domnívat, že rukopis mého otce Wilhelma Gottsteina je v Rokytnici ještě dostatečně znám.“*

Wilhelm Gottstein se narodil 3. května 1863 v Rokytnici jako syn Wilhelma Gottsteina. Pro vlastivědné badatele je toto dílo velmi důležitým pramenem. Jeho přepis jsem provedl doslovně. Na levém okraji stránek jsou uvedena čísla stránek z opisu Wilhelma Gottsteina.

Můj dík za zapůjčení tohoto opisu patří vlastivědnému spolku Vrchlabí – Krkonoše v Marktoberdorfu. Transkripce byla dokončena v květnu 2004 a obsahuje 127 stran formátu A5. K dispozici je mimo jiné ve Sbírce rukopisů Státního okresního archivu v Semilech pod sign. 331.

Kéž přináší vlastivědným badatelům tato pamětní bible s historií Rokytnice a okolí radost.

(Překlad Soňa Jarolímková Římková)

Antonín Karč, umělec tvaru a barvy

Miroslav Cogan

Když v roce 1992 vystavilo turnovské muzeum uměleckou pozůstalost profesora a ředitele turnovské šperkařské školy Antonína Karče (24.12. 1879 – 22. 3. 1952), tehdy ještě v soukromém vlastnictví, byli návštěvníci překvapeni mimořádným rozsahem Karčových uměleckých zájmů, tak

Vlastní podobizna, olejomalba na plátně 48 x 35 cm. Nesignováno, nedatováno, kolem 1930.

i výtvarnou a řemeslnou kvalitou a množstvím dochovaných artefaktů. K vidění tu byly malby a kresby lidové architektury a sochařských památek nebo skalních partií z Českého ráje. Rodinnými portréty v bronzu Karč přesvědčil i o svých sochařských kvalitách a mezi dvěma stovkami exponátů zaujaly nejvíce šperky s podkrkonošskými acháty a jaspisy. Pouze odborníci však tehdy vytušili, že Karčova šperkařská tvorba zasluhuje pozornost i v evropském kontextu. Začalo zdlouhavé jednání o odkoupení konvolutu výtvarných prací, kreseb a písemných materiálů do sbírek Muzea Českého ráje. Za vydatného finančního přispění Ministerstva kultury ČR se tento záměr na podzim roku 2002 podařilo realizovat a desítky olejomaleb, stovky kreseb a návrhů, sochařské, kovolijecké a cizelérské práce včetně šperkovnice zdobené jaspisy a růženíny a především kolekce brožní, závěsů, hřebenů i jehlic se stěhovaly do muzejních depozitářů a trezoru. Bohatá kolekce archiválií a zvláště množství dochovaných návrhů navíc přináší řadu badatelských překvapení. Soubor, po němž by nadšeně sáhla každá z velkých institucí, je pro turnovské muzeum akvizicí století.

Absolvent pražské uměleckoprůmyslové školy Antonín Karč nastoupil v Turnově na začátku roku 1908, po téměř sedmileté praxi v proslulém pražském ateliéru Franty Anýže. Už na uměleckoprůmyslové škole získal pověst vynikajícího cizeléra a Anýž mu svěřil vedení cizelérského oddělení. Pro firmu také – podle dochovaného propouštěcího vysvědčení – kreslil návrhy a modeloval.[1] Současně Anýž s Karčem obesílali soutěže vypisované pražským uměleckoprůmyslovým muzeem. Nejstarší z konvolutu návrhů, jedenáct listů kolorovaných perokreseb brožní, jehlic, závěsů a nádob mezi lety 1902 – 1908, obsahuje mimo jiné řadu variant šperků s dívčím maskaronem, který byl pro Anýžovu nejen šperkařskou produkci té doby signifikantní. Některé se jen v detailech liší od brože ze sbírek Východočeského muzea v Hradci Králové nebo soupravy získané Moravskou galerií v Brně v roce 1972.[2] V měřítku provedené perokresby z Karčova skicáře pak můžeme považovat za podklady k výrobě. Karč je nejspíše nejen rozpracovával na papíru, ale také jako unikátní solitéry prováděl.[3] Nalezené dokumenty umožňují konkretizovat literaturou sice běžně zmiňovanou, avšak dosud jen vágně vymezovanou roli tohoto Anýžova spolupracovníka v uznávané pražské dílně.

Antonín Karč tedy přišel do Turnova už jako respektovaný odborník, jemuž byl brzy nato svěřen návrh tepané schrány na dokumenty zazděné do novostavby školní budovy.[4] Schránku realizoval jeho mladší spolužák z Prahy a od r. 1907 výpomocný učitel v cizelovně turnovské školy František Kulhánek. Do roku 1911 Karč jako odborný učitel dekorativního kreslení vytvořil 358 návrhů granátových a jiných šperků, zařazených se souhlasem ministerstva kul-

A. Karč: Podobizna Miroslavy Karčové. Bronz, černá žula. Celková výška 33 cm. Nesignováno, nedatováno, krátce po r. 1920.

tu a vyučování do knihovny učebních předloh.[5] Některé z nich, realizované studenty, najdeme i v dnešní sbírce šperkařské školy.

Karč se snažil, aby se na něj v Praze ani po přesídlení na venkov nezapomnělo. V roce 1914 se pod heslem *Pokus* zúčastnil soutěže na dekorativní dózu. Využil tehdy možnosti spolupráce s brusičem, školním dílovedoucím Emilem Hornou a cizelovanou, částečně zlacenou šperkovnici ozdobil destičkami jaspisu a velkými růženíny. Přestože se ve šperkařské škole vrhl se vší vehemencí do práce, byl připraven vrátit se do Prahy.[6] Sledoval výtvarné dění, ze zahraničních cest a odborných časopisů věděl o evropských trendech. Nepřekvapuje tak, že mezi skicami stolních hodin a dóz najdeme také návrhy ve stylu art deco a dokonce ozvuky českého kubismu, přesněji rondokubismu, který v avantgardní architektuře, nábytku nebo dekorativních předmětech kombinoval tradiční přímky a úhly s křivkou a kruhem. Karč přesto nepatřil k hnutí sdruženému kolem Artělu nebo Pražských uměleckých dílen, ačkoliv s nimi sdílel ideu šperku dostupného širokým vrstvám. V jeho secesní i poválečné tvorbě je patrný vliv proslulých vídeňských návrhářů J. Hofmanna a E. Margolda, tvořících pro *Wiener Werkstätte.* Od jejich aristokratické noblesy se ale brzy vzdálil výrazným, se znatelným gustem cizelovaným tvarem a živou barevností podkrkonošských drahokamů. Na naší scéně mu byl tehdy nejblíže dekorativismus Františka Kysely nebo Vratislava H. Brunnera.

Využitím domácích achátů, jaspisů, ametystů a karneolů se údajně začal intenzívně zabývat po návratu z fronty v roce 1916.

A. Karč: Šperkovnice. Tepané, cizelované stříbro částečně zlacené, růženíny, jaspisy, uvnitř bílá kůže. 9,5 x 14,5 x 11,2 cm. Asi 1913. Kameny pravděpodobně brousil dílovedoucí Emil Horna.

Přitom ale na návrzích o tři čtyři roky starších a podle nich realizovaných kusech nacházíme zdejší kameny. Pořádal pro své studenty výlety na kozákovská naleziště, dokonce se tam v dubnu 1928 pokusili se svolením ministerstva školství otevřít *havírnu*, domnělou středověkou jaspisovou štolu.[7] Kromě vyžití v mineralogii a turistice měla tato záliba ještě širší souvislosti. Nezapomeňme na atmosféru první republiky, jež silně vnímala vlastenecký podtext využívání tradičních českých materiálů, jak ostatně obecně vidíme v dobové umělecko-řemeslné produkci. Veden snahou o šperk umělecky hodnotný, ale přitom dosažitelný, užívá stříbro a tombak, pokouší se o vzorování malých sérií raženého šperku, v podstatě kamenářské bižuterie. Ostatně s pasířskými polotovary měl již zkušenosti, když ještě za svého pražského působení získal roku 1907 v soutěži na odznak pro členy výborů Jubilejní výstavy Obchodní a živnostenské komory pražské třetí cenu.[8]

Bohužel Karčem iniciované a v roce 1920 otevřené pasířské oddělení bylo pro nezájem uchazečů o studium a ke škodě místního průmyslu hned následujícího roku přeneseno na sklářskou školu v Železném Brodě. Podobně dopadlo bižuterní družstvo, které založil s brusiči Ladislavem Durychem, Josefem Kořínkem a učitelem matematiky a účetnictví Josefem Herbstem *„za účelem provozování výroby a prodeje předmětů bijouterních všeho druhu, z kovů drahých i obyčejných s použitím draho- a polodrahokamů i imitací."*[9] Byly to vlastně jediné Karčovy neúspěchy v hektické době, kdy vyučoval, od roku 1919 fakticky školu vedl a kromě toho byl ještě ustanoven správcem nově založené odborné školy v Železném Brodě. Je těžko představitelné, že mu přes činnost v různých komisích, turistickém spolku a se zdravím podlomeným těžkou nemocí z fronty ještě zbýval čas a energie na vlastní tvorbu. A přesto v těchto letech dozrává Karčův tepaný a cizelovaný šperk k výkonům, které v dobové české produkci nema-

A. Karč: Kudrnáčův statek v Borku u Hrubé Skály. Olejomalba na lepence 25 x 34 cm. Sign. vpravo dole Karč. Na rubu poznámka tužkou: Starý statek v Borku u Hr. Skály (u Kudrnáčů). Nedatováno, 30 léta 20. stol.

jí obdoby. Patří sem především dvě portrétní brože s tvářemi manželky a malé dcerky Věry (1909 – 1916), jejíž ztrátu zacelilo narození druhé dcery Miroslavy (1919 – 1992), dále velké brože se zoomorfními a květinovými motivy, kombinované s acháty, jaspisy nebo karneoly. V kolekci osmdesáti tří kusů jsou desítky variant živočišných a hlavně rostlinných témat, která vnímavě využívají tvaru, neopakovatelné barevnosti a kresby kamenů. Jediná z nich však není označena puncem ani mistrovskou značkou a jejich alespoň přibližné časové zařazení bude možné až po pečlivém utřídění a porovnání s fotodokumentací a ilustracemi v dobovém tisku a také porovnání dochovaných návrhů s knihou zlatnických výrobků ze školní dílny. Například granátový závěs, který Dr. Jana Horneková ve výstavním katalogu školy připisuje Karčovu nástupci F. Valešovi a řadí až k roku 1950, nalézáme na pozvánce z listopadu 1936.[10]

Antonín Karč si byl ovšem vědom omezených možností práce s kameny, z nichž každý je co do tvaru, kresby i velikosti neopakovatelný. Přestože se na Turnovsku a Novopacku někteří zlatníci vydali tímto směrem, ve výuce Karč kladl rozhodující důraz na šperk granátový, jenž měl nepochybně větší hospodářský význam a perspektivu. V polovině 20. let vytvořil další sérii návrhů, tentokrát prolamovaných granátových broží a závěsů geometricky komponovaných v duchu art deco pro výstavu dekorativních umění v Paříži 1925. Byl na ni ministerstvem školství vyslán, ale byla to zcela jiná situace, než když se před čtvrtstoletím jel jeho předchůdce Josef Mašek blíže seznámit se secesí. Škola zde získala Grand prix a Karč jako autor návrhů diplom.[11] Viděno dobovým pohledem, šlo ještě o pravý granátový šperk, až na nezbytné konstrukční kovové prvky celý pokrytý kameny. Výraznou změnu v pojetí školních granátnických prací zaznamenáváme zhruba o desetiletí později, kdy je Karč označuje za *„šperk zlatý s použitím českých granátů"* a dále charakterizuje:

„Klidné, architektonicky luštěné matové plochy žlutého zlata příjemně snesou vedle sebe hru tmavočerveného třpytu, ba střízlivá výzdoba a mírné vyložení granátky, při volbě elegantního tvaru šperku kompozičně působí ladně a velmi efektně."[12]

O šperku zjevně přemýšlel i při nejrůznějších jednáních a krátkých chvílích volna, jak vypovídají i pokreslené dopisní obálky a útržky papíru. A naopak prozaické denní starosti měl jako ředitel stále v patách. Na jednom archu s návrhy stojí jeho miniaturním písmem úsměvná poznámka: *„Horákovú za trávu z parku 41 [Kč]."*

Postupným zjednodušením artdecových geometrických ornamentálních motivů v podstatě plynule přešel k jednoduchosti, místy až funkcionalistické. Ještě ve školním roce 1936/37 vytvořil více návrhů granátových šperků, z nichž byla část provedena ve školních dílnách pro mezinárodní výstavu v Paříži 1937.[13] Nebýt již zmíněné knihy návrhů, která obsahuje také náčrty prokazatelně Karčových dóz, těžítek atd., asi bychom tyto stylově pokročilé granátové závěsy, brože a náramky ze školních dílen také připisovali Františku Valešovi,[14] Karčovu žákovi, který do školy nastoupil zpočátku na místo pomocného dílovedoucího v roce 1922, po praxi v Pforzheimu. Srovnáme-li však jejich práce, je zde nejen evidentní Karčův vliv, ale zároveň taky patrné, že funkcionalistická přímočarost a jasná, strohá až monumentální forma nebyla Valešovi příliš blízká. Jednoduché, racionálně odměřené linie granátů nabývají v jeho špercích na dynamice, bohatosti a dekorativnosti, na dosud hladkých plochách kovu se začíná objevovat drobný plastický dekor. Jak ukázala další Valešova praxe, stále více zdůrazňoval roli vkusu zákazníka na úkor řešení výtvarných problémů tak, aby začínající zlatníci, absolventi školy, obstáli v praktickém životě. Vraťme se ale ještě k Antonínu Karčovi,

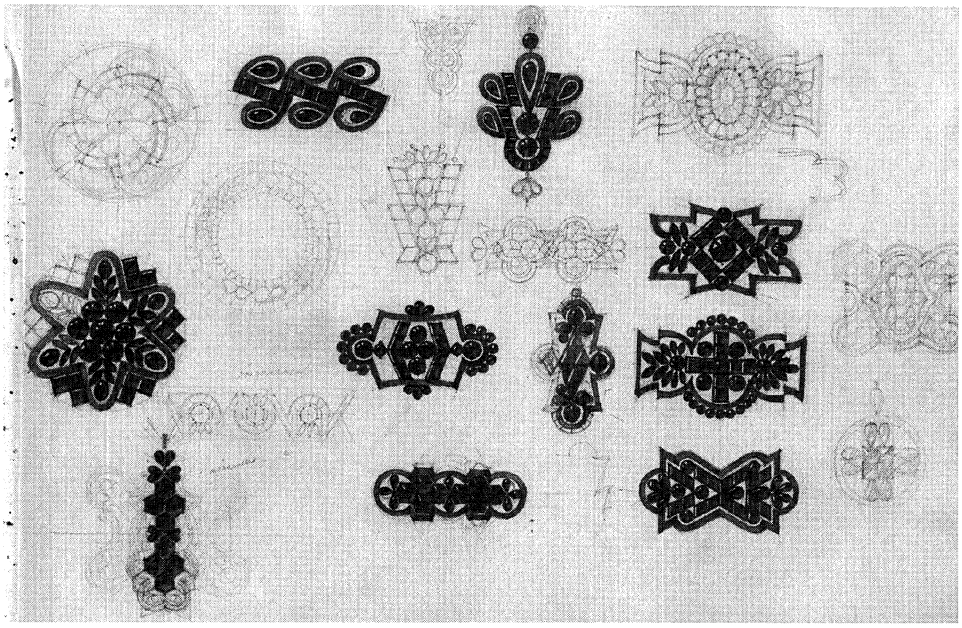

A. Karč: List ze skicáře 18,5 x 27,5 cm. Návrhy granátových šperků, kresba tužkou, částečně kolorovaná akvarelem. Asi 1924.

který se jmenování ředitelem školy dočkal v prosinci 1921. Dovedl ji k největším úspěchům na mezinárodním poli a na světových výstavách. Z těch dalších tu vzpomeňme alespoň obdivované školní expozice v Monze 1923, Brně 1928 nebo Stockholmu 1931. Ve škole působil tento mimořádně pilný a nápaditý výtvarník plných 31 let, až do roku 1939, a bez nadsázky tak přímo ovlivnil několik generací našich zlatníků. Ve světle dnešních poznatků lze říci, že byl umělecky nejvýraznější osobností v dějinách školy.

Tímto konstatováním by se hodilo tento článek zakončit, ale to bychom zcela pominuli Karčovy další výtvarné aktivity. Do doby pražských studií nebo praxe u Anýže můžeme zařadit z mědi tepané a cizelované stojánky na fotografie, misky, popelníky nebo velké dekorativní talíře vesměs se secesním dekorem. Najdeme však mezi nimi i dva náročné medailony s mužskými portréty a vročením 1899. V Turnově potom nejspíše sloužily jako předlohy, jak ukazují některé dochované žákovské práce.

Kromě šperku se k tepání a cizelování později asi dostal jen výjimečně, alespoň o tom svědčí ojedinělá šperkovnice, o níž se zmiňujeme výše, značně mladší stříbrný tepaný a cizelovaný medailon s profilem manželky Antonie (Tonuše) a dvě oválné dózičky s achátovými víčky. Jedna je zcela hladká, druhou zdobí dvě reliéfní figurky nahých dětí a listnaté snítky.

Mezi kovolijeckými výrobky převládají rané práce. Odlévané bronzové secesní kalamáře mohly rovněž vzniknout u Anýže, ale tři rukojeti ke slunečníkům máme zachyceny v Karčově skicáři z pražské uměleckoprůmyslové školy i na nejstarších

fotografiích jeho uměleckého portfolia. Je tedy nepochybné, že vznikly jako studijní úkol. Ve 20. letech vytvořil ve spolupráci s brusiči v turnovské škole několik těžítek a kalamářů z aragonitu, zdobených bronzovými postavičkami dětí. Z několika dalších drobných odlitků si zaslouží pozornost polopostava brusiče. Odlitek vysoký 8,5 cm je zřejmě druhým exemplářem figurky, která zdobila reprezentativní těžítko nebo upomínkový objekt, po kterém nám zůstala pouze černobílá fotografie.[15]

Brusič stál na vrcholku čtyřbokého soklíku, obloženého destičkami kamene, zřejmě růženínu. Na stranách hranolu byly osazeny symboly oddělení, která ve škole tehdy působila: broušení drahokamů, rytí do drahokamů, zlatnictví a klenotnictví a zcela dole, po obvodu stupňovité okrouhlé základny, byl reliéfním písmem proveden zkrácený název *Státní odborná škola šperkařská v Turnově*, užívaný od roku 1922.[16]

Alespoň krátkou pasáží bychom se měli dotknout také nepočetné, ale zajímavé skupinky sochařských děl, která reprezentují výlučně portréty Karčovy rodiny. Je tu totiž patrná souvislost s jeho cizelérskou a šperkařskou činností. Sledujeme v nich i Karčův výtvarný vývoj, dostatečně zřetelný byť na půdorysu pouhého jednoho desetiletí. Mezi pěti plastikami a jedním reliéfem zaujme hlava malého děvčátka odlitá v bronzu, přepečlivě vycizelovaná, osazená na soklíku z černého mramoru. V roce 1920 nebo brzy poté v ní zachytil svou druhou dcerku Miroslavu. Její vážný až smutný výraz nese ještě stopu secesního symbolismu, k začátku století odkazuje i dekorativně rozehrané krajkoví čepečku. Podání dětské tváře i spojení s černým kamenem podstavce svádí k domněnce, že jde o portrét předčasně zesnulé Věry. Srovnání profilu hlavy a dalších fyziognomických detailů s výše zmíněnou portrétní broží a Věrčinou fotografií ji však vyvrací. Další, tentokrát reliéfní portrét Miroslavy, busta staré ženy (Karčovy matky?) nebo podobizny umělce a jeho manželky jsou již realistické, modelované s věcností až dokumentární. Na hrudi paní Karčové je naznačena asymetrická oválná brož, totožná s broží s leguánem a mechovým achátem, která je součástí sbírky.

Několikrát jsme si posteskli nad nedostatkem signatur, značek nebo vročení na Karčových pracích či archivních dat, bez kterých se jen obtížně v bohaté Karčově tvorbě orientujeme. I tady můžeme zatím pouze předpokládat, že busty byly odlity v Anýžově závodu, který se podobnou prací pro řadu českých sochařů zabýval. Odhadem asi padesátiletá Antonie Karčová (1883 – 1955) byla nejspíše portrétována brzy po roce 1930, obdobného stáří je i busta samotného umělce.

A. Karč: Tepaný cizelovaný medailon s portrétem vousatého muže, 1899. Měď, průměr 19 cm. Dole uprostřed sign. A. Karč 99.

Přestože Karčovou doménou byla práce s kovem a byl v ní bezpochyby jedním z předních domácích odborníků, početně nejbohatší část umělcovy pozůstalosti tvoří obrazy a kresby. Soudě podle autoportrétu asi z poloviny 20. let, zabýval se Karč mal-

bou již ve volných chvílích svého pedagogického působení. Mezi jeho pražskými profesory byl i Felix Jenewein, malíř historických a náboženských témat, ale zmíněné portréty jsou jedinými figurálními pracemi v Karčově pozůstalosti. Intenzívně se zato zajímal o krajinu a lidovou architekturu. Mezi nejstarší, zřejmě z poloviny 20. let, patří plátna s architektonickými památkami turnovského okolí, například Hrubý Rohozec, a volné krajiny provedené ve světlé pastelové barevnosti, jakou známe například z dobových maleb Šetelíkových nebo obrazů Zdeňky Liebscherové. S ní se ostatně mohl jako pilný turista při malování v plenéru potkávat. Přes rameno dřevěnou schránku na barvy, malou paletu a štětce, v ruce skládací štafle, chodil po důvěrně známých cestách a maloval pozoruhodné skalní útvary, lidovou architekturu a kamenné plastiky. Zachovaly se desítky malých olejů, které mají spíše dokumentární než uměleckou hodnotu. Ještě více je drobných kreseb barevnými tužkami. Šrafy jsou lehké a vzdušné, takže při zběžném pohledu působí dojmem akvarelu, jemné linie obdivuhodně pregnantní. Bezděky si přitom připomeneme Karčovo pečlivé minuciózní cizelování. Oboje bylo Karčovi koníčkem, ale zatímco v obrázcích nechává autor průchod svému malířskému vyžití, jsou precizní kresby seriózní a cennou dokumentací a možným východiskem k další výtvarné práci. Bezpochyby je ocení etnografové, historici umění a památkáři. Na dílech lidových kameníků je například zachycena dnes již většinou zmizelá polychromie, jindy se dovídáme o jejich původním stavu, pozměněném pozdějšími zásahy. Přes dílčí publikační výstupy jsme ve zpracování rozsáhlé Karčovy pozůstalosti zatím stále jen ve stádiu třídění a odborné inventarizace. Přesto už nyní je jisté, že se vedle slavných šperkařských jmen první třetiny 20. století, jako Anýž, Křivánková, Němec, Stockar, objevilo další – Antonín Karč.

Poznámky

1 Vysvědčení psané F. Anýžem dne 30. ledna 1908: *„...vyznamenával se jmenovitě v dokonalém tepání jak figurálním tak i ornamentálním, kreslil samostatně veškeré detaily i návrhy a vedl až do dnešního dne ciselérské oddělení mého závodu.“* Karčova pozůstalost v archivu MČR v Turnově.

2 Obě publikovány v článku Věry VOKÁČOVÉ: *Šperky Franty Anýže ze sbírek Moravské galerie v Brně.* 53. bulletin MG 1997, s. 88-89.

3 Konečnou montáž prováděl pražský zlatník Alois Kitzberger, který pak výrobky označoval svým puncem AK (ibid. s. 89).

4 SUPŠ Turnov, kronika školy, kniha I, zápis č. 113.

5 Maškův úřední dopis Karčovi z 6. 12. 1911, čj. 1549/911, Karčova pozůstalost v archivu turnovského muzea (neuspořádáno), srov. také školní kronika I., zápis č. 140, nebo *Zpráva za školní rok 1911-12,* s. 8.

6 V roce 1919 se neúspěšně zúčastnil konkursu na místo profesora pražské uměleckoprůmyslové školy, jak se dovídáme z písemného vyrozumění, které Karč obdržel z této školy 11. 11. 1919, č. prot. 1341/1919, podepsaného Ant. Matějčkem. Archiv MČR.

7 SUPŠ Turnov, kronika školy, kniha II, nestránk., zápis za škol. rok 1928.

8 Zpráva kuratoria Uměleckoprůmyslového muzea za správní rok 1907. Praha 1908, s. 9-12. Za upozornění na tento údaj děkuji PhDr. Aleně Křížové. Z podobné soutěže pochází i tabule s devíti návrhy ražených, částečně zlacených šperků s emailem, granáty a vltavíny, označená heslem Stará Praha. Archiv MČR v Turnově.

9 Stanovy Turnovského výrobního družstva bijouterního, strojopis, 12 stran, nedat. Karčova pozůstalost, archiv MČR.

10 *Šperk, kov, kámen.* Katalog k výstavě turnovské šperkařské školy v Obecním domě v Praze, srpen-září 2002, s. 51. Případnou námitku, že náčrt mohl být proveden později na starší tiskovinu, vyvrací kresba téhož závěsu v knize návrhů z let cca 1935-1937, s. 245.

11 SUPŠ Turnov, kronika školy, kniha II, nestránk., zápis za školní rok 1926/27.

12 Strojopis přednášky nebo článku *Granátový šperk a možnosti jeho znovuoživení,* nedat. Archiv MČR v Turnově.

[13] Výroční zpráva za školní rok 1936/37, s. 11.

[14] V současnosti zvažují pracovníci turnovského muzea a šperkařská škola rekonstrukci tohoto díla.

[15] Srov. např. J. MOHR – R. BEČKOVÁ: *100 let SUPŠ v Turnově.* Turnov 1984, s. 23, nebo J. HORNEKOVÁ v katalogu školní výstavy v Obecním domě v Praze 2002.

[16] J. MOHR – R. BEČKOVÁ: *100 let SUPŠ v Turnově,* Turnov 1984, s. 21.

Kamčatské vulkány
Z expedic Muzea Českého Ráje v Turnově

Tomáš Řídkošil

Vulkány, které Kamčatku vyzdobily sopečnými kužely, pokrývají přes devadesát procent povrchu poloostrova. Sopečná činnost, která je spjata s přínosem tepla a výrony nejrůznějších plynů, je provázena zemětřesením. Geologické dělení vulkánů do skupin podle tvarů kráteru, složení hornin nebo stavby vulkanického kužele je z hlediska obyvatelstva nepodstatné. Pro člověka je nejdůležitější vědět, zda ho sopka překvapí výbuchem nebo ne. Tedy, zda je vulkán činný, dřímající nebo vyhaslý. U vyhaslých sopek, kterých bylo na Kamčatce popsáno okolo tří set, je obnovení vulkanické činnosti málo pravděpodobné. Dřímající sopka nejeví žádné známky vulkanické aktivity po desítky až stovky let, v hlubině má však schované roztavené magma, které se může nečekaně prodrat až k povrchu. Žhavé jádro sopky o sobě dává vědět zvýšeným přínosem tepla, často spojeným s horkými prameny, které doprovázejí výrony plynů, jako jsou fumaroly a solfatary. U činných sopek se střídají období zdánlivého klidu a aktivity, která se ohlašují výbuchy spojenými s výlevy lávy a vyvrhování popela.

Na Kamčatce je 29 aktivních vulkánů. Ve středu poloostrova, stranou od ostatních činných sopek leží Ičinská sopka, která leží v tzv. *středním vulkanickém pásu.* Osmadvacet činných vulkánů tvoří spolu s řadou vyhaslých sopek tzv. *východní vulkanický pás,* který lemuje od severu k jihu východní pobřeží poloostrova. Východní vulkanický pás začíná na severu *Ključevskou skupinou sopek,* na kterou jižněji navazují vulkány *Kronockého národního parku,* dále *karymská, dzenzursko-županovská* a *avačinsko-korjacká skupina.* Pás končí po více než 400 kilometrech u jihokamčatských vulkánů *mutnovsko-gorelovské skupiny.*

Nejsevernější Ključevskou skupinu tvoří 15 sopek, mezi které patří nejvyšší a nejaktivnější sopky Kamčatky, jako jsou *Bezymjanný, Ključevská, Ploský Tolbačik, Šiveluč, Uškovský a Zarečný.* Šiveluč, který představuje složitý sopečný masív se starým, devět kilometrů širokým kráterem, ze kterého do výšky přes tři tisíce metrů trčí kužel Mladého Šiveluče, je nejseverněji položený aktivní kamčatský vulkán. Starý kráter Šiveluče vznikl během obrovského výbuchu, kdy bylo na povrch vyvrženo asi 60 km^3 pyroklastického materiálu, což je asi stodvacetkrát víc materiálu, než má naše hora Říp. V historickém období se výbuch obdobné síly neopakoval, i když erupce probíhají jednou za 100 až 300 let. Poslední exploze v roce 1964 zcela zničila kupoli vulkánu Mladý Šiveluč a vytvořila dvojitý kráter. Takováto stavba vulkánu, kdy mladší kráter se nachází na dně staršího, je geology označována jako typ *soma-vesuv.* Šiveluč představuje největší útvar tohoto typu na světě. Současná sopečná aktivita je vázána především na andezitový kužel v severním kráteru Mladého Šiveluče. Skupině vévodí téměř pět tisíc metrů vysoká Ključevská, nejvyšší činná sopka Eurasie. Svahy hory jsou posety menšími parazitními krátery, které se také projevují občasnými výbuchy. Sto kilometrů krychlových materiálu, které tvoří dnešní kužel vulkánu,

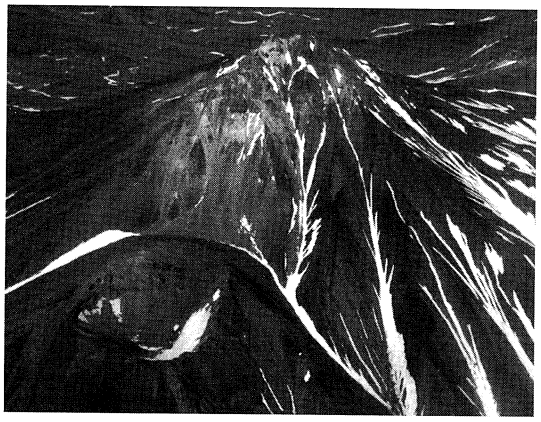

Vulkanické kužely jsou nasypány ze sopečného popela, který se střídá s výlevy lávy. Vulkán Jižní Gamčen a kráter vulkánu Mladý.

bylo navršeno jen za pět tisíc let. Během tak krátké doby se Ključevská probudila k aktivitě více než sedmsetkrát. Větší výbuchy se opakovaly v průměru za 20 až 30 let. Vždyť jen 1. ledna 1945 vyvrhla ze svého jícnu 60 milionů krychlových metrů popela. Vulkány *Charčinský, Ostrý Tolbačik, Kámen, Krestovský, Sredný, Oválná a Ostrá Zimina* a *Velká a Malá Udina*, které Ključevskou obklopují, jsou považovány za vyhaslé. Vulkán Bezymjanný se začal v roce 1955 otřásat zvýšenou seismickou aktivitu. Po malých explozích byl původní kužel v roce 1956 snížen mohutnou explozí, při které vznikl hluboký kráter, a bylo vyvrhnuto okolo jednoho kilometru krychlového materiálu. Mohutné výlevy lávy zaplnily koryta okolních vodních toků. Vulkanická aktivita Bezymjanného pokračuje s přestávkami až do současnosti, a proto je považován za jeden z nejaktivnějších vulkánů světa. Rozsáhlý vulkanický komplex tvoří *Ostrý* a *Ploský Tolbačik* spolu s *Tolbačinskou regionální trhlinovou zónou.* Ta se táhne od vulkánu Ploský k jihu až jihozápadu do vzdálenosti 70 kilometrů. Dnes již vyhaslý kužel Ostrého Tolbačiku vznikl ve svrchním pleistocénu. Ke konečnému formování kužele Ploského Tolbačiku do dnešního vzhledu došlo v průběhu výbuchu a následných lávových výlevů v letech 1975 až 1976. Jeho výbuch v roce 1975 představoval v kamčatské oblasti největší geologickou událost ve 20. století. V té době se vytvořil více než 1700 metrů široký a 500 metrů hluboký vrcholový kráter, vyrostla řada menších sopečných kuželů a vylilo se obrovské množství lávy. Zejména mladé kužele, které leží na Tolbačinské trhlinové zóně, umožnily geologům sledovat vznik zrudnění ze sublimátů v přímém přenosu.

Rudní minerály se tvoří v místech výronu horkých vulkanických plynů. Plyny o teplotě až 1200 °C se při povrchu dostávají do zcela odlišných podmínek, než které panovaly v místě jejich vzniku. Prudký pokles teploty a tlaku vede k narušení chemické rovnováhy, a proto se některé sloučeniny srážejí se ve formě tzv. sublimátů, které jsou tvořeny směsí nejrůznějších minerálů. Řada z nich, jako např. atlasovit, kamčatkit, iljinskit a ključevskit, byla poprvé popsána právě na Kamčatce. Vznikající produkty exhalační činnosti se nejčastěji

vyskytují ve formě výplně dutin porézních vulkanoklastických hornin. Nejvýznamnější případ vzniku rudních minerálů představuje měděné zrudnění, které je na Tolbačiku vázáno především na Druhý kužel severního proryvu. Geology překvapila rychlost vzniku stovek kilogramů měděných rud. Podél koncentrické trhliny v blízkosti kráteru vystupovaly plyny, ze kterých na poruchové zóně krystalizovaly minerály mědi. Tzv. *Jedovatá* („Jadovitaja") jeskyně byla dlouho kvůli hustými parám plynů valících se bez přestávky z jejího ústí nepřístupná. Když v roce 1982 trhlina snížila fumarolovou aktivitu, umožnila geologům konečně proniknout do jeden až tři metry široké a téměř čtyři metry vysoké prostory. Vulkanologové objevili až 15 centimetrů mocnou kůru měděných minerálů s desetičentimetrovými krápníky nerostů mědi. Z jeskyně postupně určili zajímavé chloridy, oxidy i sulfidy mědi tmavozelené až černé barvy, mezi kterými je řada vzácných a nových minerálů, z nichž jeden nese na počest místa název tolbačit. Na fumarole Trubka na druhém kuželu byly nalezeny i ryzí kovy, jako např. cín, hliník, měď, olovo, titan, zinek a železo. Ryzí kovy se vyskytují na zemském povrchu zcela výjimečně, protože jsou většinou součástí sloučenin. Klíčovou roli při jejich vzniku hrají chloridy, které znemožňují přístup kyslíku a oxidaci těchto prvků, které se jedině tak mohou uchovat v ryzí podobě.

Od ključevské skupiny vulkánů na jih leží Kronocká skupina. Sopky dávají krajině svérázný vzhled a svým teplem vyživují gejzíry a fumaroly. V oblasti Kronockého národního parku se kromě celé řady vyhaslých sopek nachází i sedm činných vulkánů, mezi které patří *Kizimen, Gamčen, Komarova, Kronocký, Krašeninnikova, Kichpinyč.* Na podnoží vulkánu Kichpinyč můžeme na vlastní oči sledovat chemický rozpad hornin, při kterém se původní vulkanická hornina rozkládá za vzniku takzvaných sekundárních minerálů. Nejčastěji je původní hornina nahrazena jílem se zbytky odolnějších minerálů. Svahy vulkánu Kichpinyč jsou pokryty bílými porézními horninami, které vznikly za několik desítek let chemickým rozpadem původních andezitických hornin. Vulkanické plyny, které vyvěrají na bocích a u podnoží vulkánu způsobily proces tzv. alunitizace, při kterém vznikl jílový minerál alunit. U paty vulkánu Kichpinyč leží *Údolí smrti,* ve kterém mají výrony jedovatých plynů na svědomí stovky živočichů. V kaldeře vulkánu Uzon lze zase pozorovat vznik sulfidické mineralizace s antimonem, arsenem a rtutí. Jejich minerály, z nichž jeden na počest místa svého nálezu nese název uzonit, vznikají na Uzonu z vodních mineralizovaných roztoků. V průběhu desetitisíce let trvající existence uzonského hydrotermálního systému bylo koncentrováno 240 tun rtuti, 2 700 tun antimonu a 17 000 tun arsenu. Výrony vulkanických plynů jsou provázeny usazováním síry. Množství síry, které vzniklo v tomto 11 kilometrů širokém kráteru, je odhadováno na 100 tisíc tun. V hlubších částech tamního jezera Bannoje je pod tenkou vrstvou pevné síry, která tvoří nepravé dno v hloubce okolo třiceti metrů, jezero kapalné síry o teplotě kolem 140 °C. Kronocká sopka se tyčí do výšky tři a půl kilometru v blízkosti Kronockého jezera. Na druhé straně jezera leží vulkán Krašeninnikova, s devět kilometrů širokým kráterem, uvnitř kterého vyrostly Severní a Jižní sopečné kužele. Jižní kužel, činící do výšky 1875 m n. m., vznikl dříve než jeho nižší severní soused. Cesta od Kronockého jezera směrem k Údolí gejzírů vede podél masívu vulkánu Kichpinyč, který zahrnuje staré, vyhaslé kužele i aktivní sopky s fumarolovou aktivitou. Karymský vulkán za posledních více než dvě stě let ukázal svou sílu více než třicetkrát, přičemž některá období činnosti trvala i několik let. V letech 1962 až 1965 se vždy několik dní v minutových intervalech opakovaly výbuchy, při kterých z kráteru vyletovaly vulkanické

pumy o velikosti od deseti centimetrů až jednoho a půl metru. Aktivita vulkánů Malý a Velký Semjačik se v současnosti projevuje především solfatarovou a fumarolovou aktivitou v kráteru Trojickém na Malém Semjačiku a v kráterech Centrálním a Burljaščím na Velkém Semjačiku. Sopečné plyny probublávají vodou kráterových jezer, které přitom vypadají jako obrovské vroucí kotle. Voda, která má příjemnou teplotu okolo 25 °C, se ke koupání moc nehodí, protože mimo jiné obsahuje kyselinu sírovou a chlór. Mohutný vulkán *Županovský* vévodí jižněji položené dzendzursko-županovské sopečné skupině. Županovský postupně za padesát tisíc let vyvrhl ze svého nitra na 350 km^3 materiálu.

Okolí Petropavlovska, hlavního města poloostrova, je ozdobeno *Avačinským, Korjackým* a *Viljučinským vulkánem*, které patří do korjacko-avačinské skupiny.

Mutnovský vulkán patří spolu s vulkány *Goreli, Žirovským* a s množstvím menších kuželů k severomutnovské tektonické zóně a je součástí mutnovsko-gorelovské skupiny vulkánů. K Mutnovskému vulkánu vede z Petropavlovska cesta na jih, která nejprve objíždí Avačinský záliv a pokračuje přes Paratunku a Termalný. Vulkán tvoří čtyři různě staré kužele, které se slily do jednoho mohutného masívu. Staré krátery o hloubce 300 až 600 metrů vyplňuje sníh a led. Fumarolové pole Mutnovského vulkánu patří k největším na světě. Aktivní kráter byl vyzdobený sloupy ze žluté síry, bahenními kotli. Mutnovská sopka má vedle vlastního kráteru krásné modrozelené jezírko o průměru okolo tři sta metrů. Kaňon řeky Vulkannaja, která uniká z kráteru osmimetrovým vodopádem, dostal název *Nebezpečná roklina* („Ovrag Opasnyj"). Řeka v sobě unáší celou řadu chemických prvků, mezi kterými nechybí zlato ani stříbro. Záhy vtéká do moře, při čemž dochází ke změně chemických podmínek a kovy se na mořském dně z roztoků sráží, a tak vzniká nové ložisko. Sopka je prospěšná i jinak. Teplo, které přináší z hlubin, se lidé rozhodli využít k získávání elektrické energie z geotermální elektrárny. Významnou dominantou mutnovsko-gorelovské skupiny je sopka *Goreli*, která zaujímá plochu 650 km^2. Vulkán *Ksudač* je tvořen sedm kilometrů širokým kráterem, obklopeným padesátimetrovou stěnou a čtyřmi mladšími, do sebe zapadajícími kužely. Iljinský vulkán má obrovský kužel vysoký 1400 metrů, u jehož paty leží *Kurilské jezero* – ráj ryb a rybářů.

Ključevská skupina vulkánů zahrnuje nejaktivnější sopky světa.

Původní obyvatelé osídlili v legendách sopky dobrými i zlými duchy. V současnosti představují vulkány pro člověka zdroj tepelné i elektrické energie, páry, teplé vody, minerálních pramenů i stavebního materiálu. Půda, která vznikla ze sopečného popela, přináší každoročně bohatou úrodu lesních plodů, ale i citrusů, zeleniny a brambor, které jsou pěstovány celoročně ve sklenících právě díky geotermální energii. Geologické procesy, jako je tvorba rud, chemický rozpad hornin a vznik zkamenělin, probíhají na Kamčatce přímo před očima, jako ve velké laboratoři. Místa s horkými prameny a výrony vulkanických plynů se blíží podmínkám, které panovaly na Zemi před třemi miliardami let, kdy začal vznikat život. Kamčatka tak prozrazuje nejen tajemství vzniku nerostů, ale i procesů, které probíhají při vývoji naší planety.

Petr ULIČNÝ: *Zur Reparatur der Nordfassade von Wallensteins Casino bei Jičín*

Im Jahre 2004 wurde die Außenwand an der Nordseite von Wallensteins Casino bei Jičín (Jitschin) renoviert. Während der Renovierungsarbeiten wurden weitere Belege über die komplizierte Entwicklung von diesem Bauwerk entdeckt. Es wurden zugemauerte Nischen freigelegt, die mit hohen Suprafenstern versehen werden sollten. Nachdem das zweite Stockwerk (um 1628) geplant wurde, mussten die in Aussicht stehenden Fensterrahmen des piano nobile niedriger und vereinfacht durchgeführt werden. Dabei wurden wohl auch die Nischen bei den Aufsatzstücken im Erdgeschoss zugemauert.

(Übersetzt von Dipl.-Ing. Günter Fiedler)

Ulrich JUNKER: *Gedächtnisbibel. Eine Chronik für Rochlitz a. d. Iser*

Der Verfasser beschreibt die Gedächtnisbibel der Familien Schlesinger und Gottstein aus Rokytnice nad Jizerou (Rochlitz an der Iser) mit Chronistenvermerken aus den Jahren 1718 - 1765 und 1770 - 1819, die jedoch nur in Abschrift erhalten blieben, welche 1923 der Apotheker Wilhelm Gottstein vornahm und die in der Heimatstube des Heimatkreises Hohenelbe/Riesengebirge e. V. in Marktoberdorf in Bayern aufbewahrt werden. Der Verfasser des Aufsatzes fertigte eine genaue Computerabschrift des Werkes an und vervielfältigte es auf eigene Kosten, damit sein wertvoller Inhalt von Heimatkundlern genutzt werden kann.

(Übersetzt von Dipl.-Ing. Günter Fiedler)

Tomáš ŘÍDKOŠIL: *Kamchatka's volcano*

Volcanos, which decorated Kamchatka by volcanic cones, cover about 90% of the peninsula. There are 29 active volcanos at Kamchatka. In the middle of the peninsula, faraway from the rest of active volcanoes there is Ichynsky Volcano, which is located in the middle volcanos' stripe. 28 active volcano created together with number of non-actives ones so called east volcanic stripe. This stripe goes from the north to the east cost of the peninsula. East volcano's stripe becomes on the north by Kluchevskoi group of volcanos, which is southern connected with volcanos of Kronocky National Park, then Karymsky volcano group, dzenzursko-zupanovskyi group, Avachinsky-Korjacky group. Kluchevskoy volcanic complex close to the edge of the subduction zone where it is cut off by the complex Bering fault zone. The band ends after more then 400 km next to south-Kamchatka's volcanos from the Mutnovsky-Gorely group. Geological processes such as creation of ores, chemical decomposition of minerals and creation of fossils are proceeding in Kamchatka just in front of your eyes like in the big laboratory. Places with hot springs and volcanic gas are close to the conditions, which were current on the Earth 3 billions years ago when the life started to exist. Kamchatka discloses not only the secret of the origin of minerals but also of process which run at the development of our planet.

KRONIKA

Otevření výstavy obrazů Josefa Jíry v Městském muzeu v Lomnici nad Popelkou, za účasti prezidenta republiky Václava Klause 1. 5. 2003. (Foto O. Kudrnáč.)

Státní okresní archiv Semily v roce 2003

Pohyb archiválií

Během uplynulého roku bylo převzato 51,47 bm archiválií. Do jiných archivů bylo delimitováno 5,15 bm, vnitřní skartací bylo vyřazeno 12,96 bm. Zvláštní pozornost si zaslouží masa písemností bývalého ONV a OÚ Semily (celkem 10,73 bm), převzatá těsně před zrušením okresního úřadu a mnohdy zachráněná na poslední chvíli ze sběrových pytlů. Převzali jsme velké množství písemností škol (12,85 bm). Jednorázově nám také byly Českou spořitelnou předány zbývající písemnosti bývalých záložen (1,53 bm), převzali jsme 107 videokazet Okresního filmového amatérského studia v rozsahu 2,25 bm. Uskutečnilo se předání fondů mezi okresním archivem a oblastním archivem v Zámrsku, takže se podařilo spojit dvě části fondu Sokol – župa Krkonošská (1883 – 2001), oblastnímu archivu byly naopak delimitovány drobné firemní fondy Ludvík Šťastný, Hornych a spol., Ladislav Bednář, Jos. V. Hybler a synové, F. Schmitt, J. Jína, J. May, Zittwerke, Palme, Stumpe a spol., o celkovém rozsahu 5,15 bm. Dobrou spoluprací s obcemi a obecními kronikáři se podařilo získat celkem 37 nových kronik, z toho 21 obecních, 12 školních a 1 kroniku OV ČSTV. Z opravdových rarit je možno jmenovat soukromou kroniku z Podbozkova *Ze zapadlé hospody* (1952 – 1980), zachráněnou místními občany.

Předarchivní péče a skartace písemností

V roce 2003 bylo uskutečněno 80 skartačních řízení – u 14 obecních a městských úřadů, 25 škol, 3 zemědělských firem (ZD Libštát a Roztoky – Kruh, VĚMA Štěpánovice) a několika dalších subjektů (např. Granát, družstvo umělecké výroby, Turnov, Středisko odborného vyučování Turnov, Dětské centrum ZDRAVÍ Lomnice n. Pop., HZS Liberec – pracoviště Semily, Krajská veterinární správa pro Liberecký kraj, inspektorát Semily). Ve srovnání s předchozími lety bylo vykonáno větší množství revizí spisové služby – celkem 12. Závažné nedostatky v uložení a evidenci písemností byly zjištěny u nemocnic v Jilemnici a v Turnově a u družstva Granát Turnov.

Zpřístupňování a využívání archiválií

I v letošním roce pokračovali pracovníci okresního archivu ve zpracovávání fondů obecních úřadů. Inventarizovány byly archivy obcí Bukovina u Turnova 1855 – 1945 (1951), Hnanice 1866 – 1945 (1948), Jestřabí 1812 – 1853, Ktová 1842 – 1945 (1969), Martinice 1883 – 1945 (1948), Ohrazenice 1840 – 1945 (1950), Olešnice 1842 – 1945 (1950), Paseky nad Jizerou 1828 – 1945 (1953), Ploužnice (1774) 1836 – 1945, Pohoří (1874) 1915 – 1945 (1950), Poniklá 1857 – 1945 (1948), Příkrý 1820 – 1945 (1959), Přívlaka 1875 – 1939 (1940), Roztoky u Jilemnice 1841 – 1945, Smrčí 1868 – 1945 (1951), Stromkovice 1899 – 1939 (1947), Stružinec 1801 – 1945 (1949), Studenec 1864 – 1945 (1957), Syřenov (1750) 1836 – 1945 (1952), Tatobity (1860) 1870 – 1945 (1948), Tuhaň 1851 – 1945 (1954), Vyskeř 1816 – 1945 (1948), Záhoří 1826 – 1945 (1950), Žernov 1836 – 1945 (1957) a Žlábek (1909) 1925 – 1945 (1951). S využitím databázového programu JANUS 2000 byly zpřístupněny nedávno převzaté fondy Sokol – župa Ještědská (1892) 1899 – 1949 a Sokol – TJ Turnov 1862 – 1950 (1970). Uspořádáno bylo 75,41 bm (celkem zpracováno 88,37 bm), z toho inventarizováno 45,44 bm.

V roce 2003 studovalo v archivu 180 badatelů, kteří uskutečnili 522 badatelských návštěv a mj. vytvářeli 1 disertační práci, 8

prací diplomových, 2 bakalářské a 24 prací seminárních a ročníkových. Archiv navštívilo 13 exkurzí, zejména školních, nejvýznamnější byla početná skupina polských kolegů – členů Stowarzyszenia Archiwistów Polskich z Jelení Hory, Vratislavi a Lehnice, a dále České archivní společnosti, putující po severočeských archivech. Archiv zpracoval 110 badatelských dotazů a žádostí, 117 žadatelům poskytl opisy nebo kopie archiválií. Mimo archiv uskutečnil 44 zápůjček, pro své badatele zajistil 7 výpůjček.

Badatelská témata

Abušinov Roman: *Historie nemovitosti čp. 72 v Kruhu u Jilemnice*
Anděl Josef: *Genealogie*
Andělová Helena: *Genealogie*
Babková Petra: *Regionální literatura (sem. práce)*
Bareš Tomáš: *Genealogie (řídící učitel Gustav Förster)*
Barešová Miroslava: *Genealogie (řídící učitel Gustav Förster)*
Bartonička Jan: *Letci Semilska*
Beran Jaromír: *Místopis a heraldika Rokytnice nad Jizerou*
Beran Vladimír: *Historie osady Podloučky*
Blažková Zdeňka: *Genealogie*
Blecha Jaroslav: *Razítka z let 1800-1860*
Bradáčová Michaela: *Reálné gymnázium Turnov 1908-1918 (sem. práce)*
Brádle Václav: *Písně z Podkrkonoší*
Brixi Miroslav: *Dějiny Hruboskalska*
Bryknerová Šárka: *Sociální zabezpečení a sociální péče na Semilsku (sem. práce)*
Burkert Václav: *Genealogie*
Cenov Jiří: *Volby v roce 1935 v České Dubu (sem. práce)*
Cerman Zdeněk: *Dějiny obce Veselá*
Cimbál Jaroslav, Ing.: *Genealogie*
Cimbálová Zdeňka: *Genealogie*
Cincibusová Lenka: *Hřbitov v Košťálově*
Cogan Miroslav, PhDr.: *Zlatníci v Podkrkonoší*
Čermák Karel: *Historie požární ochrany na Semilsku*
Červená Jarmila: *Přesídlení na Podkarpatskou Rus*
Červený Václav: *Přesídlení na Podkarpatskou Rus*
Činovec Igor, Mgr.: *Dějiny obce Mříčná*
Damašek Daniel: *Turnov 1918-1923 (DP)*
Dejmek Jaroslav, Ing.: *Dějiny obce Horní Branná*
Doležel Martin: *Místopis okresu Semily*
Dostrašil Jiří: *Pomocné vědy historické*
Drbohlav David: *Odboj na Semilsku a Turnovsku (sem. práce)*
Ducháčková Marie: *Historie požární ochrany na Semilsku*
Dvořák Jiří: *Historie regionu (Krkonoše, Podkrkonoší, Český ráj, Jizerské hory)*
Effenberger Lukáš: *Odboj na Semilsku a Turnovsku (sem. práce)*
Egert Jaroslav, Ing.: *Historie obce Kacanovy*
Erlebachová Eva: *Dědické řízení po p. Machové*
Fidler Tomáš: *Genealogie*
Fišera Zdeněk: *Hrady, zámky a tvrze Semilska*
Gerstner Miloš, MVDr.: *Filmový režisér Vladimír Slavínský*
Gruberová Eliška, Ing.: *Kostely v Turnově*
Hajská Stanislava: *Genealogie*
Hajský Jan: *Genealogie*
Háková Dana: *Dějiny farnosti Studenec (bakalář. práce)*
Hásek Miroslav: *Povolování drobných staveb v kompetenci MNV Stružinec*
Hásek Václav, Ing.: *Genealogie*
Havlíček Ladislav, Ing.: *Dějiny regionu*
Havlíčková Hana: *Pozemky v Loučkách*
Hedvičák Roman: *Umělecké památky okresu*
Hlava Stanislav: *Dějiny obce Bozkov*
Hojda Zdeněk, PhDr.: *Riegrova mohyla na Kozákově*
Holubička Jaromír: *Genealogie*
Hrubec Zbyněk Ing.: *Obecní vodovod ve Víchové nad Jizerou*
Hudská Anna: *Historie Československé církve na Turnovsku (magisterská práce)*
Hušková Simona: *Historik J. V. Šimák (sem. práce)*
Chlum Jan: *Genealogie*
Jakl Michal: *Nejstarší městské knihy města Vysokého nad Jizerou (DP)*
Jakubů Jiří: *Plány kostela v Semilech*
Jakubů Karel: *Dějiny regionu*
Janata Jan: *Dějiny obce Kruh u Jilemnice*
Janda Pavel: *Genealogie*
Jandová Dagmar: *Vznik a vývoj veřejné správy v Lomnici n. Pop. (sem. práce)*
Janovský Martin: *Dolování železné rudy v Poniklé*
Jarošová Kateřina: *Novopacko r. 1938 (DP)*
Jirásko Karel: *Dějiny železnice*
Jiřiček Václav: *Dějiny čp. 89 v Mříčné*
Jiskra Jan: *Škola v Rovensku p. Tr. od r. 1800*
Jiskrová Eva: *Škola v Rovensku p. Tr. od r. 1800*
Jouza Ladislav, RSDr.: *Křinečtí z Ronova*
Junek Petr, PaedDr.: *Dějiny SK Studenec*

Junker Ullrich: *Dějiny sklářství v regionu Krkonoš a Jizerských hor*
Karmášek Josef: *Kostel sv. Jana Křtitele na Koštofranku v Semilech*
Kavan Jaromír: *Dějiny regionu*
Kesner Tomáš: *Památková péče na okrese Semily*
Klazarová Lenka: *Proměny vzhledu čp. 66 v Semilech (Riegrovo nám.)*
Kněbortová Irena: *Genealogie*
Kobrová Lenka: *Dějiny regionu*
Konečný Pavel: *Dějiny Loukova*
Kotrbáček Jaroslav Ing.: *Dějiny motocyklových závodů v regionu*
Kouba Josef: *Dějiny regionu*
Koucká Michaela: *Antické reminiscence v architektuře Semil (sem. práce)*
Kousal Ludvík: *Dějiny Bozkova*
Krejčová Michaela: *Kulturní a historické památky Turnova a okolí (DP)*
Krsek Lubomír, Ing.: *Dějiny ZŠ ve Skálově ulici v Turnově*
Kuba Martin: *Dějiny regionu*
Kurfiřt Roman: *Dějiny těžby nerostných surovin na Semilsku*
Landr Petr: *Dějiny regionu*
Linhart Tomáš: *Povodně*
Lof Vladimír: *Výsadba pamětní lípy v Lomnici n. Pop.*
Lustigová Petra: *Vznik a vývoj městské knihovny v Turnově (sem. práce)*
Luštinec Jan, PaedDr.: *Dějiny západních Krkonoš*
Machačná Ivana: *Genealogie*
Machačný Jiří: *Genealogie*
Maleček Libor: *Rozhodnutí o přidělení podnikového bytu v Troskovicích*
Málková Žaneta: *Dějiny obce Košťálov (sem. práce)*
Malý Milan: *Genealogie*
Marčík Libor: *Dějiny motorismu*
Marek David: *Turnovské cechy (bak. práce)*
Maruška Radek: *Památková péče na Semilsku*
Mašek Jiří: *Dějiny SUPŠ Turnov*
Matějková Věra: *Střední odborné učiliště Turnov – seznam žáků pro abiturientský sjezd*
Matura Jiří: *Sbor dobrovolných hasičů Bítouchov*
Mazánková Irena: *Zrušení školy v Želechách*
Mikanová Eva, PhDr.: *Hudební sbírky v Pojizeří*
Mikulková Jarmila: *Zákony platné v době totality*
Mikulová Jana: *Dějiny Košťálova (sem. práce)*
Mojžíšová Alena: *Dr. F. L. Rieger*
Munzar Zdeněk: *Katastrální mapy*
Navrátil Vladimír, RNDr.: *Genealogie*
Nosek Lukáš: *Dějiny semilské farnosti (DP)*
Nosková Helena, PhDr., CSc.: *Národnostní menšiny a migrace obyvatelstva v letech 1945-1989*
Novák Pavel, PhDr.: *Venkovské stavby 19.-20. století*
Novák Zdeněk: *Kulturní vývoj Semilska v meziválečném období (1918-1938) (DP)*
Novotný R. Robert: *Dějiny regionu*
Otmar Petr: *Genealogie*
Ouhrabka Vratislav: *Převod pozemku ppč. 859 v k. ú. Bozkov*
Palas Stanislav: *Zvonice v Bítouchově (sem. práce)*
Paldus Vít, Ing.: *Restituční řízení*
Patočková Drahomíra: *Dějiny Pasek nad Jizerou*
Pauerová Lenka: *Politická správa okresů Semily, Turnov a Jilemnice v letech 1945-1948 (disertační práce)*
Pekařová Petra: *Malířka a grafička Vlasta Matoušová (sem. práce)*
Pekařová Stanislava: *Genealogie*
Pelantová Martina: *Genealogie*
Pěnička Petr, RNDr.: *Genealogie*
Pěničková Zdenka, Ing.: *Genealogie*
Peš Miroslav: *JZD Mírová p. Koz.*
Petrušková Jitka: *Dějiny Turnova*
Petříková Miluše: *Restituční řízení (kravín JZD v Horní Branné)*
Plíhal Tomáš: *RNDr. Josef Plíhal a 50. léta*
Prokůpková Adéla: *Dějiny SDH Bítouchov*
Račanská Lucie: *Volby v roce 1935 – Semily, Lomnice n. Pop. (ročníková práce)*
Rieger Hubert: *Čp. 247 Harrachov – majetkové poměry*
Sehnal Petr: *Genealogie*
Schreiber František: *Lázně Potočná – Tiefenbach 1839-1859*
Schreiberová Alena: *Vysocký farář Josef Nečásek*
Skálová Věra, Ing.: *Kramářova vila ve Vysokém nad Jizerou*
Sládková Alice, Mgr.: *Dějiny vlastivědného muzea ve Vysokém n. Jiz.*
Skrbek Miloslav: *Vývoj počtu obyvatelstva na Semilsku (sem. práce)*
Sochor Bohumil: *Regionální vlastivěda*
Srb Miloslav: *Rozpočty vojenské správy*
Srba Ondřej: *Genealogie*
Srbová Daniela: *Genealogie*
Stará Jarmila: *Genealogie*
Strettová Miroslava: *Křinečtí z Ronova*
Sůvová Vladimíra: *Slovník naučný dr. F. L. Riegra*
Svobodová Kateřina: *Tradice a zvyky na Turnovsku (DP)*
Šír Jiří: *Projektová dokumentace staveb JZD Sedmihorky*
Škarvadová Jaroslava: *Jan Nepomuk hrabě Harrach (sem. práce)*

Šlechta Vít, MUDr.: *Dějiny regionu*
Šonská Zuzana: *Dějiny obce Ohrazenice (sem. práce)*
Šourek Ladislav: *Historie železářství v okolí Železného Brodu*
Šťastná Zuzana: *Konec 2. světové války v Lomnici n. Pop. (sem. práce)*
Štingl Pavel: *Paseky nad Jizerou (příprava scénáře televizního filmu)*
Šubr Pavel, Ing.: *Dr. Vladimír Vaina*
Šumavský Miroslav, PhDr.: *Dějiny cukrovarnictví*
Tichá Bohdana: *Tělovýchovná jednota Orel na Semilsku*
Tomášek Vojtěch: *2. odboj v regionu Semilska (sem. práce)*
Vágnerová Radomila: *Památné stromy v okolí Rovenska p. Tr.*
Vaněk Pavel, Mgr.: *Dějiny 1. ZŠ Skálova ul. v Turnově*
Vašata Ondřej: *František Mizera*
Vávra Jaroslav, Mgr.: *Dr. F. L. Rieger*
Vdovičík Jaroslav: *Občanské fórum (sem. práce)*
Vejclová Lea: *ZŠ Roztoky u Jilemnice*
Vejnarová Lenka: *Vývoj vztahů Čechů a Němců v býv. pol. okrese Jilemnice 1918-1938 (DP)*
Vilk Petr: *Genealogie*
Virkner Patrik: *Český motorismus 1900-1950*
Vitvarová Klára: *Městské fondy uložené v SOkA Semily (sem. práce)*
Vlach Karel: *Roubená stavba čp. 87 v Nové Vsi n. Pop.*
Vobořilová Barbora: *Dějiny archivu v Semilech (sem. práce)*
Volenec Václav: *Volby 1935 na Jilemnicku (sem. práce)*
Vrbata Blahoslav: *Stavební činnost v obci Veselá*
Wagner Martin: *Květnové povstání na Semilsku (sem. práce)*
Waldmann Josef: *Dějiny Pasek nad Jizerou*
Wolf Ondřej: *Politický okres Jilemnice v období 1. republiky*
Zamlarová Radka: *Dějiny Harrachova*
Želasko Stefania: *Dějiny sklářství v regionu Krkonoš a Jizerských hor*
Zikmund Aleš: *Památné stromy v Lomnici n. Pop.*
Zlonicky Luboš, Ing.: *Genealogie*
Zuzánek Jaroslav, Ing.: *Dějiny 2. odboje*
Zuzánek Václav: *Dějiny regionu*
Zuzánková Alena: *Dějiny 2. odboje*

I v roce 2003 archivu uspořádal setkání obecních kronikářů, tentokrát pod záštitou Krajského úřadu v Liberci. Hlavní referát přednesl na téma *Kronika a kronikář ve 21. století* kronikář Velké Chuchle Mgr. Tomáš Hromádka.

Ve vstupní hale se uskutečnilo osm výstav (*Tereza Salabová: Plastiky – Jiří Salaba: Obrazy, Živý odkaz Josefa Kábrta, Sdružení pražských výtvarných umělců – malířů, Emílie Novotná: Malba na hedvábí – Jiří Hyška: Objekty ze skla, Otakar Kudrnáč: Fotografie, Turnovská šperkárna, Jamboree v Thajsku, Luboš Bucek: Drobné radosti – grafika a hry se sklem*), sloužila rovněž ke koncertům Komorního orchestru ZUŠ Semily, Špalíčku, dětského folklórního souboru ZUŠ Lomnice n. Pop., a žáků hudebního oboru ZUŠ Semily, a zejména k vánočnímu koncertu, kdy pěvecký sbor Jizeran a Komorní symfonický orchestr Krkonošského metra provedly *Missu Pastoralis* F. X. Brixiho.

Archiv byl spolupořadatelem vědecké konference na téma *F. L. Rieger a česká společnost druhé poloviny 19. století* ve dnech 25. – 26. 4. v Semilech, jejíž příspěvky byly publikovány v osmém supplementu sborníku Z Českého ráje a Podkrkonoší. Pro Muzeum a Pojizerskou galerii v Semilech připravil velkou riegrovskou výstavu, jež byla otevřena celou hlavní turistickou sezónu.

Archivní knihovna

Do přírůstkového seznamu bylo zaneseno 393 svazků (celkový počet zapsaných svazků činí 17 539). Z toho koupí bylo získáno 163, darem 203, výměnou 23 a 4 jiným způsobem. Celkové výdaje na tuto kapitolu činily 69 743,90 Kč, v čemž je zahrnuto i předplatné periodik.

Personální situace a vybavení archivu

K posílení počtu pracovníků ani v tomto roce nedošlo, na místo Bc. Daniely Vondráčkové, jež nastoupila mateřskou dovolenou, byl od 1. 9. 2003 přijat Bc. David Marek. Na mateřské dovolené je od května rovněž uklízečka Dana Řeháková. Od srpna do prosince byl na dohodu o pracovní

činnosti zaměstnán fotograf Pavel Charousek z Turnova. Rekvalifikační kurs v archivu absolvovali Jiří Čivrný, Kateřina Zahálková a Lenka Hoffmannová.

Na sklonku roku byl archivu zakoupen automobil *Škoda Fabia Combi*, šestý depot byl vybaven kompaktními regály firmy *BEG Bohemia* s kapacitou 1450 bm, inovován byl jeden počítač a zajištěno pravidelné automatické zálohování dat.

Ivo Navrátil

Muzeum Českého ráje Turnov v roce 2003

Činnost Muzea Českého ráje v Turnově významně poznamenal převod zřizovatelské pravomoci Okresního úřadu v Semilech na Krajský úřad v Liberci k 1. lednu 2003. Hlavním úkolem pro vedení organizace bylo v roce 2003 zajistit plynulý chod organizace a prezentaci všech jejích činností, vytvoření podmínek pro vědeckovýzkumnou práci odborných pracovníků, zabezpečení provozu stálých expozic a komerčních zařízení muzea jako podmínky pro naplnění návštěvní sezóny. Do roku 2003 vstoupilo Muzeum Českého ráje s mnoha projekty. Prioritním zájmem muzea byla příprava rekonstrukce stálých expozic, spojená s projektem stavby repliky roubeného domu z Havlíčkova náměstí. Tento projekt je připraven ve studii a další práce byly zdrženy nedořešeným soudním sporem o dům čp. 70 a nedostatkem finančních zdrojů. Z těchto důvodů nebylo možné dokončit plánované úpravy tohoto objektu. U objektu čp. 71 se práce spojené s údržbou a rekonstrukcí zaměřily pouze na běžnou údržbu. Z důvodu nedostatku investičních prostředků nebylo možné realizovat plánovanou přístavbu výtahu pro vozíčkáře. Vedení organizace proto řešilo pouze zateplení stropů ve III. podlaží, kde je umístěn výstavní sál, a s ním spojenou opravu osvětlení, aby předměty zde vystavené netrpěly prudkými změnami teplot a sál mohl být temperován. Tyto práce byly provedeny dodavatelsky. Ostatní běžnou údržbu objektu zajišťovali pracovníci muzea svépomocí. V objektu Dlaskova statku v Dolánkách, který je užíván na základě nájemní smlouvy, proběhly v měsících říjnu a listopadu práce spojené s výměnou střešní krytiny na ohradě objektu, přístavba přístřešku pro zemědělské nářadí u hlavní budovy a realizace WC pro návštěvníky.

Stálé expozice a výstavy

V roce 2003 byly v MČR Turnov zpřístupněny všechny stálé expozice muzea. V expozici turnovského kamenářství byla instalována replika kamenové inkrustace z kaple sv. Kateřiny na Karlštejně. V kabinetu drahých kamenů stálou expozici vystřídaly krátkodobé výstavy, představující drahé kameny z mimoevropských nalezišť, a výstava stříbrného šperku z celostátní soutěže studentů uměleckých škol a učilišť. Díky přispění grantu MK ČR bylo dokončeno restaurování maleb malované světnice z roku 1807. Stálé expozice a výstavy navštívilo v roce 2003 60 968 osob, z toho bylo 16 402 návštěvníků Dlaskova statku a 18 816 návštěvníků kulturně výchovných akcí a pořadů.

Z celkového počtu 41 výstav, které muzeum v roce 2003 realizovalo, měla velký ohlas *Grafika ze sbírek muzea*, která byla výběrem ze sbírky profesora Jeřábka a z pozůstalosti Antonína Paclta, obsahující českou grafiku 20. století. K 50. výročí DUV Granát muzeum připravilo výstavu *Český granát*, podávající ucelený přehled o nejnovějších výzkumech v mineralogii, těžbě, historii a dalších oborech, které souvisejí s rozsáhlou tematikou, zabývající se českým granátem. Dalším projektem byla výstava zahájená v říjnu – *Kámen ve službách*

civilizace aneb Chvála hlíny, která návštěvníkům přiblížila vývoj keramiky a porcelánu od pravěku po dnešek. Výstavu doplnily keramické dílny, ve kterých se žáci a studenti turnovských škol seznámili s technologickými postupy zpracování hlíny. Z výtvarných výstav zaujaly zejména výstava malířů Markéty Urbanové a Jiřího Urbana, výstava prací účastníků *VIII. ročníku Řezbářského sympozia* a *SYMPOSION* – retrospektivní výstava předchozích ročníků setkání šperkařů, podávající přehled o autorské tvorbě v posledních 20 letech. Na závěr výstavní sezóny připravilo muzeum projekt *Krystaly ve službách civilizace* – výstavu k 60. výročí založení Monokrystalů Turnov, resp. Výzkumného ústavu pro minerály v Turnově. Na Dlaskově statku v Dolánkách proběhl další cyklus výstav věnovaný tradičním řemeslům. Na jaře *Kůže, kožky, kožešiny*, v létě to byla výstava *Řezbáři, truhláři, sekerníci* a v závěru roku výstava *Včelaři, brtníci a medaři*, kterou v prosinci doplnila expozice *Vánoce na Dlaskově statku.* Zahájení výstav doplnily pořady *Masopust, Velikonoce, Svatojánské hraní* a *Svatováclavské posvícení*, spojené s *Loutkářskou poutí.* Pracovníci muzea také připravili několik výstav pro jiné instituce, např. *Člověk proti nemocem* pro Muzeum v Semilech, výstavu *Historie psaná stříbrem* pro muzeum v Žatci, *Český granát a jeho svět* pro muzeum ve Vysokém Mýtě. V zahraničí se muzeum podílelo na realizaci výstavy *Umělci Euroregionu Nisa* – v Polsku a Německu, výstavy *Výběr z turnovských sympozií* ve Vitoria/Gasteiz (Baskická autonomie) ve Španělsku a výstavy *Moje město – moje krajina; Moje Miasto – Nasze Krajobrazy* v polském Jaworu.

Akce a přednášky

Muzeum realizovalo celkem 37 pořadů. Tradičně k největším akcím roku, na kterých se muzeum podílelo, patřily *Staročeské řemeslnické trhy*, které muzeum již po deváté pořádalo ve spolupráci se Spolkem přátel muzea, VIII. ročník *Řezbářského sympozia* Turnov 2003 a v měsíci červenci *Kamenářské dny*, doprovodný program jubilejního XV. ročníku Mezinárodního šperkařského symposia *Šperk a drahokam.* Mezinárodní šperkařské sympozium proběhlo tradičně ve velmi silném mezinárodním obsazení – účastníci: Bettina Dittlmann (SRN), Hsueherh Cher Hung (Taiwan), Soňa Néméthová (Slovensko), Sharon Portelance (USA), Jiří Šibor (ČR), Kertu Vellerind (Estonsko), Manuel Vilhena (Portugalsko). Pracovní část se konala ve firmě RSG Turnov. Sbírky muzea tak byly obohaceny další kolekcí unikátních šperkařských prací. Ve spolupráci s Pekařovou společností Českého ráje muzeum připravilo konferenci František Ladislav Rieger, která proběhla v dubnu v Semilech. Z dalších pořadů to byly například *Denisa Wagnerová dětem* (beseda), *Trochu jinak, ale spolu* (beseda), *Svět plný knížek, svět plný krásy* (beseda), *Sbírka starých tisků v turnovském muzeu* (beseda), *Granátová přehlídka* (módní přehlídka), *Skladby českých mistrů v podání Čeňka Pavlíka* (koncert), *Malované Velikonoce* (tvůrčí dílna), *K čemu je slunce, když není den* (pořad s Táňou Fišerovou), *Večer k uctění památky PhDr. Josefa Hanzala* (beseda), *Po Českém ráji nejen za krásou kamenů* (exkurze), *Ve slámě spí aneb Koledy a jiné zimní písně* (koncert), *Mikulášské odpoledne* (koncert) ad.

Odborní pracovníci muzea připravili pro veřejnost celkem 36 přednášek, které byly věnovány archeologii, historii, regionalistice, lidovému umění a historii umění, a podíleli se na přípravě projektů jiných organizací, např. České genealogické a heraldické společnosti, na přípravě české části výtvarné soutěže *Moje město – naše krajina; Moje Miasto – Nasze Krajobrazy* v rámci projektu Umělci euroregionu ve spolupráci s muzeem v Jaworu a na realizaci I. běhu *Travelling Symposium* ve Vitorii/Gasteiz.

Práce se sbírkami

Sbírky MČR Turnov byly v roce 2003 obohaceny o 810 inventárních čísel. Tento údaj vykazuje počet evidenčních čísel v Centrální evidenci sbírek, uváděný jako přírůstek za sledovaný rok. Nejvíce sbírkových předmětů získalo muzeum z oboru mineralogie (32 inv. č.), broušených kamenů (7 inv. č.), etnografie (117 inv. č.), archivu (91 inv. č.) a archeologie (438 souborů) a historie (71 inv. č.). V rámci periodických inventarizací bylo revidováno 7 847 inv. čísel (sbírka etnografie, historie a uměleckého řemesla). Konzervováno bylo 132 předmětů a 3 soubory archeologického materiálu.

V roce 2003 MČR zaregistrovalo svou odbornou knihovnu jako veřejně přístupnou. Pro tyto účely přijalo pracovníka na rekvalifikaci s podporou Úřadu práce. Počet knihovních jednotek činil k 31. 12. 2003 7 658 knih. Tento počet zahrnuje pouze fond odborné knihovny. Další knižní fondy (staré tisky a fond regionální literatury) jsou zahrnuty do sbírkového fondu muzea.

Výzkumná činnost muzea

Velká pozornost byla v roce 2003 věnována vědeckovýzkumné činnosti ve všech oborech v muzeu zastoupených. Nejširší záběr vědeckovýzkumné činnosti vykazovalo oddělení archeologie v návaznosti na práce v terénu a oddělení historie. Výsledkem výzkumné činnosti muzea byly i realizované edice: *Archivum Paradisi Bohemici aetatis novae et recentioris*, tom. 1, MČR Turnov 2003, Jakouběová, V. – Prostředník, J.: *Kámen ve službách civilizace. Hlína.* MČR Turnov 2003 (katalog výstavy), Jakouběová, V.: *Brtníci, včelaři, medaři.* Katalog výstavy. MČR Turnov 2003. Petrušková, J.: *Nový turnovský Pantheon.* MČR Turnov 2003. Všichni odborní pracovníci muzea také přispívali pravidelně do odborného tisku i do ostatních sdělovacích prostředků.

V badatelně bylo v roce 2003 evidováno rekordních 225 badatelských návštěv u 100 badatelů (38 badatelských listů), což činí nárůst návštěv proti předcházejícímu roku 43 %, badatelů 6 %.

Materiální zabezpečení

Hospodaření organizace probíhalo v roce 2003 v souladu s plánem činnosti. Organizace hospodařila s příspěvkem zřizovatele ve výši 5 148 tis. Kč. Oproti roku 2002 se tak celkový rozpočet organizace snížil o 594 tisíc, a to díky řadě úsporných opatření, které omezily restaurování sbírek, nákup sbírek, nákup knih, plánované vybavení depozitářů apod. Některé aktivity se podařilo MČR Turnov zajistit pouze prostřednictvím grantů MK ČR, KÚ Liberec a MěÚ Turnov v celkové výši 167 tis. Kč.

Z celkového příspěvku činil limit prostředků určených na mzdy 3 418 tis. Kč. Plánovaný počet pracovníků byl v prvním pololetí roku navýšen na 17 pracovníků v HPP díky dotaci Úřadu práce (údržbář s podporou na veřejně prospěšné práce). K zajištěním plynulého provozu organizace přispěli 4 pracovníci NVCS a 7 brigádníků na částečné úvazky, hrazených z prostředků OON (noční vrátní, sezónní průvodci, archeologický dělník). 8 pracovníků se věnovalo práci se sbírkami. V roce 2003 neobdrželo MČR Turnov žádné investiční prostředky.

Vladimíra Jakouběová

Krkonošské muzeum v Jilemnici roku 2003

Z ryze muzejního pohledu nevytvářel tento rok pro naši činnost příliš dobré podmínky. V hlavních sezónách, zimní i letní, převládalo suché slunečné počasí, v létě navíc veliká vedra, jež cestování rozhodně nepřála. O to více nás potěšila skutečnost, že návštěvnost proti předloňskému roku

poklesla pouze nepatrně a znovu se zřetelně prokázalo, že Krkonošské muzeum se stalo pro návštěvníky pevně plánovaným cílem, a nikoli pouhým únikem před nepohodou.

Pro návštěvníky (a těší nás, že velmi spokojené) jsme připravili řadu akcí.

Výstavy: z předešlého roku 2002 přesahovala výstava *Pojďte všichni k jesličkám.* I když jsme se k této tématice vrátili po delší odmlce, potvrdilo se, že současný divák má o betlémy zájem především v adventu a během vánočních svátků, zatímco v lednu, tedy v době, kdy vánoční období ještě trvá, zájem rychle klesá. Přesto se výstava dočkala jednoznačně pozitivního přijetí.

Výběr z díla Marie Hlobilové-Mrkvičkové a její dcery Marie Luisy Hlobilové přiblížil naší veřejnosti pozoruhodnou tvorbu u nás poměrně málo známých umělkyň úzce spjatých s Krkonošemi.

Krkonoše na nejstarších fotografiích jsme připravili ve spolupráci s jedním z největších znalců dějin české i světové fotografie Pavlem Scheuflerem. Veřejností oceněná výstava neskončila navrácením exponátů, ale stala se počátkem další spolupráce, směřující k hlubšímu osvětlení fotografické ikonografie Krkonoš.

Kresby jednoho z nejvýznamnějších českých humoristů Miroslava Bartáka potěšily návštěvníky muzea v letním období. Netřeba zdůrazňovat, že byly přijaty stejně vřele českou i zahraniční veřejností. A líbilo se nám, když se z výstavní síně ozývaly salvy smíchu.

Podzim patřil výstavě *Kouzlo apatyky*, připravené ve spolupráci s řadou institucí a soukromých sběratelů, především pak s Českým farmaceutickým muzeem v Kuksu. Pro početné účastníky vernisáže se nezapomenutelným zážitkem stalo vystoupení spisovatelky dr. Marie Kubátové, doc. dr. Václava Ruska a hudební skupiny Kantoři. Výstava přilákala spoustu zájemců a velmi nás mrzelo, že jsme ji nemohli prodloužit. V modifikované podobě ji převezme pro letošní rok Krkonošské muzeum ve Vrchlabí a Vlastivědné muzeum ve Vysokém nad Jizerou.

Na závěr roku jsme připravili výstavu *Zdeněk Miler: Dětem.* Dílo světoznámého ilustrátora přivedlo do výstavní síně řadu nadšených zájemců. Přesvědčili jsme se mimo jiné, že slavného krtka znají stejně dobře Češi jako návštěvníci ze všech německy mluvících zemí, Polska i mnoha dalších míst.

V malé výstavní síni se uskutečnila výstava poštovních známek a 16. 5. zde byla pro veřejnost otevřena přepážka s příležitostným razítkem. (Akci jsme připravili ve spolupráci s místní pobočkou Klubu filatelistů.) V září jsme tu nainstalovali výstavu k 90. výročí založení jilemnického gymnázia. Diváci zde viděli mimo jiné i řadu vzácných archivních dokladů. V prodlevách mezi výstavami jsme zde nabízeli návštěvníkům expozici věnovanou Janu Nepomuku Františku hraběti Harrachovi.

Mezi důležité počiny uplynulého roku řadíme reinstalaci expozice 19. století a slavných rodáků.

Z dalších akcí jsme v muzeu připravili vystoupení vrchlabské skupiny Telegraph (jednalo se o velmi příjemný večer) a posluchači vřele přijatý koncert skupiny Kantoři. Studenti gymnázia navštívili v muzeu dvě zajímavé a velmi kultivované besedy se spisovatelkou Marií Kubátovou a ze setkání si odnesli jistě trvalý zážitek. Zapomenout nesmíme ani na spolupráci se Základní uměleckou školou v Jilemnici, jež několikrát připravila hudební program pro naše vernisáže.

Podobně jako v minulých letech pracoval při muzeu kroužek mladých historiků.

Uskutečnilo se osm přednášek a podíleli jsme se na řadě osvětových akcí. Zaregistrovali jsme 93 badatelských návštěv.

Muzeum se prezentovalo i řadou publikačních aktivit. V únoru vyšla zdařilá brožura o Metelkově mechanickém betlému a za necelý rok se prodalo kolem 1200

výtisků! Publikovali jsme v řadě novin a časopisů. Zejména v měsíčníku Krkonoše, v nově založeném libereckém Kalmanachu, ve *Véčku* (exkluzivním časopise pro Liberecký kraj) a mnoha dalších periodikách. Zapomenout nesmíme samozřejmě ani na jilemnický zpravodaj. Značné šíře dosáhla spolupráce s Českým rozhlasem a Českou televizí. Čerstvou novinkou se před Vánocemi staly pohlednicové reprodukce tří Kavánových obrazů z naší expozice.

Spolupracovali jsme s řadou institucí včetně těch nejdůležitějších a nejvýznamnějších: Národním muzeem a Národní galerií v Praze, Galerií hlavního města Prahy, dále s muzei ve Vrchlabí, Turnově, Jičíně, Nové Pace, Semilech, ve Vysokém nad Jizerou, v Říčanech a dalšími.

Sbírkotvorný program přinesl řadu cenných akvizic: v prvé řadě rané dílo Františka Kavána *Kde se Labe z pramene hrabe*, obraz O. Bubeníčka *Krkonoše*, kvalitní soubor skla, pekařské náčiní, řadu dokladů lyžařského vývoje, předměty z vybavení měšťanské domácnosti atd. (Celkem jsme získali 149 přírůstkových položek.)

Restaurátorského zásahu se dočkaly v loňském roce především dva romantické obrazy horské krajiny z poloviny 19. stol. a vynikající symbolistní dílo F. Kavána *Cesta*, dále pak velmi zajímavý dřevěný kufr Jana hraběte Harracha, obrovský železný hmoždíř, řada mlýnků na kávu a další předměty.

V jarních měsících byly vymalovány všechny místnosti velké výstavní síně.

Při všech nesnázích považujeme tedy uplynulý rok za velmi úspěšný. Děkujeme všem, kteří nás hmotně i morálně podpořili.

Jan Luštinec

Městské muzeum v Lomnici nad Popelkou v roce 2003

Výstavní činnost

První měsíc loňského roku byl v lomnickém muzeu zasvěcen především přípravám výstavních sálů a stálých expozic na novou sezónu. Vznikla zcela nová expozice, která je věnována památce regionálního vlastivědného pracovníka a historika Josefa Jana Fučíka. V dalších měsících roku připravilo muzeum pro veřejnost deset krátkodobých výstav a dalších šest akcí jiného zaměření.

Připomeňme, že v lednu 2003 ještě dobíhala v prosinci předchozího roku zahájená a hojně navštívená výstava betlémů. Na konci ledna se ve vstupní hale muzea konal koncert folklorního souboru Špalíček; jako host vystoupil komorní smyčcový orchestr žáků ZUŠ Semily.

Úvod loňské výstavní sezóny obstarala nevšední prezentace makrofotografií hmyzu lomnického rodáka, významného entomologa doc. RNDr. Jiřího Zahradníka, CSc. Při slavnostním zahájení výstavy, nad kterou převzalo záštitu pražské nakladatelství Granit, zazněl v podání souboru *Collegium musicum Český ráj* smyčcový kvartet *Es dur* Josefa Myslivečka. Tečkou za výstavou, nazvanou příznačně *Šestinožci mezi námi*, se stala autorova poutavá a v pořadí už třetí s námětem výstavy spojená přednáška.

V dubnu se uskutečnil devátý ročník přehlídky prací žáků Základní umělecké školy v Lomnici nad Popelkou na téma *Proměny mozaiky*. Pro návštěvníky vernisáže si žáci ZUŠ připravili i kulturní program.

Čtvrtek 1. května 2003 byl významným, vskutku historickým dnem nejen pro muzeum, ale i pro celé město. Na slavnostní zahájení výstavy obrazů maloskalského výtvarníka Josefa Jíry přijal pozvání prezident republiky Václav Klaus s chotí Livií. Návštěva nově zvolené hlavy státu v Lomnici nad Popelkou byla současně i její první návštěvou Libereckého kraje. Úvodní

slovo k výstavě pronesl historik umění, univerzitní profesor PhDr. František Dvořák, v kulturní části programu se představili hudební skladatel Jaroslav Krček s dcerou Magdalenou a David Švec. Po zahájení výstavy si vzácní hosté prohlédli interiéry muzea včetně galerie oblastních výtvarníků.

Připomínkou 80. výročí celoplošného vysílání Československého rozhlasu se stala červencová výstava historických radiopřijímačů lomnického sběratele Jana Drahoňovského staršího, která byla pro svoji výjimečnost a velký zájem veřejnosti prodloužena až do 10. srpna. Souběžně s touto výstavou představili v prvním patře muzea už tradičně lomničtí kamenáři další přírůstky ze svých sbírek.

V rámci loňského hudebně dramatického festivalu *Lomnické kulturní léto* se v neděli 17. srpna konala vernisáž výstavy obrazů a keramiky pražské výtvarnice Evy Jandejskové. Úvodní slovo pronesl O. F. Korte, v kulturní části programu zahrál a zazpíval hudební skladatel Jaroslav Krček.

V neděli 21. září byla úvodním slovem Vladimíra Mikuleho, čestného občana města, otevřena výstava grafiky pražského výtvarníka a rytce Petra Minky. Při vernisáži účinkovali členové souboru Collegium musicum Český ráj.

Ve čtvrtek 9. října v muzeu přednášel lomnický rodák dr. Vladimír Koblížek z královéhradecké pedagogické fakulty na téma *Od Hájkovy kroniky české k Dějinám národu českého Františka Palackého.* O několik dní později se uskutečnilo další promítání filmových dokumentů, mapujících lomnické dění. Aktuálně byly zařazeny snímky zachycující květnovou návštěvu prezidenta republiky v našem městě a medailon Jana Drahoňovského st., sběratele starých radií, který byl odvysílán v pořadu *Toulavá kamera* na celoplošném televizním programu ČT 1. Třetí říjnovou akcí byla beseda režiséra Zdeňka Flídra, spojená s promítáním ukázek z jeho filmů. Pořadem zasvěceně provázel dlouholetý režisérův přítel Jaroslav Krček.

V listopadu měli možnost pravidelní návštěvníci muzea shlédnout ojedinělou výstavu starých plakátů a diplomů z Lomnicka, dýchající nostalgii let dávno minulých. Exponáty z let 1886 – 1942 mají vedle nesporné grafické kvality především velkou vypovídací hodnotu ve vztahu k historii města a jeho okolí.

Poslední akce roku tradičně souvisí s vánočními svátky. Vstupní halu muzea proto opět vyzdobily tři desítky betlémů různého stáří i provedení. Ukázky umu desítek podkrkonošských betlémářů doplnily obrazy s náboženskou tématikou z 18. a 19. století.

Sbírkový fond

Sbírkový fond muzea byl obohacen o osm sbírkových předmětů. Uveďme například plechovou pokladničku z 20. let minulého století (z období rekonstrukce barokního zámku, tzv. Živnodomu, dar pana Myšky), dva betlémy (dar manželů Suchardových a Fingrových) a sbírku minerálů a zkamenělin, kterou muzeu věnoval nejmenovaný dárce z Mříčné.

Restaurovat se podařilo novogotickou sedací soupravu od řezbářů Bušků ze 60. let 19. století, dvě střelné zbraně z téhož období, barokní obraz Panny Marie na dřevě z 18. století a dalších šest závěsných obrazů. Do původního stavu se podařilo uvést i sedm funerálních štítů z kolekce pohřební výbavy místních cechů. Zhotoveno bylo osm kusů nového výstavního nábytku ze starých školních vitrín, prosklené skříně soukromého dárce a skříňky odložené ve sběrném dvoře.

Návštěvníci

Pro větší propagaci lomnického muzea bylo v loňském roce vyrobeno několik propagačních a upomínkových materiálů. Především barevné pohlednice s průčelím Hrubého domu a logem muzea, dále ve

spolupráci s Klubem filatelistů v Jilemnici korespondenční lístky s motivem 165 let existence pošty v Lomnici nad Popelkou. Vedle hrníčků s erbem rodu Šlechtů ze Všehrd a z Hrochova, původních majitelů budovy muzea, je zájemcům od loňského roku k dispozici také malá publikace, z níž se čtenáři dovědí vše potřebné o stálých expozicích muzea a jeho historii. Především dětským návštěvníkům je určen suvenýr s vypalovaným motivem Husova náměstí na dřevěném štítku.

V roce 2003 navštívilo lomnické muzeum přibližně 12 tisíc zájemců o prohlídku. Služeb muzea také využilo 32 badatelů.

Jan Drahoňovský ml.

Muzeum a Pojizerská galerie v Semilech v roce 2003

Personální obsazení

Ředitelkou muzea byla Iveta Mečířová, odbornými pracovníky Alena Hovorková a Jarmila Kuželová (od 1. 1. 2003). Průvodcovskou službu o víkendech a svátcích zajišťovali studenti semilského gymnázia a důchodkyně Miluška Chaloupecká a Olga Eckhardtová. Na poloviční úvazek zaměstnávalo muzeum uklizečku. Přepočtený stav byl 3,5.

Dlouhodobé expozice a výstavy

Muzeum v Semilech dokumentuje region horního Pojizeří se zaměřením na etnografii, oblast společenskovědní a uměleckou. Netradičně uspořádanou etnografickou expozici, umístěnou v podkroví, tvoří malovaný nábytek, předměty z podkrkonošských domácností z přelomu 19. a 20. století, lidové betlémy, Maiznerovy a Dolenského loutky, památky na krkonošské i jiné řemeslníky a další zajímavosti. Expozice je průběžně doplňována nově získanými exponáty.

Součástí muzea je památník *Osobnosti Semilska,* který představuje pětačtyřicet osobností spjatých s městem a jeho okolím. Expozice muzea byly celoročně přístupné kromě pondělí, v červenci a srpnu bylo muzeum otevřeno denně.

Neodmyslitelnou součástí muzejních aktivit jsou vánoční a velikonoční jarmarky s nabídkou zvykoslovných předmětů a drobných tradičních lidových výrobků.

V přízemí historické budovy a v Pojizerské galerii se po celý rok konaly historické a výtvarné výstavy. K nejvýznamnějším patřila výstava *F. L. Rieger – Život a dílo,* na kterou jsme získali dotaci z Ministerstva kultury ČR. Kulturní událostí léta byla výstava obrazů Jiřího Anderleho jako pocta Vladimíru Komárkovi. V době konání výstavy se uskutečnilo vzpomínkové odpoledne na Vladimíra Komárka, jehož se zúčastnila rodina, přátelé a známí. Výstavu uvedl Antonín Langhamer, zavzpomínala Jiřina Bohdalová a zazpívala Hana Hegerová za doprovodu Petra Maláska. S velkým ohlasem u dětí se setkala námi vyhlášená soutěž *Vymysli a pojmenuj strašidlo,* do které nám obrázky zaslaly děti z celých Čech. Těší nás i zájem o výstavu *Patříme k sobě,* na které své práce vystavují děti se zdravotním postižením.

21. 2. – 27. 4.: Výstava výtvarné skupiny *Tolerance '95* (Jaroslav Bartoš, Jan Gabler, Jan Kanyza, Jaroslav Kříž, Václav Menčík, Jan Antonín Pacák, Rudolf Riedelbauch, Otto Soukup, Jan Šafránek, Zdeněk Vodička)

28. 2. – 30. 3.: *Miloslav Jágr – ilustrátor*

4. 4. – 13. 4.: *Patříme k sobě,* VI. ročník (výstava prací dětí zdravotně postižených)

24. 4. – 31. 8.: *František Ladislav Rieger – život a dílo* (výstava archivních dokumentů, dobových předmětů a fotografií – ve spolupráci s okresním archivem)

2. 5. - 8. 6.: *Malíři Pojizeří 2003* (L. Bucek, H. Hančová, N. Hlubučková-Soukupová,

K. Hlubuček, J. Jíra, J. Kanyza, J. Kasalová, J. Kasalová ml., M. Machat, L. Matoušová, V. Matoušová, R. Náhlovský, T. Plesl, V. Pokorný, B. Pospíšilová-Plívová, J. Rapin, M. Rusňák, J. Salaba, J. Solovjev, J. Solovjevová, V. Veselý, E. Vlasáková)

9. 6. – 28. 9.: *Do pohádkové země Víti Klimtové*

13. 6. – 6. 7.: *Jaroslav Klápště* (výběr z celoživotního grafického díla)

12. 7. – 17. 8.: *Jiří Anderle* (obrazy z cyklů *New Age* a *Vibrace)*

22. 8. – 28. 9.: *Pavel Ježek/Eva Vlasáková* (Na konci letní rovnodennosti)

6. 9. – 28. 9.: *Vymysli a pojmenuj strašidýlko*

3. 10. – 12. 11.: *Ludvík Kundera – Hora dění / Josef Ruszelák – Rytmus ticha* (výstava obrazů)

18. 11. – 30. 11.: *Podzimní kouzlo keramiky, vánoční stolování* (prodejní výstava)

12. 12. – 25. 1. 2004: *Nahlédnutí do depozitářů* (výstava nových sbírkových předmětů)

12. 12. – 1. 2. 2004: *Václav Pokorný – pocta umělci*

Práce se sbírkami

Nákup sbírek a jejich restaurování byly limitovány finančními možnostmi. Z tohoto důvodu nebyly zrestaurovány žádné předměty, u získaných předmětů byla provedena konzervace. V průběhu roku proběhla revize sbírkového fondu – kontrola umístění a fyzická inventura 1 893 kusů sbírkových předmětů.

Darem bylo do sbírek získáno 535 předmětů, zakoupeno 16 předmětů za 20225 Kč, vlastním sběrem 133 kusů. Systematicky doplňujeme sbírku textilu (dámské i pánské šaty, dětské oblečení, spodní prádlo, punčochy, klobouky, oděvní doplňky). Získaly jsme též výrobky firem Tofa, Kovap, Kovozávody, které dávají základ pro sbírku kovových a dřevěných hraček. Za zmínku stojí i broušené olovnaté sklo z dílny semilského skláře Cinka, dobové fotografie a pohlednice Semil a okolí. Potěšily nás i perličkové vánoční ozdoby firmy Rautis. Sbírky jsou průběžně evidovány v programu DEMUS.

Besedy, přednášky, kulturně výchovné akce

V únoru se uskutečnila beseda s básníkem Aloisem Volkmanem s autogramiádou jeho nové sbírky *Nepovinný předmět poezie,* v dubnu tradiční *Velikonoční jarmark* a v prosinci *Mikulášský jarmark,* 10. srpna vzpomínkové odpoledne k nedožitým pětasedmdesátinám malíře a grafika Vladimíra Komárka, v září vyhodnocení soutěže Vymysli a pojmenuj strašidýlko, v listopadu podvečer se Žofií Kanyzovou a Eliškou Pilařovou s povídáním o Lunárním kalendáři a časopisu Krásná paní. V průběhu celého roku probíhaly v muzeu *Hovory nad otevřenou biblí* a ve spolupráci s Městskou knihovnou přednášky o řemeslech.

Návštěvnost muzea

Od 9. června bylo zvýšeno vstupné na 10 Kč (dětské), 20 Kč (dospělí) a 50 Kč (rodinné), pro školní výpravy ponecháno 5 Kč. Celkem bylo evidováno 10 791 návštěvníků, ze vstupného byl příjem 86 918 Kč. Poctou pro naše muzeum byla návštěva Pavla Tigrida s chotí na vernisáži grafik Jaroslava Klápště.

Spolupráce s jinými institucemi, osobami a práce v komisích

Realizace některých výstav byla založena na dobré spolupráci s dalšími organizacemi, zejména se Státním okresním archivem v Semilech, Okresním muzeem Českého ráje v Turnově, Národním muzeem v Praze, Severočeským muzeem v Liberci, Muzeem východních Čech v Hradci Králové, Nakladatelstvím Albatros a Podkrkonošskou společností přátel dětí zdravotně postižených v Semilech. Dlouhodobě jsme získali k zápůjčce jedinečný model Riegrova mlýna z roku 1895 od Národního zemědělského muzea v Kačině.

Naše sbírkové předměty byly zapůjčeny na výstavy Krkonošskému muzeu v Jilemnici, Krkonošskému muzeu ve Vrchlabí, Moravské galerii v Brně, Správě Pražského hradu a Severočeské galerii v Liberci.

Poděkování patří i jednotlivcům, kteří zapůjčili výstavní materiály, předměty nebo se podíleli na přípravě výstav – zejména Doc. Věře Macháčkové-Riegrové, Haně Trynerové-Jágrové, Růženě Komárkové, Mgr. Jaroslavu Vávrovi, Petru Kábrtovi a Antonínu Langhamerovi.

Po celý rok o našich akcích pravidelně informoval Deník Pojizeří, pozvánky na výstavy či akce byly prezentovány v kabelové televizi, reportáže z výstav a vernisáží mohli diváci shlédnout též v kabelové televizi. Iveta Mečířová byla členkou kulturní komise MěÚ v Semilech, Jarmila Kuželová členkou komise vnějších vztahů a cestovního ruchu.

Hospodaření muzea

Ke dni 1. 3. 2003 byl vypovězen nájem prostor muzea Josefem Hyškou, paspartérská dílna.

Příjmy muzea činily 1 501 tis. Kč (z toho provozní dotace města a grant ministerstva kultury 1 326 tis., tržby 89 tis., nájem 21 tis., dar 5 tis., ostatní příjmy 59 tis.), výdaje 1 510 tis. Kč (mzdy 594 tis., brigádníci 64 tis., pojištění 221 tis., materiál 99 tis., energie 202 tis., opravy a údržba 80 tis., reprezentace 8 tis., ostatní služby 197 tis., FKSP 12 tis., odpisy investičního majetku 9 tis., ostatní 23 tis.), ztráta činila 4 tis. Kč. Muzeu bohužel nebyl navýšen rozpočet na zákonnou valorizaci mezd za rok 2003 ve výši 68 tis. Kč.

Iveta Mečířová

Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí roku 2003

Muzeum nadále fungovalo jako organizační složka města. Městské zastupitelstvo schválilo zakoupení nového počítače pro potřeby muzea a redakce časopisu *Větrník*. 10. října 2003 byl počítač do muzea dodán a po připojení na Internet byla zřízena e-mailová schránka (muzeum@vysokenadjizerou.cz).

Sbírky

Sbírky byly rozhojněny vstřícností dárců o malovanou skříň původně ze stanovských Trojánek, doplňující počet tohoto typu nábytku ve sbírkách do tuctu, dále o truhlu moučnici, lyže i lyžařskou obuv z různých období, vlčka, proutěný kočárek pro panenku, staré divadelní plakáty a jiné přírůstky. Z Vlastibořic byly získány cenné výpisky a historické rukopisné práce někdejšího vysockého kaplana Josefa Voborníka vstřícností jeho příbuzných, kteří nalezli po letech zmínku o jeho úmyslu nám je předat. Ing. Ladislav Havlíček nám poskytl kopie materiálů o svém otci, který se zasloužil o založení mechanoskopie. Bylo zakoupeno několik nových publikací do studijní knihovny a keramické zpodobnění Krakonoše z dílny Petra Ceé ze Semil. Do knihovny v přístavbě byla přestěhována část starých tisků a bylo započato s jejich opětovným tříděním za pomoci PhDr. Zdeňky Vaněčkové, CSc. a emeritní středoškolské profesorky Jarmily Benešové. Tamtéž byla přemístěna i část mladších součástí knihovny. Začalo se i s přesuny části sbírek z depozitáře mimo hlavní budovu do jejího vytápěného suterénu, kam objednány nové regály od Bergmana a Štěpána z Libštátu, s jejichž sestavováním započali v depozitáři vysočtí městští zaměstnanci v listopadu. Údržbu betléma Jana Metelky Kovárenského ze Sklenařic, který zůstává nejžádanější součástí zpří-

stupněných sbírek, prováděl průběžně Ing. Josef Hejral, který pomáhal i s řešením problémů kolem počítačů.

Kamenné fragmenty sloupu se sochou sv. Antonína Paduánského, jedné ze soch vystavěných kdysi na pozemcích Jakuba Nečáska, a *Božích muk*, přesněji kříže z vysockého morového hřbitova, o jejichž budoucím znovuosazení do krajiny se uvažuje, byly stále uloženy v prostorách muzea. K nim přibyly další zlomky svatoantonínského sloupu a kamenného kříže ze Staré Vsi. Loutky Josefa Róna byly přemístěny do bývalé ředitelny v přízemí, kam byly ve snaze o zabezpečení stabilnějšího klimatu přestěhovány v březnu i mnohé obrazy, dosud uložené u podkrovní obrazárny na přístřešcích neizolovaných od střechy. Všechny muzejní expozice, mimo obrazárnu, byly digitálně zfotografovány Romanem Kašťákem. Do centrální evidence sbírek bylo zapsáno dalších 137 položek.

Spolupracováno se Svazem lyžařů na výstavách a vzpomínkových akcích k výročí založení vysockého Skiklubu a Svazu lyžařů v Království českém. Muzeím v Jilemnici a ve Vrchlabí zapůjčeny sbírkové předměty na výstavy lékárenství i poštovnictví. K výstavě *Národní sousedské divadlo* v Miletíně zapůjčeny rovněž sbírkové předměty. Na výstavu děl Josefa Hýska do Oblastní galerie v Liberci byl zapůjčen jeho obraz *Břidlicový lom.* Filmařům připravujícím hraný dokumentární film *Mír jejich duši* zapůjčeny předměty k návleku koral, zobrazení císařského orla i jiné. Do Státního oblastního archivu v Litoměřicích – Státního okresního archivu Jablonec nad Nisou byla předána duplicitní řada jedenácti dílů Riegrova slovníku naučného. Pro přípravu výstavy k výročí města jsme spolupracovali s PhDr. Alenou Pazderovou a Státním ústředním archivem, a získali jsme tak barevné fotokopie katastrů tereziánského a josefinského pro město a přilehlé obce i soupisu poddaných podle víry z roku 1651. S přenosem dat změn do CES pomohl pan Noska z turnovského muzea. V témže muzeu i jinde, například ve vysockém Památníku ThDr. Karla Farského, pokračovaly dlouhodobé zápůjčky sbírkových předmětů z našeho muzea.

Služby badatelům, publikační činnost

Bylo uskutečněno okolo dvou set zápůjček badatelům a kolegům z jiných institucí, především z knihovních fondů muzea. Uskutečnilo se přes sedmdesát badatelských návštěv a nepočítaně drobných dotazů. Badatelské listy podle vzoru ze SOkA Semily jsou užívány, byť nesoustavně, od 20. listopadu 2003.

Badatelská témata

Bartoň Vladimír: *Grafik a malíř Jaroslav Skrbek*
Bartonička Jan: *Mítinky na Petruškových vrších; zahraniční letci – Štěpánek, Šimůnek; popisná čísla domů ve Vysokém nad Jizerou a Tříči; legionáři; škola ve Tříči; Oto Žanta*
Berka Pavel: *Lyžařské trofeje*
Březina Martin: *Dějiny filosofie; historická vlastivěda*
Čermáková Jana: *Hudební tradice Vysokého nad Jizerou a okolí* (DP)
Dědovská Jovana: *Kroje na Vysocku*
Dědovský Daniel: *Pověsti o strašidlech, zvyky a kroje na Vysocku; Josef Skrbek*
Ďoubalík Jiří: *Dějiny vysockého lyžování a skiklubu*
Dvořák Aleš: *Pranostiky; sochy a kříže*
Fišera Zdeněk: *Historie Nístějky*
Flousková Zdeňka: *František Ladislav Rieger; Kamil Muttich*
Futtera Láďa: *Krakonoš*
Gaida Heinz: *Staré fotografie a pohledy s lyžařskou tematikou*
Hájek Ondřej: *Nístějka*
Havlíček Ladislav: *Způsob připomínání významných osob ve vysockém muzeu*
Hejral Josef: *Historie vysockého Skiklubu*
Hejralová Daniela: *Korán*
Hampl Karel: *Zimní sporty*
Havránková Hana: *Historie výroby lyží a lyžování*
Holub Radek: *Historie lyžování*
Horný Milan: *Staré tisky*
Hrubá Darina: *Vlastivěda; Krakonoš*
Jakl Michal L.: *Vysocká městská pečetidla; zápisky kaplana Josefa Voborníka*

Jakubec Pavel: *MUDr. Adolf Šváb, primář vysocké nemocnice*
Jirásko František: *Matice česká a děkan Josef Kramář*
Jiřičová Lucie: *Socha sv. Josefa při cestě do Sklenařic*
Knop František: *Hrad Nístějka; místní jména*
Kolář Michal: *Kramářova vila*
Kořínková Šárka: *Vincenc Kramář*
Koudelková Eva: *Medijní kresby*
Křivánek Jaroslav: *Církev československá a ThDr. Karel Farský*
Kubíčková Věra: *Marie Vodseďálková*
Kubík Vladimír: *Vlastivěda; Hlavatišťata*
Kubina Václav: *Historie umění tesařů, kameníků a sochařů; architektura*
Kučera Miroslav: *Betlémy; lékárník Josef Kramář; církevní dějiny*
Kugler Edvard: *Starodružiníci*
Kurfiřt Roman: *Železo – naleziště, doly, zpracování*
Lněničková Jitka: *Podmalby na skle*
Lukáš Jan: *Vysocká městská pečetidla*
Lukeš Jiří: *Diapozitivy a negativy interiéru vysockého muzea*
Matasová Jindřiška: *Historie vysocké nemocnice*
Matura Jindřich: *Oděnívhodné na lyžařské „Závody po staru"*
Mencl Václav: *Lyžařské trofeje*
Novák Jiří: *Vysocký sloup se sochou sv. Barbory V loučkách*
Novotná Jarmila: *Staré zobrazení budovy vysocké hospodářské školy*
Ouředník Miroslav: *Architektura a Sklenařice*
Pazderová Alena: *Výpisy kaplana Josefa Voborníka z Archivu pražského arcibiskupství*
Pýcha Petr: *Karel Václav Rais a Adolf Kašpar na Vysocku*
Pičmanová Jana: *Řemeslnické a rolnické nástroje a stroje*
Pláteníková Helena: *Lázně Mšený*
Pospíšil Jiří: *Vysočtí fotografové František Hanuš a Josef Hladík*
Přibyl Tomáš: *Historická vlastivěda Vysocka*
Přibylová Zdenka: *Historická vlastivěda Vysocka*
Rodr Josef: *Památné stromy Vysocka*
Ron Vojtěch: *Zlomky dramatických textů ve vysockém muzeu, zvláště „Laučenj"*
Řehořová Ivana: *Marie Kubátová a krkonošské vánoce*
Seidl Zdeněk: *Staré fotografie lyžařů v pohybu*
Schreiber František: *Josef Nečásek Mydlářu z čp. 58, první ředitel vysocké hlavní školy*
Schreibrová Alena: *Josef Nečásek Mydlářu z čp. 58, první ředitel vysocké hlavní školy*
Sládková Alice: *Anglický a český jazyk; časopis Větrník; bačkorářské řemeslo*
Slavík Stanislav: *Lyžařství*
Socha Petr: *Historie lyžování*
Sojková Jana: *Vojákův mlýn*
Šebek Luděk: *Vlastivěda*
Šinkora Alois: *Historie vysocké pošty*
Škopek Jiří: *Památné stromy Vysocka*
Škorpíková Iva: *Historie vysocké nemocnice*
Špráchal Přemysl: *Regionální dějiny převážně v období středověku*
Šourek Ladislav: *Železo – naleziště, doly, zpracování*
Thelen Martin: *Spolky ve Vysokém nad Jizerou v I. polovině XX. století*
Tišnovský Ivan: *Papírové betlémy*
Trýzna Jaroslav: *Spiritismus, Bratrouchov; Amálie Kutinová; Ladislav Havlíček z Křížlic*
Valenta Jiří: *Ochotnické divadlo*
Vaváčková Jana: *Vlastivěda*
Vaverka Ondřej: *Určení druhu nalezené houby*
Veselská Libuše: *Fotografie stavby domu*
Vodseďálek Ivo: *Proces se zrádcem Janem Soukupem ze Tříče roku 1947; medijní kresby; zahradník Jaroslav Hevák; kaplan Josef Voborník; písmák František Rón; eskamotér Rudolf Hásek a básník J. H. Krchovský z vysockého rodu Hásků*
Zita Josef: *Videozáznamy semilské televize z Vysokého*
Zuzánek Jaroslav: *Pomníky padlých obou světových válek*

Na jaře byla do muzejní distribuce předána jednoduchá barevná papírová skládačka – její vydání v Jablonci nad Nisou a zařazení do širšího souboru proběhlo ve spolupráci s ostatními členy Asociace muzeí a galerií v rámci Libereckého kraje. Pokračovala pravidelná spolupráce s novináři, především s *Deníkem Pojizeří*, měsíčníkem *Krkonoše*, časopisem *Vlasta* a s redaktorkou Eliškou Pilařovou. Vladimír Kubík pro semilskou kabelovou televizi leccos natáčel o městě Vysokém nad Jizerou a například k výročí založení vysockého Skiklubu a Svazu lyžařů v Království Českém zahrnul i expozice historie lyžování ve vysockém muzeu, během času zachytil i pohyblivý betlém.

Opatřeny byly pamětní tabulky na rodné domy JUDr. Karla Kramáře (čp. 10) a PhDr. Vincence Kramáře (čp. 137), za

spoluúčasti majitelů obou budov, během příprav semilské konference týkající se osobnosti JUDr. Františka Ladislava Riegra. Pracovníci muzea spolupracovali na sborníku, který se chystal na rok 2004 k oslavám 650. výročí první doložené zmínky o vysockém městském titulu. Z velké části na půdě muzea již tradičně vznikal dvouměsíčník *Větrník.*

Výstavy a expozice

Muzeum v roce 2003 navštívilo celkem 6612 osob platících i neplatících, převážně předškolního věku a denně pouze odhadem evidovaných. Z návštěvníků přišlo nejvíce (990) v červenci. Největší návštěvnost byla v úterky (cca 1389) a středy (cca 1290), po pondělním zavíracím dni, snad tak tato skutečnost návštěvníky kumulovala právě na ně. Teprve poté se objevuje pro Vysoké důležitý pátek (cca 1082), kdy se konává návštěvní den ve vysocké nemocnici a čekající pacienti hledají rozptýlení v nedalekém muzeu.

Pro sté výročí založení Skiklubu a Svazu lyžařů v království Českém byla znovu upravena expozice lyžování a postupně po několika průběžných změnách byla v září nově nainstalována expozice divadelní, kterou samostatně vytvořili členové Divadelního spolku Krakonoš (zvláště Jan Hejral ml. a Lenka Richtrová), exponáty jsou i kostýmy a rekvizity. Počátkem března byl znovu vystaven model kácení dřeva v Pasekách nad Jizerou po osazení nových figur, zhotovených náchodským řezbářem Václavem Kubinou podle fotografií zcizených výtvorů Františka Hanuše. V půdní obrazárně bylo vystaveno rozměrné sršní hnízdo, darované místním zemědělským družstvem. Na přelomu roku 2003/2004 byla expozice doplněna malou výstavkou vánočních zvyků.

V přízemí muzea se v průběhu roku uskutečnila řada drobných výstav, jako např. *Helkovický zvon, Betlémy s ukázkou současné tvorby, Zkamenělý svět* (kameny ze sbírky Josefa Malého z Rovenska pod Troskami), *V čem se kdysi chodívalo* (k vymření bačkorářů *na Vysočině*), *Ručně tkané koberce z kraje ‚Zapadlých vlastenců'* (práce Blanky Staňkové z Pasek nad Jizerou), *F. L. R.* (k stému výročí úmrtí JUDr. Františka Ladislava Riegra, někdejšího vysockého školáka), *Městský znak, KLT* (předvádění výrobků a výrobních technik pražským Klubem lidové tvorby, který měl své obvyklé soustředění ve Stanovém), *Věra Zbrojová, Výroba snowboardů v Čechách.* (ze sbírek Lukáše Schrödra s dokumentací postupu výroby a ukázkami výtvarné práce designéra). V přízemní výstavní síni pokračovaly z dřívějška též výstavka skla, psacích potřeb a strojů doby mezi oběma světovými válkami a výstavka lyžařských trofejí.

Půda muzea sloužila pro rozsáhlejší výstavy:

Prosinec 2002 až březen 2003: *Cestou k Vysokému.* Výstava barevných fotografií Aleny Duškové;

Duben a červenec: *Krkonoše a Podkrkonoší.* Výstava fotografií Hany Pochopové;

Květen až červen: *Umění ve Vysokém.* Výstava fotografií z prostředí vysockého ústavu chirurgie ruky a plastické chirurgie pohledem Ivana Knotka a (do 28. 6. 2003) dřevořezeb k téže tematice od Milana Pejřimovského;

Srpen až listopad: *Mirek Kaufman & barevný experiment.* Výstava obrazů a drobných plastik;

Listopad 2003 až leden 2004: *Koukej, dojdeme tam?* Výstava fotografií a obrázků Davida Schmoranze

Zaměstnanci

Muzeum řídil do 31. 10. 2003 Vladimír Hladík (od 3. 4. do 30. 6. hospitalizován). Provoz muzea zajišťovaly Jana Vaváčková (na částečný úvazek), která k tomu působila i jako městská kronikářka, a Mgr. Alice Sládková (na částečný úvazek), zároveň podíl na redakci časopisu *Větrník.* Od 1. 10. 2003 nastoupil nový odborný pracovník

Michal L. Jakl. Příležitostně během roku vypomáhala Daniela Hejralová a Michal L. Jakl. Řízení muzea bylo rozděleno mezi starostu a tajemníka městského úřadu.

Michal L. Jakl

Státní okresní archiv Jičín v roce 2003

Přehled o množství archiválií

Ke dni 31. 12. 2003 bylo v evidenci Státního okresního archivu v Jičíně vedeno 4568,94 bm archiválií, které byly rozděleny do 2105 archivních fondů. Stav zpracování se z důvodu pokračující reinventarizace kmenových fondů proti loňskému roku podstatně nezměnil – uspořádáno bylo 2005,35 bm (z toho inventarizováno 1997,57 bm), nezpracováno nadále zůstává 2563,59 bm. Vyjádřeno v procentech se množství zpracovaného materiálu na konci r. 2003 pohybovalo stále na hranici 44 %. Počet evidenčních pomůcek vzrostl na 453. V průběhu roku jsme přijali 69 přírůstků o rozměru 70,75 bm. Co do rozsahu byl přírůstkem roku jednoznačně archivní materiál Okresní prokuratury Jičín z let 1963–1988, jehož jsme převzali téměř 35 bm. Za nejcennější zisk však lze považovat cechovní artikule Cechu kovářů, zámečníků, truhlářů, bednářů, kolářů Lázně Bělohrad a Cechu mlynářů, pekařů Lázně Bělohrad z roku 1722. Delimitace archivního materiálu se v tomto roce nekonaly.

Předarchivní péče

Během roku 2003 vykonali naši pracovníci 27 revizí spisové služby. Objekty naší kontrolní činnosti se tentokrát staly především podniky a římskokatolické farní úřady. Provedli jsme však také archivní dohlídku ve spisovnách městských úřadů v Hořicích, Jičíně a Nové Pace, čímž jsme zahájili další *kolo* revizí spisové služby u městských a obecních úřadů. Dále jsme v rámci předarchivní péče poskytli 16 metodických konzultací, schválili 9 spisových a skartačních řádů a posoudili 54 skartačních návrhů.

Zpřístupňování archiválií

Hlavním úkolem pořádacích prací se v roce 2003 stala reinventarizace *Okresního úřadu Jičín*, která byla vzhledem k velkému rozsahu fondu rozložena do dvou let. Na konci tohoto roku bylo z celkové metráže 253,26 bm zpracováno 153,03 bm, tedy více než polovina fondu. Zcela nově bylo zpřístupněno také 14 menších fondů, mezi nimiž převládaly lidové peněžní ústavy (*Obecní spořitelna Jičín /1858/ 1861–1948 /1954/, Občanská záložna Jičín 1861–1948, Okresní hospodářská záložna Jičín /1836/ 1882–1948 /1954/, Městská spořitelna Nová Paka /1880/ 1889–1948 /1954/, Občanská záložna Nová Paka 1862–1948 /1951/, Okresní hospodářská záložna Nová Paka /1785/ 1883–1948 /1949/, Městská spořitelna Hořice 1890–1948 /1953/, Občanská záložna Hořice 1864–1948, Okresní hospodářská záložna Hořice 1884–1948).* Své definitivní podoby se v tomto roce dočkal též inventář osobního fondu *Josefa Jíry (1859) 1863–1949 (1951)*, který v rámci své odborné praxe zpracovala v roce 2001 tehdejší studentka oboru archivnictví-historie na PedF UHK Daniela Vondráčková. Celkem bylo v průběhu roku 2003 zpracováno 193,39 bm, z nichž po provedení vnitřní skartace vzniklo 189,39 bm nově uspořádaného archivního materiálu.

Archivní knihovna se v roce 2003 rozrostla o dalších 652 svazků. K 31. 12. 2003 jsme evidovali 18 577 knihovních jednotek, po odečtení vyřazených multiplikátů činil skutečný stav 16 817 svazků. Knihovna je pouze prezenční a slouží pro potřeby pracovníků archivu a badatelů, kterým bylo v tomto roce poskytnuto 415 zápůjček. Prostřednictvím MVS bylo vypůjčeno 8 publikací.

Využívání archiválií

S uspokojením lze konstatovat, že zájem badatelů o studium v našem archivu rok od roku stoupá. V roce 2003 v naší badatelně studovalo 222 osob, které vykonaly celkem 695 studijních návštěv. Jako obvykle se okruh badatelských témat zaměřoval především na regionální dějiny a genealogii, velmi často byla též využívána Sbírka stavebních spisů ONV Jičín. Kromě toho jsme vyřídili značné množství žádostí o vyhledání podkladů pro různá majetkoprávní řízení, potvrzení doby studia či zaměstnání pro důchodové zabezpečení atd. Během roku archiv poskytl 97 zápůjček archivního materiálu.

Na plnění vědecko-výzkumných úkolů se naši archiváři ani v tomto roce nepodíleli. Ředitel archivu PhDr. Jindřich Francek byl stejně jako v předcházejících letech členem redakční rady Východočeského sborníku historického. Během roku navštívily archiv tři exkurze žáků základních škol a pro studenty Lepařova gymnázia Jičín byly uspořádány dvě přednášky o diplomatice.

V oblasti publikační byl nejvíce činný opět PhDr. Jindřich Francek. Za zmínku stojí především jeho studie *Královéhradečtí pytláci v 16. století.* In: Povoláním archivář. Sborník k 60. narozeninám Petra Zimmermanna, Hradec Králové 2003, s. 53–62, a článek *Z dějin hrdelního soudnictví.* In: Krkonoše – Jizerské hory, *36,* 2003, č. 1, s. 46–47; č. 3, s. 46–47. Mgr. Karel Chutný publikoval studii o životě a díle regionálního hudebního skladatele Josefa Jiřího Straky (*Josef Jiří Straka a jeho rodinný hudební archiv.* In: Z Českého ráje a Podkrkonoší. Sv. 15. Semily 2002, s. 185–195) a Jaroslava Krausová pokračovala v mapování dějin soboteckých spolků (*O Sokolu / TJ Sokol v Sobotce.* In: Od Ještěda k Troskám, *10, (26),* č. 5–6, Turnov 2003, s. 201–205).

Personální a správní situace

Státní okresní archiv Jičín je od 1. srpna 2002 organizační jednotkou Státního oblastního archivu Zámrsk. V jeho personálním stavu nedošlo v roce 2003 k žádným změnám. Funkci ředitele archivu zastával nadále PhDr. Jindřich Francek, kterého v době jeho nepřítomnosti zastupoval Mgr. Karel Chutný. Mezi ostatní pracovníky patřily archivářky Bc. Markéta Česáková (po dobu mateřské dovolené Mgr. Radky Janků), Milena Heligrová, Mgr. Alena Jurigová, Jaroslava Krausová, administrativní pracovnice Milada Dufková, uklízečka Eva Mazánková a domovník Zdeněk Jahelka.

V měsíci červnu u nás absolvovala odbornou archivní praxi Petra Konečná, studentka 1. ročníku bakalářského studia archivnictví-historie na PdF UHK.

Umístění a vybavení archivu

V umístění archivu nedošlo k žádným změnám. Během roku byla dokončena podlaha depozitáře ve čtvrtém podlaží, jehož část byla od září pronajata Městskému úřadu Jičín pro účely jeho dílčí spisovny. Současně byla zakoupena nová kopírka (Minolta DI 2510), čtyři nové PC a dvě tiskárny.

Alena Jurigová

Literární archiv PNP, pracoviště Staré Hrady, v roce 2003

Již 35 roků existuje pracoviště Literárního archivu Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech. V květnu 1969 byla uzavřena nájemní smlouva na první opravené prostory zámku, v říjnu téhož roku se do Starých Hradů stěhovaly první archivní fondy. Zprvu zde byl jen archivní depozitář bez personálního obsazení, ale materiálu přibývalo, a tak v červenci roku 1971

sem nastupuje na čtvrtinu úvazku prom. hist. Karol Bílek, tehdy noční hlídač ČSAD v Sobotce. Po několika měsících mu je již jako zaměstnanci PNP částečný úvazek změněn na celý a archivní regály zabírají další místnosti postupně opravovaného zámeckého areálu.

Dnes tu je uloženo již 29 338 kartonů archivního materiálu (1569 fondů a sbírek), což spolu s dalšími písemnostmi představuje 5200 běžných metrů archiválií. Jsou to asi tři čtvrtiny všeho, co je v LA PNP uloženo.

Rozrostl se i počet pracovníků, dnes jich tu pracuje 12 (polovinu tvoří pracovníci ostrahy, dále 4 archiváři, administrativní pracovnice a uklizečka). V práci pomáhají i mladí brigádníci z řad vysokoškolských studentů (v roce 2003 Jana Andrýsková, Eva Bílková ml., Dominik Hrodek, Jitka Chmelíková, Jana Karlická, Zuzana Kulová a Ondřej Macura z FF UK Praha, Jitka Bílková, Tomáš Breň a Adéla Novotná z PedF UK Praha, Jana Pavlíčková a Alena Pešková z MU Brno, Tomáš Hylmar z UJEP Ústí nad Labem), dále pražští gymnazisté František Brož a Gabriela Romanová a učitelka Irena Škodová z Libáně. Archivní praxi zde vykonávaly i studentky pedagogické fakulty TU z Liberce Olga Jakubcová a Vladimíra Matoušová a 17 studentů Jihočeské univerzity České Budějovice. Na pracovišti krátkodobě pracovali i zaměstnanci LA PNP z Prahy Hana Klínková, Jan Linka, Naděžda Macurová, Ilona a Miloš Sládkovi a Jaromír Steklík. Jako konzultanti se uplatnili Dagmar a Josef Blümlovi, Bohumil Jiroušek a Milena Lenderová z HÚ JU České Budějovice, Věra Brožová a Bohdan Zilynskyj z PedF UK Praha, Alena a Michal Přibáňovi z PedF MU Brno, Martin Sekera z Knihovny Národního muzea Praha a Aleš Zach z Ústavu pro českou literaturu AV ČR Praha. Při stěhování archiválií a zařízení, malování a stavbě nových archivních regálů a dalších pracích pomáhali i badatelé, praktikanti a příslušníci ostrahy.

Celkem bylo v roce 2003 zpracováno 16 archivních fondů (9848 archivních jednotek) a zrevidováno dalších 10 archivních fondů (6185 archivních jednotek). Další fondy byly rozpracovány nebo opatřeny prozatímními soupisy. Z nových přírůstků přibyly písemnosti prof. Jany Hofmanové, Vojtěcha Kabeláče a Jaroslavy Holubové z Jičína, dr. Jana Orta z Hradce Králové a Josefa Vaci z Brna.

O rostoucím významu starohradského pracoviště svědčí i návštěva 123 badatelů (z toho 6 bylo zahraničních – z Holandska, Polska a Ruska). Vykonali 667 badatelských návštěv. Do pražské studovny bylo odesláno 401 výpůjček, písemných dotazů bylo vyřízeno 40. Bylo zde rovněž 9 exkurzí (studenti z pražské a královéhradecké univerzity, žáci ZŠ Sobotka, pracovníci Státního okresního archivu Jablonec nad Nisou, spisovatelé Klubu autorů literatury faktu a knihovnice z celé České republiky – účastnice festivalu *Jičín – město pohádky*).

Pracovníci LA se zúčastnili 7 vědeckých konferencí, 2 kulturních festivalů, přednesli 18 přednášek a proslovů, Karol Bílek vedl 2 kursy literárního archivnictví na Univerzitě v Hradci Králové, Eva Bílková vedla historický kroužek Lepařova gymnázia v Jičíně. Uváděla rovněž všechny vernisáže a kulturní pořady ve Starých Hradech. Dvakrát zde natáčel Český rozhlas a dvakrát Česká televize.

Dále byli pracovníci členy 5 redakčních rad časopisů, sborníků a edic, redigovali 4 knihy a sborníky, publikovali 12 větších článků. Zajišťovali i průběh 4. ročníku *Hudebně literárního festivalu* ve Starých Hradech, dvoudenního setkání *Klubu autorů literatury faktu* a celostátního setkání knihovnic.

Plnili jsme i všechny další úkoly, které přinesl rok 2003. Byl to také rok, kdy naše pracoviště bylo vybaveno internetem.

Eva Bílková

Regionální muzeum a galerie Jičín v roce 2003

Rok 2003 byl pro Regionální muzeum a galerii v Jičíně relativně úspěšný. Získali jsme první cenu v soutěži GLORIA MUSAEALIS v kategorii nejlepší expozice roku 2002, kterou jsme převzali 16. května 2003 v Národním muzeu v Praze. I v roce 2003 jsme kladli důraz na výstavní činnost a věnovali jsme pozornost veřejnosti a zvláště mládeži. Muzejní univerzita vzdělávání pro 1. – 3. věk se prezentovala pěti samostatnými cykly, tematicky zaměřenými na archeologii (2 cykly), zoologii, rozpravy o hře a na urbanistické koncepty Valdštejnových architektů. Výjimečnou událostí roku byl výstavní projekt *Jménem pracujícího lidu... Jičínsko 1948 – 1989.* Výsledek tříletých příprav a studia pramenů historika muzea Mgr. Hany Fajstauerové byl návštěvníkům muzea a galerie zpřístupněn dne 26. února 2003, u příležitosti 55. výročí únorových událostí. Celek dostal podobu tří navzájem propojených výstavních celků na různých místech jičínského muzea (jedním z nich byla i autentická pozorovatelna Státní bezpečnosti na jičínském zámku), dále pracovních listů pro školní mládež a nakonec i doprovodných přednášek. Těch se uskutečnilo během pořádání výstavy dvaadvacet, z toho dvacet pro školy. Zahájili jsme celoroční projekt *Cestička do školy*, v němž jsme spolupracovali s 15 školami okresu Jičín, iniciovali na nich projektové vyučování, jehož cílem bylo dokumentovat proměnu krajiny ve druhé polovině minulého století. Jičínské muzeum se také stalo hlavním koordinátorem projektu *Mariánská zahrada*, na který jsme získali grant od Open Society Fund Praha z programu *Neziskové organizace na cestě do EU.* Cílem bezmála dvouletého projektu je najít partnery a připravit s nimi dlouhodobý proces obnovy kulturní krajiny bývalého schlikovského panství. Centrum muzejní pedagogiky, které bylo zřízeno v r. 2002, se úspěšně prezentovalo projektem *Eliška Smiřická a její rodina.* V něm využilo principy dramatické výchovy pro prezentaci muzejní historie. Výsledné prezentace se zúčastnili učitelé dramatické výchovy, účastnící kursu pořádaného Artamou Praha. Ve dnech 10. – 12. 4. proběhla v Jičíně za spolupořadatelství přírodovědného oddělení RMaG celostátní konference České a Slovenské etologické společnosti.

Rekonstrukcí objektu bývalé fary v Robousích jsme získali nové úložné prostory pro sbírkový fond. Během roku tam byla deponována část sbírkového fondu knihovny a přírodovědného fondu. Muzeum a galerii navštívilo v roce 2003 celkem 19 808 platících návštěvníků. Dalších 4 až 5 000 účastníků odhadujeme na dalších akcích muzea, jako byla např. dílna výroby škapulířů při festivalu *Jičín – město pohádky*, vynášení Moran, *Svatojánská noc, Café muzeum atd.* V roce 2003 byla vydána dvě čísla Muzejních novin: v květnu číslo věnované obci Cholenice a v prosinci obcím Hubojedy a Plhov.

V současné době má stálá expozice v jičínském muzeu šest částí:

1. Vlastivědná expozice – jičínský region v období od pravěku po rok 1989 s interaktivními předměty historického charakteru (kopie), s nimiž se mohou návštěvníci prakticky seznámit
2. Terče jičínských ostrostřelců
3. Konferenční sál
4. Katedrála uprostřed krajiny – propojením muzea s panskou oratoří v kostele sv. Jakuba Většího
5. Valdštejn a jezuité
6. Hernu a dílnu, kde se mohou děti i dospělí stát staviteli modelu města Jičína a uplatnit své manuální schopnosti na dalších tématických objektech

Sbírky

Počet evidenčních čísel přírůstků zapsaných za rok 2003 činil celkem 471, z toho

je 340 čísel v přírůstkové knize, 131 ve sbírkovém fondu knihovny. Z 340 přírůstkových čísel tvořily dary 332, z vlastních zdrojů 345 (archeologie), starý sbírkový fond 139. Pět přírůstkových čísel pochází z převodu z bývalého Okresního úřadu v Jičíně.

Celkový počet konzervovaných a restaurovaných předmětů činil 286, z toho 10 ks textilní dílna, 7 ks konzervátorská dílna dřevo (složitější zásahy s tvorbou nových chybějících částí a inkrustace), 269 ks v dílně kovo (převážná část mince).

Regionální muzeum a galerii v Jičíně navštívilo 116 badatelů, z nichž největší počet tvořili badatelé regionálních tiskovin (64), dále fotoarchivu (26), ostatní fondy navštívilo průměrně šest badatelů.

Výstavní činnost

První výstava v galerii byla věnována dílu *Jana Solovjeva*, regionálního malíře, ilustrátora a sochaře. Výstava *Jménem pracujícího lidu... Jičínsko 1948 – 1989* dokumentovala historické období komunistické nadvlády v regionu. Jednotlivé pasáže se týkaly církve, soukromé malovýroby, zemědělců, velká část byla věnována i vzpomínkám a materiálům z osobních pozůstalostí. Materiály byly získány z terénu, SOkA Jičín, SOA Zámrsk, z Literárního archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Archivu ministerstva vnitra a ze soukromých sbírek. Výstava byla obohacena i dobovými nahrávkami vysílání radia Svobodná Evropa, získanými z Českého rozhlasu Praha. Ztvárnění přírody, přírodních elementů a tvorbě zahrad se dlouhá léta věnuje *Miroslav Pacner*. Od 2. 5. do 8. 6. jsme vystavili výběr z jeho díla. Petr Nikl, výtvarník ryzí imaginace, vytvořil svou výstavou *Nástroje okamžitých her* během prázdnin neopakovatelnou atmosféru: všechny exponáty zvučely, pohybovaly se anebo vyprávěly své příběhy o znovuožívení v nových souvislostech. V následujícím termínu byla představena skupina pražských výtvarníků *Tolerance 95*. V předposlední výstavě roku 2003 byla veřejnost seznámena s grafikami francouzského malíře *Jeanna Miotta*. Zápůjčku zprostředkovala Nadace Reinera Maria Rilkeho. Návštěvnicky úspěšnou se stala závěrečná výstava roku *Medvídek, nejmilejší dárek*. Její základ tvořila sbírka paní Venclíkové, k níž však přibylo na 450 medvídků od spoluobčanů, přátel galerie, lidí z Jičína i okolí. Ti zapůjčili své medvědy spolu s rodinnými fotografiemi, tj. autentickými doklady toho, jak dlouho a po kolik generací již předmětný exponát v rodině působí, a jak se za ten čas změnila vizáž medvěda i jeho majitelů... Naši spoluobčané tak pomohli vytvořit nevšední expozici s rysy komunitního projektu, na jejímž vzniku mají sami návštěvníci vlastní podíl.

Ve výstavní chodbě muzea byl rok 2003 zahájen výstavou *Pohlednice Českého ráje ze sbírky Ing. Karla Čermáka*. Žáci Základní umělecké školy v Nové Pace pod vedením paní učitelky Krausové předvedli techniky batikování, barvení, háčkování, pletení a nazvali svoji prezentaci *Šaty dělají člověka*. Od 21. 3. do 21. 4. vonělo ve výstavní chodbě muzea dřevo opracované *Ivanem Šmídem*, regionálním výtvarníkem-amatérem, obdařeným citem ke všemu, co s přírodním materiálem souvisí. *Nové přírůstky do muzea* jsme vystavili v květnu a v červnu. Na přátelské setkání s hudbou a s mletím a podáváním pravé muzejní kávy, nazvané *Café muzeum*, jsme pozvali všechny dárce, kteří obohatili dary naše sbírky, abychom jim i tímto poděkovali za přízeň. O prázdninách si návštěvníci mohli prohlédnout *Loutkářské objekty Miroslava Trejtnara* a s podzimem se nastěhovali do výstavní chodby *Ptáci Českého ráje*. Výstavu doplnil cyklus tématických přednášek. Nedávno probíhající stavebně historický průzkum Valdštejnské loggie, prováděný Ing. arch. Uličným, vyústil ve výstavu *Valdštejnovo casino s loggií – vévodova vyhlídka uprostřed Terra felix*. Výstava *Vánoční a novoroční pří-*

ní ze sbírky Zdeňka Cinkána zakončila výstavní program muzea na rok 2003.

Jaromír Gottlieb

Hořické muzeum v roce 2003

Sbírky

Do přírůstkové knihy bylo v roce 2003 zapsáno celkem 58 položek. Z nejzajímavějších uvádíme: kronika BSP Jesle Mileta a album fotografií z let 1967 – 1983, sborník k setkání folklorní skupiny Mateník, fotoalbum Okresního samosprávného sboru v Hořicích z let 1855 – 1930, dívčí halenka bílá s červeným lemováním, náležející ke kandušce z modrotisku (typický oděv hořických dívek v období Protektorátu), vlaječka k dívčímu sokolskému kroji z roku 1948, zástěra z křížkovou výšivkou, vzorníky a střihy z hořické Vesny, soubor fotografií z historie hořického loutkářského souboru, hrneček s obrázkem základní školy Na Habru (k 100. výročí školy). Dále byla doplněna sbírka obalů hořických trubiček a sbírka pohlednic a založena sbírka informačních a propagačních předmětů města Hořice.

Pokračovalo se ve zpracování fotografií z fotoarchivu muzea a z hořických kronik v aplikaci *ProMuzeum.* Celkem bylo v roce 2003 převedeno do počítačové databáze více než 5000 záznamů s příslušnými náhledovými fotografiemi a vzájemnými odkazy. V závěru roku bylo rozšířeno programové vybavení o oborové aplikace *Archiv událostí* a *Bibliografie.*

Byla restaurována busta hraběte Harracha, dno výstavního sudu z hořického pivovaru a před vystavením ošetřeny další předměty z *Výstavy českého severovýchodu* 1903.

SZEŠ a VOŠRV Hořice byly zapůjčeny historické snímky školních budov pro jubilejní almanach, historické snímky obce zapůjčeny ObÚ Sukorady, Regionální muzeum Chrudim si půjčilo katalogy a ceníky hořických hraček. Galerii plastik zapůjčeny předměty z pozůstalosti Quido Kociana pro chystanou výstavu.

Muzeum si vypůjčilo ze soukromých sbírek upomínkové předměty pro *Vzpomínku na hořickou výstavu 1903,* dále autorské soubory pro sochařské a malířské výstavy, díla Vlasty Prachatické z Národní galerie a z MZV ČR.

Do studijní knihovny bylo získáno celkem 55 svazků, z toho 26 do konzervačního fondu BH. Ze studijní knihovny bylo zapůjčeno 25 svazků, 1 zápůjčka prostřednictvím meziknihovní výpůjční služby.

Služby badatelům

V roce 2003 byl předložen materiál 52 badatelům, kteří vykonali v muzeu rekordních 141 návštěv (dosud největší evidovaný počet badatelů v historii muzea), z nich 35 navštívilo badatelnu pouze jednou, 12 z nich dvakrát, 5 třikrát a 4 čtyřikrát. Nejpilnějšími badateli byli Jiří Nosek z Lukavce (Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem), který zde zpracovával svou diplomovou práci na téma *Hořičtí ochotníci* a navštívil badatelnu celkem 20x, Jana Cermanová z Doubravice (Filosofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze), která zde čerpala podklady k diplomové práci o Galerii plastik a muzeum navštívila celkem 17x (další 2 návštěvy vykonala přímo v galerii), a Jaroslav Kotrbáček z Hořic, který při 14 badatelských návštěvách čerpal podklady pro svou knihu o historii motocyklových závodů.

Kromě výše uvedených univerzit zde dále studovali posluchači z Univerzity Hradec Králové, z Masarykovy univerzity v Brně a z Technické univerzity v Liberci, kteří zde čerpali podklady pro své diplomové a seminární práce, a studenti hořických středních škol – Gymnázia a SOŠ, Střední zemědělské školy a vyšší odborné

školy rozvoje venkova a sochařsko-kamenické školy (seminární práce a příprava na průvodcovské zkoušky).

Z vědeckých pracovišť navštívili hořické muzeum PhDr. Martin Horyna (Jihočeská univerzita České Budějovice), který zde již po několikáté studoval renesanční kancionál z miletínského kostela, a PhDr. Eva Bílková z Literárního archivu Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech, jež ze zdejších sbírek čerpala podklady pro sborník ke 150. výročí prvního vydání Erbenovy Kytice. Dále zde pracovnice Státní vědecké knihovny v Hradci Králové prováděly soupis regionálních periodik, pracovnice Regionálního muzea v Chrudimi studovala archiv Podkrkonošského průmyslového muzea a Hořického hračkářského družstva, pracovníkovi Národního památkového ústavu Pardubice byly poskytnuty údaje o zdejších uměleckých památkách a školám Na Habru a Na Daliborce byly poskytnuty potřebné doklady k jejich historii při příležitosti 100. výročí jejich založení. Dalšími badateli byli kronikáři obcí, členové spolků a soukromí zájemci. Další badatelské dotazy byly zodpovězeny písemně, telefonicky nebo e-mailovou poštou.

Další odborná činnost

– zpracování historie loutkového divadla včetně realizace výstavy v DK Koruna

– zpracování historie divadelního sálu jako přílohy k žádosti o státní dotaci pro ministerstvo kultury

– spolupráce s Informačním a poradenským střediskem pro místní kulturu, odborem ARTAMA na přípravě stálé expozice pro muzeum ochotnického divadla v Miletíně, pro níž byl pořízen rozsáhlý soupis materiálu o hořickém ochotnickém divadle včetně příslušných kopií

– účast na vědecké konferenci ke 100. výročí úmrtí Františka Ladislava Riegra a přednesení příspěvku o vztahu Riegra k Hořicím a o historii Riegrova obelisku včetně jeho zpracování pro sborník

– poskytnuty doklady a informace o hořických památkách odboru kultury (památková péče) MÚ Hořice – kostel sv. Gotharda a zádušní hřbitov a náhrobek Jana Pečeného u děkanského kostela

– dokumentace historických a uměleckých památek pro mikroregion Podchlumí

– uspořádání akcí v synagoze při příležitosti Evropského dne židovské kultury

– teoretická příprava a realizace výstavy v hořické synagoze a přednáška Terezie Dubinové na téma *Judaismus* v září 2003, výstava byla na požádání přístupná školám až do konce října

– v Židovském muzeu v Praze bylo zahájeno pátrání po hořických židovských památkách

– odborná pomoc Klubu českých turistů při přípravě oslav 580. výročí gothardské bitvy a 130. výročí postavení Žižkova pomníku

– poskytnutí písemných a fotografických dokladů OS Paměť Českého ráje a Podještědí o významném hořickém rodáku Václavu Kudrnáčovi pro článek k 80. výročí jeho narození

– byly poskytnuty potřebné doklady a odborná pomoc ZŠ Na Habru při přípravě almanachu k 100. výročí školy

– zpracování nového návštěvního řádu, badatelského řádu a spisového a skartačního řádu pro všechna pracoviště Městského muzea a galerie v Hořicích

– členství dvou pracovníků v komisi pro kulturu a rozvoj cestovního ruchu Rady města Hořice

– členství ve štefanské komisi, spolupráce při organizaci slavnostního večera s tradičním předáváním cen Jivínského Štefana v Hořicích v r. 2003

– spolupráce na přípravě oslav 120. výročí založení SPŠKS (příprava publikace)

Vzdělávání

Odbornou praxi vykonávali v muzeu Michal Munzar (VOŠ RV Hořice) – 7 týdnů a Lucie Paroboková (Gymnázium

a SOŠ Hořice) – 1 týden. Škola muzejní propedeutiky pořádaná AMG v Praze (2003/2004), Letní škola historiků pořádaná Ústavem historických věd Univerzity Hradec Králové.

Ediční činnost a propagace

Byly připraveny doprovodné materiály k vlastním akcím, pozvánky, plakáty a tiskové zprávy k výstavám. Průběžně probíhalo pořizování a soustřeďování ikonografického a faktografického materiálu k dalším informačním publikacím. Pravidelné publikování historických aktualit v Hořickém kulturním zpravodaji. Seriály o Šafránkově kronice a o lidových stavbách v kresbě Oskara Teimera v časopise *Pod Zvičinou*. Soustavná spolupráce s dalšími místními a regionálními periodiky. Realizovali jsme vlastivědné a populárně historické články v *Hořických novinách*, dále v *Novinách Jičínska*, *Nových novinách*, ve sborníku *Z Českého ráje a Podkrkonoší* a v některých dalších. Na vydávání všech hořických periodik se muzejní pracovníci významně redakčně podílejí.

Výstavy a expozice

Čtyři roční období v díle Oskara Teimera. 7. 11. 2002 – 23. 2. 2003 ve Štorchově síni muzea. Připraveno k autorovu životnímu jubileu.

Pod Zvičinou. V Malé síni 7. 11. 2002 – 31. 3. 2003. Výstava věnována historii oblíbeného regionálního periodika a jeho tvůrcům. Uspořádáno k 10. výročí obnovení časopisu a také jako pendant k výstavě Oskara Teimera.

Po roce: Setkání žáků Karla Nepraše. Ve Štorchově síni 13. 3. – 21. 4. 2003.

Josef Blecha: Karikatura v hudbě, hudba v karikatuře. V Malé síni 17. 4. – 6. 6. 2003.

Růžena Šromová, tapisérie. Ve Štorchově síni 23. 5. – 15. 6. 2003.

Michail Ščigol, Se Šporkem a Braunem. Štorchova síň 24. 4. – 18. 5. 2003.

Vlasta Prachatická, portréty. Ve Štorchově síni 19. 6. – 24. 8. 2003. Instalace prof. Stanislav Kolíbal.

Pavel Mizera, sochy. Štorchova síň 4. 9. – 6. 11. 2003.

Vzpomínka na hořickou výstavu 1903. Připraveno z vlastních fondů k 100. výročí Výstavy českého severovýchodu v Hořicích 1903. Dokumenty, památky, fotografie, unikátní zvětšeniny pořízené z původních světelných obrazů. V Malé síni od 1. července 2003.

100 let loutkového divadla v Hořicích. Připraveno muzeem pro DK Koruna a realizováno v jeho prostorách od 2. do 6. 4.

Vzpomínka na hořické židy. Realizováno v synagoze od 7. 9. do 2. 11. 2003. Doplněno přednáškou Terezie Dubinové a besedou.

Památník odboje. Otevřeno bylo od 8. května do konce září a od 6. do 26. října pro ohlášené zájezdy. Celkem 4557 návštěvníků.

Vstupní expozici muzea shlédlo 2910 návštěvníků.

Přednášky a besedy

Každý měsíc se scházejí vlastivědné kroužky, uskutečněno bylo celkem 9 přednášek a besed o historii Hořicka pro základní školy (V. Štěpánová), v synagoze přednášela Terezie Dubinová o judaismu, v muzeu Dr. Tomíčková (pro školy o výstavě 1903 a o časopise *Pod Zvičinou*). V průběhu své výstavy v muzeu předváděla Růžena Šromová tkalcovské techniky, těchto setkání se zúčastnilo 280 zájemců.

Celková návštěvnost

Muzejní výstavy měly celkem 6423 návštěvníků (včetně výstav v DK Koruna a v synagoze), expozice 7467 návštěvníků, badatelských návštěv bylo 141, přednášky a besedy měly 239 účastníků. Celkem takto evidovalo muzeum 14 090 osob.

Plnění rozpočtových ukazatelů

Rozpočet muzea a galerie na rok 2003 činil 1 550 000 Kč, skutečné neinvestiční výdaje byly 1 510 643,82 Kč. Celkové trž-

by muzea (včetně MVS) činily 68 326,50 Kč (v roce 2002 to bylo 47 715,50 Kč), v galerii se vybralo 14 409,50 (15 239 Kč v r. 2002).

Zaměstnanci

Muzeum zaměstnávalo tři pracovníky (včetně jednoho, který zde vykonával civilní službu), galerie dva (jeden sezónní). Na léto je přijímán další, který zajišťuje zpřístupnění Věže samostatnosti od května do září. Do invalidního důchodu odešla provozní pracovnice – konzervátorka, která však chybí už od poloviny roku 2002.

Oldřiška Tomíčková – Václav Bukač

Městské muzeum Nová Paka za rok 2003

Městské muzeum Nová Paka bylo přes různé problémy i v roce 2003 příspěvkovou organizací města Nové Paky. Muzeum vyvíjelo svoji činnost opět ve čtyřech objektech, které jsou v majetku města. Tato prostorová roztříštěnost způsobuje řadu složitostí při běžném provozu muzea v ulici F. F. Procházky čp. 70. Historická expozice je umístěna v bývalém Suchardově domě (Suchardova ulice čp. 68), kde jsou zároveň umístěny výstavní prostory. Suchardův dům (čp. 68) a bývalá Suchardova dílna (čp. 283) jsou památkově chráněnými objekty. Dům č. 68 byl v roce 2001 restaurován a dům čp. 283 restaurování nezbytně potřebuje, podobně jako při tomto domě umístěná vitrína se zkamenělým stromem – araukaritem, který je největší v naší republice. Celková situace se sbírkovým fondem našeho muzea je poněkud komplikována tím, že depozitáře historických sbírek jsou umístěny v bývalé škole v nedalekém Štikově (čp. 58). Když vezmeme v úvahu, že celková plocha všech čtyřech objektů (pouze zastavěné půdorysy) ve správě muzea činí 1173 m^2, tak lze pochopit, že se samotnou údržbou a správou objektů jsou dosti složité problémy. Muzeum klade důraz především na vlastní vnitřní činnosti která spočívá v evidenci muzejních sbírek a převodu na CES. Základním problémem v činnosti muzea v minulém roce byl nedostatek finančních prostředků na restaurování a konzervaci sbírek, rozvíjení vlastní publikační a přednáškové činnosti, proto byly vydávány letáky na propagaci a některé skládačky z vlastních zdrojů a přednáškovou činnost vykonávali především pracovníci muzea. Pořady o expozicích muzea se několikrát objevily v televizi a rozhlasu, časté byly i zmínky v tisku.

Největšímu zájmu návštěvníků se v roce 2003 opět těšila Klenotnice drahých kamenů s expozicí spiritismu v Podkrkonoší. Expozice byla průběžně během roku doplňována a jako každoročně byla rozšířena o drobné výstavky soukromých sběratelů a výrobců šperků z drahých kamenů. Při akci *Muzika Paka* došlo i k výstavě malých plastik. V expozici byly uskutečňovány různé další akce, jako besedy, přednášky, ale důraz byl kladen i na průvodcovská slova v jiných jazycích.

Výstavní činnost našeho muzea navazovala i v roce 2003 na dobré tradice let minulých, ale zároveň jsme zkusili vkročit i do oblastí nových, a v jednom případě jsme se po delších letech vrátili k výstavě klasické (betlémy), která se ukázala velice úspěšnou. Všechny výstavy se zejména svým zahájením staly významnou společenskou událostí města a byly hojně navštíveny. Při výstavě Evy a Jana Švankmajerových jsme tradičně spolupracovali v rámci akce Muzika Paka. K většině výstav byly vydány plakáty a pozvánky, které byly zároveň i katalogy. V Suchardově domě se konaly následující výstavy:

21. 3. 2003 – 21. 4. 2003 *Když si náš dědeček babičku bral...* Výstava svatebních fotografií některých manželů z našeho města z doby starší i nedávné. Fotografie z archivů vybral a digitálně zpracoval Mgr. Říša Geisler. Úvodní slovo měl Miloslav Bařina. Za klavírního doprovodu Věry Čejkové zazpíval sólista Národního divadla v Praze Aleš Hendrych.

26. 4. 2003 – 25. 5. 2003 *Jiří Ryba – Tavená skleněná plastika.* Tvorba našeho významného skláře, který se narodil v Staré Pace a žije v nedaleké Lomnici nad Popelkou. Výstavu zahájil Jiří Bohdálek.

31. 5. 2003 – 31. 8. 2003 *Eva Švankmajerová a Jan Švankmajer – Mediumní kresby a fetiše.* Výstava našich předních umělců se konala v rámci festivalu Muzika Paka. Šlo o výstavu skutečně unikátní, která navazuje na medijní tradice Nové Paky. Je smutné, že tvorba těchto vynikajících surrealistických umělců a tvůrců pozoruhodných filmů, kteří jsou známí v celém světě, se setkala s menším zájmem návštěvníků, než jsme očekávali, i když pro propagaci výstavy bylo uděláno hodně. Výstavu zahájila PhDr. Alena Nádvorníková.

5. 9. 2003 – 5. 10. 2003 *Michail Ščigol – Obrazy.* Tvorba umělce ruského původu, který se po roce 1990 přestěhoval do Čech, okouzlil jej nedaleký Kuks a náš kraj. Žije v nedaleké Železnici, jeho tvorba byla pro mnohé návštěvníky objevnou. Zajímavé a roztomilé bylo autorovo zahájení.

10. 10. 2003 – 9. 11. 2003 *Karel Kestner – Podoby známé i neznámé.* Tato výstava fotografií osobností našeho kulturního života byla naposledy v prezidentském sídle v Lánech a v Nové Pace měly fotografie zajímavou odezvu.

15. 12.– 21. 12. 2003 *Mádlův novopacký betlém a betlémy Františka Mühla.* Tato výstava se uskutečnila v nadplánu a během krátkého období se setkala s mimořádným zájmem návštěvníků. U příležitosti výstavy byly uspořádány besedy s autorem řezeb Františkem Mühlem a přednášky Miloslava Bařiny na vánoční téma, spojená s promítáním videokazety o betlémech. Jako každoročně vystavovali v Klenotnici soukromí sběratelé své sbírky a šperky z drahých kamenů. V rámci festivalu Muzika Paka došlo v Klenotnici k výstavě malých plastik.

Vedle těchto výstav se podílelo muzeum i na řadě výstav pořádaných jinými organizacemi zapůjčením svých sbírkových předmětů.

Návštěvnost našich expozic a výstav oproti minulému roku poněkud poklesla. Jistě na to má vliv mnoho záležitostí, mezi něž patří vedle celospolečenských záležitostí i mimořádně teplé léto. V roce 2003 navštívilo naše muzeum celkem 14 436 lidí, z toho počtu si prohlédlo naše obě expozice 13 127 návštěvníků, přičemž Klenotnici drahých kamenů 6 722 platících a Suchardův dům 4 700 platících. U expozice v Suchardově domě navštívil stejný počet lidí zároveň i pořádané výstavy, za jejichž návštěvu není vybíráno zvláštní vstupné. V celkovém počtu návštěvníků je zahrnuto i 1 700 neplatících, mezi nimiž jsou návštěvníci vernisáží a další zájemci s volným vstupem. Přednášky a různé tematické vycházky pak navštívilo 1417 lidí. Z návštěvníků expozic šlo u platících v obou expozicích o 4 380 dětí, 3 620 dospělých a 3 321 důchodců. Výrazně ubývá zájezdů s hromadným vstupným.

Během roku 2003 přednesli pracovníci muzea 36 přednášek a uskutečnili 6 odborných vycházek na lokality s odborným výkladem. Mgr. Ivo Chocholáč vykonal 19 přednášek, mimo výklad v expozicích – *Geologický vývoj Novopacka, Drahé kameny podkrkonošského melafyru, Spiritismus v Podkrkonoší* a *Tajemné Novopacko.* Miloslav Bařina proslovil přednášky na téma *Historie Nové Paky, Výroční zvyky na Novopacku, Betlémy a vánoce v Nové Pace* atd.

Naše muzeum na obou pracovištích navštívila řada badatelů, ale i zájemců o drobné informace o lokalitách, o vyhledávání

dat a událostí, určování předmětů atd. Opět jsme byli nápomocni při seminárních, bakalářských, diplomových a jiných pracích, týkajících se především podkrkonošského permokarbonu a spiritismu (11 x), umění na Novopacku, historii Novopacka atd. Vyhledávány byly údaje pro odborné publikace různých autorů, jako například o loutkářích pro Milana Knížáka, doc. Alenu Nádvorníkovou údaje o kreslících mediích atd.

K propagaci našich sbírek došlo na výstavách cestovního ruchu (Regiotour 2003 a Holiday WORLD 2003). Pro vydání propagační skládačky *Nová Paka* připravil pracovník muzea Jiří Čejka fotografie (rovněž připravil vydání pohlednic) a M. Bařina text. Z vlastních zdrojů jsme vydali letáky o Suchardově domě s plánem výstav a údaji o otevírací době, o betlémech atd.

Pracovníci muzea publikovali pravidelně v měsíčníku *Achát*, který vydává MÚ v Nové Pace, v regionálním tisku (Krkonoše atd.) V televizi se objevily pořady o naší expozici Spiritismu, o výstavě manželů Švankmajerových, o muzeu, K. H. Máchovi. Medijní kresby byly zapůjčeny pro natáčení filmu v koprodukci s Českou televizí. Řada pořadů byla vysílána především v Českém rozhlase za přispění pracovníků muzea. Počátkem roku byla kladně hodnocena naše účast na známé výstavě v Paříži v celostátním tisku.

V srpnu se Klenotnice drahých kamenů podílela na realizaci 5. ročníku burzy drahých kamenů v hotelu Centrál. Ve stejném měsíci jsme organizovali (Mgr. Ivo Chocholáč) ve spolupráci s občanským sdružením *Open Art Nová Paka* již 2. ročník tematického týdne pod názvem *Seznámení s Podkrkonoším a jeho poklady* (spojeno se sběrem drahých kamenů). Této akce se zúčastnily děti především z Novopacka. Ve spolupráci se stejným sdružením byla organizována akce *Muzika Paka chodící*, které se zúčastnilo 30 osob, jež se seznámily s krajinou a především s jejími *skulpturami* geologického či jiného charakteru. Každé takové místo bylo pak oživeno malou kulturní produkcí.

Celkový příspěvek od zřizovatele zůstal na úrovni roku 2002. Vlastní příjmy činily 363 761 Kč, z toho vybrané vstupné 137 802 Kč. Výdaje byly použity v podstatné části na mzdy a s tím spojené náklady. Došlo k určitým úsporám mzdového fondu tím, že prakticky 3 měsíce byl nemocen Mgr. Ivo Chocholáč po úrazu a M. Bařina 1 a půl měsíce. To ovšem způsobilo různá provizorní řešení.

Pokud jde o restaurování sbírek a jejich konzervaci, tak již delší dobu kvůli nedostatku finančních prostředků nelze mnohé potřebné zásahy realizovat. Totéž se týká i nákupu sbírek. Podařilo se pouze formou smlouvy o dílo opravit poškozený model Kumburku v expozici Suchardova domu. Byla získávána především regionální literatura pro doplnění sbírek.

Bohužel se nepodařilo zajistit většinu plánovaných akci, souvisejících s údržbou objektů. Byly řešeny nejsložitější problémy, jako byla oprava hromosvodů, která vznikla neplánovaně po nečekaném zjištění havarijního stavu (37 000 Kč). Za přispění rady města se podařilo vyřešit havarijní stav topení v Klenotnici drahých kamenů, kde došlo i k výměně ventilu topných těles s následnou revizí topného systému. V Klenotnici dochází k přetížení topení, protože nebylo původně počítáno s temperováním městské knihovny. Z ostatních akcí údržby se vlastně podařilo pouze svépomocí opatřit nátěrem plot kolem Suchardova domu, které zajistil pracovník náhradní vojenské služby.

Knihovnu našeho muzea lze rozdělit do dvou části. Sbírková knihovna je evidována podle muzejních předpisů a podstatná část jejího konzervačního fondu (obrozenecká knihovna, starší tisky a knihy ilustrované Cyrilem Boudou) byly přemístěny do depozitáře ve Štikově. Část zaměřená regionálně je z praktických důvodů pro studijní vyu-

žití pracovníky umístěna v objektu čp. 283. Ne příliš rozsáhlá odborná knihovna včetně časopisů je podle zaměření umístěna v kanceláři ředitele a v pracovně Klenotnice drahých kamenů. Počet knihovních jednotek je 1615, během roku bylo zakoupeno pouze 10 přírůsků. Knihovna je využívána především pracovníky muzea a badateli. Nové knihy byly zakoupeny v roce 2003 za 4 536 Kč. Odbornou knihovnu bude potřeba zpracovat počítačovým způsobem. Žádný pracovník není pověřen přímo vedením této knihovny, práci vykonává ekonomická pracovnice. Do této oblasti patří i vedení výstřižkové služby. Tyto práce vykonávají průvodci.

Péči o sbírky byla v roce 2003 věnována opět větší pozornost, protože se skutečně jedná o nejdůležitější činnost muzea. Veškeré sbírky jsou evidovány v centrální evidenci sbírek podle zákona č. 122/2000 Sb. Centrální evidence sbírek je průběžně doplňována o nové přírůstky. Ke konci roku 2003 bylo ve sbírkách Městského muzea Nová Paka 22 497 evidenčních čísel, pod kterým je zapsáno přes 38 000 sbírkových předmětů. Přírodovědné sbírky jsou uloženy v depozitářích v objektu Klenotnice a podstatná část sbírek je vystavena přímo v expozici. Historické sbírky jsou z části vystaveny v expozici v Suchardově domě. Sbírky umění, archiválií, fotografií, numismatiky a regionální literatury pak v bývalém Suchardově ateliéru, kde je i kancelář muzea. Ostatní sbírky historického charakteru jsou uloženy v depozitáři ve Štikově. Řada sbírkových předmětů je využívána ke studijním potřebám, expoziční i výstavní činnosti.

Během roku 2003 získalo muzeum do svých sbírek celkem 148 sbírkových předmětů, které byly zapsány pod 77 přírůstkovými čísly. V případně přírodovědné i historické sbírky se jednalo především o vlastní sběr, dary a drobný nákup publikací s regionální tematikou a spiritismus, na které je muzeum specializováno. Jako nepřímý sponzoring lze považovat dary tří temper od Jana Pavlovce i získání dalších předmětů. Všechny nově získané sbírkové předměty byly řádně evidovány a zařazeny. Během roku se pracovníci muzea věnovali rovněž přechodu evidence na počítačový systém včetně dokumentace.

Miloslav Bařina

Zájezd účastníků riegrovské konference na Vysocko a do Krásné

V neděli 27. dubna 2003 se část účastníků úspěšně ukončené vědecké konference *F. L. Rieger a česká společnost 2. poloviny 19. století* vypravila na autokarový zájezd Podkrkonoším do míst spojených s dětstvím tohoto někdejšího politického vůdce národa. Cesta z místa konání konference od školy F. L. Riegra v Řekách směřovala nejprve na hřbitov u kostela sv. Jana Křtitele na semilském Koštofranku. Tam výpravu zavedl semilský archivář Ivo Navrátil ke hrobu Riegrova otce Václava. Na něj položil květiny Karol Bílek, předseda pořádající Pekařovy společnosti Českého ráje. Autobus s účastníky a doprovodná vozidla včetně semilské kabelové televize opustily Koštofrank a záhy i Riegrovo rodné město Semily. Autobus projel okolo kapličky zasvěcené čtrnácti svatým pomocníkům a na Cimbále minul Sejkorskou kapličku P. Marie Bolestné, spojenou s pověstí o nespokojenosti Marie Polyxeny hraběnky Des Fours se vzhledem novostavby bozkovského kostela v roce 1693. Od nedaleké vsi Příkrý se poté otevřel výhled na Bozkov, kde se kdysi o pouti poznali Riegrovi rodiče, Václav Rieger a Terezie Wagenknechtová. O tom a o dalších událostech psal zvláště Karel Štětina ve svém příspěvku

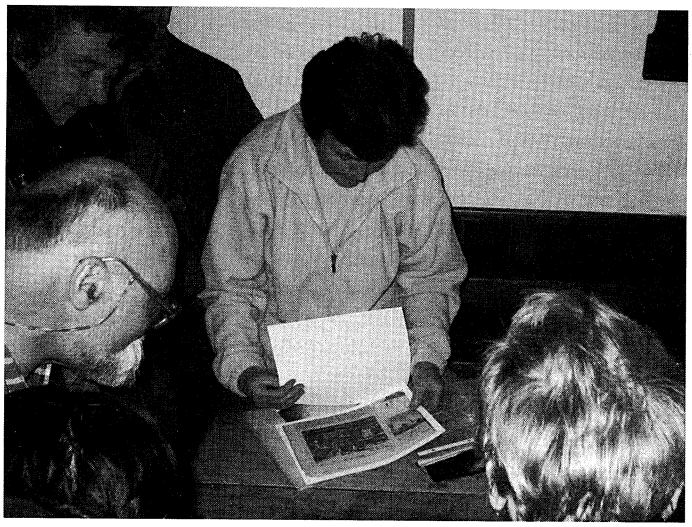

V bývalé rychtě U Tomášů ve Sklenařicích se účastníkům zájezdu věnovala paní Hana Raková. (Foto I. Navrátil.)

Riegrovo mládí ve sborníku *Od kolébky Riegrovy* z roku 1908. Ten též zmiňuje velkou živost malého Františka, uvádějící jej až do ohrožení života, která údajně vedla k tomu, že své první školní roky prožil ve Vysokém. Zájezd směřoval právě pro připomínku tohoto jeho školního období do Vysokého nad Jizerou, které vzhledem k zničujícímu požáru z roku 1834 prošlo proměnami již za Riegrova života a mnohem více po jeho smrti. Autobus poté, co nechal za sebou po levici Šibeniční vrch, vjel do tohoto města místy, kde se za Riegrova dětství ještě rozkládaly role vysockých měšťanů. Po průjezdu městem však jeho prohlídce předcházela návštěva Sklenařic.

Cesta do Sklenařic i zpět vedla po úbočí Petruškových vrchů, místa konání meetingů roku 1868, čímž se zdůraznila tato odbočka k připomínce Riegrovy politické činnosti konce šedesátých let devatenáctého století. K roku 1867 se totiž vztahuje příběh legendárního zatlučení tří hřebíků podkováků do stolu ve starobylém rychtářském statku *U Tomášů* Františkem Palackým, Františkem Ladislavem Riegrem a Janem Nepomukem hrabětem Harrachem, na stvrzení u něj provedené politické dohody. Při tomto jednání o Harrachově kandidatuře do zemského sněmu je hostil na svém statku dlouholetý rokytnický okresní starosta Josef Patočka, zvaný přídomkem Tomášů (1817 – 1909). Z jeho potomstva pochází i paní Hana Raková, která účastníky zájezdu srdečně uvítala. Představila jim historii rodu a statku, zdobeném dosud typickou *kočičí procházkou.* Uvnitř domu, novodobými úpravami již přece jen pozměněného, u stolu s hřeby upozornila na korespondenci svého předka s F. L. Riegrem, publikovanou kdysi zčásti v tisku, a předložila k prohlédnutí různé rodové písemné i fotografické památky. Její milé přijetí a zájem přítomných protáhly tuto návštěvu tak, že již poté kroky návštěvníků hbitě směřovaly kolem archeologického naleziště sklárny z patnáctého století a kolem kaple svaté Anny k hostinci Mexi-

ko. Jeho název připomíná tragický konec mexického císaře Maxmiliána, neboť zpráva o jeho smrti měla stavebníky zastihnout při dokončování krovu.

Autobus výpravu dopravil do Vysokého, kde několik účastníků využilo možnosti účasti na mši svaté v kostele sv. Kateřiny Alexandrijské. Ostatní přivítal na Kramářově náměstí u mariánského sloupu, strženého roku 1959 a obnoveného roku 2000, starosta města Jindřich Matura. Pan starosta též účastníkům zájezdu věnoval několik publikací o Vysocku. Na krátké procházce městem jsme krátce postáli u rodného domu JUDr. Karla Kramáře čp. 10, označeném pamětní tabulkou. Naše kroky dále vedly kolem fary čp. 7, kde kdysi Rieger přebýval, kolem kostela a divadla Krakonoš do *parku básníků,* spojovaného pro své výhledy na Krkonoše s majestátním Kokrháčem s pobyty řady poetů, z nichž Viktora Dyka a Antonína Sovu připomínají v parku pomníčky, kdysi pořízené vysockými studenty. To v rámci svého výkladu zdůraznil náš průvodce Ivo Vodseďálek, předseda občanského sdružení *Vysocké poklady,* které se zabývá ochranou vysocké krajiny z přírodního i památkového hlediska. Dále jsme spatřili sochu Karla Havlíčka Borovského od Josefa Strachovského, odhalenou v roce 1891, a dvě sochy z někdejšího sousoší z vysockého náměstí, sv. Floriana a sv. Antonína, nedávno zdařile restaurovaného. Pamětní deska na domě čp. 137 u Vincenců, nyní Penzionu Barunka, nás informovala, že právě v tomto domě *„započal v letech 1825 – 1827 své školní vzdělání český politik František Ladislav Rieger“,* narodil se tu historik umění Vincenc Kramář a pobýval tu jeho švagr, etnograf Lubor Niederle.

V této době již část účastníků zájezdu přešla z bohoslužby do Vlastivědného muzea pro Vysoké nad Jizerou a okolí, kde se setkala s ostatními. Po prohlídce muzea, kde byl přítomen i JUDr. Václav Lukáš, někdejší archivář, muzejník a vysocký historiograf, následoval oběd v rekreačním středisku České spořitelny. Několik zájemců jsem ještě předtím zavedl do místního kostela, kam byly nedávno na mariánský boční oltář vráceny dřevěné sochy sv. Václava a sv. Víta. V místech, kde do požáru města 29. července 1834 stávala dřevěná radnice a hrávalo se ochotnické divadlo, jsem jako dosavadní průvodce výpravy stručně připomenul staletou tradici sousedského a od roku 1786 i ochotnického divadla na *Vysočtě,* aby jeho současnost připomenul správce restaurace a nadšený divadelní ochotník Jiří Pošepný. Z úst Pavla Jakubce pak zazněla připomínka životního odkazu štědrého mecenáše Bohuslava Jana Horáčka, který věnoval značné prostředky na opravu památek nejen v Českém ráji, ale i na fasádu vysockého kostela, ba podpořil i místní ústav chirurgie ruky.

Odpoledne se autobus vydal přes ves Stanový, kolem samoty Pec, spjaté s větví rodu Zemanů, pronásledovanou nacisty i komunisty, a dále kolem někdejší stanovské rychty téhož rodu, odkud vzešel i Antal Stašek. Jízda pokračovala Zlatou Olešnicí a přes Haratice a Plavy, o jejichž historii již promlouval jablonecký okresní archivář Mgr. Jan Kašpar.

Autobus pak nejel do Šumburku nad Desnou, do nějž literatura občas mylně klade další Riegrova školní léta. Ta strávil v Šumburku u Jablonce nad Nisou, spojeném zřízením farnosti i školy s podkrkonošským lékařem Janem Kittlem. Přestože se na dnešních mapách skrývá pod názvem Krásná, náš průvodce do ní směřoval zcela neomylně. Poutní kostel sv. Josefa, spojovaný s Riegrovou účastí na hudbě provozované šumburským učitelem Jiřím Karáskem, k naší prohlídce obětavě odemkla kostelnice Marie Pleštilová z Maršovic. Na svahu pod kostelem jen cvičené oko rozeznalo základy někdejší školy a ještě níže byla naopak očividná postupná zkáza pozoruhodné roubené památky na kamenných základech, někdejšího Kittlova domu.

Teprve v této obci nás dostihl již delší dobu hrozící déšť, ale to jsme se již vydali v autobusu přes Alšovice, s odbočkou ke kostelu a do lipové aleje u hřbitova ve Bzí, přes Těpeře, Železný Brod a pojizerskou silnicí přes Malou Skálu, kolem Borku, místa úkrytu luteránského duchovního Matěje Krocinovského za třicetileté války, a kolem Dlaskova statku v Dolánkách u Turnova, zámku Hrubého Rohozce i rodného domu historika Josefa Pekaře na turnovské vlakové nádraží, odkud se účastníci zájezdu rozjeli do svých domovů.

Michal L. Jakl

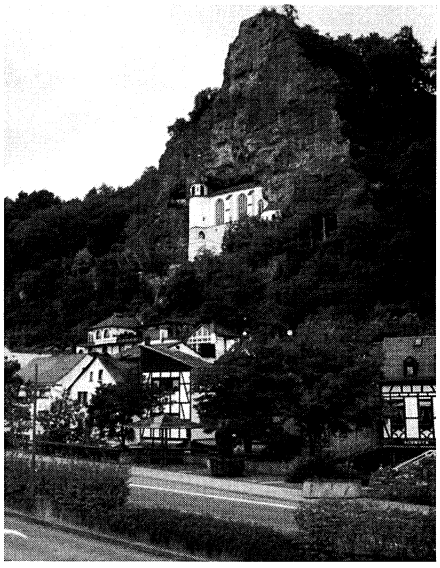

Pohled na městskou část Oberstein. (Foto T. Řídkošil.)

Turnov a Idar-Oberstein
Historie a současnost spolupráce dvou kamenářských center

Drahé kameny se na západě dnešního Německa nejprve brousily ve Freiburgu am Breisgau a okolí, odtud je také z roku 1327 zmínka o brusičích (*slifhyslin*). Freiburští brusiči původně opracovávali kameny z bezprostředního okolí Freiburgu a Waldkirchu. Otto von Diemeringen v roce 1375 uvádí, že „*ve zdejší krajině ve skalách a horách jsou břidlice, uprostřed nichž se na svazích nacházejí hlízy v podobě drahých kamenů*". Vrtači a brusiči kamenů (*Borer und Ballieren*) z Freiburgu vytvořili v roce 1451 bratrstvo, jehož působnost byla později rozšířena i na sousední Waldkirch. Z roku 1545 pochází první zpráva o těžbě jaspisů a achátů u Catarin-Osternu (Oberkirchen) na Wiesenberge (Weiselberg). V roce 1497 jsou zmiňována urovnání kutacích práv mezi pány z Obersteinu v dolech u Oberkirchenu a Freisenu. První brusírna achátů v Obersteinu je zmiňována v roce 1531. V roce 1544 se o nalezištích achátů v Sársko-naheské vrchovině zmiňuje přírodovědec a geograf Sebastian Monster ve svém díle *Cosmographia*, stejně jako lékař a přírodovědec Georgius Agricola v díle *De Natura Fossilium* z roku 1546. Císař Rudolf II. vyslal v roce 1600 z Prahy do oblasti horního toku řeky Nahe svého brusiče kamenů Matthiase Krätsche, aby tam pátral po druhu a nalezištích (*Art und Vorkommen*) achátů. Matthias Krätsch odsud přivezl do Prahy první acháty. V roce 1601 Rudolf II. povolal z Freiburgu do Prahy osm mistrů a šestnáct učedníků, aby v Bubenči zřídili brusírnu (*Schleifmühle*). Freiburg a celé Breisgavsko patřily od roku 1367 do roku 1805 Habsburkům.

Acháty a jaspisy z okolí dnešního Idar-Obersteinu v Sársko-naheské vrchovině byly zpracovávány později. První brusírny na přítocích horní Nahe (tedy z Hunsrücku) byly zřízeny na počátku 16. století. V roce 1609 potvrdil Phillip Franz von Daun, hra-

bě z Falkensteinu, pán z Obersteinu a Bruchu cechovní pořádky pro brusiče achátů v údolí řeky Nahe. Ke konci 17. století existovalo mezi Idarem a Obersteinem 16 dílen, ve kterých pracovalo okolo 60 brusičů achátů. Ředitel přírodovědného kabinetu v Mannheimu, Cosimo Alessandro Collini, při jedné ze svých mineralogických cest Falcí v roce 1774 napočítal jen na Idarském potoce 26 brusíren. Od Colliniho pochází z roku 1776 první popis nalezišť achátů na Steinkaulenbergu. V témže roce Johann Jakob Ferber popisuje achátové a jaspisové lomy Uzenbach, Grünbach, Rohenberg, Berschweiler, Eckersweiler a Pfefelbach. V té době v jedné brusírně na přítoku Nahe, Trauenském potoce, pracoval brusič jménem Johann Nickel Brächer, zvaný též Pražský.

Technika broušení drahých kamenů vertikálně umístěným pískovcovým brusným kolem, která byla běžná v okolí Idar-Obersteinu, pochází z Freiburgu am Breisgau. Brusírny, které používaly vodní pohon, byly budovány v údolích u potoků. Brusiči vykonávali těžkou práci u brusů v leže. Vedle brusičů achátů pracovali rytci a vrtači kamenů. Nepracovali jako námezdní dělníci, ale byli samostatnými řemeslníky, kteří sami nakupovali suroviny a vyráběli pro export. Své výrobky nabízeli podomním obchodníkům, kteří prodávali užitkové a dekorativní předměty z kamenů na trzích ve Frankfurtu nad Mohanem a v Lipsku. Kamenářská produkce směřovala do Francie, Holandska, Belgie a Anglie. V 19. století byla postupně rozvinuta technologie zušlechťování a barvení achátů. Barvení šedých a modrošedých achátů na černo podle metody známé již ve starověku bylo v Idar-Obersteinu vyzkoušeno poprvé v roce 1819. Několik let předtím se podařilo vypalování červenohnědých, z Indie dovezených karneolů na červeno. Acháty broušené v Idaru a Obersteinu se tím staly žádanější a vzrostla možnost jejich použití. Za svůj rozmach, který z Idar-Obersteinu vytvořil jedno z nejvýznamnějších středisek zpracování všech druhů drahých kamenů, vděčí město dovozu zámořských surovin. Vystěhovalci z Idar-Obersteinu, kteří na výzvu někdejšího brazilského císaře přišli ve 20. letech 19. století do Brazílie, objevili v roce 1827 obrovská naleziště achátů. Na vhodném místě hned postavili brusírnu achátů, ale protože ji smetla povodeň, mířila již v roce 1834 do Idar-Obersteinu první zásilka brazilských

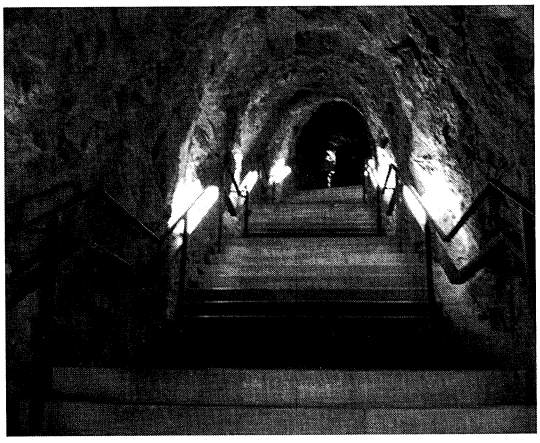

Vchod do historického dolu na acháty na Steinkaulenbergu.

achátů. Krajané, kteří se v Brazílii usadili, tím nevídaným způsobem podpořili rozvoj kamenářského řemesla ve staré vlasti. Brazilské acháty, na rozdíl od místního materiálu, bylo možné různě barvit. Po roce 1840 bylo zavedeno barvení achátů na zeleno i na modro.

Achát z oblasti Idar-Obersteinu.

Roku 1859 zřídila živnostenská rada tzv. průmyslovou halu, v níž byly vystavovány suroviny i výrobky. Z výstavy se později stalo veřejně přístupné živnostenské muzeum. K významným činnostem živnostenské rady patřilo zavádění nových technik, mezi které patřilo fasetové broušení, broušení diamantů i techniky rytí, které rozšiřovaly sortiment idar-obersteinských výrobků. Z Paříže bylo přeneseno umění glyptiky. Původně rytci drahých kamenů, kteří pocházeli z Idar-Obersteinu, zůstávali po vyučení v Paříži. Ve větší míře se domů vraceli především v letech 1870 – 1871 během prusko-francouzské války. Od těch dob se řezba do kamene provozovala v Paříži pouze omezeně. Zaostávající pařížská konkurence byla vyřazena tím, že až do přelomu 19. a 20. století byly kameny broušeny především podle klasických a antických vzorů. Vedle achátových kamejí vznikaly po roce 1890 kameje i z dalších materiálů, jako bylo např. tygří oko, dovezené z jihoafrických nalezišť. Nové podněty přinesly zakázky od carského klenotníka Carla Fabergého na přelomu 19. a 20. století, které byly zpracovávány podle kreseb nebo modelů zaslaných z Ruska. Fabergé ukázal rytcům v Idar-Obersteinu cestu k figurální práci. Ta přivedla rytce k tomu, aby ve svých dílnách nainstalovali řezačky a karborundové brusy.

Dovoz levných zámořských surovin způsobil konec těžby domácích surovin. Těžba tuzemských drahých kamenů, jako byly acháty, jaspisy, karneoly a ametysty, se již nevyplácela, a tak v roce 1870 zaniká. Jen ve štolách na Steinkaulenbergu pokračuje až do roku 1875. Z Brazílie začaly do Německa proudit i další drahé kameny. Protože akvamarín, turmalín, topaz a další drahé kameny nebylo možné brousit jako jaspisy a acháty na hrubých pískovcových brusných kotoučích, museli se idar-obersteinští poohlédnout po jiné technologii. V roce 1871 najali brusiče drahých kamenů Postlera, který tehdy pracoval v Turnově. Postler rychle vyučil řadu brusičů a pomohl v Idar-Obersteinu zavést tzv. fasetové broušení (*Lapidärschleiferei*). Koncem 70. let 19. století odešli někteří idar-obersteinští brusiči do Indie, aby se tam naučili brousit granáty, které byly do té doby zasílány do Idaru z Čech. Brzy odtud posílali domů krásné almandiny, které vyměňovali s Turnovem za české granáty. V následujícím desetiletí se pak díky několika řemeslníkům z Hanau podařilo městu rozšířit zde provozované techniky o broušení diamantů. Velký a těžký pískovcový brus byl postupně vytlačen malými a lehkými brusy s karborundovými kotouči. Díky tomu se prosadilo broušení kamenů v sedě. Zavedení karborundových brousících kotoučů, spadající do téhož časového

období, umožnilo brusičům vyrábět tenkostěnné číše a nádoby z achátů. V důsledku elektrifikace se mezi oběma světovými válkami zastavila poslední ze starých vodních brusíren.

Brazilská naleziště achátů pomohla zajistit brusičskému řemeslu existenci i dobrou budoucnost. Zámořské objevy drahých kamenů byly podnětem k novým vlnám vystěhovalectví, které přetrvaly až do 20. století. Kamenáři směřovali za účelem vyhledávání a získávání nových surovin do Brazílie, Uruguaye a dalších zemí. Potomci Němců, kteří odešli do Jižní Ameriky, jsou i dnes důležitými dodavateli brazilských drahých kamenů. Idar-obersteinští se podíleli i na otevírání nalezišť nefritu na Novém Zélandě a nalezišť smaragdů v Kolumbii. Někteří idar-obersteinští brusiči byli také v Austrálii, a to v době, kdy byla v 80. letech 19. století objevena opálová pole. Až do první světové války se většina australských opálů brousila v Idar-Obersteinu. Když byla v Namibii, tehdejší německé kolonii v jihozápadní Africe, vybudována železnice k nalezištím mědi u Tsumebu a přitom byly objeveny nové výskyty turmalínu, surovinu nakupovali lidé z Idar-Obersteinu. Obdobně organizovali dovoz surovin z Afriky a především z Madagaskaru. Tyrkys a lazurit dováželi z Persie a z Afghánistánu, avanturin, jaspis, mechový achát i rubíny z Indie. Dále nakupovali kameny ze Srí Lanky, mezi kterými nechyběly rubíny, safíry a aduláry. Koncem 19. století a na začátku 20. století se v Idaru a Obersteinu vedle zpracování ozdobných kamenů, ryteckého a vrtačského řemesla provozovalo broušení všech drahých kamenů včetně diamantů. Během několika málo desetiletí se počet místních brusíren a brusičů zdvojnásobil. Na přelomu 19. a 20. století pracovalo okolo 1800 brusičů achátů. Prosperita kamenářské výroby, zaměřené na dovoz a vývoz, závisela na rozsáhlé nákupní činnosti obchodníků se surovinami (*Rohsteinhändler*). Na začátku 20. století v Idar-Obersteinu pracovalo 153 brusíren achátů, z toho jen na Idarském potoce, který má celkovou délku pouhých 16 km, jich bylo 56. Postupně bylo v Idar-Obersteinu zpracováváno až 75 % světové těžby ozdobných a drahých kamenů. Co do hodnoty to však představovalo jen okolo 20 % celosvětové produkce, protože diamanty byly především broušeny a obchodovány v Amsterdamu, Londýně, New Yorku a Paříži.

Glyptika patří mezi vrcholné umění při zpracování drahých kamenů.

V roce 1912 byla v Idar-Obersteinu založena speciální odborná škola. Řízení se ujal Julius Svenson, vynikající zlatník z Hamburku, který zavedl do místních podmínek tehdy moderní secesní tvorbu. Později školu vedl mineralog dr. Friedrich Wilhelm Eppler, který byl po druhé světové válce profesorem mineralogie v Mnichově a napsal známou knihu Praktická gemologie (*Praktische Gemmologie*). Ve 20. století se poklidná oblast na řece Nahe proměnila

Delegace z Turnova v čele se starosty obou měst na výstavě INTERGEM.

v město drahých kamenů i ve středisko výroby šperků. Zlatnické řemeslo se však v porovnání se zpracováním drahých kamenů rozvíjelo v Idar-Obersteinu jen pomalu. Postupně vznikaly větší podniky kovozpracujícího průmyslu, které zhotovovaly bižuterii, ozdobné a užitkové předměty z tombaku a eloxu. Idar-Oberstein se tak přiřadil k Pforzheimu, Hanau a Schwäbisch Gmündu.

Německou gemologickou společnost (*Deutsche Gesellschaft für Edelsteinkunde, Deutsche Gemmologische Gesellschaft*) založil v roce 1932 Georg O. Wild, autor knihy z roku 1936 Praktikum nauky o drahých kamenech (*Praktikum der Edelsteinkunde*). Německá gemologická společnost zřídila mezinárodní školící a vzdělávací středisko. Spolu s Ústavem pro výzkum drahých kamenů (*Institut für Edelsteinforschung*), které je externím pracovištěm univerzity v Mohuči (Mainz), se zabývají výzkumem drahých kamenů. Asi dvě desetiletí vedl idar-obersteinský ústav prof. dr. Karl Schlossmacher. Dlouholetým předsedou Německé gemologické společnosti byl prof. dr. Hermann Bank, známý expert na drahé kameny. V roce 1932 se v Idar-Obersteinu ustavil i vlastivědný spolek *Heimatsfreunde* (Přátelé vlasti) a bylo zřízeno muzeum průmyslu drahých kamenů a šperků, jejich výrobků a surovin. Institucí, která nahradila živnostenskou radu, se stalo Německé muzeum drahých kamenů. Město vzbudilo pozornost Německou cenou šperků a drahých kamenů (*Deutscher Schmuck- und Edelsteinpreis*), která je od roku 1972 vypisovaná a propůjčovaná každoročně.

V roce 1972 byla jako reakce na konkurenci nově zřízené diamantové burzy ve Frankfurtu nad Mohanem vybudována ve výškovém domě burza drahých kamenů a diamantů. Po neúspěchu frankfurtské diamantové burzy si kanceláře v budově idar-obersteinské burzy pronajímali ve větší míře zahraniční obchodníci s drahými kameny z Asie i Afriky.

Produkce a obchod s drahými kameny v průběhu 20. století v Idar-Obersteinu kle-

sal. Přesto i dnes v Idar-Obersteinu pracuje okolo 400 kamenářských firem, které zaměstnávají od jednoho do 150 zaměstnanců. Kamenářská výroba není hlavním tahounem místní ekonomiky, ale stala se logem pro rozsáhlou turistiku. Do Idar-Obersteinu přijede ročně až 800 tisíc návštěvníků. Nové letiště Hane ve vzdálenosti 30 kilometrů od centra zajišťuje spojení s celým světem pro více než milión cestujících ročně. Turisté jsou přínosem nejen pro hoteliéry a další obchodníky, ale významně podporují i tradiční kamenářskou, šperkařskou výrobu a obchod s drahými kameny. Málokterý návštěvník odjede bez byť malého suvenýru z kamenů. Na kameny narazí člověk nejenom ve dvou specializovaných muzeích, ale doslova na každém kroku. Dekorativní kameny zdobí křižovatky, opěrné zdi, kašny i nejednu budovu. Vedle skladů surových drahých kamenů a nerostů a výrobních podniků tu návštěvník najde několik veřejně přístupných muzeí a sbírek. K oblíbeným atrakcím patří historický achátový důl na Steinkaulenbergu, stará brusírna achátů na vodní pohon a další památky. Vše je dovedně skloubeno perfektním servisem a průvodcovskými službami. V rámci prohlídek města, při jejichž zajištění spolupracuje informační centrum s 20 odbornými průvodci, mohou návštěvníci zhlédnout i některé brusírny.

Po úspěšné výstavě prací z idar-ober-steinské vyšší umělecké školy *Steinetragen*, která proběhla v letní sezóně 2004 v Turnově, pozval starosta Idar-Obersteinu Hans Jürgen Machwirth zástupce Turnova do *svého* města. Návštěvy se zúčastnili starosta Turnova Ing. Milan Hejduk a místostarostka PhDr. Hana Maierová. Důležité místo v delegaci měli zástupci turnovských výrobců šperků a brusičů i zástupci SUPŠ Turnov. Cesta se uskutečnila počátkem října, kdy proběhla jubilejní dvacátá prodejní výstava drahých kamenů Intergem. Na výstavě tak byly k vidění nejen drahé kameny v hodnotě 400 mil. EUR, ale i výrobky Družstva Granát, firmy Gema, Pavla Ježka, Petra Šťasného a také glyptika E. Mrákotové-Víškové. Po červencovém jednání s partnery z Idar-Obersteinu v Turnově proběhly další rozhovory s představiteli hospodářské komory, německé gemologické společnosti, škol i se zástupci podnikatelů v Německu. Na závěr bylo mezi reprezentacemi obou měst podepsáno memorandum o budoucí spolupráci. Příklad Idar-Obersteinu je podnětem i výzvou. Konkrétní spolupráce ukáže, jak Turnov dokáže využít podanou ruku a zda převezme zkušenosti z Idar-Obersteinu.

Tomáš Řídkošil

Tomáš ŘÍDKOŠIL: *History and the present of cooperation between Turnov and Idar-Oberstein*

First grinding mill of agate in Oberstein is mentioned in 1531. Due to its cutting of imported raw stones materials Idar-Oberstein became one of the most important centers of gem grinding and business. Brazilian finding place of agates helped to secure for gem industry its existence and good future. At the beginning of 20th century there were more than 150 stone grinding mills in Idar-Oberstain and continuously there were produced ca. 75 % world's production of gems. Today the gems business is not main subject of local economics, but it became a trade mark for tourism. Mr. Hans Jürgen Machwirth, the mayor of Idar-Oberstein invited in the autumn representatives of local authority in Turnov together with producers of gems to visit Germany. At the moment of the visit, there was also taking part the exhibition of jewels Intergem, where Turnov's companies also presented their production. Meeting took place with representatives of business chamber, Germany gemological society, schools and also with representatives from some companies. There was a memorandum on future cooperation signed between representatives of both towns.

LITERATURA

Rocznik Jeleniogórski. Tom 34 – 35. Jelenia Góra, Towarzystwo Przyjaciół Jeleniej Góry 2002 – 2003. 248 a 360 stran.

Věříme, že český čtenář uvítá možnost seznámit se s obsahem vlastivědného sborníku, který vychází již čtyřicet let na druhé straně hranic (rozdíl v číslování způsobily nepravidelnosti ve vydávání počátkem 90. let). Má tedy zavedený okruh vynikajících autorů i náročných odběratelů, pilného šéfredaktora (dr. Ivo Łaborewicze, vedoucího jelenohorské pobočky Státního archivu ve Vratislavi), víceméně zajištěné finanční prostředky (I. Łaborewicz je též předsedou Towarzystwa Przyjaciół Jeleniej Góry). Co je u nás nezvyklé, všechny články jsou opatřeny nejen německým, ale i českým resumé a obsah sborníku je v jazyku polském, německém, českém a anglickém. Přímo kardinální ostudou pak je, že *Rocznik* náš sborník (ale i *Fontes Nissae* nebo *Porta Bohemica*) pravidelně recenzuje, zatímco my se k podobnému pokusu odhodláváme až nyní. Svazky vedle článků s klasickým vědeckým aparátem obsahují oddíly nekrologů, recenzí literatury a tzv. *Kroniku Jelení Hory*, kterou píše rok za rokem už čtvrt století emeritní ředitel Státního archivu v Jelení Hoře Czesław MARGAS.

V 34. svazku ročenky nalezneme práci H. GACZYŃSKÉ o *Středověké toponymii Kačavských hor a podhůří*, teplické expozituře křešovských cisterciáků se věnovali Roman STELMACH a Małgorzata KYSIL, *Archeologické výzkumy sklepů radnice v Jelení Hoře* z roku 2000 dokumentuje Stanisław WILK a *Procesem rozšiřování majetku Gotschem Schoffem II.* se důkladně zabývá Wiesław WERESZCZYŃSKI. Z téhož rodu pocházel Kryštof Leopold Schaffgotsch, o jehož cestě na volební sněm státu v roce 1669 napsala Mieczysława CHMIELEWSKA (Jiří Dvořák anachronicky převádí *rzeczpospolita* jako republika; tento termín však vznikl z latinského res publica, tj. stát). Český autor František JIRÁSKO pojednal o *Prvním popisu putování po Krkonoších v češtině* (Josefa Myslimíra Ludvíka, 1796 – 1856, stať do polštiny přeložil Ivo Łaborewicz), o starých boudách na Sněžce a jejich kuchyni svěže píše Janusz PTASZYŃSKI. Osudům muzeí v Jelení Hoře a Sklářské Porubě věnovali pozornost Stanisław FIRSZT a Przemysław WIATER, dějinami papírenského průmyslu v okolí Jelení Hory po r. 1945 se zabýval Maciej SZYMCZYK (první část do r. 1945 publikoval v 33. svazku sborníku), *Poštovními provizorii v okrese Jelení Hora v letech 1945 – 1947* Janusz MILEWSKI a Feliks PODOLECKI. Jan Ryszard SELEZIN si vybral statečnou osobnost Romana Niegosza, vězněného a perzekuovaného za organizátorskou činnost v nezávislém odborovém svazu Solidarita v Jelení Hoře. K poznání polonik v zámecké knihovně Einsiedlů v Rybarzowie (celkem 4601 titulů) posloužil Adolfu ANDREJEWOVI tištěný katalog lipské aukce v r. 1928. Ivo ŁABOREWICZ v článku *Archivní inventáře obcí Czarne, Grabary a Goduszyn z let 1729 – 1900* představil archivní fondy těchto dnešních částí Jelení Hory (Městský a okresní archiv v Jelení Hoře přebíral archiválie – úřední knihy, nikoli akta – od okolních obcí, pokud již nebyly potřebné pro činnost jejich úřadů, ještě před koncem druhé světové války – a podařilo se je včas ukrýt; starší doklady vzaly za své zřejmě za třicetileté války a ve slezských válkách).

35. svazek ročenky přináší stejně jako předchozí 17 studií, opět velmi pestrého obsahu. Wieslaw WERESZCZYŃSKI otiskuje druhou část svého důkladného *Procesu rozšiřování majetku Gotsche II. Schoffa, zakladatele rodu z Chojnika (Kynast) a Gryfa,* přestože jej skromně nazývá pouze skicou; jde o zpracování kolonizace celé Jelenohorské kotliny, severního úpatí Krkonoš a Jizerských hor. Lužického Němce Gotsche vypodobňuje jako pevného stoupence české vlády ve Slezsku, který s vratislavským starostou Berkou z Dubé uzavřel dokonce

rodinná pouta. U Schaffgotschů ještě nějakou chvíli zůstaneme – M. KYSIL popsal dobu vlády Adama, Kryštofa a Jana Ulrycha Schaffgotschů z karpnické linie v Žmigrodu, S. ŽELASKO si za předmět studia předsevzala *Skleněné sloupy na počest Friedricha Viléma IV. – schaffgotschovská manufaktura Josephina ve Sklářské Porubě na pozadí kulturních vztahů Berlína a Jelenohorské kotliny v 19. století.* Z *Archivu panství Schaffgotschů v Teplicích* publikoval první část dokumentů Roman STELMACH. Také *Empírový nábytek v oddací síni matričního úřadu v Jelení Hoře* pochází, jak ukazuje K. ŚLIWA, ze schaffgotschovského paláce v Teplicích. M. a W. SZCZEREPOVÉ v stati o „babské vojně" ve Lwówku zkoumají rekatolizaci tohoto města v letech 1629-1631, zatímco J. PTASZYŃSKI otiskl *Listy vratislavských biskupů proboštovi jelenohorské farnosti sv. Erazma a Pankráce A. Tschuppickovi* – dopisy z poloviny 19. století objevil nedávno na trhu. O zdevastovaném *Hřbitově volnomyšlenkářů v Sklářské Porubě* (český překlad „svobodných zednářů" není správný) neexistují žádné prameny ani literatura, Przemysław WIATER jeho vznik dává do souvislosti se skupinou umělců, vyznávajících s Nietzschem kult ohně a Slunce. Ivo ŁABOREWICZ publikuje další z inventářů obecních archivů, tentokrát obce Sobieszów (1601-1945). Sborník se systematicky věnuje mapování bílých míst novodobých dějin – zatímco Marcin ZAWIŁA se zabývá poválečnými osudy antikomunisticky zaměřených členů oddílu Armii Krajowej Hieronima Dekutowského – Zapory, po válce konspiračně činných v okolí Jelení Hory, Romuald WITCZAK na základě esejů studentů pedagogiky v Jelení Hoře v článku *Zůstalo v rodinné paměti* reflektuje, co v ní dodnes přežívá z dramatických událostí příchodu jejich prarodičů do *nově získaných* zemí v Dolním Slezsku (současně si znovu uvědomujeme, jak jsou v tomto směru Poláci před námi). Jan R. SIELEZIN vykreslil Sklářskou Porubu jako *centrum světové politiky* – v září 1947 se tu konalo přísně utajované setkání delegací komunistických stran střední a východní Evropy, Francie a Itálie, jehož výsledkem bylo založení nechvalně známého Informbyra. Nechybí ani významný bilancující příspěvek – Marian IWANEK představuje *Jelení Horu jako centrum bádání a popularizace historických věd 1945 – 2002.* Duší těchto studií je od r. 1973 také Krkonošská vědecká společnost s Historickou komisí. Škoda, že v r. 1996 zanikl měsíčník *Karkonosze*, vycházející v Jelení Hoře od roku 1983, stále je vydáván vynikající *Śląski Kwartalnik Historyczny „Sobótka"*, nejdůležitějším publikačním orgánem je však přece jen *Rocznik Jeleniogórski.* V závěru přináší chronologickou bibliografii knižních titulů.

(in)

KUČA, Karel: *Atlas památek.* Praha, Baset 2002. 2 sv. 1450 stran.

Zhruba v posledním desetiletí zažíváme dobu zvýšeného zájmu veřejnosti o památky nejrůznějšího charakteru na našem území. Jsme svědky rozkvětu rozličných encyklopedií, zaměřených často na velice úzký okruh památkových objektů (větrné mlýny, zvonice, kláštery, hrady, zámky a tvrze, židovské památky...), ale i na oblast s mnohem širším záběrem (technické památky). Množství sledovaných památek se neustále rozšiřuje (nejnověji např. budovy pivovarů), v některých případech bohužel i na úkor kvality výsledného díla (vodní mlýny).

Architekt Karel Kuča přispěl do této řady skutečně významným podílem. Z rozsáhlých děl má za sebou šest svazků *Měst a městeček*, vynikající publikaci o Brně nebo encyklopedii zvonic s báječně zpracovanou typologií v úvodu. Nyní vydalo pražské nakladatelství Miloš Uhlíř – Baset z pera

tohoto autora další obdivuhodné dílo, které dosud nevídanou formou zprostředkovává kontakt s téměř 13 000 památkami ve 3550 lokalitách, v případě významných historických center měst ještě s 50 podrobnými mapkami.

Po přečtení úvodu asi málokdo bude pochybovat o mnohaletém úsilí, vloženém autorem do takového díla. Knihy jsou totiž zpracovány revolučním způsobem, kdy nás ve většině případů o památce neinformuje pouze stručný, heslovitý text, nýbrž také fotografie. A těch je v obou svazcích na 6200. Samotná hesla jsou zpracována srozumitelně, jako vynikající pomůcku oceníme odkazy na turistické mapy KČT (1:50 000). Některý čtenář či uživatel atlasu může jako nepohodlnou vnímat skutečnost, že většina fotografií je z technických důvodů umístěna na jiné straně nežli heslo, nicméně u každého hesla je pomocí šipek naznačeno, kde konkrétní fotografie hledat. Uvítali bychom snad jenom datace fotografií, neboť jsou zveřejněny evidentně z celé doby autorova aktivního působení v terénu. Jsou zde jak fotografie zcela aktuální, tak i starší (např. panoramatický pohled na Turnov zachycuje kostel sv. Mikuláše ještě s opryskanou fasádou, které byl zbaven počátkem 90. let, podobně také detail kostelní věže ve Valči nebo panorama Úštěku ještě se zničenou synagogou).

Samozřejmě není v moci autora tak rozsáhlé encyklopedie vyhnout se dílčím nepřesnostem, konečný dojem z atlasu to však žádným způsobem nenarušuje. Bohužel již nyní, dva roky od vydání, zamrzí některé nepříjemné změny, které můžeme porovnáním hesla a skutečnosti zaznamenat. Oheň spolykal roubený statek čp. 10 v Modřišicích, historický mlýn v Košťálově a zámek v Zahrádkách, Abelův mlýn v Dolánkách u Turnova je právě necitlivě adaptován k lepším životním podmínkám svého majitele. Z toho vyplývá nutnost volat minimálně po deseti letech po aktualizačních výstupech, které by atlas průběžně doplňovaly (např. na stránkách některého z památkářských periodik?).

Namátkovou sondou do atlasu zjistíme, že např. oblasti bývalého okresu Semily věnoval autor 55 hesel. Těch, jejichž neuvedení by bylo neodpustitelné (Hrubá Skála, Valdštejn, Tábor), ale i těch, které se vyznačují zejména drobnou lidovou architekturou, tolik příznačnou pro oblast Českého ráje, Krkonoš a Podkrkonoší. Každé z hesel je zpracováno dostatečně, snad jen Valdštejnskem (nikoli také Valdštejnem) se nazývá skutečně i rozsáhlý dvůr při hlavní silnici z Turnova do Jičína.

Celkově tedy Kučův Atlas památek po dvou letech intenzivního využívání mohu hodnotit na výbornou, jako největší nedostatek považuji zatím jenom odkaz na kostel sv. Jakuba ve Václavicích u Chrastavy, stržený traktory v první polovině 80. let.

(pj)

VLČEK, Pavel (ed.): *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách.* Praha, Academia 2004. 763 stran.

Mohutný svazek se zajímavě řešenou obálkou působí na první pohled přitažlivým dojmem. Zájemce si knihu otevře a zjistí stovky méně či více obsažných hesel o osobnostech narozených před rokem 1900. Ta se skládají z životopisných údajů, z přehledu díla a z odkazů na základní literaturu a prameny. S úctou zaznamená obsáhlý seznam literatury na konci i dvoustránkový úvod na začátku díla. I cena 345 Kč je víc než slušná – a tak si knihu zakoupí a odnese domů. A jelikož ho problematika zajímá, otevře si ji a čte a čte...

A s přibývajícími stránkami přibývá i otazníků. První se vztahuje již k titulu knihy. Jsou uvedena čtyři stavební povolání, ale v charakteristice jednotlivých osob se

vyskytují i další: inženýr, stavební úředník, zeměměřič, mramorář, kreslič, lamač kamene, cihlář, zahradník, řemeslník, dokonce i zarážející údaj *řemeslo neuvedeno.* U nich i u mnoha dalších zedníků a stavitelů se často objevují pouze dvouřádkové údaje. Jejich zařazení do encyklopedie je víc než diskutabilní.

Desítky dalších údajů jsou *upřesněny* větami *o jeho činnosti nic nevíme, mohl by být totožný, není jasné, zda školu dokončil, patrně byl tvůrcem, jeho činnost neznáme, mohlo by se jednat o* atd. Takže, milí autoři, Vladimír Frýda opravdu není totožný s V. Frýbou (s. 189), neboť V. Frýba skutečně existoval v Jičíně a stavěl tu okresní úřad. Nechtělo to více spolupráce třeba s archivy či muzei místo toho, aby encyklopedie obsahovala neověřené údaje či domněnky?

O dalších osobách se nedovíte téměř nic. Třeba: *Bednář Josef, stavitel. V r. 1928 provedl podkrovní přístavbu u čp. 1559/XII na Vinohradech (s. 51); Capino... řemeslo neuvedeno. V r. 1556 je zmíněn jeho pobyt v Čechách (s. 103); Jiranský Václav, stavitel. + v listopadu 1913 (s. 284).* Na s. 313: *Klöpsig Georg, zednický tovaryš. 20. dubna 1708 byl přítomen při křtu v Zahořanech.* Nebo alespoň není jasné, kde jmenovaní působili (např. G. Angelo – s. 26, O. Seltz – s. 577). U mnoha dalších chybí životopisná data, která lze najít v Ottově slovníku naučném či v jiných základních encyklopediích (Fr. Mencl aj.).

U dalších jmen najdeme pouze sdělení, že dotyčný získal stavitelskou koncesi, že se stal členem Spolku inženýrů a architektů, že byl zapsán v cechu, že vykonal stavitelskou zkoušku, že byl jmenován vrchním inženýrem, že byl zedník, že byl propuštěn z učení apod., ale žádnou zmínku o jejich působení. Je nutné většinu těchto osob v encyklopedii uvádět?

Řada dnes obecně známých a publikovaných údajů chybí (např. o stavbách E. Králíčka v Jičíně, o svatbě F. Ceresoly v Sobotce), překvapí věcné omyly: budova *někdejšího gymnasia* v Jičíně je stále budovou gymnázia (s. 660), Khail a Kulhavý prý navrhli r. 1894 novou školní budovu v Sobotce (s. 307 a 351) – ale ta byla hotova a vysvěcena již o rok dříve.

I seznam literatury mohl být úplnější – zařazena mohla být třeba studie Jiřího Kropáčka *Tvorba architekta Jeana-Baptisty Matheyho pro šlikovské panství velišsko-vokšické* (Listy starohradské kroniky 16, 1993, s. 37-44, též separát). Zajímavé je, že jsou použity jen 4 svazky Ottova slovníku naučného, jen 8 svazků Sedláčkových Hradů, zámků a tvrzí Království českého atp.

Na několika místech je vidět nedbalá korektura (zaměněné záhlaví stránek 583 a 584, údaj o křestním jméně Vetešníka je nahrazen opakovaným vetešník (s. 693), STRAND místo STRNAD atd. I pravopis je na několika místech neopravený (v Hradci králové – s. 624, Z českého ráje a Podkrkonoší – s. 740). Také citace není vždy přesná – studie P. Fidlera z roku 1997 nevyšla ve sborníku Z Českého ráje a Podkrkonoší, ale v jeho Supplementu (s. 740).

Občas lze narazit i na záhady téměř detektivní. Např. kdo stavěl r. 1915 kostel v Ostroměři – Jindřich Bezvoda nebo Emil Dufek? Podle textu jeden i druhý, navíc Dufkovi měl dodávat keramické detaily Josef Chudoba – ten však v encyklopedii neexistuje, i když je na něho odkaz...

Také některé věty jsou těžko srozumitelné. Co říci třeba pasáži na s. 631 o Stübchenovi: *V r. 1895 stavěl v Liberci muzeum, ale v soutěži z téhož roku se neumístil na prvních místech, i když jeho projekt byl zakoupen.*

Na závěr tohoto výčtu připomínek ještě dvě počtářské. Dvakrát je jedna osoba uvedena na dvou místech pod různými jmény: (PEK a PELK, SPANGO a ŠPÁNEK). A v úvodu se uvádí, že *encyklopedie zná pouze jedinou ženu,* architektku Miladu Pavlíkovou, která se narodila před rokem 1900 a tudíž mohla být zařazena. Ta je skutečně na s. 499 uvedena jako provdaná Petříková, ale – na s. 588 najdeme ještě Mary Schneiderovou-Zubaníkovou.

Celkový dojem z knihy je tedy rozpačitý. Zdá se, že její vydání je trochu uspěchané. Mnoho jmen zde nemuselo být (proč musí dva řádky zabírat *Urban, Florian, stavební rada. V r. 1896 při odchodu do výslužby získal titul vrchního stavebního rady* – nic víc heslo neobsahuje – a podobných je více). Další jména nejsou zařazena, hlavně z venkovských regionů. Důkladně jsou využity literatura, časopisy i archivní prameny pražské, dále z Kutné Hory, Chomutova, Jindřichova Hradce, Litoměřic, Chrudimi a několika dalších míst, jinde jsou však velká bílá místa. Jistě šlo vydat ta dobře zpracovaná hesla jako první díl encyklopedie a vyzvat zájemce ke spolupráci na díle druhém, kde by byli i další umělci.

Encyklopedie architektů je záslužné dílo, ale výsledek mohl a měl být lepší.

(blk)

STEHLÍKOVÁ, Dana: *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví.* Praha, Nakladatelství Libri 2003. 616 stran.

Začátkem září 2003 vyšla v nakladatelství Libri další z objemných (a drahých) encyklopedií, věnovaná tentokrát českému zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví. Autorkou je historička umění a pracovnice Národního muzea v Praze. Jak je hned v úvodu několikrát zdůrazněno, měla by být tato první velká tuzemská *„oborová encyklopedie středního rozsahu"* založena především na vlastním bádání *„z archivních pramenů"* (s. 7–11). Současně si Dana Stehlíková v sedmi bodech stanovila neskromné cíle, kterých má její kniha dosáhnout – zavést jednotné názvosloví oboru, seznámit s jeho historií, přiblížit uživateli v minulosti používané techniky, technologie a materiály (nejen drahé kovy a kameny, ale i jejich náhražky), charakterizovat příbuzné obory (např. kamenářství), postihnout zákonitosti dělby práce při vzniku konečného artefaktu a konečně stát se *„slovníkem významných umělců a představitelů oboru u nás i v Evropě"* (s. 7). Tak jako v podobných počinech zmíněného nakladatelství, v zásadě jistě záslužných, však nutně vyvolává takto proklamovaný záběr knihy otázku – je vůbec možné, aby jeden autor, byť v jakési kompilaci (tedy jistě ne *„monografii"*, za kterou je kniha vydávána nepodepsaným recenzentem v Lidových novinách z 13. – 14. září 2003, s. 14) dokázal postihnout vývoj celého široce vymezeného a multioborového tématu v době, kdy je čím dál užší specializace nutností?

Můžete namítnout, že stále vznikají – tu lepší, tam horší – syntézy, shrnující dosavadní poznání v daném oboru. Jejich úspěšnost je však, kromě dalších faktorů, přímo úměrná erudici autora. Již mnohokrát se ukázalo, že právě historici umění nedokážou až na čestné výjimky překročit stín vlastního oboru a jejich práce s prameny tak bývá Achillovou patou následných interpretací. V případě recenzované encyklopedie se autorka pochopitelně často pohybuje za hranicí svého oboru a zejména v omezené schopnosti využívat archivních pramenů (Stehlíková se navíc ve své kompilaci opírá především o literaturu se všemi důsledky z toho plynoucími a nedovedu odhadnout, co má na mysli připravovanou *„edicí* [?!] *většího rozsahu"*, s. 10), ruku v ruce s nedosažením prakticky žádného z proklamovaných cílů, jsou nejpodstatnějšími nedostatky její knihy.

Za vyloženou nehoráznost považuji právě opakované ubezpečování autorky o tom, v jaké míře a s jakým důrazem při sestavování této nepovedené kompilace čerpala z archivních fondů. Odvolává se jednak na vlastní výzkum, jednak na rešerše poskytnuté jinými badateli. Ještě se snad dá akceptovat její konstatování, že *„k důvodům neutěšeného stavu historického a uměleckohistorického výzkumu"* daného tématu patří vedle jiných i *„celkový nezájem historiků umě-*

ní a archivářů" (s. 7). Současně se ale obávám, že přístup zvolený Danou Stehlíkovou nejenom tuto situaci nijak nezlepšuje, ale naopak ji zatěžuje další snůškou zavádějících polopravd a vyložených omylů na těžko odhadnutelnou dobu. A to i díky předpokládanému využití knihy nejenom laickou veřejností, ale i např. muzejními pracovníky, kteří se zřejmě v mnoha případech při práci se sbírkami budou na zde uvedené informace odvolávat jako na *lex universa.* Další z důvodů, proč neváhám *Encyklopedii českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví* zařadit po bok stejně nepovedené spisby Josefa Klempery, jednoho z nejplodnějších autorů této nakladatelské stáje. Libri nemohu a ani nechci upírat řadu nesporně zajímavých a kvalitních publikací, na druhou stranu je ale zarážející, co všechno pražské nakladatelství také dokáže vydat.

Nebylo by účelné vypočítávat všechny omyly, na něž jsem při listování encyklopedií narazil, a tak uvedu jenom několik nejkřiklavějších *bludů.* Způsob práce Stehlíkové s prameny snad nejlépe dokumentuje porovnání její vlastní rešerše z fondu *České gubernium – Commerciale* ve SÚA Praha, konkrétně *konsignace zlatníků 1773–1783* (s. 586) s elenchem z tohoto období (ČG Com, kn. 77). Při pohledu do této registraturní pomůcky (jsou v ní totiž evidovány i regesty spisů, které dnes bohužel v samotném aktovém materiálu nenajdeme) zjistíme, že ze čtyřiceti dvou osob uváděných ve čtyřiceti třech záznamech pod signaturou E 11 (*Gold- und Silber, dann Galanteriewaaren Arbeiter Meisterrechts und Schutzdekreten Gesuche*) jich Stehlíková vůbec neregistruje plných sedmnáct a u žádného ze zbylých se neodvolává na pramen, který měla sama prozkoumat a rešeršovat! Je třeba zdůraznit, že pouze ve čtyřech případech ze sedmnácti není možné v elenchu evidovaný spis dohledat. Autorka sice správně v úvodu upozorňuje v jiné souvislosti na skutečnost, že *„není v silách jedince během několika let navštívit desítky archivů a prohlédnout tisíce archivních fondů"* a tudíž *„uvádí 70 až 90 % výběr"* (s. 7), ale opravdu si nejsem jistý, zda vlastní rešerši Stehlíková necituje pouze z nemístné skromnosti. A to stranou ponechávám všechny neustále přenášené bajky o turnovském kamenářství a jeho místních protagonistech. Jako polehčující okolnost vnímám skutečnost, že Stehlíková vycházela pouze z dostupné literatury (především v mnoha ohledech zavádějící práce Stanislava Urbana).

Zjevně nad autorčiny síly byla nejenom její snaha *„zavést jednotné názvosloví oboru"* (s. 7). Vlastní terminologii, jak je všeobecně známo, si každý obor, neřku-li věda, vytváří delší dobu za účasti často mezinárodních týmů a dost dobře nelze očekávat, že by je právě nyní a zde konstituoval jediný člověk! Připočteme-li Stehlíkovou chybně používané názvosloví i v oborech, kde již dávno existuje (např. u zpracování kamenů zaměňuje *brus,* tj. stroj na broušení, s *výbrusem* kamene; správný a i v minulosti běžně používaný termín *tmelka* na s. 508 odkazuje v rádoby historizujícím duchu na heslo *kyčkrdle* či *tyčkrdle,* s. 266), není divu, že o úspěšnosti jejího pokusu lze oprávněně pochybovat. Zřejmě nejenom pro mne poněkud překvapivě v encyklopedii vůbec nenajdeme hesla, charakterizující jednotlivé umělecké slohy z hlediska zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví, přestože se jejich výrobky v každém z těchto období výrazně profilovaly. Stejně zkrátka přišly i samotné obory, jejichž alespoň stručná hesla snad s výjimkou glyptiky v knize čtenář nenalezne. O mnoho lépe nedopadly ani výrobní postupy, když jsou třeba některé *„techniky klenotnické* a *zlatnické"* (s. 501-502) uvedeny pouhým vyjmenováním bez podrobnějších popisů (např. *„slévání kovů, odlévání, tváření, tepání"*).

Kapitolou samou o sobě jsou autorčiny hodně slabé znalosti v oblasti přírodních věd. Za všechny v knize uvedené nesmysly uveďme jednu opravdu reprezentativní

ukázku: „*Kyseliny – žíraviny a jedy, jež se odedávna užívají při výrobě drahých a neželezných kovů jako pomocné materiály. Jedovaté jsou i jejich výpary. Protože jsou bez zápachu, jsou velmi nebezpečné* [...] *hlavně se užívají kyselina sírová, dusičná a chlorovodíková* [...] *kyselina dusičná je kapalina bezbarvá až s nádechem do červena, štiplavě páchne a dýmá* [...] *kyselina chlorovodíková je bezbarvá až nažloutlá kapalina, štiplavě páchne a dýmá bílým, prudce jedovatým kouřem* [...]“ (s. 267). Člověku stačí jeho notně omšelé středoškolské znalosti, aby se minimálně podivil...

Stejně tak není obsidián „*vulkanická láva*“ (s. 341), ale sklo, achát lze těžko označit za „*průsvitný amorfní minerál, odrůdu chalcedonu různých barev*“ (s. 16), mramor není „*ozdobný minerál*“ (s. 307), natož potom „*vápenec*“ (s. 319) – konečně autorka si vůbec plete pojmy nerost a hornina (na s. 522 nás třeba přesvědčuje, že travertin, tedy samostatná hornina, je „*odrůda vápence*“) – „*amoniak, též čpavek*“ rozhodně není „*dusičnan draselný*“ (s. 28, jak k tomu ale přijde chudák ledek obecný či salnitr nebo sanytr?). A co teprve na s. 295 mnohým čtenářem lehce přehlédnutelný objev Dany Stehlíkové v podobě „*vyhynulého třetihorního savce mamuta*“? Archeologové by se měli začít pídit po hmatatelných důkazech rozvinutého konzervárenského průmyslu čtvrtohorních lovců mamutů, máme-li tak i nadále naše bezprostřední předchůdce díky Štorchově stejnojmenné knize populárně nazývat...

Bohužel ani z hlediska typografického není encyklopedie bez chyb. Ze sazby zcela vypadly značky pro odkazy na hesla, takže je text rozčleněn mnohdy i *řekami* dlouhých mezer. Nejenom vzhledem k ceně publikace citelně postrádám alespoň barevnou přílohu, kvalita černobílých reprodukcí je totiž velice proměnlivá.

Co říci závěrem? Lze jistě souhlasit s anonymním recenzentem z Lidových novin (další zajímavý moment), že „*bohatě ilustrovanou knihu přivítají nejen historici umění, pracovníci muzeí, starožitníci a sběratelé, ale i všichni další zájemci*“ o lákavé téma, jímž se encyklopedie zabývá. Při vědomí zmíněných nedostatků však může být tento zájem kontraproduktivní. Dočkáme se někdy v budoucnu publikace, na které by pracoval multioborový tým odborníků a jež by mj. konečně opravdu šla *ad fontes*?

(*rrn*)

Retrospektivní lexikon obcí Libereckého kraje 1850 – 2001. Liberec, Český statistický úřad, Krajská reprezentace 2003, 195 stran.

Úvodem je třeba konstatovat, že se v podobě *Retrospektivního lexikonu* uživatelům dostala do rukou velice užitečná a vítaná pomůcka. Od vydání posledního obdobného seznamu obcí totiž uplynulo již dvacet šest let (*Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850 – 1970. II. díl, svazek 1. Česká socialistická republika.* Vydal Federální statistický úřad. Praha 1978, 633 s.) a jeho aktualizace byla po rozdělení bývalé federace či vzniku vyšších samosprávných celků velice potřebná. Přímá návaznost na zmiňovaný celorepublikový soupis, naznačená konečně také v krátké předmluvě (s. 3), je patrná i z charakteru jednotlivých záznamů. V první *Textové části* (s. 7-91) najdeme alfabetický seznam obcí a jejich částí, přičemž aktuální názvy sídelních jednotek Libereckého kraje, platných k 1. lednu 2003, jsou vytištěny tučně. Následuje popis jejich vývoje a územně administrativní příslušnosti v době sčítání lidu 1850 – 1961 (tedy období federálního), doplněný v následujícím období skutečnými daty prováděných změn (např. „*Chuchelna* [...] *v r. 1921 – 2002 obec v okrese Semily, od 1. 1. 2003 obec ve správním obvodu pověřeného obecního úřadu a obce s rozšířenou působností Semily*“, s. 34; nebo „*Sklenařice* [...] *v r. 1961 – 1975 obec v okrese Semily, 1. 1. 1976 – 31. 12. 2002 část obce*

Vysoké nad Jizerou v okrese Semily, od 1. 1. 2003 část obce Vysoké nad Jizerou ve správním obvodu pověřeného obecního úřadu a obce s rozšířenou působností Semily", s. 74). Pro lepší přehlednost jsou záznamy rozčleněny do pododdílů (např. *P, R, Ř*, s. 61-69), uvozených vloženým listem s barevnými reprodukcemi dobových pohlednic a fotografií některých obcí.

Za velice šťastné považuji zařazení *Tabulkové části* (s. 93-174), přehledně zachycující na základě sčítání lidu v letech 1869 – 2001 počty obyvatel pro obvody obcí s rozšířenou působností (postupně Česká Lípa, Frýdlant, Jablonec nad Nisou, Jilemnice, Liberec, Nový Bor, Semily, Tanvald, Turnov a Železný Brod), doplněné pro tytéž i dvěma tabulkami s celkovými součty obyvatel a domů. Jenom škoda, že se nedostalo i na stejně podrobný přehled počtu domů v letech 1869–2001.

Uživatel jistě přivítá také připojený *Abecední seznam obcí a částí obcí* (s. 175-193), ve kterém nalezne u vybraných lokalit jejich německý název. Uplatněné výběrové kriterium je ale nezřetelné, protože třeba nenajdeme paralelní a užívanější *Deutsch Gabel* či *Gabel* pro Jablonné v Podještědí. A bohužel také chybí jednak obdobný alfabetický rejstřík německo-český, užitečný nejenom pro případné zahraniční badatele, jednak také německé ekvivalenty obcí z převážně českých soudních okresů.

Nicméně nepovažuji tyto drobné nedostatky, k nimž snad ještě můžeme připočítat až příliš stručný úvod bez např. konkrétně uvedených pramenů, za tolik závažné, aby rozhodujícím způsobem snížily nepochybný přínos *Retrospektivního lexikonu obcí Libereckého kraje.*

(*rrn*)

PREISS, Pavel: *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách.* Praha – Litomyšl 2003. 608 stran textu a 8 stran barevné přílohy.

Druhého, rozšířeného vydání se po dvaadvaceti letech dočkala monografie Pavla Preisse *Boje s dvouhlavou saní. František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách* (Praha 1981, 363 stran). Osoba hraběte Šporka vždy přitahovala zájem laické i odborné veřejnosti, vždyť jeho životní osudy mohou názorně demonstrovat šlechtickou mentalitu barokní periody – třeba na odiv stavěnou a obrovské finanční částky polykající sebeprezentaci, u Šporka navíc umocněnou vědomím o přezíravém postoji aristokratických současníků vůči vlastní osobě nedávno zbohatnuvšího parvenu, neméně okázalou zbožnost nebo důraz kladený na dvorskou kulturu či zvýšený zájem o nejrůznější formy podnikání.

Opakované vydání většinou svědčí o kvalitě knihy, resp. minimálně o její popularitě. Pokud jde o přednosti Preissovy monografie, bezpochyby jich není málo – počínaje snahou představit čtenáři skutečného Šporka, očištěného od nánosu uměle vytvářených a zhusta také jím samotným podporovaných legend, přes rozsáhlé excerpce z uměnovědné literatury, až po rozbor dobových knižních publikací, jejichž objednavatelem tento notorický sudič byl.

Kromě deníkových záznamů hofmistra Tobiáše Seemanna (zde bychom samozřejmě měli počítat s autocenzurou), resp. Starého českého místodržitelství či Šporkovy korespondence se Preiss spoléhá spíše na archivní rešerše svých předchůdců. Nejvíce potom na Heinricha Benedikta, konkrétně na jeho monografii *Franz Anton Graf von Sporck (1662–1738). Zur Kultur der Barockzeit in Böhmen.* Wien 1923, kterou Josef Pekař ve své podrobné recenzi v ČČH hodnotil celkem pozitivně. Přestože jsem Benediktovu monografii neviděl

a nemohu srovnávat konkrétní odkazy, domnívám se, že mohly být alespoň pro druhé vydání vytěženy i další archivní fondy. Určitě se nabízí minimálně Archiv pražského arcibiskupství, zejména pro Šporkovy aktivity v oblasti sakrálních staveb.

Za přímo kontraproduktivní však považuji samolibě a samoúčelně zdlouhavé umělecko-historické úvahy nejenom při popisech lázeňsko-špitálního kukského areálu nebo sakrálně profánního komplexu v okolí Lysé nad Labem, ale prakticky v celé práci, která tímto způsobem nejenom nabobtnala co do rozsahu, ale postupně zahlcuje čtenáře natolik, že přes bohatost jazyka působí stereotypně až nudně. Tento dojem jsem získal již při čtení této knihy před lety a má očekávání jisté umírněnosti pro druhé vydání se bohužel ukázala být lichými.

Nechci zpochybňovat autorovu erudici v oblasti dějin umění nebo dobré povědomí myšlenkového kontextu barokního období, ale očekává-li čtenář zasazení Šporkovy osobnosti a jejích zachytitelných odstínů do širších politických, ekonomických nebo sociálních souvislostí a mechanismů, nedočká se. Domnívám se, že tento rys je v našich končinách pro uměnovědné práce, až na čestné výjimky (ano, mám na mysli především Jana Royta), charakteristický. A tak ani Preiss přes veškerou snahu nedokáže překročit svůj stín kunsthistorika se všemi špatnými vlastnostmi, které bohužel tuto vědu zatěžují – důrazem na vlastní pocitové vnímání (nezaměňovat s interpretací), omezeným využíváním nabízející se pramenné základny a minimální aktivní znalostí jiné než kunsthistorické odborné literatury, nehledě na její provenienci. Čtenář dnes může srovnávat rozdílné přístupy nejenom domácích, ale díky záplavě více nebo méně aktuálních či kvalitních překladů (což platí samozřejmě i o předlohách) také zahraničních badatelů. Preissova monografie bohužel neobstojí ve srovnání třeba s vynikajícím *Evženem Savojským*, ale vlastně ani s *Janem Nepomuckým* Víta Vlnase na jedné, nebo třeba svým originálním přístupem *nastavování různých zrcadel* (smímli využít citátu z doslovu Zdeňka Hojdy) podnětnými pracemi Petera Englunda (*Nepokojná léta* nebo *Nepřemožitelný*, česká vydání 2000 a 2003) na straně druhé. Nepochybuji, že právě Vlnas a Englund přesvědčivě ukázali, jak lze na pozadí doby představit hlavního hrdinu čtivou kulturně historickou interpretací.

Ovšem nejvíce zarážející jsou opakované Preissovy výpady vůči Josefu Pekařovi a Zdeňkovi Kalistovi (nejenom v přetištěné původní předmluvě na s. 8, ale i dále např. na s. 318 nebo 479-480, resp. příslušný poznámkový aparát), upomínající na rétoriku marxistické historiografie, odsuzující en bloc *tmářské buržoazní a klerikální* historiky. Nemám Preissovi za zlé jeho interpretace tzv. *koncepce Pekařovy a Kalistovy*, přestože s nimi nesouhlasím. Konečně má na ně nezadatelné právo. Vyčítám mu nezohlednění prací např. Kutnarových (nemám samozřejmě na mysli jenom v roce 2003 po více než šedesáti letech konečně vydanou vynikající syntézu *Obrozenské vlastenectví a nacionalismus*) nebo Mukových (*Po stopách národního vědomí české šlechty pobělohorské* vyšlo již v roce 1931!), přestože se dá předpokládat, že je Preiss nevyužil právě pro spojitost s Pekařem. Jsem však přesvědčený, že v opačném případě by autor řadu svých úvah (např. s. 479-480) zásadně přehodnotil. Tento postoj snad lze pochopit u prvního vydání knihy z roku 1981, dost dobře ale nevím, proč se v nezměněné podobě objevuje i o dvaadvacet let později. Při srovnání obou vydání také nevěřím, že autor dostál avizovanému *přepracování* původní publikace. Nemohu souhlasit ani se všemi odsudky prací Josefa Hanzala, až příliš zaváněnými osobními antipatiemi. Právě slabé autorovo povědomí o širším dobovém kontextu, neomezené jednostranným uměnovědným pohledem, pova-

žuji vedle zbytečné *upovídanosti* za největší slabiny recenzované práce.

Domnívám se, že vzletná souvětí plná odkazů na antickou mytologii a křesťanskou ikonografii, případně na dobové filosofické názory možná oslní (ale zřejmě po čase také unaví) veřejnost laickou, u obce historické však neobstojí. Alespoň u mne po přečtení této práce převládá pocit nevyužité šance, kterou opětovné vydání nabízelo. Maně mne při pohledu na pulty knihkupectví napadá, že nedávno podruhé vyšlo také *České osvícenství* Josefa Haubelta. Jsem zvědavý, jestli bude následovat i další kniha obdobného ražení, *České národní obrození* Josefa Kočího...

(*rrn*)

PETRUŠKOVÁ, Jitka: *Nový turnovský pantheon.* Turnov, Muzeum Českého ráje 2003. 40 stran. – Odpovědný redaktor Robert R. Novotný. Obálka a grafická úprava Jaroslav Barták. Tisk Květoslav Zaplatílek, Vesec. Náklad 500 výtisků.

S finančním příspěvkem Města Turnova se tamnímu muzeu podařilo vydat knížku obětavé turnovské muzejnice, názvem odkazující na Kudrnáčův spis *Turnovský pantheon* a jeho pozdější pokračovatele, přičemž k nejúspěšnějším patří Šimákův přehled uměleckých osobností v almanachu turnovské spořitelny k jejímu padesátiletí.

Autorka si dala skromnější cíl – připravit průvodce po hřbitově u kostela Nanebevzetí P. Marie, jehož popisem také knížka začíná. Pak již kráčíme po jednotlivých odděleních hřbitova, a dáváme se přitom vést úhlednou mapkou na konci knížky. Čísla nejsou čísly hrobů, jak by se snad mohlo zprvu zdát, ale pořadím hrobu na jakési fiktivní procházce. S výběrem *významných Turnováků* si autorka dala velkou práci, přesto bude leckdo marně někoho v knížce hledat nebo mu údaje přijdou nepostačující. Nový turnovský pantheon se jistě dočká dalších vydání, postav v něm bude nepochybně přibývat a také budou získávat na plastičnosti, k čemuž by mohli přispět i sami čtenáři, Spolek rodáků a přátel Turnova a další věhlasné spolky, Městská knihovna Antonína Marka a jiné kulturní instituce.

Knížka je to pečlivá, pracně sebraná data poskytují seriózní informace. Aby se snad nezdálo, že jsme svůj recenzní úkol odbyli, upozorníme jen na několik *bílých míst,* která znovu potvrzují, jak velice by si Turnov zasloužil kvalitní dějiny, zvláště pro pohnuté dvacáté století, a že bez primárního výzkumu to nebude možné. Tak u RNDr. Josefa Plíhala, o němž jsme přinesli obsáhlý medailón v minulém svazku sborníku, je zmínka pouze o jeho krátkém starostování za okupace, u Ladislava Petrnouška mohla být připomenuta vedle ochotnictví také jeho skautská minulost, Pavel Glos nebyl jen kazatelem, ale i turnovským farářem a dokonce členem úzké rady Jednoty bratrské, Václav Kulich byl tajemníkem okresního výboru. Lékárník Josef Radský byl starostou Turnova nejen v letech 1899 – 1919, ale znovu se jím stal po opadnutí revolučních nálad v letech 1927 – 1931, takže když r. 1936 zemřel, mohlo se bilancovat: téměř 40 let byl členem městského zastupitelstva, 22 let členem okresního zastupitelstva, 24 let starostou Turnova a 4 roky starostou okresu, vedle dalších funkcí ve finanční komisi, výboru spořitelny, místní školní radě atd. V příštím vydání bychom u publikace tohoto typu uvítali úplná data narození a úmrtí, nejen jejich rok, a také rozsah medailónků by mohl více odpovídat skutečnému významu jednotlivých osobností, třebaže i to je do značné míry subjektivní kritérium. A časem třeba, a to si již hodně troufám, bych uvítal seznam alespoň nejdůležitější literatury k jednotlivým osobnostem.

Nevelké, ale nadmíru užitečné dílko si jistě najde své čtenáře, kterým bude spolehlivým průvodcem po krásném turnovském hřbitově, nedávno ozdobeném ještě smuteční síní. Mnohá zapomenutá jména se tak opět mohou dostat do jejich povědomí, což si ostatně Jitka Petrušková vytkla jako hlavní cíl své práce. Podle prvních ohlasů se zdá, že se jí to opravdu podařilo.

(in)

BÍLKOVÁ, Jitka: *Dějiny obce Sedliště.* Sedliště, vl. nákl. 2004. 67 stran. – Grafická úprava Richard Leber. Tisk Polygrafia Bělá pod Bezdězem. Náklad 200 výtisků.

Málokterá ves v našem regionu má to štěstí, aby si ji za předmět svého zájmu zvolil ne-li poučený historik, tedy alespoň historický elév. Nejnověji se to přihodilo Sedlištím, obci u Libáně, s 28 obydlenými domy.

Monografie ovšem daleko přesahuje nároky, kladené na seminární práce studentů pedagogických fakult. Autorka použila většinu písemných pramenů, nezbytných k porozumění vývoje svého rodiště, a torzovitý archivní fond Archivu obce Sedliště dokázala nahradit regionální literaturou, vzpomínkami pamětníků a citlivými analogiemi z okolí, když ji opustila i obecní kronika. Z neznámého mi důvodu ovšem zůstal stranou materiál okresního úřadu a ONV.

Po charakteristice přírodního prostředí a správního vývoje se autorka věnuje dějinám obce, které dělí nikoli podle periodizace českých dějin, ale adekvátně na *Pravěk, Nejstarší dějiny, Za vlády Schliků, První světová válka, Meziválečné období, Druhá světová válka, Období po druhé světové válce* a konečně *Současnost.* Rozsah kapitol postupně narůstá, tak jak přibývá písemných pramenů a pamětníků událostí. Se socialistickým budováním se vyrovnává autorka se ctí, snaží se být objektivní a nestranná. Sympaticky vykresluje postavu učitele a mnohaletého předsedy MNV Vladimíra Holmana. Od roku 1964 byla Sedliště spojena se Starými Hrady a Holman byl hnacím motorem rekonstrukce hradu, odsouzeného k demolici. Méně šťastným se ukázalo sloučení s Libání v r. 1975, takže o 15 let později musel následovat rozchod. O nečetných drobných památkách se zmiňuje další kapitola. Následuje 25 medailónků osobností, spjatých se Sedlišti, kam Jitka Bílková s hrdostí zařadila i oba své rodiče. V oddíle *Spolková činnost* se dočteme o Spolku divadelních ochotníků, Sboru dobrovolných hasičů a Domovině; mluvit o spolcích po roce 1948, když byly přeměněny na složky Národní fronty jako společenské organizace, již ovšem nejde a už vůbec ne v případě komunistické strany. Další kapitola odráží peripetie všedního života v Sedlištích na počátku 20. století – v zemědělství a lidových zvycích. Zvyklosti pomalu zanikají, obyvatelstvu spojených obcí dodnes nabízí pestrou paletu kulturních akcí Osvětová beseda ve Starých Hradech, jedna z posledních v českých zemích. Kapitola o pomístních jménech knížku uzavírá, nepočítáme-li poznámkový aparát, seznamy pramenů a literatury, rejstříky a také přílohy (vývoj počtu obyvatel a domů, sled majitelů domů).

Mladičké autorce se její knižní prvotina zdařila a může sloužit jako pěkný vzor pro monografie malých obcí. Nabízí se závěr, že neexistují obce bez dějin, ale jen bez schopných historiků.

(in)

Přehled obyvatel a domů obce Bozkova od roku 1800 do roku 2000. Bozkov, Obecní úřad 2004. 244 stran. – Zpracoval Stanislav Hlava st. Tisk Tiskárna Glos Semily.

Po nedávném místopisu Benešova u Semil z pera Lenky Holubičkové si mohou milovníci podkrkonošské vlastivědy zařadit do knihovniček další titul podobného ražení, tentokrát od profesora semilského gymnázia Stanislava Hlavy, jenž se historii bozkovských rodin a gruntů věnuje již pár desítek let. Jak ostatně přiznává v doslovu, knížka o Benešovu mu byla impulsem k přípravě vlastních výpisků pro tisk. Neunikly mu pochopitelně matriky, gruntovní knihy, bozkovská čelednice, školní a obecní kroniky, kartotéka obyvatel a v neposlední řadě mohl vytěžit vlastní paměť. Pro rozsáhlost materiálu musel bohužel rezignovat na pozemkovou knihu, uloženou dnes na Katastrálním úřadě v Semilech a zachycující převody nemovitostí od roku 1871, tedy tam, kde autora opustily gruntovní knihy. Také proti proudu času by bylo možné ještě jít dál – zpovědní seznamy z roku 1651 Boleslavského kraje, o něco mladší berní rula a urbář semilského panství z r. 1687 vyšly nedávno dokonce tiskem. Pokud kupř. tento urbář zná oba malé mlýny Matěje Jukla (čp. 8 a 15) jako poddanské, není nutné je podezírat z panského založení.

Po úvodu, v němž se věnuje historii obce a vysvětlení některých pojmů, přináší autor příběhy jednotlivých chalup a domů. Na mapku již nezbylo místa, a tak se jen dohadujeme, že postupuje z dolního konce na horní, dům za domem. U každého se snaží Hlava dobrat jmen všech vlastníků, dat stavby, oddělení gruntů, a to od nejstarších dob až do současnosti. Snad i dnešní vlastníci budou mít pochopení pro jeho pečlivost, s níž uvádí nejen jejich školní průpravu a povolání, ale též takřka intimity, ba i takové detaily, jako že jeden majitel byl oběšen za vraždu čeledína, jiný byl vyhlášeným zlodějem, další se zastřelil, jiný utopil, vzpomíná jejich vážných úrazů a tělesných i duševních vad. U všech stavení je zmíněno jméno *po chalupě* s vysvětlením, jak k němu přišlo, k některým opatřil autor i fotografii.

Vzhledem k pramenné základě se zdá, že Hlava spíše než grunty vidí obyvatele domů, k nimž sebral nepřeberného materiálu: objasňuje spletité rodové vazby, stopuje jejich životní osudy, vzdělání, sňatky, potomstvo manželské i nemanželské, pronásledování nepohodlných jedinců komunistickým režimem, život v emigraci či naopak ve významných politických funkcích za minulého režimu.

Významnost stavení je mu důvodem k delší zastávce na pouti vesnicí, např. u fary čp. 37 jsou shromážděny informace o všech jejích administrátorech až po dnešní polské misionáře z řádu saletinů (v knize jsou jejich jména zkomolena – patres se ve skutečnosti jmenují Krzysztof Mikuszewski a Mirosław Mateńko), o kaplanech i o farních zaměstnancích. U čp. 40 pojednal o škole a učitelích, v čp. 58 je umístěna sokolovna, atd.

Kdo někdy podobnou práci konal, dobře ví o úskalích, které na místopisného badatele čekají. Ví, jak je klopotné propojit jména majitelů ze 17. a 18. století s konkrétními domovními čísly, jak k řadě převodů zvláště mezi členy rodiny nejsou v knihách vůbec smlouvy, nebo jak mohou situaci zamotat dva nebo tři současně žijící majitelé různých gruntů s navlas stejným příjmením i křestním jménem. Stanislav Hlava v takových situacích dokáže kajícně přiznat, že naše poznání má hranice, které zatím neumíme překonat. Je to zároveň práce nikdy nekončící, protože změny budou přicházet možná každý den. Velkých objevů se sice pravděpodobně již nedočkáme, avšak zvláště z pozemkové knihy se lze nadít významných zpřesnění.

Sazba díla nebyla snadná, a tak se leckde vloudila nějaká ortografická nepřesnost

nebo tu a tam utekla čárka v souvětí. Jeden rejstřík odkazuje od čísel domů na stránky knihy, druhý, dodatečně do knihy vložený, k číslům domů připojuje jména vlastníků a stránky si musíme nalézt v prvním. Zdá se mi, že potřebnější by byl seznam sestavený abecedně podle jmen rodin a v textu by k přehlednosti napomohlo zvýraznění příjmení rodin.

Závěrečnému seznamu literatury a pramenů musíme vytknout značně nepřesné citace. Bozkovské gruntovní knihy jsou součástí archivního fondu Velkostatek Semily-Jesenný, uloženého v děčínské pobočce Státního oblastního archivu (zkráceně SOA) v Litoměřicích, bozkovská farní pamětnice, snubní protokoly, biřmovací seznamy a čelednice patří do fondu Farní úřad Bozkov ve Státním okresním archivu (zkráceně SOkA) Semily; týž archiv spravuje fond Archiv obce Bozkov s obecními kronikami Bozkova. Pro úplnost: od roku 2002 bychom zmíněné farní a obecní fondy měli citovat pod SOA Litoměřice – SOkA Semily, protože okresní archivy se staly součástí oblastních (to se ovšem zatím ještě nevžilo). Seznam pramenů není ani vyčerpávající: neříká, kde autor studoval v textu zmiňované urbáře, jaké měl v rukou matriky atd. V druhém vydání se tyto nedostatky jistě již nevyskytnou.

Stanislav Hlava svou knihou nepochybně potěšil mnoho svých spoluobčanů i chalupářů. S chutí ji však vezmou do ruky i milovníci starých příběhů a zkoumatelé života na venkově v minulých dobách. Zároveň vytvořil pevný základ, na kterém může sám nebo další badatelské generace stavět a přetvářet místopisný a rodopisný obraz někdejšího poutního městyse Bozkova. Škoda, že se jeho jméno plaše skrývá až v tiráži.

(in)

Kacanovy. Historie a současnost. Kacanovy, obec 2004. 57 stran. – Tisk PRESSTAR Modřišice. Autor ing. Jaroslav Egert (dle tiráže). Náklad 400 výtisků.

Druhý sjezd kacanovských rodáků v květnu 2004 byl vhodnou příležitostí k vydání rozsahem nevelkého, přesto užitečného dílka. Již titulní list však úvodu odporuje a knížka podle něj vděčí za svůj vznik 490. výročí první zmínky o vsi Vrchách, roku 1924 (další výročí) přejmenované na Kacanovy.

Knížku tvoří několik kapitol: *Původ názvu obce a vývoj počtu obyvatel, Historie, Správa obce, Památky Kacanov, O zaniklé vsi Radeč, Spolková činnost v Kacanovech, Léta válečná, Hřbitov, Škola a školství, Penzion Český Merán – hotel Králíček, Koupaliště, Elektrifikace, Zemědělství.*

Autor se vyhnul rozboru nejstarších seznamů poddaných a urbářů tím, že je doslova přetiskl. Že jim sám docela nerozumí, nasvědčuje např. záhadné záhlaví *„Slepice uroč"*, rozuměj *úroční.* V tabulce urbariálních povinností se ves Vrchy zove Záhumeník, ovšem Egrtův komentář zná jen *Záhumník.* Majitele panství čtenářům vůbec zamlčel. Pokud se odvážil nějakého výkladu, pak často chybného: *osedlý* rozhodně neznamená sedláka, ale je pouhou daňovou jednotkou, vysvětlivka u *strychu* (= 0,2827 ha) v berní rule je zavádějící – míněn je totiž výsevek, jde tedy o objemovou míru, kdy jeden strych čili korec má čtyři věrtele. Před zavedením vídeňských mír je vůbec velmi sporné přepočítávání tehdejších jednotky na dnešní – lišily se nejen země od země, ale i panství mezi sebou. Je též zvláštní, že kapitola o historii vsi končí zrušením robotních povinností v roce 1848 – jen částečně chybějících sto padesát let supluje výčet zásluh jednotlivých starostů a předsedů MNV. Ze spolků se zaměřuje na Čtenářskou besedu, Spolek divadelních ochotníků Tyl, TJ Sokol a Sbor dobrovolných hasičů, spolkem naopak jis-

tě nebyl Sbor pro občanské záležitosti ani po válce postátněný Československý Červený kříž. Válečnými léty se rozumí první i druhá světová válka. Snad jen závěrečná dvoustrana neuspořádaných a nehodnocených *štěků* pod záhlavím *Víte, že...* měla nesoustavnost výkladu o historii obce doplnit. Možná to měl být dobrý vtip, ale do publikace tohoto typu opravdu takový útvar nepatří (sice trapně, ale ještě únosně by působil v nějakých novinách). Chudičký soupis literatury a pramenů pak knížku završuje. U knih a periodik chybí alespoň rok vydání, u archivních pramenů název archivních fondů a jejich signatura či inventární číslo. Autor si nevšiml, že v Praze jsou dva státní archivy – oblastní a ústřední, a kronika Vyskře P. Fr. Klapucha dokonce postrádá jakoukoli zmínku o svém uložení.

Obrazový doprovod publikace je poměrně reprezentativní. Černobílé snímky jsou přímo v textu (škoda, utrpěly špatným papírem), barevné jsou snímky na obálce a vnitřním dvoulistu, který je ze stejného polokartónu jako obálka a svou tuhostí působí rušivě. Zkušený výtvarník by obrázky pravděpodobně uspořádal trochu jinak a především by asi nedopustil překrývání snímků.

Pokusíme-li se na závěr shrnout dojmy z přečtené brožury, musíme konstatovat, že si autor vytkl cíle, kterých přes všechnu snahu nemohl dosáhnout. Rodákům se jistě líbila, na kriticky pojaté dějiny obce si budeme muset ještě nějaký čas počkat.

(in)

Cestička k domovu. Sborník k I. sjezdu rodáků a přátel Libošovicka. Libošovice, obec za finanční podpory Ministerstva kultury 2003. 91 stran. – Redigovali Karol Bílek a Alena Pospíšilová. Tisk MS Polygrafie, Bělá pod Bezdězem. Náklad 800 výtisků.

Autoři tohoto sborníčku zvolili pro své rodáky odlišnou formu než Kacanovští. Jejich výzvu přijalo několik desítek občanů, kteří si nehráli na historiky, ale převážně ze svých vzpomínek podali leccos zajímavého, co by nemělo zapadnout.

V první kapitole *Z minulosti do přítomnosti kraje* se s chutí začteme do líčení dávných krajových lidových zvyků a o chvályhodné snaze je dnes obnovit, můžeme porovnat osudy kostelů v Libošovicích a Nepřívěci (zatímco první byl z nadace Bohuslava J. Horáčka nedávno obnoven, druhý se těšil mimořádnému zájmu zlodějů, kteří jej připravili i o gotickou sošku P. Marie), projdeme se již přes dvacet let uzavřenou školou v Libošovicích. Objektivně se neznámý autor zhostil období kolektivizace zemědělství (dnes by se snad již za kritický pohled nemusel obávat represí), následují odstavce věnované tamním spolkům a organizacím (jedno z nejčestnějších míst určitě patří Charitě, která bývalou faru přebudovala na Domov pokojného stáří s vlastní kuchyní), vzpomíná se na ochotnické divadlo pod křídly Sokola, první filmová představení a kulturní vzepětí obce ve druhé polovině 90. let, bilancuje se osmdesátiletá činnost libošovické knihovny. Krajina pod Kostí přitahovala odedávna tuláky, trampy a chataře či chalupáře, a právě jim je věnována poslední vzpomínka.

Druhá kapitola nese název *Obce perem kronikářů.* Dobšice s Mezilužím, Malechovice, Nepřívěc, Podkost, Rytířova Lhota a filmaři oblíbený Vesec patří od roku 1964 k Libošovicím a na osamostatnění příliš myslet nemohou, neboť se stále více vylidňují.

Do třetí kapitoly shromáždili oba editoři *Vzpomínky a pozdravy.* Krom dvou pozdravů legionářských jde vesměs o naše současníky, kteří se vyznávají z lásky k tomuto kraji, i když je osud třeba zavál daleko od domova. Vypravování starousedlíků a chalupářů nepostrádají humoru a jistě všechna jsou upřímná. Knížku zpestřují černobílé fotografie památek a výběr ze starých

pohlednic – i jim by prospěl lepší papír, vycházejí však lépe a kontrastněji než v publikaci Kacanov.

Libošovice musíme za jejich počin jednoznačně pochválit. Jejich knížka překračuje horizont příležitostných tisků a vzhledem k promyšlené koncepci, dobře sestavenému obsahu a pečlivé redakční práci může sloužit i jako vzor pro obdobné kulturní počiny. Závěrem mi dovolte citovat povzdech dobšického kronikáře Josefa Hlubučka, protože se týká mnoha vylidňujících se vesnic v Českém ráji a Podkrkonoší, v kraji se zanikajícím tradičním průmyslem, ale ctěném pro své přírodní hodnoty: *„Lidé na vsi mají k sobě daleko, a tak se domluví třeba jen telefonem. Spojení se světem obstarává rádio a televize. Kam se poděla upřímnost, ochota lidí domluvit se? Co čeká v budoucnosti naši vesnici? Vrátí se zase k té české soudržnosti a poctivosti, nebo se stane vesnicí rekreační, vesnicí chalupářů?“*

(in)

BUCEK, Luboš: *Malovat co oči nevidí.* Jablonec nad Nisou, Sdružení ARTEFAKTUM.CZ 2003. 87 stran. – Tisk Květoslav Zaplatílek, Vesec u Turnova. Náklad 1000 výtisků.

Máme před sebou knížku bilancující, protože semilský rodák dr. Luboš Bucek si ji pořídil ke svým padesátinám, knížku zvláštní, protože malíř své obrazy doprovodil ilustračními texty, knížku velmi fantazijní a tajemnou, neboť umělcova imaginace nezná břehů a touží zachytit i věci *z druhé strany,* nebo aspoň napovědět divákovi, že taková strana možná existuje.

Zatímco v textech Ivo Kořána, Zdeňka Santnera a Evy Kořánové promlouvají o Buckově tvorbě jeho přátelé, na jiných stránkách se malíř sám zvědavě noří do svého nitra a prozrazuje na sebe pocity a zkušenosti, které se většinou spíše snažíme ukrýt. Nemůže přitom zapřít svou druhou profesi pedagoga a teoretika umění, a chce nám alespoň některé důležité momenty své tvorby vysvětlit, sám nebo třeba ústy starověkých filosofů, protože svou malířskou zkušenost čerpá v posledních desetiletích hlavně z přírody. Jinde nalézáme také verše – u Bohuslava Mánka prokazatelně a u Bohuslava Pastyříka a Michala Strnada možná inspirované Buckovým uměním.

Spojeným úsilím autora, sazečů, grafika, tiskárny vznikla knížka, která potěší všechny, kdož mají Luboše Bucka a jeho umění rádi a jeho velká plátna z posledních let ani nemohou doma mít. Řada obrázků využívá obou listů čtvercového formátu a odvaha je seříznout do tvaru knihy přináší čtenáři zvláštní požitek. Zaplatílkova tiskárna si s jemnými valéry Buckových modří a zelení opravdu vyhrála. Předpokladem dobrého výsledku byly samozřejmě kvalitní fotografie Tomáše Hilgra a pečlivá příprava litografií a sazby studiem SURA v Rokytnici nad Jizerou.

I když se mi Buckova knížka líbí, nejsem si úplně jist, zda opravdu nejsprávnější cestou, jak veřejnost seznamovat se svým dílem, je napsat a vydat si knihu v podstatě sám. Zdá se mi, že je to spíše řešení zoufalé situace, kdy galerie nemají finanční prostředky na vydávání pořádných katalogů a nakladatelství skuhrají o sponzorské příspěvky na vydání. Malířských a sochařských monografií vychází pomále a jsou věnovány jen těm nejznámějším jménům. Ostatně nakladatelství ARTEFAKTUM.CZ se ještě koncem roku 2004 na svých webových stránkách chlubí jen svou první publikací, knížkou fotografií Miloslava Kalíka *Mezi nebem a zemí* z r. 2002.

Luboši Buckovi při této příležitosti k jeho jubileu jménem našich čtenářů upřímně gratulujeme a přejeme mu hodně zdraví, tvůrčí pohody a krásných výstav.

(in)

HNÍK, Karel – SOJKOVÁ, Jana: *Bejvávalo na horách.* Hradec Králové, GARAMON ve spolupráci s Krkonošským národním parkem 2003. 151 stran.

Představovat fotografa Karla Hníka je vcelku zbytečné. S jeho vynikajícími fotografiemi jsme se bezpočtukrát setkali ve výstavních síních, na stránkách časopisu Krkonoše, v řadě publikací, kalendářů i pohlednic. Umělcovy fotografie vynikají kompoziční i technickou dokonalostí, znamenitá znalost Krkonoš jim propůjčuje mistrnou charakteristiku místa i okamžiku, technické cítění pak smysl pro detail.

Tentokrát nám přinášejí setkání s tkalcem, košíkářem, kovářem, šindelářem, perlaři, navlékači korálků, řezbáři, dřevaři i dalšími profesemi.

Doprovodné texty Jany Sojkové vypovídají o autorčině odborné erudici, stejně jako o její citlivé duši. Nenajdeme mnoho autorů, kteří dokáží odbornost, krásu slova a čtivost skloubit do harmonického celku. Janě Sojkové se to podařilo beze zbytku.

Kniha představuje vynikající výpověď o nenávratně mizejícím (či již zmizelém) životě rázovitých horalů a přišla v hodině opravdu dvanácté, neboť zakrátko by mnohé mohlo být zapomenuto a naše poznání natrvalo ochuzeno. Ostatně autorka situaci výstižně charakterizovala již v samotném úvodu: *„Takový je běh času. Zanedlouho pominou i lidé, jejichž dílem se uzavírá poslední kapitola tradic předků. Nemůžeme-li je nést tvůrčím způsobem dál do budoucnosti, neměli bychom alespoň zapomínat na jejich poselství, je v něm ukryta moudrost staletí."*

Po všech stránkách sličná kniha si okamžitě našla početnou obec zájemců a nepochybujeme o tom, že zůstane trvalým a cenným svědectvím, odolávajícím proudu pomíjivého a někdy i nemilosrdného času.

(jl)

NOVÁKOVÁ, Marcela: *Krkonoše. Průvodce po České republice.* 1. vydání. Praha, Nakladatelství Olympia 2003. 1. vydání. 144 stran.

Nakladatelství Olympia, a. s., vydalo v roce 2003 jako svou 3290. publikaci průvodce *Krkonoše* z pera Marcely Novákové a doc. dr. Zdeňka Nováka, CSc. Text doplnily barevné fotografie Jiřího Morávka a grafickou úpravu provedl Jan Zoul. Členění publikace příhodného kapesního formátu na všeobecnou, turistickou a místopisnou část spolu s kapitolou Praktické informace a rejstříkem je přehledné. Ve všeobecné části vymezuje geograficky rámec průvodce, seznamuje s historií turistiky v oblasti, přírodními podmínkami a vývojem osídlení i ekonomiky. Závěr úvodní kapitoly je věnován Krakonošovi. Turistická část, kde kniha seznamuje s konkrétními trasami, je zaměřená na všechny typy cestovního ruchu, jako je pěší, automobilový, cyklistický a další. Jednotlivé trasy jsou zpracovány s ohledem na kulturně historické zájmy, zeměpisně poznávací a vzdělávací, o pěší a vysokohorské cestování, lyžování, horolezectví, cyklistiku, vodní a další sporty. Průvodce vychází ze zásad moderní organizace cestovního ruchu, ke kterým patří hodnocení přírodních a turistických faktorů, polohy a umístění v krajině, dále vyhodnocení dopravy, ubytování, stravování a dalších služeb významných pro cestovní ruch.

V místopisné části podává vyrovnaný přehled lokalit tak, aby vynikly vzájemné souvislosti všech fenoménů. V abecedně řazeném místopisném přehledu jsou uvedena jako samostatná hesla významnější hory, řeky, potoky, rybníky, vodní nádrže, chráněná území, známé turistické lokality i chaty. Vzdálenosti jednotlivých míst jsou udávány vzdušnou čarou. Výškové údaje u hor a obcí znamenají jejich nadmořskou výšku. Sídla jsou popisována jako samoty, osady, obce, vsi, města, i jejich části podle

administrativní příslušnosti. U hesel většinou nechybí informace o poloze a nadmořské výšce, u větších z nich počet obyvatel a stručné údaje o vzniku, zachovaných památkách, kulturních a přírodních zajímavostech a hospodářské struktuře. S ohledem na bývalé německé osídlení je u nejznámějších lokalit uveden i německý název. Místa na česko-polské hranici nesou i polské názvy. Hvězdička označuje místa, která leží již na polském území.

V tak rozsáhlé a široké problematice by bylo divu, kdyby se nevloudila nějaká chybička. Např. v Obřím dole nebyla těžba rud ukončena v 50. letech 20. století, protože v té době tam probíhal jen geologický průzkum a vlastní těžba byla dávno minulostí. Závěrečné praktické informace jsou stručným přehledem, který může sloužit pro bezprostřední orientaci zájemce o rekreaci a turistiku v této zajímavé oblasti.

(il)

MODRÝ, Martin – SÝKOROVÁ, Jarmila: *Maloplošná chráněná území Libereckého kraje.* Liberec, Liberecký kraj 2004. 120 stran.

Chráněná území zabírají přibližně jednu třetinu rozlohy kraje, kterou zaujímají především velkoplošná chráněná území, jako jsou Krkonošský národní park, České středohoří, Český ráj, Jizerské hory, Kokořínsko a Lužické hory. Maloplošných chráněných území bylo na území kraje do konce roku 2003 vyhlášeno 109. Liberecký kraj vyniká rozmanitostí přírodních podmínek. Pestrá geologická skladba kraje se obráží v množství chráněných území, zaměřených na zachování geologických unikátů, mezi které patří např. pískovcová skalní města Hruboskalsko, Klokočské skály, krasové jeskynní útvary Bozkovské dolomitické jeskyně nebo třetihorní vyvřeliny s ukázkami sloupcovité odlučnosti na Panské skále a Pustém zámku. Maloplošná chráněná území představují ve smyslu zákona 114/1992 Sb. řadu přírodních, národních přírodních rezervací a památek, ve kterých jsou soustředěny lokality regionálního, celostátního, ale i evropského významu. Na území kraje se vyskytují teplomilné formace skalních stepí, vázané na čedičové třetihorní vyvřeliny Dokeské pahorkatiny, ale i vysokohorská tundrová společenstva s minimem vegetace ve vrcholových partiích Krkonoš. Bohatství ekosystémů doplňuje široká škála luk, lesů středních až horských poloh, mělkých stojatých vod, mokřadů a horských rašelinišť. V kraji s vysokým zalesněním se dochovala společenstva bučin. Např. národní přírodní rezervace Jizerskohorské bučiny patří mezi největší dochované lesní komplexy v České republice vůbec. Další typy bukového lesa jsou v národních přírodních rezervacích Jezevčí vrch nebo Karlovské bučiny. Zbytky původních přirozených horských smrčin se dochovaly ve vrcholových partiích Jizerských hor v přírodní rezervaci Prales Jizery, teplomilné listnaté háje jsou vázány především na svahy čedičových kopců Klíč a Křížový vrch. Reliktní bory jsou zastoupeny v přírodní rezervaci Kostelecké bory a podmáčené a rašelinné bory např. přírodní rezervaci Hradčanské rybníky. Mezi charakteristické prvky přírody Libereckého kraje mokřadní ekosystémy, mezi které patří Rašeliniště Jizerky, Na čihadle, podmáčené a slatinné louky Slunečný dvůr a rákosiny Břehyně-Pecopala, Novozámecký rybník s řadou vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů. Evropským unikátem je národní přírodní Swamp v zátoce Máchova jezera, ze které bylo popsáno několik nových druhů řas. Publikace navazuje na předchozí brožury resortu životního prostředí, mezi které patří *Naučné stezky Libereckého kraje* a *Zpráva o stavu životního prostředí.* Každá ze 109 lokalit je stručně představena na jedné straně.

Knihu ilustruje přes dvě stě barevných fotografií celé řady autorů, na zpracování textů spolupracovali Ing. Marie Malcová, Mgr. Martin Bílý, Ing. Pavel Vonička, RNDr. Luboš Beran, Ph.D., RNDr. Jan Vaněk a RNDr. Lenka Šoltysová, mapové přílohy zpracovala Ing. Irena Košková.

Do knihy pronikly některé chyby a nepřesnosti, příp. zastaralé termíny, jako např. melafyr. Jaspis nepatří mezi odrůdy křemene, pro křemen hvězdovec nejsou typické drúzy atd. Nesprávné je použití termínu čedičový masiv ve spojitosti s přírodní památkou Kodešova skála atd. Přehlednější by bylo řazení jednotlivých maloplošných chráněných území podle abecedy. Protože je publikace pravděpodobně určena pro širokou veřejnost, chybí v ní slovníček termínů. Přes drobné nedostatky je kniha cenná zachycením současného stavu všech lokalit. Protože řadě lokalit se zatím z různých důvodů tohoto stupně ochrany nedostalo, je kniha také inspirací pro další vyhlašování chráněných území v Libereckém kraji.

(il)

Z OBSAHU POSLEDNÍCH SVAZKŮ TOHOTO SBORNÍKU

13. svazek - 2000. 297 stran. Cena 120 Kč

J. Prostředník: *Pravěké a středověké osídlení Turnova ve světle archeologických nálezů (Příspěvek k stavebnímu vývoji města od jeho založení do konce středověku);* M. Cogan: *Působení Jana Jiřího Hertla v Turnově;* Z. Fišer: *Poslanec Karel Tomíček voličům Jilemnicka ze zasedání říšského sněmu v Kroměříži 1848-1849;* R. R. Novotný: *Nobilitace Františka Ladislava Riegra;* I. Navrátil: *Ilegální protikomunistická organizace v Semilech (Příspěvek k dějinám třetího odboje);* E. Sojková: *Lidové zvyky na Rokytnicku kolem roku 1890;* J. Šůla: *Vzpomínky československého dobrovolce - starodružiníka Karla Holého;* OSUDY: *Antonie Hofmanová z Horní Branné, Josef Hrubý z Horní Branné, Josef a Vratislav Michalovi ze Ktové, JUDr. Bohuslav Peroutka z Turnova, Václav Petrák z Dolních Štěpanic, Bohuslav Šír z Dolních Štěpanic, Ladislav Trejbal z Bořkova;* S. Hlava: *250 let divadla v Bozkově;* R. R. Novotný: *Několik poznámek ke komunální heraldice; Nové expozice Městského muzea v Železném Brodě; Výstava kresebného díla J. V. Scheybala v Hořicích; Šperky novozélandských řezbářů v Turnově; Člověk proti nemocem; Vyzdvižení smírčího kříže na Veliši; Za Libuší Šolcovou; K osmdesátinám Milouše Drbohlava; Nedožitá osmdesátka Jaroslava Šulce;* Zprávy a literatura

14. svazek - 2001. 328 stran. Cena 120 Kč

J. Prostředník – P. Šída: *Přechod přes západní Krkonoše v pravěku a středověku – I. část;* J. Úlovec – Z. Fišera: *Hrad Nístějka;* R. R. Novotný: *Uvedení františkánů do Turnova;* T. Lokvenc: *Budní hospodářství Labské louky;* D. Vondráčková: *Josef Jíra, organizátor osvětového a kulturního života na Novopacku;* P. Jakubec: *Příspěvek k historii Židů v Semilech;* M. L. Jakl: *Mariánský sloup na náměstí Vysokého nad Jizerou ve vybraných souvislostech sochařské výzdoby vysocké krajiny – I. část;* J. Nová: *Skvělý pozdrav z »říše bohabojnosti, dobrých mravů a pikelhauben« (Dopisy K. Kramáře rodičům z let 1879-1880);* Z konference Antonín Dvořák - J. Gabrielová: *Antonín Dvořák – osobnost, tvorba, význam pro dnešek;* M. Pospíšil: *Vliv pěveckého obsazení na koncepci první verze Dvořákova Dimitrije;* L. Gajdová: *Antonín Dvořák: Klavírní koncert op. 33, B 63, 1. věta – analýza;* M. Štědroňská: *Taneční stylizace v klavírních skladbách Antonína Dvořáka;* E. Mikanová: *Dvořákova hudba v Pojizeří v repertoáru místních a pražských umělců;* O. Tomíčková: *Hořické spolky a první Dvořákův pomník;* M. Cetwiński: *»Halka« Stanisława Moniuszki i jej historyczne tło;* OSUDY: *PhDr. Natalie Adamová, Hana Dvořáková-Krsková, Radoslav Janota, Karel Kopal, Stanislav Prokůpek, Rudolf Zuzánek; Prof. RNDr. Karel Hujer – astronom a myslitel* (P. Jakubec), *Vietnam očima geologa a kamenáře* (T. Řídkošil), Zprávy a literatura

15. svazek - 2002. 347 stran. Cena 140 Kč

Jan Prostředník – Petr Šída: *Novosvětský průsmyk – přechod přes západní Krkonoše v pravěku a středověku – II. část;* František Jirásko: *Reformační kostely ve Slezsku;* Milena Lenderová: *Matka, dcera, vnučka (Filippina, Elisa, Tekla) – dny všední i sváteční tří dam schlikovského rodu;* Robert R. Novotný: *Další pramen k turnovskému místopisu (Aneb nejen o tom, kde se vlastně narodil Antonín Marek);* Iva Paštrnáková: *Zakladateľ srbskej maliarskej školy Cyril Kutlík;* Pavel Jakubec: *Střípky k dějinám židovské populace na Lomnicku;* příspěvky z turnovské konference o Antonínu Dvořákovi; Petr Uličný: *Valdická brána v Jičíně;* Michal L. Jakl: *Mariánský sloup na náměstí Vysokého nad Jizerou ve vybraných souvislostech sochařské výzdoby vysocké krajiny* – II. část; Tomáš Řídkošil: *Geologické zajímavosti Kamčatky;* OSUDY: *Bohuslav Balatka Sergěj Solovjev Marie Zemanová; Stálé haptické expozice turnovského muzea; Živý korálový útes v turnovském muzeu; Valdštejnovo měs-*

to Jičín – minulost, budoucnost; Náramky z drahých kamenů a obrazy J. Salaby v muzeu v Žatci; Mezinárodní seminář v Semilech; Sedmdesátiny profesora PhDr. Roberta Kvačka; JUDr. Václav Lukáš devadesátiletý; Životní pouť Ladislava Rubína; Odkaz Bohuslava Jana Horáčka; zprávy a literatura

16. svazek - 2003. 341 stran. Cena 150 Kč

Robert R. Novotný: *Náboženská bratrstva barokního období v Turnově;* Vojtěch Ron: *Barokní divadlo v Podkrkonoší;* František Jirásko: *Ohlas Matice české ve východních Čechách;* Gustav Novotný *Puškař a odborný spisovatel Bedřich Brandejs;* Pavel Jakubec: *Po stopách Židů na Jilemnicku;* Ivo Navrátil: *Oheň na Strážníku. Procesy s tzv. Zelenou internacionálou na Jilemnicku;* Tereza Matlasová: *Podkrkonošský symfonický orchestr;* Jan Prostředník: *Archeologický výzkum románského kostela v Turnově-Nudvojovicích;* Petr Uličný: *K ikonografii města Jičína a jeho okolí;* Martin Nechvíle: *Příspěvek k historii obce Dalešic a okolí;* Michal L. Jakl: *Semilský původ novověkých řádů vysockých cechů;* Antonín Langhamer: *Ilustrátor, malíř a pedagog Miloslav Jágr;* Tomáš Řídkošil: *V Gobi. Z expedic Muzea Českého ráje v Turnově;* OSUDY: *Stanislav Honsejk; Milada Patrmanová; RNDr. Josef Plíhal; Otakar Štorch; Vojtěch Valkoun; Památníky třetího odboje očima studentů* (M. Kraus – M. Samir); Zprávy a literatura

Supplementum 9 - 2004. Sborník referátů z vědecké konference „Karl Kraus – jičínský rodák a světoobčan", konané ve dnech 21. - 23. dubna 2004 v Jičíně. (V tisku)

Kurt Krolop: *Karl Kraus und die böhmischen Länder / Karl Kraus a české země;* Christian Wagenknecht: *Schreiben im Horizont des Druckens: Karl Kraus / Psaní v horizontu tištěného textu: Karl Kraus;* Leo Lensing: *Chutzpe am Schreibtisch / Chutzpe u psacího stolu;* Ekkehard W. Haring: *Kraus, Kafka und das Mauscheln (Facetten eines Identitätsdiskurses) / Kraus, Kafka a židovská mluva (Fasety identického diskursu);* Friedrich Pfäfflin: *„Meine materielle Sorge wurzelt in Prag" (Revision einer Fehleinschätzung) / „Má hmotná starost má kořeny v Praze" (Oprava hodnocení jedné chyby);* Jaromír Loužil: *Karl Kraus a jeho boj proti ornamentu / Karl Kraus und sein Kampf gegen das Ornament;* Jiří Stromšík: *Karl Kraus bei Elias Canetti / Karl Kraus u Eliase Canettiho;* Friedrich Rothe: *Karl Kraus und Frank Wedekind / Karl Kraus a Frank Wedekind;* Gerald Stieg: *Karl Kraus in der aktuellen französischen Medienkritik / Role Karla Krause ve francouzské mediální kritice;* Vladimír Úlehla: *Rodina Karla Krause a Jičín;* Tereza Kleplová: *Karl Kraus a Jičín / Karl Kraus und Jičín;* Eliška Pavlíková: *Město svému rodákovi;* Ivan Fontana: *Karl Kraus a jičínské osobnosti Svatopluk Volf a Karel Kazbunda;* Joachim W. Storck: *Hat Rainer Maria Rilke die Beziehung Karl Kraus – Sidonie Nádherný beeinflußt? (Legenden, Vermutungen, Tatsachen) / Ovlivnil Rainer Maria Rilke vztah Karla Krause k Sidonii Nádherné? (Legendy – dohady – fakta);* Alena Wagnerová: *Sidonie Nádhernýs „vita reactiva" (Über die Schwieirgkeiten mit der Würdigung Sidonie Nádhernýs in einer durch männliche Maßstäbe beherrschten Welt) / Sidonie Nádherné „vita reactiva" (O potížích se zařazením Sidonie Nádherné ve světě poměřovaném mužskými měřítky);* Eva Lukášová: *Zámek Vrchotovy Janovice a jeho interiéry v první polovině 20. století;* Helga Turková: *Krausiana Knihovny Národního muzea na zámku Vrchotovy Janovice*; Anne Martina Emonts: *Wenn zwei dasselbe tun... (Karl Kraus und Mechtilde Lichnowsky in ihrer Sprachkritik) / Když dva dělají totéž... (Karl Kraus a Mechtilde Lichnovská ve své kritice řeči);* Šárka Širová: *Mechtilde Lichnovská a Karl Kraus;* Miloš Řezník: *Mary Dobrzenská a „potštejnské zátiší";* Josef Čermák: *Ze zákulisí prvních přednášek Karla Krause v Praze;* Milada Písková: *Karl Kraus a česká kultura;* Josef Rodr: *Marťani, mloci a spol.;* Zdeněk Mareček: *Karl Kraus, Brünner Krausianer und deren Versuche, den literarischen und journalistischen Augiasstall in Mähren auszumisten / Karl Kraus, brněnští Krausiáni a jejich pokusy vyčistit literární*

a novinářský Augiášův chlév na Moravě; Eva Bílková: *První české vydání románového dramatu Karla Krause;* Marcella Husová: *Jan Münzer – český překladatel a propagátor díla Karla Krause;* Dagmar Blümlová: *Karl Kraus anglisty Aloyse Skoumala*

REDAKCE A ADMINISTRACE:
Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily
Archivní 570, 513 01 Semily-Podmoklice
http://www.archiv.semily.cz; E-mail: archiv@semily.cz

Autoři tohoto svazku

Miloslav Bařina, Městské muzeum Nová Paka; Karol Bílek, prom. hist. *(blk)*, LA PNP Staré Hrady; PhDr. Eva Bílková *(eb)*, LA PNP Staré Hrady; Mgr. Václav Bukač, Městské muzeum Hořice v Podkrk.; PhDr. Miroslav Cogan, Muzeum Českého ráje Turnov; Mgr. Jan Drahoňovský, Městské muzeum a galerie Lomnice n. P.; Ing. Milan Dufek; Ing. Günter Fiedler, Středisko česko-německého porozumění Trutnov; Mgr. Jaromír Gottlieb *(gb)*, Okresní muzeum a galerie Jičín; Petr Hartman, Muzeum Českého ráje Turnov; Ing. Ladislav Havlíček, Praha; Michal L. Jakl *(mlj)*, Vlastivědné muzeum pro Vysoké n. J. a okolí; PhDr. Vladimíra Jakouběová *(vjak)*, Muzeum Českého ráje Turnov; Bc. Pavel Jakubec *(pj)*, SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Semily; Mgr. Soňa Jarolímková Římková, Gymnázium I. Olbrachta Semily; Ulrich Junker, Bodnegg, SRN; Alena Jurigová, SOA Zámrsk – Státní okresní archiv Jičín; Mgr. Hana Kábová, Archiv Akademie věd ČR; Antonín Langhamer, Jablonec nad Nisou; PaedDr. Jan Luštinec *(jl)*, Krkonošské muzeum Jilemnice; PhDr. Ivo Navrátil, SOA Litoměřice – Státní okresní archiv Semily; Robert R. Novotný *(rrn)*, Muzeum Českého ráje Turnov; PhDr. Jan Prostředník, Ph.D., Muzeum Českého ráje Turnov; RNDr. Tomáš Řídkošil *(il)*, Muzeum Českého ráje Turnov; PhDr. Oldřiška Tomíčková, Městské muzeum Hořice v Podkrk.; Ing. arch. Petr Uličný, Amsterdam, Holandsko; PhDr. Eva Ulrychová, Regionální muzeum a galerie Jičín

Z ČESKÉHO RÁJE A PODKRKONOŠÍ
vlastivědný sborník
svazek 17

Vydal Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily v roce 2004. Odpovědný redaktor Ivo Navrátil. Redakční radu vede Jan Luštinec. Tajemník redakce Pavel Jakubec. Obálka a grafická úprava Jaroslav Barták. Jazyková spolupráce Günter Fiedler a Soňa Jarolímková Římková. Vytiskla Tiskárna Glos Semily, s. r. o. Náklad 700 výtisků. Stran 303.